

CONFERENCE BOOK

CUMHURİYET 11. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

CUMHURİYET
11TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
APRIL 23, 2024 – ANKARA

ISBN : 978-625-6283-03-9
Academy Global Conferences & Journals

www.cumhuriyetkongresi.org

CUMHURİYET
11TH INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES
APRIL 23, 2024
ANKARA

Edited By
PROF. DR. GÖKHAN OFLUOĞLU

CONGRESS ORGANIZING BOARD

- Head of Conference : Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur*
Head of Organizing Board: Dr Gültekin Gürçay
Organizing Committee Member: Amaneh Manafidizaji
Organizing Committee Member.: Prof. Dr. Hülya Çiçek
Organizing Committee Member: Prof. Dr. Ali Bilgili
Organizing Committee Member: Prof. Dr. Naile Bilgili
Organizing Committee Member: Prof. Dr. Başak Hanedan
Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Dr. Reyhan Akat
Organizing Committee Member: Assis. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Organizing Committee Member: Aynur Əliyeva

All rights of this book belong to Academy Conferences Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2024 ©

Issued: 20.05.2024
ISBN: 978-625-6283-03-9

CONFERENCE ID

CUMHURIYET 11TH INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

APRIL 23, 2024

ANKARA

ORGANIZATION

ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey - Iran. Azerbaijan- Nepal – Philippines – Taiwan- Sri Lanka – Uzbekistan – Italy- Kosovo – Greece – Fiji – Kuwait -South Africa – Tunis – Australia – India – Malaysia – Slovenia – Russia – Lithuania - Argentina -Chile – Guyana – Jamaica - Yemen – Kyrgyzstan – China – Bangladesh – Indonesia – Uzbekistan - Mexico – Tunis - Nigeria

PRESENTATION

Oral presentation

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :

41 Papers From Turkey And 56 Papers From Other Countries

Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

LANGUAGES

Turkish, English, Russian, Persian, Arabic

Scientific & Review Committee

- Prof. Dr. Ali BILGILI – Türkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Türkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Türkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Türkiye
Prof. Dr. Bülent KURTİŞOĞLU – Türkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Türkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Ozbekstan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Türkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Türkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALİMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDİBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZİTONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Türkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-99771277-100-422356
Konu : Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)

26.09.2023

Sayın Doç. Dr. Feran AŞUR

İlgi : 20.09.2023 tarihli, 30097411-100-419400 sayılı yazınız.

Academy Global Conferens & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurulunda görevlendirilmeniz Dekanlığımızca uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Şevket ALP
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSRZ65ADS8 Pin Kodu :87362

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=4575&eD=BSRZ65ADS8&eS=422356>

Adres: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Dekanlığı Zeve Kampüsü 65080 Tuşba/VAN

Telefon No: +90 432 2251701-04 / +90 4445065 Faks No: +90 432 4865413

e-Posta: rektorluk@yyu.edu.tr İnternet Adresi: <http://www.yyu.edu.tr>

Bilgi için: Fatma TUNÇER

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 21112

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL
SCIENCES
CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED
SCIENCES
28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
APRIL 23, 2024
ANKARA

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/81604584722?pwd=y2kFvDBw8AEhxbZ5eSknYVkdXt0yTt.1>

Meeting ID: 816 0458 4722

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Gökhan OFLUOĞLU	1	CONSEQUENCES AND LESSONS LEARNED FROM THE COVID 19 PANDEMIC	BERRACHED Amina RAHALI Souad
		2	REFAH DEVLETİ VE SENDİKACILIKTA YENİ ANLAYIŞLAR	Gökhan OFLUOĞLU
		3	ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE STRESİN VERİMLİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Gökhan OFLUOĞLU
		4	COVID-19 KORKUSUNUN İŞ YERİ MUTLULUĞU ÜZERİNE ETKİSİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI	Prof. Dr. Salih YEŞİL Dr. Öğr. Üyesi, Sümeyra CEYHAN BOR Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ
		5	DUYGU YÖNETİMİNİN İŞ TATMİNİ VE PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI	Prof. Dr. Salih YEŞİL Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ
		6	INTERNET USE IN THE WORLD AND IN TÜRKİYE	Dr. Öğr. Üyesi Nurgül ERDAL Arş. Gör. Şeyma ÖZEKİNCİ
		7	A RESEARCH ON THE AVAILABILITY OF PROCESS IMPROVEMENT TECHNIQUES IN PRODUCTION FACILITIES	Ebru OSKALOĞLU Prof. Dr. M. Mustafa YÜCEL

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade	1	THE IMPORTANCE OF ANALYSIS LYRIC POETRY WORKS IN LITERATURE LESSONS	Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade
		2	A GENERAL EVALUATION ON THE DESCRIPTION AND EXPLANATION OF FOLKLORE STUDIES IN LITERATURE AND CULTURE	Dr. MEHMET FATİH AKBABA
		3	A Study on the Ores in a 16th Century Translated Work	Doç. Dr. Serdal KARA
		4	ALLEGORICAL WORKS IN ANCIENT TURKISH LITERATURE AND A PROSE STORY OF DUHÜLÜ'S-ŞAHS	Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU
		5	PHOENIX IN DIVAN LITERATURE AND REVIEWS ON A PROSE STORY	Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU
		6	AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL TEACHERS' CHILD-LIKING LEVELS AND THEIR SELF-EFFICACY IN PLAY TEACHING	Filiz TAŞKIN Assoc. Prof. Dr. Ramazan SAK
		7	YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN KİMLİĞİ: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ	Öğr. Gör., Yeliz YAZICI DEMİR
		8	ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA YÜRÜTÜLEN NİTEL ÇALIŞMLARIN İNCELENMESİ: DURUM ÇALIŞMASI ÖRNEĞİ	Öğr. Gör., Yeliz YAZICI DEMİR
		9	Journal of Research in Rural Education Dergisinde Yayınlanmış Kırsalda Matematik Eğitimi Çalışmalarının İncelenmesi	Öğretmen, İrem OKUYAN Prof. Dr. Kürşat YENİLMEZ

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Doç. Dr. Neşe COŞKUN ÖZTURAN	1	EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EMERGING TOURISM TREND OF GLAMPING AND CONSCIOUS AWARENESS IN TOURISM, ALONG WITH A MODEL PROPOSAL	Doç. Dr. Melike GÜL Öğr. Gör. Dr. Bilge VİLLİ
		2	EXAMINING LOGISTICS 4.0 AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE IN THE LOGISTICS SECTOR	Öğr. Gör. Dr. Bilge VİLLİ
		3	THE IMPORTANCE OF THE DINING EXPERIENCE IN FOOD AND BEVERAGE ESTABLISHMENTS	Lec. Gözde ÇULFACI Assoc. Prof. Dr. Reha KILIÇHAN
		4	ABCFM İDDİALARININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YANILARINA BİR ÖRNEK: DİNİMİZDE YARDIMLAŞMA KİTAPÇIĞI	Doç. Dr. Neşe COŞKUN ÖZTURAN
		5	FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ	Dr. Öğretim Üyesi Ahmet BAYRAKTAR
		6	Knowledge Level of Accounting Specialization Areas: A Research on Students	Öğr. Gör. Dr. Halime KARACA Dr. Öğr. Üyesi Arzu MERİÇ
		7	ACCOUNTING OF RESEARCH AND DEVELOPMENT EXPENDITURES WITHIN THE SCOPE OF BOBİ FRS AND KUMİ FRS	Öğr. Gör. Dr. Halime KARACA
		8	THE IMPACT OF ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC CONCERNS ON SUSTAINABLE WATER CONSUMPTION AND WATER CONSERVATION	Prof. Dr. Veysel YILMAZ Dr. Öğr. Üyesi Veli Rıza KALFA Hüseyin Serhat KÖRPE
		9	THE EFFECT OF PERCEIVED RISK AND ENVIRONMENTAL CONCERNS ON PURCHASE INTENTION FOR REMANUFACTURED PRODUCTS	Prof. Dr. Veysel YILMAZ Dr. Öğr. Üyesi Veli Rıza KALFA Berker GÜNDÜZ

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Öğr. Gör. Dr., Aydan ERMİŞ	1	THE INFLUENCE OF GREEK CIVILIZATION ON THE BIRTH OF THE OLYMPIC GAMES	Öğr. Gör. Dr., Aydan ERMİŞ Doç. Dr., Egemen ERMİŞ Prof. Dr., Osman İMAMOĞLU
		2	THE INFLUENCE OF ROMAN CIVILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF THE OLYMPIC GAMES	Öğr. Gör. Dr., Aydan ERMİŞ Doç. Dr., Egemen ERMİŞ Prof. Dr., Osman İMAMOĞLU
		3	THE PULPIT AND PRAYER NICHE OF THE HALİLÜRRAHMAN MOSQUE IN PALESINE	Yüksek Lisans Öğrencisi, Tuğçe CEYLAN
		4	POPULAR REVOLTS OF THE HUDAYAR KHAN PERİOD İN THE KHANATE OF KOKAND	Ayşe Aybüke YÜCEL Dr. Öğr. Üyesi Celal ASLAN
		5	THE EFFECT OF THE UPRISTS IN THE OTTOMAN EMPIRE ON CHANGES IN THE TAX SYSTEM	Doç. Dr. Perihan Hazel Kaya Y. Lisans Öğr. Ayşe Günay

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Prof. Dr., Lale KABADAYI	1	ERGENLERDE İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE YEME BOZUKLUKLARI ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ	Berna ÇALIŞKAN Doç. Dr. Zekavet KABASAKAL
		2	EXAMİNİNG STUDİES ON PROSOCİAL BEHAVİORS İN CHİLDREN ACCORDİNG TO AGE GROUPS AND PARENTAL ATTİTUDES	Yüksek Lisans Öğrencisi, Selin AYDIN Doç. Dr., Zekavet KABASAKAL
		3	İNCİ TANELERİ DİZİSİ HAKKINDA YAZILAN KÖŞE YAZILARI ÜZERİNE BİR ANALİZ	Doç. Dr. Mustafa İNCE Doç. Dr. Mevlüt Can KOÇAK
		4	TÜRK BASININDA TÜRKİYE'NİN UZAY YOLCULUĞU	Doç. Dr. Mustafa İNCE Doç. Dr. Mevlüt Can KOÇAK
		5	TÜRK SİNEMASINDA ALEKSİTİMİ ÖRNEĞİ: SANKİ HER ŞEY BİRAZ FELAKET	Prof. Dr., Lale KABADAYI

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr., Üstün ATAK	1	THE MAIN ACTIVITIES OF THE AZERBAIJAN LOBBY IN ISRAEL	Doctoral student Gunay SAFAROVA
		2	MAKİNE ÖĞRENMESİ YÖNTEMLERİ İLE KENT GİRİŞ KONTROL NOKTASI ARAÇ SEÇİM ÖNERİSİ	Dr., Üstün ATAK
		3	KENT YÖNETİMİNDE YENİ BİR ANLAYIŞ: ÇOCUK KATILIMI	Furkan ÇAPOĞLU Batuhan ATALAR
		4	KENTLİ HAKLARI TEMELİNDE KENTTE KADINLARIN ROLÜ	Furkan ÇAPOĞLU Batuhan ATALAR

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Ruggieri Revuz,	1	ANALYZING THE IMPACT OF CLASS ATTENDANCE ON PERFORMANCE: A STUDY OF INDUSTRIAL ENGINEERING STUDENTS TAKING STATISTICS AT THE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY	Tshaudi A. Motsima
		2	ENHANCING CIVIL ENGINEERING EDUCATION THROUGH FLIPPED LEARNING IN LABORATORY SETTINGS	Assis. Prof. Dr. Salvador Kant García-Dr. Gerardo García, Shashi Rodríguez
		3	EMPOWERING AUTONOMOUS AGENTS: A CONSTRUCTIVIST APPROACH TO BOTTOM-UP SEQUENTIAL LEARNING	Olivier L. Hassas , Salima Georgeon
		4	ASSESSING THE ECONOMIC VALUE OF HUMANITIES AND EDUCATION PROGRAMS IN PUBLIC UNIVERSITIES: A STUDY IN OSUN STATE, NIGERIA	Gambo Adegboye
		5	MODELING EXPONENTIAL GROWTH ACTIVITY THROUGH TECHNOLOGY: RESEARCH WITH BACHELOR OF BUSINESS ADMINISTRATION STUDENTS	Vargas Montero Alejo, V. Moguel
		6	INTERCULTURAL APPROACH TO SECOND LANGUAGE DEVELOPMENT: A PILOT PROGRAM FOR HIGHER EDUCATION STUDENTS AT AN ESCUELA NORMAL IN ATEQUIZA, MEXICO	C. Paulina Sánchez Nájera, R. Jacob Navarro Núñez
		7	CRAFTING A FRAMEWORK FOR ITERATIVE SELF-CORRECTING EXERCISES IN EDITORIAL ENVIRONMENTS	H. Duron, Ruggieri Revuz, Tijus Sandie
		8	UNLOCKING REALISTIC SIMULATION METHODOLOGY IN BRAZIL'S EVOLVING MEDICAL EDUCATION CURRICULUM: POTENTIAL OPPORTUNITIES	Sauer Cleto
		9	THE COST OF LEARNING: EXPLORING THE IMPACT OF HIGHER EDUCATION COMMERCIALIZATION THROUGH A CASE STUDY ON EDUCATIONAL TRANSFORMATION	Joanna Lee , Faith Peksa Dillon-

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Malin Isaksson	1	ASSESSING KAHOOT: AN EXAMINATION OF ITS ROLE AND ECOSYSTEM AS AN EDUCATIONAL AID	Muhammad Yasir Panah , Babar Ebrahim
		2	ANALYZING COURSE OUTCOMES FOR THE BACHELOR OF SCIENCE IN ELECTRICAL AND ELECTRONIC ENGINEERING PROGRAM: A FOCUS ON ELECTRICAL CIRCUITS	Dr. Sher Khan Azmiri Shermin
		3	CONTINUOUS DISTANCE LEARNING AND SKILL ENHANCEMENT: A CASE STUDY EXAMINATION IN GREECE	Prof. Dr. Eleni Giouli
		4	UNCOVERING PATTERNS IN STUDENT FEEDBACK: IDENTIFYING STRATEGIES TO ENHANCE EMOTIONAL WELL-BEING IN LEARNING	Angelina Ranganathan, A. Tzacheva Jaishree ,
		5	TEACHER PERSPECTIVES ON INCLUSIVE EDUCATION: A FOCUS ON HEARING IMPAIRMENT	PHD. Student Chalise Kiran
		6	ENHANCING INTERNATIONAL SERVICE LEARNING 3.0: LEVERAGING TECHNOLOGY FOR BETTER OUTCOMES AND SUSTAINABILITY	Anthony Vandarakis
		7	EXPLORING ATTENTIVE LITERATURE READING IN HIGHER EDUCATION FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE: A PILOT STUDY ON IMPLEMENTING A FLIPPED CLASSROOM TEACHING APPROACH	Malin Isaksson
		8	ENHANCING ATTENTIVE LITERATURE READING IN HIGHER EDUCATION FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE: A PILOT STUDY OF A FLIPPED CLASSROOM TEACHING MODEL	F. Rashno Seydari, M. Nikafrooz
		9	MOTION GRAPHICS ENHANCED MAINTENANCE TRAINING FOR PRESCHOOLERS WITH HEARING IMPAIRMENTS: A COMPREHENSIVE APPROACH	Nikafrooz Atashafrooz

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Dr. Ondee Pannarunothai	1	SOCIO-DEMOGRAPHIC STATUS AND ARRACK CONSUMPTION PATTERNS AMONG MUSLIM, HINDU, SANTAL, AND ORAON COMMUNITIES IN RASULPUR UNION, BANGLADESH: A CROSS-CULTURAL ANALYSIS	Assis. Prof. Dr. Emaj Uddin
		2	IDENTIFYING KEY ACTORS: STAKEHOLDER ANALYSIS IN ESTABLISHING AND DEVELOPING THAI INDEPENDENT CONSUMER ORGANIZATIONS	Dr. Ondee Pannarunothai
		3	THE BENEFITS OF INTEGRATION WITHIN SOCIAL SYSTEMS: INSIGHTS FROM THE AUTOMOTIVE SECTOR	Sorte Francisco Junior
		4	DEVELOPING EDUCATIONAL GAMES: A FRAMEWORK INTEGRATING MODEL CANVAS AND PROCESS FOR OUTCOME-BASED EDUCATION	Ratima Pusawiro, Dejdumrong Damkham, Priyakorn Natasha
		5	SOLARSPELL CASE STUDY: ASSESSING PEDAGOGICAL QUALITY INDICATORS FOR DIGITAL LIBRARY RESOURCES	Assoc. Prof. Dr. Marcela Zermeño Gómez- Georgina
		6	CRAFTING AN ADVENTURE: UNIVERSITY OF SOUTHERN CALIFORNIA'S EXPLORATION OF ALTERNATE REALITY GAMES FOR EDUCATION AND IMPACT	Anahita Dalmia
		7	PROMOTING COLLABORATION AND INNOVATION: A FRESH APPROACH TO ENGINEERING-CENTRIC EDUCATIONAL REFORM IN URBAN PLANNING AT TIANJIN UNIVERSITY, CHINA	Bingqian Zeng , Peng Cheng
		8		
		9		

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	Assoc. Prof. Dr. Apiwat Sangnooree	1	EXPLORING INTERNET GOVERNANCE THROUGH MULTIPLE STAKEHOLDERS: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND ADVANCEMENTS	Prof. Dr. Martin Hans Knahl
		2	A STUDY ON THE IMPACT OF HARDINESS AND ALIENATION ON BURNOUT AND DATA ENTRY ERRORS IN RURAL HELLENIC HOSPITAL LABORATORIES	Angela Dellaporta , Aphrodite –M. Paleologou
		3	GUIDELINES AND REQUIREMENTS FOR DEVELOPING TEAM AWARENESS SYSTEMS	Lecture Carsten Röcker
		4	AN ADAPTATION OF WIRELESS AND INTERNET TECHNOLOGIES IN LOGISTICS: AN ANALYTICAL APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Apiwat Sangnooree
		5	GENDER DISPARITIES IN SEXUAL PERCEPTION AND BEHAVIOR AMONG MARRIED ILOCANOS"	Cadoma Erwin
		6	EXAMINING INTERNET USER BEHAVIOR: PATTERNS ACROSS VARIOUS SITES AND THEIR INFLUENCE ON MARRIAGE TABOOS - A SURVEY OF UNDERGRADUATE STUDENTS IN MASHHAD, IRAN	Javadi Maryam , Homa Zanjanizadeh , Javadi Alimohammad
		7	UTILIZING PERSUASIVE TECHNOLOGY TO INFLUENCE END-USERS' IT SECURITY AWARENESS AND BEHAVIOR: A PILOT INVESTIGATION	Ai RahimMahbubur. Dr. Cheo Yin Ying , Ms. Ren Yeo

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON II	Assis. Prof. G.T. Tao ,	1	CHALLENGES IN LEGAL REGULATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN INNOVATION ACTIVITIES: AN INSTITUTIONAL APPROACH IN RUSSIA	Zhanna Mirskikh Mingaleva, Irina
		2	EXPLORING LEADERSHIP BEHAVIOR, SAFETY CULTURE, AND PERFORMANCE IN THE HEALTHCARE INDUSTRY: A COMPREHENSIVE STUDY	YCheng- Wang , Yi Yang , Sue Chang, Er Fen , Huang Guo
		3	COMPARATIVE ANALYSIS: ASSESSING TRAINED INSPECTORS' PERFORMANCE ACROSS VARIED WORKLOADS VIA FEED FORWARD VS. FEEDBACK TRAINING APPROACHES	Assis. Prof. Dr. Sittichai Phonsak.
		4	ASSESSING OPERATIONAL RISKS IN MALAYSIAN HIGHWAY PROJECTS	Assoc. Prof. Dr. Farid Ezanee. Dr. Mohamed Ghazali
		5	BEST PRACTICES FOR CRAFTING TENDERS IN MALAYSIA'S BUILDING CONSERVATION PROJECTS	Dr. Lim Lee
		6	THE INDEX OF SUSTAINABLE FUNCTIONALITY: A TOOL FOR ASSESSING SUSTAINABILITY	Assis. Prof. G.T. Tao , Dr. L. Cirella
		7	EXAMINING KNOWLEDGE SHARING BEHAVIOR IN E-COMMUNITIES THROUGH THE LENS OF TRANSACTION COST THEORY	Teresa Ju , Chang Wu
		8	ADVANCING AN EFFICIENT FRAMEWORK FOR SECURE MOBILE APPLICATION DESIGN, DEVELOPMENT, AND UTILIZATION	Mohamed Serhani, Rachida Abdelghani, Dssouli, Benharref. Mizouni Rabe
		9		

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Dr. Öğr. Üyesi, Ömer Faruk NEMUTLU	1	A GENERAL EVALUATION ON URBAN TRANSFORMATION PRACTICES IN TERMS OF SUSTAINABILITY; ANTALYA CITY CENTER EXAMPLE	Mehmet KAFES Doç. Dr. N. Damla YILMAZ USTA
		2	EVALUATION OF ACCESSIBILITY IN PUBLIC HEALTH BUILDINGS	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÜNAL Abdulkerim EVREN
		3	EXAMINATION OF COMPATIBILITY BETWEEN R VALUES AND PGA VALUES: 6 FEBRUARY 2023 KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE SEQUENCES	Dr. Öğr. Üyesi, Ömer Faruk NEMUTLU
		4	AKTİVATÖR PARAMETRELERİ VE KÜR TİPİNİN UÇUCU KÜL VE TUĞLA TOZU ESASLI GEOPOLİMER HARÇLARIN BASINÇ DAYANIMINA ETKİSİ	İnşaat Yüksek Mühendisi, MERVE TOKDEMİR Prof. Dr., KAMBİZ RAMYAR Dr., ADİL GÜLTEKİN
		5	INVESTIGATION OF FIBRIATION PROPERTIES OF LYOCELL FIBER	Alican Avcı Dogu Firat Aydoğan Prof. Dr. Zuleyha Degirmenci
		6	CALCULATING THE CORPORATE CARBON FOOTPRINT OF A NONWOVENS PRODUCTION PLANT	Dogu Firat Aydoğan Alican Avcı Prof. Dr. Zuleyha Degirmenci

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Lec. Merve Murat	1	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THESES AND ARTICLES PUBLISHED ON IDENTIFICATION IN TURKEY	Bilge GEÇİOĞLU Prof. Dr. Yaşar BİLGE
		2	INVESTIGATING THE FACTORS ON DEPRESSION LEVELS IN POLYCYSTIC OVARY SYNDROME PATIENTS	Lec. Merve Murat Prof. Selda Çelik Spec. Nurse Gülden Anataca
		3	EXPLORING FACTORS INFLUENCING DIABETES HEALTH PROMOTION SELF-CARE LEVELS AMONG INDIVIDUALS WITH TYPE 2 DIABETES	Prof. Selda Çelik Lec. Merve Murat Spec. Nurse Gülden Anataca
		4	HASHIMOTO THYROID AND NURSING CARE: A CASE REPORT	Elif ÖZDEMİR Doç. Dr. Şenay ARLI
		5	INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CERVICAL MUSCLE ENDURANCE, SWALLOWING DISORDER, AND BODY POSITION SENSE IN PARKINSON'S PATIENTS	Melike OTLU, Ayşe ABİT KOÇAMAN, Mustafa Ertuğrul YAŞA

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Assist. Prof. Cem ÖZKURT	1	ON THE GROUP OF IDEMPOTENT MATRIX PRESERVERS OVER THE BOOLEAN ALGEBRA	Assoc. Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN Master Student Ayşe Özgür ÖLKER
		2	MACHINE LEARNING AND EXPLAINABLE ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SOLAR ENERGY EFFICIENCY: THE ROLE OF WEATHER PARAMETERS	Hasan TENLİ Assist. Prof. Cem ÖZKURT
		3	ARTIFICIAL NEURAL NETWORK ANALYSIS OF BREMSSTRAHLUNG- WEIGHTED SUM RULE IN GIANT DIPOLE RESONANCE	Dr. Elif KEMAH Ayşenur ÖZÇETİN Prof. Dr. Hakan YAKUT Doç.Dr. Emre TABAR
		4	ŞARJ EDİLEBİLİR BATARYALARDA ÖMÜR TAHMİNİNDE DERİN ÖĞRENME KULLANIMI	Betül Kübra ARSLAN Dr.Öğr.Üyesi, Özgün YÜCEL
		5	D- π -A YAPILI TİYOFEN TÜREVİLİ KARBAZOL MONOMERİN KİMYASAL SENTEZİ VE ELEKTROKİMYASAL POLİMERİZASYONU	Yağmur DURLU Doç. Dr. Kamuran GÖRGÜN Prof. Dr. Evrim HÜR

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA	1	Fizyolojik Stres ve Canlı Üzerine Önemli Etkileri	İsmethan AYHAN Prof. Dr. Hikmet Yeter ÇOĞUN
		2	Gıda Alerjileri ve Bağışıklık Sistemi Arasındaki Fizyolojik ilişki	İsmethan AYHAN Prof. Dr. Hikmet Yeter ÇOĞUN
		3	POLLEN MORPHOLOGY IN <i>Symphoricarpos albus</i> (L.) S.F.Blake (Caprifoliaceae) SAMPLE ACCORDING TO WODEHOUSE METHOD	Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA
		4	RESEARCH ON POLLEN MORPHOLOGY OF <i>Symphoricarpos albus</i> (L.) S.F.Blake (Caprifoliaceae) TAXON GROWING IN ESKİŞEHİR USING SCANNING ELECTRON MICROSCOPE (SEM) METHOD	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER
		5	RESEARCH ON POLLEN MORPHOLOGY OF <i>Abelia grandiflora</i> (Ravelli ex André) Rehder (Caprifoliaceae) TAXON GROWING IN ESKİŞEHİR USING SCANNING ELECTRON MICROSCOPE (SEM) METHOD	Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA
		6	DETERMINATION OF POLLEN MORPHOLOGY IN <i>Abelia grandiflora</i> (Ravelli ex André) Rehder (Caprifoliaceae) USING THE ERDTMAN METHOD	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI	1	YERELDEN GELİŞEN BİR SANATSAL PRATİKTE İNSAN DIŞI TÜRLERİ ARAMAK	Doç. Seniha ÜNAY SELÇUK
		2	BİR SANAT DERGİSİNİ MERKEZ DIŞINDAN DÜŞÜNMEK: ÇAPAK YAZI ÇİZİ DERGİSİ ÖRNEĞİ	Doç. Harika Esra Oskay Doç. Seniha ÜNAY SELÇUK
		3	DAİRESEL FORMLAR ÜZERİNE DENEYSEL BİR UYGULAMA VE CAROLİNE BARTLETT	Yüksek Lisans Öğrencisi, Kübra GÖÇER Doç. Dr., Leyla KODAMAN
		4	NEW FORMATIONS IN CURRENT ART	Dr.Öğr.Üyesi, Şule SAYAN
		5	100 YILIN ÇAĞDAŞ KADIN SANATÇILARI HALE ASAF VE SELMA GÜRBÜZ	Yüksek Lisans Öğrencisi Melike KOÇ Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI
		6	CUMHURİYET İLE EVRENSELLEŞEN BİR SANATÇI VE EĞİTİMCİ MÜRŞİDE İÇMELİ	Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assoc. Prof. Dr. Ora Geiger	1	Examining Learners' Reactions to Adjusted Rorschach Comprehensive System: A Critical Psychological Analysis	Mokgadi Mukuna, Robert Moletsane, Kananga Kekae
		2	Motivations and Barriers to Recycling in Kota Kinabalu, Malaysia	Jasmine Wider, Rosnah Ismail, Chua Das, Ferlis Bahari, Adela Mutang Madlan, Lailawati Walton , Rickless Bee Seok
		3	Assessing the Impact of Metaphor Therapy on Depression among Female Students	Dr. Shoushtari Marzieh
		4	Examining SL Writing and Sensitivity in Writing Tasks: Proficiency Levels in a Second Language Other than English	Simões Silva,
		5	Modeling Cognitive and Behavioral Challenges in an Underrepresented Group with a Hierarchical Approach	Zhang Zhang, Zhi-Chao Zhidong
		6	Comparing Musical Notation Reading to Alphabet Reading: Implications for Teaching Music to Dyslexic Students	Assoc. Prof. Dr. Ora Geiger
		7	Comparative Analysis: Fatigue and Drowsiness in Japan's Night-time Passenger Transportation Industry	Hiroshi Ikeda
		8	Exploring the Relationship between Job Satisfaction, Motivation, and Organizational Citizenship Behavior Factors	K. Umar Mushtaq
		9	Utilizing Online Games for Educational Support: Addressing Learning Difficulties	Dr. Margoudi Z. Smyrnaïou,

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	M. Vanitha Lakshmi	1	BIOMECHANICAL MODELING AND SIMULATION: COMPARING HUMAN ARM MOTION TO ENHANCE ASTRONAUT TASKS DURING EXTRA VEHICULAR ACTIVITY	Yash Gupta Vardhan
		2	ASSESSMENT OF DATA MINING TECHNIQUES IN PREDICTING SOFTWARE RELIABILITY PERFORMANCE	Pradeep Wahid , Abdul Kumar
		3	ENHANCING VOWEL SPEECH VIA PITCH AND FORMANT FREQUENCY ANALYSIS	M. Vanitha Lakshmi
		4	LONG-TERM ANALYSIS OF PROFITABILITY ESTIMATION WITH A FOCUS ON BENEFITS	Stephan Lahl , Printz Kristina , René Jeschke , Vossen Sabina
		5	ADVANCEMENT: AUTOMATIC CALIBRATION FRAMEWORK FOR HYDROLOGIC MODELING VIA APPROXIMATE BAYESIAN COMPUTATION	J. M. Goonetilleke , B McGree
		6	FOSTERING STUDENT SUCCESS: PROMOTING CYBERSECURITY AWARENESS IN EDUCATION THROUGH LABS AND COMPETITIONS	Dr. Teymourlouei Haydar

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Assis. Prof. Dr. Al Dallah Jehad	1	EXPLORING AN INNOVATIVE CLOUD MODEL: BRIDGING THE GAP BETWEEN PHYSICAL AND VIRTUALIZED BUSINESS ENVIRONMENTS FROM THE CUSTOMER'S PERSPECTIVE	Asim Majeed, Mak Rehan Bhana, Prof. Dr. Rebecca Bolia, Nizam Goode , Mike illiams
		2	ENHANCEMENTS TO THE DIFFRACTIVE DETECTOR CONTROL SYSTEM OF ALICE FOR RUN-II AT THE LARGE HADRON COLLIDER	Monzó Hernández, M. León Martínez
		3	ASSESSMENT OF SHEAR STRENGTH FOR COLD-FORMED STEEL SHEAR WALL PANELS: A NUMERICAL ANALYSIS	Bourahla Idriss, Nour-Eddine Rouaz, Kahlouche Sid Ali , Farah Rafa
		4	UTILIZING ACCOUNTING METHODS FOR INHERITED OBJECT-ORIENTED CLASS MEMBERS	Assis. Prof. Dr. Al Dallah Jehad
		5	DEVELOPING A WEB 2.0-BASED PRACTICAL WORKS MANAGEMENT SYSTEM: A CASE STUDY OF SULTAN MOULAY SLIMANE UNIVERSITY	Khalid Bouikhalene, Ghoulam Belaid , Zakaria Mouncif , Hicham Harmouch
		6	SPIRAL GEOMETRIC APPROACH FOR AIRCRAFT AUTOMATIC COLLISION AVOIDANCE	M. Orefice, V. Di Vito

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Prof. Dr. Santosa Rozza Tri	1	MAPPING THE SPATIAL VARIABILITY OF BTEX CONCENTRATIONS AT A SOUTH AFRICAN INTERNATIONAL AIRPORT	Raeesa Johnson , Ryan S. Moolla
		2	DETERMINING SOIL LOSS BY EROSION ACROSS VARIOUS LAND COVER CATEGORIES AND SLOPE CLASSES IN BOVILLA WATERSHED, TIRANA, ALBANIA	Valmir Fran , Baloshi Gjoka, Nehat Toromani , Çollaku Elvin
		3	POULTRY MANURE-DERIVED BIOCHAR AS SOIL AMENDMENT FOR RECLAIMED SANDY SOILS IN ARID AND SEMI-ARID REGIONS	Dr. Mohamed Hammam
		4	COMPARATIVE ANALYSIS OF THIRD-GENERATION RESEARCH DATA FOR ASSESSING SOLAR ENERGY POTENTIAL	Claudinea Teresa , Elison Jardim , Luciane Rafael. Brazil Salvi, Bierhals Haag
		5	UTILIZING BITUMINARIA BITUMINOSA (L.) STIRTON AND MICROBIAL BIOTECHNOLOGIES FOR REVITALIZING DEGRADED PASTORAL LANDS: A CASE STUDY IN THE MIDDLE ATLAS OF MOROCCO	O. Zennouhi, Mderssa Ibjbjjen, Prof. Dr. Bouiamrine Nassiri
		6	EXPLORING FACTORS INFLUENCING THE SUCCESS OF HIGH CONSERVATION VALUE AREAS IN OIL PALM PLANTATIONS: A PRELIMINARY STUDY	Yanto Kwatrina , Assis. Prof. Dr. Santosa Rozza Tri
		7	DECLINE IN BIODIVERSITY OF HYRCANIAN FOREST DUE TO COAL MINING ACTIVITIES	Mahsa Kooch , Seyed Hojjati , Tavakoli Yahya
		8	Impact of Injection Conditions on Flame Structures within Gas-CENTERED SWIRL COAXIAL INJECTOR	Park Song, Wooseok Sunjung , Jaye Lee, Jongkwon Koo
		9		

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	Dr. Helen Zhang	1	ARGINASE ENZYME ACTIVITY IN HUMAN SERUM: A MARKER OF COGNITIVE FUNCTION AND THE IMPACT OF INOSITOL WITH ARGININE SILICATE	Katie Perez-Ojalvo , Sara Emerson , Jim Danielle , Komorowski Greenberg
		2	EXPLORING MAMMOGRAPHIC IMAGE MAGNIFICATION SYSTEM WITH EYE DETECTION AND EEG SCANNER: A PRELIMINARY INVESTIGATION	Prof. Dr. A Ogura. Nakazawa
		3	ANALYZING RESTING-STATE FUNCTIONAL CONNECTIVITY WITH AN INDEPENDENT COMPONENT APPROACH	Shuaishuai Hu, Lanbo Wang, Han Li, Shouliang Qi
		4	ENHANCED SEGMENTATION OF HEART SOUNDS USING PHONOCARDIOGRAM CURVE LENGTH VARIATION	Mecheri Zeid Ahfir , Maamar Belmecheri, , Kale Izzet
		5	ENHANCED RESOLUTION OF 3D CT SCANS VIA HETEROGENEOUS DIMENSIONAL TRANSFORMERS	Dr. Helen Zhang
		6	ADVANCEMENT OF AN AFFORDABLE IOT-BASED MINIATURE DEVICE FOR REMOTE HEALTH MONITORING	Mojtaba Mohammadzaheri , Morteza Ghodsi,
		7	EMPLOYING SPEECH EMOTION RECOGNITION AS A LONGITUDINAL BIOMARKER FOR ALZHEIMER'S DISEAS	Jianyu Zhengyu , C Zhang hen, Sihong Zhang, Xusheng He , Zhang Wei
		8	EVALUATING HIP MUSCULAR IMBALANCE IN RHEUMATISM PATIENTS: AN ASSESSMENT	Dr. Anthony Banitsas , Assis. Prof. Konstantinos Bawa
		9	ENHANCED CORONARY HEART DISEASE PREDICTION USING ECG ANALYSIS WITH RESNET AND BI-LSTM	Yang Zhang, Jian He

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 11	Ogunduyile O. Oluwbenga	1	ASSESSING THE QUALITY STANDARDS OF HOSPITAL PHARMACIES IN THERAPEUTIC CENTERS ASSOCIATED WITH KERMANSHAH UNIVERSITY OF MEDICAL SCIENCES, IRAN	Dr. Gharehbagh V.Hamishshkar , H.Aghababa
		2	OPTIMIZING VISIBLE LIGHT COMMUNICATION SYSTEMS THROUGH NATURAL LIGHT INTEGRATION	Mahmoud H. Aly, Ivan Andonovic, Moustafa Beshr
		3	INTEGRATING WIRELESS BODY AREA NETWORKS WITH WEB SERVICES: REVOLUTIONIZING UBIQUITOUS HEALTHCARE PROVISIONING THROUGH ARCHITECTURE	Ogunduyile O. Oluwbenga
		4	DYNAMIC BRAIN WAVE ACQUISITION AND PSYCHOACOUSTIC ANALYSIS IN REAL TIME	Dipali SShweta , ingh Mahajan , Bansal Rashima
		5	ENHANCING COMBAT EFFECTIVENESS IN NEW GENERATION FIGHTER PLANES THROUGH HUMAN FACTORS CONSIDERATIONS	Binoy Bhargavan
		6	CONSTRUCTING AN INTEGRATED RELATIONAL DATABASE UTILIZING SWISS NUTRITION NATIONAL SURVEY AND HEALTH DATASETS FOR DATA MINING OBJECTIVES	Helena Einsele , Dr. Jenzer Farshideh
		7	CAN EEG TESTING AID IN BRAIN TUMOR IDENTIFICATION?	M. Sharanreddy, P. K. Kulkarni
		8	EXAMINING THE HAZARDS OF INADEQUATE MEDICAL WASTE MANAGEMENT PRACTICES ON HUMAN HEALTH AND THE ENVIRONMENT: A REVIEW OF LITERATURE	Babanyara Ibrahim, Garba Bogoro., M. Y.Abubakar,
		9	EXAMINING MAINTENANCE STRATEGIES AND RELIABILITY OF VITAL MEDICAL EQUIPMENT IN HOSPITALS: IMPACT ON PATIENT OUTCOMES	Flanagan Peter , Gibson John

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 12	Dr. Shoushtari Marzieh	1	EXAMINING LEARNERS' REACTIONS TO ADJUSTED RORSCHACH COMPREHENSIVE SYSTEM: A CRITICAL PSYCHOLOGICAL ANALYSIS	Mokgadi Mukuna, Robert Moletsane, Kananga Kekae
		2	MOTIVATIONS AND BARRIERS TO RECYCLING IN KOTA KINABALU, MALAYSIA	Jasmine Wider, Rosnah Ismail, Chua Das, Ferlis Bahari, Adela Mutang Madlan, Lailawati Walton , Rickless Bee Seek
		3	ASSESSING THE IMPACT OF METAPHOR THERAPY ON DEPRESSION AMONG FEMALE STUDENTS	Dr. Shoushtari Marzieh
		4	EXAMINING SL WRITING AND SENSITIVITY IN WRITING TASKS: PROFICIENCY LEVELS IN A SECOND LANGUAGE OTHER THAN ENGLISH	Simões Silva,
		5	MODELING COGNITIVE AND BEHAVIORAL CHALLENGES IN AN UNDERREPRESENTED GROUP WITH A HIERARCHICAL APPROACH	Zhang Zhang, Zhi-Chao Zhidong
		6	COMPARING MUSICAL NOTATION READING TO ALPHABET READING: IMPLICATIONS FOR TEACHING MUSIC TO DYSLEXIC STUDENTS	Assoc. Prof. Dr. Ora Geiger
		7	COMPARATIVE ANALYSIS: FATIGUE AND DROWSINESS IN JAPAN'S NIGHT-TIME PASSENGER TRANSPORTATION INDUSTRY	Hiroshi Ikeda
		8	EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN JOB SATISFACTION, MOTIVATION, AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR FACTORS	K. Umar Mushtaq
			UTILIZING ONLINE GAMES FOR EDUCATIONAL SUPPORT: ADDRESSING LEARNING DIFFICULTIES	Dr. Margoudi Z. Smyrnaïou,
			ENHANCING SOCIAL ENGAGEMENT FOR BLIND STUDENTS: THE EFFICACY OF COGNITIVE BEHAVIORAL INTERVENTIONS"	Assis. Prof. Mohamed M. Elsherbiny
	9	COMPARING SPATIAL ABILITIES, MEMORY, AND INTELLECT AMONG DRIVERS WITH VARYING LEVELS OF PROFESSIONAL EXPERIENCE	N. Khon, Kim Mukhitdinova,	

CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES CUMHURİYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES 28th INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION APRIL 23, 2024 ANKARA Meeting ID: 816 0458 4722 Passcode: 202224 23 Nisan / April 23, 2024 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 13	Dr. Jenzer Farshideh	1	ASSESSING THE QUALITY STANDARDS OF HOSPITAL PHARMACIES IN THERAPEUTIC CENTERS ASSOCIATED WITH KERMANSHAH UNIVERSITY OF MEDICAL SCIENCES, IRAN	Dr. Gharehbagh V.Hamishshkar , H.Aghababa
		2	OPTIMIZING VISIBLE LIGHT COMMUNICATION SYSTEMS THROUGH NATURAL LIGHT INTEGRATION	Mahmoud H. Aly, Ivan Andonovic, Moustafa Beshr
		3	INTEGRATING WIRELESS BODY AREA NETWORKS WITH WEB SERVICES: REVOLUTIONIZING UBIQUITOUS HEALTHCARE PROVISIONING THROUGH ARCHITECTURE	Ogunduyile O. Oluwbenga
		4	DYNAMIC BRAIN WAVE ACQUISITION AND PSYCHOACOUSTIC ANALYSIS IN REAL TIME	Dipali SShweta , igh Mahajan , Bansal Rashima
		5	ENHANCING COMBAT EFFECTIVENESS IN NEW GENERATION FIGHTER PLANES THROUGH HUMAN FACTORS CONSIDERATIONS	Binoy Bhargavan
		6	CONSTRUCTING AN INTEGRATED RELATIONAL DATABASE UTILIZING SWISS NUTRITION NATIONAL SURVEY AND HEALTH DATASETS FOR DATA MINING OBJECTIVES	Helena Einsele , Dr. Jenzer Farshideh
		7	CAN EEG TESTING AID IN BRAIN TUMOR IDENTIFICATION?	M. Sharanreddy, P. K. Kulkarni
		8	EXAMINING THE HAZARDS OF INADEQUATE MEDICAL WASTE MANAGEMENT PRACTICES ON HUMAN HEALTH AND THE ENVIRONMENT: A REVIEW OF LITERATURE	Babanyara Ibrahim, Garba Bogoro., M. Y.Abubakar,
		9	EXAMINING MAINTENANCE STRATEGIES AND RELIABILITY OF VITAL MEDICAL EQUIPMENT IN HOSPITALS: IMPACT ON PATIENT OUTCOMES	Flanagan Peter , Gibson John
		10	SELECTIVE DYNAMIC FEATURES FOR HEART DISEASE CLASSIFICATION	Assoc. Prof. Dr. Walid Khelood

Contents

CONSEQUENCES AND LESSONS LEARNED FROM THE COVID 19 PANDEMIC	1
REFAH DEVLETİ VE SENDİKACILIKTA YENİ ANLAYIŞLAR	2
ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE STRESİN VERİMLİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	6
DUYGU YÖNETİMİNİN İŞ TATMİNİ VE PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI.....	10
COVID-19 KORKUSUNUN İŞ YERİ MUTLULUĞU ÜZERİNE ETKİSİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI	28
INTERNET USE IN THE WORLD AND IN TÜRKİYE	30
ÜRETİM İŞLETMELERİNDE SÜREÇ İYİLEŞTİRME TEKNİKLERİNİN KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	45
ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ LİRİK ƏSƏRLƏRİN TƏHLİLİNİN ƏHƏMİYYƏTİ	64
EDEBİYAT VE KÜLTÜRDE FOLKLOR ÇALIŞMALARININ TANIMLAMASI VE AÇIKLAMASI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME	67
16. YÜZYIL TERCÜME BİR ESERDE YER ALAN CEVHERLER ÜZERİNE BİR İNCELEME	70
DİVAN EDEBİYATINDA SİMURG VE MENSUR BİR KISSASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER	75
ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA ALEGORİK ESERLER VE MENSUR BİR DUHÛLÛ'S-ŞAHS KISSASI	83
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUK SEVME DÜZEYLERİ İLE OYUN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖZ-YETERLİLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	90
YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN KİMLİĞİ: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ.....	105
ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA YÜRÜTÜLEN NİTEL ÇALIŞMLARIN İNCELENMESİ: DURUM ÇALIŞMASI ÖRNEĞİ	106
Journal of Research in Rural Education' da Yapılmış Kırsal Bölgede Matematik Alanındaki Çalışmaların İncelenmesi	107
INVESTIGATION OF THE USE OF LOGISTICS 4.0 AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE LOGISTICS INDUSTRY	119
YENİ TURİZM TRENDİ GLAMPİNG TURİZMİN BİLİNÇLİ FARKINDALIK İLE İLİŞKİSİ VE BİR MODEL ÖNERİSİ .	126
YİYECEK VE İÇECEK İŞLETMELERİNDE YEMEK YEME DENEYİMİNİN ÖNEMİ	141
ABCFM İDDİALARININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YANKILARINA BİR ÖRNEK: DİNİMİZDE YARDIMLAŞMA KİTAPÇIĞI	149
FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ	159
ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME HARCAMALARININ BOBİ FRS VE KUMİ FRS KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	169
MUHASEBE UZMANLIK ALANLARI BİLGİ DÜZEYİ: ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	180
ALGILANAN RİSK VE ÇEVRESEL KAYGILARIN YENİDEN ÜRETİLMİŞ ÜRÜNLERİ SATIN ALMA NİYETİNE ETKİSİ	181
ÇEVRESEL VE EKONOMİK KAYGILARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR SU TÜKETİMİ VE SU TASARRUFUNA ETKİSİ	191
OLİMPİYAT OYUNLARININ GELİŞİMİNDE ROMA MEDENİYETİ ETKİSİ	200
OLİMPİYAT OYUNLARININ DOĞUŞUNDA YUNAN MEDENİYETİ ETKİSİ	205
FİLİSTİN HALİLÜRRAHMAN CAMİİ MİNBER VE MİHRABI	209
HOKAND HANLIĞI'NDA HÜDAYAR HAN DÖNEMİ HALK AYAKLANMALARI	226
OSMANLI DEVLETİ'NDE YAŞANAN AYAKLANMALARIN VERGİ SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERE ETKİSİ	237
ERGENLERDE İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE YEME BOZUKLUKLARI ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ	248

ÇOCUKLARDA PROSOSYAL DAVRANIŞLARI YAŞ GRUPLARINA VE EBEVEYN TUTUMLARINA GÖRE ELE ALAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ	264
TÜRK BASININDA TÜRKİYE’NİN UZAY YOLCULUĞU	275
İNCİ TANELERİ DİZİSİ HAKKINDA YAZILAN KÖŞE YAZILARI ÜZERİNE BİR ANALİZ	284
GOOGLE DOODLE TASARIMLARI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR ANALİZ: 29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI ÖRNEĞİ	291
TÜRK SİNEMASINDA ALEKSİTİMİ ÖRNEĞİ: <i>SANKİ HER ŞEY BİRAZ FELAKET</i>	309
THE MAIN ACTIVITIES OF THE AZERBAIJAN LOBBY IN ISRAEL	326
MAKİNE ÖĞRENMESİ YÖNTEMLERİ İLE KENT GİRİŞ KONTROL NOKTASI ARAÇ SEÇİM ÖNERİSİ	336
GÖÇ SÜRECİ VE SOSYAL HİZMETTE YERİ ÜZERİNE	337
AKTİF YAŞLANMA VE SOSYAL POLİTİKA	351
KENT YÖNETİMİNDE YENİ BİR ANLAYIŞ: ÇOCUK KATILIMI	360
KENTLİ HAKLARI TEMELİNDE KENTTE KADINLARIN ROLÜ	362
YERELDEN GELİŞEN BİR SANATSAL PRATİKTE İNSAN DIŞI TÜRLERİ ARAMAK	364
BİR SANAT DERGİSİNİ MERKEZ DIŞINDAN DÜŞÜNMEK: ÇAPAK YAZI ÇİZİ DERGİSİ ÖRNEĞİ	365
DAİRESEL FORMLAR ÜZERİNE DENEYSEL BİR UYGULAMA VE CAROLİNE BARTLETT	366
GÜNCEL SANATTA YENİ OLUŞUMLAR	367
100 YILIN ÇAĞDAŞ KADIN SANATÇILARI HALE ASAF VE SELMA GÜRBÜZ	374
CUMHURİYET İLE EVRENSELLEŞEN BİR SANATÇI VE EĞİTİMCİ MÜRŞİDE İÇMELİ	382
ANALYZİNG THE IMPACT OF CLASS ATTENDANCE ON PERFORMANCE: A STUDY OF INDUSTRIAL ENGINEERING STUDENTS TAKİNG STATİSTİCS AT THE UNİVERSİTY OF TECHNOLOGY	383
ENHANCING CIVIL ENGINEERING EDUCATION THROUGH FLIPPED LEARNING IN LABORATORY SETTINGS	384
EMPOWERING AUTONOMOUS AGENTS: A CONSTRUCTIVIST APPROACH TO BOTTOM-UP SEQUENTIAL LEARNING	385
ASSESSING THE ECONOMIC VALUE OF HUMANITIES AND EDUCATION PROGRAMS IN PUBLIC UNIVERSITIES: A STUDY IN OSUN STATE, NIGERIA	386
MODELING EXPONENTIAL GROWTH ACTIVITY THROUGH TECHNOLOGY: RESEARCH WITH BACHELOR OF BUSINESS ADMINISTRATION STUDENTS	387
INTERCULTURAL APPROACH TO SECOND LANGUAGE DEVELOPMENT: A PILOT PROGRAM FOR HIGHER EDUCATION STUDENTS AT AN ESCUELA NORMAL IN ATEQUIZA, MEXICO	388
CRAFTING A FRAMEWORK FOR ITERATIVE SELF-CORRECTING EXERCISES IN EDITORIAL ENVIRONMENTS	389
UNLOCKING REALISTIC SIMULATION METHODOLOGY IN BRAZIL’S EVOLVING MEDICAL EDUCATION CURRICULUM: POTENTIAL OPPORTUNITIES	390
THE COST OF LEARNING: EXPLORING THE IMPACT OF HIGHER EDUCATION COMMERCIALIZATION THROUGH A CASE STUDY ON EDUCATIONAL TRANSFORMATION	391
ASSESSING KAHOOT: AN EXAMINATION OF ITS ROLE AND ECOSYSTEM AS AN EDUCATIONAL AID	392
ANALYZING COURSE OUTCOMES FOR THE BACHELOR OF SCIENCE IN ELECTRICAL AND ELECTRONIC ENGINEERING PROGRAM: A FOCUS ON ELECTRICAL CIRCUITS	393
CONTINUOUS DISTANCE LEARNING AND SKILL ENHANCEMENT: A CASE STUDY EXAMINATION IN GREECE	394
UNCOVERING PATTERNS IN STUDENT FEEDBACK: IDENTIFYING STRATEGIES TO ENHANCE EMOTIONAL WELL-BEING IN LEARNING	395

TEACHER PERSPECTIVES ON INCLUSIVE EDUCATION: A FOCUS ON HEARING IMPAIRMENT 396

ENHANCING INTERNATIONAL SERVICE LEARNING 3.0: LEVERAGING TECHNOLOGY FOR BETTER OUTCOMES AND SUSTAINABILITY 398

EXPLORING ATTENTIVE LITERATURE READING IN HIGHER EDUCATION FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE: A PILOT STUDY ON IMPLEMENTING A FLIPPED CLASSROOM TEACHING APPROACH 399

ENHANCING ATTENTIVE LITERATURE READING IN HIGHER EDUCATION FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE: A PILOT STUDY OF A FLIPPED CLASSROOM TEACHING MODEL 400

MOTION GRAPHICS ENHANCED MAINTENANCE TRAINING FOR PRESCHOOLERS WITH HEARING IMPAIRMENTS: A COMPREHENSIVE APPROACH 401

SOCIO-DEMOGRAPHIC STATUS AND ARRACK CONSUMPTION PATTERNS AMONG MUSLIM, HINDU, SANTAL, AND ORAON COMMUNITIES IN RASULPUR UNION, BANGLADESH: A CROSS-CULTURAL ANALYSIS 402

IDENTIFYING KEY ACTORS: STAKEHOLDER ANALYSIS IN ESTABLISHING AND DEVELOPING THAI INDEPENDENT CONSUMER ORGANIZATIONS 403

THE BENEFITS OF INTEGRATION WITHIN SOCIAL SYSTEMS: INSIGHTS FROM THE AUTOMOTIVE SECTOR404

DEVELOPING EDUCATIONAL GAMES: A FRAMEWORK INTEGRATING MODEL CANVAS AND PROCESS FOR OUTCOME-BASED EDUCATION.....405

SOLAR SPELL CASE STUDY: ASSESSING PEDAGOGICAL QUALITY INDICATORS FOR DIGITAL LIBRARY RESOURCES 406

CRAFTING AN ADVENTURE: UNIVERSITY OF SOUTHERN CALIFORNIA'S EXPLORATION OF ALTERNATE REALITY GAMES FOR EDUCATION AND IMPACT 407

PROMOTING COLLABORATION AND INNOVATION: A FRESH APPROACH TO ENGINEERING-CENTRIC EDUCATIONAL REFORM IN URBAN PLANNING AT TIANJIN UNIVERSITY, CHINA 408

EXPLORING INTERNET GOVERNANCE THROUGH MULTIPLE STAKEHOLDERS: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND ADVANCEMENTS 409

A STUDY ON THE IMPACT OF HARDINESS AND ALIENATION ON BURNOUT AND DATA ENTRY ERRORS IN RURAL HELLENIC HOSPITAL LABORATORIES 410

GUIDELINES AND REQUIREMENTS FOR DEVELOPING TEAM AWARENESS SYSTEMS 411

AN ADAPTATION OF WIRELESS AND INTERNET TECHNOLOGIES IN LOGISTICS: AN ANALYTICAL APPROACH412

GENDER DISPARITIES IN SEXUAL PERCEPTION AND BEHAVIOR AMONG MARRIED ILOCANOS" 413

EXAMINING INTERNET USER BEHAVIOR: PATTERNS ACROSS VARIOUS SITES AND THEIR INFLUENCE ON MARRIAGE TABOOS - A SURVEY OF UNDERGRADUATE STUDENTS IN MASHHAD, IRAN 414

UTILIZING PERSUASIVE TECHNOLOGY TO INFLUENCE END-USERS' IT SECURITY AWARENESS AND BEHAVIOR: A PILOT INVESTIGATION 415

CHALLENGES IN LEGAL REGULATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN INNOVATION ACTIVITIES: AN INSTITUTIONAL APPROACH IN RUSSIA 416

EXPLORING LEADERSHIP BEHAVIOR, SAFETY CULTURE, AND PERFORMANCE IN THE HEALTHCARE INDUSTRY: A COMPREHENSIVE STUDY 417

EXAMINING KNOWLEDGE SHARING BEHAVIOR IN E-COMMUNITIES THROUGH THE LENS OF TRANSACTION COST THEORY 418

ASSESSING OPERATIONAL RISKS IN MALAYSIAN HIGHWAY PROJECTS 419

COMPARATIVE ANALYSIS: ASSESSING TRAINED INSPECTORS' PERFORMANCE ACROSS VARIED WORKLOADS VIA FEED FORWARD VS. FEEDBACK TRAINING APPROACHES 420

BEST PRACTICES FOR CRAFTING TENDERS IN MALAYSIA'S BUILDING CONSERVATION PROJECTS.....421

THE INDEX OF SUSTAINABLE FUNCTIONALITY: A TOOL FOR ASSESSING SUSTAINABILITY 422

ADVANCING AN EFFICIENT FRAMEWORK FOR SECURE MOBILE APPLICATION DESIGN, DEVELOPMENT, AND UTILIZATION 423

Examining Learner Feedback on the Adapted Rorschach Comprehensive System: A Critical Psychological Analysis 424

Factors Influencing Recycling Participation in Kota Kinabalu, Malaysia: Motivations and Challenges 425

Assessing the Impact of Metaphor Therapy on Depression among Female Students 426

Examining SL Writing and Sensitivity in Writing Tasks: Proficiency Levels in a Second Language Other than English 427

Modeling Cognitive and Behavioral Challenges in an Underrepresented Group with a Hierarchical Approach 428

Comparing Musical Notation Reading to Alphabet Reading: Implications for Teaching Music to Dyslexic Students 429

Comparative Analysis: Fatigue and Drowsiness in Japan's Night-time Passenger Transportation Industry430

Exploring the Relationship between Job Satisfaction, Motivation, and Organizational Citizenship Behavior Factors 431

Utilizing Online Games for Educational Support: Addressing Learning Difficulties 432

CONSEQUENCES AND LESSONS LEARNED FROM THE COVID 19 PANDEMIC

BERRACHED Amina

PhD at The High School of Management Tlemcen, Algeria

RAHALI Souad

PhD at The High School of Management Tlemcen, Algeria

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic is a continuation of the major epidemics of global scope that have marked the history of humanity. Indeed, this disease proved neither very often fatal nor excessively contagious, but due to its insidious aspects and its difficult to treat nature, it spread inexorably, causing considerable disorder in the world. At the same time, the observation was marked by insufficient preparation of the world for the risk of a pandemic and limited resources made available to the WHO, as well as a controversy surrounding the vaccine in question. Furthermore, and given these findings, the time has now come for retrospective evaluations of the actions that were carried out while preparing for the future or for a next pandemic. Thus and through this work of analysis of the facts we will try to summarize the consequences which resulted from this pandemic and the main lessons learned.

Keywords: pandemic, strategies, management

REFAH DEVLETİ VE SENDİKACILIKTA YENİ ANLAYIŞLAR

Gökhan OFLUOĞLU

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
- ORCID ID: 000-0002-4909-1113

ÖZET

Devlet, işveren ve sendikalar arasında uzlaşma temeline dayalı devlet anlayışına refah devleti adı verilmektedir. Bu uzlaşmayı oluşturan, bu üç kesimin çıkarlarının belli bir noktada buluşmasının sağlanmasıdır. İkinci dünya savaşının neden olduğu ekonomik ve sosyal çöküntüden kurtulmak için ülkelerin yeni bir kalkınma atılımına gereksinimi bulunmaktaydı. İşçilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, aynı zamanda artan üretimin yine emek sahipleri tarafından tüketilmesini sağlayacaktı. Bu nedenle çalışma ilişkilerinde uzlaşma anlayışı ikinci dünya savaşından sonra daha belirgin bir hal almıştır.

Neo liberalizmin yükselişi ile birlikte bireycilik anlayışı da artmaya başlamış ve kolektivismden bireyselliğe doğru Neo-liberal değişim yaşanmaya başlamıştır. Bireyselliğin artması ile bireysel çalışma sözleşmelerinin, sendikaların elde edeceğinden çok daha iyisini başarabileceği beklentisi de doğmuştur. Böylece sendikaya üye olma fikri eski cazibesini yitirmeye başlamıştır. Böylece sınıf bilinci ve toplu örgütlenme anlayışı da zayıflamaya başlamış ve sendikalar işçi için ihtiyaç olmaktan çıkmaya başlamıştır. Çalışmamızda sendikacılık anlayışında meydana gelen yeni gelişmelerin nedenleri ve sendikacılıkta işçilerde ortaya çıkan bireyselleşme eğiliminin artması üzerine meydana gelen hizmet çeşitlendirmesinin nedenleri ve rol değişimi analiz edilmiştir. Sendikacılıkta klasik ücret sendikacılığından, toplumsal hareket sendikacılığına dönüşüme giden süreç ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Sendikacılık, Sosyal Politika, Refah Devleti, Toplumsal Uzlaşma

1.GİRİŞ

Küreselleşme ve bilgi toplumu aşamasına geçtiğimiz günümüzde ulusal ve uluslararası rekabetin artması firmalarda köklü değişikliklerinde yapılmasını gündeme getirmiştir. Küresel çapta meydana gelen değişimler, insan kaynakları yönetiminde yaşanan gelişmeler, yöneticilerin düşünce yapılarında da verimlilik ve kalitenin geliştirilmesine öncelik verilmesine yol açmıştır(Eser,2009, s.53)

Bu süreçte sendikalar, emeğin fiyatını yükselttiği ve rekabeti olumsuz olarak etkiledikleri düşüncesiyle yeni küresel rekabetçi sistemin önünde bir engel gibi görülmeye başlanmıştır. Günümüzde sendikaların kabul edilmeyip, sendikasız endüstri ilişkileri, insan kaynakları yönetiminin geliştirilmesi gibi işletmelerde yeni yönetim teknikleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler sendikaları klasik ücret sendikacılığından yeni sorumluluk ve çalışma alanlarına yönelmeye doğru yönlendirmiştir(Yorgun,2007, s.319).

Günümüzde küreselleşme sürecinde işlerin yapısında meydana gelen değişimin eski sendika

türlerini ve uygulamalarını zayıflattığını ve yeni sendikal şekillerin ortaya çıktığı görülmektedir. Böylece Toplumsal Hareket Sendikacılığı işkolu veya meslek sendikacılığının özelliklerini genel olarak taşımayan, klasik toplu pazarlık sendikacılığından daha farklı, kapitalist küreselleşme sürecine karşı çıkan bürokrasiye ve işbirlikçiliğe karşı, işçi kesimi içindeki farklılıkları göz önüne alan, dinamik bir yapı gösteren sendikanın ve üyelerinin aktif olduğu, dayanışmacı, demokratik, aktif toplumsal katılıma önem veren ve sadece üyelerinin değil, toplumun tüm güçsüz kesimlerinin sorunlarıyla da ilgilenen, kendiliğinden gelişen toplumsal hareketleri de yönlendirme gücüne sahip yeni bir anlayış olarak endüstri ilişkileri sisteminde yerini almaya başlamıştır(Dereli, 2019, s.16).

2.TOPLUMSAL HAREKET SENDİKACILIĞININ ORTAYA ÇIKMASI

Küreselleşme ve bilgi toplumunun ortaya çıkmasıyla sendikalar yeni bir yaklaşım arayışına girmişlerdir. Tartışmalar toplumsal hareket sendikacılığı etrafında oluşmaktadır. Çevreci, insan hakları, kadın hakları odaklı hareketler eski toplumsal hareketlere nazaran giderek önemini arttırmıştır. Toplumsal hareket sendikacılığı, gündemdeki bu konular üzerine eğilmektedir. Genel olarak muhalif bakış açısına sahip görüşlerin desteklediği akımlar, sendikacılık hareketi ile de birleşerek toplumsal hareket sendikacılığının oluşmasını sağlamıştır(Dereli, 2019, s.21). Geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkan toplumsal hareketler, demokrasi talepleri ile birlikte giderek artmıştır. İnsanların özgürleşmesi için işçi sınıfına alternatif olarak yeni örgütlenme şekilleri ortaya çıkmıştır. Genel olarak bu örgütlenmeler sistem karşıtı bir düşünce yapısını temsil etmektedir(Tilly, 2008, s.31; Harvey, 1993, s.86; Munck, 2003, s.34).

Endüstri Toplumu aşamasından Bilgi Toplumu aşamasına geçmiştir. Bu durum sendikaların yaşamış olduğu krizin ana nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Endüstri ilişkileri kavramının içeriğine yönelik tartışmalar, Bilgi toplumu aşamasında giderek daha da belirginleşmiştir. Bilgi toplumu aşamasında hizmetler sektöründe çalışanlar, örgütlenme sorunları da yaşamışlardır. Endüstri sektöründe istihdam azalırken, hizmetler sektöründe istihdam artmıştır. Diğer taraftan geleneksel sendikacılık anlayışında da değişiklikler gündeme gelmiştir. Sendikaların klasik üye profili değişmiştir. Bütün bu gelişmeler sonucunda sendikaların örgütleyebileceği çalışan sayısında gerileme olmuştur. Toplu iş ilişkileri giderek yerini bireysel iş ilişkilerine bırakmıştır. Bu durum sendikaların eskisi gibi taraf olarak yerini almadığı yeni bir endüstri ilişkileri sisteminin doğuşuna zemin hazırlamıştır(Özuguurlu, 2000, s.140; Dereli, 2019, s.21).

Gorz'a göre işçi profilinin değişmesine paralel olarak sendikalarda değişim geçirmek zorundadır. Sendikaların ekonomik ve siyasal bir güç olarak etkisini yitirmeye başlaması, sendikalı işçi sayısındaki azalma ile birlikte devam etmektedir. Böylece sendikaların hayatiyetini devam ettirmeleri için geniş halk kesimlerini içine alan sosyal sorumluluk içeren politikalara yönelmesi gereği doğmuştur(Gorz, 2007, s.242).

Toplumsal hareket sendikacılığı klasik sendikacılık görünümünden farklı olarak kapsamına hem işçileri, hem de toplumun diğer kesimleri almaktadır. Böylece yaşlılar, engelliler, işsizler, öğrenciler gibi toplumun diğer kesimleri de işçi kesimi içinde ele almaktadır. Bu kesimlerin mücadelelerinde sendikalar giderek aktif bir rol üstlenmektedir(Fairbrother, 2008, s.310).

3. TOPLUMSAL HAREKET SENDİKACILIĞININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Küreselleşme ve Bilgi Toplumu aşamasına geçilmesi ile birlikte sendikaların ekonomik, toplumsal ve siyasi gücü önemli ölçüde azalmıştır. Sendikacılık, bilinçli olarak net bir etkide bulunma yeterliliğine yeniden kavuşmak için yeni stratejiler geliştirmek durumunda kalmıştır(Engeman,2015, s.445). Yeni bir yaklaşım olarak Toplumsal Hareket Sendikacılığında geniş halk kesimleri işçi sınıfı gibi kapsam içine alınmaktadır. Böylece sendikal mücadele alanı genişlemiş bulunmaktadır(Dereli, 2019, s.26).

Toplumsal hareket sendikacılığında bulunan en temel özellikler, sendika içi demokrasinin tüm kurumlarıyla işlerliğe kavuşturulması, klasik sendikacılık anlayışından uzaklaşarak değişik sosyo-politik gündem konularıyla ilgilenmek ve işçileri sadece çalışma hayatındaki durumu ile değil, çalışma yaşamı dışındaki durumlarıyla da ele alan politikalar üretmektir. Sendikalar böylece klasik anlamda ücret sendikacılığı anlayışından uzaklaşarak çalışan tüm yoksulları kapsamına almaya çalışan ekonomik ve siyasi güç olma yolunda adım atmaktadırlar(Neary,2011, s.228).

Toplumsal hareket sendikacılığının temel özellikleri şunlardır(Dereli, 2019, s.27):

- Toplumsal konularla ilgilenmesi ve bu konuları toplum genelinde ele alması,
- Köylüler, yoksullar, ev hanımları gibi sendika üyesi olmayan kesimlerin sorunları ile de ilgilenmesi,
- Ücret konularının dışında yeni teknolojiler, alt işveren uygulamaları gibi konularda da sendikanın gücünü arttırmaya çalışması,
- Demokratik bir biçimde toplumsal yapı ve ilişkilerin değişmesi için çalışma,
- Siyasi bir güç olarak siyasi iktidar ve siyasi partilerle sınırlı ilişkiler kurması,
- Sendikaların uğraşı alanlarını toplu pazarlık ve ücret sorunlarının çok daha ötesine taşıyarak tüm toplumsal sorunları uğraşı alanına alması,
- Yerel ve ulusal sınırların çok ötesinde küresel işçi hareketini gerektirmesi,
- Küreselleşmeye ve doğurmuş olduğu toplumsal sorunlara ve yoksullaşmaya karşı tepki vermesi olarak toplumsal hareket sendikacılığının temel özelliklerini sıralayabiliriz.

4.SONUÇ

Küreselleşme ve Bilgi Toplumu aşamasına geçilen çağımızda sendikaların ekonomik, sosyal ve siyasi güç anlamında bilinçli olarak net bir etkide bulunma yeterliliğinde azalmalar gündeme gelmiştir. Sendikaların değişen işgücü profili karşısında üye sayılarında azalmalar gündeme gelmiştir. Öte yandan Endüstri İlişkileri alanında toplu iş ilişkilerinden bireysel iş ilişkilerine doğru yeni bir değişim gözlenmeye başlamıştır. Bütün bunlar sendikaların giderek daha fazla üye kaybetmesine yol açmıştır. Sendikalar değişen çağda kendilerine yeni faaliyet alanları bularak, ekonomik, sosyal ve siyasi güçlerini korumaya çalışmışlardır. Sendikalar, değişen çalışma hayatında, toplumsal hareket sendikacılığına doğru değişim geçirerek net bir etkide bulunma yeterliliğini devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Toplumsal hareket sendikacılığı, sadece işçiye yönelik çalışmalar sürdürmeyen, ayrıca gençliğin sorunları, yoksulların sorunları, engellilerin hakları, çevre sorunları gibi tüm sosyal ve iktisadi mücadele alanlarını gündemine taşımaya çalışmaktadır. Değişen endüstri ilişkileri sistemi içinde Toplumsal Hareket Sendikacılığı, geniş halk kesimlerinin ve işçi kesiminin karşı karşıya kaldığı sorunların çözümü için yeni bir umut ışığı olarak görülmektedir. Sendikacılık böylece artık kabuk değiştirerek kendine yeni mücadele alanları bulmaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Dereli, S.**, Sendikacılıkta Yeni Bir Perde: Toplumsal Hareket Sendikacılığı, İş ve Hayat, 5(10), 2019, 9-33.
- Eser, B.Y.**, Sendikacılıkta Yaşanan Değişim ve Yeni Yönelimler, Kamuda Sosyal Politika, Sayı:11, 2009, s.53-59
- Engeman, C.**, Social movement unionism in practice: organizational dimensions of union mobilization in the Los Angeles immigrant rights marches, Work, Employment and Society, 29(3), 2015, 444-461.
- Fairbrother, P., Webster, E.**, Social Movement Unionism: Questions and Possibilities, Employess Responsibilities and Rights Journal, 20(4), 2008, s.309-313.
- Gorz, A.**, İktisadi Aklın Eleştirisi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Harvey, D.**, Esneklik: Tehdit mi yoksa fırsat mı?, Birikim Dergisi, 56(61), 1993, s.84-89.
- Munck, R.**, Emeğin Yeni Dünyası: Küresel Mücadele, Küresel Dayanışma, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003
- Neary, M.**, Emek Hareket Eder: Toplumsal Hareket Sendikacılığı Kavramının Bir Eleştirisi, Ed: Dinerstesen, A.C., Neary, M., Emek Tartışması, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2011, 217-256.
- Özüğurlu, M.**, Sendikacılık Hareketinin Krizi ve Yeni Gelişmeler Üzerine Gözlemler, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 55(1), 2000, s.139-171.
- Tilly, C.**, Toplumsal Hareketler:1768-2204, Babil Yayınları, İstanbul, 2008
- Yorgun, S.**, Sivil Toplum Düzeninde Sendikaların Geleceği, Sosyal SİYASET Konferansları, Prof.Dr. Haşmet Başar'a Armağan Özel Sayısı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 53. Kitap, İstanbul, 2007

ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE STRESİN VERİMLİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gökhan OFLUOĞLU

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
gofluoglu@yahoo.com - ORCID ID: 000-0002-4909-1113

ÖZET

İşletmelerde meydana gelen örgütsel çatışmalar ve bunların yönetimi, yöneticiler açısından zaman ve enerji kaybına neden olan konulardandır. Örgütlerde görev yapan personelin değer yargıları, anlayış ve olaylar karşısındaki tutum farklılıkları, örgütsel stres düzeyinin artmasına ve uyumsuzluk ve çatışmaya neden olmaktadır. Örgütsel çatışma, iki ya da daha fazla alternatiften herhangi birisini tercih etme durumuyla karşı karşıya kalınması halinde örgütsel yaşamın bir parçası haline gelmektedir. Böyle bir çatışma halinde farklı alternatif çözümler tartışılmakta ve farklı çözüm yolları karşılaştırılmaktadır. Örgütlerde çatışma yönetiminin en iyi şekilde yönetilmesi, verimlilik düzeyinin yükselmesini sağlayacaktır. Çalışmamızda örgütsel çatışma yönetiminin örgütsel verimliliğe etkisi incelenmektedir. Öncelikle örgütsel çatışma kavramı ve yönetim kuramlarındaki yeri ve rekabet ile işbirliği kavramlarına etkisi ele alınarak, örgütsel çatışma süreci ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra örgütsel çatışmanın temel sebepleri, çatışma türleri ve çatışmanın başarılı bir şekilde yönetilmesi açısından başlıca yöntemler incelenmiştir. Ayrıca örgütsel çatışmanın örgütsel verimliliğe etkisi olumlu ve olumsuz tarafları ile birlikte ele alınarak, başarılı bir örgütsel çatışma yönetiminin sağlanması için gerekli olan tedbirlere ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Örgütsel çatışma, Örgütsel Stres, Örgütsel Buzdağı, Stres Yönetimi.

1.GİRİŞ

İşyerinde meydana gelen örgütsel çatışma ve stres sadece işyeri ile sınırlı kalmayan çalışanın tüm hayatını etkileyen bir durumdur. Örgütlerde görev yapan personelin farklı kişisel özellikleri ve değer yargıları, olaylar karşısında farklı tutumları işyerlerinde strese neden olabilmektedir(Baltaş, 1991, s.74; Yücel, 2022, s.1972).

Çalışanların beklentileri ile çalışma hayatının onlara sunduğu olanaklar aynı olmamaktadır. Buna işyerinde farklı kültürlerle ve değer yargılarına sahip kişilerin bir araya geldiği bir ortamı da ekleyecek olursak, işyerinde stres ve örgütsel çatışma kaçınılmaz olmaktadır. Çalışanlar örgütsel çatışma ve iş stresine yönelik olarak değişik tepkiler göstermektedir. İş stresine karşı bireyler engellenme, kaygı duyma, heyecan, sıkıntı ya da çöküntü hissedebilirler. Bunun yanı sıra işlerine karşı konstantre eksikliği yaşayabilirler. Ayrıca birey içine kapanabilir ve sosyallikten de uzaklaşabilir. Ayrıca örgütsel çatışma ve stres, çalışanın vücut yapısında da bazı değişikliklere yol açabilmektedir.

Örgütsel çatışma, örgütlerde değişik düzeylerde ve ortamlarda çıkmaktadır. Karar alma sürecinde çalışanın ya da bir grubun güçlkle karşılaşması ve bu durumun karar alma

mekanizmasında bozulmaya yol açması olarak tanımlanan örgütsel çatışma da kişi ya da gruplar arasında amaç, statü, değer ya da algı farklılıklarından doğan uyumsuzluklar ya da anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Örgütsel çatışma, kurum içinde önceden de yaşanan çatışmaların ve çevresel faktörlerin de etkisiyle oluşmaktadır. Örgütsel çatışmanın kurum içinde ve çevresinde oluşturmuş olduğu gerginlik, çatışmanın tüm kurumda hissedilmesine yol açmaktadır(Karip, 1999, s.3;Akçakaya, 2003, s.642; Eren, 1996, s.456)

2.ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA SÜRECİ

Örgütlerde çatışma oluşurken dört aşama görülmektedir. Potansiyel çatışma devresinde, çatışmanın oluşumunu sağlayan bazı nedenler söz konusudur. Bunlar çatışmanın varlığını oluşturan iletişim, örgütsel yapı ve kişilik değişkenleridir. Bu faktörler örgütsel çatışmanın ortaya çıkmasında ilk aşamayı oluşturmaktadır. İlk aşamada sorun çözümlenmiyorsa potansiyel çatışma gerçek düzeye ulaşır. Rekabet, uzlaşma, işbirliği, kaçınma ya da uyarlanma şeklinde davranış kalıpları oluşabilmektedir. En son aşamada ise örgütsel çatışmanın sonuçları ortaya çıkmaktadır. Örgütsel çatışmanın sonuçları grubun başarı düzeyini yükselteceği gibi başarı düzeyinde düşmeye de yol açabilir(Can, 1999, s.310 ; Akçakaya, 2003, s.645).

3.ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN NEDENLERİ

Örgütsel çatışmanın çözüme kavuşturulabilmesi için, örgütsel çatışmanın nedenlerinin iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. İşyerinde görülen işlerin sıradanlaşması, uzmanlaşma ve standartlaşma örgütsel çatışmanın en temel nedenleri olarak görülmektedir. Örgütsel çatışmanın genel sebepleri, çalışanlar arasında, çalışanın kendi iç dünyasında ya da kurum içindeki çeşitli birimlerin arasında olabilmektedir(Robbins, 1974, s.43; Akçakaya, 2003, 646). March ve Simon örgütlerde çatışmanın örgüt için bağımlılıkların ortaya çıkardığı çatışmalar, amaç farklılıklarından kaynaklanan çatışmalar ve algılama farklılıklarından kaynaklanan çatışmalardan kaynaklandığını tespit etmişlerdir(March, 1975, s.135).

Örgütsel çatışmalar örgütlerde haberleşme sorunlarına, örgütsel yapıya, insan faktörüne, kültürel farklılıklara ve kaynakların yetersiz oluşuna dayalı olarak ortaya çıkabilmektedir(Elma, 2000, s.222).

Örgütlerde işbölümü, kararların ortak verilmesi, işlevsel açıdan bağlılık, kaynakların sınırlı olması, yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkması, haberleşme süreci, örgütün yapısal büyüklüğü gibi unsurlar örgütsel çatışma üzerinde etki yapmaktadır(Akçakaya, 20023, s.647).

4.ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN VERİMLİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Örgütlerde etkili ve verimli bir yönetim ve organizasyon yapısının oluşması örgütsel çatışmaların azaltılması, sorunların çözülmesi ve örgütün çözüm odaklı olarak yeniden yapılandırılmasına bağlıdır. Başarılı bir örgüt liderinin ve yönetim kadrosunun örgütsel çatışmalar için hazırlıklı olması ve bireyler ile gruplar arasında yapıcı bir etkileşime olanağını sağlaması gerekmektedir(Mayer, 1989, s.71).

Örgütsel çatışmanın çözümlenmesinde örgüt içindeki iletişim kanallarının çift yönlü ve doğru bir şekilde çalışması son derece önemlidir. Ayrıca örgütte çalışan bireylerin birbirlerine duymuş oldukları güven de başarıya ulaşmak açısından son derece önemlidir. Örgütsel çatışma doğru bir şekilde yönetildiğinde, örgütün gelişmesi ve verimliliğin sağlanması açısından yeni fırsatlar ortaya çıkardığı görülecektir. Örgütsel çatışma karar aşamasında yeni alternatif çözümleri orta çıkarmakta, uzmanlık alanları örgütün tüm düzeyine yansıyabilmektedir. Örgütsel çatışma ayrıca örgüt içinde ya da örgütler arasında gizli kalmış sorunları ortaya çıkarmakta ve sorunların

çözümlemesi için çaba harcanmasına da yol açmaktadır. Örgütsel çatışmalar ayrıca örgüt içi gelişmelerin de yolunu açmaktadır. Ancak bu şekilde olumlu sonuçların görülebilmesi için örgütsel çatışmanın doğru bir şekilde analiz edilip, yönetilmesi gerekmektedir(Kefecioğlu, 1999, s.98)

Örgütsel çatışmalar doğru bir şekilde yönetilmediği takdirde örgütsel amaçlardan sapmalar görülebilir. Örgütsel çatışmanın sonunda, zaman, emek ve kaynak yönünden kayıplar yaşanabilir. Amaçlara ulaşmak için gereken enerji yanlış yönlere kayabilir ve bu durum çalışanların moral düzeyini olumsuz olarak etkileyebilir. Örgütsel çatışmanın doğru yönetilememesi, çalışan bireyler arasında mesafeleri daha da arttırır. Çalışanların birbirine karşı güvensizlik, şüphencilik duymasına ve personel devir oranının yükselmesine neden olabilir. Ayrıca çalışanlar ve gruplar arasında kutuplaşma artar ve farklılıklar derinleştiği için işbirliği engellenmiş olur. Çalışanların ruh sağlığı üzerinde de olumsuz etkiler yapacağından, örgütsel çatışmanın yanlış yönetilmesi işletmenin verimlilik düzeyinin düşmesine neden olabilecektir(Dinçer,1996, s.375).

5.SONUÇ

Örgütsel yapı içinde birbirlerinden çok farklı kültürlere, yetişme tarzlarına, değer yargılarına sahip bireyler olabilmektedir. Birbirlerinden çok farklı kültürlerden gelen, farklı değer yargılarına ve dünya görüşlerine sahip olan bireyleri işletme amaçları doğrultusunda yönlendirmek, işletmelerin verimlilik düzeyinin yükseltilmesi açısından son derece önemlidir. Örgütsel yaşamın doğal bir sonucu olarak örgütsel çatışmaların görülmesi son derece doğaldır. Örgütsel çatışmalar iyi yönetilmediğinde örgütsel açıdan önemli verimlilik kayıplarına yol açmaktadır. Örgütün sürekli olarak gelişiminin sağlanması ve verimlilik düzeyinin yükseltilmesi için örgütsel çatışmanın ortaya çıkardığı zararın en az düzeye indirilmesi, örgütsel çatışmaların rasyonel bir şekilde çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Örgütsel çatışma doğru bir şekilde yönetildiğinde örgüt içinde değişime ve gelişmeye yol açabilmektedir. Ancak bunun için çatışmanın doğru bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir.

Örgütte farklı kültürlerden gelen ve yaşam beklentileri de farklı olan bireylerin amaçlarını gerçekleştirmelerinin yolunun örgütün amaçlarını gerçekleştirmeden geçtiği yönünde çalışan bireylerin bilinçlerinde bir algının uyandırılması gerekmektedir. Bu konuda örgüt liderinin başarılı bir şekilde çözüm odaklı olarak örgütsel çatışmanın yönetimine odaklanması gerekmektedir. Örgütsel çatışmanın başarılı bir şekilde yönetilmesi, çalışma hayatının kalitesinin geliştirilmesi açısından da son derece önemlidir. Kişinin beklentilerine uygun bir yaşam düzeyine ve çalışma hayatına ulaşabilmesi için çatışma yönetiminin doğru bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akçakaya, M., Çatışma Yönetimi ve Örgüt Verimliliğine Etkisi, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 7(2), 641-666, 2003.

Baltaş, A., Baltaş, Z., Stres ve Başa Çıkma Yolları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991

Can,H., Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999

Dinçer, Ö., Fidan, Y., İşletme Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul, 1996

Elma, C.,Demir, K., Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Sorunlar, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000

- Eren, E.**, Yönetim ve Organizasyon, Beta Yayınları, İstanbul, 1996
Karip, E., Çatışma Yönetimi, Pegem Yayıncılık, Ankara, 1999
Kefecioğlu, T., Örgütlerde Çatışma ve Yönetimi, Mess Yayınları, Ankara, 1999
March, J., Simon, H., Örgütler, Çev: Bozkurt, Ö., Onaran, O., TODAIE Yayınları, Ankara, 1975
Mayer, R.J., Conflict Management, Battelle Press, USA, 1989
Robbins, S., Managing Organizational Conflict, Englewood Cliffs, N.J. Printice-Hall, 1974
Yücel, Y., İşyeri Stresi, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2022(3), 1959-1988

DUYGU YÖNETİMİNİN İŞ TATMİNİ VE PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Prof. Dr. Salih YEŞİL,
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
syes66@hotmail.com, Orcid No: 0000-0003-3237-2258

Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ,
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
ozbagisaysee@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-7139-0734

ÖZET

Yapılan çalışmada, literatürde önemli olduğu düşünülen duygu yönetimi, iş tatmini ve performans konuları ele alınmıştır. Çalışmanın amacı duygu yönetiminin iş tatmini ve performans üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırma alan çalışmasıyla desteklenmiş olup, araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş belediyelerinde masa başı çalışanları meydana getirmektedir. Analizler için SPSS 23.0 istatistik programından yararlanılmıştır. Bu bağlamda programda frekans, güvenilirlik, faktör, korelasyon ve regresyon yöntemleri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre: duygu yönetiminin iş tatminini etkilediği ancak performansı etkilemediği görülmüştür. Duygu yönetimi boyutları açısından analiz sonuçları incelendiğinde ise; duyguları olduğu gibi gösterme ve öfkeyi yönetmenin içsel iş tatmini; duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol etme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol ve öfke yönetimi dışsal iş tatminini pozitif yönde etkilemektedir. Diğer taraftan, duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol, öfke yönetimi performansı olumlu yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Duygu Yönetimi, İş Tatmini, Performans.

ABSTRACT

In the study, emotional management, job satisfaction and performance issues, which are considered important in the literature, were discussed. The aim of the study is to determine the effect of emotion management on job satisfaction and performance. The research was supported by field work, and the sample of the research consists of desk workers in Kahramanmaraş municipalities. SPSS 23.0 statistical program was used for analysis. In this context, frequency, reliability, factor, correlation and regression methods were used in the program. According to

the analysis results: it was seen that emotion management affected job satisfaction but did not affect performance. When the analysis results are examined in terms of emotion management dimensions; the intrinsic job satisfaction of showing emotions as they are and managing anger; Being able to express emotions verbally, recognizing and accepting emotions, showing emotions as they are, controlling negative and physical reactions, controlling negative and physical reactions and anger management positively affect external job satisfaction. On the other hand, being able to express emotions verbally, showing emotions as they are, controlling negative and physical reactions, and anger management positively affect performance.

Keywords: Emotion Management, Job Satisfaction, Performance.

1. GİRİŞ

İnsanlar gerek sosyal hayatında veya iş hayatında birçok duygu durumu ile karşılaşabilmektedir. Bu durumda duyguların insan yaşamında birçok alanda etkileyici bir role sahip olduğu bilinmektedir (Erkuş ve Günlü, 2008). Ayrıca insanların duyguların kendinden soyutlama gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak duyguların yaşadığı amaçlarına hizmet edilmesini sağlar. Duyguların insan yaşamına yönelik olumlu veya olumsuz şekilde önemli bir etkiye sahiptir (Akın, 2004; Kervancı, 2008).

Duyguları yönetme becerisi bir süreç şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreç içerisinde, duyguların fark edilmesi, duyguları tanıma, yönlendirme ve uyum sağlanmasını içermektedir (Töremen ve Çankaya, 2008; Mayer ve Salovey (1997:14).

Çalışmamızda sırayla duygu yönetimi, iş tatmini ve performansın çalışanlar açısından sonuçları ve ilişkili hipotezler ortaya konmuştur. Ayrıca çalışma, araştırma metodolojisi, bulgular ve analiz sonuçlarıyla desteklenmekte sonuç ve öneriler bölümüyle bitmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde duygu yönetimi, iş tatmini ve performans konuları hakkında bilgi verilmektedir.

2.1. Duygu Yönetimi

Duygu yönetimi hakkında bilgi vermeden önce duygu kavramı hakkında bilgi vermekte fayda görülmektedir. Duygu; ‘emovere’ kelimesinden türemiş sonrasında insanlar arasında gönderme olarak belirtilmiştir (Ahmed, 2014;21). Ayrıca duygu kavramı hakkında birçok tanımlama yapılmıştır. Her ne kadar kesin bir tanımı bulmasa da birçok araştırmaya konu olduğu

bilinmektedir. Örneğin; günümüzü kapsayan modern çağda “mutlu olmak” genellikle ulaşılması gereken bir hedef olarak görülürken, Mikronezya’daki Ifaluk kültüründe mutluluk; gösteriş, aşırı heyecan ve görevlerini yerine getirmemeye sebep olduğu için teşvik edilmemektedir (Lutz, 1987, Watt Smith, 2018, s.192). Bu bilgiler ışığında duygu yönetimi ise; “Güvene dayalı bir yönetim süreci olarak; karar almada gerçek değerleri, hayaller ve hissi beklentilerden ayırt edebilme ve duyguları yansıtma biçimini kişilere zarar vermeden istenilen düzeyde yönlendirebilme olgunluğu ” olarak tanımlamıştır (Barutçugil, 2002).

Duyguların yönetilmesi gerek sosyal hayatta gerek iş hayatında önem taşımaktadır. Nitekim duyguların yönetilmesi bireylerin hayatlarında önemli bir benlik kazanmasında etkili olmaktadır. Örneğin; kişinin düşük benlik saygısı, depresyon, üzüntü, sabırsızlık, öfke, mutsuzluk gibi birtakım olumsuz duyguların ortaya çıkabileceği gibi sevinç, sevgi, haz gibi olumlu duyguların ortaya çıkmasını da sağlamaktadır. Bu doğrultuda duyguların yönetilmesi kişilerin sağlıklı sonuçlar elde etmesini sağlamaktadır. Aksi durumda ise bireyleri sıkıntıya sokan durumların meydana gelmesine neden olabilmektedir. İnsanların duygularını yönetmesi kendi benliğini kazanması ve başka insanların duygularını daha iyi anlayarak empati kurmasını sağlamaktadır. Gerek iş yerinde gerekse özel yaşamda elde edilen başarıların temelinde, kişinin duygularını tanıması ve farkına varması, farkına varılan duygularla etkin bir şekilde başa çıkması, yani duygularını yönetmesi yatmaktadır (Kervancı, 2008).

Literatürde yer alan duygu yönetimi boyutlarının farklı alt başlıklara ayrıldığı görülmüştür. Örneğin; Yaylacı (2006)’a göre, duygu yönetiminin alt alanları özdenetim, öz bilinç, iletişim, sosyal beceriler ve empati , Goleman, Boyatzis ve McKee (2011) ise duygu yönetimi alt alanlarını özbilinç, özyönetim, sosyal bilinç ve ilişki yönetimi olarak dört grupta incelerken bu alanları kişisel ve sosyal yeterlilik adı altında belirlemişlerdir (Goleman, vd., 2011:49-262). Goleman (2011)’ın yaptığı sınıflandırmada duygu yönetimi alt alanlarını özbilinç, kendine çekidüzen verme, motivasyon ve empati, sosyal beceriler şeklinde sınıflandırdığı görülürken (Goleman, 2011, 38-39)., Bradberry ve Greaves (2009)’in sınıflandırması ise kişisel yeterlilik: özbilinç, özdenetim; sosyal yeterlilik: sosyal bilinç, ilişki yönetimi şeklinde ele aldığı belirlenmiştir (Bradberry ve Greaves, 2009, 24). Bu çalışmada ise Yaylacı (2006)’nın sınıflandırdığı özdenetim, öz bilinç, iletişim, sosyal beceriler ve empati kavramları ele alınmıştır.

2.2. İş Tatmini

İş tatmini ile ilgili literatürde birden fazla tanımlamanın yapıldığı görülmektedir (Cano ve Miller, 1992; Locke, 1976; Davis, 2004; Spector, 1997; Hoppock, 1935; Hackman ve Oldham, 1974). Bu farklı tanımlamaların altında yatan neden ise iş tatminin endüstriyel/örgütsel psikoloji, sosyal psikoloji ve örgütsel davranış literatürlerinde en çok araştırılan kavramlardan olmasıdır (Parnell ve Crandall, 2003; Alotaibi, 2001; Cribbin, 1972; Davis, 1982; Lloyd ve Hamner, 1979). Bir tanıma göre bireyin işini veya iş deneyimini değerlendirmesi neticesinde sahip olduğu pozitif duygu veya hoşnutluk halidir. Bu tanım, iş tatmininin bilişsel ve duygusal yönlerinin ikisini de vurguladığı için kapsamlı bir tanımdır. Zira insan psikolojisinde, biliş ile duygular arasında varlığı yadsınamayan bir bağ vardır. Dolayısıyla işin değerlendirilmesinde hem duyguları hem de bilişi/düşünceleri bu değerlendirmeye dahil etmek gerekir (Saari ve Judge, 2004:395).

İş tatmini ile ilgili boyutlar incelendiğinde farklı örgüt gruplarında ve değişkenler üzerinde incelendiği belirlenmiştir. İş tatminin farklı araştırmalara konu olması sonucu farklı şekillerde boyutlandırılmaları neden olmuştur. Bunlar örneğin; genel iş tatmini, içsel ve dışsal iş tatmini, kesit boyutunda iş tatmini, biliş ve duygu boyutunda iş tatmini şeklindedir (Kaya, 2007). Boyutlandırma içeriği hakkında bilgi vermek gerekirse; içsel iş tatmini çalışanların bağımsız olma hissi, sorumluluk alma, sosyal statü gibi durumlar belirtilirken, dışsal iş tatmini; iş ile ilgili olmayan ücretlendirme, statüde yükselme, çalışma olanakları, ödüllendirme gibi tatmin düzeyini ifade eder (Chen ve Chiu, 2005).

2.3. Performans

Performans kavramı, kökeni yabancı bir kelime olup Türkçe'ye "edim" olarak çevrilmiştir. Ancak her ne kadar Türkçe' de "edim" olarak çevrilse de günlük konuşma ve yazı dilinde "performans" daha fazla kullanılmaktadır. Performans kavramının kelime anlamı; yapma, yerine getirme, uygulama, bir görevi başarabilme gücü demektir (merriam-webster online). Farklı alanlarda araştırma yapan kişiler, performans kavramını kendilerine uygun olarak çevirmişler ve kullanmışlardır. Bu durumdan dolayı performans kavramı ile ilgili literatür de birçok tanım yer almaktadır. Kasnaklı (2002)'e göre performans kavramı, belirlenen amacı hayata geçirilmek şeklinde ifade edilirken Özgen vd., (2002, 209)'e göre performans, "bir çalışanın belirli bir zaman kesiti içerisinde kendisine verilen görevi yerine getirmek suretiyle elde ettiği sonuçlardır". Bir başka ifade ile performans yapılması gereken belli bir iş veya görevin yerine getirilmesi için sağlanan başarı düzeyi şeklinde tanımlanmaktadır (Büyük Larousse, 1992, 549).

Performans kavramı örgüt içerisinde önemli olan konulardan birisidir. Çünkü işletmenin ortaya çıkardığı kar veya zarar performans sonucunun bir değerlenmesidir. Bu sonuçta işletme gerekli görülen durumlar karşısında ya önlem alır ya da performansı korumaya çalışır. Performans değerlendirmenin yapılması birçok faydayı da beraberinde getirmekte ve daha fazla önem arz etmektedir. Bu faydalar kurumsal faydalar, yöneticiler açısından faydaları ve çalışanlar açısından faydaları şeklinde sıralanabilmektedir.

Kurumsal Faydalar: Performans değerlendirmesi planlama, hizmet kalitesi, verim gibi hususlarda kurumların hedeflerine ulaşmasını ortaya çıkarmayı sağlamaktır. Performans değerlendirmenin neticelerinden hareketle kurumların insan kaynaklarının cezalandırılması, ödüllendirilmesi, iş araç gereçleriyle iş metodlarının gözden geçirilebilmesine olanak ifade edilebilir (Bilgin, 2004, 61).

Yöneticiler Açısından Yararları: Performansın değerlendirilmesinin sağlanması ile yönetici ve çalışanlar daha iyi ilişki kurabilmektedir. Bu durum personellerin gelişimlerini sağlayarak kişilerin güçlü taraflarının belirlenmektedir. Yönetenler personel değerlendirilmesi ile çalışanlarını daha iyi tanıyor ve gereksinim duyulan nitelikli eleman daha rahat belirlenebilmektedir (Paksoy, 2006). Bunun yanı sıra, performansın değerlendirilmesi ile yönetenler kendi zayıf ve güçlü yanlarını görmekte ve yönetsel beceriler geliştirmekte, yetki devri gerçekleştirebilmektedir.

Çalışanlar Açısından Yararları: Performansın değerlendirilmesi çalışanların eksiklerini görmelerini ve yönetim tarafından kendilerinden beklenenleri öğrenmektedirler. Bu durum çalışan bireylerin aldıkları sorumluluk ve rolleri daha iyi anlamaktadırlar (Uyargil, 2008, 12). Çalışanlar açısından sağlanan yararlardan bir diğeri ise çalışan ve çalışmayan kişilerin bilinebilmektedir. Bu durumun sağlanması başarılı ve başarısız çalışanların tespit edilmesini, adaletli bir biçimde ücretlendirme, ödüllendirme yapılmasını istemektedirler (Bilgin, 2004, 62).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle bu araştırmada, duygu yönetiminin iş tatmini ve performansı etkileyeceği varsayımında bulunulmuş ve ilgili hipotezlere aşağıda yer verilmiştir:

H1: Duygu yönetimi ve boyutları iş tatminini becerisini pozitif yönde etkiler.

H 1.1: Duyguları sözel olarak ifade edebilme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.2: Duyguları tanıyabilme ve kabul içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.3: Duyguları olduğu gibi gösterme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.4: Olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.5: Duygularla Başa çıkma içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.6: Öfkeyi yönetme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.7: Duyguları sözel olarak ifade edebilme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.8: Duyguları tanıyabilme ve kabul dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.9: Duyguları olduğu gibi gösterme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.10: Olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.11: Duygularla Başa çıkma dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H 1.12: Öfkeyi yönetme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H2: Duygu yönetimi performansı pozitif yönde etkiler.

H 2.1: Duyguları sözel olarak ifade edebilme performansı pozitif yönde etkiler.

H 2.2: Duyguları tanıyabilme ve kabul performansı pozitif yönde etkiler.

H 2.3: Duyguları olduğu gibi gösterme performansı pozitif yönde etkiler.

H 2.4: Olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme performansı pozitif yönde etkiler.

H 2.5: Duygularla Başa çıkma performansı pozitif yönde etkiler.

H 2.6: Öfkeyi yönetme performansı pozitif yönde etkiler.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmaya yönelik detaylı bilgilendirme aşağıda yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, duygu yönetiminin (duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma, öfke yönetimi) iş tatmini (içsel iş tatmini, dışsal iş tatmini) ve performans üzerine etkisini incelemektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde duygu yönetimi ile ilgili birtakım çalışmaların yapıldığı ilişkili hipotezler kısmında yer verilmiştir. Bu çalışmada ise duygu yönetiminin iş tatmini ve performans konuları bir arada ele alınmıştır. Ayrıca araştırma, Kahramanmaraş'taki belediye çalışanları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bütün bunların araştırmayı öncekilerden farklı kılması, araştırmanın kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yazına fayda sağlaması açısından önem taşıdığı düşünülmüştür.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan bu araştırmada birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Çalışmanın sadece belediye çalışanlarına yapılması, anket katılımcılarının sorulama algılarını anlama derecesi, çalışmanın o dönemde COVID salgınına denk gelmesi nedeni ile insanların anket yapmaya çekimser kalmaları, kısıtlama nedeni ile araştırmanın belirli zamanda başlaması ve bitmesi bu sınırlılıklar içerisinde yer almaktadır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi, Evreni ve Örneklemi

Çalışmada verileri toplamak amacı ile anket yönteminden yararlanılmıştır. Bu anket formunun birinci bölümünde belediye çalışanlarının demografik özelliklerini ölçmeye yönelik 7 soru tek cevaplı olarak hazırlanmıştır. Anket formunun ikinci ve üçüncü bölümündeki ifadeler için 5’li Likert ölçeğinden (1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş ilinde faaliyet gösteren 350 belediye çalışanı oluşturmaktadır. Çalışanlara anket formları elden dağıtılmış ve bu formları gönüllülük esasına göre doldurmaları istenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekler ise;

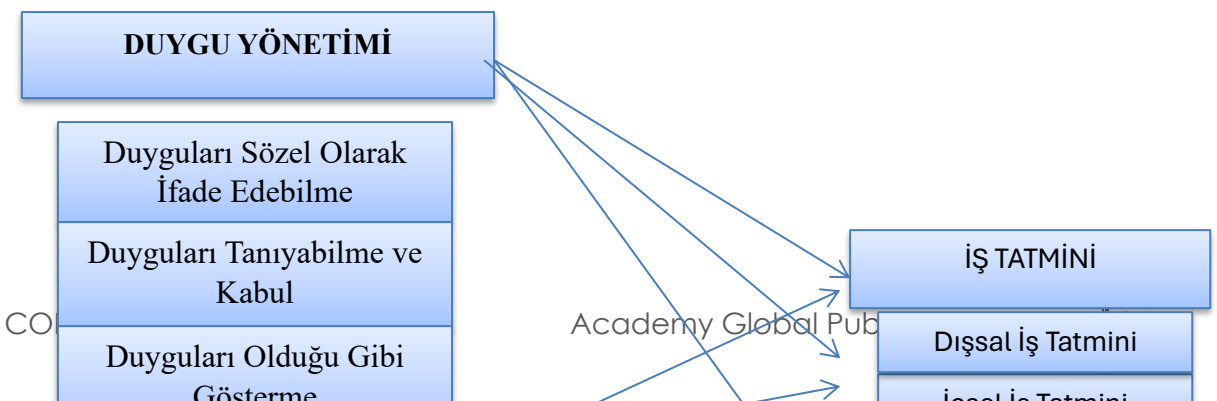
Duygu Yönetimi Ölçeği: Çeçen (2002)’nin geliştirmiş olduğu ölçek bu çalışmada kullanılmıştır.

İş Tatmini Ölçeği: Minnesota iş tatmini ölçeği araştırmada kullanılmıştır.

Performans Ölçeği: Chun-Fang ve Tsung (2012: 185) araştırmasında, Ang vd. (2003) ve Kim vd. (2009) tarafından çalışılan ve 6 önermeden oluşan “İş Performansı Ölçeği” (Job Performance Scale) bu çalışmada da kullanılmıştır. Ölçek, alışan performansını 6 önerme ile ölçmektedir.

2.4. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Araştırmada duygu yönetiminin (duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma, öfke yönetimi) iş tatmini (içsel iş tatmini, dışsal iş tatmini) ve performansı üzerine etkisi Şekil 1’de gösterilmiştir. Bu noktada oluşturulan hipotezlere yukarıda yer verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli: Duygu Yönetiminin İş Tatmini Ve Performansa Etkisi

2.5. Araştırmanın Analizleri

Araştırmada duygu yönetiminin (duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma, öfke yönetimi) iş tatmini (içsel iş tatmini, dışsal iş tatmini) ve performansı üzerine etkisini incelemek için elde edilen veriler SPSS 25.0 programında analiz edilmiştir.

2.6. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde alan araştırmasının demografik ve temel bulgularıyla ilgili bilgiler sunulmuş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2.7. Demografik Bulgular

Araştırmada belediye çalışanlarının demografik özelliklerine (cinsiyet, medeni durum, yaş aralığı, eğitim durumu, pozisyon, çalışma süresi, aylık kazanç) ilişkin bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 . Katılımcıların Demografik Durumlarına Göre Dağılımları

Demografik Özellikler	Kategoriler	N	%	Demografik Özellikler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	124	34,4	Pozisyonuz	Personel	191	54,6
	Erkek	226	64,6		Bölüm Yöneticisi	129	36,9
Medeni Durum	Evli	198	56,6		Müdür Yardımcısı	30	8,6
	Bekar	152	43,4		Müdür	-	-
Yaş	25 ve altı	90	25,7		Diğer...	-	-
	26-30	92	26,3	Çalışma Süreniz	1 Yıldan az	156	44,6
	31-35	66	18,9		1-5 Yıl	69	19,7
	36-40	73	20,9		6-10 yıl	75	21,4
	41-45	25	7,1		11-15 Yıl	43	12,3
	46 ve üzeri	4	1,1		16 Yıl ve üzeri	7	2,0

Eğitim Durumu	Lise	84	24,0	Aylık Geliriniz	3000-3500	130	37,1
	Önlisans	173	49,4		3501-4000	109	31,1
Lisans	88	25,1	4001-5000	68	19,4		
Yüksek Lisans	5	1,4	5001 ve üzeri	43	12,3		

Yukarıdaki tablo 1’de gösterilen katılımcıların demografik dağılımları incelendiğinde; belediye çalışanlarının 226’sını (% 64,6) baylar oluşturmaktadır. Bayanların sayısı ise 124 (% 35,4) olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan 198’inin (% 56,6) evli olduğu, 152 (%43,4) bekar olduğu tespit edilmiştir. Yine belediye çalışanlarından 26-30 yaş aralığındaki 92 (% 26,3) kişinin örneklemin yaşça en kalabalık grubunu oluşturduğu belirlenmiştir. Diğer yandan 173 (% 49,4) katılımcının önlisans eğitim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Yüksek lisans eğitim düzeyine sahip olanların sayısı ise 5 (%1,4) belediye çalışanıdır. Belediye çalışanlarından 191’inin (% 54,6) personel olduğu görülmüştür. Belediye çalışanlarının 156’sının (% 44,6) 1 yıldan az, 69’unun (%19,7) 1-5 yıl, 75’inin (21,4) 6-10 yıl, 43’ünün (%12,3) 11-15 yıl ve 7’sinin (%2,0) 16 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların 130 (% 37,1)’unun 3000-3500 TL gelire örneklemin en yüksek gelir düzeyine sahip grubunu oluşturduğu saptanmıştır.

2.8. Araştırmanın Güvenilirliği

Duygu Yönetimi Ölçeği Güvenilirlik Analizi: Duygu yönetimi ölçeği, 6 boyuttan ve 28 ifadeden meydana gelmektedir. Duygu yönetimi ölçeğinin genel olarak Cronbach’s Alpha değeri (,933) olarak belirlenmiştir. Duyguları sözel olarak ifade edebilme (,764), duyguları tanıyabilme ve kabul (,656), duyguları olduğu gibi gösterebilme (,676), olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme (,710), başa çıkma (,799) ve öfkeyi yönetmenin (,632) Cronbach’s Alpha değerleri olarak tespit edilmiştir.

İş Tatmini Ölçeği Güvenilirlik Analizi: İş tatmini ölçeği, 2 boyuttan 20 ifadeden meydana gelmektedir. İş tatmini ölçeğinin genel olarak Cronbach’s Alpha değeri (,909) olarak belirlenmiştir. İçsel iş tatmini (,876), dışsal iş tatmini (,741), Cronbach’s Alpha değerleri olarak belirlenmiştir.

Performans Ölçeği Güvenilirlik Analizi: Performans ölçeği, 6 ifadeden meydana gelmektedir. Performans ölçeğinin Cronbach’s Alpha değeri (,906) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklerin İfade Sayıları ve Cronbach’s Alpha Değerleri

Değişkenler	İfade Sayısı	Cronbach’s Alpha Değerleri
-------------	--------------	----------------------------

Duygu Yönetimi Ölçeği	28	0,933
Duyguları Sözel Olarak İfade Edebilme	7	0,764
Duyguları Tanıyabilme Ve Kabul	4	0,656
Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	6	0,676
Olumsuz ve Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	4	0,710
Başa Çıkma	4	0,799
Öfkeyi Yönetme	3	0,632
İş Tatmini Ölçeği	20	0,909
Dışsal İş Tatmini	8	,0741
İçsel İş Tatmini	12	,0876
Performans Ölçeği	6	0,906

2.9. Korelasyon Analizi

Duygu yönetiminin iş tatmini ve performans ile arasındaki ilişkiler korelasyon analiziyle test edilmiştir. Korelasyon analizi bulguları ve yorumları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3 . Korelasyon Analizi Sonuçları

	ORT.	S.S	(1)	(1.1)	(1.2)	(1.3)	(1.4)	(1.5)	(1.6)	(2)	(2.1)	(2.2)	(3)
Duygu Yönetimi(1)	3,6950	,70457	1										
Duyguları Sözel Ol.(1.1)	3,7261	,76609	,957**	1									
			,000	350									
Duyguları Tanıyabilme (1.2)	3,6293	,86309	,888**	,939**	1								
			,000	,000	350								
Duyguları Olduğu Gibi(1.3)	3,7471	,63596	,890**	,813**	,713	1							
			,000	,000	,000	350							
Olumsuz Ve Beden(1.4)	3,6514	,87360	,908**	,798**	,766**	,802*	1						
			,000	,000	,000	,000	350						
Başa Çıkma(1.5)	3,6764	,94044	,847**	,722**	,624**	,697*	,812	1					
			,000	,000	,000	,000	,000	350					
Öfke Yönetimi(1.6)	3,9038	,75149	,697**	,653**	,494**	,581*	,527*	,557**	1				
			,000	,000	,000	,000	,000	,000	350				
İş Tatmini(2)	3,2093	,77087	,191**	,145**	,107**	,207*	,152*	,215**	,200**	1			
			,000	,004	,045	,000	,004	,000	,000	350			
İçsel İş Tatmini(2.1)	3,3319	,82302	,169**	,124*	,068	,190*	,135*	,204**	,196**	-,159**	1		
			,001	,020	,201	,000	,011	,000	,000	,003	350		
Dışsal İş Tatmini(2.2)	3,0254	,77051	,206**	,163**	,158**	,212*	,164*	,212**	,186**	-,093	-	1	
						*	*			,035			

			,000	,002	,003	,000	,002	,000	,000	,081	,513	350	
Performans (3)	2,9333	1,1427	-,042	-,035	-,036	,068	-,032	,066	,123*	-,177**	-	-,433**	1
			,430	,510	,507	,202	,551	,218	,021	,001	,100	,000	350

Duygu yönetimi ve boyutları ile iş tatmini ve boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde;

Duygu yönetimi ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ($r=,191;p<0,01$) olarak belirlenmiştir.

Duyguları sözel olarak ifade edebilmenin ($r=,124;p>0,01$), duyguları tanıyabilme ve kabulün ($r=,068;p>0,01$) içsel iş tatmini ile arasında herhangi bir ilişki saptanmazken, duyguları olduğu gibi göstermenin ($r=-,190;p<0,01$), olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilmenin ($r=,135;p<0,01$), başa çıkmanın ($r=,204;p<0,01$), öfke yönetiminin ($r=,196;p<0,01$), içsel iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Duyguları sözel olarak ifade edebilmenin ($r=,163;p <0,01$), duyguları tanıyabilme ve kabulün ($r=,158; p <0,01$), olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilmenin ($r=,164;p <0,01$), başa çıkmanın ($r=,212;p <0,01$), öfke yönetiminin ($r=,186;p<0,01$), dışsal iş tatmini ile arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenirken; duyguları olduğu gibi gösterme ($r=-,212;p<0,01$), ile arasında negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Duygu yönetimi boyutları ile performans arasındaki ilişki incelendiğinde;

Duygu yönetimi ile performans arasında ($r=-,042;p>0,01$) arasında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenirken, duyguları sözel olarak ifade edebilmenin ($r=-,035;p>0,01$), duyguları tanıyabilme ve kabulün ($r=-,036;p>0,01$), duyguları olduğu gibi göstermenin ($r=,068;p>0,01$), olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilmenin ($r=-,032;p>0,01$) performans ile arasında herhangi bir ilişki saptanamazken; öfke yönetimi ($r=,123;p<0,01$), ile arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

2.10. Regresyon Analizi

Bu çalışmada, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerine etkisini test etmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu regresyon analizi bulguları ve yorumlarına aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Bu araştırmada (*H1: Duygu yönetimi iş tatminini pozitif yönde etkiler*) test etmek için regresyon analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Duygu Yönetiminin İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu
Bağımlı Değişken: İş Tatmini

Bağımsız Değişkenler	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	F	R2	ΔR2
	B	Standart Hata	Beta					
Sabit	2,405	,216		11,125	,000	14,340	,040	,037
Duygu Yönetimi	,218	,057	,199	3,787	,000			

Tablo 4’ de gösterilen analiz sonuçları incelendiğinde; duygu yönetiminin iş tatminini ($\beta=,199$; $p<0,01$) pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre “H1” kabul edilmiştir.

Bu araştırmada (*H1.1: Duyguları sözel olarak ifade edebilme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (*H1.2: Duyguları tanıyabilme ve kabul içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (*H1.3: Duyguları olduğu gibi gösterme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (*H1.4: Olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (*H1.5: Duygularla başa çıkma içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (*H1.6: Öfkeyi yönetme içsel iş tatminini pozitif yönde etkiler*) test etmek için çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Duygu Yönetimi Boyutları İçsel İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: İçsel İş Tatmini

Bağımsız Değişkenler	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	F	R2	ΔR2
	B	Standart Hata	Beta					
Sabit	2,194	,266		8,257	,000	5,553	,089	,073
Duyguları sözel olarak ifade edebilme	-,203	,234	-,189	-,867	,387			
Duyguları tanıyabilme ve kabul	-,018	,169	-,019	-,106	,916			
Duyguları olduğu gibi gösterme	,287	,135	,222	2,124	,034			
Olumsuz ve bedensel tepkileri	-,142	,112	-,151	-1,265	,207			
Baş çıkma	,151	,086	,172	1,750	,081			
Öfkeyi Yönetme	,230	,079	,225	2,913	,004			

Tablo 5’ incelendiğinde duyguları olduğu gibi göstermenin ($\beta=,222;p<0,05$) içsel iş tatminini pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Duyguların sözel olarak ifade edebilme ($\beta=-,189;p>0,05$), duyguları tanıyabilme ve kabul ($\beta=-,019;p>0,05$), olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme ($\beta=-,151;p>0,05$), başa çıkmanın ($\beta=,172; p>0,05$) içsel iş tatminini etkilemediği görülmüştür. Bu sonuçlara göre “H1.3” ve “H1.6” kabul edilirken, “H1.1”, “H1.2”, “H1.4” ve “H1.5” reddedilmiştir.

Bu araştırmada (H1.7: *Duyguları sözel olarak ifade edebilme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (H1.8: *Duyguları tanıyabilme ve kabul dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (H1.9: *Duyguları olduğu gibi gösterme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (H1.10: *Olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (H1.11: *Duygularla Başa çıkma dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler*), (H1.12: *Öfkeyi yönetme dışsal iş tatminini pozitif yönde etkiler*) test etmek için çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 6’de gösterilmiştir.

Tablo 6. Duygu Yönetimi Boyutları İçsel İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Dışsal İş Tatmini

Bağımsız Değişkenler	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	F	R2	ΔR2
	B	Standart Hata	Beta					
						7,312	,113	,098
Sabit	1,786	,245		7,277	,000			
Duyguları sözel olarak ifade edebilme	-,749	,216	-,745	-3,465	,001			
Duyguları tanıyabilme ve kabul	,497	,156	,557	3,178	,002			
Duyguları olduğu gibi gösterme	,359	,125	,296	2,878	,004			
Olumsuz ve bedensel tepkileri	-,2162	,104	-,245	-2,084	,038			
Baş çıkma	,156	,080	,190	1,959	,051			
Öfkeyi Yönetme	,297	,073	,311	4,082	,000			

Tablo 6 incelendiğinde duyguları tanıyabilme ve kabul ($\beta=,557;p< <0,01$), duyguları olduğu gibi gösterme ($\beta=,296;p <0,01$) ve öfkeyi yönetmenin ($\beta=,311;p <0,01$) dışsal iş tatminini pozitif yönde etkilediği belirlenirken, duyguların sözel olarak ifade edebilme ($\beta=-,745;p<0,01$), ve olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilmenin ($\beta=-,245;p<0,01$) dışsal iş tatminini negatif yönde etkilediği görülmüştür. Başa çıkmanın ($\beta=,190;p> 0,01$) dışsal iş tatminini

etkilemediği saptanmıştır. Bu sonuçlara göre “H1.8”, “H1.9”ve “H1.12” kabul edilirken, “H1.7”, “H1.10”ve “H1.11” reddedilmiştir.

Bu araştırmada (*H2: Duygu yönetimi performansı pozitif yönde etkiler*) test etmek için regresyon analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Duygu Yönetiminin Performansı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Performans

Bağımsız Değişkenler	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	F	R2	ΔR2
	B	Standart Hata	Beta					
Sabit	2,786	,327		8,521	,000	,212	,002	,001
Duygu Yönetimi	,040	,087	,025	,460	,640			

Tablo 7 incelendiğinde; duygu yönetiminin performansı ($\beta=,025;p>0,01$) etkilemediği tespit edilmiştir. Bu sonuca göre “H2” reddedilmiştir.

Bu araştırmada (*H2.1: Duyguları sözel olarak ifade edebilme performansı pozitif yönde etkiler*), (*H2.2: Duyguları tanıyabilme ve kabul performansı yeterliliğini pozitif yönde etkiler*), (*H2.3: Duyguları olduğu gibi gösterme performansı pozitif yönde etkiler*), (*H2.4: Olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme performansı pozitif yönde etkiler*), (*H2.5: Duygularla Başa çıkma performansı pozitif yönde etkiler*), (*H2.6: Öfkeyi yönetme performansı pozitif yönde etkiler*) test etmek için çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Duygu Yönetimi Boyutlarının Performansı Etkilemesine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Performans

Bağımsız Değişkenler	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	F	R2	ΔR2
	B	Standart Hata	Beta					
Sabit	1,943	,365		5,328	,000	7,039	,110	,094
Duyguları sözel olarak ifade edebilme	-,685	,321	-,459	-2,132	,034			
Duyguları tanıyabilme ve kabul	,174	,233	,132	,750	,454			
Duyguları olduğu gibi gösterme	,550	,185	,306	2,968	,003			
Olumsuz ve bedensel tepkileri	,443	,154	-,339	-2,874	,004			
Baş çıkma	,188	,118	,154	1,585	,114			
Öfkeyi Yönetme	,482	,108	,339	4,449	,000			

Tablo 8 incelendiğinde duyguları olduğu gibi gösterme ($\beta=,306;p>0,05$) ve olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilmenin ($\beta=-,339;p>0,05$) performansı pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Duyguların sözel olarak ifade edebilme ($\beta=-,459;p>0,05$) ve olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilmenin ($\beta=-,339;p<0,05$), performansı negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Duyguları tanıyabilme ve kabul ($\beta=,132;p>0,05$) ile başa çıkmanın ($\beta=,154;p>0,05$) performansı etkilemediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre “H2.3”ve “H2.6” kabul edilirken, “H2.1”, “H2.2”, “H2.4” ve “H2.5” reddedilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada duygu yönetimi (duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma, öfke yönetimi), iş tatmini (içsel iş tatmini, dışsal iş tatmin) ve performans konuları ele alınmıştır. Araştırmanın amacı duygu yönetiminin performans ve iş tatmini üzerine etkisini test etmektir.

Bu çalışmada öncelikle duygu yönetimi konusuyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket formundan faydalanılmıştır. Anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde çalışanların demografik özelliklerini ölçmeye yönelik 7 soru sorulmuştur. Diğer bölümlerinde yer alan ifadeler için 5’li Likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Çalışma BAP birimi tarafından desteklenmiştir. Kahramanmaraş il merkezindeki belediyelerde görevli 350 masabaşı çalışanına uygulanmıştır. Araştırma verileri SPSS 23.0 programından yararlanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın frekans analizi sonuçları incelendiğinde; Katılımcıların 226’sını erkekler (% 64,6), 124’ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Çalışanlarının medeni durumları incelendiğinde 198’inin (% 56,6) evli ve 152 (%43,4) bekar çalışanlardan oluşmaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan bireylerin yaş aralıklarına göre dağılımları incelendiğinde 26- 30 yaş aralığındaki katılımcılar 92 kişiyle (% 26,3) araştırma örnekleminin en büyük yaş grubunu oluşturmaktadır. Ayrıca katılımcıların 66’sı (%18,9) 31-35, 73’ü (%20,9) 36-40, 25’i (%13,0) 41-45, 90’ı (%25,7) 25 ve altı ve yine 4’ü (%1,1) 46 ve üzeri yaş aralığı içerisinde yer almaktadır. Diğer taraftan kişilerin eğitim durumları incelendiğinde en kalabalık grubu 173 katılımcıyla (% 49,4) önlisans mezunlarının oluşturduğu görülmektedir. Yüksek lisans eğitim durumuna sahip

olanların sayısı 5 ise (%1,4) örneklemin en küçük grubunu meydana getirmektedir. Katılımcıların kurumdaki görevlerine göre dağılımları incelendiğinde bireylerin 191'inin (% 54,6) personel olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, personel araştırmanın en büyük görev grubunu oluşturmaktadır. Diğer taraftan katılımcıların 129'u (% 36,9) bölüm yöneticisi, 30'u (%8,6) müdür yardımcısıdır. Çalışma süresiyle ilgili soruyu yanıtlayan kişilerin ise; 156'sı (% 44,6) 1 yıldan az, 69'u (%19,7) 1-5 yıl, 75'i (21,4)'ü 6-10 yıl, 43'ü (%12,3) 11-15 yıl ve 7'si (%0) 16 yıl ve üzeri çalışma süresinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin aylık gelirleri incelendiğinde en yüksek gelir grubunu 130 kişiyle (% 37,1) 3000-3500 TL'ye sahip olanlar meydana getirmektedir. Araştırmanın en düşük gelir grubunu ise 5001 ve üzeri gelirle 43 kişi (%12,3) oluşturmaktadır.

Araştırmanın korelasyon analizine ilişkin sonuçlara yer vermek gerekirse; Duygu yönetimi ve boyutları ile iş tatmini boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde; Duygu yönetiminin alt boyutlarından olan duyguların sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul ile aralarında herhangi bir ilişki bulunmazken, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma ve öfke yönetimi ile içsel iş tatmini arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Duygu yönetiminin alt boyutlarından olan duyguların sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma ve öfke yönetimi ile dışsal iş tatmini arasında ilişki olduğu belirlenirken duyguları olduğu gibi gösterme ile negatif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Duygu yönetimi ve boyutları ile performans arasındaki ilişki incelendiğinde; Duygu yönetiminin alt boyutlarından olan duyguların sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol edebilme ve başa çıkma ile performans arasında herhangi bir ilişki saptanamazken öfke yönetimi ile aralarında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın regresyon analizine ilişkin sonuçlara yer vermek gerekirse; duygu yönetiminin iş tatminini etkilediği ancak performansı etkilemediği görülmüştür. Duygu yönetimi boyutları açısından analiz sonuçları incelendiğinde ise; duyguları olduğu gibi gösterme ve öfkeyi yönetmenin içsel iş tatmini; duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları tanıyabilme ve kabul, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol etme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol ve öfke yönetimi dışsal iş tatminini pozitif yönde etkilemektedir. Diğer taraftan, duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz ve bedensel tepkileri kontrol, öfke yönetimi performansı olumlu yönde etkilemektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S. (2014). Duyguların kültürel politikası. (Sultan Konut, Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.
- Alotaibi, A. G, (2001), “Antecedents of Organizational Citizenship Behavior: A Study of Public Personnel in Kuwait”. *Public Personnel Management*, 30, 358-384.
- Barutçugil, İ. (2002). Organizasyonlarda duyguların yönetimi.1. Baskı. İstanbul: Kariyer Yayıncılık
- Bilgin, K. U. (2004). Kamu performans yönetimi, Todaie Yayınlar.
- Bradberry, T & Greaves, J. (2009). *Emotional Intelligence 2.0*. Usa: Talentsmart Inc.
- Cano, J., Miller G, (1992), “A Gender Analysis of Job Satisfaction, Job Satisfier Factors and Job Dissatisfier Factors of Agricultural Education Teachers”, *Journal of Agricultural Education*, 40-46.
- Chen, Z.X., Aryee, S. & Lee, C. (2005). Test of a mediation model of perceived organizational support. *Journal of Vocational Behavior*. 66, 457–470. Doi: 10.1016/J.Jvb.2004.01.001
- Chiang, Chun-Fang & Tsung-Sheng Hsieh (2012) “The Impacts of Perceived Organizational Support and Psychological Empowerment on Job Performance: The Mediating Effects of Organizational Citizenship Behavior”, *International Journal of Hospitality Management*, 31, 180-190.
- Cribbin, J. J, (1972), “Efecctive Managerial Leadership”, American Management Association, New York.
- Çeçen, A.R. (2002). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? *Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(9), 164-170.
- Davis K, (1982), “Human Behavior at Work”, New Delhi, Tata McGraw Hill Publications.
- Davis, G, (2004), “Job Satisfaction Survey Among Employees in Small Business”, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 11(4): 491-513.
- Erkuş, A. ve Günlü, E. (2008). Duygusal zekânın dönüşümcü liderlik üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi Dergisi* , 9 (2), 187-209.
- Goleman, D. (2011). İş başında duygusal zeka. Varlık Yayınları
- Goleman, D., Boyatzis, R. & Mckee, A. (2011). Yeni liderler. Varlık Yayınları
- Hackman, J. R., Oldham, G. R, (1974), “The Job Diagnostic Sulvey: An Instrument for the Diagnosis of Jobs and the Evaluation of Job Re-design Projects”, Technical Report, Department of Administrative Sciences, Yale University.
- Hoppock, R, (1935), “Job Satisfaction”, Harper Publishing, New York.

Kaya, O. (2007). Örgütsel Bağlılık: Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Biriminde Bir Uygulama. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kervancı, F. (2008). Büro Çalışanlarının Duygu Yönetimi Yeterlilik Düzeylerinin Geliştirilmesinde Duygu Yönetimi Eğitimi Programının Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Büro Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Locke, E.A., (1976), “The Nature and Causes of Job Satisfaction”, The Handbook of Industrial and Organizational Psychology, IL: Rand McNally, Chicago, 1297-1349.

Lutz, C. (1987). Goals, events, and understanding in Ifaluk emotion theory. N. Quinn ve D. Holland (Der). Cultural Models in Language and Thought içinde (s.471-484). New York: Guilford.

Özgen, H., Öztürk, A. & Yalçın, A. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi. Nobel.

Paksoy, A. (2006). Performansa dayalı ücretleme; bir alan araştırması. [Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

Parnell, J. A., Crandall, W, (2003), “Propensity for Participative Decision-making, Job Satisfaction, Organizational Commitment, Organizational Citizenship Behavior, and Intentions to Leave Among Egyptian Managers”, The Multinational Business Review, 11, 36-73.

Saari, L. M., Judge, T. A.. (2004). Employee Attitudes and Job Satisfaction”, Human Resource Management, 43 (4), 395-407.

Salovey, Peter & John D. Mayer. (1990). What Is Emotional Intelligence? In P. Salovey Ve D. Sluyter (Eds.), Emotional Development And Emotional Intelligence: Educational Implications, Basic Books, New York.

Spector, P.E., Fox, S., Penney, L.M., Bruursema, K., Goh, A., Kessler, S, (2006), “The Dimensionality of Counterproductivity: Are All Behaviours Created Equal?”, Journal of Vocational Behaviour, 68(3), 446-460.

Töremen .F. ve Çankaya, İ. (2008). Yönetimde Etkili Bir Yaklaşım: Duygu Yönetimi, Kuramsal Eğitimbilim, 1 (1), 33-47.

Uyargil, C. (2008). İşletmelerde performans yönetimi ve sistemi performansın planlanması değerlendirilmesi ve geliştirilmesi. Arıkan Yayıncılık.

Watt Smith, T. (2018). Duygular sözlüğü acımadan zevklenmeye. (Hale Şirin, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap. 2018.

Yaylacı, G. Ö. (2006). Kariyer yaşamında duygusal zekâ ve iletişim yeteneği. Hayat Yayıncılık.

COVID-19 KORKUSUNUN İŞ YERİ MUTLULUĞU ÜZERİNE ETKİSİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Salih YEŞİL

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
salihyesil@ksu.edu.tr Orcid ID: 0000-0003-3237-2258

Dr. Öğr. Üyesi, Sümeyra CEYHAN BOR

Bingöl Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü,
sceyhan@bingol.edu.tr Orcid ID: 0000-0001-5436-2996

Uzm.Ayşegül ÖZBAĞIŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı,
ozbagisaysee@gmail.com Orcid ID: 0000-0002-7139-0734

ÖZET

Dünyada yayılma gösteren COVID-19 salgını insanları etkilemeye devam etmektedir. Yaşanan bu süreçte salgın hastalığı önlemek için bazı kısıtlama ve tedbirlerin alınması insanların yaşamlarının değişmesine neden olmuştur. Bu değişimler nedeni ile toplumda endişe oluşturan salgının insanları psikolojik olarak birçok etkisi olabileceği düşünülmektedir. Salgının etkisini gösterdiği alanlardan birisi de iş hayatı olmaktadır. Bu araştırmanın amacı COVID-19 korkusunun iş yeri mutluluğu üzerine etkisini incelemektir. Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi çalışan 124 idari personel oluşturmaktadır. Veriler anket yardımıyla toplanmış ve korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre; Psikolojik faktörlerin olumsuz duyguları negatif etkilediği belirlenirken olumlu duyguları ve potansiyel gerçekleştirme etkilemediği, psiko-somatik faktörlerin olumlu duyguları ve potansiyel gerçekleştirme etkilemediği ancak olumsuz duyguları pozitif etkilediği saptanmıştır. Ekonomik faktörlerin ise olumlu duyguları ve olumsuz duyguları pozitif yönde etkilediği, potansiyel gerçekleştirme etkilemediği, sosyal faktörlerin olumlu duyguları pozitif etkilediği saptanırken olumsuz duygular ve potansiyel gerçekleştirme etkilemediği belirlenmiştir. Sonuçlar teorik ve uygulama bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, COVID-19 Korkusu, İş Yeri Mutluluğu

ABSTRACT

The COVID-19 epidemic, which has spread around the world, continues to affect people. In this process, some restrictions and measures for epidemic disease have caused the lives of people to change. Because of this change, it is thought that the epidemic may have many psychological effects at another time. One of the areas where the epidemic takes place is business. The aim of this research is to examine the fear of COVID-19 on workplace happiness. The sample of the study is 124 administrative personal information from Kahramanmaraş Sütçü İmam University. This questionnaire was collected and correlation and regression analyzes were performed. According to the results of the regression analysis; It was found that psychological factors negatively affect negative emotions, positive emotions affect potential and not potential realization, and psycho-somatics do not affect positive emotions and potential realization, and negative emotions positively affect positive emotions. On the other hand, economics affected positive emotions and negative emotions positively, affected their potential, and when socials positively affected positive emotions, negative emotions and potential realized. The results are discussed in a theoretical and practical context.

Keywords: COVID-19, Fear Of COVID-19, Workplace Happiness

INTERNET USE IN THE WORLD AND IN TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül ERDAL

İstanbul Gelişim Üniversitesi,
nerdal@gelisim.edu.tr, ORCID- 0000-0002-2961-3906

Arş. Gör. Şeyma ÖZEKİNCİ

İstanbul Gelişim Üniversitesi,
sozekinci@gelisim.edu.tr, ORCID - 0009-0006-6189-5436

ABSTRACT

İnternet is a communication network that allows transmitting/receiving data and information with computers and other smart devices used all over the world. It is easy to see what is being done on social media, mobile devices and online shopping platforms via the internet. The internet usage rate in our country (85%) is above the world average (66%). This study includes internet usage in the world and in Türkiye, time spent on the internet, income earned, investment made, reasons for users to go online, the most used social media platforms in the world and in Türkiye, the ranking of profiles followed from social media accounts, social media in Türkiye in the world. the rate of following influencers in the media, the situation of Türkiye when internet users who make online purchases are examined, the ranking of the points that users pay attention to when they say it will help them complete their purchasing process in online shopping, the most used emojis, etc. was planned to reveal. The data was collected from Digital 2023 Global Overview and Türkiye Report, Digital 2023 World Report, Information Technologies and Communication Authority Annual Market Data Bulletin, TUIK Data, MOBİSAD Mobile Communication Tools and Information Technologies Business People Association data. It was evaluated using the analysis method used in social sciences. At the end of the evaluation, the average annual increase in internet revenues was 24%. The number of mobile phone users worldwide reached 5.44 billion and 168 million new users. The internet adoption rate in the 8 countries at the top of the world ranking is 99 percent. Türkiye's internet connection ranks 37th in the world with 83.4 percent. Türkiye ranks 15th in the world in terms of time spent on the internet, with 7 hours and 24 minutes per day. The reasons for using the Internet are to find information (73.2%), to be informed about news and events (67.6%) and to research how to do it (63.9%). If we rank media platforms according to their monthly active users, Facebook ranks first worldwide. However, Instagram usage time in Türkiye is almost twice the world average. According to research conducted in Türkiye, Instagram ranks first in monthly social media usage per user with 21 hours and 24 minutes. Tik Tok took second place with 20 hours and 54 minutes. This ranking continues with YouTube, WhatsApp and Facebook. The order of profiles followed on social media accounts in Türkiye is friends, family and people we know (42.4%), brands we buy (35.2%) and brands we want to buy (33.4%). When we look at the rate of following influencers on social media in the world, Türkiye ranks 49th with 11.7 percent compared to other countries. When internet users who make online purchases every

week around the world are examined, Türkiye ranks 3rd with 64.6 percent. Online shopping is free delivery (57.3%), easy return policy (49.4%) and coupons and discounts (43.5%). When examining users who discovered new brands, products and services, 36.8 percent say they discovered these brands through social media ads. This ranking is followed by search engines with 36.6 percent, TV ads with 35.6 percent, application ads with 30.8 percent, and websites of brands or products with 29.2 percent. As can be seen from here, the internet has influenced our lives and shapes our lives. When good and correct choices are made, it contributes to the development of people.

Key Words: Internet, social media, online shopping, Instagram, brand

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İNTERNET KULLANIMI

ÖZET

İnternet bütün dünyada kullanılan bilgisayar ve diğer akıllı cihazlarla veri ve bilgi iletmeyi/ almayı sağlayan iletişim ağıdır. İnternet aracılığıyla sosyal medyada, mobil cihazlarda ve çevrimiçi alışveriş platformlarında neler yapıldığı kolayca görülebilir. Ülkemizde internet kullanım oranı (%85) dünya ortalamasının (%66) üzerindedir. Bu çalışma dünyada ve Türkiye'deki internet kullanımını, internetten geçirilen süre, elde edilen gelir, yapılan yatırım, kullanıcıların internete girme nedenleri, Dünyada ve Türkiye 'de en çok kullanılan sosyal medya platformları, sosyal medya hesaplarından takip edilen profillerin sıralaması, Dünyada Türkiye'de sosyal medyada influencerları takip etme oranı, online satın alım yapan internet kullanıcıları incelendiğinde Türkiye'nin durumu, online alışverişlerde satın alma süreçlerini tamamlamaya yardımcı olacağını söyleyen kullanıcıların dikkat ettiği noktaların sıralaması, en çok kullanılan emojiler vb. ortaya çıkarmak için planlanmıştır. Veriler Dijital 2023 Global Genel Bakış ve Türkiye Raporu, Digital 2023 Dünya Raporu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Yıllık Pazar Verileri Bülteni, TÜİK Verileri, MOBİSAD Mobil İletişim Araçları Ve Bilgi Teknolojileri İş İnsanları Derneği verilerinden toplanmıştır. Sosyal bilimlerde kullanılan analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonunda internet gelirlerinden ortalama yıllık artış %24'tür. Dünya çapında cep telefonu kullananların sayısı 5,44 milyar ve 168 milyon yeni kullanıcıya ulaşmıştır. Dünya sıralamasının en üstünde yer alan 8 ülkede internetin benimsenme oranı yüzde 99 dur. Türkiye interneti yüzde 83,4 ile dünyada 37. sırada yer alıyor. İnternette geçirilen "süre Türkiye günde 7 saat 24 dakika ile dünyada 15. sırada yer alıyor. İnternet girme nedenleri sırasıyla bilgi bulmak (%73,2), haber ve etkinliklerden haberdar olmak (%67,6) ve nasıl yapılacağını araştırmak (%63,9) dir. Medya platformlarını aylık aktif kullanıcılarına göre sıralarsak, Facebook'un dünya çapında ilk sıradadır. Bununla birlikte Türkiye'de Instagram kullanım süresi, dünya ortalamasının neredeyse iki katıdır. Türkiye'de yapılan araştırmaya göre kullanıcı başına aylık sosyal medya kullanımında ilk sırayı 21 saat 24 dakika ile Instagram alıyor. İkinci sırada ise 20 saat 54 dakika ile Tik Tok almış durumda. Bu sıralama YouTube, WhatsApp ve Facebook ile devam ediyor. Türkiye'de sosyal medya hesaplarından takip edilen profillerin sıralaması ise arkadaşlar, aile ve tanıdığımız insanlar (%42,4), satın aldığımız markalar (%35,2) ve satın almak istediğimiz markalar (%33,4). Dünyada sosyal medyada influencerları takip etme oranına baktığımızda ise Türkiye diğer

ülkelere göre yüzde 11,7 ile 49. sırada bulunuyor. Dünya genelinde her hafta online satın alım yapan internet kullanıcıları incelendiğinde Türkiye yüzde 64,6 ile 3. sırada yer alıyor. Online alışveriş sırasıyla, ücretsiz teslimat (%57,3) kolay iade politikası (%49,4), kuponlar ve indirimler (%43,5) dir. Yeni marka, ürün ve hizmetleri keşfeden kullanıcılar incelendiğinde yüzde 36,8'i sosyal medya reklamları aracılığıyla bu markaları keşfettiğini söylüyor. Bu sıralamayı yüzde 36,6 ile arama motorları, yüzde 35,6 ile TV reklamları, yüzde 30,8 ile uygulama reklamları, yüzde 29,2 ile marka veya ürünlerin web siteleri takip ediyor. Buradan da anlaşıldığı gibi internet hayatımızı etkisi altına almış ve yaşamımızı şekillendirmektedir. İyi ve doğru tercihler yapıldığında insanların gelişimine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnternet, sosyal medya, online alışveriş, instagram, marka

INTRODUCTION

It is known that the world population is increasing rapidly. It is predicted that there will be 6 billion in 1999, 7 billion in 2011 and 8 billion in 2022. According to the United Nations, the country with the most population in 2022 was China, followed by India and the United States. These countries constitute 39.9% of the total population. Türkiye ranks 18th among 194 countries according to population size with a population of 85 million 279 thousand 553 people, covering 1.1% of the world's total population (TUIK, 2023).

The 2022 Household Information Technologies Usage Research Report prepared by TÜİK shows that the rate of individuals between the ages of 16-74 using the internet is 85% and the rate of households with internet access is 94.1% (TÜİK, 2022). These findings show that the internet is in almost every home in Türkiye, its use is increasing year by year, and that it does not only serve the economically privileged part but also almost the entire society (Baş et al., 2023).

Although the emergence of the Internet dates back to 1991, the use of the Internet network at home dates back to 1998. Today, approximately more than 2 billion people around the world carry out many of their daily tasks digitally. Great developments have been seen in digital network connection and usage since the 2000s. The Internet is used not only for data flow, but also for different activities such as chatting, shopping, watching videos and movies (milleni.com.tr)

The development of the internet and social media networks has caused social changes and developments. New social structures have emerged with the opportunities provided by social media networks (Tiryaki and Mohammed, 2023). Nowadays, consumers can access information very quickly thanks to the internet. Therefore, businesses must design their strategies accordingly according to consumer demands (Akgünlü and Bayar, 2024). The importance of the internet in individuals' consumption habits is great. Not only new media, but all media tools are directly related to consumption (Erdoğan and Yavuz, 2020). With technological developments, internet and social media usage has increased rapidly. While people now spend time on various platforms, they also share, produce content and interact with other users on these platforms (Kahraman and Özbaşaran, 2024).

According to Maslow, people have basic needs such as belonging and establishing relationships, for which interpersonal communication is the key element (Wang, 2013). With the development of information technology in recent years, especially with the rapid spread of internet-based social media (such as Facebook, Twitter or Instagram), ways of interpersonal communication have changed greatly (Smith and Anderson, 2018; Stone and Wang, 2018). Easy access to ubiquitous social media platforms and online tools causes unconscious and excessive use of social media, affecting all aspects of people's daily lives (Çalapkulu and Sarı,2022).

The internet, the most important product of the information age, has changed our entire lives. Most of the transactions we carry out in our daily lives have been moved to the electronic environment. This study was planned to reveal internet usage in the world and in Türkiye, to determine the current trend and to guide future research.

INTERNET

Although the Internet has a short history, it is a mass communication tool that has reached a privileged position by gaining widespread use all over the world. In daily life, in trade, communication and entertainment sectors; It is widely used in education and even management applications.

The Internet is a global computer network that first emerged as a military project in the United States. Text, audio, video, etc. are transmitted through this computer network. It is possible to send and receive files anywhere in the world within seconds. The TCP/IP protocol group, which is the Internet protocol, consists of four layers. These layers take the DoD (Department of Defense) model as an example and are known as the Link, Network, Internet and Application layers. Some of the application layer protocols at the top are Telnet, Ftp, Http, Gopher, Wais, SMTP. Currently, the most used protocols on the Internet are SMTP, used for e-mail, Ftp, used for file transfer, and Http, used for the web (erciyes.edu.tr).

Internet is a combination of the words Inter (between) and net (network). This means “Among the networks”. The Internet is described as a communication network that is independent of all restrictions and borders, functions outside of central control, and enables computers to be connected to each other within a network. (Internet – Wikipedia)

The emergence of the Internet dates back to the mid-1990s. ARPANET, built to protect national security against nuclear attack, formed the building blocks of the internet. This young movement of Web growth came into our lives as an established fact in 1994 (Hafner, & Lyon, 1996). It has been increasing rapidly since these years. In 2013, approximately 40% of the world's population connects to the internet through various devices (Sanou, 2013). This figure corresponds to 5.44 billion and 68% of the total world population as of the beginning of 2023 (We Are Social Digital 2023 report).

With the invention of computers, humankind has made new developments in many fields (Kahraman and Yavuz, 2019). We are in a period where we are overwhelmed with information via the internet and social media (Kızılkaya, 2024). With the establishment and proliferation of

websites, these sites have worked in different fields and specialized in their fields (Dai and Yavuz, 2019). The Internet and social media have made people dependent on networks (Van Dijk, 2020). Thus, people interacted with each other and became closer in time and space. With the rapid increase in social media usage, people's shopping behavior has also changed. As a result of rapid developments in information and communication technologies, the use of the internet and social media has become quite widespread. Although this situation provides many benefits to our lives, if used outside of its intended purpose, it may cause negative experiences contrary to its benefits (Aşantüğrul and Çelik, 2023). It has become addictive, especially among consumers. Shopping addiction on social media, which is considered among the types of behavioral addiction, causes customers to spend a long time on social media and shop uncontrollably (Demirel and Tapan, 2023). There are some studies showing that social media addiction causes emotional, social, medical and performance problems (Marino et al., 2017).

METHOD

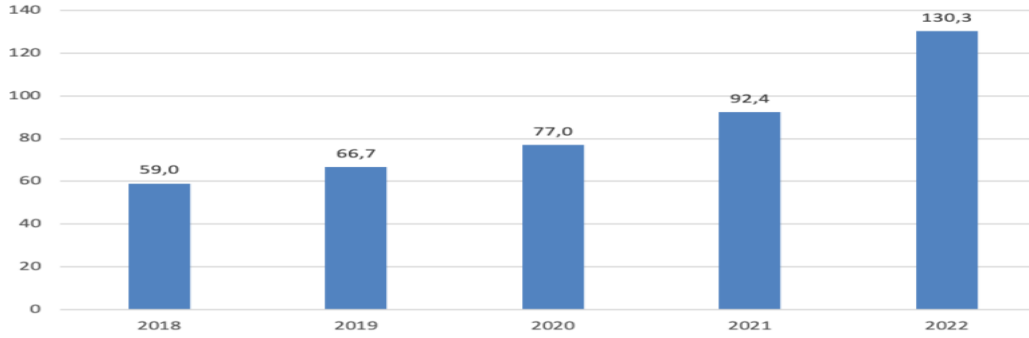
Purpose of The Study

With the proliferation of an international network, the Internet is at the core of modern human life. Today, the internet appeals not only to young people, but to individuals of all ages, from seven to seventy. The aim of this study is to examine the communication network of the internet, which is the most important invention of the information age, used all over the world, which allows transmitting/receiving data and information through computers and other smart devices, to reveal the current situation and to shed light on future studies.

Research Data and Method

Research data is obtained from Digital 2023 Global Overview and Türkiye Report, Digital 2023 World Report, Information Technologies and Communication Authority Annual Market Data Bulletin, TUIK Data, MOBİSAD Mobile Communication Tools and Information Technologies Business People Association data between 01.04.2024 - 06.04.2024. collected. It was evaluated using the analysis method used in social sciences. The most used social media platforms in the world and in Türkiye, the ranking of profiles followed from social media accounts, the rate of following influencers on social media in Türkiye in the world, the situation of Türkiye when examined by internet users who make online purchases, helping to complete the purchasing processes in online shopping. The ranking of the points that the users who said they would like to pay attention to and the most used emojis were examined.

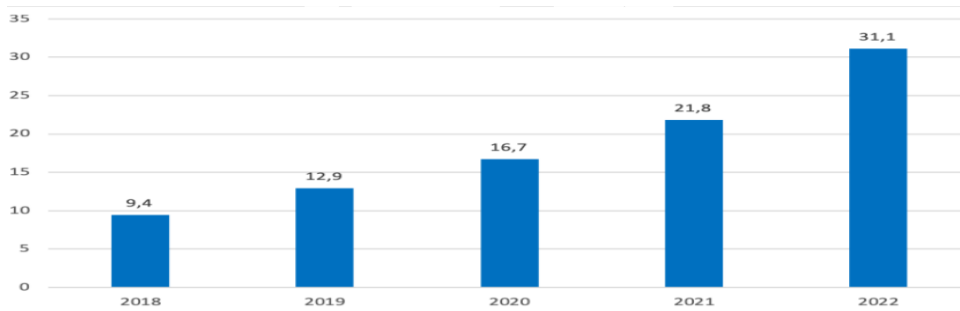
RESULTS

Visual 1. Electronic Communications Sector Revenues (Billion ₺)

Source: btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-pazar-verileri-bulteni/2023-yili-yillik-bu-lteni

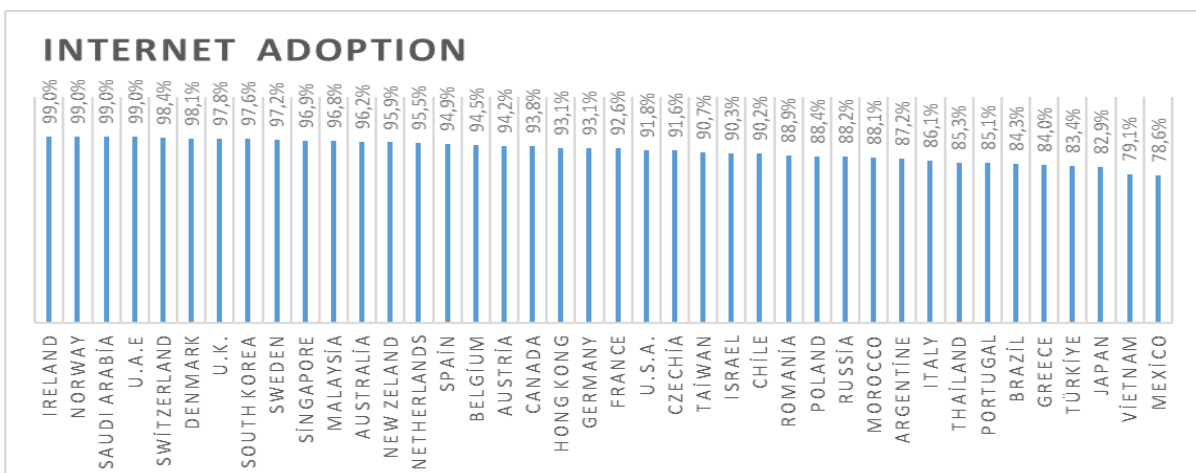
Electronic Communications Sector Revenues can be seen in Visual 1. According to the Annual Market Data 2023 report published by the Information Technologies and Communication Board, the average annual increase in revenue from electronic communication services is 24%. It is seen that the income obtained in 2022 is 130.3 billion TL

Visual 2. Electronic Communications Sector Investments (Billion ₺)

Source: btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-pazar-verileri-bulteni/2023-yili-yillik-bu-lteni

Visual 2 shows operator investments. When operator investments are examined, there is a 3.3-fold increase between 2018-2022, while the average annual increase is 46%.

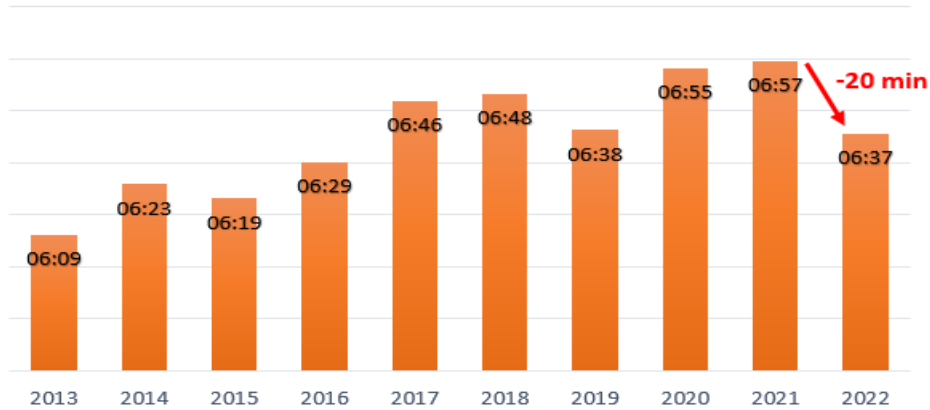

Visual 3. Internet Adoption Internet Adoption

Source: wearesocial.com/uk/blog/2023/01/digital-2023/

Visual 3 shows internet users around the world. It is known that there are 5.16 billion internet users in the world as of 2023. Based on this information, it can be said that 64.4% of the world's population is online. While the internet adoption rate is equal to or exceeds 99% in the 8 top countries according to the number of internet users, the internet usage rate is over 90% in 55 countries. Türkiye ranks 37th with an internet usage rate of 83.4%.

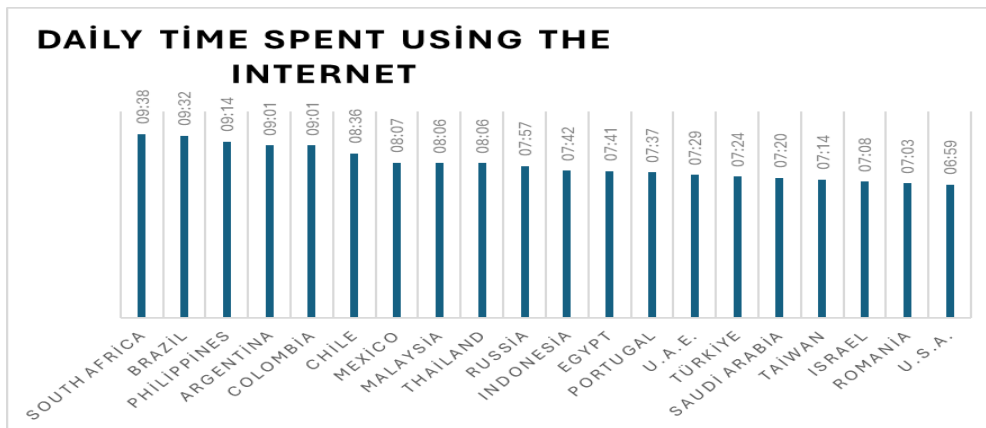
Daily Time Spent Using The Internet

Visual 4. Daily Time Spent Using the Internet by Years

Source: btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-pazar-verileri-bulteni/2023-yili-yillik-bu-iteni

Visual 4 shows the time spent on the internet by year. When we look at the reports for 2023, there is a decrease of -4.8% in internet usage time worldwide, contrary to expectations. This decrease can be expressed as 20 minutes.

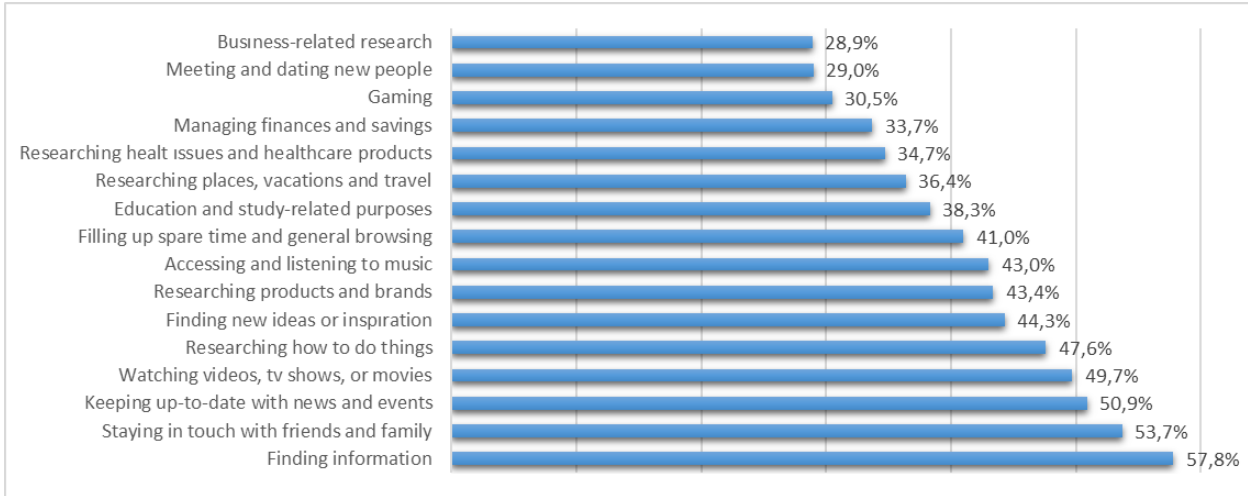

Visual 5. Daily Time Spent Using the Internet in World

Source: wearesocial.com/uk/blog/2023/01/digital-2023/

Visual 5 shows daily internet usage rates in the world. The time spent on the internet in Türkiye decreased by 7.5%, or 36 minutes, reaching 7 hours and 24 minutes per day. With this period, it ranks 15th in the world.

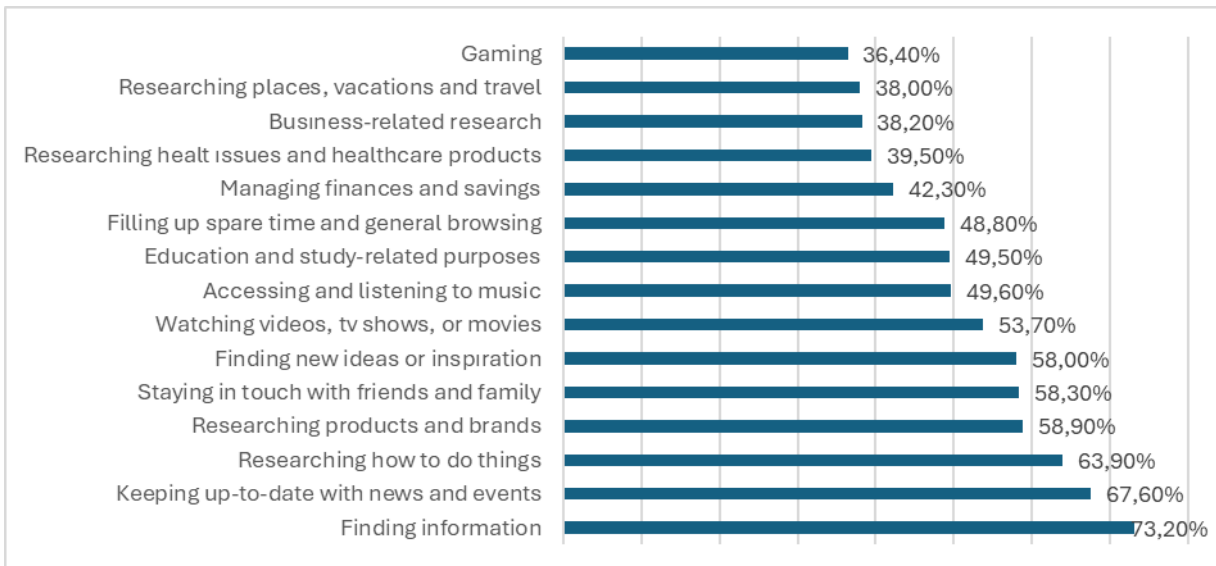

Visual 6. Main Reasons For Using The Internet in World

Source: clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Visual 6 shows the reasons for internet usage around the world. Reasons for internet use around the world are divided according to percentage rates. Accordingly, the reasons for internet use are as follows. Getting the most information is 57.8%, followed by keeping in touch with family and friends 53.7% .

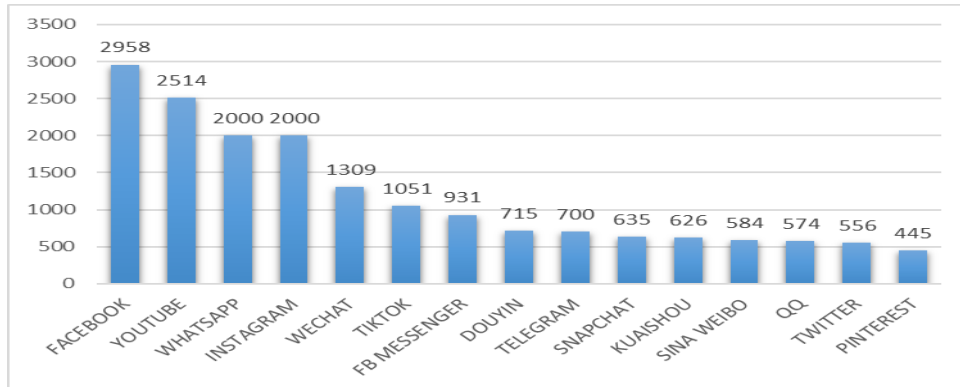

Visual 7. Main Reasons For Using The Internet in Türkiye

Source: mobisad.org/wp-content/uploads/rapor-2023.pdf

Visual 7 shows the main reasons and rates of use in Türkiye differ compared to the rest of the world. Usages in Türkiye can be listed as follows: The reasons and rates of use in Türkiye differ

compared to the rest of the world. Usages in Türkiye can be listed as follows: Finding information 73,20% and Keeping up-to-date with news and events 67,60%.

Visual 8. Most Used Social Media Platforms in the World

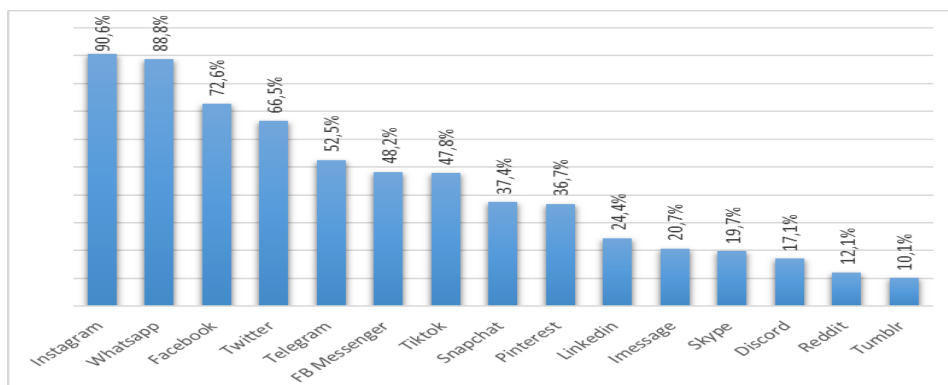
Source: omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi

Visual 7 shows most used social media platforms in the World. Facebook is used the most and Pinterest is used the least.

Visual 9. The Most Used Social Media Platforms in the World

In Visual 9, the most used social media platforms in the World are shown with word clouds. Facebook is the most used one in the world. Facebook is followed by YouTube, Whatsapp and Instagram.

Visual 10. Most Used Social Media Platforms in Türkiye

Source: omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi

Visual 10 shows the most used social Media Platforms in Türkiye. Instagram is used the most and Tumbir is used the least.

Visual 11. The Most Used Social Media Platforms in the Türkiye

Visual 11 the most used social media platforms in the Türkiye are visualized as word cloud. Instagram is the most used one in the Türkiye. Instagram is followed by Whatsapp and Facebook.

Table 1. Ranking of Profiles Followed From Social Media Accounts in Türkiye

Types of social media accounts followed	Percentage
Friends, family and people you know	%42,4
Brands you purchase	%35,2
Brands you're considering purchasing	%33,4
TV Shows and channels	%27,7
Entertainment, memes or parody accounts	%24,3
Sports people and teams	%23,6
Actors, comedians or other performers	%23,3
Restaurants, chefs or food accounts	%22,0
Bands, singers or musicians	%21,0
Journalists or news companies	%20,2
Contacts relevant to work	%18,7
Bauty experts	%17,7
Gaming experts or gaming studios	%17,4
Companies relevant to work	%17,3
Author sor literary groups	%15,9

Source: clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Table 1 shows the ranking of profiles followed from social media accounts in Türkiye. The most followed profiles are: Your friends, family and people you know are 42.4%, Brands you have purchased are 35.2%, Brands you are considering purchasing are 33.4%.

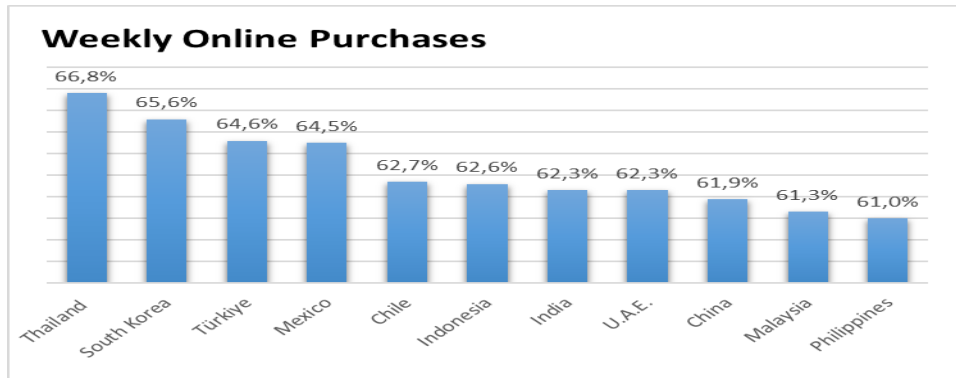
Table 2. The Rate of Following Influencers On Social Media in The World

No	Country	Percentage
1.	Philippines	46,0
2.	Nigeria	45,4

3.	Brazil	41,7
4.	Kenya	35,2
5.	South Africa	34,6
6.	Indonesia	34,4
7.	Saudi Arabia	30,1
8.	Colombia	29,6
9.	Mexico	28,2
10.	Malaysia	28,1
...	...	...
49.	Türkiye	11,7

Source: clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Table 2 shows the rate of following influencers on social media in the World. When we look at the rate of following influencers on social media in the world, Türkiye ranks 49th with 11.7% compared to other countries.

Visual 12. Weekly Online Purchases

Source: clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Visual 12 shows the weekly online purchases. When internet users between the ages of 16-64 who make online purchases every week around the world are examined, Türkiye ranks 3rd with 64.6 percent.

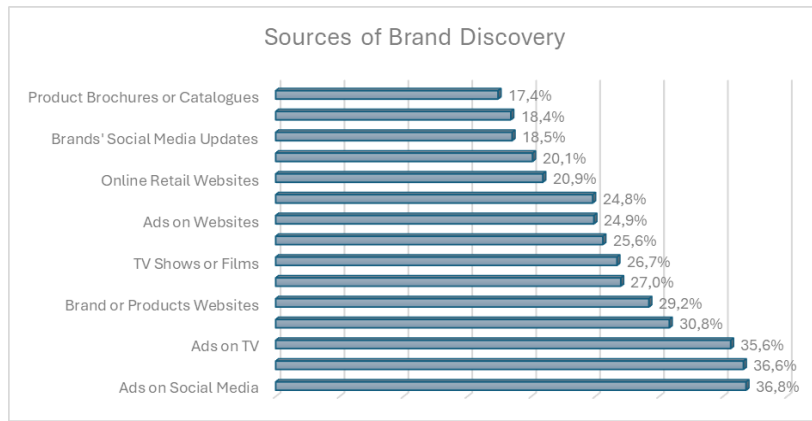
Table 3. Online Purchase Drivers

Online Purchase drivers	Percentage
Free delivery	%57,3
Easy returns policy	%49,4
Coupons and discounts	%43,5
Fast, easy online checkout	%34,8
Reviews from other customers	%34,7
Next day delivery	%34,2
Likes or good comments on social	%27,1
Ability to pay cash on delivery	%26,4
Loyalty points	%26,0
Product or company is eco-friendly	%21,6
Interest-free payments	%21,1
Live chat box	%19,5
“Guest” check out	%18,9

Click and collect	%17,9
Exclusive content or services	%15,8

Source:clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Table 2 shows the online purchase drivers. The points that users pay attention to, who say that it will help them complete their purchasing processes in online shopping in Türkiye, are listed as follows. Free delivery comes first, followed by easy returns policy and coupons and discounts

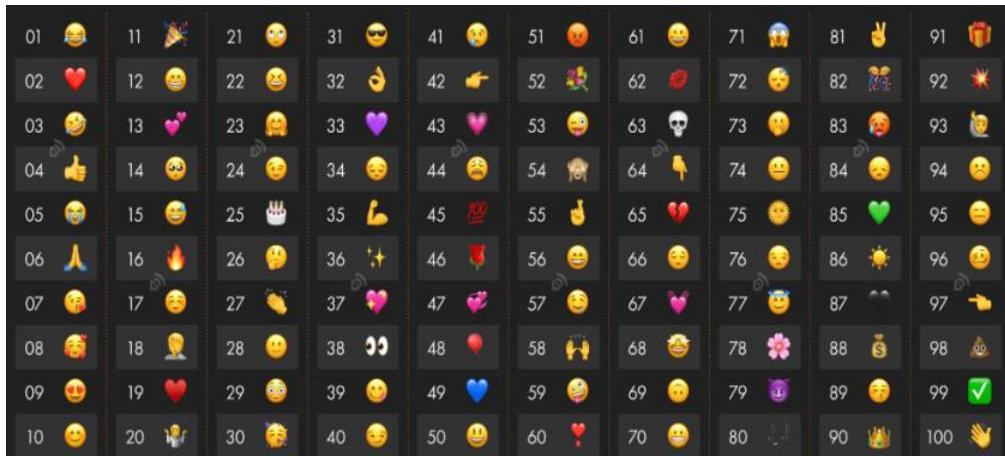

Visual 13. Sources of Brand Discovery

Source:clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Visual 13 show the sources of brand discovery. When examining users who discovered new brands, products and services, 36.8 percent say they discovered these brands through social media ads. This ranking is followed by search engines with 36.6 percent, TV ads with 35.6 percent, application ads with 30.8 percent, and websites of brands or products with 29.2 percent.

The images of the 100 most used emojis in the world are given below.

Visual 14. The images of the 100 most used emojis in the world

Source:clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu

Visual 13 show the images of the 100 most used emojis in the world. The most preferred emojis in the world are the smiling face with sobs, the red heart, the smiling face rolling on

the ground, the OK sign with the hand, and the face crying loudly. In Türkiye, the face that smiles with sobs comes first, and the smiley face comes second.

Conclusion

In parallel with the development of technology, the use of the internet in our lives is increasing day by day and affects our lives. Many researches have been done and continue to be done on this subject. Many studies are conducted on internet addiction, e-commerce and social media use. Today, thanks to the use of personal accounts, the number of users meets personal needs and facilitates communication with mobile banking, appointment tracking system, investment accounts, personal development applications and similar applications.

With the development and spread of the internet system in the world and in Türkiye, it has become an indispensable part of our lives. The Internet makes human life easier in many ways. However, one should still be controlled and conscious when using it. Especially the late generation faces internet addiction (İnce and Koçak, 2017).

Nowadays, social media has become the most important part of life. Social media's involvement in individuals' lives has many benefits. It provides access to relatives and friends that we cannot easily reach in daily life, allows us to join a desired network, notes, photo album, event planner, group lists, chat, etc. It becomes attractive as it includes many applications such as, making new friends, and making use of free time

One of the biggest revolutions brought by the digital age is social media is widespread on a global scale. Statistical dimension of social media. When you look closely, you can see how big and effective these digital platforms are. It can be better understood that it creates an interaction network. Social media will continue to transform not only communication but also the business world, politics, culture and social structure.

This study was planned to investigate internet usage in the world and in Türkiye. Türkiye, on the other hand, has high internet usage and ranks 37th with an internet usage rate of 83.4%. Although internet use increased both in the world and in Türkiye during the Covid-19 period, it started to decrease in 2022. The reason for this is that the normalization period has started and the work is not followed online. The internet has both benefits and harms, and internet addiction emerges. This addiction alienates people from society and causes psychological harm, resulting in aggression and communication disorders.

This study is about internet use in the world and in Türkiye. Only secondary data was used. Various studies can be conducted using primary data. There are many research topics related to the Internet. It is recommended for researchers, academicians, managers, students and practitioners to conduct research on this subject.

REFERENCES

[1] Akgünlü, S., ve Bayar, Ş. F., Moda Endüstrisinde Sürdürülebilir Pazarlama, Dijital İletişim ve Medyada, 69-85, 2024.

- [2] Aşantıoğrul, N., ve elik, A. K., Lise ğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying, 10(1), 1-16, 2023.
- [3] Baş, G., Kardaş, ., Kardaş, B., & nal, E. (2023). Investigation of adolescents diagnosed with exogenous obesity in terms of Internet, smartphone usage characteristics and psychopathologies. Turkish Journal Clinical Psychiatry, 26(3), 209-218.
- [4] alapkulu, . ve Adem, S., Bireylerin Bağımlı Alışkanlıklarında Sosyal Medya Kullanımı, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakóltesi Elektronik Dergisi, 10(2), 892-914, 2022.
- [5] Dai, T. U., ve Yavuz, V., Yazılı Basın ile İnternet Haber Sitelerinin Finansal Yapısı zerine Bir Araştırma, Third Sector Social Economic Review, 54(3), 1476-1495, 2019.
- [6] Demirel, A. C. Ve Tapan, M. G., niversite ğrencilerinin Sosyal Medya ve Kompulsif evrimii Alışveriş Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 12 (1), 60-78, 2023.
<https://doi.org/10.15869/itobiad.1147669>
- [7] Erdoğan, M. G., ve Yavuz, V., Markalarda Koronavirüs Etkisi: Sosyal Mesafe Logoları, İşletme Araştırmaları Dergisi, 12(3), 2501-2514, 2020.
- [8] Hafner, K., and Lyon, M., Where Wizards Stay Up Late: The Origins of The Internet, Simon and Schuster, 1998.
- [9] [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407)(Erişim tarihi: 05.04.2024)
- [10] [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)(Erişim tarihi: 05.04.2024)
- [11] http://iibf.erciyes.edu.tr/guven/veri/internetin_tanitimi.pdf (Erişim tarihi: 01.04.2024)
- [12] <https://mobisad.org/wp-content/uploads/rapor-2023.pdf> (Erişim tarihi: 08.04.2024)
- [13] <https://omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi/>
(Erişim tarihi: 08.04.2024)
- [14] <https://recrodigital.com/dunyada-ve-turkiyede-internet-sosyal-medya-kullanimi-2022/>
(Erişim tarihi: 08.04.2024)
- [15] <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nternet#> (Erişim tarihi: 01.04.2024)
- [16] <https://wearesocial.com/wp-content/uploads/2023/03/Digital-2023-Global-Overview-Report.pdf> (Erişim tarihi: 08.04.2024)

- [17] <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-pazar-verileri-bulteni/2023-yili-yillik-bulten-15-05-23.pdf> (Erişim tarihi: 08.04.2024)
- [18] <https://www.clicksus.com/we-are-social-2023-global-ve-turkiye-raporu> (Erişim tarihi: 08.04.2024)
- [19] <https://www.milleni.com.tr/blog/internet/internet-nedir> (Erişim tarihi: 01.04.2024)
- [20] İnce, M. ve Koçak, M. C., Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(2), 736-749, 2017.
- [21] Kahraman, M. E., ve Yavuz, V., İnternet Haber Sitelerinin Tasarım Departmanı Yapılanmaları ve Sanat Yönetimi, Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 124-141, 2019.
- [22] Kahraman, A., ve Özbaşaran, F., Sosyal Medyada Annelik, Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi, 11(23), 92-103, 2024.
- [23] Kızılkaya, Z.Z., Çalınan Dikkat: Neden Odaklanamıyoruz?, ORAFAM Journal - Muş Alparslan Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Kitap incelemesi, 2 (1), 53-62, 2024.
- [24] Marino, C., Finos, L., Vieno, A. and Lenzi, M., Objective Facebook Behaviour: Differences Between Problematic and Non-Problematic Users, Computers in Human Behavior, 73, 541-546, 2017.
- [25] Sanou, B., 2.7 Billion People Almost 40% of The Worlds Population are Online, 2013. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2013-e.pdf/> (Erişim Tarihi: 06.04.2024)
- [26] Smith, A. and Anderson, M., Social Media Use In 2018, 2018. <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> (Erişim Tarihi: 06.04.2024)
- [27] Stone C.B. and Wang Q., From Conversations to Digital Communication: The Mnemonic Consequences of Consuming and Producing Information Via Social Media, Topics In Cognitive Science 2018; 11: 774–793, 2018.
- [28] Tiryaki, S., and Mohammed, R., Yeni Medya Çağında Dijital Diaspora, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), 50-59, 2023.
- [29] Van Dijk, J. A. (2020). The Network Society, London. Wang, Q. (2013). The autobiographical self in time and culture. New York: Oxford Press

ÜRETİM İŞLETMELERİNDE SÜREÇ İYİLEŞTİRME TEKNİKLERİNİN KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

A RESEARCH ON THE AVAILABILITY OF PROCESS IMPROVEMENT TECHNIQUES
IN PRODUCTION FACILITIES

Ebru OSKALOĞLU

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı/ Üretim
Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı Doktora Öğrencisi/ ORCID ID -0000-0001-9125-5110 /
ebruoskaloglu@gmail.com

Prof. Dr. M. Mustafa YÜCEL

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı/ Üretim
Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı / ORCID ID -0000-0003-3029-6706 /
mustafa.yucel@inonu.edu.tr

Özet

Çalışmanın amacı üretim işletmelerinde süreç iyileştirme çalışmalarına yönelik algıları ve tekniklerinin kullanılabilirliğini ölçmektir. Ayrıca katılımcıların demografik özelliklerine ve işletme özelliklerine göre süreç iyileştirme algılarının farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Araştırma verileri yüz yüze anket tekniğinden faydalanılarak elde edilmiştir. Veriler toplamda 105 katılımcıdan toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler analiz edilirken ilk olarak frekans analizi yapılarak katılımcıların demografik özellikleri ve işletmelerin özellikleri betimlenmiştir. Akabinde süreç iyileştirme ölçeğinin boyutları ortaya çıkarılmıştır. Faktör analizi neticesinde ortaya çıkan üç faktör “Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı”, “Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları” ve “Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü” olarak adlandırılmıştır. Çoklu grup karşılaştırmalarında Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis Testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Whitney U ve Kruskal-Wallis Testi testleri sonucunda demografik özelliklere ve işletme özelliklerine göre “Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı”, “Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları” ve “Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü” nün farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

¹ Birinci yazarın aynı isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Korelasyon analizi neticesinde tüm faktörlerin birbirleriyle olan ilişkisinin pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Süreç İyileştirme, Süreç İyileştirme Teknikleri ve Araçları, Kalite Çemberi, Kaizen

Abstract

The aim of the study is to measure the usability of perceptions and techniques for process improvement studies in production enterprises. In addition, it was also examined whether the perceptions of process improvement differed according to the demographic characteristics and business characteristics of the participants. The research data were obtained by using the face-to-face survey technique. Data were collected from 105 participants in total. The collected data were analyzed using the SPSS program. While analyzing the data obtained from the research, firstly, the demographic characteristics of the participants and the characteristics of the enterprises were described by performing frequency analysis. Subsequently, the dimensions of the process improvement scale were revealed. The three factors that emerged as a result of the factor analysis were named as "Training and Employee Participation in Process Improvement Studies", "Contribution of Process Improvement Studies to Employees and the Company" and "The Role of Employees in Process Improvement Studies". Whitney U, Kruskal-Wallis Test and correlation analysis were used in multi-group comparisons. As a result of Whitney U and Kruskal-Wallis tests, it was determined that "Training and Employee Participation in Process Improvement Studies", "Contribution of Process Improvement Studies to Employees and the Company" and "Role of Employees in Process Improvement Studies" did not differ according to demographic characteristics and business characteristics. As a result of the correlation analysis, it was determined that the relationship between all factors was positive.

Keywords: Process Improvement, Process Improvement Techniques and Tools, Quality Circle, Kaizen

GİRİŞ

Süreç kavramı, tanımına ilk olarak 1978’de “American Heritage” sözlüğünde yer verilmiştir. Süreç kavramı “bir son veya bir sonuç meydana getiren bir dizi eylem, değişiklik veya işlev” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda yalnızca çıktı ve faaliyetler üzerinde durulduğundan zamanla istek ve taleplerin çeşitlenmesi neticesinde bu tanım yetersiz kalmıştır (Türkan ve Görener, 2017). 1988 yılında JURAN “Planning for Quality” adlı kitabında süreci “bir amacın başarılmasına yönlendirilmiş bir dizi sistematik eylem” şeklinde tanımlayarak, sürecin

hedeflenen çıktılara ulaşmasına sağlayıcı faaliyetlerden oluştuğunu ifade etmiştir. 1991 yılında HARRINGTON “Business Process Improvement” adlı kitabında süreci “bir girdiyi alıp ana değer katan ve dâhili veya harici bir müşteriye çıktı sağlayan herhangi bir faaliyet veya faaliyet grubu” şeklinde tanımlanmıştır. Tüm bu tanımlamalarda ve süreç yönetiminde bugün gelinen noktada sürecin tanımı; “belirli bir dizi girdiyi, müşterileri için bir dizi faydayı çıktıya dönüştüren; tanımlanabilen, sınırları konulabilen, tekrarlanabilen, ölçülebilen, sorumlusu olan, fonksiyonlar arası ve birbiriyle ilişkili, değer yaratan faaliyet zinciridir” şeklindedir (Kılıç, 2011).

Süreçlerin işleyişi işletmelerde fonksiyonların görevlerini yerine getirmelerinde temel etkidir. Akışın sağlanabilmesi, süreçlerin iyi yönetilmesi ve iyileştirmesi için müşteriye sunulan ürün veya hizmete değer yaratmada kullanılan bilgilere zamanında ve yerinde ulaşılabilmesi etkinliği doğrudan etkilemektedir. Süreçlerin etkili yönetimi de bir işletmenin gelecekteki başarısı için kritik bir öneme sahip olduğundan, organizasyonların ancak süreçleri kadar etkili olduğu söylenebilir (Selimoğlu, 2005). Süreç yönetimi, süreçlerin sürekli ve düzenli olarak izlenmesi ve geliştirilmesini garanti altına almak için yapılan faaliyetler dizisidir. Süreç yönetimi süreçlerin tasarımı, sürdürülmesi, müşteri beklenti ve ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması için sürekli değerlendirme, analiz ve geliştirmeleri kapsayan bir çevrimdir (Sönmez, 2013).

Süreç yönetiminin en önemli aşamalarından olan süreç iyileştirme ve/veya geliştirme; işletmelerin iş süreçlerinin ve organizasyonel yapılarının, yapılacak olan inceleme ve analizler sonucunda, uygulanacak olan belirli yöntemler ile döngü sürelerini azaltmak, maliyetleri düşürmek, kalite ve iş performanslarında artış sağlamak amacı ile yapılan ve müşteri beklentilerini en üst düzeyde karşılamayı hedefleyen çalışmadır (Tuzkaya ve Aksu, 2013).

Japoncada kai değişimi zen de iyiyi ifade eder (Öztürk, 2009). Japoncada sürekli iyileştirme anlamına gelen kaizen hem yöneticilerin hem de diğer çalışanların tamamının katılımını öngörür (Tekin vd., 2018). Sürekli iyileştirme, belirli bir zaman diliminde müşteri memnuniyetinin artırılması ve rekabet güçlerinin etkilenmesi amacıyla süreçlere yönelik çalışan, süreç, zaman ve teknolojide yavaş yavaş ve çok sayıda hızlı bir gelişme sağlamayı ve maliyetlerde bir düşmeyi ifade eden bir kavramdır (Akın, 2001: 75). Bu yaklaşım, bu olgunun hayatın her noktasına hem sosyal hem de iş hayatının tamamına aksettirilmesi gerektiğini ve sürekli gelişim olgusu üzerine aksinlenmesini savunur. Kaizen çalışmaları küçük gibi görünse de etkileriyle her zaman çarpıcı sonuçlar doğurmuştur. Sürekli iyileştirme, işçiler ve mühendislerin birlikte proseslerin ve ürünlerin kalitesini, maliyetini ve tedarik sürelerini

iyileştirmeye çalıştığı, süreklilik esasıyla devam eden bir programdır. Sürekli iyileştirme felsefesi çalışanların yılda bir kez katılacağı bir program olmamalı daha ziyade onların günlük çalışma planının bir parçası olmalıdır. Ayrıca organizasyondaki herkes iyileştirmeye yönelik yeni iş yapma yöntemlerini öğrenme noktasında istekli ve esnek olmalıdır (Tekin vd., 2018). Kaizen önemli hedeflerinden biri yine Japonca bir kavram olan “muda”ları (israf) ortadan kaldırmak veya en aza indirmektir. Genel olarak kabul görmüş “muda”lar; fazla üretim, bekleme, taşıma, fazla işlem, stoklar, gereksiz hareketler ile hata ve yeniden işlemler olarak sıralanabilir. Muda olarak görülen süreçleri iyileştirmesi kaizen felsefesinde zorunluluk olarak görülmektedir (Çetin ve Arslan, 2017). İyileştirmede kural, iyileştirme çalışmalarına önce büyük kayıplardan başlamaktır. Nedeni yapılacak iyileştirmelerin getirisi daha büyük ve hissedilir olmasıdır (Filiz, 2008).

Organizasyonlar dikey olarak oluşturulmuş, hiyerarşik yapılardır. Süreçler ise genellikle birden fazla bölümden kişilerin katılımıyla çalışan yatay bir oluşumdur. Sadece bir bölüm içinde başlayıp biten süreçler de olmakla beraber süreçler özellikle firmanın ana süreçleri fonksiyonlar arasındadır. Bir sürecin en yüksek performansı sağlaması için gerekli planlama ve yönetim faaliyetlerini gerçekleştirmek ve kaliteyi, operasyonel performansı ve bunun sonucunda müşteri memnuniyetini arttırmak için fırsatları tanımlamak süreç yönetiminin amacını oluşturur (Sönmez, 2013). Temelde müşteri memnuniyetini amaçlayan ve bu memnuniyeti sağlarken olası hata ve başarısızlıkları ortadan kaldırarak doğru sonuçlara ulaşmayı sağlayan başlıca 9 tane süreç iyileştirme tekniği mevcuttur. Bu teknikler (Işık, 2006):

- Kalite Fonksiyonu Göçerimi
- Hata Türü ve Etkisi Analizi
- Hata Ağacı Analizi
- Deney Tasarımı
- Kıyaslama
- Değer Mühendisliği
- Altı Sigma (6σ)
- Poka-Yoke
- İstatistiksel Süreç Kontrolü.

Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta süreçleri gözden geçirme, analiz etme ve neticede iyileştirmenin bir kereye mahsus bir iş değil sürekli tekrarlanması gereken bir kısır döngü olduğudur. Bu döngü sağlanabildiği takdirde süreç iyileştirme yararlı hale gelecektir (Saatçioğlu, 2014: 15-16).

2. METADOLOJİ

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Malatya OSB’ndeki üretim işletmelerinde süreç iyileştirme tekniklerinin kullanılmasının işletmelere getirilerinin yönetici bakışıyla incelenmesi ve bu incelemelerin yöneticilerden elde edilen veriler kullanılarak araştırılmasıdır. Ayrıca yönetici bakış açılarının demografik faktörlere bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği de tespit edilmeye çalışılacaktır.

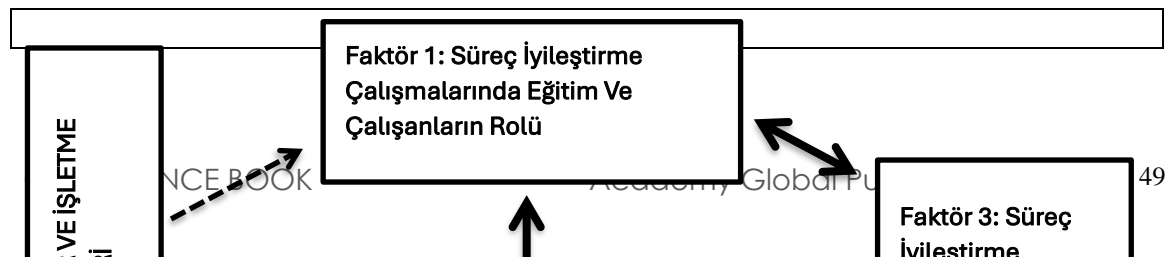
2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada da veri toplama yöntemi olarak anket yönteminden faydalanılmıştır. Anket yöntemiyle göreceli olarak daha fazla veriyi daha kısa zamanda ekonomik olarak elde etmek mümkündür. Ayrıca elde edilen verilerin standardize olması ve analizlerinin de kolay yapılmasına de olanak tanımaktadır (Çoşkun vd., 2017). Araştırmada kullanılan anket formu, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümdeki sorular katılımcıların demografik özelliklerini ve işletme özelliklerini ölçmeye yönelik 14 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise üretim işletmelerinde süreç iyileştirme tekniklerinin kullanılabilirliğini ölçmeye yönelik 28 sorudan meydana gelmektedir. Bu sorular oluşturulurken İdrissova (2009) ve Doğanay (2008)’ in çalışmasından faydalanılmıştır. Sorularda 5’li Likert kullanılmıştır. Ölçeği oluşturan değerler; (1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle katılıyorum şeklindedir.

2.3. Evren ve Örneklem

Bu çalışma 2019 yılında Malatya I. ve II. Organize Sanayi Bölgelerinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren üretim işletmelerine uygulanmıştır. Malatya I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü ve Malatya II. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü’nden elde edilen veriler ışığında; aktif olarak faaliyet gösteren 280 adet üretim işletmesi araştırmanın evrenini teşkil etmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda kalite belgesine sahip 105 adet üretim işletmesinden geri dönüş alınmıştır.

2.4. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırmaya konu olan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Cinsiyet ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H1.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2: Firmanın süreç iyileştirme uygulaması yaptırma durumu ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H2.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı firmanın süreç iyileştirme uygulaması yaptırma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı firmanın süreç iyileştirme uygulaması yaptırma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolüne yönelik algı firmanın süreç iyileştirme uygulaması yaptırma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3: Firmanın süreç iyileştirme uygulaması için destek alması durumu ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H3.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı firmanın süreç iyileştirme uygulaması için destek alması durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı firmanın süreç iyileştirme uygulaması için destek alması durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolüne yönelik algı firmanın süreç iyileştirme uygulaması için destek alması durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4: Yaş ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H4.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5: Eğitim durumu ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H5.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6: Faaliyet gösterilen iş kolu ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H6.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı faaliyet gösterilen iş koluna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı faaliyet gösterilen iş koluna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü faaliyet gösterilen iş koluna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7: Çalışan personel sayısı ve faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H7.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı çalışan personel sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı çalışan personel sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü çalışan personel sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H8: İşletmenin pazar yapısı ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H8.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı işletmenin pazar yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H8.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı işletmenin pazar yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H8.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü işletmenin pazar yapısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H9: Personelin işyerindeki pozisyonu ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H9.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı personelin iş yerindeki pozisyonuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H9.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı personelin iş yerindeki pozisyonuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H9.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü personelin iş yerindeki pozisyonuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H10: Faaliyet gösterilen yıl ile faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H10.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı faaliyet gösterilen yıla göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H10.2: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmalara katkılarına yönelik algı faaliyet gösterilen yıla göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H10.3: Süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolü faaliyet gösterilen yıla göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H11:Faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik hipotezler:

H11.1: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı iyileştirmenin çalışanlara ve firmalara katkılarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H11.2: Süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımına yönelik algı iyileştirmede çalışanların rolüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H11.3: Süreç iyileştirme çalışmalarının çalışanlara ve firmaya katkılarına yönelik algı iyileştirmede çalışanların rolüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

3. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırma kapsamında ilk olarak katılımcıların ve işletmelerin özelliklerini betimlemek amacıyla frekans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Demografik Değişken	Frekans	Yüzde	Demografik Değişken	Frekans	Yüzde
---------------------	---------	-------	---------------------	---------	-------

Cinsiyet	Kadın	72	68,6	İşletmenizde çalışan personel sayısı	1-49	50	47,6
	Erkek	33	31,4		50-149	26	24,8
	Toplam	105	100,0		150-499	14	13,3
Yaş	18-25	5	4,8	İşletmenizin Pazar yapısı	500 ve üzeri	15	14,3
	26-35	41	39,0		Toplam	105	100,0
	36-45	33	31,4		İç piyasa	35	33,3
	46-55	22	21,0		Dış piyasa	5	4,8
	56 ve üzeri	4	3,8		İç piyasa + dış piyasa	65	61,9
	Toplam	105	100,0		Toplam	105	100,0
Eğitim durumu	İlköğretim	6	5,7	Çalışmakta olduğunuz pozisyon	Orta düzey yönetici	32	30,5
	Lise	19	18,1		Fabrika yöneticisi	13	12,4
	Önlisans	6	5,7		Kalite müdürü	15	14,3
	Lisans	67	63,8		Üretim müdürü	18	17,1
	Yüksek Lisans ve üzeri	7	6,7		Muhasebe müdürü	12	11,4
	Toplam	105	100,0		Genel müdür	15	14,3
	0-5 yıl	3	2,9		Toplam	105	100,0
Kaç yıldır şu anda çalışmakta olduğunuz işyerinde çalışmaktasınız?	6-10 yıl	34	32,4	İşletme kaç yıldır ilgili alanda faaliyet göstermektedir?	0-10 yıl	2	1,9
	11-15 yıl	48	45,7		11-20 yıl	28	26,7
	15 yıl ve üzeri	20	19,0		21-30 yıl	41	39,0
	Toplam	105	100,0		31 yıl ve üzeri	34	32,4
İşletme Türü	Anonim Şirket	33	31,4	İşletmenizin sahip olduğunuz kalite belgeleri nelerdir?	Toplam	105	100,0
	Limited Şirket	69	65,7		ISO 9000	66	34,0
	Şahıs İşletmesi	3	2,9		ISO 14000	30	15,5
	Toplam	105	100,0		ISO 18000	14	7,2
İşletmenizin faaliyet gösterdiği endüstri kolu	Gıda	22	21,0	Daha önce firmanızda hiç süreç iyileştirme uygulaması yaptınız mı?	ISO 22000	27	13,9
	Tekstil	29	27,6		TSE	57	29,4
	Makine	14	13,3		Toplam	194*	100,0
	Sanayi ve Endüstriyel	28	26,7		Evet	77	73,3
	Diğer	12	11,4		Hayır	28	26,7
	Toplam	105	100,0		Toplam	105	100,0
Süreç iyileştirme uygulaması için firma dışında herhangi bir kişi ya da kuruluştan destek aldınız mı?	Evet	48	45,7	Yaptığınız süreç iyileştirme uygulamasında aşağıdaki belirtilen Tekniklerden hangilerini kullandınız?	Kalite fonksiyonu göçerimi	37	5,3
					Olası hata türleri ve etkisi analizi	38	5,4
	Hata ağacı analizi	22	3,1				
	Deney tasarımı	24	3,4				
	Kıyaslama	60	8,6				
	Değer mühendisliği	20	2,9				
	Altı sigma	24	3,4				
	Poka-yoke	26	3,7				
	İstatistiksel süreç kontrol	65	9,3				
	Süreç akış diyagramı	57	8,1				
	Histogram	13	1,3				
	Sebepler-sonuç diyagramı	48	6,8				
	Dağılım diyagramı	21	3,0				
	Pareto analizi	30	4,3				
	Kontrol Kartları	31	4,4				
	Çetele Diyagramı	26	3,7				
	İlişkiler diyagramı	22	3,1				
	Yakınlık diyagramı	25	3,6				
	Ağaç diyagramı	15	2,1				
	Matris diyagramı	15	2,1				
Süreç karar diyagramı	56	8,0					
Matris veri analizi	12	1,7					
Ok diyagramı	14	2,0					
Toplam	701 ²	100,0					

İşletmelerin sahip olduğu kalite belgelerinden “DİĞER” başlığı altında sınıflandırılanlar farklı kullanım alanlarına sahip 35 tip belge tespit edilmiştir. Bu yazılan belgelerden en çok kullanılan belgelerden ilki ISO9001, ikincisi ISO14001, üçüncüsü OEKO-TEX ‘dir. Tespit

² Çok cevaplı soru

edilen bu 35 tip belge genellikle işletmelerin faaliyet gösterdikleri iş kolu ile bağlantılı belgelerdir.

Yapılan normallik testi sonucunda normallik varsayımının sağlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla yapılacak testler nonparametrik testlerdir. Gruplar arası farklılıkların ortaya koyulması için Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Faktörlerin birbirleriyle ilişkisinin analiz edilmesi sürecinde de korelasyon analizi uygulanacaktır.

3.1. Faktör Analizi

Faktör analizi, birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, 2002).

Araştırma kapsamında ilk olarak KMO (Kaiser-Meyer-Oklkin) ve Bartlett testi uygulanmıştır. KMO değerinin 0,927 olması, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için gerekli referans aralığında olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bartlett's Küresellik testi sonucunun istatistiksel olarak anlamlı (0,000)'dır. Bu değişkenler arası ilişkilerin oluşturduğu matrisin faktör analizi için anlamlı olduğunu göstermektedir. Elde edilen tüm bu sonuçlar araştırmanın örneklem değerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Katılımcıların süreç iyileştirmeye yönelik ifadelerine ait faktör analizi sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Süreç İyileştirme Faktör Analizi

	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans
Faktör 1: Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı		7,736	27,628
“Alınan eğitimler problem çözme ve öneri geliştirerek kararlara katılımı kaliteyi ve performansı iyileştirmede çalışanlara yarar sağlamaktadır.”	0,819		
“Süreç iyileştirme stratejisini uygulamaya yönelik olarak bireysel önerilerle ve kalite çemberleri, kalite takımları, kalite komiteleri gibi grup çalışmaları ile çalışanların iyileştirme kararlarına katılımları sağlanmaktadır.”	0,774		
“Süreç iyileştirme faaliyetlerinde aktif olabilmek için çalışanlara (problem çözme teknikleri, süreç iyileştirme, iletişim teknikleri, sunum teknikleri, zaman yönetimi, kriz yönetimi, vb.) ile ilgili eğitimler düzenlenmektedir.”	0,712		
“İşyerinizdeki bütün çalışanların fikir ve önerilerinin önemli olduğu ve süreç iyileştirme için bu fikir ve önerilere ihtiyaç duyulduğu yönetim tarafından tüm çalışanlara hissettiriliyor.”	0,703		
“Süreç iyileştirme uygulamaları sırasında çalışanlara yeterli eğitim verilmiştir.”	0,639		
“Grup çalışmaları ve bireysel çalışmalar sonucunda çalışanların iyileştirmeyi sağlayan önerileri işletme yönetimi tarafından derhal uygulamaya konulmaktadır.”	0,626		
“Yapılan iyileştirme çalışmaları sonucunda çalışanların üretim performanslarında artış meydana gelmiştir.”	0,577		

“Süreç iyileştirme çalışmalarıyla üretim maliyeti kalemlerinde iyileşmeler, maliyet kalemlerindeki iyileşmeler sonucu da karlılıkta artış meydana gelmiştir?”	0,576		
“İşletmemiz süreçleri iyileştirmek için ortaya konulan yeni fikirleri hayata geçirmek (deneyimlemek) için yeterli kaynak sağlamaktadır.”	0,566		
“İşyerinizin üst yönetimi süreç iyileştirmeyle ilgili üzerine düşen bütün sorumlulukları almaktadırlar.”	0,561		
“Süreç iyileştirme faaliyetlerine yönelik her çabada işletme çalışanları işletme yönetiminin desteğine ihtiyaç duymaktadır.”	0,532		
“Çalışanların aldıkları eğitim sonrası yapılan süreç iyileştirmeler işletme verimliliğinin artmasına, üretim giderlerinin azalmasına katkı sağlamıştır.”	0,530		
Faktör 2: Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara Ve Firmaya Katkıları		6,583	23,509
“Süreç iyileştirme uygulaması işletmede gelir kaybına neden olabilecek her türlü işlemi inceleyerek kayıpları telafi edip tekrar etmesini engelleyemeye yönelik tespit ve önerilerde bulunmaktadır.”	0,833		
“Süreç iyileştirme bilinci çalışanları işlerini daha iyi yapma konusunda sürekli düşünmeye teşvik ederek, çalışanların düşünsel yeteneklerini ve yaratıcılıklarını geliştirmektedir.”	0,670		
“Süreç iyileştirme faaliyetleri çalışanların problemleri analiz etme ve çözme becerilerini geliştirmektedir.”	0,669		
“Süreç iyileştirme çalışmaları sonucunda rakiplerden daha düşük fiyatlarla ürün üretilmektedir.”	0,632		
“Süreç iyileştirme stratejisi rekabet üstünlüğü üzerinde pozitif etkiye sahiptir.”	0,624		
“Süreç iyileştirme uygulamalarının sonucunda maliyet azaltımı uygulaması gereksiz verimsizliklerin ortadan kaldırılmasına, üretim sürecinin iyileşmesine, ürünlerin kalitesinin artmasına neden olmuştur.”	0,621		
“Süreç iyileştirme faaliyetleri sonucu çabaları ödüllendirilen çalışan kendini geliştirme konusunda daha istekli olmaktadır.”	0,618		
“Çalışanlar tarafından verilen öneriler uygulandıktan sonra üretim verimliliği ve maliyet kalemlerinde iyileşme sağlandığı takdirde öneriyi veren grup veya birey işletme yönetimi tarafından maddi veya manevi şekilde ödüllendirilmektedir.”	0,615		
“Yeni/ geliştirilmiş süreçler oluştururken rakiplerin benzer süreçlerini inceler ve kendi süreçlerimizi daha düşük maliyetler ile gerçekleştirmeyi hedefleriz.”	0,583		
“Süreç iyileştirme çalışmaları hata ve yanlışlıkları yönetilemez, telafi edilmez hale gelmeden, erkenden ortaya çıkartılmasına yardımcı olmaktadır.”	0,569		
“İşletmemiz uygulamalarının iyileştirilmesi için diğer paydaşlarla işbirliğini teşvik eder.”	0,515		
“Süreç iyileştirme çalışmaları sonucu standart hale getirilen iş süreleri toplam verimliliği artırmıştır.”	0,513		
Faktör 3: Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü		5,301	18,933
“Çalışanlar süreçlerin iyileştirilmesi konusunda fikir ve öneri oluşturmada kendileri gönüllü olmaktadır.”	0,779		
“Çalışanlar üretim süreçlerinin iyileşmesi için yeni fikir ve öneri oluşturmada kendilerini sorumlu hissetmektedir.”	0,689		
“İşletmenizde plan, politika ve kuralların oluşturulmasında TKY(Toplam Kalite Yönetimi) ilkeleri, süreç yönetimi ve süreç iyileştirme, problem çözme teknikleri, kalite çemberleri ve Kaizen-Sürekli iyileştirme ilkeleri temel alınmıştır.”	0,615		
“Süreç iyileştirme çalışmaları sırasında işletmedeki bütün bölümler kalitenin sürekli iyileştirilmesi için sorumluluk almaktadır?”	0,613		
KMO and Bartlett's Test			

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,927
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3087,134
	df	378
	Sig.	0,000
ÖLÇEK GÜVENİLİRLİĞİ	Cronbach's Alpha	0,978

Faktör analizinde özdeğeri 1'den büyük olan faktörler, Kaiser Normalleştirilmesine göre dikkate alınmış ve yapılan analizde ölçeğin üç faktörden oluştuğu saptanmıştır. Araştırmanın varyans yüzdesi toplamı 70,07 çıkmıştır. Bu oran 0,502den büyük olduğu için analizin istatistikse olarak geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktör analizi neticesinde ortaya çıkan üç faktör faktörler altında yer alan soruların soruluş amaçları ve ifadeler dikkate alınarak (Durmuş vd., 2016) “Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı”, “Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları” ve “Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü” olarak adlandırılmıştır.

3.2. Farklılık Testleri

Bağımsız örnekler için uygulanan t testinin parametrik olmayan alternatifi Mann-Whitney U testidir. t testinde olduğu gibi iki grup ortalamalarının karşılaştırılması yerine, Mann-Whitney U testi, grupların medyanlarını karşılaştırır. Sürekli değişkenlerin, iki grup içerisindeki değerlerini sıralı hale dönüştürür. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir (Karagöz, 2016).

Tablo 1: Cinsiyete İlişkin Mann-Whitney U testi

Test istatistikleri ^a			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Mann-Whitney U	1155,000	1059,500	1187,500
Wilcoxon W	1716,000	3687,500	1748,500
Z	-,228	-,888	-,003
Asymp. Sig. (2-tailed)	,819	,374	,997

Tablo 1'deki test sonucuna göre sig değerlerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum cinsiyete göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H1.1** hipotezi, **H1.2** hipotezi ve **H1.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 2: Süreç İyileştirme Uygulaması Yaptırma Durumuna İlişki Mann-Whitney U Testi

Test istatistikleri ^a			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Mann-Whitney U	953,500	930,000	1059,000
Wilcoxon W	1359,500	1336,000	1465,000
Z	-,904	-1,074	-,138
Asymp. Sig. (2-tailed)	,366	,283	,890

Tablo 2'deki test sonucuna göre sig değerlerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum süreç iyileştirme uygulaması yaptırma durumuna göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H2.1** hipotezi, **H2.2** hipotezi ve **H2.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3: Süreç İyileştirmede Destek Alınması Durumuna İlişkin Mann-Whitney U Testi

Test istatistikleri ^a			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Mann-Whitney U	1321,500	1326,500	1360,000
Wilcoxon W	2497,500	2502,500	2536,000
Z	-,300	-,267	-,052
Asymp. Sig. (2-tailed)	,764	,789	,959

Tablo 3'teki test sonucuna göre sig değerlerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum süreç iyileştirmede destek alınması durumuna göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H3.1** hipotezi, **H3.2** hipotezi ve **H3.3** hipotezi reddedilmiştir.

Kruskal Wallis Testi , sürekli bir değişkenin ortalamasının, ikiden fazla gruba göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesinde, örnek birim sayısı yetersiz olduğunda veya örnek birim sayısı yeterli olsa bile parametrik test varsayımları yerine getirilemiyorsa kullanılmaktadır. Kruskal Wallis Testi, tek yönlü ANOVA testinde alternatif olarak tercih edilmektedir (Gürüş ve Astar, 2015: 256). Bu testte de Mann-Whitney U testinde olduğu gibi değerler sıralandıktan sonra sıralama değerlerinin ortalamaları karşılaştırılır (Durmuş vd., 2016: 194).

Tablo 4: Yaş Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Test istatistikleri ^{a,b}			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	2,024	6,071	3,518
df	4	4	4
Asymp. Sig. (2-tailed)	,731	,194	,475

Tablo 4'deki test sonucuna bakıldığında yaş değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum yaşa göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H4.1** hipotezi, **H4.2** hipotezi ve **H4.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 5: Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi

Test istatistikleri ^{a,b}			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	10,553	6,071	3,518
df	4	4	4
Asymp. Sig. (2-tailed)	,731	,194	,475

Tablo 5'teki test sonucuna bakıldığında eğitim değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum yaşa göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H5.1** hipotezi, **H5.2** hipotezi ve **H5.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 6: Faaliyet Gösterilen İş Kolu Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Analizi

Test istatistikleri ^{a,b}			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	9,494	7,119	12,010
df	4	4	4
Asymp. Sig. (2-tailed)	,050	,130	,017

Tablo 6'daki test sonucuna bakıldığında faaliyet gösterilen iş kolu değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum faaliyet gösterilen iş koluna göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H6.1** hipotezi, **H6.2** hipotezi ve **H6.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 7: İşletmede Çalışan Personel Sayısı Değişkenine İlişkinin Kruskal-Wallis Testi

Test istatistikleri ^{a,b}			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	3,433	5,180	4,728
df	3	3	3
Asymp. Sig. (2-tailed)	,330	,159	,193

Tablo 7'deki test sonucuna bakıldığında işletmede çalışan personel sayısı değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum işletmede çalışan personel sayısına göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H7.1** hipotezi, **H7.2** hipotezi ve **H7.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 8: İşletmenin Pazar Yapısı Değişkenine İlişkinin Kruskal-Wallis Testi

Test istatistikleri ^{a,b}			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	1,676	,772	1,333
df	2	2	2
Asymp. Sig. (2-tailed)	,433	,680	,513

Tablo 8'deki test sonucuna bakıldığında işletmenin pazar yapısı değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum işletmenin pazar yapısına göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H8.1** hipotezi, **H8.2** hipotezi ve **H8.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 9: Çalışılmakta Olan Pozisyon Değişkenine İlişkinin Kruskal-Wallis Testi

Test istatistikleri ^{a,b}			
------------------------------------	--	--	--

	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	4,327	,643	1,437
df	3	3	3
Asymp. Sig. (2-tailed)	,228	,887	,688

Tablo 9'daki test sonucuna bakıldığında çalışılmakta olan pozisyon değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum çalışılmakta olan pozisyona göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H9.1** hipotezi, **H9.2** hipotezi ve **H9.3** hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 10: Faaliyet Gösterilen Yıl Değişkenine İlişkinin Kruskal-Wallis Testi

Test istatistikleri ^{a,b}			
	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Katılımı	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Chi-Square	2,649	6,712	2,161
df	5	5	5
Asymp. Sig. (2-tailed)	,754	,243	,826

Tablo 10'daki test sonucuna bakıldığında çalışılmakta olan pozisyon değişkeninin sig. değerinin tüm faktörler için 0,01'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum çalışılmakta olan pozisyona göre bir farklılık olmadığını ifade etmektedir. **H10.1** hipotezi, **H10.2** hipotezi ve **H10.3** hipotezi reddedilmiştir.

3.3. Korelasyon Analizi

Bağıntı, aralıklı ve orantılı düzeyde ölçülmüş iki ya da daha çok değişken arasında ilişki olup olmadığını, varsa yönünü ve gücünü göstermek amacıyla kullanılan analiz türüdür (Akbulut, 2010). Genel olarak 0,1 ile 0,3 arasındaki korelasyona zayıf; 0,3 ile 0,5 arasındaki korelasyona güçlü, 0,8'den daha büyük bir korelasyona ise çok güçlü korelasyon adı verilir (İslamoğlu ve Eliaçık, 2016).

Tablo 11: Faktörler Arası Korelasyon İlişkisinin Analizi

Korelasyonlar					
			Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Rolü	Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü
Spearman ^{a,b,c}	Süreç İyileştirme Çalışmalarında Eğitim ve Çalışanların Rolü	Correlation Coefficient	1,000	,732***	,623***
		Sig. (2-tailed)		,000	,000
		n	105	105	105

Süreç İyileştirme Çalışmalarının Çalışanlara ve Firmaya Katkıları	Correlation Coefficient	,732***	1,000	,581***
	Sig. (2-tailed)	,000		,000
	n	105	105	105
Süreç İyileştirme Çalışmalarında Çalışanların Rolü	Correlation Coefficient	,623***	,581***	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	
	n	105	105	105
***ise %1,** ise %5,* ise %10 seviyesinde anlamlıdır.				

Tablo 11’de görüldüğü gibi tüm faktörler için pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır. Bu analiz için 0.01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Tüm faktörlerin birbirleriyle olan ilişkisi pozitif yönde olması beraber hareket ettiklerine işaretler. Yani süreç iyileştirme çalışmalarında eğitim ve çalışanların katılımının artması beraberinde hem çalışanların firmaya katkılarını hem de çalışanların süreç iyileştirmede rolünü artırmaktadır. Aynı şekilde çalışmaların çalışanlara ve firmalara katkılarının artması hem eğitimin ve çalışanların katılımı hem de çalışanların süreç iyileştirmede ki rolünü artırmaktadır. Son olarak süreç iyileştirme çalışmalarında çalışanların rolünün artması hem eğitim ve çalışanların katılımını hem de çalışmaların çalışanlara ve firmalara katkılarını artırdığı görülmektedir. **H11.1, H11.2 ve H11.3**, hipotezleri kabul edilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Yaşadığımız çağda hayatın hemen her alanında yaşanan hızlı değişim işletmeleri, iş süreçlerini, çalışanları ve çevrelerini çok yönlü olarak etkilemektedir. Giderek artan rekabet ortamı ve teknolojiye hızlı değişimler, öncelikli olarak işletme içi iş süreçlerinin ve sonrasında işletmenin dış çevresini de kapsayan süreç iyileştirmenin gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Üretim araçlarının büyük bir bölümünün kişilere ait olduğu, her şeyin değerinin parayla ölçüldüğü kapitalist sistem ve küreselleşmenin hemen hemen her alandaki mükemmellik arayışı, üretim işletmelerini yeni arayışlara sürüklemiş ve bu arayış sonucunda üretim süreçlerindeki problemleri ortadan kaldıracak çeşitli teknikler ve araçlar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu teknikler, küreselleşmeyle birlikte gün geçtikçe küçük bir köy haline gelen dünyada, rekabet edebilmek için işletmelerin en büyük destekçisi olmuştur.

Üretim işletmeleri iyileştirme çalışmalarına başlamadan önce en uygun teknik ve aracı belirleyebilmek için mevcut durumla ilgili çeşitli tespitler yapmaktadır. Bu tespitlerin yapılması için, iyileştirme ekiplerinin sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Ekipler bu süreç içerisinde yaptıkları tespitler sonucunda süreç iyileştirmeye gidecektir. İyileştirme faaliyetleri temelde tek bir durumun iyileştirilmesini değil bütün bir sürecin kontrol altına alınarak iyileştirme

faaliyetlerinin sürekli hale getirilmesini hedeflemektedir. Çünkü süreç iyileştirme faaliyetleri bir defaya mahsus bir uygulama değil aksine sonu hiç gelmeyen bir kısır döngüdür.

İyileştirme faaliyetleri sadece çalışanlar ve yöneticilerin gayretiyle değil aynı zamanda, sınırları çeşitli şekillerde belirlenmiş üretim sahalarında bulunan, herkesin sorumluluğunda olan, uygulanması süreklilik gerektiren, işletmeler arasında rekabet yaratarak ülke ekonomisinin doğrudan kalkınmasını sağlayan bir toplam kalite yönetimi faaliyetidir. Bu noktada en önemli görev, üniversitelerde bu alanda çalışmalar yapan akademisyenler ile sanayiciler arasında iletişimi sağlayan üniversite-sanayi işbirliği topluluklarına, teknoparklara ve ticaret odalarına düşmektedir. Süreç iyileştirme çalışmaları sırasında üst yönetime de önemli görevler düşmektedir. Üst yönetim, her şeyden önce işletme içindeki bütün çalışanların gönüllü olarak katılımını sağlamalıdır. Çalışanların iyileştirme çalışmalarına katılımını artırmak ve artı değer yaratmalarını teşvik etmek için ise iyileştirme çalışmaları sırasında ödüllendirme unsuruna sık sık başvurulmalıdır.

İşletmeler birden fazla sürecin bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür. Dolayısıyla süreçlerin her birinin birbirleriyle ilişkisi vardır. Bu, işletmenin mevcut durumunu etkilediği gibi gelecekteki durumunu da etkilemektedir. İşletmelerin pazardaki rekabet gücünü arttıran en önemli etken müşteri memnuniyetidir. Süreç iyileştirmenin temel amacı ise; dış müşteriye memnun ederken işletme çalışanlarının çalışma alanını daha yaşanabilir hale getirmek ve bunu yaparken süreçleri olabildiğince iyileştirerek verimliliği ve karlılığı artırmaktır.

Bu bilgiler ışığında, çalışmada üretim işletmelerinde süreç iyileştirme tekniklerinin kullanılabilirliği incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde süreç yönetimi, süreç iyileştirme, iyileştirme süreçlerinde kullanılan kalite iyileştirme teknikleri ve araçları, kalite çemberlerinden; ikinci bölümünde kaizenden bahsedilmiştir. Son bölümde ise Malatya'da I. ve II. Organize Sanayi Bölgelerinde faaliyet gösteren kalite belgesine sahip 105 üretim işletmesinden toplanan verilerin analizine yer verilmiştir. Uygulanmakta olan süreç iyileştirme faaliyetlerinin algılanmasına yönelik olarak söz konusu işletme yöneticilerine yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak anket yapılmıştır. Araştırmada kullanılan anket soruları iki bölüme (demografik bilgiler ve işletme özellikleri -üretim işletmelerinde kaizen-süreklilik iyileştirme) ayrılmış ve her bir bölümün güvenilirliği hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda Cronbach's Alpha katsayıları her bir bölüm ve tüm ölçek için kabul edilebilir seviyede çıkmıştır. Anketin ikinci bölümüne ait sorular faktör analizi ile test edilmiş ve üç faktör altında toplanmıştır. Her bir faktöre ait KMO değeri mükemmel seviyede çıkmış ve toplam varyans

pozitif olarak yorumlanmıştır. Araştırmanın için araştırma modeli çerçevesinde 33 tane hipotez oluşturulmuştur. Oluşturulan hipotezlerin test edilmesinde t testinin parametrik olmayan alternatifi Mann-Whitney U testi, ANOVA testinde alternatif olarak tercih edilen Kruskal-Wallis Testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda H11.1, H11.2 ve H11.3 hipotezleri kabul edilip geriye kalan 30 hipotez reddedilmiştir.

Malatya I. ve II. Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren işletmeler içinden kalite belgesine sahip üretim işletmeleri esas alınarak uygulanmış, bunun dışında çalışmayı sınırlandıran herhangi bir değişken dikkate alınmamıştır. İlerleyen zamanlarda şu an faaliyete geçmemiş olan Malatya III. Organize Sanayi Bölgesi’de dâhil edilerek daha geniş kapsamlı bir çalışma yapılabileceği gibi uygulama her bir sanayi bölgesinde ayrı ayrı da yapılabilir. Çalışma, farklı şehirlerdeki organize sanayi bölgelerinde veya birden fazla şehir dâhil edilerek coğrafi bölge bazında da gerçekleştirilebilir. Çalışmanın kapsamı bu şekilde genişletilebileceği faaliyet gösterilen sektör, işletme türü, işletme büyüklüğü (küçük, orta, büyük), pazar yapısı gibi sınırlamalar getirilerek daraltılıp çalışılabilir. Ayrıca çalışma Malatya veya herhangi bir şehirde, birden fazla şehrin dâhil edildiği coğrafi bölgede hizmet sektöründe de uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Akın, Ö., (2001), Toplam Kalite Yönetimi ve İnsan, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Büyüköztürk, Ş., “Faktör Analizi: Temel Kavramlar Ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 8/2002, (4), 470-483.
- Çetin, C., Arslan, M.L., (2017), Toplam Kalite Yönetimi, (6. Baskı), Beta Yayıncılık, Ankara.
- Çoşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E., (2017), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Doğanay, P., (2008), Kaizen – Sürekli İyileştirme İle Hastanelerde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı/Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı, Ankara, Türkiye.
- Durmuş, B., vd., (2016), Sosyal Bilimlerde SPSS’ le Veri Analizi, (6. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Filiz, A., (2008), Üretim Yönetiminde Verimlilik Sırları, (1.Baskı), Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Işık, A., (2006), İstatistik-2, (1. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- İdrissova, R., (2009), Sanayi İşletmelerinde Üretim Süreçlerinde Kaizen Uygulamalarının Performansa Etkileri Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı/Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Konya (Türkiye).

- İslamoğlu, A. H. ve Alnaçık, Ü. (2016). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, Beta Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul.
- Karagöz, Y. (2019). Spss amos meta uygulamalı istatistiksel analizler Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kılıç, G. , (2011), Bir Hizmet İşletmesinde Müşteri Memnuniyet Sürecinin Dinamik Bir Analizi: Karar Destek Sistemi Uygulaması, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı/Yönetim Bilim Programı, İzmir (Türkiye).
- Öztürk , A., (2009), Kalite Yönetimi ve Planlaması, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Saatçioğlu, D., (2014), “Lojistik Sektöründe Süreç İyileştirme Ve Örnek Bir Uygulama” , (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Okan Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı/İşletme Programı, İstanbul (Türkiye).
- Selimoğlu, N., (2005), “Süreç Yönetimi ve Süreç İyileştirmede Bilgi Yönetiminin Rolü Ve Uygulamaya İlişkin Bir Araştırma”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans 183 Tezi), İstanbul Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı/İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı, İstanbul (Türkiye).
- Sönmez, Z., (2013), “Altı Sigma Metodolojisi İle Süreç İyileştirme ve Hizmet Sektöründe Bir Uygulama”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı/İşletme-Kalite ve Üretim Yönetimi, İstanbul (Türkiye).
- Tekin, M., M., Arslandere, M., Etlioğlu, vd. ..., “Bireysel Öneri Sistemi İle Geliştirilen Proje Uygulaması”, SocialScience Development Journal, 2018/3, (10): 263- 276.
- Tuzkaya, U.R., İ., Aksu, “Üretimde Ara Stok Yönetim Süreçlerinin İyileştirilmesi Ve Bir Uygulama”, Beykoz Akademi Dergisi, 1/2013, (2), 47-75.
- Türkan, T., A., Görener, “Süreç İyileştirme: Vasıflı Çelik Üretim Sektöründe Bir Uygulama”, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4/2017, (2), 23-44.

ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ LİRİK ƏSƏRLƏRİN TƏHLİLİNİN ƏHƏMİYYƏTİ THE IMPORTANCE OF ANALYSIS LYRIC POETRY WORKS IN LITERATURE LESSONS

Nazile Abdullazade

Doç.dr, Azərbaycan Devlet Pedaqoji Universiteti, Filoloji Fakültesi,
Edebiyatın Egitimi texnologisi Anabilim Dalı
Assoc.prof., Azerbaijan State Pedagogical University, Faculty of Philology,
Department of literature and teaching methods
<https://orcid.org/0000-0002-1829-7178>
nazile.s.m.d@mail.ru

ÖZET

Ədəbiyyat dərslərində təhlil edilən ədəbi əsərlər janr etibarilə müxtəlif olduğundan onların təhlili yolları da rəngarəng və müxtəlifdir. Növündən asılı olaraq, əsərin təhlili zamanı onun janr xüsusiyyətləri nəzərə alınmalı və təhlili yolları qabaqcadan müəyyənləşdirilməlidir. Hətta eyni janrdakı iki əsərin təhlili yolları da müxtəlif olur. Hər bir əsərin başlıca xüsusiyyətləri həm təhlilin məzmun və ardıcılığında, həm də şərhində, yəni izahında əksini tapır.

Məktəbdə lirik əsərlərin tədrisinin əsas məqsədi şagirdləri lirik növdə olan əsərləri qavramağa hazırlamaqdır. Təhlil etmədən lirik əsərlərin öyrədilməsi zamanı şagirdlərdə mənəvi-əxlaqi, ideya-estetik dəyərləri tərbiyə etmək olmaz, çünki poetik sözün gücü, dəyəri hər vasitədən üstündür. Lirik əsərlərin mənimsənilməsi dedikdə isə şagirdlərin oxuduqları, tanış olduqları lirik şeiri anlamaq və oxu zamanı estetik cəhətdən duymaq bacarığı başa düşülür.

Şagirdləri lirik şeirləri qavramağa tam hazırlamaq mürəkkəb proses olub intellektual qüvvəni və emosionallığı özündə birləşdirir, əsərə münasibət bildirmək və qiymət vermək bacarığı formalaşdırır. Lirik şeirlərin tədrisi və təhlili şagirdlərin daxili hissetmə və dərk etmə qabiliyyətlərini elə yoluna qoyur ki, şagirdlər sonda lirik növə dair bir sıra biliklər və məlumatlara, yaradıcılığa meyiletmə, estetik zövqalma bacarığına yiyələnir.

Lirik əsərlərin öyrədilməsi əsasən müəllimin rəhbərliyi altında baş verir. Müəllim çalışmalıdır ki, şagirdlər öyrəndikləri kiçik bir şeir parçası ilə belə lazımi bilik qazansınlar, o bilikləri praktik tətbiq edə bilsinlər. Lakin şagirdlərin fəaliyyəti həmişə müəllimin rəhbərliyi altında olmaya da bilər. Şeiri deklamasiya edərkən şagird öz şəxsi keyfiyyətlərini – bədii yaradıcılığını, həyəcanını, emosionallığını, bədii təxəyyülünü nümayiş etdirir. Təlim prosesində müəllim bunları nəzərə almalı, şagirdləri fəallaşdırmaq və müstəqilliyə alıxdırmaq vasitəsilə onu düzgün inkişaf etdirməlidir. Bu baxımdan lirik əsərlərin öyrədilməsində onların dərk olunma prosesini şagirdlərin şəxsi keyfiyyətlərinin inkişafı ilə uzlaşdırmaq mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Müasir təhsil proqramında ədəbiyyat dərslərinə verilən müasir tələblər şagirdlərin müstəqilliyinə, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün inkişafına daha çox diqqət yetirməyi qarşıya qoyur. Müəllimin mühüm vəzifələrindən biri də dərstdə şagirdləri yaradıcılıq prosesini təşkil

etmək, onların bilikləri mənimsəmələri üçün şərait yaratmaqdır. Bu məqsədə çatmaq o zaman mümkün olur ki, şagird elmi məlumatları hazır şəkildə deyil, müəllimin rəhbərliyi və istiqamıti ilə aparılan müstəqil işin nəticəsi kimi alsın. Müəllimin dediklərini və kitabda yazılanları yadda saxlamaqla deyil, bilavasitə dərsketmə, müstəqil tətbiqetmə, fikri fəallıq göstərməklə mənimsəsin, çünki fikri fəallıq yaradıcı təfəkkürün inkişafının əsas göstəricilərindən biridir.

Açar sözlər: ədəbiyyat, təlim, lirik növ, təhlil, nəticəyönümlülük.

ABSTRACT

Since the literary works analyzed in literature classes are diverse in terms of genre, the ways of their analysis are colorful and diverse. Depending on the type, during the analysis of the work, its general characteristics should be taken into account and the ways of analysis should be determined in advance. Even the ways of analyzing two works of the same genre are different. The main features of each work are reflected both in the content and sequence of the analysis, as well as in its interpretation, that is, its explanation.

The main purpose of teaching lyric poetry works in school is to prepare students to understand works of lyrical type. When teaching lyric poetry works without analysis, it is impossible to educate students' spiritual-moral, idea-aesthetic values, because the power and value of the poetic word is superior to any other means. The mastery of lyric poetry works is understood as the ability of students to understand the lyrical poem they read and get to know and feel it aesthetically during reading.

It is a complex process to fully prepare students to understand lyrical poems, it combines intellectual strength and emotionality, it forms the ability to express an attitude and evaluate the work. The teaching and analysis of lyric poems improves the students' inner feeling and understanding abilities in such a way that the students eventually acquire a number of knowledge and information about the lyric genre, the ability to be creative, and enjoy aesthetic pleasure.

The teaching of lyric poetry works takes place mainly under the guidance of the teacher. The teacher should try so that the students can get the necessary knowledge even with a small piece of poetry they have learned, and be able to apply that knowledge in practice. However, the activity of students may not always be under the guidance of the teacher. While reciting the poem, the student demonstrates his personal qualities - artistic creativity, excitement, emotionality, artistic imagination. In the education process, the teacher should take them into account, develop it correctly by making students active and accustoming them to independence. In this regard, it is important to reconcile the process of understanding them with the development of students' personal qualities in the teaching of lyric poetry works.

The modern requirements for literature classes in the modern educational program require greater attention to the independence of students, the development of critical and creative thinking. One of the important tasks of the teacher is to organize the creative process of the students in class, to create conditions for them to master knowledge. Achieving this goal is possible when the student receives scientific information not ready-made, but as a result of independent work conducted under the guidance and approach of the teacher. Let him learn not

by memorizing what the teacher said and what is written in the book, but by direct teaching, independent application, and intellectual activity, because intellectual activity is one of the main indicators of the development of creative thinking.

Key words: literature, training, lyrical type, analysis, result orientation.

EDEBİYAT VE KÜLTÜRDE FOLKLOR ÇALIŞMALARININ TANIMLAMASI VE AÇIKLAMASI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Dr. MEHMET FATİH AKBABA

Yıldız Teknik Üniversitesi,
fatih.akbaba@yildiz.edu.tr – 0009-0003-3278-6474

ÖZET

Folklor (Halkbilim), insanların ve toplumların kültürel kimliklerini ve kolektif hafızalarını anlamak için ihtiyaç duyulan bir bilim dalıdır ve çok da önemlidir. Bu doğrultuda folklor çalışmalarının tanımlaması ve açıklaması adımları, folklorik eserlerin ve verilerin anlamını ve değerini keşfetmemize vesile olur ve bu da insanların ve toplumların kültürel miraslarını korumasında ve paylaşmasında bize öncülük eder.

Halkbilim disiplininin içinde ve dışında olanlar, halkbilimcileri edebiyat ve antropoloji gibi kategorilere ayırmaya eğilimlidir. Bu ayrımlarla birlikte, her grup halkbilimcinin kendi özel ilgi alanları için uygun metodolojiler geliştirdiği görülür. Dolayısıyla, bir metot edebiyat alanında halkbilim çalışmasıyla ilgili olabilirken, diğeri kültür alanında halkbilim çalışmasıyla ilgilidir. Ancak, bir profesyonel halkbilimci bu ayrımın yanlış olduğunu fark edebilir; çünkü bu, benzer sorunlarla uğraşan bilim insanlarını gereksiz bir şekilde böler. Edebiyat ve kültürde halkbilim çalışma metodunun temeli neredeyse aynıdır; yani, halkbilim disiplini edebi ve kültürel problemlere aynı ölçüde uyguladığı kendi metodolojisine sahiptir.

Edebiyat ve kültürdeki halkbilim çalışmasının sadece iki temel basamağı vardır: nesnel ve deneysel olan ilk basamak ile öznel ve tahminsel olan ikinci basamak. İlk basamak genellikle tanımlama olarak adlandırılır ve benzerlikleri araştırırken; ikincisi açıklama olarak adlandırılır ve farklılıkların tarifine dayanır. İkinci adım, daha önce belirtilen parçalar arasındaki farkı göstermeyi amaçlarken; ilk adım, daha önce belirtilen parçalara ne kadar benzediğini veya farklılık gösterdiğini ve nedenini gösterir.

Profesyonel halkbilimciler genellikle mekaniğin tanımlanmasında ustalaşmış olsalar da, edebiyat eleştirmenleri ve kültürel antropologlar, folkloristik materyalleri daha doğru bir şekilde tanımlamadan önce yorum yapmada başarısız oldukları için sıklıkla eleştirilirler. Bu eleştirilerin çoğu haklıdır çünkü saf analizler yetersiz ve yanlış tanımlamalarla sonuçlanabilir.

Örneğin, geleneksel masal türlerinin olay örgüleri yanlışlıkla yazarlara atfedilebilir veya Amerikan yerlileri tarafından anlatılan bir Avrupa masalındaki Avrupai temalar yanlışlıkla yerli unsurlar olarak yorumlanabilir.

Bu çalışma, hem folklor çalışmalarının önemini hem de doğru tanımlama ve açıklama yapmanın yapılan çalışmalarda katkısını ortaya koymaktadır. Ayrıca folklor çalışması yapanların genel olarak dikkat edeceği ve sahip olması gereken durumlara da değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halkbilim, Kültür, Edebiyat, Metot

A GENERAL EVALUATION ON THE DESCRIPTION AND EXPLANATION OF FOLKLORE STUDIES IN LITERATURE AND CULTURE

ABSTRACT

Folklore is a science that is needed to understand the cultural identities and collective memories of people and societies, and it is very important. In this regard, the steps of defining and explaining folklore studies enable us to discover the meaning and value of folkloric works and data, and this leads us to protect and share the cultural heritage of people and societies.

Those within and outside the discipline of folklore tend to divide folklorists into categories such as literature and anthropology. With these distinctions, it appears that each group of folklorists has developed appropriate methodologies for their particular areas of interest. Thus, while one method may be relevant to the study of folklore in the field of literature, the other is relevant to the study of folklore in the field of culture. However, a professional folklorist may realize that this distinction is incorrect; because this would unnecessarily divide scientists dealing with similar problems. The basis of the method of studying folklore in literature and culture is almost the same; that is, the discipline of folklore has its own methodology that it applies equally to literary and cultural problems.

The study of folklore in literature and culture has only two basic steps: a first step that is objective and empirical, and a second step that is subjective and predictive. The first step is often called identification and looks for similarities; The second is called explanation and is based on the description of the differences. While the second step aims to show the difference between the previously mentioned parts; The first step shows how similar or different it is to the previously mentioned parts and why.

Although professional folklorists have generally become adept at identifying mechanics, literary critics and cultural anthropologists are often criticized for failing to interpret folkloristic materials before more accurately describing them. Many of these criticisms are justified because naive analyzes can result in inadequate and inaccurate definitions. For example, the plots of traditional fairy tale genres may be mistakenly attributed to authors, or European themes in a European tale told by Native Americans may be mistakenly interpreted as indigenous elements.

This study reveals both the importance of folklore studies and the contribution of accurate definition and explanation to the studies carried out. In addition, the conditions, that those who do folklore studies should pay attention to in general, are also mentioned.

Keywords: Folklore, Culture, Literature, Method

16. YÜZYIL TERCÜME BİR ESERDE YER ALAN CEVHERLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Serdal KARA

Mardin Artuklu Üniversitesi

serdalkaraa@hotmail.com ORCID ID: 0000-0003-0133-7767

ÖZET

Çalışmamız XII. yüzyılın ünlü hekim ve çok yönlü bilginlerinden olan Hubeş bin İbrahim et-Tiflîsî'nin Farsçadan Türkçeye tercüme edilen Kitâb-ı Beyân-ı Sına'ât adlı eserinin on dördüncü babında yer alan değerli taş ve madenler üzerinedir. Çalışmamız iki Türkçe tercümesi bulunan eserin H. 956/M. 1549-1550 tarihli Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Koleksiyonu 2253/1 numaralı nüshasına dayanmaktadır.

Çalışmamıza esas teşkil eden yazma eserin on dördüncü babında cevherlerin özellikleri ve bitkilerin faydaları başlığı altında yer alan bitki, taş ve metallerin yanı sıra farklı maddelerin de yer aldığı tıbbi amaçlı nesnelere yer almaktadır. Çalışmamızın konusu olan ve metnin bu babında yer alan değerli taş ve madenler şu şekilde sıralanmaktadır: Yakut, lal, firuze, inci, zebercet, elmas, zümrüt, mercan, zincifre (sülüğün), zırnık, lacivert taşı ve sürme.

İncelemeye esas aldığımız metnin söz varlığı gerek sözlük bilimi gerek bilim tarihi gerekse de tıp tarihi açısından önemli veriler içerdiği gibi tıbbi açıdan taş, maden ve bitkilerin kullanımına dair sunduğu yöntem ve bilgiler de dönemin tıp anlayışını yansıttığı bakımından ayrı bir değere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Hubeş bin İbrahim et-Tiflîsî, Kitâb-ı Beyân-ı Sına'ât, 16. yüzyıl, cevher, değerli taş

A STUDY ON THE ORES IN A 16TH CENTURY TRANSLATED WORK

ABSTRACT

Our study is on precious stones and metals in the fourteenth chapter of Kitâb-ı Beyân-ı Sına'ât, translated from Persian into Turkish by Hubeş bin İbrahim al-Tiflîsî, a famous physician and versatile scholar of the XIIth century. Our study is based on the copy of the work, which has two Turkish translations, dated H. 956 / 1549-1550 and numbered 2253/1 in the Baghdadli Vehbi Collection of Süleymaniye Library.

The fourteenth chapter of the manuscript, which constitutes the basis of our study, includes objects for medicinal purposes, including plants, stones and metals as well as different substances under the heading of the properties of ores and the benefits of plants. The precious stones and metals that are the subject of our study and included in this chapter are listed as follows: Ruby, garnet, turquoise, pearl, zebercet, diamond, emerald, coral, zincifre (vermilion), arsenic, lapis lazuli and kohl.

The vocabulary of the text we have taken as a basis for analysis contains important data in terms of lexicology, history of science and history of medicine, and the methods and information it provides on the use of stones, minerals and plants in terms of medicine are of particular value in terms of reflecting the medical understanding of the period.

Keywords: Hubaysh bin Ibrahim al-Tiflîsî, Kitâb al-Bayân al-Sına'ât, 16th Century, ore, precious stone

GİRİŞ

Çalışmamızın konusu XII. yüzyıl tıp alimlerinden Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî'nin Beyân-ı Sına'ât adlı eserinin on dördüncü babında yer alan yarı metal ile doğal ve madeni taşlar üzerinedir.

Çalışma konumuzun içinde yer aldığı eser ile ilgili olarak yazar, Beyânü'n-Nücûm adlı eserini tamamladıktan sonra Beyân-ı Sına'ât'ı kaleme aldığını, Arapça ve Farsça eserlerde örtülü biçimde anlatılan iyi ve faydalı sanat ve hünerleri okuyup öğrendikten sonra bunları kitabında açıkça yazdığını belirtmiştir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 7).

Farsçadan Türkçeye XVI. yüzyılda tercüme edilen eserin Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Koleksiyonu 2253/1 numaralı nüshası çalışmaya esas alınmıştır. Eser sadece cevherler üzerine olmayıp farklı birçok konuyu içinde barındıran ansiklopedik bir eserdir. Bilindiği üzere gerek Selçuklu gerekse de Osmanlı döneminde zanaatla ilgili birçok müstakil eser bulunmasına rağmen bu türden zanaat ile ilgili müstakil bir ansiklopedik eser tespit etmek pek de mümkün değildir³.

Ticari amaçla olduğu kadar sağlık alanında da faydalanılmak üzere cevherler üzerine yazılan eserler Osmanlı döneminde genellikle mensur olarak yer almaktadır. Ancak konu ile ilgili manzum örnek görmek de mümkündür (Kara, 2016).

Çalışma konumuz olan ve tedavi amaçlı kullanılan cevherler incelenirken eserde yer alan bazı terimlerin eski tıptaki karşılıklarının bilinmesi gerekmektedir. Eski tıp anlayışında insan bedeninde yer alan dört sıvı dengesinin korunmasının önemi üzerinde durulmuş ve bu dengenin gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu dört sıvı ve özellikleri şu şeklide kabul edilmektedir: Bedeni dolaşan kan akıcı ve sıcak iken beyinde saklanan balgam akıcı ve soğuktur. Dalak ve midede mevcut olan kara safra (sevda) kuru ve soğuk iken karaciğerde bulunan sarı safra ise kuru ve sıcaktır (Demirhan Aydemir, 1989: 24).

Çalışmamızda metinde geçen yarı metal, doğal ve madeni taşların nasıl kullanılacağı ve faydalarına ilişkin bilgiler günümüz Türkiye Türkçesine maddeler halinde aktararak verilmeye çalışıldı. Parantez içinde ise yararlanılan kaynaktan ifadenin geçtiği sayfa numarasına yer verildi.

Yakut

Parmağında yakut kaşlı yüzük taşıyan kişi yüz kişinin nazarından korunur ve yakut taşı susama ihtiyacını giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 88).

Az bir miktar yakut yavaş yavaş dövüldükten sonra yemeğe katılıp karıştırılıp yenirse kalp çarpıntısı ve kalp zayıflığını giderir. Ayrıca sevdâyî (kara safra) hastalıklara (melankoliye) da iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Yakut dövülüp sürme gibi göze sürüldüğünde gözün nurunu arttırır, gözü kuvvetlendirir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Lal

³ 17. Yüzyılda Farsçadan Türkçeye tercüme edilen Mecmû'atü's-Sanâyi' bu türden ansiklopedik bir eserdir.

Az bir miktar lal taşı yeterli kıvama gelinceye kadar dövülüp gül şerbetiyle karıştırılıp içilirse karaciğer hararetine ve kalp çarpıntısına iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Lal taşı sürme çekilebilecek kıvama gelinceye kadar dövülüp göze sürülürse bulanık görmeye iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Firuze

Az bir miktar firuze taşı yavaş yavaş ezilip gül suyu ile içilirse yürek titremesine ve akciğere ve mesane ağrısına iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Yeterince ezilmiş firuze taşı göze çekildiğinde göz ağrılarını giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

İnci

Yarım dirhem inci ezilip sabahleyin içilirse yüreğe kuvvet verip melankoli rahatsızlığını giderir, gam ve kederi gönülden atar (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Yeterince ezilip göze çekilirse gözü rahatlatıp daha iyi görmeyi sağlar (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Zebercet

Bir mermer taş üzerinde yavaş yavaş ezilip göze çekilirse gözün nurunu artırır ve göze parlaklık verir, oldukça faydalıdır (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Elmas

Elmas ağza alınırca dişleri parça parça edip döker (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Zümrüt

Zümrüt taşı boyuna bağlandığında boğazdan kan gelmesini engeller (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Az bir miktar zümrüt ezilip içilirse ne kadar zehirli nesne yenmiş olsa da vücuttaki zehri atar (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Zümrüt taşı engerek yılanı karşı tutulduğunda yılan kör olur (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Mercan

Boyuna bağlanan ak mercan sara hastalığına iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Ağlayan çocuğun boynuna bağlanan kızıl mercan ağlamayı dindirdiği gibi cinlere karşı güvende olmayı da sağlar (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 89).

Yeterince ezilip göze çekildiğinde gözün nurunu arttırıp göz sulanmasını giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Zincifre (Sülüğen)

Ezilmiş zincifre kurumuş yaraya konulduğunda yarayı iyileştirdiği gibi soğukta kalan yaraya da iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Zincifre tereyağı ve gül suyu ile ciğer ve mideye verildiğinde bunlardaki şişliği giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Sülüğen yavaş yavaş ezilip iltihaplı yara üstüne konulduğunda yaradan kan akmayıp ağrıyı dindirir. Eski yara ve kuru dokulara konulduğunda yaraların irinini giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Yumurta akıyla yoğurup sürüldüğünde kuruluğa iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Ezilmiş sülüğen göz kapaklarına sürüldüğünde gözdeki katılık ve şişliği giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Zırnık

Zırnık rezene ile karıştırılır daha sonra yakılırsa çıkan dumanı boğazdan kan gelmesine ve öksürüğe iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Gül yağıyla ezilip makattaki yaraya ve basura sürülürse oldukça iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

İç yağıyla ezilip saçkıran hastalığının olduğu yere sürüldüğünde oldukça faydalıdır (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 90).

Zengar (Göz Taşı)

Zengar sakız ağacı reçinesi, boraks ve sirkeyle yoğrulup ezildikten sonra baras, cüzzam ve alaca hastalıkların olduğu yere sürülürse oldukça faydası görülür (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Kuru iltihap ve yaralara sürüldüğünde bunlara iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Yavaş yavaş dövülüp gül yağıyla karıştırılıp tedavi edilemeyecek kadar kötü durumda yarası olan makat ve basura sürüldüğünde faydası görülür (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Lacivert Taşı

Lacivert taşı ezilip balla yoğrulduktan sonra karaciğerden kaynaklanan şişmiş yerlere sürülürse iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Yarım miskal lacivert taşı zeytin yağı ile karıştırılıp fitile sürülüp hamile kadına kullanıldığında kadın çoğunu düşürmeden rahatlıkla doğum yapabilir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Ezilmiş lacivert taşı narçiçeği ile karıştırılıp içilirse karın ağrısına ve karaciğer rahatsızlığına iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Sürme Taşı

Sürme taşı ezilip göze sürülürse göze parlaklık verip iyi görmeyi sağlar. Ve gözdeki rahatsızlıkları giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Sürme taşı iç yağı ile vücutta ateşin yaktığı yere sürülürse oldukça iyi gelir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Ayva şarabıyla hamile kadına verilirse âdet kanamasını durdurup rahim rahatsızlıklarını giderip rahatlatır (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Gül yağıyla ezilip karıştırıldıktan sonra makat ve basura sürüldüğünde oldukça faydalıdır (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91).

Sürme saf balla yoğrulup aç karınla yenilirse gövdedeki sarılık gider. Zeytin yağıyla ezilip yenilirse felç ve vücuttaki gevşeklik, zayıflığı giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 91-92)

Bir miktar sürme ile bir miktar ak zaç saf balla yoğrulup üç gün göze çekildiğinde göz ağrısını giderir (Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî, 2019: 92).

SONUÇ

Farklı hüner ve sanatların anlatıldığı eserin on dördüncü babında yer alan değerli taşlar ve faydalarına dair bilgiler üzerine yaptığımız çalışmada cevherlerin tedavi amaçlı olarak kullanıldığı görülebilmektedir. Bunlar; göz, kalp, karaciğer, akciğer, boğaz, mide, deri, sarılık, hemoroit gibi rahatsızlıkların yanı sıra salgın hastalıklar veya zehirlenmelere ya da tehlikeli hayvanlara karşı savunma amaçlı kullanılmaktadır. Ayrıca sağlıklı bir hamilelik için de tedavi amaçlı olarak tercih edildiği görülmektedir. Tedavi amaçla kullanılan bu cevherlerin yöntem olarak ezilerek yenilmesi, içilmesi, sürülmesi ve yanında taşınması şeklinde kullanıldığı tespit edilmektedir. Ayrıca eski tıp anlayışında insan sağlığı için temel teşkil ettiği düşünülen dört sıvının metnimizde de önemli bir yer tuttuğu ve buna dair terimlerin tercih edildiği görülmektedir. Terim tercihinde dikkat çekici örneklerin yer aldığı metinde “ciğer” sözcüğünün “karaciğer” için kullanıldığı “öyken” sözcüğünün ise akciğer için tercih edildiği tespit edilebilmektedir. Bunun yanı sıra karaciğer ya da buna bağlı rahatsızlıklar için “sevda”, sevdâyî illetler” gibi terimlerin tercih edildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

DEMİRHAN ERDEMİR, A. Ahlât-ı Erbaa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 2*, 24, 1989.

Ebû'l-Fazl Hubeş bin İbrahim bin Muhammed el-Mütetabbib et-Tiflîsî. *Kitâb-ı Beyân-ı Sinâ'at* (Haz. Serdal Kara), Kriter Yayınları, İstanbul, 2019.

KARA, S. Farklı Nüshalar Işığında Ahmed-İ Bîcân'ın Manzum Cevâhîr-nâmesi'nin Tenkitli Metni. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 56, 1105-124, 2016.

KARA, S. *Mecmû'atü's-Sanâyi'*, Kriter Yayınları, İstanbul, 2020.

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.lugatim.com/>

DİVAN EDEBİYATINDA SİMURG VE MENSUR BİR KISSASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU

Giresun Üniversitesi,

lokmantaskesenlioglu@gmail.com - 0000-0002-1652-2538

ÖZET

Divan şiiri, anlam dünyası ve bağlam zenginliği açısından Türk edebiyatının en kuvvetli geleneklerinden biridir. Pek çok kaynaktan beslenen şairler, mazmunlar başta olmak üzere uçsuz bucaksın bir anlam ve hayal dünyası geliştirmiş, kelimelerin mana hususiyetlerinin sınırlarını mümkün olduğunca zorlamışlardır. Klasik şairlerin şiirlerinde mazmun olarak kullandığı efsanevi varlıklardan biri de Simurg'dur.

Gerek doğu gerekse batı kültüründe tek oluşu, küllerinden doğuşu gibi özellikleriyle mevcut olan Simurg klasik şiirde de mazmun olarak yer almıştır. Bu çalışmada Simurg'un klasik şiirdeki yeri belirlenmeye çalışılmış, bir mecmuda Hz. Süleyman ile simurg arasında geçen mensur bir kıssa üzerinde durulmuştur. Metin dil, anlatım ve muhteva açısından incelenmiş, Latin harflerine aktararak okuyucuya sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Klasik Türk Edebiyatı, Simurg, Hz. Süleyman, Mensur Hikâye.

PHOENIX IN DIVAN LITERATURE AND REVIEWS ON A PROSE STORY

ABSTRACT

Divan poetry is one of the strongest traditions of Turkish literature in terms of its richness of meaning and context. Poets, fed from many sources, have developed a vast world of meaning and imagination, especially imagery, and have pushed the limits of the meaning characteristics of words as far as possible. One of the legendary beings that classical poets use as a mazmun in their poems is Phoenix.

The Phoenix, which is present in both eastern and western culture with its characteristics such as its uniqueness and its birth from ashes, has also taken place as a mazmun in classical poetry. In this study, the place of the Phoenix in classical poetry has been tried to be determined, and a Deconstructed story between Solomon and the simurgh in a magazine has been focused on. The text has been examined in terms of language, expression and content, transferred to Latin letters and presented to the reader.

Key Words : Old Turkish Literature, Phoenix, Solomon, Prose Story.

1. GİRİŞ

Batı mitolojisinde de Phoenix adıyla anılan efsanevî Anka veya Simurg kuşu klasik şiirde en çok ele alınmış olan kuşlardandır. Kafdağı'nda yaşayan, renkli tüylü, yüzü insana benzeyen ve

insanlar gibi düşünüp konuşabilen, her kuştan kendisinde alamet bulunduran, daima yükseklerde uçan ve avlanması mümkün olmayan bu kuş; ömrünün sonuna geldiğini anlayınca yuvasıyla birlikte kendisini de ateşe verirmiş. Böylece ateşin küllerinden yeni bir yumurta peyda olur, bu yumurtadan da yeni bir Anka çıkarmış. Küllerinden doğmak durumu ile özdeşleşen Anka, klasik şiirde özellikle hayalî oluşuyla ele alınmış, bunun yanında masal ve destanlarda da önemli bir motif haline gelmiştir (Taşkesenlioğlu 2020: 424).

Simurg denilince klasik edebiyatta akla ilk gelen unsur Gülşehrî'nin meşhur mutasavvıf Attar'dan tercüme ve telif yoluyla oluşturduğu eseri Mantıku't-Tayr gelmektedir. Vahdet-i vücud nazariyesini ele alan alegorik bir eser olan Mantıku't-Tayr'da kuşların aradığı, ona ulaşmak için türlü mücadelelere göğüs gerdiği kuş Anka'dır. Eserin odak noktasının Simurg oluşu, 16. yüzyılda kaleme alınmış aynı eserin başka bir tercümesi olan Za'îfî mesnevisinde daha belirgindir. Şair eserinin adını bu nedenle Gülşen-i Sîmurg olarak belirlemiştir.

Mazmun olarak ise büyüklüğü, yüceliği, Kaf Dağı'nda yaşaması, küllerinden doğması, erişilmez ve bilinmez olması gibi özellikleriyle klasik şiirde yer almıştır. Bunların yanı sıra tasavvu kültürü çerçevesinde belli nedenlerle uzlet, kanaat, tecelli gibi kavramlara sembol olarak tercih edilmiştir (Şentürk 2016)

Güzel, büyük ve güçlü bir varlık oluşu Simurg'u tanımlayan unsurların başında gelmektedir. Methiyelerde, mersiyelerde hatta rahşiyelerde şairler Anka'nın bu özelliğine değinerek memduhu övmeyi amaçlamışlardır.

Nice Saçlı Doru bir bâlgüşâ Anka ki
Bir kanadıyla uçar uçtuğu dem bîpervâ

Nice Tayyâr o sebûkpây-ı cihânpeymâ ki
Ana hemseyr olamaz hiç ne Anka ne hümâ Nefî (Akkuş 1993)

Meydân-ı Mevlevîde nişân âşikâr edip
Pervâz ederdî şevk ile Ankâ şikâr edip
Eylerdi nây u defle semâ âh u zâr edip
Bulmuşdı kân-ı matlabı Hak'da kârâr edip
Almıştı müjde kûyuna yârın güzâr edip
Gitdi ne çâre Gâlib'i hasretle yâr idüp
Olsun visâl-i Hazret-i pîrânla kâm-yâb
Kıldı karîn-i kabr-i Fasîh-i felek cenâb Şeyh Gâlib (Kalkışım 1994)

Yay yüzün tuttu bahâr u boldı kış Ankâ bigin
Bâde kiltürgil içelim lâlezâr oldı yana Şeybani Han (Karasoy 1998).

Hem doğu hem batı kültüründe küllerinden doğan bir kuş olduğu kültü mevcuttur. Bu nedenle divan şiirinde sık sık ateşle veya varlık ve yokluk kavramları arasındaki yakınlıkla birlikte zikredilmiştir:

Öyle yaksın beni kim âteş-i reng-â-rengin
Mürg-i Anka çıka hâkister-i hâşâkümden Şeyh Gâlib

Anka'nın en önemli özelliği erişilmez, bilinmez ve bulunmaz olmasıdır. Adı olan fakat kendi hiçbir âdeme göstermeyen Anka bu yönüyle kimyayla birlikte anılmış, “İsmi mevcûd cismi ma'dûm” veya “Bî-vücûd” olarak zikredilmiştir:

İsmi var cismi velî nâ-peydâ

Kimyâ ile cihânda Ankâ Nâbî (Bilkan 1997)

Adı var kendüsi yok tûmârınun Anka gibi

Der cihân-ı bî-vefâ mânend-i û-râ kes ne-dîd Taşlıcalı Yahya

İsmi ile mevcûd olub cismi ile ma'dûm olanun

Birisi Anka birisi kimyâ birisi vefâ Şem'î

Kalmadı ehl-i kerem Anka-sıfat nâ-yâbdur

İy dirigâ süfle perver oldı bu gerdûn-ı dûr Muhibbî

Ey Necâtî şekk ider âlem vücûdunda senün

Varlugin Anka gibi bir ad kalmışdur hemân Necâtî

Bî-vücûd olmak gibi yoktur cihânın râhatı

Gör ki Simurg'un ne damı var ne sayyâdı var Ragıp Paşa

Bu yokluğu bazı mutasavvıf şairler tarafından tecelli olarak değerlendirilmiş, bu tecelli ile insanın Eflatun ya da Lokman'a dönüşebileceğini belirtilmiştir:

Dedi “Gerçek durur bir kimseye düşse benim sâyem

Ya Eflâtûn olur ol kimse, ya Lokmân yahut Kisrâ” Oğlan Şeyh İbrahim Efendi

Tasavvufî metinlerde ayrıca kanaat ehli bir mahluk olarak anılmaktadır. Efsaneye göre Kaf Dağı'nın ardında kuru kemik yiyerek yaşaması, dünya malında gözü olmamasına delalet ettiği için ehl-i kanaat olması gereken insana örnek olarak gösterilmiştir:

Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz

Bir bölük Ankalarız Kaf-ı kana'at bekleriz Fuzûlî

Fakr ile Kaf-ı kanaatte yûri Anka ol

Hânına düşme megesler gibi her mübdezelün Taşlıcalı Yahya

Âsitân-ı yârde mesken bulursam Bâkîyâ

Kaf'da sey itdürem Anka'ya istiğnâyı ben Bâkî

Hayâlî Kaf-ı kanaatte şâhbâz oldı

Evin fenâyâ varur sanma ey Ankâ Hayâlî

Cife-i dünyâ değil herkes gibi matlûbumuz

Arar her şeb anınçün beyzâ-yı Simurg-ı Ankâyı Sâlim

Kâf-ı istiğnâda hem pervâz-ı Anka'dır gönül

Sâyeye-i bâl-i hümâ arz etmesin devlet bana Şeyhülislam Ârif Hikmet

Kanaat eyledi Ankâyı kaf-ı şöhrete vâsıl

Kişi mümtaz olur elbette dâim uzlet ettikçe Süleymân Fehim

Aynı şekilde uzlet içerisinde yaşaması, insanlardan uzak kalarak tefekkür halini çağrıştırması da benzer şekilde ele alınmıştır:

Mâyil olma gördüğün murdara gel kerkes gibi
Sâkin-i Kaf-ı kanaat ol gönül Anka gibi Hayretî
Yeter *Tâvûs* tek ucub ile ârâyîş-i sûret
Vucûdundan geçip âlemde bir ad eyle Anka tek Fuzûlî

Halk arasında ecel kaddüni lam eylemedin
Yüri aynı ile Anka gibi tenhâ olgör Taşlıcalı Yahya

Reh-dân-ı gaybım öyle ki Anka-yı vahşetün
Arz-ı refâkat itdügi meşhûrdur bana Şeyh Gâlib

Gel der-i dervîşe var kim ma'rifet deryâsıdır
Cân kulağına kelâmı dürr-i bî-hem-tâsıdır
Mahzar-ı envâr-ı Hak âyîne-i rûyâsıdır
Han-kâhında hakikat Kâf'ınun Ankâ'sıdır
Kaf gibi i'tikâfı Mescid-i Aksâsıdır
Göz göre ayn-ı kanâat dîde-i binâsıdır
Gönlünün virânesinde kenz-i lâ-yefnâsıdır
Vâli-i âlî-makaali sözlerün evlâsıdır
Saltanat didükleri ancak cihân gavgaasıdır
Olmaya baht u saâdet âlem-i vahdet gibi Taşlıcalı Yahya

Bu hususların haricinde Anka; Şehname'nin meşhur kahramanlarından Zal'ı büyütmesi ve ona zor durumlarda kullanması için üç tüy vermesi hadisesine işaret edildiği beyitler de mevcuttur. Efsaneye göre babası Sâm yeni doğan çocuğunu uğursuz olarak görmüş ve bir dağın başında terk etmiştir. Fakat efsanevî bir kuş olan Anka, onu bularak besleyip büyütmüştür. Bu nedenle bazı esrarengiz güçlere sahip olmuştur. Yıllar sonra oğlunu rüyasında gören Sâm, onu dağda yeniden bulmuştur. Büyüyen ve büyük bir kahraman olan Zal tarafından bu tüyler, Anka'nın verdiği tüyleri oğlu Rüstem'in doğumunda, Rüstem ile İsfendiyar arasındaki savaşta ve Rüstem'in kardeşi Şağad'ın kazdırdığı kuyuya düştüğünde yakılarak Anka imdada çağrılmıştır. Bu olaylara dair telmihlerde yine Anka anılmıştır:

Tıfl iken Zâl-i Zeri yâhûd bulub bir kûşede
Mîhr ile besler kenârında felek Anka misâl Tacizâde Câfer Çelebi

Bu da evren gibi pertâb-ı bülend etse n'olur
Rakîbi Zâl-i Zer kendisi gûyâ Ankâ Nef'î

2. BEYÂN-I KAZA ' VÜ KADER-İ İLÂHÎ MÂCERÂ-İ SÜLEYMÂN PEYGAMBER 'ALEYHİ 'SSELÂM BEYN-İ SİMURG 'ANKÂ HİKÂYESİNE DAİR TESPİTLER

Ankara Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar bölümünde tespit edilen yazma 06 Mil Yz A 3755/10 numarada kayıtlıdır. Eser sehven Solâk-zâde Mehmed Hemdemî Çelebî adına Mevlid olarak kayıt altına alınmıştır. Tamamı dinî içerikli küçük metinler ihtiva eden mecmuanın ilk bölümünde küçük mesneviler bulunmakta devamında ise Hz. Yahya, Hz. Davut, Hz. Süleyman,

Hız. Zekeriya gibi peygamberlere; Hız. Meryem, Hız. Lokman gibi Kur'an-ı Kerim'de adı geçen önemli şahsiyetlere ve Cercis, Behram, Şem'un gibi dinî şahsiyetlere ait mensur hikâyeler bulunmaktadır. Son bölümlerde ise tefsir örnekleri mevcuttur.

228x177 – 205x130 mm boyutlarına sahip yazmanın ilgili kısmında satır sayısı 16'dır. Başlıkların kırmızı mürekkeple yazıldığı eser harekeli olarak kaleme alınmıştır. bu nedenle kelimelerin okunuşunun doğru verilmesi adına önemli bir nüsha olduğu söylenebilir. Müellif, istinsah tarihi veya müstensih hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bir mesnevide geçen "Hemdemî" ismi, üslubun benzer olması nedeniyle hikâyelerin de müellifi olarak değerlendirilebilir. Ele alınan hikâye 56a-58b sayfaları arasındadır.

Hikâyenin özeti kısaca şöyledir: Hayır ve şer her nesnenin Allah'ın takdiriyle gerçekleştiği gerçeği çerçevesinde oluşturulan hikâyede konu hakkında fikhî bir tespit bulunulduktan sonra kıssadan hisse alınabilmesi amacıyla Hız. Süleyman ve Simurg arasında geçen bir efsane kaynağı belirtilmeden anlatılmıştır.

Hikâyeye göre Hız. Süleyman bütün kuşlar, hayvanlar ve diğer varlıkların olduğu bir toplantıda Allah'ın takdiri dışında hiçbir hadisenin gerçekleşmeyeceğini, onun takdir ettiği bir olaya da hiç kimsenin engel olamayacağını anlatmaktadır. Bu toplantıda bulunan Simurg, Hız. Süleyman'ın bunu bir misalle açıklamasını ister. O da şu anda biri doğuda biri batıda iki çocuğun dünyaya geldiğini, kız ve erkek olan bu bebeklerin büyüyünce birbirlerini sevip evleneceklerini, Allah'ın takdirinin böyle olduğunu söyler. Simurg Hız. Süleyman'ı yalancı çıkarmak için kız çocuğunu kaçıtır ve hiçbir insanoğlunun erişemeyeceği yuvasına götürür. Yıllar geçer, çocuklar büyür. Genç adam ticaretle uğraşmaya başlar, bir yolculuk için deniz seferine çıkması icap eder. Yolda çıkan bir fırtına ile gemisi batar, bir tahta parçasına sarılarak hayatta kalmayı başaran genç, çok uzak bir adaya sürüklenir. Ayağını toprağa basınca hayatta kaldığı için Allah'a şükreder ve nerede olduğunu anlamaya çalışır. Uzun bir keşif yürüyüşünün ardından ıssız bir adada olduğunu çaresizlik içinde anlar. Tam bu esnada yüksek kayalıklardan birinin kendisine seslendiğini duyar. Bu kişi Simurg'un bebekken kaçırdığı kızdır. Kayalıklara tırmanan genç, kızın yanına geldiğinde onu görür görmez sever. Kız bu yuvanın Simurg'a ait olduğunu, onu görürse fenalık edeceğini söyleyince yuvanın içindeki hayvan derilerinin altına saklanır. Gençlerin aşkları bir süre bu şekilde geçer. Simurg bir toplantıda Hız. Süleyman'a yıllar önce anlattığı bir olaya dair soru sorunca Hız. Süleyman Cebrail'den aldığı haberlerle iki çocuğun büyüdüğünü ve şu anda birlikte olduklarını söyler. Simurg Hız. Süleyman'a yanıldığını, kızını bebekken kendisinin kaçırdığı, onu hiçbir insanın göremeyeceği bir yerde sakladığını söyler. Hız. Süleyman kızını getirip göstermesini emredince Simurg yuvasına giderek kızını huzura getirmek ister. Kız hemen hayvan derisinin altına saklanır. Simurg da bu deriyi tutarak Hız. Süleyman'ın huzuruna getirir. Hız. Süleyman'ın emriyle iki genç ortaya çıkarak Allah'ın takdirinin gerçekleştiğini ispat ederler. Hız. Süleyman Simurg'u huzurundan kovarak çok uzaklarda tek başına yaşama cezası verir.

Kıssanın en özel tarafının eski Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmış olması olduğu söylenebilir. Bu döneme ait pek çok kelime ekin metinde yer alması, metnin kaleme alınma tarihini yaklaşık olarak 14. yüzyıla kadar geri çekmektedir. Harekeli olması nedeniyle metinden bu durumun çok daha net tespit edildiği ifade edilebilmektedir. Bu unsurlar arasında "şanda, duruğ-,

yalıncık, uğurla-, kaçık-, kimesne, ayruğ” gibi pek çok kelime ve “-yayın, -iser, -cılayın,” gibi pek çok ek sayılabilir:

İkisi bir araya gelüp er ü ‘avrat olısarlar (56b)

O kız *ķanda* olur (56b)

Gönlinden iytdi ben ol kızı *uğurlayayın* kendü maķāmumda *şaklayayın* (57a)

Bir yirde *duruķdı* (57a)

Açlığını ve *yalıncıklığını* unuttı (57b)

Ancılayın hūb şüret kız hergiz görmemişdi (57b)

Ben ol kızı *uğurlamışdım* (58a)

Şuncılayın bir haber dimişdüñ nice oldı. (58a)

Süleymān Simurğ’a *ķaķıdı* iytdi (58b)

Simurğ *ayruğ kimesne* görmedi (58b)

3. METİN

[56a]

Beyān-ı *ķaza*‘ vü *ķader-i İlāhī Mācerā-i Süleymān Peygamber* ‘Aleyhi’sselām Beyn-i Simurğ ‘Anķā

Bu ol *ķaza*‘ vü *ķader* *ķaziyyesidür* ki Süleymān ile ‘Anķā arasında *vāķi*‘ olmuşdur. Bu *ķaza*‘ vü *ķader* *baħşinde* ‘ulemā arasında *iħtilāf* vardır. Ba‘zılar eydür *ķayır Allāh*’dandur şer daħı *ķişünün* kendü *nefsindendür*. Ba‘zılar eydür ki *ķayır Allāh*’dandur şer *Şeytān*’dandur. Ba‘zılar eydürler *ķayır daħı şer daħı Allāh*’dandur. Allāhu a‘lem. *قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ أَعْنَى* bu mezhebiñ *şıdķına* delildür. Eydürler ki evvel bu *münāzarada* *Cebrā’il* ile *Mikā’il* arasında *vāķi*‘ oldı. Hiç birisi *Ħaķ Te‘ālā*’nuñ *taķdīrini* bilmediler. *İsrāfil*’e şordılar. *İsrāfil* *Levh-i maħfūz*’a *nazar* *ķıldı* iytdi. Her nesne *Allāh*’dandur diyü *cevāb* virdi. Anlara

[56b]

bu *āyeti* delil getürdi. *قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ* Bildiler ki *ķayır şer* her nesne *Allāh* *taķdīriyledür*. Rivāyetdür ki bu *ķaziyye* bir gün *Süleymān Peygamber* *ķatında* *añlub baħis* oldı. ‘*Ulemā-i Benī İsrā’il* her biri bir söz söyledi. *Süleymān Peygamber* iytdi. *Allāh* *taķdirinden* *taşra* nesne *yoķdur*. *Ħayırdan* *şerden* her ne *vāķi*‘ olursa *Allāh* *taķdīriyledür*. ‘*Anķā* *daħı* anda *ķāzır* idi. Bu nesne ‘*Anķā*’nuñ *inkārı* varıdı. Söz arasında *Süleymān* iytdi. Şimdi *Maşriķ* *tarafında* bir *oğlan* *toğdı* ve *Mağrib* *tarafında* bir *kız* *daħı* *toğmışdır*. Ol *kızı* *Ħaķ Te‘ālā* ol *oğlana* *naşib* *itmişdür*. İkisi bir araya gelüp er ü ‘*avrat olısarlar* ve *oğlanuķları* *olub* nice *zamān* *dirlik* *idiserlerdür*. *Allāh*’uñ *taķdīrinde* *şöyle* *taķdīrde* olan nesne bir *dürlü* *olmaķlıķa* *ķäre* *yoķdur* didi. ‘*Anķā* iytdi. O *kız* *ķanda* olur. *Süleymān* iytdi. Ol *kız* *fülān* *şehirde* *fülān* *maħālde* *fülān* *evde* *falān* *ķızdur*. Gönlinden iytdi ben ol

[57a]

qızı uğurlayayın kendü maķāmumda Őaķlayayın. Gōreyin ol oğlan anı ķanda bulur. Bu vech ile ben Allāh’uñ taķdīrini bir dūrlū daķı eyleyeyin didi ve Maęrib vilāyetine varub Sūleymān didigi yerde buldı. Ķapub kendü yuvasına getürdi. Őaķladı ki taķdīre hīlāf gōstere. Sūleymān’ı sözinde yalan çıķara. Zamān ile ol qız Simurę ĳatında büyüdi. Ol oğlan daķı büyük oldu. Bir gün bezirgānlıķ eyleyüb deñiz seferine gitdi. Bir gün giderken nā-gāh muķālif yil çıķdı. Oęlanuñ gemisini atdı. Gemi ğarķ oldu. Oęlan bir pāre taķtanun üzerinde bulundu. Mevic ol taķtayı süre süre Simurę’ıñ yuvası olduğı cezīreye getürdi. Simurę’uñ yuvası bir Őarp yirde idi kim hergiz aña gemi varmaķ mümkün degüldi. Allāh’uñ taķdīriyle bu oğlan ol araya yitiŐdi. Taķtayı kenāra sürdi. Bir yirde duruķdı. Oęlan taŐra çıķdı. Helāk olmaduğına Őükürler ķıldı. Andan miŐe arasına girüb yürüyerek bir yüce aęaķ dibine yitiŐdi. Yuķarısına baķdı gōrdi aęaķ üstünde bir qız turur ki hezārān naķŐ u nigār

[57b]

anuñ cemāli taŐvīrinde ĳayrāndur. Ancılayın hūb Őuret qız hergiz gōrmemiŐdi. Hemān ki qızı gōrdi müteĳayyir ķaldı. Aķlıęını ve yalıncaķlıęını unutdı. Qız daķı anı gōrdi ol daķı yüz cān ile oğlana ‘āŐıķ oldu. Yuķarudan iytdi. Ey yigit bunda hergiz ādem uğraduğı yoğudı. Bu yire ne vech ile geldüñ hālīn ve sergüzeŐtini qıza diyü virdi. Oęlan daķı qıza iytdi. Ya sen ne kiŐisin bunda ne vech ile geldüñ. Qız iytdi, ben ‘Anķā qızıyam. Bunda toğdıım büyürim. Vaţanım budur. Pes qız çāre eyledi. Oğlanı yuķarı çıķardı. Meger Simurę’uñ yuvasında canavar derileri var idi. Bir büyük deri var idi getürdi. Çoķdan ķurumuŐ ķalmıŐdı. Qız iytdi, Simurę gelecek vaķitdir. Eger gelüb seni bunda gōrecek olursa mecāl virmeyüb helāk ider didi. Oęlan ol deriyi gōrdi. ‘Anķā gelicek bu yatan derinüñ iķine gizlenem didi. Her gāh ki Simurę gelmeli olsa oğlan deri iķine girür gizlenürdi. Simurę gidicek çıķar qızıla zevķ iderdi. Ne murādı var ise qızıla gōrürdi. Bular Őol ķadar

[58a]

bir arada oldılar ki qız hāmile oldu ve bir qız daķı toęurdı. Cebrā‘il buñlaruñ hālīni Sūleymān’a bildürdi. Anlar bir araya geldüęini ve anlardan bir qız dūnyāya geldüęini söyledi. Simurę daķı Sūleymān’uñ didigi vaķti gözedürdi. Sūleymān ĳaber virdigi vaķit yaķlaŐdı. Ol qızı ĳatında Simurę iytdi. Benim sözüm yig oldu yalanın tutdım. Bir gün yine bu bābda ĳaber çıķdı. Simurę iytdi, yā Nebiyu‘llāh. Őuncılayın bir ĳaber dimiŐdüñ nice oldu. Sūleymān iytdi. Taķdīr yerine geldi. Ol ikisi birbirini buldı diriliyorlar didi. Simurę iytdi, bu söz yalandur. Sen fūlān vaķitde bu sözi didüñ. Ben ol qızı uęurlamıŐdım. Ķatumda Őaķlardım. Őimdi daķı ĳatımdadır. Ol oęlan anı gōrmemiŐdür. Sūleymān ‘acebledi. Var anı getür görelim didi. Simurę kanat büküp yuvasına iriŐdi. Qızı ol derinüñ iķine ķoyub getürdi. Sūleymān Peygamber’uñ meclisine yitürdi. Deriyi ortada ķodı itdi taŐra çıķuñ. Qız daķı yigit daķı taŐra çıķdılar. Sūleymān’uñ elin öpdiler.

[58b]

Sūleymān Simurę’a ķaķıdı iytdi. Ey ķaderī, Allāh’uñ taķdīrinde bir dūrlū daķı ādemi Őanurduñ didi. Sūleymān aña ķaderī diyicek cemī‘ ķuŐlar aña ķaderī didiler. Simurę’ı dögdiler. Simurę ĳacil oldu. Elindüęinden ķaçdı gitdi. Ol zamāndan berü Simurę ayruķ kimesne gōrmedi. Maĳlūķātdan kimseye ķarıŐmadı ve ne ķuŐlar ĳatına geldi ve ol ne ādem ĳatına geldi. Bilürsüz öldi gitdi.

SONUÇ

Sonuç olarak efsanevi varlıklar arasında ismi geçen Simurg'un klasik şiirin önemli mazmunlarından biri olduğu görülmektedir. Yanlış başına yaşaması, küllerinden doğması, kemik yiyerek hayatta kalması, hiç kimsenin kendisini görememiş olması, Zal'ı kurtarıp büyütmesi gibi özellikleriyle klasik şiirde işlenmiş; Mantıku't-Tayr gibi klasiklerde ise önemli bir kişilik olarak yerini almıştır.

Tespit edilen metin ise başka kaynaklarda rastlanmayan bir efsaneyi barındırmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi özelliği barındıran hikâye, Allah'ın takdirine karşı hiçbir şeyin karşı koyamayacağı üzerine güzel kurgu ihtiva etmektedir.

KAYNAKÇA

Akkuş, M., *Nef'i Dîvânı*, Akçağ Yayınları/ Ankara, 1993.

Bilkan, A. F., *Nâbî Divânı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları/ İstanbul, 1997.

Kalkışım, M., *Şeyh Gâlib Divanı*, Akçağ Yayınları/ Ankara, 1994.

Karasoy, Y., *Şiban Han Divanı (İnceleme – Metin – Dizin – Tıpkıbasım)*, Türk Dil Kurumu Yayınları /Ankara, 1998.

Şentürk, A. A., *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, 1, OSEDAM Yayınları/ İstanbul, 2016.

Taşkesenlioğlu, L. *Klasik Türk Edebiyatı*, Nobel Yayınları/ Ankara, 2020.

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA ALEGORİK ESERLER VE MENSUR BİR DUHÛLÛ'S-ŞAHS KISSASI

Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU

Giresun Üniversitesi,
lokmantaskesenlioglu@gmail.com - 0000-0002-1652-2538

ÖZET

Klasik Türk edebiyatı alegorik anlatım açısından son derece zengin bir gelenek olarak değerlendirilmektedir. İlk eser olan Kutadgu Bilig'den itibaren özellikle öğretici, bilgi verici ve ahlakî pek çok eserin bu anlam zenginliğinden istifade ettiği; sembolik anlatımlarla özellikle belirli kavramların bir kişi olarak temsil edildiği, ve eserlerin bu minvalde oluşturulduğu görülmektedir. Başta mesneviler olmak üzere şiir olarak pek çok örneği bulunan bu temsili anlatımların az da olsa mensur hikâye tarzında kaleme alınmış emsalleri de mevcuttur.

Bu çalışmada klasik Türk edebiyatında simgesel karakterler çerçevesinde oluşturulmuş metinler üzerinde durulmuş, bir mecmuada tespit edilen mensur bir kıssa detaylı olarak ele alınmıştır. Hz. Süleyman ile hilm, akıl ve reca kavramlarının kişileştirilmiş alegorileri arasında geçen kıssa muhteva ve dil açısından incelenmiş, metin Latin harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Klasik Türk Edebiyatı, Alegori, Duhulü's-Şahs, Hz. Süleyman, Mensur Hikâye.

ALLEGORICAL WORKS IN ANCIENT TURKISH LITERATURE AND A PROSE STORY OF DUHÛLÛ'S-ŞAHS

ABSTRACT

Classical Turkish literature is considered as an extremely rich tradition in terms of allegorical expression. Since Kutadgu Bilig, the first work, it is seen that many especially instructive, informative and moral works have relied on this richness of meaning; especially certain concepts are represented as a person through symbolic expressions, and works have been created in this way.

In this study, the texts created within the framework of symbolic characters in classical Turkish literature were focused on, and a mensur story found in a magazine was considered in detail. The parable between Solomon and the personified allegories of the concepts of mild mannered, mind and hope has been examined in terms of content and language, and the text has been transferred to Latin letters.

Key Words : Old Turkish Literature, Allegory, Duhulü's-Şahs, Solomon, Prose Story.

1. GİRİŞ

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde bir sanat eserindeki öğelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu şekilde tanımlanan alegori, klasik şiirin de önemli anlatım özelliklerinden biridir. Bir eserin alegorik özellikler taşıması veya taşıması konusunda tartışmalar olmakla birlikte (Açıl 2013) sembolik anlatım tarzında kaleme alınan tahkiyeli metinlerin bu hususa sahip oldukları ifade edilebilir.

Klasik Türk edebiyatında mesneviler başta olmak üzere alegorik mahiyet taşıyan tahkiyeli metinlerin bir kısmında kavramlar insan yerine konularak kişileştirilmiş, bir kısmında ise insanlar kavram yerine konulmuştur.

2. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA SEMBOLİK UNSURLAR BARINDIRAN ESERLER

Klasik Türk edebiyatının ilk eseri olan Kutadgu Bilig’de Yusuf Has Hâcib; doğruluk, mutluluk, akıl ve kanaat olmak üzere önemli dört temel erdemi sembolleştirmiş; hükümdar Kün Toğdı’yı adalet ve doğruluğun, vezir Ay Toldı’yı devlet ve mutluluğun, vezirin oğlu Ögdülmiş’i ululuk ve aklın, vezirin akrabası Odgurmış’ı da kanaat ve afiyetin sembolü olarak kurgulamıştır (Arat 2008: 28-29).

Vahdet-i vücud nazariyesini ele alan alegorik bir eser olan Mantıku’t-Tayr’da ise Gülşehrî; Bülbül, Papağan, Tavus, Kaz, Keklik, Hüma, Doğan, Balıkçıl, Baykuş, Kuyruksalan, Kartal gibi pek çok kuşu kendi özelliklerine göre sembolleştirmiş, neticede yine her birinin bir unsurunu taşıyan Anka’yı buldurmuştur. Ali Şir Nevâî de benzer şekilde tasavvuftaki vahdet-i vücud nazariyesini kuşların temsilleriyle ele almıştır.

15.yy’ın önemli şairlerinden Ahmed-i Dâî, Çeng-nâme’de genellikle zerdali ağacından yapılan, çanağı torba şeklinde, yirmi dört ibrişimden teli (kirişi), on iki tane at kuyruğu kıllarından perdesi olan ve Türklerin millî çalgılarından birisi sayılan “çeng”in; dört unsurdan oluşan bu yapısı alegorik ve mistik bir bakış açısıyla ele almıştır. Katılan herkesin şiir okuyup şarap içtiği bir saz ve eğlence meclisinde bulunan çengin başından geçenler; nasıl yapıldığı, kimler tarafından çalındığı, müzikal özellikleri gibi hususlar sembolik çerçevede ele alınmıştır (Alpay Tekin 1992).

126 beyitlik küçük bir mesnevi olmasına rağmen Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Har-nâme, mizahi-sosyal hiciv bakımından en güzel eserlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra eşeklerin ve öküzlerin de sembol olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bir diğer 15.yy. şairi olan Âhî’nin kaleme aldığı, manzum parçalarla süslenmiş mensur bir eser olan Hüsn ü Dil de alegorik bir eser olarak nitelendirilmektedir. Hükümdar Akl’ın Beden kalesine yönetici olarak tayin ettiği oğlu Dil ile Aşk’ın kızı Hüsn arasındaki sevdâyı konu alan eser; mecazlarla dolu, sembolik ve psikolojik bir hüviyete sahiptir (Kartal 2014: 56).

Devrin Çağatay sahası şairlerinde de benzer bir tavır olduğu söylenebilir. Yusuf Emîrî’nin yazdığı, şarap ve esrarın münazarasını alegorik bir şekilde ele alan Beng ü Çağır (Ölmez 2007: 184) ile Mevlânâ Lutfî’nin kaleme aldığı; prenses Gül ile nevrüzda doğduğu için Nevrûz adı verilmiş olan bir şehzade arasında geçen aşk macerasının; mecazi, romantik ve epik unsurlarla

süslenerek anlatıldığı Gül ü Nevruz mesnevisi (Eraslan 1986: 586) bu esere örnek olarak verilebilir.

Klasik şiirin en büyük şairlerinden Fuzûlî de tasavvufî, alegorik küçük bir risale hüviyeti taşıyan Sıhhat ü Maraz'da eski tıp ilminin kavramlarına tasavvufî anlamlar yüklemiştir; eserde Ruh'un Beden ülkesine seyahati ve bu seyahat sırasında karşılaştığı durumlar ve yaşadığı dönüşümler anlatılmıştır. Ruh ile birlikte Hüsn, Aşk, Ruh, Kan, Safra, Balgam, Sevda, Mizaç, Sıhhat, Dimağ, Maraz ve Perhiz gibi başka kahramanlar da mevcuttur (Ayan 2012: 19).

Fuzûlî'nin bir diğer eseri olan Beng ü Bâde de münazara tarzında yazılmış alegorik mesnevisidir. Afyonla şarabın karşılaştırılarak şarabın üstün tutulduğu eserde 444 beyitlikde Şah İsmail Bâde olarak simgelenirken Beng'in II. Bayezid'i, Şeybânî Han'ı, Arap asıllı bir Şii hanedanı olan Müşâ'sa'ların emiri Ali bin Muhsin'i veya Yavuz Sultan Selim'i temsil ettiği düşünülmektedir (Taşkesenlioğlu 2023: 318)

Mesnevileri ile şöhret bulmuş olan Lâmi'î başta Şem ü Pervâne olmak üzere pek çok mesnevisinde alegorik anlatımlardan istifade etmiştir. Son derece saf ve ulvî bir aşkın ele alındığı, tasavvufî sembollerle yüklü, diğer mesnevilerdeki bedensel haz ve duygulara hiç değinilmeyen eserin kahramanları temsil ettikleri hususlara göre Şem, Pervâne, Anber, Kâfur, Kadeh, Sürâhi, Nesim gibi isimlerle adlandırılmıştır (Armutlu 2020).

Aynı zamanda önemli bir mesnevi şairi olan Zâtî'nin divanı dışındaki en önemli eseri olan Şem ü Pervâne ise aynı adı taşıyan tasavvufî içerikli diğer mesnevilerin aksine aşk ve macera konulu tamamen orijinal bir eserdir (Armutlu 1998: 383) Son derece sade bir üslupla kaleme alınan mesnevide alegorik anlatıma uygun olarak Nâsır, Naccâr, Dellâle, Dâye gibi yardımcı kahramanlar da mevcuttur.

16.yy'ın önemli mesnevi şairlerinden olan Gelibolulu Ali, Mihr ü Mah'ını tamamen sembolik anlatım çerçevesinde oluşturmuştur. Kozmik âlemdaki bir aşk macerasını, Güneş ve Ay'ın aşklarını ele alan alegorik tarzındaki bir mesnevide Mihr (Güneş) adaletli ve ilim erbabı şah, Bircis (Jüpiter) kadısı, Mirrih (Mars) silâhdârı, Utarit (Merkür) kâtibi, Zühal (Satürn) kapıcısı, Zühre (Venüs) de çalgıcısı olarak kişileştirilmiştir. Eserde ayrıca maşuk Mâh (Ay), bekçi Hüsnüf (Ay Tutulması), yardımcı Subh-ı Sâdık' (Tan), dost ise Şeb (Akşam) adlarıyla anılmıştır (İçli 2009).

Hamse sahibi bir şair olan Kara Fazlî Gül ü Bülbül'de çiçekleri ve tabiat unsurlarını kişileştirerek sembolik metinler oluşturma geleneğinde yer almıştır. Gülistan ülkesinin Bahâr adlı güzel huylu ve adil bir padişahı ve onun Gül adlı oğlu, yaverleri Lâle, Nergis, Süsen, Servi, Nesim, Sümbül ve bunların dışında Bülbül, Gülşen, Zambak, Diken, Temmuz Şah, Hazân Şah, Şitâ Şah, Nevruz Şah, Cihân Şah gibi daha pek çok temsili unsur da bulunmaktadır (Öztekin 2002).

Pek çok alanda eser kaleme almış olan Muhyî-i Gülşeni Hüsn ü Dil'de hem Hüsn ve Dil arasındaki aşk macerasını hem de bir seyr ü sülûk hikâyesini anlatmıştır (Açıl 2013).

Mesnevi geleneğinin yavaş yavaş revaçtan düştüğü 17.yy'da ise Simkeşzâde Feyzî'nin tasavvufî fikirler, telmihler ve Halvetî tarikatının âdâbını alegorik unsurlarla anlattığı Gamze vü Dil adlı mesnevisi dikkati çekmektedir.

Klasik şiirin son büyük mesnevisi olan Hüsn ü Aşk da bu tarzda oluşturulmuş bir eserdir. Bununla birlikte Hüsn ü Aşk sadece tasavvufi bir bakış açısıyla vücuda getirilmiş sembolik veya alegorik bir eser değildir. Klasik edebiyatın bütün meselelerine vâkıf büyük bir sanatkârın Sebki Hindî'nin insan düşüncesini hayal dünyasının en derin noktasına kadar götürdüğü fantastik ve poetik bir yönü de bulunan bir şiir abidesidir (Doğan 2017: 15). Eserin en harikulade taraflarından biri de kişi ve mekân unsurlarının temsil ettikleri mefhumun adını taşımalarıdır. Kabilenin Ben-i Mahabbet, ana kahramanların Hüsn ve Aşk, okulun Edeb, hocalarının Monla-yı Cünûn, gezinti yerinin Ma'na, havuzun Feyz, mihmandarın Sühan, lalanın ve dadının Gayret ve İsmet, aşklarına engel olmaya çalışan kişinin Hayret, Aşk'ın getirmesi gereken şeyin Kimya, gittiği uzak ülkenin Kalb, zorluklar yaşadığı yerin Gam ve Aşk'la Hüsn'ün birleşmelerini Tevhid olarak adlandırılması bu nedenledir.

Bu eserlerin haricinde münazara şeklinde tasarlanmış olan İdris-i Bitlisi'ye ait Münâzara-i Savm ve'l-İd, 15.yy şairlerinden Yakînî'nin kaleme aldığı, bir gençle beli bükülmüş bir yaşlıyı alaycı atışmalarla karşılaştırdığı Ok Yaynıng Münâzarası, Nev'î'nin yazdığı, Tûtî ve karganın şahsında ruh ve nefsin karşılaştırmasının yapıldığı Münâzara-i Tûtî vü Zag ve Uzun Firdevsi'nin Hz. Süleyman'ın kendisine vezir seçmesine dair bir kıssa olan Münâzara-i Seyfi Kalem gibi eserler de mevcuttur.

3. BEYÂN-I DÜHÛLİ 'Ş-ŞAHS İLÂ SÜLEYMÂN PEYGAMBER 'ALEYHİ 'S-SELÂM HİKÂYESİNE DAİR TESPİTLER

Hz. Süleyman çevresinde oluşturulmuş bir diğer alegorik küçük kıssa da Beyân-ı Dühûlî 'ş-Şahs İlâ Süleymân Peygamber 'Aleyhi 's-Selâm adını taşımaktadır. Tespit edilen yazma Ankara Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar bölümünde 06 Mil Yz A 3755/8 numarada kayıtlıdır. Eser sehven Mevlid olarak Solâk-zâde Mehmed Hemdemî Çelebî adına kayıt altına alınmıştır. Tamamı dinî içerikli küçük metinler ihtiva eden mecmuanın ilk bölümünde küçük mesneviler bulunmakta devamında ise Hz. Süleyman, Hz. Davut, Hz. Zekeriya, Hz. Yahya gibi peygamberlere; Hz. Meryem, Hz. Lokman gibi Kur'an-ı Kerim'de adı geçen önemli şahsiyetlere ve Cercis, Behram, Şem'ün gibi dinî şahsiyetlere ait mensur hikâyeler bulunmaktadır. Son bölümlerde ise tefsir örnekleri vardır.

228x177 – 205x130 mm boyutlarına sahip yazmanın ilgili kısmında satır sayısı 16'dır. Başlıkların kırmızı mürekkeple yazıldığı eser güzel bir hatla harekeli olarak kaleme alınmıştır. Müellif, istinsah tarihi veya müstensih hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bir mesnevide geçen "Hemdemî" ismi, üslubun benzer olması nedeniye hikâyelerin de müellifi olarak değerlendirilebilir. Ele alınan hikâye 47b-48b sayfaları arasındadır.

Hikâyenin özeti kısaca şöyledir: Bir gün Hz. Süleyman tahtında otururken huzuruna birdenbire üç kişi çıkmış. Güzel yüzlü, güvenilir ve kendinden emin duran bu kişilere kim olduklarını sorunca birinci kişi adının HİLİM olduğunu, her işte kendisinin gerektiğini, müsaade ederse peygambere yoldaşlık etmeye geldiğini söylemiş. Hz. Süleyman yoldaşlığa çok uygun, güzel yüzlü bir kişi olduğunu; lakin ona sahip olan kişinin gam ve gussadan kurtulamayacağını, her türlü sıkıntıya sabır göstermesi gerektiğini söyleyerek onun yoldaşlığını istememiş. İkinci kişi adının AKIL olduğunu, peygambere yoldaş olmaya geldiğini söylemiş. Güzel suretli bu kişiyi de Hz. Süleyman, başkalarına iyi bir yoldaş olabileceğini, fakat ona sahip olanın bıkkınlık

içinde yaşamak zorunda olduğunu beyan ederek reddetmiş. Yüzü daha güzel olan üçüncü kişi ise adının RECA olduğunu söyleyince Hz. Süleyman ancak onun kendisine yoldaş olabileceğini zira dünyada latif ne varsa hepsinin reca ile elde edileceğini söyleyerek onu yoldaşlığa kabul etmiş.

Hikâyede zikredilen üç kişi üç farkı değeri simgelemektedir. Yumuşak huyluluk anlamına gelen Hilim, öfke ve hiddet gerektiren durumlarda sakinliği icap ettirdiği için reddedilmiştir. Akıl ise insana sürekli dünyayı sorgumayı gerektirdiği için ve bu durum da insanı gerçeklerle yüzyüze getirerek mutsuz kıldığı için kabul edilmemiştir. Kalbin istenilen, sevilen bir şeyi umması ve bundan ferahlık ve rahatlık duyması hâli olarak tanımlanabilecek olan Reca ise bir işi veya görvi yerine getirmenin anahtarı olarak değerlendirildiği için yoldaşlığa kabul edilmiş, yani diğer iki aziz meziyete göre üstün tutulmuştur.

Kıssanın dikkat çeken bir diğer yönü ise dilinin eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşımasıdır. Bu döneme ait pek çok kelime ekin metinde yer alması, metnin kaleme alınma tarihini yaklaşık olarak 14. yüzyıla civarına götürmektedir. Harekeli olması nedeniyle metinden bu durumun çok daha net tespit edildiği söylenebilir. Bu unsurlar arasında “gökcek, kimesne, tak, iyt-, düriş-,” gibi pek çok kelime ve yapı örnek olarak gösterilebilir:

Gördi bir ‘aceb hûb şüretlü *kimesne*. (48a)

İytdi ne kişisin (48a)

Hoş geldiñ *gökçek* şüretüñ var. (48a)

Senüñ yoldaşlığına *taqum* yoqdur (48a)

Her kişi senüñ sebebüñle dünyâda *dürişürler*. (48b)

anuñçun ki sen yoldaş olduğün *kimesne* dāyım guşşada ve melâletde olur. (48b)

4. METİN

[47b]

Beyân-ı Dühûlî ‘ş-Şahş İllâ Süleymân Peyğamber ‘Aleyhi ‘s-selâm

Bu söz Süleymân kıtına giren kimseler beyân ider. Rivâyet iderler ki bir gün Süleymân Peyğamber ‘aleyhi ‘s-selâm mihrâbında otururdu. Karşusunda üç kişi göründi. Her birisi

[48a]

şöyledür ki başları evc-i felekde ayakları yiryüzinde. Süleymân bunları gördi ‘acebledi. Birbiri ardınca ol kimseler Süleymân’uñ odası önünde geldiler. Evvel biri içerü girmege destür diledi. Süleymân destür virdi. İçerü girdi. Süleymân’a selâm virdi. Dağı selâmın aldı ve yüzine bağıdı. Gördi bir ‘aceb hûb şüretlü kimesne. İytdi ne kişisin. İytdi benim adıma Hilim dirler. Anuñçun geldim ki saña yoldaş olam. Her işde ve her tedbirde muşâhibüñ olam. Süleymân iytdi. Hoş geldiñ *gökçek* şüretüñ var. Yoldaşlığa dağı yararsın. İllâ senden baña hayır görünmez. Hilim iytdi n’içün. Süleymân itdi anuñçün ki sen muşâhibüñ olduğün kişi gamdan guşşadan hâlî degildür. Her dürlü miñnete şabır ve tağammül eylemek gerekdür. Dā‘imâ miskinlikde ve

ihtiyâda ve ihtiyâcda gerekdür. Senüñ yoldaşlığına taķum yoķdur didi. Hilim ıķdı biri daķı destür diledi. İçerü girdi. Süleymân Őekline nazır eyledi ve leťâfetine ‘acebe ķaldı. İytdi

[48b]

ne kiŐisün. İytdi ben ‘Aķıl’ım. Anuñun geldüm ki saña yoldaŐ olam. Süleymân iytdi. Toğrusı hüb Őüretüñ var. YoldaŐlıđa yararsın illâ senden daķı hayır yoķdur. ‘Aķıl iytdi neden Süleymân iytdi anuñun ki sen yoldaŐ olduđuñ kimesne dâyim ğuŐŐada ve melâletde olur. Her nesneye Őabır idüb her belâya taķammül ister didi. Ol daķı ıķdı. Üçüncü yoldaŐları içerü girdi. Süleymân’a selâm virdi. Süleymân anuñ Őekl ü Őemâ‘iline nazır ķıldı. Ğâyetde hüb ve mergüb gördi. İytdi sen kimsin. İytdi ben Recâ‘yın. Süleymân itdi. Benim istedüğüm sensin. Dünyâda senden laťif ne var. Cemî‘-i halkıñ Őafâsı senüñledür. Her kiŐi senüñ sebebünle dünyâda düriŐürler. Aldıķları virdükleri sa‘yıları senüñündür. Benim yoldaŐım sensin didi. Benden eksük olmamaķ gereksin didi. Anı yoldaŐlıđa ķabül eyledi.

SONUÇ

Sonuç olarak eski Türk edebiyatında pek çok metnin alegorik özellik taşıdığı, bir kısmında kavramların teŐhis sanatı ile insana benzetildiği, bir kısmında ise insanların kavram yerine konulduğu görölmektedir. Kutatgu Bilig, engnâme, Mantıku’t-Tayr, Gül ü Bülbül, Şem ü Pervâne, Beng ü Bade, Siहत u Mataz, Hüsn ü AŐķ gibi metinler bu sembolik yanlarıyla da ön plana çıkan eserlerin yalnızca birkaçıdır.

Bir mecmuada tespit edilen mensur bir kıssada ise Hz. Süleyman çevresinde oluşturulmuş sembolik bir anlatım mevcuttur. Akıl, Hilim ve Reca kavramları teŐhis edilerek farklılıklarının ortaya konulduğu mensur kıssanın en önemli özelliğinin eski Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmış olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Açıl, B., *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*, Küre Yayınları/ İstanbul, 2013.

Alpay Tekin, G., *Ahmed-i Dâi, engnâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*, The Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University/ Cambridge, Massachusetts, USA, 1992.

Arat, R. R., *Kutatgu Bilig*, Kabcacı Yayınları/ İstanbul, 2008.

Armutlu, S., *Lâmi’i elebi Şem ü Pervâne (İnceleme-Metin)*, Kitabevi Yayınları/ İstanbul, 2020.

Armutlu, S., *Zâtî’nin Şem ü Pervâne Mesnevisi*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 1998.

Ayan, H., *Rind ile Zâhid Siहत ile Maraz*,: Büyüyenay Yayınları/ İstanbul, 2012.

Doğan, M. N., *Şeyh Galib - Hüsn ü AŐķ*, Yelkenli Kitabevi/ İstanbul, 2017.

Eraslan, K., Çağatay Şiiri, *Türk Dili*, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), 52 (415-416-417), 564-717, 1986.

İli, A., *Mihr ü Mâh, Gelibolulu Mustafa Ali, İnceleme-Metin*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, 2009.

Kartal, A., *Doğu'nun Uzun Hikâyesi - Türk Edebiyatında Mesnevi*, Doğu Kütüphanesi Yayınları/ İstanbul, 2014.

Ölmez, Z., *Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (9), 173-219, 2007.

Öztekin, N., *Kara Fazlî Gül ü Bülbül*, Akademi Kitabevi / İzmir, 2002.

Taşkesenlioğlu, L. *Klasik Türk Edebiyatı Tarihi*, Nobel Yayınları/ Ankara, 2023.

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUK SEVME DÜZEYLERİ İLE OYUN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖZ-YETERLİLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Filiz TAŞKIN

Tuşba İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü,

fika261121@gmail.com - 0009-0003-4150-650X

Doç. Dr. Ramazan SAK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
ramazansak@yyu.edu.tr - 0000-0002-7504-9429

ÖZET

Bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde tasarlanmıştır. Çalışmanın örneklemini okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan ve basit seçkisiz örneklem yöntemi ile belirlenen ve araştırmaya gönüllü katılan 401 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Barnett Çocuk Sevme Ölçeği, Oyun Öğretimi Öz-yeterlilik Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyon Analizi, gruplar arası farka ise t-testi ve Tek Yönlü Anova ile bakılmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin ve oyun öğretimi öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri cinsiyetlerine, mesleki deneyimlerine, eğitim durumlarına, çalışma durumlarına, eğitim vermekte oldukları yaş grubuna, çalıştıkları kurumun türüne, sınıflarında bulunan çocuk sayısına, çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre ve çalıştıkları statüye göre anlamlı bir farklılık göstermezken, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimi öz-yeterlilik düzeyleri cinsiyetlerine, yaşlarına, mesleki deneyimlerine, eğitim durumlarına, çalışma durumlarına, çalıştıkları kurumun türüne, sınıflarında bulunan çocuk sayısına ve çalıştıkları statüye göre anlamlı bir farklılık göstermezken eğitim vermekte oldukları yaş grubuna ve çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre göre anlamlı farklılık göstermiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: çocuk sevgisi, oyun öğretimi, okul öncesi öğretmenleri, öz-yeterlilik.

AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL TEACHERS' CHILD-LIKING LEVELS AND THEIR SELF-EFFICACY IN PLAY TEACHING

ABSTRACT

This study aimed to examine the relationship between preschool teachers' levels of liking children and their self-efficacy regarding play teaching. This research was designed in the survey model, one of the quantitative research methods. The sample of the study consists of 401 teachers working in preschool education institutions, who were determined by simple random sampling method and participated in the research voluntarily. Barnett Child Liking Scale, Play Teaching Self-Efficacy Scale and a Personal Information Form were used as data collection tools in the study. The relationship between variables was examined with Pearson Correlation Analysis, and the difference between groups was examined with t-test and One-

Way ANOVA. As a result of the research, it was found that preschool teachers' child liking levels and play teaching self-efficacy levels were high. While preschool teachers' levels of liking children did not show a significant difference according to their gender, professional experience, educational status, working status, the age group they teach, the type of institution they work in, the number of children in their classes, the sector of the institution they work in, and the status they work in, there is a significant difference according to their age. While preschool teachers' play teaching self-efficacy levels did not differ significantly depending on their gender, age, professional experience, educational status, working status, type of institution they work in, number of children in their classes, and status they work in, it differed significantly depending on the age group they teach and the sector of the institution they work in. It was determined that there was a positive and significant relationship between preschool teachers' levels of liking children and their self-efficacy regarding play teaching.

Key words: liking children, teaching play, preschool teachers, self-efficacy.

1. GİRİŞ

Oyun, genel anlamıyla belli bir amaca dönük olan veya olmayan, kurala dayalı veya kuralsız gerçekleştirilen, her zaman çocuğun istediği ve severek yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dilsel, duygusal ve sosyal gelişimin ön koşulu olarak ifade edilmektedir (Dönmez, 1992). Aynı zamanda gerçek hayattan bir parça olan ve çocuk için en etkin öğrenme mekanizması şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle erken çocukluk döneminde oyunlar bir eğitim aracı olarak kullanılmalı ve eğitim programının amaçlarına göre planlanmalıdır (Kadim, 2012; Tepe ve DeMille, 2012). Bu bağlamda küçük çocuklarla çalışan öğretmenlerin oyun eğitimi bilgi düzeyleri önemlidir. Bunun nedeni, öğretmenin konuya ilişkin bilgi düzeyinin, öğretmenin uygulamasına yansıyan tutum ve davranışlarını belirlemesidir.

Çocuğun karakterinin şekillenmesinde ve sosyal çevre ile iletişiminin gelişmesinde büyük rol oynayan oyun sırasında çocuklar sınırsız hayal gücü ile istedikleri karaktere bürünebilir, okul öncesinde çocuklar oyunla insanların farklı zevkleri, duyguları, istekleri, düşünceleri olduğunu fark ederek empati vb. yeteneklerini geliştirirler. Girdikleri bu eğitim ortamında da bu oyunun sürekliliği önemli bir etken olarak durmaktadır.

Oyunun yukarıdaki katkılarından çocukların yararlanabilmesi için öğretmenlerin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliklerinin iyi düzeyde olması beklenmekte öz-yeterlik, profesyonel bir bakış açısından, takım halinde çalışma, plan yapma, beceriye dayalı inançlara sahip olma ve değerlendirme sistemlerini kullanma eğilimi olarak tanımlanabilir. Profesyonel olarak öğretmenlerin öz-yeterlik düzeyleri, gelişime açık olma, takım çalışması yapma, öğrencilerine ve kendilerine daha esnek bir bakış açısına sahip olma özellikleriyle ilişkilidir (Bandura, 1994). Öz-yeterlik arttıkça öğretmenlerin öğrencilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerini daha çok önemsedikleri, dersleri planlamaya daha fazla zaman ayırdıkları ve işleriyle ilgili daha fazla motive oldukları saptanmıştır (Caprara vd., 2006).

Çocuk sevgisi, okul öncesi öğretmenleri için önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Gün boyu çocukla uğraşan yetişkin bir bireyin aynı zamanda yeterli çocuk sevgisine sahip olması işini etkili şekilde yapmasını kolaylaştıracaktır. Çocuklarla severek oyun etkinliklerini yapması ise oyun öğretimini de kolaylaştıracaktır. Oyun öğretimi için çocukların gözlemlenmesi ve değerlendirmesine bağlı olarak oyun öğretimi planlanmalıdır. Bu noktada öğretmenin çocuk sevme düzeyi ve oyun öğretimine ilişkin özyeterliliğinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bir öğretmenin çocuk sevme düzeyi öğretmenin sınıfındaki çocuklara yaklaşımını, uygulamalarını, motivasyonunu, çocuklarla olan etki ve iletişimini etkilemesi beklenmektedir.

Diğer bir ifadeyle bir öğretmenin çocuk sevme düzeyi onun öğretmenlik mesleğinin gereklerini yerine getirme noktasında önemli bir belirleyici olabilmektedir. Okul öncesi dönemde çocukların bütün gelişim alanlarının desteklenmesinde oyun en etkili araçtır. Bir öğretmenin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliği sınıftaki çocukların ne kadar oyun oynama fırsatına sahip olacaklarının bir belirleyicisidir. Gerek okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri gerekse okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri okul öncesi eğitimin amaçlarına ulaşılmasında en önemli faktörler arasında sayılabilir. Bu nedenle mevcut okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin ve çocuk sevme durumlarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Okul öncesi eğitim kademesinde oyun konusunda (Bozan, 2014; Giren, 2016; Gözalan, 2013; İnan, 2011; Kadim, 2012; Kaya vd., 2017; Tuğrul vd., 2014; Özdemir ve Ramazan, 2014) ve çocuk sevme konusunda da yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır (Dereli İman, 2014; Durualp ve Ünal, 2013; Duyan ve Gelbal, 2008; Durmuşoğlu Saltalı ve Erbay, 2013; Ergün ve Özdaş, 1999; Uğurlu, 2013). Ancak, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyi ile oyun öğretimi noktasındaki öz-yeterlilikleri hakkında yeterli çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu nedenle, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin incelenmesi, okul öncesinde oyun öğretimi noktasında önemli görülmektedir. Bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, bu çalışmanın temel problem cümlesi “okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın temel problemi doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri nasıldır?

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri cinsiyetlerine, yaşlarına, mesleki deneyimlerine, eğitim durumlarına, çalıştıkları kurumdaki çalışma durumuna, eğitim vermekte oldukları yaş grubuna, çalıştıkları kurumun türüne, çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre, sınıflarında bulunan çocuk sayısına, çalıştıkları statüye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri nasıldır?

Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri cinsiyetlerine, yaşlarına, mesleki deneyimlerine, eğitim durumlarına, çalıştıkları kurumdaki çalışma durumuna, eğitim vermekte oldukları yaş grubuna, çalıştıkları kurumun türüne, çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre, sınıflarında bulunan çocuk sayısına, çalıştıkları statüye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nicel yöntemde tasarlanmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, insan grupları arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını koşullar ve katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale olmaksızın, bir örneklem üzerinde çalışarak evrene genelleme yapılarak hazırlanan araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2008; Karasar, 1996). Bu araştırmada tarama deseni kullanılarak; okul öncesi öğretmenlerin Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ile Oyun Öğretimi Özyeterlilik ölçeğinden elde edilen puanlarının, okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, çalışılan statü, mesleki deneyim, çalışma durumu, yaş grubu, çalışılan kurum türü, çalışılan sektör, sınıfta bulunan çocuk sayısı ve eğitim durumu değişkenlerine göre

karşılaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme durumları ile oyun öğretimine ilişkin özyeterlikleri arasındaki ilişki herhangi bir müdahale olmaksızın incelenmiştir.

2.2. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Van ilinde okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenleri oluşturmuştur. Bu evrenden seçkisiz örneklem yöntemiyle belirlenen 401 okul öncesi öğretmeni çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemine ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Çizelge 1. Çalışmanın Katılımcılarına Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	316	78,8
	Erkek	85	21,2
Yaş	25 ve altı	51	12,7
	26-30	138	34,4
	31-35	109	27,2
	36 ve üzeri	103	25,7
Eğitim Durumu	Lisans	350	87,3
	Yüksek Lisans Mezunu	51	12,7
Mesleki Deneyim	5 yıl ve altı	179	44,6
	6-15 yıl	180	44,9
	16 yıl ve üzeri	42	10,5
Çalışma Durumu	Kadrolu	314	78,3
	Ücretli	54	13,5
	Sözleşmeli	33	8,2
Yaş Grubu	5 yaş	209	52,1
	4 yaş	83	20,7
	6 Yaş	109	27,2
Çalışılan Kurum Türü	Anasınıfı	261	65,1
	Bağımsız Anaokulu	140	34,9
Çalışılan Sektör	Devlete ait resmi okul	353	88,0
	Özel sektöre ait okul	48	12,0
Sınıfta Bulunan Çocuk Sayısı	15 ve altı	200	49,9
	16-20	105	26,2
	21-25	66	16,5
	26 ve üstü	30	7,5
Çalışılan Statü	Öğretmen	313	78,1
	Uzman Öğretmen	88	21,9

Çalışmaya katılan 401 okul öncesi öğretmeninden 316’sı (%78,8) kadın iken 85’i (%21,2) erkektir. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinden 138’i (%34,4) 26-30 yaş aralığındayken, 109’u (%27,2) 31-35 yaş aralığında, 103’ü (%25,7) 36 ve üzeri yaş aralığında olup, 51’i (%12,7) 25 ve altı yaş aralığındadır. Çalışmanın örnekleminde yer alan okul öncesi öğretmenlerinden 350’si (%87,3) lisans mezunu iken, 51’i (%12,7) yüksek lisans mezunudur.

Katılımcıların mesleki kıdemleri incelendiğinde ise 180’inin (%44,9) 6-15 yıl aralığında mesleki kıdeme sahip olduğu, 179’unun (%44,6) 5 yıl ve altı mesleki kıdeme sahip olduğu ve 42’sinin ise (%10,5) 16 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Okul öncesi

öğretmenlerinin çalışma durumlarına bakıldığında 314'ünün (%78,3) kadrolu olarak çalıştığı, 54'ünün (%13,5) ücretli olarak çalıştığı ve 33'ünün (%8,2) ise sözleşmeli olarak çalıştığı görülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarındaki çocukların yaş gruplarına bakıldığında ise 209 (%52,1) öğretmenin 5 yaş grubuna eğitim verdiği, 109 (%27,2) öğretmenin 6 yaş grubuna eğitim verdiği ve 83 (%20,7) öğretmenin de 4 yaş grubuna eğitim verdiği anlaşılmaktadır. 261 (%65,1) okul öncesi öğretmeni anasınıflarında görev yaparken 140 (%34,9) okul öncesi öğretmeni bağımsız anaokullarında görev yapmaktadır. Devlete ait resmi okullarda görev yapan öğretmen sayısı 353 (%88,0) iken, özel sektöre ait okullarda görev yapan öğretmen sayısı 48'dir (%12,0). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan çocuk sayısı incelendiğinde ise 200 (%49,9) öğretmenin sınıflarında 15 ve altı sayıda çocuk olduğu, 105 (%26,2) öğretmenin sınıfında 16-20 aralığında çocuk olduğu, 66 (%16,5) öğretmenin sınıfında 21-25 aralığında çocuk olduğu ve 30 (%7,5) öğretmenin sınıfında 26 ve üstü sayıda çocuk olduğu görülmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinden 313'ü (%78,1) öğretmen statüsünde çalışırken, 88 (%21,9) öğretmen uzman öğretmen olarak görev yapmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ve Oyun Öğretimi Özyeterlilik Anketi ile çalışmanın verileri toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu. Araştırmacı tarafından geliştirilen formda katılımcıların cinsiyet, yaş, çalışılan statü, mesleki deneyim, çalışma durumu, yaş grubu, çalışılan kurum türü, çalışılan sektör, sınıfta bulunan çocuk sayısı ve eğitim durumu değişkenlerine ilişkin sorular yer almaktadır.

Barnett Çocuk Sevme Ölçeği. Barnett ve Sinsini, (1990) tarafından bireylerin çocuklara yönelik tutumlarını ölçmek amacı ile geliştirilen Barnett Çocuk Sevme Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışması Duyan ve Gelbal (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek, bireylerin çocukları sevme düzeylerini belirlemeye yönelik on dört maddeden oluşmaktadır. Maddelerde katılımcılardan "Hiç katılmıyorum" ve "Tamamen katılıyorum" aralığında değişkenlik gösteren yedi derecede düşüncelerini belirtmeleri istenmektedir. Maddelerin dört tanesi ters kodlanacak şekilde yapılandırılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun Cronbach Alpha katsayısı ,92, test tekrar test güvenilirliği ise ,85'tir (Duyan ve Gelbal, 2008).

Oyun Öğretimi Öz-yeterlilik Anketi. Kadim (2012) tarafından hazırlanan Anketin güvenilirliğinin test edilmesinde alfa katsayısından (Cronbach Alfa) yararlanılmıştır. Yapılan istatistiksel çalışmaların ardından güvenilirlik katsayısı ,90 olarak bulunmuştur. Ayrıca ön uygulamadan 5 hafta sonra, ön uygulamaya katılan 40 öğretmenden 32'sine anket tekrar uygulanmış ve toplanan veriler yardımıyla, test tekrar test uygulamasında Pearson korelasyon katsayısı $r = ,94$ olarak bulgulanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanma Süreci

Kişisel Bilgi Formu, Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ile Özyeterlilik ölçeği soruları Google form aracılığıyla anket form haline getirilerek katılımcılara iletildi. Katılımcılara veri toplama formunun başına bir yönerge eklenerek, formları doldurmanın gönüllülük esasına dayandığı, doğru veya yanlış yanıtının olmadığı, verilmiş olan bilgilerin bilimsel çalışmalar dışında herhangi bir amaç için kullanılmayacağına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Veri toplamak için Google Forms adlı çevrimiçi veri toplama formu oluşturulmuştur. Okul öncesi öğretmenlere çevrimiçi veri toplama linki gönderilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmenlerin

online olarak doldurdukları formlar Excel dosyası olarak indirilip SPSS programına aktarılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında toplanan veriler SPSS-26 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri analizinde parametrik ya da non-parametrik testlerden hangisinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle parametrik testlerin varsayımlarının karşılanıp karşılanmadığı test edilmiştir. Normal dağılımın sağlanıp sağlanmadığının test edilmesi için Kolmogorov-Smirnov testi, Skewness ve Kurtosis değerleri ile Histogram, Q-Q grafiği incelenmiştir. Tablo 2 incelendiğinde kullanılan Barnett Çocuk Sevmeye Ölçeği ve Oyun Öğretimi Öz-Yeterlik anketine ilişkin Skewness ve Kurtosis değerlerinin -2 ile +2 arasında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Kolmogorov Smirnov testi sonucu normal dağılımın sağlandığını göstermektedir.

Çizelge 2. Verinin Normalliğine İlişkin Değerler

	Skewness	Kurtosis	Kolmogorow-Smirnov
Çocuk Sevmeye	-1,220	-,024	,52
Oyun Öğretimine ilişkin özyeterlik	1,461	,151	,128

Diğer bir ifadeyle Kolmogorow-Smirnov testi ($p<.050$), Skewness ve Kurtosis değerleri ile Histogram ve Q-Q grafiği sonuçları birlikte değerlendirildiğinde verinin normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle çalışmanın veri analizinde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri ile oyun öğretime ilişkin öz-yeterliliklerine ilişkin öncelikle betimsel analizler yapılmış daha sonrasında ise demografik değişkenlere göre karşılaştırmalar yapılmıştır. İki gruptan oluşan değişkenlerin karşılaştırılmasında Bağımsız örneklem için t-testi, üç ve daha fazla gruptan oluşan değişkenlerin karşılaştırılmasında ise Tek Yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Anlamlı farkın bulunduğu durumlarda ise ikili karşılaştırma testlerinden Bonferroni kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri nasıldır?

Aşağıda yer alan Çizelge 3'te çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin Barnett Çocuk Sevmeye Ölçeğinden aldıkları minimum, maximum, ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Çizelge 3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri

Çocuk Sevmeye Düzeyleri	n	Minimum	Maximum	$\bar{x}$	Ss.
Genel Toplam	401	59	98	90,38	7,54

Çizelge 3 incelendiğinde çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye ortalamalarının ($\bar{x}=90,38$) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu ortalama incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

3.2. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 4. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Çocuk Sevmeye Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Çocuk Sevme Düzeyleri	Kadın	316	90,41	7,71	,156	,876
	Erkek	85	90,27	6,91		

Çizelge 4 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre çocuk sevme düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($t_{399}=,156$, $p>.05$). Başka bir ifadeyle kadın ve erkek okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

3.3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 5. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşlarına Göre Çocuk Sevme Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Yaş	n	$\bar{x}$	Ss.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Çocuk Sevme	25 ve altı	51	92,64	5,57	3	6,153	,000	B-A B-D
	26-30	138	88,69	8,31				
	31-35	109	89,79	7,60				
	36 ve üzeri	103	92,14	6,63				

* $p<.05$ A=25 ve altı, B=26-30, C=31-35, D=36 ve üzeri

Çizelge 5 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin yaşlarına göre çocuk sevme düzeylerinin karşılaştırıldığı Tek Yönlü ANOVA testi sonucunda yaşlarına göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Hangi gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunun belirlenmesine yönelik yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 26-30 yaş aralığındaki öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin ($\bar{x}=88,69$) 25 ve altı yaş aralığındaki öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinden ($\bar{x}=92,64$) ile 36 ve üzeri yaş aralığındaki öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinden ($\bar{x}=92,14$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde düşük olduğu belirlenmiştir.

3.4. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri mesleki deneyimlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 6. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleki Deneyimlerine Göre Çocuk Sevme Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Mesleki Deneyim	n	$\bar{x}$	Ss.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Çocuk Sevme	5 yıl ve altı	179	90,82	7,04	2	,771	,463	-
	6-15 yıl	180	89,86	8,14				
	16 yıl ve üzeri	42	90,71	6,92				

* $p<.05$ A=5 yıl ve altı, B=6-15 yıl, C=16 yıl ve üzeri

Çizelge 6 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin deneyimlerine göre çocuk sevme düzeylerinin karşılaştırıldığı Tek Yönlü ANOVA testi sonucunda öğretmenlerin deneyimlerine göre çocuk sevme düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.5. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 7. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Durumlarına Göre Çocuk Sevme Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
------	---	-----------	------	---	---

Çocuk Sevmeye Düzeyleri	Lisans	350	90,55	7,50	1,164	,245
	Yüksek Lisans Mezunu	51	89,23	7,81		

Çizelge 7 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin eğitim durumlarına göre çocuk sevmeye düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.6. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri çalıştıkları kurumdaki çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 8. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalışma Durumlarına Göre Çocuk Sevmeye Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Çalışma Durumu	n	$\bar{x}$	Ss.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Çocuk Sevmeye	Kadrolu	314	90,30	7,48	2	,744	,476	-
	Ücretli	54	91,38	7,35				
	Sözleşmeli	33	89,45	8,45				

* $p<.05$ A=Kadrolu, B=Ücretli, C=Sözleşmeli

Çizelge 8 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalışma durumlarına göre çocuk sevmeye düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.7. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri eğitim vermekte oldukları yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 9. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Vermekte Oldukları Yaş Grubuna Göre Çocuk Sevmeye Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Yaş Grubu	n	$\bar{x}$	Ss.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Çocuk Sevmeye	5 yaş	209	90,23	7,90	2	,085	,918	-
	4 yaş	83	90,55	7,84				
	6 Yaş	109	90,54	6,61				

* $p<.05$ A=5 yaş, B=4 yaş, C=6 yaş

Çizelge 9 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin eğitim vermekte oldukları yaş grubuna göre çocuk sevmeye düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.8. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri çalıştıkları kurumun türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 10. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumun Türüne Göre Çocuk Sevmeye Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Çocuk Sevmeye Düzeyleri	Anasınıfı	261	90,37	7,81	-,017	,986
	Bağımsız Anaokulu	140	90,39	7,03		

Çizelge 10 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalıştıkları kurumun türüne göre çocuk sevmeye düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.9. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 11. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumun İçinde Bulunduğu Sektöre Göre Çocuk Sevmeye Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Çocuk Sevme Düzeyleri	Devlete ait resmi okul	353	90,31	7,58	-,480	,631
	Özel sektöre ait okul	48	90,87	7,25		

Çizelge 11 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre göre çocuk sevme düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.10. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri sınıflarında bulunan çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 12. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Bulunan Çocuk Sayısına Göre Çocuk Sevme Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	Ss.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Çocuk Sevme	15 ve altı	200	89,58	7,96	3	1,589	,192	-
	16-20	105	91,42	7,43				
	21-25	66	90,81	6,52				
	26 ve üstü	30	91,10	6,87				

* $p<.05$ A=15 ve altı, B=16-20, C=21-25, D=26 ve üstü

Çizelge 12 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan çocuk sayısına göre çocuk sevme düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.11. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri çalıştıkları statüye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 13. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalıştıkları Statüye Göre Çocuk Sevme Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Çocuk Sevme Düzeyleri	Öğretmen	313	90,72	7,02	1,712	,088
	Uzman Öğretmen	88	89,17	9,10		

Çizelge 13 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalıştıkları statüye göre çocuk sevme düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.12. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri nasıldır?

Aşağıda yer alan Çizelge 14'te çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin Oyun Öğretimi Öz-Yeterlik anketinden aldıkları minimum, maximum, ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Çizelge 14. Okul öncesi öğretmenlerinin Oyun Öğretimi Öz-Yeterlik düzeyleri

Oyun Öğretimi Öz-Yeterlik Düzeyleri	n	Minimum	Maximum	$\bar{x}$	S.s.
Planlama	401	42,00	70,00	63,06	5,19
Uygulama	401	20,00	46,00	32,27	5,52
Değerlendirme	401	15,00	35,00	29,16	4,12
Mesleki yeterlilik	401	12,00	35,00	28,34	4,32
Genel Toplam	401	110,00	186,00	152,85	14,97

Çizelge 14 incelendiğinde çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimi öz-yeterlik ortalamalarının ($\bar{x}=152,85$) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu ortalama incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimi öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

3.13. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 15. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem İçin t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Öz-Yeterlilik	Kadın	316	153,03	14,67	,448	,655
	Erkek	85	152,21	16,12		

Çizelge 15 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($t_{399}=.448$, $p>.05$). Başka bir ifadeyle kadın ve erkek okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

3.14. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 16. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşlarına Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Yaş	n	$\bar{x}$	S.s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Öz-Yeterlilik	25 ve altı	51	155,78	14,27	3	2,222	,085	
	26-30	138	152,98	14,89				
	31-35	109	150,05	15,85				
	36 ve üzeri	103	154,20	14,17				

* $p<.05$ A=25 ve altı, B=26-30, C=31-35, D=36 ve üzeri

Çizelge 16 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin yaşlarına göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin karşılaştırıldığı Tek Yönlü ANOVA testi sonucunda yaşlarına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F=2,222$, $p>.05$). Başka bir ifadeyle okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

3.15. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri mesleki deneyimlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 17. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleki Deneyimlerine Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Mesleki Deneyim	n	$\bar{x}$	S.s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Öz-Yeterlilik	5 yıl ve altı	179	153,62	14,69	2	,451	,637	-
	6-15 yıl	180	152,11	15,60				
	16 yıl ve üzeri	42	152,78	13,56				

* $p<.05$ A=5 yıl ve altı, B=6-15 yıl, C=16 yıl ve üzeri

Çizelge 17 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin deneyimlerine göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin karşılaştırıldığı Tek Yönlü ANOVA testi sonucunda öğretmenlerin deneyimlerine göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.16. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 18. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Öz-Yeterlilik	Lisans	350	152,62	14,97	-,803	,423
	Yüksek Lisans	51	154,43	15,02		
	Mezunu					

Çizelge 18 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin eğitim durumlarına göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.17. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri çalıştıkları kurumdaki çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 19. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalışma Durumlarına Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Çalışma Durumu	n	$\bar{x}$	S.s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Öz-Yeterlilik	Kadroolu	314	152,45	15,23	2	,548	,579	-
	Ücretli	54	154,62	15,86				
	Sözleşmeli	33	153,75	10,56				

* $p<.05$ A=Kadroolu, B=Ücretli, C=Sözleşmeli

Çizelge 19 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalışma durumlarına göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.18. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri eğitim vermekte oldukları yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 20. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Vermekte Oldukları Yaş Grubuna Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Yaş Grubu	n	$\bar{x}$	S.s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Öz-Yeterlilik	5 yaş	209	150,08	13,88	2	10,768	,000	B-A B-C
	4 yaş	83	158,79	16,06				
	6 Yaş	109	153,66	14,87				

* $p<.05$ A=5 yaş, B=4 yaş, C=6 yaş

Çizelge 20 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin eğitim vermekte oldukları yaş grubuna göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<.05$). Hangi gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunun belirlenmesine yönelik yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 4 yaş grubuna eğitim veren öğretmenlerin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin ($\bar{x}=158,79$) 5 yaş grubuna eğitim veren öğretmenlerin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinden ($\bar{x}=150,08$) ve 6 yaş grubuna eğitim veren öğretmenlerin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinden ($\bar{x}=153,66$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.19. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri çalıştıkları kurumun türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 21. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumun Türüne Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Öz-Yeterlilik	Anasınıfı	261	151,83	15,29	-1,872	,062
	Bağımsız Anaokulu	140	154,76	14,23		

Çizelge 21 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalıştıkları kurumun türüne göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.20. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 22. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumun İçinde Bulunduğu Sektöre Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Öz-Yeterlilik	Devlete ait resmi okul	353	151,79	14,40	-3,940	,000
	Özel sektöre ait okul	48	160,70	16,85		

Çizelge 22 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalıştıkları kurumun içinde bulunduğu sektöre göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<.05$). Özel sektörde çalışan okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin ($\bar{x}=160,70$) devlette çalışan okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinden ($\bar{x}=151,79$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.21. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri sınıflarında bulunan çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 23. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Bulunan Çocuk Sayısına Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Bulguları

	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	S.s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Öz-Yeterlilik	15 ve altı	200	152,26	15,40	3	2,044	,107	-
	16-20	105	152,31	14,13				
	21-25	66	152,59	14,99				
	26 ve üstü	30	159,33	14,09				

* $p<.05$ A=15 ve altı, B=16-20, C=21-25, D=26 ve üstü

Çizelge 23 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan çocuk sayısına göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.22. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri çalıştıkları statüye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çizelge 24. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çalıştıkları Statüye Göre Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterliliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem için t-Testi Bulguları

	Grup	n	$\bar{x}$	S.s.	t	p
Öz-Yeterlilik	Öğretmen	313	152,74	15,10	-,294	,769

Uzman Öğretmen 88 153,27 14,61

Çizelge 24 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çalıştıkları statüye göre oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

3.23. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

Çizelge 25. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Düzeyleri İle Oyun Öğretimine İlişkin Öz-Yeterlilikleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	Çocuk Sevme	Oyun Öğretimine İlişkin Öz-yeterlilik
Çocuk Sevme	1	
Oyun Öğretimine İlişkin Öz-yeterlilik	,218**	1

* $p<.05$, ** $p<.01$

Çizelge 25 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=.218$, $p<.01$). Diğer bir ifadeyle okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin artması durumunda oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin de artacağı söylenebilir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın ana problemi '*okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir*'. Yapılan analiz sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin artması durumunda oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin de artacağı söylenebilir. Çocukları sevmenin onlarla daha fazla zaman geçirmeye etki ettiği görülmektedir. Çocuklarla daha fazla zaman geçirmek onlarla daha anlamlı ve kaliteli zaman geçirmeye ve etkili etkinlik yapmayı gerektirdiği görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde çocuk sevme düzeyi yüksek olan öğretmenlerin oyun öğretimine yönelik öz yeterliliklerini artırdığını söylenebilir. Literatürde araştırmamızın sonuçlarına benzer çalışmalara rastlanılmaktadır. Çay ve Şanal, (2016) yaptıkları çalışmada, sınıf öğretmeni adayları ve sınıf öğretmenlerinden çocuk oyunları bilenlerin, çocuk oyunları bilmeyenlere göre çocuk sevme düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Bu araştırmanın ana alt problemlerinden biri de, "*okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri nasıldır?*" Araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de yapılmış çalışmalara bakıldığında, Ercan (2014) yaptığı çalışmada, okul öncesi öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin diğer branş öğretmenlerine göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç araştırmamızın sonucunu desteklemektedir. Durmuşoğlu Saltalı ve Erbay (2013) okul öncesi öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada, çocuk seven öğretmenler çocuklarla iletişimlerinde konuşma, dinleme ve empati becerilerini dikkate aldıkları görüşünü bildirdiklerini tespit etmişlerdir.

Bu araştırmanın diğer bir ana alt problemi '*okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri nasıldır?*' sorusudur. Bu araştırma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin

oyun öğretimi öz-yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde araştırmamıza benzer sonuçların olduğu görülmektedir. Turak ve Demir (2019) yaptıkları çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlilik puanlarını yüksek bulmuşlardır.

Uygulayıcılara yönelik öneriler. Çocuk sevgisi ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilik ülkemizde çok sayıda çalışma olmamasına rağmen, çocuk sevgisi ve oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilik ayrı ayrı olmak üzere farklı değişkenlerle çalışılmış araştırmalara rastlanılmaktadır. Yurt dışında da bu iki kavramın birlikte çok az çalışıldığı görülmektedir. Bu yüzden, bu alanda yapılacak çalışmaların, saha da çalışan eğitimcilere olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Çocuk sevgisi ve oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilik çalışmalarının daha çok okul öncesi kademesine yönelik yapılmış çalışmalara rastlanılmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık, diğer branşlar ve eğitim bilimlerinde benzer çalışmaların yapılmasının alanı geliştireceği ve katkı sunacağı düşünülmektedir. Özellikle toplumsal olarak öğretmenliğin çocuk sevme ile ilişkilendirilmesi, çocukları sevmenin öğretmen olmanın ön koşulu olacak şekilde algılanmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu açıdan öğretmen adaylarına duygularını fark etme ve çocuk sevgisi ile ilgili eğitim programları verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Oyun yaşamın bir prototipi olarak değerlendirilmektedir. Çocuklar gerçek yaşamı oyunla deneyimlemektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliliklerinin yüksek olması çocuklara fayda sağlayacaktır. Bu yüzden öğretmenlerin oyun öğretimine yönelik öz-yeterliliklerinin artırılması için eğitim çalışmalarının yapılmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmacılara yönelik öneriler. Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri bazı demografik değişkenlere göre ele alınmıştır. Çocuk sevgisi ile ilgili öğretmenlerin çocukluk yaşantıları ve çocukluk travmaları araştırılabilir. Oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilik artırıcı psiko-eğitim programlarının geliştirildiği çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir. Araştırmada nicel olarak genel tarama modeli kullanılmıştır. Bundan sonraki araştırmalar nitel olarak tasarlanabilir, deneysel çalışmalar planlanabilir veya karma desenler oluşturulabilir. Böylece öğretmenlerin çocuk sevgisi düzeyleri ve oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri derinlemesine incelenebilir. Bu çalışmanın katılımcılarını okul öncesi öğretmenleri oluşturmuştur. Bundan sonra yapılacak çalışmalar farklı branşları ve meslek grupları ile yapılabilir. Diğer öğretmenlerin çocuk sevgi düzeyleri ve oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilikleri okul öncesi öğretmenleriyle kıyaslanabilir.

KAYNAKÇA

- Bozan, N. (2014). Okul öncesi eğitimde oyunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Steca, P., ve Malone, P. S. (2006). Teachers' self-efficacy beliefs as determinants of job satisfaction and students' academic achievement: A study at the school level. *Journal of school psychology*, 44(6), 473-490.
- Çay, Y. ve Şanal, M. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının ve sınıf öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (6), 134-142.
- Dereli İman, E. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevgisi ve öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonlarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(4), 482-504.

- Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Erbay, F (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin konuşma, dinleme ve empati becerilerinin çocuk sevme davranışı açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 159-174.
- Duyan, V. ve Gelbal, S. (2008). Barnett Çocuk Sevme Ölçeği'ni Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33, 40-48.
- Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde çocuk sevgisi. *Turkish Studies-International Periodical for The Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 435-444.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Gözalın, E. (2013). Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının dikkat ve dil becerilerine etkisinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- İnan, Z. İ. (2011). *Özel okul öncesi eğitim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin oyun seçimi hakkındaki görüşleri*. Yeditepe Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisan tezi.
- Kadim, M. (2019). Çocukta oyun gelişimi ders notları. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Vezirköprü Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programı.
- Kadim, M. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliklerinin incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisan tezi.
- Kaya Ö. M. E., Yalçın, V., Kimzan, İ. ve Avar, G. (2017). Okul öncesi öğretmeni adaylarının oyun temelli öğrenmeye bakış açıları ve uygulamaya yansımaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 800-834.
- Özdemir, A., ve Ramazan, O. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin oyuna ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 298-308.
- Tepe, D. ve Demir, K. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin özyeterlik inançları ölçeği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 137-158.
- Tuğrul, B., Aslan, M. Ö., Ertürk, G., ve Altınkaynak, Ş. Ö. (2014). Anaokuluna devam eden altı yaşındaki çocuklar ile okul öncesi öğretmenlerinin oyun hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 97-116.
- Turak, E. T., ve Demir, M. K. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin oyun ile öğretim yeterliliklerinin değerlendirilmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 274-287.
- Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin iletişim becerisi ve empatik eğilim davranışlarının çocuk sevme düzeyleri üzerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(2), 51-61.

YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN KİMLİĞİ: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Öğr. Gör., Yeliz YAZICI DEMİR

Sinop Üniversitesi,
yaziciyeliz@gmail.com- 0000-0001-8277-9246

ÖZET

Bu araştırma, yabancı dil eğitimi alanında öğretmen kimliği konusunu araştıran makaleleri bibliyometrik bir analiz ile incelemeyi amaçlamaktadır. Makaleler, öğretmen kimliği kavramını farklı yönleriyle ele alarak bu alandaki araştırma eğilimlerini ve gelişmeleri gözler önüne sermektedir. Analizde, Web of Science, Scopus ve diğer akademik veri tabanları kullanılarak belirli anahtar kelimelerle yapılan aramaların sonuçları değerlendirilmektedir. Öğretmen kimliği, öğretmen rolleri, kimlik gelişimi, öğretmen kimliği ve öğrenci başarısı ilişkisi gibi anahtar kelimeler kullanılarak yapılan aramalar, alandaki makalelerin sayısını, yayın yıllarını, en sık atıf yapılan çalışmaları ve önemli temaları ortaya koymaktadır. Sonuçlar, yabancı dil eğitiminde öğretmen kimliği konusunun önemli bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir. Özellikle son yıllarda bu konuda yapılan çalışmaların arttığı ve çeşitlendiği görülmektedir. Öğretmen kimliği kavramının, öğretmenlerin rol anlayışı, öğretim yöntemleri ve öğrenci ile ilişkileri üzerinde önemli bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Bu bibliyometrik analiz, yabancı dil eğitiminde öğretmen kimliği konusunda yapılan araştırmaların mevcut durumunu anlamak ve gelecekteki araştırmalara yön vermek amacıyla önemlidir. Araştırma, öğretmen kimliği konusunda daha derinlemesine çalışmaların yapılması gerekliliğini vurgulamakta ve alandaki araştırmacılara rehberlik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: bibliyometrik analiz, doküman inceleme, öğretmen kimliği, yabancı dil eğitimi

ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA YÜRÜTÜLEN NİTEL ÇALIŞMLARIN İNCELENMESİ: DURUM ÇALIŞMASI ÖRNEĞİ

Öğr. Gör., Yeliz YAZICI DEMİR

Sinop Üniversitesi,
yaziciyeliz@gmail.com- 0000-0001-8277-9246

ÖZET

Bu durum çalışması, çevrimiçi ortamlarda kullanılan nitel araştırma tekniklerinden durum çalışmasını ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmanın odak noktası, çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilen durum çalışması sürecinin incelenmesi ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar ile avantajların değerlendirilmesidir. Öncelikle, çevrimiçi ortamların geniş ve çeşitli doğası üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın bir sonraki kısmında, çevrimiçi ortamlarda durum çalışması yaparken karşılaşılan zorluklar ve avantajlar üzerinde durulmaktadır. Zorluklar arasında gizlilik ve etik konuları, veri güvenilirliği, örneklem seçimi ve çevrimiçi ile offline dünyalar arasındaki denge sağlama gibi konular bulunmaktadır. Ancak, çevrimiçi ortamların geniş veri sağlama avantajı, coğrafi sınırlamaların azalması ve katılımcıların anonim kalabilmesi gibi faydalar da vardır. Son olarak, bu durum çalışmasının bulguları ve önerileri sunulmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda durum çalışması yapan araştırmacıların, etik kurallara uymaları ve veri toplama süreçlerinde dikkatli olmaları önemlidir. Ayrıca, çevrimiçi araştırma tekniklerini kullanırken farklı platformların özelliklerini ve katılımcı davranışlarını anlamak da gereklidir. Bu durum çalışması, çevrimiçi ortamlarda kullanılan tekniklerini anlamak ve bu teknikleri kullanırken karşılaşılabilecek zorlukları ele almak isteyen araştırmacılara yol göstermeyi amaçlamaktadır. Çevrimiçi alanların dinamik yapısı göz önüne alındığında, bu alanda yapılan çalışmaların öneminin artacağı ve bu çalışmanın gelecekteki araştırmalara ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: çevrimiçi platform, durum çalışması, nitel çalışma,

JOURNAL OF RESEARCH IN RURAL EDUCATION' DA YAPILMIŞ KIRSAL BÖLGEDE MATEMATİK ALANINDAKİ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Öğretmen, İrem OKUYAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
iremokuyan26@gmail.com- 0009-0004-2170-9411

Prof. Dr. Kürşat YENİLMEZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
kyenilmez@ogu.edu.tr- 0000-0001-6256-4686

ÖZET

Toplumsal gelişim açısından ve evrensel bir dil olmasından dolayı eğitimde en önemli ders matematiktir. Matematik öğrenciye soyut düşüncenin ilk temellerinin atıldığı, çeşitli değişkenler arasında anlamlı ilişkiler kurma ve onları ifade etme sistemlerinin kurulmasını, daha sonrasında da çeşitli sembollerle hesaplamalar yapılabilmesini ve sonuçlar oluşturulabilmesini sağlayan bir bilimdir. Eğitim sisteminde bir öğrenciyi olumsuz etkileyen faktörlerden biri çocuğun toplumsal yapı içinde bulunduğu konumdan kaynaklanan dezavantajlardır. Eğitim sistemlerinde yapılan değişikliklerde ülkenin kenti ve kırsalının bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Kırsal bölgede ekonomik yetersizlik, coğrafi konum, eğitime ulaşmada yaşanan zorluk gibi sebeplerden dolayı kentsel bölgelerden ayrışır. Eğitimde yaşanan bu farklılıklardan dolayı çocuklar arasında da başarı düzeyinde farklı sonuçlar elde edilir. Bu çalışmada, journal of research in rural education dergisinde yer alan kırsal bölgede yapılmış matematik eğitimiyle ilgili çalışmaları incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu dergide yer alan tüm çalışmalar “kırsal alanda matematik eğitimi” anahtar terimi göz önünde bulundurularak ilgili çalışmalara ulaşılmıştır. 1982-2022 yılları arasında yapılmış çalışmaların analizi yapılmıştır. Dergide bulunan çalışmalar çizelge halinde sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada detaylı bir şekilde yer alacak olan kırsal bölgede matematik alanında yapılmış 13 çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları pedagojik olarak cebir ve ötesindeki soyut matematik derslerinde caydırıcı engellerin bulunduğunu, kırsal lise öğrencilerinin matematik dersi alma durumlarını, derse katılımlarını ve performanslarını incelemişler. Bazı çalışmalar ise matematik öğretiminin farklı büyüklükteki okul bölgelerine göre değişmesi ve matematik başarısını incelemişlerdir. Bu çalışmalardan farklı olarak da bir çalışma kırsal lise müdürleri ile matematik eğitiminin okullardaki reformları ile ilgili yapılan görüşmeleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsalda Matematik eğitimi, Matematik Eğitimi, Doküman İncelemesi

1.Giriş

Matematik yaşam ile iç içedir. Matematik hayatımızda endüstriden teknolojiye birçok alanda yer alır. Matematik evrensel bir dil olduğundan tüm bilimlerin ortak dillidir. Dolayısıyla matematik öğrenimine son derece önem verilmesi toplumsal gelişim açısından çok önemlidir. Eğitiminde en önemli derslerden biri matematik dersi. Matematik öğrenciye soyut

düşüncenin ilk temellerinin atıldığı, çeşitli değişkenler arasında anlamlı ilişkiler kurma ve onları ifade etme sistemlerinin kurulmasını, daha sonrasında da çeşitli sembollerle hesaplamalar yapılabilmesini ve sonuçlar oluşturulabilmesini sağlayan bir bilimdir. Matematik eğitimdeki zorlukları ele alacak olursak kavramlar somut bir şekilde ele alınıp, çocuğu matematiksel düşünmeye yöneltmek gerektiği bilinmektedir. Çünkü çocuklar sembol ve sözel ifadelerle soyut kavramları doğrudan algılamakta çok zorluk yaşamaktadır. Dolayısıyla matematik öğretiminde kavramları çocukların anlaması için çevreden örnekler vererek somutlaştırmamız gerekir. Günümüz eğitim felsefesinde öğretimdeki zorlukları çözebilmek için farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Eğitimde öğrencileri bireysel öğrenme farklılıkları, ilgi alanları, öğrenme tarzları, öğrenmede güçlük çektikleri kavramlar ve konular, dilleri, kültürleri ve yaşadığı çevre etkilediği için bu özellikler dikkate alınmalıdır. Bireylerin gelişimini etkileyen yaşadığı çevre faktörünü ele aldığımızda kırsal ve kentsel bölgeler olarak ikiye ayrılır. Bu bölgelerden kırsal bölgeyi ele alalım. Kırsal bölge kavramının aklımıza il olarak belli bir nüfusun altında geçimini tarımla sağlayan insanların yaşadığı bölge olarak gelir. Sonrasında yapılan kırsal bölge tanımıyla ilgili olarak sayısal verilerden yararlanılmaya başlanmıştır. Ancak yapılmış olan çalışmalar sonrasında tam olarak görüş birliği sağlanamamıştır (Kurt, 2003).

Birçok koşul iki bölgenin farklılaşmasına sebep olur. Dolayısıyla her alan bu farklılaşmadan etkilenir. Ancak eğitim konusunda fazla farklılık ortaya çıkar. Eğitim sisteminde bir öğrencinin durumunu olumsuz etkileyen faktörlerden biri çocuğun toplumsal yapı içinde bulunduğu konum ya da sahip olduğu özelliklerden kaynaklanan dezavantajlardır. Eğitim sistemlerinde değişiklikler ya da yenilikler yapılırken ülkenin kenti ve kırsalının bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü kente odaklanmış bir eğitim sisteminde uygulanacak matematik programı kırsalda öğrenim gören öğrenci için uygun olmayacaktır (Gökçek, Toker, 2016). Kırsal bölgede ekonomik yetersizlik, coğrafi konum eğitime ulaşmada yaşanan zorluk gibi sebeplerden dolayı kentsel bölgelerden ayrışır. Eğitimde yaşanan bu farklılıklardan dolayı çocuklar arasında da başarı düzeyinde farklı sonuçlar elde edilir. Yapılan araştırmalar sonucu kentsel bölgede yaşayan çocukların kırsal bölgede yaşayan çocuklardan daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan ve Yenilmez'in (2022) yılında yaptığı çalışmanın amacı ortaokul matematik öğretmenlerinin ölçme değerlendirme durumlarını kırsal ve kentsel bölgelere göre incelemektir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre matematik öğretmenlerinin ölçme-değerlendirme durumlarının benzerlik gösterdiği, fakat öğrenci başarı seviyesi bazı durumlardan dolayı farklılık gösterdiği görülmüştür.

Ardıç, Şengür ve Yenilmez'in (2019) yaptığı çalışmanın amacı kırsal bölgede eğitim alan ilköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin matematik dersindeki bazı konuları günlük yaşamla ilişkilendirmesini incelemektir. Araştırma sonuçlarına göre matematik ders başarısı yüksek öğrenciler günlük yaşamla ilişkilendirmeyi daha iyi yaptığı görülmüştür.

Çalışkan ve Yenilmez'in (2012) yaptığı çalışmanın amacı kırsalda matematik eğitiminde çoklu zekâ uygulamalarına yönelik öğretmen görüşleri ile öğrencilerin çoklu zekâ alanlarını karşılaştırmaktır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin derslerde en çok üzerinde durduğu zekâ alanları ile öğrencilerin gelişmiş zekâ alanlarının genel olarak paralellik gösterdiği

belirlenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında kırsalda matematik eğitiminde çoklu zekâ uygulamalarının geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Küçükay ve Yenilmez'in (2021) yaptığı çalışmanın amacı kırsalda eğitim gören ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin uzamsal yetenek, uzamsal kaygıları ve uzamsal zekâ arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma sonucunda, yetenek puanları ile zekâ puanları arasında ve kaygı puanları ile zekâ puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı fakat kaygı puanları ile yetenek puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Gökçek ve Toker'in (2015) yaptığı çalışmanın amacı kırsal kesimde öğrenim gören 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin ve öğretmenlerinin matematik eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın sonuçlarına göre kırsal kesimde öğrenim gören öğrenciler matematiği önemli ve gerekli bir ders olarak görmekte ve iyi bir meslek sahibi olmada matematiğin etkisinin önemli olduğuna inanmaktadırlar. Kırsal kesimde görev yapan öğretmenler ise matematik eğitiminin dezavantajlarını öğrenci, öğretmen ve aile-çevre olarak görmekte, matematik programını kırsalda uygulamada sıkıntı yaşamakta olduklarını ve öğrencilerin matematiği günlük hayatla ilişkilendirmedi de sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Çiftçi'nin (2010) yaptığı çalışmanın amacı kırsal bölgelerdeki ilköğretim ikinci kademe matematik eğitiminde yaşanan sorunların öğrenci ve öğretmenler açısından değerlendirmesi oluşturmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin matematiğe karşı olumlu algılara sahip oldukları saptanmasına karşın; kırsal bölgelerde öğrenim gören öğrencilerin ilköğretim I. kademedeki kazanımları gereken kazanımların çoğuna sahip olmadıkları, problem çözme, akıl yürütme, ilişkilendirme ve iletişim kurma noktalarında sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca kırsal bölgelerde görev yapan matematik öğretmenleri aile eğitimsizliği, öğretmen eksikliği, teknolojik ve ekonomik yetersizliklerden dolayı kırsal matematik eğitimde sorunlar yaşandığını ve okullarındaki öğrencilerin başarılarının bu nedenlerden dolayı daha iyiye gidemeyeceğini düşünmektedirler.

Yukarıda ulusal alanda yapılmış çalışmalara örnekler verilmiştir. Bu alanda uluslararası çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar *Journal of Research in Rural Education* da bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı bu dergide yer alan kırsal bölgede yapılmış matematik eğitimiyle ilgili çalışmaları incelemektir.

2. Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma paradigması benimsenmiştir ve doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Doküman analizi, yapılan çalışmalardaki konu hakkında bir anlam oluşturmak, verilerin yorumlanmasını ve incelenmesini sağlar.

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin & Strauss, 2008).

Verilerin Toplanması

Journal of research in rural education dergisinde yer alan tüm çalışmalar “kırsal alanda matematik eğitimi” anahtar terimi göz önünde bulundurularak ilgili çalışmalara ulaşılmıştır. Bu dergide kırsal alanda çok fazla çeşitli çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Ancak çalışmamız doğrultusunda sadece ilgili çalışmalar seçilmiştir.

Araştırmanın verilerinde 1982-2022 yılları arasında kırsal alanda yapılmış çalışmalar yer almaktadır. Bu yıllar arasında tam metnine ulaşılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalar kendi arasında “ yerlilere hizmet veren okullar, kırsal eğitimde beyazlar, kırsal eğitimde siyahiler, kırsal kesimde öğretmen, kırsal kesimde öğrenci, kitap incelemesi, kırsal kesimde müdürlük, eğitimde başarı, kırsal farklılıklar, kırsal bölge müfettişliği, kırsal kesimde teknoloji, kırsal kesimde okul, kırsal kesimde ekonomi, kırsal kesimde eğitim, kırsal kesimde özel eğitim, kırsal eğitimde zorluklar, sadece kadınların katıldığı sınıflar, kitap eleştirisi, kırsal kesimde akademisyenler, kırsal kesimde çiftlikte büyüme, ABD’de kırsal eğitim, kırsal kesimde matematik eğitimi, yorum yazısı, kırsal kesimde üniversite, deneme incelemesi, kırsal okuryazarlık, kırsal kesimde bilim” kategorileri ile sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma sonucunda 620 çalışmaya ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

1982-2022 yılları arasında yapılmış çalışmaların analizi yapılmıştır. Dergide bulunan çalışmalar çizelge halinde sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada detaylı bir şekilde yer alacak olan kırsal bölgede matematik alanında yapılmış 13 çalışma bulunmaktadır.

Bulgular

Journal of research in rural education dergisinde bulunan çalışmaların sınıflandırılmış hali Çizelge 1’ de sunulmuştur.

Çizelge 1. 1982-2022 yılları arası kırsal alanda yapılmış çalışmaların sınıflandırılması

Kategori	Sayı
Yerlilere hizmet veren okullar	1
Kırsal eğitimde beyazlar	5
Kırsal eğitimde siyahiler	10
Kırsal kesimde öğretmen	65
Kırsal kesimde öğrenci	94
Kitap İncelemesi	51
Kırsal kesimde müdürlük	17
Eğitimde Başarı	20

Irksal farklılıklar	5
Kırsal bölge müfettişliği	11
Kırsal kesimde teknoloji	3
Kırsal kesimde okul	110
Kırsal kesimde ekonomi	2
Kırsal kesimde eğitim	77
Kırsal kesimde özel eğitim	16
Kırsal eğitimde zorluklar	46
Sadece kadınların katıldığı sınıflar	5
Kitap eleştirisi	8
Kırsal kesimde akademisyenler	2
Kırsal kesimde çiftlikte büyüme	1
ABD’de kırsal eğitim	19
Kırsal kesimde matematik eğitimi	13
Yorum Yazısı	5
Kırsal kesimde üniversite	4
Deneme incelemesi	23
Kırsal okuryazarlık	4
Kırsal kesimde bilim	3
Toplam	620

Çizelge incelendiğinde, çalışmaların en fazla kırsal kesimde okul, en az yerlilere hizmet veren okullar kategorilerinde yapıldığı görülmüştür.

Bu bölümde 13 matematik alanında yapılmış makalelerin incelenmesi sonucu ortaya çıkan veriler çizelgelerle desteklenerek sunulmuştur.

M1: Place-Based Mathematics Education: A Conflated Pedagogy?

M2: Mathematics Course-Taking In Rural High Schools

M3: Standards-Based Reform of Mathematics Education in Rural High Schools

M4: Cross-National Variations in Rural Mathematics Achievement: A Descriptive Overview

M5: Prescriptions for Rural Mathematics Instruction: Analysis of the Rhetorical Literature

M6: Improving Research on Mathematics Learning and Teaching in Rural Contexts

M7: [Mathematics Education in Rural Communities: An Essay on the Parameters of Respectful Research](#)

M8: [A Research Agenda for Improving Science and Mathematics Education in Rural Schools](#)

M9: [Evaluating Rural Progress in Mathematics Achievement: Threats to the Validity of “Adequate Yearly Progress”](#)

M10: [Research About Mathematics Achievement in the Rural Circumstance](#)

M11: [Regional and Gender Differences in Mathematics Achievement](#)

M12: [Interstate Variation in the Mathematics Achievement of Rural and Nonrural Students](#)

M13: [Differences in Elementary Math Instruction and Achievement Among Districts of Varying Size in the State of Washington](#)

Çalışmaların Yayımlandığı Yıllar

Çizelge 2. Çalışmaların yayımlandığı yıllar

Yıllar	Makale No.
1985	M13
2000	M11-M12
2003	M7-M8-M9-M10
2005	M4-M5-M6
2007	M3
2011	M2
2013	M1

Çizelge incelendiğinde en fazla çalışmanın 2003 yılında, en az çalışmanın 1985, 2007, 2011 ve 2013 yıllarında olduğu görülmüştür.

Çalışmalarda Katılımcılar

Çizelge 3. Çalışmalarda katılımcılar

Katılımcılar	Makale No.
Doktora programını tamamlayan mezunlar	M1
Lise öğrencileri	M2
Lise müdürleri	M3
15 yaşındaki gençler	M4
8. sınıf öğrencileri	M12

Çizelge incelendiğinde çalışmaların hedef kitlesini doktora programını tamamlayan mezunlar, lise öğrencileri, lise müdürleri, 15 yaşındaki gençler ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Tüm hedef kitlede bulunan kategoride çalışmalar bulunmaktadır.

Çalışmaların Amaç-Sonuçları

M1 nolu çalışmanın amacı, araştırmalar Yerel Temelli Matematik Eğitimi (YTME) pedagojisine göre en fazla soyut matematik dersinin cebir ve ötesinde zorlukların bulunduğu bir araştırma yapılması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, YTME ile ilgili araştırmalarına istatistik ve matematik eğitimi arasında ayırım yapmanın faydalı olacağı görülmüştür.

M2 nolu çalışmanın amacı, kırsal lise öğrencilerinin matematik dersini seçmesi 2005 NAEP (Ulusal Değerlendirme Eğitim İlerlemesi) Lise Transkript Çalışması'ndan elde edilen veriler kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, kırsal lise öğrencilerinin çoğunlukla düşük seviyede başlamasından dolayı matematikteki başarılarının düşük olduğu ve kırsal lise mezunlarının diğer lise mezunlarına göre daha az kredi de tamamladıkları sonucuna varılmıştır.

M3 nolu çalışmanın amacı, okullarındaki matematik eğitiminin kırsal lise müdürleri ile yapılan görüşmelerin incelenmesidir. Çalışmanın sonucunda, müfredatta küçük değişimlerin olduğu görülmüştür.

M4 nolu çalışmanın amacı, PISA 2000 verilerini kullanarak, bu makale 15 yaşındaki gençler ve 24 sanayileşmiş ülkede kırsal matematik başarısı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, kentsel topluluklardaki puanların 14 ülkedeki kırsal matematik puanlarından önemli ölçüde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

M5 nolu çalışmanın amacı, küreselleşme açısından kırsaldaki matematik eğitiminin eleştirel olarak incelenmesidir. Çalışmanın sonucunda, literatürün gelişmesi açısından kırsal merkezli deneysel olan çalışmaların olmasıyla daha fazla gelişeceği görülmüştür.

M6 nolu çalışmanın amacı kırsal eğitim ve matematik eğitimi araştırmacılarının çalışmalarının yetersiz olduğu görülmesinin incelenmesidir. Çalışmanın sonucunda, Matematik eğitiminde yapılan çalışmaların artması gerektiği, kırsal alanda matematiğin pedagojideki rolüne bakışı ve matematikle ilgili olan güncel konuların analizin yapılması gerektiği görülmüştür.

M7 nolu çalışmanın amacı, yazarın matematik eğitimi üzerinde kırsal eğitim araştırmasının yönetime tutucu bir yaklaşım, içeriğe liberal bir yaklaşım ve uygulamaya radikal bir yaklaşım benimsenmesini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, yönetime yönelik tutucu yaklaşım, bilinebilir gerçekliğin varlığını kabul ettiği, içeriğe yönelik liberal yaklaşım, kırsal sorunlara bakışı ve uygulamaya yönelik radikal yaklaşım, araştırma bulgularının politika alanındaki kullanıldığı görülmüştür.

M8 nolu çalışmanın amacı, Appalachian Rural Systemic Initiative tarafından düzenlenen Ulusal Bilim Vakfı (NSF) tarafından desteklenen bir konferansın sonuçlarını incelemektir. Bu konferansın amacı, matematik ve fen öğreniminde öğrenci başarısıdır. Çalışmanın sonucunda, öğretim kaynakları, müfredat ve öğretim ve veri tabanı konferans tartışmalarından ortaya çıkan bazı araştırılabilir sorularına ulaşılmıştır.

M9 nolu çalışmanın amacı, kırsal okullar bağlamında Yeterli Yıllık İlerleme' nin (AYP) geçerliliğine yönelik temel durumları incelemektir. Çalışmanın sonucunda, mevcut AYP sistemi, okulun başlangıç performans durumuna bakılmaksızın tüm okullar için tek bir performans eşiği belirleyerek, iyileştirme gereksinimi duyan dezavantajlı kırsal okulları haksız bir şekilde tanımlayabilir olduğu görülmüştür.

M10 nolu çalışmanın amacı, kırsal eğitim bilimcileri kırsal okulların ulusal normlarla karşılaştırıldığında zayıf olduğunu varsaydığını belirtmişlerdir. Bu makale, bu yaygın varsayımı tarihsel bağlam içine yerleştirerek ve ardından dikkati matematik başarısına odaklayarak daha yakından incelemektir. Çalışmanın sonucunda, matematik, tartışmasız en öğretilebilir konu olduğundan, kırsal kesimdeki öğrencilerin bu konuda başarılarının karşılaştırmalı durumunu belirlemek iyi bir varsayım testi gibi görünmekte olduğu, mevcut kanıtların bu varsayımı çürüttüğünü gösterdiği ancak daha eleştirel bir sorun olan "Matematik eğitiminde anlamın yeri nedir ve bu anlamda "yer" ne işlev görüyor? gibi soruların olduğu görülmüştür.

M11 nolu çalışmanın amacı, Avustralya'nın Victoria eyaletindeki Victorian Certificate of Education (VCE) vasıtasıyla tamamlanan matematik derslerine katılım ve performansı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, cinsiyet farkları, uygulanan belirli değerlendirmeye bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ve özellikle erkek öğrencilerin, kırsal bölgelerdeki akranlarına kıyasla daha düşük performans gösterme eğiliminde olduğu önemli bir bölgesel etki bulunduğu görülmüştür.

M12 nolu çalışmanın amacı, 1992 ve 1996 NAEP sekizinci sınıf matematik değerlendirmelerine katılan ulusal ve eyaletlerdeki 'kırsal' ve 'kırsal olmayan' öğrenci başarısı ile okul koşullarını sistematik bir analizle karşılaştırarak kırsal eğitimimize dair monolitik bakışımıza fikir vermek adına incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, 1992'de kırsal ve kırsal olmayan öğrencilerin matematik başarı düzeylerinin benzer olduğunu ve 1996'ya gelindiğinde

genel olarak kırsal öğrencilerin kırsal olmayan akranlarından daha iyi performans göstermeye başladığını göstermekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

M13 nolu çalışmanın amacı, Washington eyaletindeki farklı büyüklükteki okul bölgelerindeki ilkökul matematik öğretiminin benzerliklerini ve farklılıkları incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, farklı büyüklükteki ilkokullardaki öğretimin, genel olarak, daha çok benzer olduğunu göstermektedir. Genel olarak, farklılıklar nasıl öğrenci öğrenme hedefleri ve matematik öğretim materyallerinin seçildiği ve öğretmenin seçim sürecine ne kadar dahil olduğu, öğretmenlerin öğrenci ilerlemesini nasıl ölçtüğü, öğrenci başarısı, öğretmenlerin ilkökul matematik öğretme süresi ve öğretmenlerin son beş yıl içinde matematik iç içe eğitim programına veya atölye çalışmasına katılıp katılmadığı olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, bu dergide yer alan kırsal bölgede yapılmış matematik eğitimiyle ilgili çalışmaları incelenmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında kategori bakımından en fazla kırsal kesimde okul, en az yerlilere hizmet veren okullar kategorilerinde yapıldığı görülmüştür. Çalışma yıllarına göre değerlendirilirse en fazla çalışmanın 2003 yılında, en az çalışmanın 1985, 2007, 2011 ve 2013 yıllarında olduğu, katılımcı gruplarının da doktora programını tamamlayan mezunlar, Lise öğrencileri, Lise müdürleri, 15 yaşındaki gençler ve 8.sınıf öğrencileri olduğu sonucuna varılmıştır.

Journal of reserch in rural education da yer alan matematik dersini alma ve katılım alanında yapılan çalışmaların sonuçları ise her çalışma için farklılık göstermektedir. Bu sonuçlardan matematik dersini alanların konu alındığı çalışmalara bakılacak olunursa, lise mezunlarının genellikle standart bir diploma için gereken matematik kredilerinden daha fazlasını kazandığını göstermektedir; ancak kırsal lise mezunları, genellikle diğer yerlerden mezun olanlardan daha az matematik kredisi kazanmakta olduğu ve cinsiyet farkları, uygulanan belirli değerlendirmeye bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ve özellikle erkek öğrencilerin, kırsal bölgelerdeki akranlarına kıyasla daha düşük performans gösterme eğiliminde olduğu görülmüştür.

Journal of reserch in rural education da matematik eğitimi konu alan çalışmaların sonuçlarına bakılacak olunursa, matematik eğitimi ile istatistik eğitimi arasında bir ayırım yapmanın, YTME ile ilgili araştırmalara ve uygulamalara fayda sağlayacağını öne sürmekte olduğu ve kırsal odaklı deneysel bir çalışmaya güçlü bir ihtiyaç olduğunu belirtiyor ve böyle bir literatürün geliştirilmesine yönelik eleştirel bir okuma ile bilgi sahibi olması gerektiğini ve küreselleşme bağlamında özellikle kırsal yaşam dünyası etrafındaki sorunlar, böyle bir literatürün geliştirilmesine önemli katkılarda bulunabileceği görülmüştür. Diğer sonuçlar ise kırsal bağlamlarda matematikle ilgili güncel konuların genel bir bakış ve analizi; matematiğin kırsal bağlamlarda ve yer temelli pedagojideki rolüne daha geniş bir bakış ve kırsal bağlamlarda matematik eğitimi alanındaki araştırma ve uygulama için çok iş birliği olması gerektiği, yönteme yönelik tutucu yaklaşım, bilinebilir gerçekliğin varlığını kabul ettiği, içeriğe yönelik liberal yaklaşım, kırsal sorunlara geniş bir açıdan bakar ve kırsal yaşam dünyasının açık modellerinden kaçındığı ve uygulamaya yönelik radikal yaklaşım, araştırma bulgularının politika alanındaki kullanılmasının mücadele ve çelişki içerdiği ve farklı büyüklükteki ilkokullardaki öğretimin, genel olarak, daha çok benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Journal of reserch in rural education da matematik başarısını konu alan çalışmaların sonuçlarına bakılacak olunursa, 24 ülkeden 14'ünde kırsal matematik puanları, kentsel ve orta büyüklükteki topluluklardaki puanlardan önemli ölçüde düşük ve topluluk büyüklüğü ile ortalama matematik puanı arasında lineer bir ilişki bulunmuş olduğu, konferans tartışmalarından ortaya çıkan topluluk desteği, öğretim kaynakları, liderlik ve okul reformu, mesleki gelişim, hizmet öncesi ve göreve başlama, müfredat ve öğretim ve veri tabanı araştırılabilir sorularının olduğu ve 1992'de kırsal ve kırsal olmayan öğrencilerin matematik başarı düzeylerinin benzer olduğunu ve 1996'ya gelindiğinde genel olarak kırsal öğrencilerin kırsal olmayan akranlarından daha iyi performans göstermeye başladığını göstermekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Journal of reserch in rural education da kırsal okullarda matematik konu alan çalışmaların sonuçlarına bakılacak olunursa, kırsal öğrenciler ve okulları, ulusal ve eyalet değerlendirmelerinde önemli akademik ilerleme kaydetmiş olsalar da AYP'nin mevcut yürütme biçimi, eyaletlerin ulusal değerlendirmeden daha düşük başarı seviyelerini belirlemedikçe onlar için oldukça gerçekçi olmamaya devam etmekte olduğu ve matematik, tartışmasız en öğretilebilir konu olduğundan, kırsal kesimdeki öğrencilerin bu konuda başarılarının karşılaştırmalı durumunu belirlemek iyi bir varsayım testi gibi görünmekte olduğu, mevcut kanıtların bu varsayımı çürüttüğünü gösterdiği ancak daha eleştirel bir sorun olan "Matematik eğitiminde anlamın yeri nedir ve bu anlamda "yer" ne işlev görüyor? gibi soruların olduğu görülmüştür.

Journal of reserch in rural education da kırsal lise müdürlerinin matematik eğitimi reformu hakkında bilgi edinmek amacıyla yapılan çalışmanın sonucu ise, müdürlerin okullarında benimsenen reformların reform gündemini ne tamamen benimsediğini ne de tamamen görmezden geldiğini gösterdi. Bunun yerine, reformlar genellikle müfredat uyumu, müfredat içeriğinin küçük değişiklikleri ve bireyselleştirilmiş öğretim sağlama gibi aşamalı değişiklikleri içerdiği görülmüştür.

Ecem ve Akbayır'ın (2016) yaptığı çalışmada kırsal kesimde çalışan sınıf öğretmenlerinin; fiziksel koşullara, sınıfların öğrenme kültür ve iklimini etkileyen öğretmen-öğrenci-aile paydaşlarına, matematik müfredatına ve mesleki gelişimlerine yönelik karşılaştıkları sorunların temelinde kırsal kesimdeki mevcut durumun ve kırsal gerçeğinin göz ardı edilmesi bulunmaktadır. Çiftçi'nin (2010) yaptığı çalışmada öğrencilerin matematiğe karşı olumlu algılara sahip oldukları saptanmasına karşın; kırsal bölgelerde öğrenim gören öğrencilerin ilköğretim I. kademedeki kazanımları gereken kazanımların çoğuna sahip olmadıkları, problem çözme, akıl yürütme, ilişkilendirme ve iletişim kurma noktalarında sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Öneriler

Bu çalışmada kırsal bölgede yapılmış matematik eğitimiyle ilgili çalışmaları doküman incelemesi sonucu elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda kırsal bölgede matematik eğitimiyle ilgili yapılan çalışmaları incelemek isteyenlere öneriler sunulmaktadır.

Kırsal bölgede matematik eğitimi alanında daha fazla çalışma yapılabilir.

Kırsal bölgede yapılan çalışmalarda katılımcı grubu olarak ortaokul öğrencileri ile çalışma yapılabilir.

Türkiye’ de kırsalda eğitim alanına yönelik çalışmalara *Journal of Research in Rural Education* gibi bir dergide yer alması önerilebilir.

Kaynakça

Acat, M. B. & Çiftçi, Ş. K. (2010). Kırsal bölgelerde öğrenim gören öğrencilerin matematiğe ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2, 3—16.

Ardıç, F., Şengür, S. & Yenilmez, K. (2019). Kırsal bölgede öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin geometrik kavramları günlük hayatla ilişkilendirme düzeyleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 4 (2), 22—37.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.

Çalışkan, S. & Yenilmez, K. (2012). Kırsalda matematik eğitiminde çoklu zekâ uygulamaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (3), 837—848.

Gökçek, T. & Toker, S. (2016). Ortaokul öğrenci ve öğretmenlerinin kırsaldaki matematik eğitimine bakış açıları. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 33 (2), 43—67.

Kurt, H. (2003). *Türkiye’de köy-kent çelişkisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özcan, H. & Yenilmez, K. (2022). Kırsal ve kentsel bölgelerdeki ortaokul matematik öğretmenlerinin ölçme değerlendirme durumlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 7 (1), 49—69.

Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*.

Yenilmez, K. & Küçükay, S. (2021). Kırsalda öğrenim gören öğrencilerin uzamsal zekâ, uzamsal yetenek ve uzamsal kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 6 (1), 31—45.

6.1. İncelediğim Çalışmaların Kaynakçaları

M6: Bush, S. W. (2005). Improving research on mathematics learning and teaching in rural contexts. *Journal of Research in Rural Education*, 20(8).

M2: Chang, B. & Anderson, R. (2011). Mathematics course-taking in rural high schools. *Journal of Research in Rural Education*, 26(1).

- M11: Cox, P. (2000). Regional and Gender Differences in Mathematics Achievement. *Journal of Research in Rural Education*, Spring, Vol. 16, No. 1, 22–29.
- M10: Gunn, E. & Howley, B. C. (2003). Research about mathematics achievement in the rural circumstance. *Journal of Research in Rural Education*, Fall, Vol. 18, No. 2, 86–95.
- M7: Howley, B. C. (2003). Mathematics education in rural communities: an essay on the parameters of respectful research. *Journal of Research in Rural Education*, Spring, Vol. 18, No. 1, 45–51.
- M3: Howley, M. & Rhodes, M. & Andrianaivo, S. & Larson, W. & Howley, A. (2007). Standards-based reform of mathematics education in rural high schools. *Journal of Research in Rural Education*, 22(2).
- M5: Huber, S. D. & Howley, A. A. & Howley, B. C. (2005). Prescriptions for rural mathematics instruction: analysis of the rhetorical literature. *Journal of Research in Rural Education*, 20(7).
- M9: Lee, J. (2003). Evaluating rural progress in mathematics achievement: threats to the validity of "adequate yearly progress". *Journal of Research in Rural Education*, Fall, Vol. 18, No. 2, 67–77.
- M12: McIntire, G. W. & Lee, J. (2000). Interstate variation in the mathematics achievement of rural and nonrural students. *Journal of Research in Rural Education*, Winter, Vol. 16, No. 3, 168–181.
- M8: Royster, C. W. & Henderson, A. S. & Harmon, L. H. (2003). A research agenda for improving science and mathematics education in rural schools. *Journal of Research in Rural Education*, Spring, Vol. 18, No. 1, 52–28.
- M1: Showalter, A. D. (2013). Place-based mathematics education: a conflated pedagogy? *Journal of Research in Rural Education*, 28(6).
- M4: Williams, H. J. (2005). Cross-national variations in rural mathematics achievement: a descriptive overview. *Journal of Research in Rural Education*, 20(5).
- M13: Wilson, M. S. (1985). Differences in elementary math instruction and achievement among districts of varying size in the state of washington. *Journal of Research in Rural Education*, Volume 3, Number 2.

INVESTIGATION OF THE USE OF LOGISTICS 4.0 AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE LOGISTICS INDUSTRY

Öğr. Gör. Dr. Bilge VİLLİ

Balıkesir Üniversitesi,

bilgevilli@hotmail.com - ORCID: 0000-0002-1175-2043

ABSTRACT

The globalized world, ever-increasing competition, advancements in technology, and rapidly evolving customer wants and needs continuously drive businesses toward a constant pursuit of change and innovation. The logistics sector stands out as one of the industries most profoundly impacted by these changes and innovations. Particularly, the implementation of Industry 4.0 practices has catalyzed transformation within the logistics sector, giving rise to what is known as Logistics 4.0. Logistics 4.0 is defined as systems supported by advanced automation that enables closer visibility of customer needs, where information is gathered, shared, and processed in Internet of Things-based systems, supported by smart systems. Moreover, Logistics 4.0 offers various benefits to businesses such as enhancing efficiency, minimizing human errors, and increasing supply chain visibility. Recent research indicates a significant increase in the utilization of artificial intelligence in the logistics sector. Indeed, with the emergence of artificial intelligence, errors in storage and delivery in the logistics sector are minimized through options such as robots and autonomous vehicles, as well as the easy utilization of big data within the system. Consequently, businesses can produce more efficient outcomes. This study aims to comprehensively examine current trends in the logistics sector and the applications of artificial intelligence from a broad perspective. For this purpose, the positive aspects of using Logistics 4.0 and Artificial Intelligence will be emphasized and the importance of applications in this field will be touched upon. The aim of this study is to raise awareness about these issues and to shed light on other studies to be carried out in the future.

Keywords: Logistics Sector, Logistics 4.0, Artificial Intelligence.

1. INTRODUCTION

Today, developments in information technologies lead businesses to a great transformation. In order to increase their profitability and efficiency, businesses are looking for ways to improve their business processes and provide better products and services. Because businesses that make a difference in products and services and are focused on quality, customers and costs provide a competitive advantage over their competitors. Achieving this competitive advantage is possible by adapting information and technology to new business models in the best possible way. Industry 4.0, which we have heard about frequently in recent years and is based on

digitalization, includes technological tools that will help the transformation process of businesses and offers potential solutions to businesses. Industry 4.0 is not only in industry; It has also caused radical changes in the economy, society and how human-machine interactions should be directed [1,2]. With Industry 4.0, a smart transformation is taking place on a global scale in all sectors, and the logistics sector is one of these sectors [3]. This transformation, called Logistics 4.0 or “smart logistics”; It includes the use of high-tech sensors and advanced robotics in logistics operations and the connection of the entire supply chain with information technologies [4].

Logistics 4.0 and artificial intelligence provide significant benefits to both the industrial sector and businesses [5]. (The logistics industry is one of the sectors where artificial intelligence applications are most used. Logistics companies receive support from artificial intelligence in their work in areas such as purchasing, storage, shipment, demand forecasting and planning, inventory management, and customer relationship management [6]. In the logistics industry, artificial intelligence technology and robotic automation in the process from planning, storage, sales and marketing of products save time and ensure the transportation of products and services in a short time [7]. In this conceptual study, current trends and artificial intelligence applications in the logistics industry will be examined from a broad perspective. In addition, the positive aspects of Logistics 4.0 and the use of artificial intelligence will be emphasized and the importance of applications in this field will be touched upon.

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

2.1. Logistics 4.0

Industrial revolutions, which constantly renew themselves with the advancement and development of technology, are periods of radical changes. The first of these changes was the invention of the steam engine in 1712, and with this invention, the foundations of Industry 1.0 (Industrial Revolution 1.0) began to be laid. The Industry 2.0 period covers the years 1870-1914, and steel and other chemicals began to be used in addition to iron. Thus, there was a transformation from steam energy to electrical energy, and electrical energy was used for the first time in the moving belt system in 1870 [8]. In the Industry 3.0 period, automation has been introduced in production with the use of electronics, information technologies and the internet. During this period, the aim of businesses was to open up to the world, and again in this period, in production; many different approaches have emerged, such as better quality and cheaper production and efficiency in production. Following this period, as a result of intense internet use, Industry 4.0 emerged, in which the strengths of the traditional industry were integrated with information and communication technologies.

While the first three revolutions were the results of mechanization, the use of electrical energy, and information technology, Industry 4.0 is about the use of digital technologies that provide new and more efficient processes, new products, and services [8]. Industry 4.0 includes the technologies required for “smart” products or applications that enable the integration of physical objects and processes with each other [9]. Industry 4.0 has introduced the concept of

Logistics 4.0 into our lives [10]. Logistics 4.0 changes all logistics processes and even supply chains. Logistics 4.0; It realizes situations such as ease of access, fast information processing and security, which are becoming increasingly important in the age we live in, under a single roof [11]. Briefly, Logistics 4.0 can be defined as supply chain and logistics common cyber-physical systems within Industry 4.0. Since Logistics 4.0 consists of smart products and smart services, it can also be referred to as smart logistics [1]. Smart logistics; It is a logistics system that will increase the flexibility of businesses and bring them closer to the changes in the market and customer expectations. In this way, it becomes possible to increase customer satisfaction level, optimize production, and minimize storage and production costs [12]. Logistics 4.0 was born as a result of advanced internet use, known as digitalization, which enables real-time communication between machines and people [1]. Although there are many areas where logistics 4.0 is advantageous, high information technologies and investment costs can be considered as a disadvantage [13].

2.2. Artificial Intelligence (AI)

The emergence of artificial intelligence coincides with the World War II period. The emergence of various military weapon technologies and the development of computers during World War II show that the first steps of artificial intelligence have been taken. A British mathematician named Alan Turing brought this issue to the agenda in his conference in 1947 [14]. Later, a chess-playing computer called Deep Blue, produced by IBM, defeated the world chess champion. A burger company called Caliburger, as a result of its collaboration with Miso Robotics, has produced a burger chef robot that prepares food by integrating robotic arms called Flippy Robot into the kitchen area [15]. As can be seen, the foundations of artificial intelligence's development to a certain point today date back many years. Artificial intelligence is defined as a computer or a computer-assisted machine performing human-specific tasks related to higher logic processes such as finding a solution, understanding, making sense, generalizing or learning from past experiences [16]. According to John McCarthy [14], artificial intelligence is: "The science and engineering of making intelligent machines, especially intelligent computer programs. Popov [17] describes artificial intelligence; It is defined as having computers do the work done by humans.

2.3. Artificial Intelligence Applications in Logistics

Artificial intelligence technology is used in many different fields such as education, law and health. Artificial intelligence in the field of logistics; It is used to improve logistics flows, use financial flows more efficiently, that is, manage resources more efficiently and increase company capacities [18]. With artificial intelligence applications, it is aimed to minimize human errors that may occur in Logistics 4.0 and to deliver products and services to buyers at the right place and on time [5]. Below, artificial intelligence applications used in the field of logistics in recent years are explained.

Demand Forecasting: Artificial intelligence capabilities enable businesses to use real-time data in forecasting. Therefore, artificial intelligence-supported demand forecasting methods significantly reduce error rates compared to traditional forecasting methods [19]. With increased accuracy of demand forecasting, manufacturers can better optimize the number of vehicles shipped to local warehouses and reduce operational costs as they improve manpower planning. Local warehouses/retailers can reduce holding costs. Customers are less likely to experience stock outages, which reduces customer satisfaction [20].

Warehouse Robots: Warehouse robots are another AI technology that is being heavily invested in to improve businesses' supply chain management. The value of the warehouse robotics market stood at US\$4.7 billion in 2021. For example today, 200,000 robots work in Amazon's warehouses. In 26 of Amazon's 175 fulfillment centers, robots assist humans in picking, sorting, moving, and stacking packages [21].

Damage Detection / Visual Inspection: Damaged products can cause customer dissatisfaction and customer loss. Thanks to computer vision technology, businesses can detect damages and ensure quality control in warehouse operations. This way, logistics managers can determine the extent and type of damage and take action to mitigate further damage [19].

Self-Driving Vehicles: Driverless cars have the potential to transform logistics by reducing the heavy reliance on human drivers. Recent research emphasizes that autonomous cars and trucks will be used extensively in the near future [21].

Delivery Drones: Drone technology is increasing its impact in the transportation sector day by day. In terms of logistics of products, delivery drones are very useful when businesses deliver products to locations where land transfer is not possible, reliable or sustainable [22,23]. It helps businesses reduce waste costs and investments in storage facilities, especially in the delivery of products with a short shelf life.

Customer Service Chatbot: Customers contact the business when they have any problems with delivery. For this reason, customer service plays an important role in logistics companies. Customer service chatbots; Capable of performing low to medium call center tasks such as requesting a delivery, modifying an order, and tracking shipments. Chatbots are also a valuable technology for analyzing customer experience [24].

3. CONCLUSION AND EVALUATION

In the logistics sector, where there is intense competition all over the world, businesses are looking for new ways to provide the most effective customer experience, not to fall behind the digital world, and to make their operations fast and efficient. Logistics companies have to keep up with developing technologies in order to survive in the competitive environment. Today, the most important technologies available for interaction with the industry are artificial intelligence applications. Artificial intelligence applications are used in many stages of the logistics chain, such as demand forecasting, order picking, product tracking, inventory management, storage

and operation planning, and very positive results are obtained. Real-time inventory management can be achieved with computer vision, reduction in stock costs with artificial neural networks, increase in order picking efficiency with robotic technology, and fast and safe delivery can be achieved with autonomous vehicles and drone technology. With the growth of the logistics sector, the complexity has begun to become greater. Problems such as increasing customer demands, acquired data, integration with more business lines and businesses constitute some of these. Manpower and intelligence alone are not enough to solve these problems. Artificial intelligence can manage these processes with minimum time, error and cost compared to humans.

The Ministry of Commerce announced that Turkey, with a market size of 100 billion dollars in the logistics and transportation sector, has a 2.5 percent share of the global logistics market and ranks 11th in the world [25]. There are more than one thousand five hundred logistics and transportation companies in Turkey. However, the number of companies using artificial intelligence applications is very small. When we look at the sector, large-scale companies attach more importance to technological investments, while small-scale companies see technological investments as a large cost item. For this reason, development in the field of artificial intelligence in the logistics sector in Turkey is limited. However, modern technological investments at every stage of logistics processes will provide significant benefits to businesses in the long term. For this reason, businesses should eliminate infrastructure deficiencies and invest in information technologies with more emphasis. As can be seen, the competitiveness of logistics businesses largely depends on the human-artificial intelligence cooperation factor. But one of the obstacles to human-AI collaboration is the lack of highly skilled personnel. For this reason, businesses should attach importance to professional human resource management and make investments in this regard.

REFERENCES

- [1] Barreto, L., Amaral, A., & Pereira, T. (2017). Industry 4.0 implications in logistics: an overview. *Procedia Manufacturing*, 13, 1245–1252.
- [2] Landherr, M., Schneider, U., & Bauernhansl, T. (2016). The Application Center Industrie 4.0-Industry-driven manufacturing, research and development. *Procedia Cirp*, 57, 26-31.
- [3] Preuveneers D., Joosen W., Ilie-Zudor E, (2017). Trustworthy Data-Driven Networked Production For Customer-Centric Plants. *Industrial Management & Data Systems*. 117(10), 2305-2324.
- [4] Jahn, C., Kersten, W., & Ringle, C. M. (2018). Logistics 4.0 and sustainable supply chain management: Innovative solutions for logistics and sustainable supply chain management in the context of Industry 4.0. *Proceedings of the Hamburg International Conference of Logistics (HICL)*.
- [5] Szlapka, O. J., Wojciechowski, H., Domanski, R. ve Pawlowski, G. (2019). Logistics 4.0 Maturity Levels Assessed Based on GDM (Grey Decision Model) And Artificial Intelligence

In Logistics 4.0 -Trends And Future Perspective, *Procedia Manufacturing*, 39, 1734-1742, Elsevier Ltd.

[6] Min, H., “Artificial Intelligence in Supply Chain Management: Theory and Applications”, *International Journal of Logistics: Research And Applications*. 2010, 13 (1), 13-39.

[7] Sivasubramanian, M. (2021). Artificial Intelligence’s Impact on Our Everyday Lives. in *Learning Outcomes of Classroom Research*. page: 1.

[8] Lasi, H., Fettke, P., & Kemper, H. (2014). Industry 4.0 business and information. *Systems Engineering*, 6(4), 239–242.

[9] Hermann, M., Pentek, T., & Otto, B. (2016). Design principles for Industrie 4.0 scenarios. 49th Hawaii International Conference on System Sciences Design, 3928–3937.

[10] Scherf, J., “Was ist Logistik 4.0? Alles zum Thema Digitalisierung & Logistik”, 2018, Erişim adresi: <https://www.mmlogistik.vogel.de/was-ist-logistik-40-alles-zum-themadigitalisierung> logistik-a-692722 Erişim tarihi: 17.07.2020

[11] Schiemann, J., “Logistics 4.0-How Autonomous are Self-managed Processes?”, *Axit Connecting Logistics*, 2016, 16.

[12] Lin, B., Jones, C. A. (2009). *Digital Supply Chain Management and Implementation: A Research Review*.

[13] Szymańska, O., Adamczak, M., & Cyplik, P. (2017). Logistics 4.0 - A new paradigm or set of known solutions? *Research in Logistics and Production*, 7(4), 299–310.

[14] McCarthy, J. (2004). What Is Artificial Intelligence? <http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.html>.

[15] Cheung, C.W., Tsang I.T. & Wong, K.H., (2017). Robot Avatar: A Virtual Tourism Robot for People with Disabilities. *International Journal of Computer Theory and Engineering*, Singapore, (9)3, 229-234.

[16] Nabiyeu, V. V., “Yapay Zekâ: İnsan-Bilgisayar Etkileşimi”, Seçkin Yayıncılık, 2012.

[17] Popov, E. V., (Ed), “Yapay Zekâ”, Uzman Siteler ve Doğal Dil İşleme. Moskova: Radio i Svyaz, 1990, 461.

[18] Espindola, R. O., Chowdhury, S., Beltagui, A. ve Albores, P. (2020). The Potential of Emergent Disruptive Technologies for Humanitarian Supply Chains: The Integration of Blockchain, Artificial Intelligence And 3D Printing, *International Journal of Production Research*, 1-21, <http://dx.doi.org/10.1080/00207543.2020.1761565>.

[19] Merkuryeva, G., Valberga, A.; Smirnov, A. “Demand forecasting in pharmaceutical supply chains: A case study”, *Procedia Comput. Sci.* 2019, 149, 3-10.

[20] Wenzel, H., Smit, D., & Sardesai, S. (2019). A literature review on machine learning in supply chain management. In *Artificial Intelligence and Digital Transformation in Supply Chain Management: Innovative Approaches for Supply Chains*. Proceedings of the Hamburg International Conference of Logistics (HICL), Vol. 27 (pp. 413-441). Berlin: epubli GmbH.

[21] Dilmegani, C. (2024). Top 15 Logistics AI Use Cases and Applications in 2024, <https://research.aimultiple.com/logistics-ai/>

[22] Hua, H., Zhang, Z., “Application of Artificial Intelligence Technology in Short-range Logistics Drones”, 8th International Symposium on Next Generation Electronics (ISNE), Zhengzhou, China, 2019.

[23] Borstell, H., Reggelin, T., “Towards Virtual Commissioning of Image-based Information Systems for State Detection in Logistics”, IFAC PapersOnLine, 2019, 52(13), 2463-2470.

[24] Bahar, R. (2022). İşletmelerde Yapay Zekâ Kullanımı, (Editör: Orhan Duman), Kriter Yayınevi, İstanbul. 1. Baskı

[25] Inbusiness (2024). Lojistik ve taşımacılık sektörü dünya 11'incisi, <https://www.inbusiness.com.tr/sectorler/is-dunyasi/2024/04/13/lojistik-ve-tasimacilik> sektoru-dunya-11incisi

YENİ TURİZM TRENDİ GLAMPİNG TURİZMİN BİLİNÇLİ FARKINDALIK İLE İLİŞKİSİ VE BİR MODEL ÖNERİSİ

Doç. Dr. Melike GÜL

Balıkesir Üniversitesi,

melikegul@balikesir.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-9046-4161>

Öğr. Gör. Dr. Bilge VİLLİ

Balıkesir Üniversitesi,

bilgevilli@hotmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-1175-2043>

ÖZET

Son yıllarda değişen ekonomik ve teknolojik koşullar, kent hayatından uzaklaşıp doğaya yönelme arzusu, çevreyi sürdürülebilir tüketim mantığı ile kullanma bilincindeki artış turizm sektöründe de değişimlere neden olmuş ve alternatif turizm türleri hızla gelişmeye başlamıştır. Kamp turizminin lüks bir perspektiften sunulması anlamına gelen “glamping turizmi” de 2020’li yıllarla birlikte gelişim gösteren yeni turizm trendlerinden birisidir. Kökeni yaklaşık 2500 yıl önce atılmış olan, Budizm anlayışının bir öğretisi olarak ortaya çıkan, ilerleyen yüzyıllarda bir psikoterapi tekniği olarak da kullanılan bilinçli farkındalık (mindfulness) anlayışı ise kent yaşamının karmaşıklığı, değişen yaşam koşulları ve sorunlarla mücadele etmede insanlara önemli katkı sağlamaktadır. Bilinçli farkındalık, bireyleri geçmiş ve gelecek endişesinden kurtararak şimdiki ana odaklanmalarını sağlamakta, yargılayıcı olmama, sabır, güven, koşulsuz kabul gibi unsurları ile öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, glamping turizm ile bilinçli farkındalık ilişkisini ortaya koymak ve mindful glamper turist pazarı yaratmaya yönelik model önerisi geliştirmektir. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak glamping turizmi ve glamper turist kavramları tanıtılarak, glamping turizminin gelişim süreci ve Türkiye’deki glamping turizm işletmeleri, Dünyada ve Türkiye’de glamping turizminin mevcut durumu hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra ise glamper turist davranışları bilinçli farkındalık ile ilişkisi yönünden incelenecek ve son olarak mindful glamper turist pazarı yaratmaya yönelik geliştirilmiş olan model önerisi tanıtılacaktır. Literatür incelendiğinde glamping turizm ve bilinçli farkındalık anlayışını bir arada inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Glamper turist davranışlarının bilinçli farkındalık çerçevesinde incelenmesinin öncelikle literatürdeki bu boşluğu dolduracağı ve glamping turizm işletmeleri ile turist davranışlarını inceleyen konusunda uzman kişilere ve paydaşlara yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Glamping Turizm, Glamper Turist, Bilinçli Farkındalık.

EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EMERGING TOURISM TREND OF GLAMPING AND CONSCIOUS AWARENESS İIN TOURISM, ALONG WITH A MODEL PROPOSAL

ABSTRACT

In recent years, changing economic and technological conditions, the desire to move away from city life and towards nature, and the increase in awareness of using the environment with sustainable consumption logic have caused changes in the tourism sector and alternative tourism types have begun to develop rapidly. "Glamping tourism", which means presenting camping tourism from a luxury perspective, is one of the new tourism trends developing in the 2020s. The concept of mindfulness, which originated approximately 2500 years ago, emerged as a teaching of Buddhism, and was also used as a psychotherapy technique in the following centuries, makes a significant contribution to people in dealing with the complexity of urban life, changing living conditions and problems. Conscious awareness allows individuals to focus on the present moment by relieving them of past and future concerns, and stands out with elements such as non-judgmentalism, patience, trust and unconditional acceptance. The aim of this study is to reveal the relationship between glamping tourism and conscious awareness and to develop a model proposal to create a mindful glamper tourist market. In this context, the study will first introduce the concepts of glamping tourism and glamper tourists, and provide information about the development process of glamping tourism, glamping tourism businesses in Turkey, and the current situation of glamping tourism in the world and in Turkey. Then, glamper tourist behavior will be examined in terms of its relationship with conscious awareness, and finally, the model proposal developed to create a mindful glamper tourist market will be introduced. When the literature was examined, no study could be found that examined glamping tourism and conscious awareness together. It is envisaged that examining glamper tourist behaviors within the framework of conscious awareness will primarily fill this gap in the literature and will guide experts and stakeholders who examine glamping tourism businesses and tourist behaviors.

Keywords: Glamping Tourism, Glamper Tourist, Conscious Awareness.

1. GİRİŞ

Glamping, doğa ile baş başa tatil yapmak isteyen ancak kampçılığın olumsuzluğunu olumluya çevirmek isteyen kişilerin konfor ve lüks isteklerini karşılamak amacıyla geliştirilmiş bir turizm ürünüdür [1]. Glamper turistler ise bozulmamış doğayı keşfederken kaliteli hizmet ve konfor taleplerinden ödün vermek istememekte, tatilde spor faaliyetlerine katılmayı, doğa ve manzarayı seven turistler olarak tanımlanmaktadır [2]. Bilinçli farkındalık (mindfulness) geçmiş ya da gelecekte değil, an'da yaşamak anlamına gelmektedir. Bilinçli farkındalık düzeyi yüksek olan yani mindful düşünebilen bireyler, karşılaştıkları sorunlara odaklanmak yerine bu sorunları ortaya çıkaran nedenlere odaklanmakta, böylelikle yaşadıkları olumsuzlukları daha rahat çözebilmektedirler. Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde; glamping kavramı, glamping turizminin tarihçesi, glamping işletmelerinin özellikleri, Türkiye'de ve dünyadaki durumu incelenmiş, ikinci bölümünde glamper turist davranışları ve bilinçli farkındalık arasındaki ilişki incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise, mindful glamper turist pazarı yaratmaya yönelik bir model önerisi geliştirilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Glamping Kavramı

Glamping kavramı, İngilizce “glamorous” (gösterişli/büyüleyici/göz alıcı) ve “camping” (kamp yapma) sözcüklerinin birleşmesinden oluşmakta; doğaseverlere doğayla direk temas halinde alışılmışın ötesinde konforlu ve lüks bir konaklama deneyimi sunan yeni bir trend olarak karşımıza çıkmaktadır [3, 4, 5, 6]. Ayrıca bu kavram 2005 yılında ilk olarak Birleşik Krallık'ta kullanılmıştır [7]. Son yıllarda tüm dünyada popülerliği artan ve giderek yaygınlaşan glamping kavramına ilişkin literatür incelendiğinde çok sayıda tanıma rastlanmaktadır. Örneğin Boscoboinik ve Bourquard [8] glampingi, “sızdıran çadırlar, rahatsız uyku tulumları ve uydurma yiyecekler gibi rahatsız edici durumlar olmadan, ağaç ev, otağ, igloo, cam ev, kabin gibi çeşitli malzemelerden yapılmış ve içleri lüks eşyalar ile donatılmış olağandışı mekanlarda konaklama sunan ev konforunda kamp yapma” olarak tanımlamışlardır. Sakacova [9]’nın tanımına göre glamping, “genel olarak konfor ve kaliteli hizmetler ile karakterize edilen, kalabalıktan uzaklaşmak, olağanüstü doğal ortamlarda çevreye zarar vermeden dinlenme, çeşitli aktivitelere katılma, lezzetli yiyecek ve içeceklerin tadını çıkarma gibi olanaklar sunan lüks kampçılık” olarak ifade edilmektedir. Andrey vd., [10] göre ise glamping, “açık hava turizminde lüks ve doğayı, konfor ve çevreye saygıyı birleştiren ve hem kelimenin tam anlamıyla hem de mecazi olarak 'kutunun dışında' bir konaklama sunma konusunda münhasırlık ve benzersizlik sağlayan yeni bir trend” dir. Birdir vd., [11] glampingi, “çadır, kamp malzemesi taşıma, kamp alanı bulma gibi endişeler olmadan, tuvalet ve banyosu olan rezervasyon ile ekstra hizmetlerin alınabildiği ve doğada yapılan faaliyet” olarak tanımlamışlardır. Ahn ve Lee [12] göre ise glamping, “tatilcileri günlük hayattan uzaklaştırarak, özgün deneyimler sunan, doğanın zorluklarına maruz kalmadan, yüksek kaliteli VIP hizmetler sunarak misafirlerini şımartan, doğanın bir “Peri Masalı” tadında deneyimlenmesine imkân sunan bir konaklama türü” dür. Ergüven vd., [13] ise glampingi, “birbirine zıt kavramlar olan kamp ve lüksün bir araya gelmesiyle oluşan, lüks ve doğayı sadelikle birleştirerek, hem modern bir konaklama tesisinin konforunu hem de kamp yapmanın özgürlüğünü sunan hibrit bir turizm türü” olarak tanımlamışlardır. Henriques [14] göre glamping, “geleneksel kampçılık ruhundan uzaklaşmadan, doğayı güvenli bir şekilde deneyimleme imkânı sağlama, doğada lüks ve konforu birleştirerek olağanüstü bir deneyim sunma gibi ayırt edici özellikleri olan bir pazar segmenti” olarak ifade edilmektedir. Brochado ve Pereira [5] glampingi açık hava konaklama deneyimleriyle ilgili rahatsızlıkları ortadan kaldırarak büyüleyici, konforlu ve lüks bir “açık hava otel deneyimi” sunan bir turizm türü olarak tanımlarken; Hrgović vd., [6] ise "alışılmışın dışında" bir konaklama sunma konusunda ayrıcalık sağlayan bir "neo-konfor" trendi olarak tanımlamaktadır. Petrusa ve Vlahov [15] glampingin, “doğada sadece birkaç lüks tasarımlı çadır değil, kampçılığın elit versiyonu, aynı zamanda bir hikâye, eşsiz bir deneyim, entegre bir proje ve geniş bir hizmet yelpazesine sahip kapsamlı, sürdürülebilir, karma bir paket” olduğunu vurgulamaktadır. Dorofeeva [16] glamping kavramını, “doğaya zarar vermeden, konumlandığı çevreye organik olarak uyum sağlayan, vahşi doğada en konforlu koşullarda yaşamayı içeren, doğa ve lüksü bir araya getiren ve rahatlıktan ödün vermeden doğaya geri dönme fırsatı sunan, gelişmiş (5 yıldızlı) bir kamp türü” olarak tanımlamaktadır. Kılınç [17], glampingi “ehl-i keyf” kampçılık anlamına gelen ve üst seviye bir kamp anlayışını yansıtan, konuklarına zenginleştirilmiş farklı deneyimler sunan, kaliteli hizmetin ve doğanın cazibesinin konforlu bir konaklama ile birleşimi olarak tanımlamaktadır. Katić ve Tafra [18]’a göre ise glamping,

şehirlerden, kalabalıklardan, kirlilikten uzak, mahremiyet, çeşitli teklifler ve kaliteli hizmetler içeren geniş bir resim'dir.

Yukarıdaki tanımlardan görüldüğü üzere; doğa, konfor, lüks ve açık hava konaklama kelimeleri glamping kavramını açıklamada oldukça sık kullanılmaktadır. Glamping kavramının daha iyi anlaşılması için, öncelikle nasıl ortaya çıktığının incelenmesi gerekmektedir. Aşağıdaki başlıkta glampingin tarihçesi yer almaktadır.

2.2. Glamping Turizminin Tarihçesi

İnsanoğlunun geçmişten günümüze olan hayatları incelendiğinde çadır yaşantısına ait buluntulara rastlanmaktadır. Günümüzde glamping her ne kadar yeni bir konaklama trendi olarak görülse de GlampinHub [19] internet sitesinde yer alan bilgilere göre Dünya üzerinde glamping serüveni “Tipis” olarak adlandırılan çadırların tahta buluntularının keşfi ile başlamaktadır. Ayrıca 6. Yüzyıl'da Orta Asya'da yaşayan Türklerin barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında “yurtlar” kullanılmıştır. 1300'lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğunda ipek ve değerli malzemelerle süslenmiş olan abartılı ve lüks çadırlar padişahlar ve aileleri için geçici konaklama amacıyla kullanılmıştır [20]. 16. yüzyılda Avrupa'da Kral James V. ve annesinin birlikte seyahat ettiği İskoçya'da benzer bir glamping biçiminden bahsedilmektedir. Atholl Dükü, kral ve annesinin ziyaretleri sırasında konaklamaları için, saraylarda yaşanan tüm konforun tadını çıkardıkları, günümüz glamping konaklama işletmelerine benzer lüks bir kulübe yaptırmıştır [15]. 1900'lü yılların başlarında Afrika'da varlıklı gezginlerin safari yaparken lüks yaşam tarzlarından ödün vermemelerinden dolayı glamping turizmi başlamış ve hızla Asya, Okyanusya, Kuzey ve Güney Amerika, Orta Doğu ve son olarak Avrupa'da yayılmıştır [21]. 1950'li yıllarda ise, kısıtlı imkanlarla yapılan ve yoksul ailelerin tatil deneyimi yaşamalarına olanak tanıyan çadır tatilleri yükselişe geçmiştir. 1990'ların sonlarında yaşanan küresel ölçekli ekonomik krizler ise glamping turizmindeki talep artışının en büyük sebeplerinden birisi olmuştur [19]. Zaman içerisinde doğada lüks bir aktivite olarak görülen erken dönem lüks kamp fikri, sadece zenginler için değil, tüm insanlar için popüler ve erişilebilir bir turizm konaklaması haline gelmiştir [22, 23]. Günümüzde ise çevre koşullarının değişmesi nedeniyle, kampçılık lüks kökenine geri dönmüş ve glamping adı verilen yenilikçi ve yaratıcı konaklama birimlerinin geliştirilmesiyle eski ihtişamını geri kazanmıştır [6].

2.3. Glamping İşletmeleri ve Özellikleri

Glamping işletmeleri, bozulmamış doğal, kültürel, tarihi güzelliklere sahip bölgelerde kurulan; doğaya uygun yapıda inşa edilen, ulaşım açısından kolay erişime sahip, kaynakların korunmasına ve geri dönüşüme önem veren, enerji ve su tasarrufu yapan, çevre dostu ürünler kullanan işletmelerdir [1, 24]. Bireylerin günlük hayattan kaçma, mahremiyet, konfor ve güvenlik gibi ihtiyacını karşılayan bu işletmeler ayrıca kişiselleştirilmiş hizmetler, çeşitli olanaklar ve aktiviteler sağlayarak konuklarına eşsiz ve unutulmaz bir tatil deneyimi yaşatmayı amaçlamaktadır [25]. Glamping denince çoğu zaman akıllara lüks çadır konaklaması gelse de glamping türü konaklama sadece lüks çadırlardan ibaret değildir. Bu konaklama türü aynı zamanda safari çadırları, otağlar, kulübeler, eko-evler, ağaç evler, cam evler, eko-kapsüller,

küpler, kubbeler, bungalovlar, barakalar, karavanlar, “A frame” kabinler, İgloolar (eskimo evleri), konteynırlar, mağaralar ve hobbit evleri gibi tasarım açısından güçlü tasarım ve inovasyona sahip sıra dışı konaklama seçenekleri de sunmaktadır [26].

2.4. Dünya’da ve Türkiye’de Glamping Turizmin Mevcut Durumu

Dünya’da ilk kamping organizasyonu 1861 yılında, ilk tatil amacı taşıyan kamplar ise 1874 yılında Amerika’da yapılmaya başlanmıştır. Özel olarak nitelendirilen kamplar 1876 yılında, bütün yaş gruplarına ve eğitim düzeylerine hitap eden kamplar 1885 yılında, genç erkekler için kamplar ise 1900 yılında düzenlenmiştir [27]. Kampçılık ile ilgili bilinen ilk kitap 1908 yılında, kampçılığın kâşifi olarak kabul edilen Thomas Hiram Holding tarafından yazılmıştır. 1910 yılına gelindiğinde Amerikan Kamp Birliği (American Camp Association) kurulmuş ve 1912 yılında ise ilk kızlar kampı düzenlenmiştir. 1941 yılında ise gençlik kampları birliği kurulmuş ve 1948 yılında ilk kamp standartları belirlenerek uygulanmaya geçilmiştir. 1990’lı yılların sonlarında artık kamp alanlarında konaklama karşılığında belirli bir miktarda ücretin ödenmesine dair anlaşmalar yapılmıştır [28]. Zaman içerisinde Dünya’da artan lüks kamp ihtiyacı ile “glamping turizmi” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu glamping turizmine hizmet eden işletmeler, seyahat acenteleri ile çalışmaya başlayarak pazarda iyi bir yer edinebilmeye çalışmaktadır. İngiltere’de faaliyet gösteren ve ilk glamping seyahat acentesi olma özeliğini taşıyan “Goglamping.net” in internet sitesi incelendiğinde Büyük Britanya ve Birleşik Krallık’ta toplam 268 glamping işletmesinin olduğu görülmektedir [19]. Avrupa’da faaliyet gösteren “euroglamping.com” internet sitesi incelendiğinde ise; Almanya’da 37, İtalya’da 45, İspanya’da 37, Fransa’da 176, Hollanda’da 99 adet glamping işletmesi vardır [29]. Türkiye’de ise TripAdvisor sitesi incelendiğinde, 40 tane glamping işletmesinin olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki doğal ve kırsal alanların fazlalığı ve iklim koşulları göz önüne alındığında bu sayının oldukça az olduğu ve glamping turizminin henüz yeterli seviyede olmadığı söylenebilir.

2.5. Glamper Turist Davranışları ve Bilinçli Farkındalık İlişkisi

Yeni bir turizm trendi olarak ortaya çıkan glamping turizmi; çevre dostu yapısı ile bilinen, şehir karmaşasından kaçıp rahatlamak isteyen insanların doğa ile baş başa kalabilecekleri ortamı sunan, aynı zamanda konfor ve kaliteli hizmet ihtiyaçlarını da karşılayan, böylelikle kamp turizminin olumsuzluklarını gideren bir turizm türüdür [2]. Açık hava rekreasyon faaliyetlerinin ağırlık kazandığı bu turizm türünde bisiklete binmek, yürüyüş, yelken ve kano sporları, balık tutma, okçuluk, fotoğrafçılık, yoga ve meditasyon gibi faaliyetler glamping deneyimi yaşamak isteyen turistlerin tercihi olmaktadır [30]. Glamper sözcüğü glamping kavramından türemiştir ve ‘glamping yapan kişi’ anlamına geldiğinden dolayı glamping faaliyetleri gerçekleştiren kişiler “glamper” olarak adlandırılmaktadır [9]. Türkçede “derin farkındalık hali” olarak ifade edilen bilinçli farkındalık, “yargılama yapmadan, sadece şu an ne olduğuna odaklanma” olarak tanımlanmaktadır [31]. Synder vd. [32] bilinçli farkındalığı kişinin dikkatini hem bir amaca yönelik olarak hem de yargılama yapmadan şimdiki ana odaklaması şeklinde ifade etmişlerdir. Shapiro vd. [33] ise niyet, dikkat ve tutum olmak üzere üç ayrı bileşenden oluştuğunu belirtmiştir. Bilinçli farkındalık alanında büyük katkıları olan Kabat-Zinn [34] bu kavram için “dikkatin istemli ve yargısız bir şekilde şu anki deneyimlerin akışına aktarılması” şeklinde bir

tanımlama yaparken, Adabalı [35] bilinçli farkındalığı bireyin hem çevresinde gerçekleşen olayları hem de bu olaylara karşı vermiş olduğu tepkiyi daha iyi gözlemlenmesini sağladığı için, zihinsel bir kabiliyet, zihinsel bir fonksiyon olarak ifade etmektedir.

Yapılan literatür taraması sonucunda glamper turist davranışları ile bilinçli farkındalık arasında yakın ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Hayes vd. [36], bilinçli farkındalığı “kişinin iç dünyasında ve dış çevresinde gerçekleşenlere eleştirel yaklaşımdan, herhangi bir yargılama yapmadan gözleme yeteneği” diye belirtmişlerdir. Ahn ve Lee [12] glamper turistlerin doğayı “seyirci” olarak deneyimlediğini ve bir “peri masalı” motivasyonu ile izlediğini belirtmektedir. Dolayısıyla glamper turistlerin doğayı gözleme yetileri ile bilinçli farkındalık sahibi bireylerin dış çevreyi yargısız gözleme yeteneği arasında benzerlik bulunmaktadır. Glamper turistler, bireysel olarak seyahat etmeyi tercih etmekte, tatillerini kendileri organize etmekte, macera yaşamayı, yeni yerler keşfetmeyi, yeni deneyimlere sahip olmayı istemekte, seyahatlerinde özgür ve bağımsız olmayı arzulamakta ve yeniliklere açık olmaktadır [2]. Kişiliğin “Deneyime Açıklık” boyutuyla da ilişkili olduğu bilinen bilinçli farkındalık ise yeni deneyimlere açıklığı ve ilgiyi içermekte, alıcı dikkatin, yeni fikirlerin ve duyguların özümsemesini desteklemektedir [31]. Bu açıdan bakıldığında glamper turistlerin yeni deneyimler yaşamaya ve bağımsız davranmaya olan yatkınlığı bilinçli farkındalığın özünde yer alan yenilikçilik ile ilişkili görülmektedir.

Kabat-Zinn [37] bilinçli farkındalığın temel unsurlarını başka bir ifadeyle tutumlarını yedi kategori altında toplamıştır. Bu unsurlar; yargılayıcı olmama, sabır, acemi aklı (zihni), güven, hırslanmamak (çabasızlık), kabul etme (kabullenme) ve oluruna bırakma olarak ifade edilmektedir. Kock vd. [38] ise turist davranışlarını evrimsel psikoloji bakış açısıyla incelemişler ve turist davranışlarını “güvenlik, keşif (yenilik arayışı), bağlılık (sosyalleşme), statü ve romantik ilişkiler” olarak beş motivasyon kaynağı çerçevesinde açıklamışlardır. Bu motivasyon kaynakları Ceylan ve Serçek [2] tarafından yapılan çalışmada glamper turist davranışları açısından yorumlanmıştır. Bu kapsamda glamper turist davranışlarının altında yatan motivasyon kaynakları ile bilinçli farkındalığın unsurları arasında yakın ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; bilinçli farkındalık yaklaşımının önemli bir unsurunu oluşturan güven unsuru bireyin kendisine, bilgeliğine ve erdemine güvenme davranışını ve tutumunu göstermesidir [39]. İnci ve Ergen [40], Aktepe ve Tolan [41] bireyin seçimlerini yaparken herhangi bir otoriteyi değil, kendi arzu ve fikirlerini esas aldığıda sorumluluk duygusunun da kendisine ait olacağını ve kendi iradesi ile hareket ettiği için yaşam hakkında daha fazla deneyim kazanacağını ifade etmektedirler. Glamper turistler de kendi istek ve iradeleri ile vahşi doğada yaban hayvanları ve yabancı kişiler ile birlikte olmaktan kaçmayı yeğlemekte ve bu nedenle kamp turizmi yerine kendilerini daha güvende hissedebilecekleri glamping işletmeleri tercih etmektedirler [2]. Keşif güdüsü, glamper turistlerin davranışlarında yeni yerler keşfetmek ve yeni deneyimler aramak açısından çok önemli bir rol oynamakta ve turistlerin doğa içerisinde yeni yerler görmek, yeni kültürler tanımak ve doğayı daha yakından deneyimlemek istemesi keşif güdüsünden dolayı ortaya çıkmaktadır [38]. Bilinçli farkındalığın unsurlarından acemi aklı (zihni) ise bireylerin geçmiş deneyimlerinden ve ön yargılarından kurtularak yeni olasılıklara açık olmalarını sağlamakta, yaşanan her anı kendine özgü değerlendirmelerini

önermektedir [42]. Dolayısıyla bir glamper turist doğayı deneyimleme amacıyla gerçekleştirdiği seyahatinde her şeyi sanki ilk kez görüyormuş gibi davranmalı, bir çocuk merakı ile çevresindekileri ve yaşanan olayları ilk defa yaşıyormuş gibi algılamalıdır. Bu şekilde davrandığında glamper turist davranışlarının önemli motivasyon kaynaklarından olan keşif güdüsü amacına ulaşmış olacaktır. Atalay [43] insanların yaşamında dikkatini yönelttikleri şeylerin fazlaştığını ve geliştiğini belirtmektedir. “*Neyi beslerseniz, o gelişir*” diye ifade ettiği bilinçli farkındalığın önemli unsurlarından olan sabır sayesinde, olumlu anlara odaklanmanın daha kolay olacağını savunmaktadır. Lehto vd. [44] tatil etkinliklerinin birlikte gerçekleştirilen aile üyeleri ve arkadaşlar, dostlar arasında etkileşim için önemli bir fırsat olduğunu ve motivasyonu sağladığını belirtmektedirler. Glamper turistler de doğayı deneyimleme esnasında sosyalleşme güdüsüyle hareket ederek yakın ilişki içerisinde buldukları kişiler ile tatillerini gerçekleştirmektedir. Bu deneyim esnasında bilinçli farkındalığın önemli unsurlarından olan sabır, olumlu ilişkilere odaklanmalarını ve bağımlılık ihtiyacı çerçevesinde tüm deneyimleri an be an yaşamak istemelerini sağlayacaktır. Glamper turistlerin doğada deneyim kazanırken aynı zamanda lüks yaşam tarzlarından ödün vermemelerini sosyal medyada paylaşımları “statü” motivasyonunun, bir glamping işletmesinde romantik tatil yapma isteği ise “romantik ilişkiler” motivasyonunun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır [2]. Bu güdüler ile seyahate çıkan glamper turistler bazı durumlarda tatilleri süresince memnuniyetsizlik ve tatmin olamama durumu yaşayabilirler. Tolle [45] ise bireylerin zihinlerindeki sesi tarafsız bir biçimde, yargılamadan dinlediklerinde olumsuz düşüncelerin onların üzerindeki gücünü yitirerek büyük bir hızla kaybolduğunu ifade etmektedir. Glamper turistler zihinleri ile özdeşleşip yargılama gücünü kendilerine vermediklerinde bilinçli farkındalık becerileri gelişmiş olacak ve seyahatleri tasarladıkları gibi gitmese dahi yaşadıkları her andan tatmin olmayı başarabileceklerdir. Bilinçli farkındalığın önemli unsurlarından olan yargılayıcı olmama tutumunun gelişebilmesi için Kabat-Zinn [46]’e göre, bireylerin otomatik yargılarını fark etmesi ve karşılaştıkları olayları ön yargıları ve olumsuz etiketleri olmadan görebilmesi oldukça önemlidir.

2.5.2. Mindful Glamper Turist Pazarı Yaratmaya Yönelik Bir Model Önerisi

Bilinçli farkındalık kavramının özünü; çoklu ve/veya alternatif bakış açılarının farkında olmak, yeni bilgilere karşı açık olmak, olay ve durumlardaki farklılığa karşı duyarlı ve esnek olabilmek ve önceki deneyimlerden ziyade mevcut duruma odaklanmak oluşturmaktadır [47, 48]. Bilinçli farkındalık sahibi olan bir glamper turist; mevcut çevreyle aktif olarak ilgilenen, meraklı ve farklı durumlara dikkat eden, çevresine karşı tetikte olan ve aynı zamanda durumla duygusal olarak meşgul olan, farklı olay ve durumlar karşısında açık ve esnek davranabilen bir birey olarak tanımlanır. Bu nedenle glamping turizm hizmetlerini deneyimleyecek turistler için bilinçli farkındalığın öğelerini oluşturan dikkat, merak, uyanıklık, duygusal katılım ve açıklık-esneklik boyutları kapsamında bir model önerisi geliştirilmiştir.

2.5.2.1. Glamper Turistlerin Hizmetlerin Farkında Olması (Dikkat)

Glamper turistler dikkat yatkınlığına sahip olduklarında doğa ve dikkat odaklı faaliyetlerden ve hizmetlerden etkilenme olasılıkları da daha yüksek olmaktadır [49]. Lengyel [50] çalışmasında kentsel turizm alanlarında farkındalık düzeyi düşük iken, doğa turizmi alanlarında en yüksek farkındalığın gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Glamper turistlerin katılacakları doğaya yönelik faaliyetler arasında Kotera vd. [51] tarafından da ifade edildiği gibi nefes yogası, meditasyon, yürüyüş ve rahatlama yaratacak etkinlikler yer almaktadır. Bu faaliyetler psikolojik olarak depresyon, kaygı, öfke ve stresi azaltmada etkili olurken, turistlerin dikkat yeteneklerini arttırmakta ve daha olumlu duygular kazanmalarına yardımcı olmaktadır [52]. Bir glamper turistin hizmet almak için geldiği destinasyonun ve glamping turizm işletmesi içerisindeki mekânların görüntüsü farkındalığı arttırmada etkili olmaktadır. Glamper turistin daha dikkatli olması için bu mekânların çok boyutlu ve dinamik olup görsel-işitsel sunumlar, modeller ve ekranlar içermesi ve sözü edilen öğelerin turistin dikkatli özellikleri ile birleştirilmesi, örneğin konuya ilginin sağlanıp, öğrenme arzusunun artırılması gerekmektedir. Böylelikle glamper turistin aldığı hizmet daha fazla öğrenme, memnuniyet ve daha iyi anlayış ile sonuçlanacaktır. Mekânlar birbirine benzer olduğunda ve turist bunlarla ilgilenmediğinde ya da yorgun olduğunda ise dikkatsizlik ortaya çıkacak ve sonuçta öğrenme, anlayış ve memnuniyet düşük düzeyde kalacaktır [53]. Dikkatli (mindful) bir glamper turist olabilmek için temel ilkelere sahip olmak, farklı bakış açıları taşımak ve işlenen bilgiyi kullanarak uygun duyarlı yöntemle uyum sağlamak gerekmektedir [54]. Glamper turistlerin bilinçli farkındalığa sahip olmaları; daha önceki tatilleri hakkındaki anılarını hatırlaması ya da onlarla yaşaması yerine, dikkatlerinin şimdi olan her şeye, yeniden o ana çekilmesi anlamına gelmektedir [55].

2.5.2.2. Glamper Turistlerin Yenilikleri Merak Etmesi

Merak, “öğrenmeye hevesli olma duygusu” şeklinde tanımlanabilir [54]. Bilinçli farkındalık ile hareket eden bir glamper turist, tatil süresince karşılaşacağı bilgileri aktif olarak zihninde işleyecek ve karşılaşacağı birçok şeyi ilk defa keşfediyormuş gibi yeniden tanımaya, öğrenmeye çalışacaktır. Atalay [43] tarafından da ifade edildiği gibi şimdiki anı keşfetmenin en önemli yolu aslında merak etmektir. Dolayısıyla glamper turistlerin lüks ve konforlarından ödün vermeden doğa ile iç içe geçirecekleri vakitlerde her anın yeni bir an olduğunu ve kendilerine yeni bir şeyler katacağını fark etmeleri ve onu ilk defa deneyimleyeceklerini bilerek merak etmeleri mindful glamper turist yaratmanın ikinci adımını oluşturmaktadır. Örneğin; kano sporu yapmak isteyen bir glamper turist, hızlı akıntılı sularda nasıl kürek çekeceğini, hangi kürek ve tekneyle bu sporu yapması gerektiğini, bu spor vasıtasıyla kaslarını nasıl çalıştıracaklarını ve güçlendireceğini vb. konuları önceden bu hususlar hakkındaki bildiklerini bir kenara bırakarak ilk kez öğreniyormuş gibi merak ederek keşfetmeye çalışırsa geçirdiği tatil ve katıldığı aktivitelere daha iyi odaklanmış ve bütün bunlardan maksimum ölçüde yarar sağlamış olacaktır. Glamper turistler bilinçli farkındalık kavramının merak boyutuna uygun davrandıklarında, doğaya yönelik gerçekleştirilebilecek yeni aktiviteleri araştırmayı seven, bu aktivitelerin nasıl ve neden yapıldığını merak eden, aynı zamanda başka yollar denenerken de yapılabileceğini düşünerek sürekli yenilikleri merak edip araştıran, glamping işletmelerini ve alternatiflerini sorgulamayı seven turistler ortaya çıkacağı için turistik işletmelerin hizmet kalitesinde de artış olacaktır.

2.5.2.3. Glamper Turistlerin Hizmetleri Deneyimlemede Otomatik Pilottan Kurtulması

Otomatik pilotta davranma durumu, kişi bilinçli farkındalık sahibi olamadığında, tek bir bakış açısına bağlı kaldığında ve otomatik olarak hareket ettiği bir katılık durumunun içerisinde sıkıştığında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bilinçli farkındalıktan uzak bir glamper turist katı bir zihniyet taşımakta ve yeni bağlam ve perspektiflerden habersiz tatilini gerçekleştirmektedir. Örneğin; balık tutma, ok atma ya da yelken binme faaliyetlerini gerçekleştirirken bu aktiviteler ile ilgili daha önce öğrendiği kurallar yanlış dahi olsa bunlardan ödün vermek ve değiştirmek istemiyorsa glamping işletme yetkilileri tarafından kendisine doğrusu öğretilmeye çalışılsa bile benimseyemez ve kabullenemez. Erme ve Alparslan [56] “farkındalık yoksunluğu” adıyla ifade ettikleri bu durumu, geçmişe takılı kalarak yeni durumların varlığını kabullenememe olarak açıklamaktadırlar. Glamper turistler farkındalık yoksunluğu yaşayıp davranışları otomatik geliştiğinde içinde buldukları anı kaçırmakta ve bilinçli farkındalıktan uzaklaşmaktadırlar. Otomatik pilotta hareket etmek, glamper turistlerin ihtiyaçlarına daha uyumlu olacak seçenekleri değerlendirmelerini zorlaştırırken, bilinçli farkındalık temel ihtiyaçları nedeniyle ortaya çıkan istemlerine dikkatlerini vermelerini kolaylaştırmaktadır [31]. Bir kişinin otomatik pilottan kurtulması “uyanıklık” olarak da ifade edilmektedir. Uyanıklık özelliği gelişmemiş otomatik pilotta hareket eden glamper turistlerin dikkati çok çabuk dağılmakta, buldukları konum ve işletmenin neresi olduğuna dikkat etmemekte, hangi faaliyeti ya da sporu denediklerinin farkında olmadan otomatik olarak bir şeyleri denemekte, yenilikleri öğrenmek için herhangi bir çaba göstermemektedirler. Atalay [43] bilinçli farkındalığın bireylere otomatik reaksiyonlar yerine seçilmiş yanıtlar verebilme özgürlüğünü sağladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bilinçli farkındalık sahibi bir glamper turist denizde gerçekleştireceği faaliyetler esnasında deniz suyu sıcaklığı ve seviyesine, rüzgârın yönüne, yağmur olasılığına, ormanda katılacağı faaliyetlerde ise toprağın yapısına, hava koşullarına, konduğu işletmenin kendisine sunacağı hizmetlere dikkat edecektir.

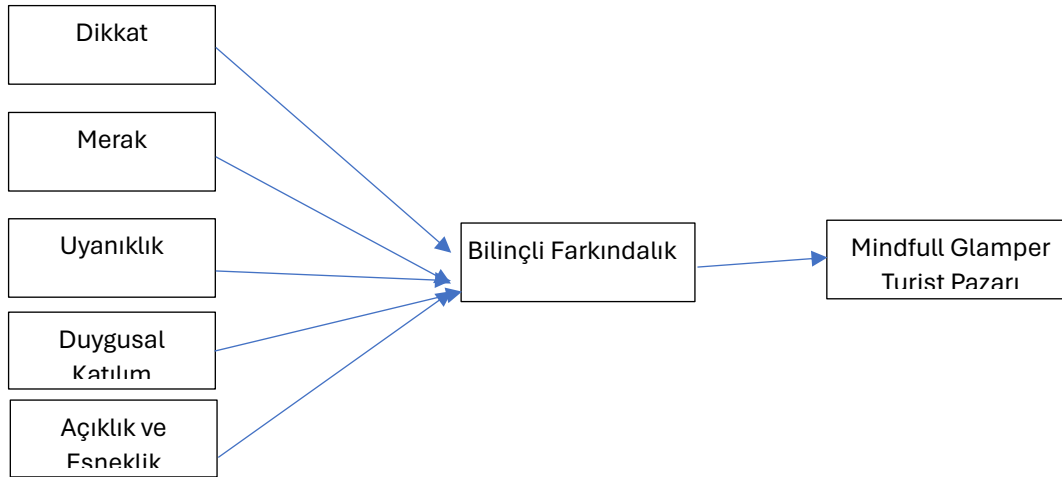
2.5.2.4. Glamper Turistlerin Duygusal Katılımının Sağlanması

Glamper turistlerin tatil için gittikleri destinasyon ile duygusal olarak ilgilenmesi, zihinlerinin tamamen bu destinasyon ile meşgul olması, duygusal katılım sağladıklarında ortaya çıkmaktadır. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde bilinçli farkındalığın; duygu düzenlemede zorluk, tükenmişlik ve depresyon ile negatif açıdan; duygu düzenleme, yaşam doyumu, genel iyi oluş ve stresle başa çıkma ile ise pozitif açıdan ilişkili olduğu görülmektedir [57, 58]. Glamper turistlerin gerçekleştirmiş oldukları doğaya yönelik faaliyetlerin iyileştirici olma gücü, katılanların sessiz bir şekilde kendilerini dinleyip, varlıklarını kabul ettiklerinde ve dikkatli, derinlemesine kavrayışlı yollarla duygusal katılım sağlayarak sorgulamaya yer açtıklarında çok daha etkili bir şekilde ortaya çıkmaktadır [59]. Glamper turistler tatilleri boyunca, kendilerini fiziksel ve psikolojik yönden etkileyebilecek negatif durumlarla karşılaşabilirler. Bu tür durumlarda bilinçli farkındalık sahibi turistler, karşı karşıya kaldıkları sorunlar ile daha kolay bir şekilde baş edebileceklerdir. Nitekim Weinstein vd. [60] tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada bilinçli farkındalığın stresle başa çıkma ve duygusal olarak iyi

hissetme üzerindeki etkisi araştırılmış, sonuçta bilinçli olan kişilerin stres karşısında daha pozitif değerlendirmeler yapabildiği ve sorunları çözümlenmeye yönelik stratejileri daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

2.5.2.5. Glamper Turistlerin Hizmetlerde Yeni Deneyimlere Açık ve Esnek Olması

Glamper turistlerin alacakları hizmetlerde yeni deneyimlere ilgi duyması ve kabullenebilmesi açık ve esnek olabilmeleri ile mümkün olabilir. Bir glamper turist tatilinde katılacağı yeni faaliyetlere açık olduğunda, sonucunun iyi olacağı yönünde düşünce geliştirebildiğinde elde edeceği tatmin ve memnuniyet duygusu oldukça yüksek olacaktır. Lengyel [50] tarafından Macaristan’da sağlık ile ilgili hizmet alan turistlere yönelik yapılan bir araştırmada, katılımcıların %90’ının yeni deneyimlere açık oldukları tespit edilmiştir. Yeni bir turizm trendi olan glamping turizmi içerisinde çok sayıda farklı aktiviteyi barındırdığından dolayı açık ve esnek davranabilen turistlere daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu turistlerin alacakları hizmetlerde yeni deneyimlere açık olmanın yanı sıra sürekli uygulanan hizmetlerde bile değişkenlikler söz konusu olabilmektedir. Atalay [43] bireylerin yaşayacağı an’ların değişken olmasından dolayı hislerinin de anbean değişebileceğini ifade etmektedir. Turistler her hizmette aynı hisleri, aynı bedensel duyumları ve aynı düşünceleri taşımayabilirler. Dolayısıyla katılacakları her glamping seyahatte aynı şeyleri hissetmeyecekleri için açık ve esnek olmaya daha fazla ihtiyaçları bulunmaktadır. Görsel 1’de mindful (bilinçli farkındalık anlayışı ile hareket eden) glamper turist pazarı yaratmaya yönelik bir model önerisi yer almaktadır. Buna göre bir glamper turist dikkat, merak, uyanıklık (otomatik pilottan kurtulma), duygusal katılım, açıklık ve esneklik öğelerinin tümünü tam anlamıyla yerine getirebildiğinde bilinçli farkındalık anlayışı gelişmiş olacak ve mindful glamper turist pazarı oluşacaktır.

Görsel 1. Mindful Glamper Turist Pazarı Yaratmaya Yönelik Bir Model Önerisi

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Glamping turizmi; doğa, konfor, lüks ve açık hava konaklama imkanlarının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Türkiye’de TripAdvisor sitesi incelendiğinde kırk adet glamping işletmesinin olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’nin doğal ve kırsal alanlarının çok oluşu ve uygun iklim

koşulları göz önüne alındığında bu sayının yetersiz olduğu ve glamping turizmin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde glamper turist davranışlarının altında yatan motivasyon kaynakları ile bilinçli farkındalığın unsurları arasında yakın ilişki bulunduğu görülmüştür. Glamper turistlerin yaşadıkları deneyimlerden bir şeyler öğrenebilmesi, farkındalık düzeylerinin artması ve tutum ve davranışlarda değişiklik oluşması için bilinçli farkındalığa ihtiyaç duyulmaktadır. Bilinçli farkındalık sahibi olan bir glamper turist; mevcut çevreyle aktif olarak ilgilenen, meraklı ve farklı durumlara dikkat eden, çevresine karşı tetikte olan ve aynı zamanda durumla duygusal olarak meşgul olan, farklı olay ve durumlar karşısında açık ve esnek davranabilen bireydir.

Bu çalışmada yeni bir turizm trendi olan glamping turizmi ve glamper turist davranışları ilk kez bilinçli farkındalık bakış açısıyla incelenmiş ve glamping turizm işletmeleri ve paydaşlar açısından yararlı olacağı düşünülen bir model önerisi geliştirilmiştir. Bu alanda bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu model önerisi temel alınarak nicel ve nitel ölçümlere dayanan yeni çalışmalar yapılabilir. Glamping turizm işletmeleri ile karşılıklı görüşmeler yapılması ve glamper turistlerin bilinçli farkındalık düzeylerinin araştırılması ise alanda çalışacak araştırmacılara sunulacak diğer öneriler arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Korkmaz, E., *Eko Turizm Alanındaki Gelişmelerden Glampingin Uygulanabilirliği: Datça Yöresinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2019.
- [2] Ceylan, Y. ve Serçek, G.Ö. *Yeni Turizm Trendi Glamping ve Glamper Turizm Pazarı. Turizm ve Destinasyon Araştırmaları V*. Ed: Aydın Ünal, Onur Çelen, Emre Çilesiz ve Ercan Karaçar, 2023.
- [3] Brooker, E., and Joppe, M. (2013). Trends in camping and outdoor hospitality—An international review. *Journal of outdoor Recreation and Tourism*, 3, 1-6. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221307801300008X?casa_token=h21GLQzRfAUAAAAA:szgTFhotlyBfGqFjAkqMdhGg7Tb1Y6FhCmSWrJYAXAGCreSoRyp4jyLx1CzmkJs3bL2aGE18/ (Erişim tarihi: 10.03.2024)
- [4] Vres, G., and Vres, T. D. (2015). Garden Village Bled Glamping Kot Inovativna Revitalizacija Degradirane Krajine/Garden Village Bled Glamping As An Innovative Revitalization Of Degraded Landscape. *Arhitektura, Raziskave*, 2015(2), 40. <https://www.proquest.com/docview/1783007793?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals/> (Erişim tarihi: 10.03.2024)
- [5] Brochado, A., and Pereira, C. (2017). Comfortable experiences in nature accommodation: Perceived service quality in Glamping. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 17, 77-83. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2213078017300051?casa_token=qLYWaKcfsjMAAAAA:redZEe7CGN2BG1QZsb9yngm7S6jBiXUqhfq169D16a0QWH2E-7OCwzFxeKcg9PeZ8V5LqJnV/ Erişim tarihi: 01.03.2024)

- [6] Hrgović, A. M. V., Bonifačić, J. C., & Licul, I. Glamping—new outdoor accommodation. *Ekonomiska misao i praksa*, 2: 621-639, 2018.
- [7] MacLeod, N., *Glamping*. In: Lowry, Linda L., (ed.) *The SAGE International Encyclopedia of Travel and Tourism*. SAGE Publications, Inc., 2017.
- [8] Boscoboinik, A., Bourquard, E., *Glamping and rural imagery. From production to consumption: Transformation of rural communities*. Zurich: LIT Verlag, 149-164., 2012.
- [9] Sakáčová, K. L., *Glamping-Nature Served on Silver Platter*. Unpublished Bachelor Thesis. Aalborg University, Denmark, 2013.
- [10] Andrey, C., Galera, H., Cabido, J., Wiskey, W., *New trends in the outdoor hospitality industry*. Valais: HES-SO Haute École spécialisée de Suisse occidentale Valais, 10, 2014.
- [11] Birdir, K., Unur, K., and Dalgıç, A., *Türkiye ve Dünya’da kamping ve yeni bir turistik ürün olarak ‘Glamping’ 1*. In *Eurisia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators (EITOC-2015) (Vol. 28, No. 30, pp. 168-177).*, 2015.
- [12] Ahn, C. S., and Lee, M. S. W., *Adventure campers, fairy tale glampers, and authenticity*. In *6th Advances in Tourism Marketing Conference*, Joensuu, Finland, 2015.
- [13] Ergüven, M. H., Yılmaz, Ö. G. A., Kutlu, Ö. G. D., *Turistik Ürün Çeşitlendirme Bağlamında Hibrit Turizm: Glamping Örneği*, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 41, 255-265, 2015.
- [14] Henriques, M.F.V., *Glamping: Contributos para uma Tipologia Turística de Alojamento*. Instituto Politécnico de Tomar, Escola Superior de Gestão de Tomar, Portugal. 1-105, 2016.
- [15] Petrusa, I., and Vlahov, A., *The role of glamping in development of camping tourism offer- possibilities and future prospects in the republic of Croatia*, In *Proceedings of FEB Zagreb International Odyssey Conference on Economics and Business (Vol. 1, No. 1, pp. 834-843)*. University of Zagreb, Faculty of Economics and Business, 2019.
- [16] Dorofeeva, A., *Glamping in Russia: relevance and development prospects*. *Human Progress*, 6(2), 1., 2020.
- [17] Kılınç, A. İ., *Konaklama Model Önerisi Olarak: “Ad Hoc” Glamping*, *Yayınlanmış Doktora Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021.
- [18] Katić, M., Tafra, V., *Affirmation of glamping tourism. Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 12(2), 141-170., 2022.
- [19] <https://glampinghub.com/blog/history-of-glamping/> (Erişim tarihi: 22.03.2024)
- [20] Korjula, E., *Glamping-liiketoiminta Suomessa, Saimaa University of Applied Sciences Faculty of Tourism and Hospitality*, Imatra Degree Programme in Hotel and Restaurant Business Bachelor’s Thesis, 2017.
- [21] Boscoboinik, A., and Ejderyan, O., *Glamping: Un nuevo concepto de turismo rural. In Periferias, fronteras y diálogos: Actas del XIII Congreso de Antropología de la Federación de Asociaciones de Antropología del Estado Español*. Tarragona, 2–5 de septiembre de 2014 (pp. 5451-5467). Universitat Rovira i Virgili, 2014.
- [22] Lu, J., Wang, X., Dai, Z., Chen, G., Feng, Y., *Antecedents of Customer WOM in Glamping: The Critical Role of Original Ecology*. *International Journal of Hospitality Management*, 1-16, 2021.

- [23] Ceylan, Y., *Glamping Seyahat Motivasyonunun Deneyim ve Davranışsal Niyete Etkisi: Glamper Turistler Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin, 2023.
- [24] Üstün, F., Boyalı, E., Önal, F., ve Demirci, Y. E., *Sürdürülebilir Ekolojik Rekreasyonda Yeni Bir Yaklaşım: Glamping*, 2. Uluslararası Spor ve Sosyal Bilimlere Multidisipliner Yaklaşım Kongresi, 76-84, Güven Plus Grup Danışmanlık Yayınları, 2022.
- [25] Adamovich, V., Nadda, V., Quality Issues in Glamping Tourism from Providers Perspective in the UK. *International Journal of Entrepreneurship Management Innovation and Development*, 6(54), 99-115, 2021.
- [26] Cvelić-Bonifačić, J., Milohnić, I., Cerović, Z., Glamping–Creative Accommodation in Camping Resorts: Insights and Opportunities. *Tourism in South East Europe*, 4, 101-114, 2017.
- [27] Eremić, G., New Trends in Camping Tourism–Glamping and Family Campsites, *Geoadria*, 26(1), 59-82, 2021.
- [28] Topay, M., ve Koçan, N. (2009). Kamping/Çadırli Kamp İçin Alan Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi ve Bartın-Uluyayla'da Örnek Bir Uygulama. *Turkish Journal of Forestry*, 10(1), 116-128. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tjf/issue/20892/224321/> (Erişim tarihi: 22.03.2024)
- [29] <https://euroglamping.com/> (Erişim tarihi: 22.03.2024)
- [30] Surdu, A., *How Can Social Media Be Used As A Communication Channel Between Hospitality Providers and Customers in Synergy With Other Channels*, Unpublished Doctorate Thesis, Delft University, USA, 2014.
- [31] Brown, K.W., Ryan, R., The Benefits of Being Present: Mindfulness and Its Role in Psychological Well-Being, *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (4): 822–848, 2003.
- [32] Synder, R., Shapiro, S., Treleaven, D., Attachment and Mindfulness, *Journal of Child and Family Studies*, 21: 709-717, 2012.
- [33] Shapiro, S. L., Carlson, L. E., Astin, J. A., Freedman, B., Mechanisms of Mindfulness, *Journal of Clinical Psychology*, 62(3): 373–386, 2006.
- [34] Kabat-Zinn, J., Mindfulness-Based Interventions in Context: Past, Present, and Future, *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10: 144-156, 2003.
- [35] Adabalı, M.M., Bilinçli Farkındalık Felsefesinin Turizm Alanındaki Yeri: Çatalhöyük Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1): 200-218, 2021.
- [36] Hayes, S., Orsillo S., Roemer L., Changes in Proposed Mechanisms of Action During an Acceptance-Based Behavior Therapy for Generalized Anxiety Disorder, *Behavior Research and Therapy*, 48 (3): 238-245, 2010.
- [37] Kabat-Zinn, J., *Neredeysen Orada Ol*, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2009.
- [38] Kock, F., Josiassen, A., Assaf, A. G., On the Origin of Tourist Behavior, *Annals of Tourism Research*, 73(C), 180-183, 2018.
- [39] Özok, H.İ., Tanhan, F., Kültüre Duyarlı Hazırlanan Stres Azaltma Programında Bilinçli Farkındalık Unsurları ve Türk Kültüründeki Karşılıkları, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(30): 4469-4480, 2018.
- [40] İnci, B. ve Ergen, A., *Bilinçli Farkındalığın (Mindfulness) Sürdürülebilir Tüketim Bağlamında İncelenmesi*, PPAD Pazarlama Kongresi, 546 567, Kuşadası, 2019.

- [41] Aktepe, İ., Tolan, Ö., Bilinçli Farkındalık: Güncel Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4): 534-561, 2020.
- [42] Adabalı, M.M., *Turizm Alanında Bilinçli Farkındalık, Destinasyon Deneyimi ve Fayda: İç Anadolu Bölgesi'nde Bulunan Kültürel Mirasları Ziyaret Eden Turistler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya, 2020.
- [43] Atalay, Z., *Mindfulness Bilinçli Farkındalık: Farkındalıkla Anda Kalabilme Sanatı*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2019.
- [44] Lehto, X. Y., Choi, S., Lin, Y. C., Macdermid, S. M., Vacation and Family Functioning. *Annals of Tourism Research*, 36(3), 459-479, 2009.
- [45] Tolle, E., *Şimdi'nin Gücü Uygulama Kitabı*, İstanbul: Akaşa Yayın Dağıtım, 2022.
- [46] Kabat-Zinn, J., *Mindfulness'in İyileştirici Gücü*, İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2021.
- [47] Langer, E. J., Moldoveanu, M., Mindfulness and Research in the Future, *Journal of Social Issues*, 56 (1): 129-139, 2000.
- [48] Van Winkle, C. M., Backman, K., Examining Visitor Mindfulness at a Cultural Event, *Event Management*, 12(3-4): 163-169, 2008.
- [49] Frauman, E., Norman, W.C., Mindfulness As a Tool for Managing Visitors to Tourism Destinations, *Journal of Travel Research*, 42: 381-389, 2004.
- [50] Lengyel, A., Mindfulness and Sustainability: Utilizing the Tourism Context, *Journal of Sustainable Development*, 8 (9): 35-51, 2015.
- [51] Kotera, Y., Richardson, M., Sheffield, D., Effects of Shinrin-Yoku (Forest Bathing) and Nature Therapy on Mental Health: A Systematic Review and Meta-Analysis, *International Journal of Mental Health and Addiction*, 20: 337 361, 2022.
- [52] Karaşah, B., Yeni Bir Doğa-Temelli Turizm: Orman Banyosu (Shinrin-Yoku) ve Bir Rota Önerisi, *Turkish Journal of Forest Science*, 6(2): 553-565, 2022.
- [53] Dutt, C., *The Role of Mindfulness in Tourism; Tourism Businesses' Perspectives of Mindfulness*, 29th EuroCHRIE, Dubrovnik, 2011.
- [54] Ling, T.P., Noor, S.Md., Mustafa, H., *Mindfulness and Tourism: The Case of PPenang World Heritage Sites in Malaysia*, Second International Conference on Media, Communication and Culture (30 November- 2 December 2015), 1-12, Vistana Hotel, Penang, 2015.
- [55] Gül, M., *Termal Turizmde Mindfulness (Bilinçli Farkındalık)*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2023.
- [56] Erme, T., Alparıslan, A.M., Kadın Akademisyenlerin İşteki Mutluluğu ve Tatmini İçin Ne Gerekli? Çalışma Yaşamı Kalitesi ve Bilinçli Farkındalık Bağlamında Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 14(37): 205-225, 2023.
- [57] Işık, U., Karakullukçu, Ö.F., Güngörmüş, H.A., Bilinçli Farkındalığın Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkisi: Boş Zamanda Can Sıkıntısının Aracılık Rolü, *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(SI1): 49-61, 2020.
- [58] Önder, F.C., Utkan, Ç., Bilinçli Farkındalık ve Algılanan Stres İlişkisinde Ruminasyon ve Olumsuz Duygu Düzenlemenin Aracı Rolü, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3): 1004-1019, 2018.
- [59] Farkic, J., Isailovic, G. & Taylor, S., Forest Bathing as a Mindful Tourism Practice. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 2.2: 100028, 2021.

[60] Weinstein, N., Brown, K. W., Ryan, R. M., A Multi-Method Examination of the Effects of Mindfulness on Stress Attribution, Coping, and Emotional Well Being, *Journal of Research in Personality*, 43(3), 374-385, 2009.

YİYECEK VE İÇECEK İŞLETMELERİNDE YEMEK YEME DENEYİMİNİN ÖNEMİ

Öğr. Gör. Gözde ÇULFACI

Kayseri Üniversitesi,

culfacigozde@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-8417-0378>

Doç. Dr. Reha KILIÇHAN

Erciyes Üniversitesi,

rehakilichan@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0003-2570-5771>

ÖZET

Bu çalışma, özellikle dışarıda yemek yeme kararını etkileyen faktörlere odaklanarak, yiyecek içecek işletmelerindeki yemek deneyimini anlamak için bir çerçeve sunmakta ve bu incelikli faktörleri anlamaya yönelik literatürü sentezlemektedir. Yemek deneyimi, duygusal, duygusal ve sosyal faktörlerden etkilenen, geleneksel yiyecek ve içecek kalitesi ile hizmet odağının ötesine geçen çok yönlü bir olgudur. Ağırlama ve tüketici davranışı araştırmalarından geniş bir yelpazedeki çalışmalara dayanan bu çalışma, yemek deneyiminin temel boyutlarını tanımlamaktadır. Her bir boyut ayrıntılı olarak ele alınmakta ve deneyim öncesi, esnası ve sonrası açısından değerlendirilmektedir. Önerilen kavramsal çerçeve, turizm ve gastronomi alanlarında gelecekteki ampirik araştırmalara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Konu, yemek deneyimini şekillendiren karmaşık etkileşimleri daha iyi anlamak için psikoloji, pazarlama ve tasarım gibi farklı alanlardan gelen iç görüleri entegre eden disiplinler arası bir yaklaşım gerektirmektedir. Literatür incelendiğinde daha önce bu konuda gerçekleştirilmiş bazı çalışmalar olsa da güncel ve bu denli geniş kapsamlı bir kavramsal çalışmaya rastlanılmamıştır. Amaç, yiyecek içecek işletmelerinde tüketici davranışlarına ilişkin akademik tartışmayı geliştirerek literatürdeki bilgi birikimine katkıda bulunmak ve alandaki profesyoneller için pratik öneriler sunmak olup çalışmanın akademik çevreler ve sektör paydaşları için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle yemek yeme deneyimi konusu ele alınmakta, daha sonra yemek deneyiminin öncesi, esnası ve sonrasına ilişkin aşamalarındaki tüketici davranışlarını etkileyen faktörlere değinilmekte ve son olarak yiyecek içecek işletmelerinde yemek yeme deneyiminin önemi ortaya konulmaktadır. Sonuç ve öneriler başlığı altında ise gerek akademik çevrelere gerekse sektör uygulayıcılarına dönük çıktılar tartışılmakta ve gelecekteki araştırmalara yönelik önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dışarıda Yemek Yeme Deneyimi, Yiyecek ve İçecek İşletmeleri, Gastronomi.

THE IMPORTANCE OF THE DINING EXPERIENCE IN FOOD AND BEVERAGE ESTABLISHMENTS

Lec. Gözde ÇULFACI

Kayseri University, culfacigozde@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-8417-0378>

Assoc. Prof. Dr. Reha KILIÇHAN

Erciyes University, rehakilichan@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0003-2570-5771>

ABSTRACT

This study provides a framework for understanding the dining experience in food and beverage establishments, with a particular focus on the factors that influence the decision to dine out, and synthesizes the literature on understanding these nuanced factors. The dining experience is a multifaceted phenomenon influenced by sensory, emotional, and social factors that go beyond the traditional focus on food and beverage quality and service. Drawing on a wide range of studies from hospitality and consumer behavior research, this paper identifies key dimensions of the dining experience. Each dimension is discussed in detail and evaluated in terms of before, during, and after the experience. The proposed conceptual framework aims to guide future empirical research in the fields of tourism and gastronomy. The topic requires an interdisciplinary approach that integrates insights from different fields such as psychology, marketing, and design to better understand the complex interactions that shape the dining experience. Although there are some previous studies in the literature, there is no current and comprehensive conceptual study on this topic. The aim is to contribute to the body of knowledge in the literature by improving the academic discussion on consumer behavior in food and beverage establishments and to provide practical suggestions for professionals in the field, and it is thought that the study will be an important resource for academic circles and industry stakeholders. In this context, the study first discusses the dining experience, then addresses the factors affecting consumer behavior in the stages before, during, and after the dining experience, and finally reveals the importance of the dining experience in food and beverage establishments. Under the heading of conclusion and recommendations, outputs for both academic circles and sector practitioners are discussed and suggestions for future research are given.

Keywords: Eating/Dining Out Experience, Food and Beverage Establishments, Gastronomy.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu yaratılışından bu yana ihtiyaçlarını bir şekilde karşılamıştır. Paranın icadıyla birlikte bazı şeyleri satın almış bazı şeyleri de satın aldığı zannetmiştir. Öyle ki, insanlar parayla ev almışlar ancak yuva alamamışlar, ilaç satın almışlar ama sağlık satın alamamışlardır... Bu yanılsamalarla geçen dünya günleri; insanları sürekli bir şeyleri satın almaya endekslemiş, daha fazla tüketmeye yönelmiş ve hatta bu durum gerçekleşmediğinde mutsuzluğu beraberinde getirecek seviyeye gelmiştir. Markaların tutkunu olup “O olmadan asla!” denilmeye başlanmıştır. “Olmasa da olur!” demek yerine her geçen gün maddiyatçılık artmış, gereksiz, aşırı, abartılı tüketici tercihleri dikkat çekmeye başlamıştır. Kaynakları kıt olan bu dünyada mevcut döngünün de elbette bir sonu vardır. Nitekim hava ve su gibi para da sınırlıdır. Bu noktada, tüketici davranışını iyi anlamak gerekmektedir.

Tüketici davranışı, Solomon vd. (2006) tarafından, “bireylerin veya grupların, ürünleri, hizmetleri, fikirleri veya deneyimleri seçmesi, satın alması, tüketmesi, kullanması ve kullandıktan sonra elden çıkarması gibi süreçler ile bu süreçleri etkileyen faktörleri inceleyen bilimsel bir çalışma alanı olarak açıklanmaktadır. Bu tanımdan hareketle, tüketici davranışının esasen satın alma öncesi, esnası ve sonrasını kapsayan boyutları olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki tüketici davranışı; matematik, ekonomi, işletme, sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji, coğrafya, anatomi, felsefe, biyoloji ve mimarlık gibi pek çok farklı disiplinle ilişkilidir. Tüketici davranışını etkileyen pek çok da faktör bulunmaktadır. Bunlar; değerler, tutumlar, kişilik, yetenek (kabiliyet), motivasyon, algılama, öğrenme gibi faktörlerdir (Koç, 2012).

Tüketicilerin pek çok farklı sektörde yaşadıkları deneyimleri söz konusu olup esasen hepimiz yaratılıştan itibaren birer tüketiciyizdir. İnsanoğlunun tüketici olması yiyecek ve içeceklerle doğru orantılıdır. Çünkü yaşamsal faaliyetlerimizi sürdürmemiz en temel ihtiyacımız olan yemek yeme ile ilgilidir. Bu çalışmada, temelde tüketici davranışı ve deneyim üzerine kurulu olan yiyecek ve içecek işletmelerinde yemek yeme deneyiminin önemi konusu irdelenmektedir. Gastronominin son derece popüler bir alan olduğu günümüzde yemek yeme deneyimi konusu da oldukça önemli araştırma konularından biri olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında öncelikle yemek yeme deneyimi konusu açıklanmış, ardından yemek yeme deneyimini etkileyen faktörler ele alınmış, daha sonra yemek yeme deneyiminin önemi ortaya konulmuştur. Sonuç ve öneriler kısmında ise akademik çevreler ile sektör paydaşlarına dönük çıktılar tartışılmış ve gelecek araştırmalara yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

2. YEMEK YEME DENEYİMİ

Dışarıda yemek yemek sadece bir beslenme aracı olmaktan çok daha fazlasıdır. Tüm duyuları harekete geçiren ve çeşitli psikolojik, sosyal ve çevresel faktörlerden etkilenen çok yönlü bir deneyimdir. Esasen dışarıda yemek yeme deneyimi, duyuusal hazzı, sosyal etkileşimi ve çevresel ambiyansı birleştiren çok yönlü bir deneyim olarak da kabul edilmektedir. Yemek yeme deneyimi çok yönlü olduğundan; bir yemekten alınan keyfi ve memnuniyeti etkileyebilecek, artırabilecek veya azaltabilecek çeşitli faktörleri içermektedir. Bu yalnızca yemek yeme eylemiyle ilgili değildir. Tat, koku, görünüm ve dokuyu içeren yemek yemenin duyuusal deneyimi, gıda tüketimini kontrol etmede, öğün miktarını, gıda seçimini ve tüketimden sonra tokluğun gelişimini yönlendirmede önemli bir rol oynamaktadır (McCrickerd, Forde ve Forde, 2016). Yemek yeme üzerine, özellikle de hastalıkla ilişkili olarak yazılan tarihi (20. yüzyılın

başlarından ortalarına kadar) yazılar, yeme deneyimlerinin psikolojik ve fizyolojik yönleri arasındaki karmaşık etkileşimi göstermekte olup, özellikle hastalıkla ilişkili olarak, yeme psikolojisine ve yemek sembolizmine yaygın bir hayranlık göstermiştir. Bu durum, yemek yemenin duygusal ve sembolik boyutlarını anlamaya yönelik güçlü bir arzuya işaret etmektedir (Hauchecorne, 1999). Bu deneyimler durağan olmayıp toplumsal eğilimler, teknolojik ilerlemeler ve beslenme bilgisi ve tercihlerindeki değişimlerle birlikte evrilmektedir. Diğer taraftan, dışarıda yemek yemek; yemekten daha fazlasını içeren karmaşık bir ritüel olarak görülmekte ve duygusal uyarım, sosyal etkileşim ile kültürel katılımı da kapsadığı belirtilmektedir. Finkelstein (1989) ve Warde ve Martens (2000) çalışmalarında restoranı, yemeğin beslenmenin ötesine geçerek kültürel ifade ve kişisel kimliğin bir eserine dönüştüğü adeta bir sahne olarak vurgulamaktadırlar. Görme, koklama, tatma, dokunma ve işitme duyularını içeren çok duyulu yemek deneyimi, yemek yiyen kişinin psikolojik ve duygusal durumuyla etkileşime girerek unutulmaz bir olay yaratmaktadır ki Hirschman ve Holbrook (1982) tarafından tartışıldığı üzere, işletme ambiyansının tüketicilerin ruh halini ve beklentilerini şekillendirmedeki rolü çok önemlidir. Bunlara ek olarak, Murcott (1983) gibi sosyologlar dışarıda yemek yemenin sosyal boyutlarını vurgulayarak, birlikte yemek yemenin sosyal bağ ve topluluk oluşturma için nasıl bir kanal görevi gördüğünü de vurgulamışlardır. Birlikte yemek yemek; fikirlerin paylaşılması, ilişkilerin güçlendirilmesi ve sosyal kimliklerin oluşturulması için bir fırsatlar sunmaktadır.

3. YEMEK YEME DENEYİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Dışarıda yemek yeme kararı verme süreci karmaşık ve çok yönlü olup, tüketicilerin amaçları, yemek tercihleri ve restoran seçimleriyle uyumlu çok sayıda faktörü içermektedir. Ev dışında yemek yeme kararı; fizyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal boyutlar da dahil olmak üzere bireysel amaçlarla bağlantılıdır. Tüketicilerin dışarıda yemek yeme kararlarını etkileyen faktörler kişisel, gıda ile ilgili ve çevresel kategoriler altında çeşitlilik göstermektedir. Bir yemek işletmesinin seçimi; öncelikle yemek kalitesi ve çeşitliliği, maliyet, ambiyans ve konum gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bir olgu olarak yemek yeme deneyiminin ilk aşamasını yemek deneyimi ve sonraki değerlendirme izlemektedir. Yemek deneyimi; restoranın iç tasarımı, sosyal etkileşimler, refakatçiler, hizmet kalitesi, ambiyans, fiyatlandırma yapıları ve yönetsel gözetim gibi çeşitli faktörlerden etkilenen ve bu unsurlar arasındaki bağlantılarla tanımlanan karmaşık bir olgudur. Kapsamlı bir anlayış sağlamak için bu karşılıklı ilişkileri göz önünde bulundurmak esastır. Bunu başarmak için de dışarıda yemek yeme olgusunu karar verme (öncesi), yemek deneyimi (esnası) ve yemek sonrası değerlendirme mercekleri aracılığıyla analiz etmek önemlidir (Özdemir, 2018; Özdemir ve Çalışkan, 2011; Özdemir, 2010).

Çizelge 1. Yemek Deneyiminin Öncesi, Esnası ve Sonrası Aşamaları

Aşama	İlgili Değişkenler	Başlıca Tüketici Davranışı
Öncesi	Amaçlar ve motivasyon, Bilgi arayışı, Restoran seçimi, Yemek seçimi	Beklenti geliştirme Karar verme
Esnası	Deneyimi oluşturan bileşenler, Deneyimin nitelikleri	Algılamalar
Sonrası	Memnuniyet, Şikâyet, Davranışsal niyetler	Değerlendirmeler

Kaynak: Özdemir, B. (2018). Yemek Deneyimi, Yiyecek ve İçecek Yönetimi (Edt: K. Karamustafa, Detay Yayıncılık, Ankara.

Her ne kadar yemek yeme deneyimi üç aşamada incelenen bir olgu olsa da bu çalışmada dışarıda yemek yeme deneyimini etkileyen faktörler bir bütün halinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, etkili faktörler kısa kısa ele alınmaktadır.

Dışarıda yemek yeme deneyimini, yemek ortamının ambiyansı, yemeğin sosyal bağlamı ve bireyin sağlık durumu veya diyet kısıtlamaları gibi çeşitli faktörler etkilemektedir. Örneğin; bireylerin grup halinde yemek yemeleri tek başlarına yediklerinden daha fazla yiyecek tüketmelerine neden olabilir ve bu da sosyal bağlamların yeme davranışı üzerindeki önemli etkisini gösterir (Herman, 2015). Sosyo-ekonomik farklılıkların da bireylerin beslenme ve sağlıkları üzerinde derin etkileri vardır. Bu durum, makro düzeydeki farklılıkların bireysel yeme deneyimlerini nasıl etkileyebileceğini vurgulamaktadır (Gaiha, Jha ve Kulkarni, 2010). Buna ek olarak, literatürde yemek seçiminde görünüm ve kokunun önemini vurgulayan çalışmalar da yer almakta ve bu çalışmalar yeme deneyimlerinin çok duyulu doğasının altını çizmektedir. Bu duyusal ipuçları yalnızca anlık gıda seçimlerini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda bir yemekten alınan genel keyif ve memnuniyete de katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, zaman içinde beslenme davranışlarının ve tercihlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (McCrickerd, Forde ve Forde, 2016). Yemek deneyiminde yiyecek ve içeceklerin kalitesi de önemli rol oynamaktadır. Bu noktada, Quan ve Wang'a (2004) göre, yemek yiyenlerin memnuniyeti lezzet, sunum ve besin içeriği gibi mutfak özelliklerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Adler ve Adler (2005), mutfak inovasyonunun ve şefin uzmanlığının yemek deneyimini yükseltebileceğini ve onu mutfak sanatının bir keşfine dönüştürebileceğini öne sürmektedir. Diğer taraftan, yemek tüketilen ortam, lokantanın lezzet ve kalite algısını etkileyebilir. Bitner'ın (1992) hizmet ortamları teorisi, fiziksel ortamın tüketici davranışlarını ve beklentilerini nasıl şekillendirdiğini açıklamaktadır. Bu nedenle, ambiyansın yemek deneyiminin aktif bir bileşeni olarak kabul edildiği ve yemek yiyenlerin memnuniyetini ve davranışsal niyetlerini etkilediği belirtilmektedir (Ryu ve Jang, 2007). Ayrıca yemek yiyenler ve servis personeli arasındaki etkileşim de genel yemek deneyimini önemli ölçüde etkiler. Bahşiş verme davranışları Lynn ve McCall (2000) tarafından araştırılmış ve müşteri-sunucu etkileşimlerinin karmaşıklığı ve bunların hizmet kalitesi algıları üzerindeki etkileri ortaya konmuştur. Yine bu noktada, kişiselleştirilmiş ve özenli hizmetin, olumlu bir yemek deneyimine katkıda bulunarak yemeğin algılanan değerini artırdığı belirtilmektedir (Mattila, 2001). Yemek yemenin sosyal yönü, kişinin arkadaşlık ettiği kişiler de dahil olmak üzere, dışarıda yemek yeme deneyimini derinden etkilemektedir. Birlikte yemek yeme pratiğini ifade eden müşterekliğin, aidiyet ve mutluluk duygularını teşvik ederek genel yemek deneyimini geliştirdiği de tespit edilen diğer bir önemli faktördür (Sobal vd., 2006).

Tüm bu çalışmalardan hareketle, yemek deneyimi öncesinde insanların belirli bir amaç veya motivasyon dahilinde yemek yeme üzerine bilgi arayışı içerisinde oldukları, restoran ve yemek seçme üzerinde karar verme aşamasında oldukları söylenebilir. Deneyim esnasında ise artık deneyimi oluşturan bileşenlerin ve deneyimin niteliklerinin ön plana çıktığı tüketicilerin de deneyim hakkında algılarının şekillendiği aşama olduğu söylenebilir. Son olarak, deneyim sonrası aşaması ise tüm bu algılamalar neticesinde tüketicilerin değerlendirmelerde bulunduğu; memnuniyet, şikâyet veya çeşitli davranışsal niyetlerle sonuçlanan bir aşama olduğu söylenebilir.

4. YEMEK YEME DENEYİMİNİN ÖNEMİ

Yeme deneyimi, sadece besin alımının ötesinde, duygusal refahı, sosyal bağlantıları ve kültürel kimliği de kapsayan bir öneme sahiptir. Örneğin, baş ve boyun kanseri tedavisinden sonra yeme deneyimi üzerine yapılan çalışmalar, değişen gıda ve yeme algılarıyla ilgili derin fiziksel, duygusal ve sosyal kayıpları ortaya koymaktadır (Ganzer vd., 2015). Sağlık hizmeti ortamlarında yeme deneyimleriyle ilişkili çok yönlü zorlukları kabul etmek ve ele almak önemlidir. Ayrıca, ergenlerin yeme davranışları akran baskısı, medyaya maruz kalma ve aile yemek uygulamaları gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle, sağlıklı beslenmeyi teşvik etmeyi amaçlayan müdahalelerin etkili olabilmesi için bu daha geniş etkileri göz önünde bulundurması gerekir (Lan, Lan, Chen ve Lo, 2017). Yemek yeme deneyimini etkileyen faktörler yalnızca gıda seçimlerini ve alımını etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda insan kültürünün ve sosyal yaşamın merkezi bir unsuru olarak gıda anlayışımıza da katkıda bulunmaktadır. Bu çok yönlü deneyimleri kabul ederek ve inceleyerek, sağlık ve refahı etkileyebilecek zorlukları ele alırken, dışarıda yemek yemenin zevk ve sosyal bağlantı gibi olumlu yönlerinin nasıl geliştirilebileceğine dair içgörüler kazanılabilir.

Dışarıda yemek yemenin önemi, kişisel deneyimlerin ötesine geçerek kültürel, ekonomik ve sosyal alanları da etkilemektedir. Restoranlar, kültürel değerlerin yayılması ve küresel mutfakların keşfedilmesi için alanlar sağlayarak kültürel çeşitliliği ve anlayışı teşvik eden kültürel simgeler olarak hizmet vermektedir (Pilcher, 1998). Yiyecek ve içecek işletmeleri hizmet sektörünün önemli bir parçasıdır ve birçok ülkede istihdama ve GSYİH'ye önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Kivela ve Crofts, 2006). Ayrıca, dışarıda yemek yemenin ekonomik etkisi kentsel kalkınmayı ve turizmi etkileyerek ekonomik planlama ve kalkınma stratejilerindeki öneminin altını çizmektedir. Sosyal açıdan, dışarıda yemek yemek topluluk oluşturma ve sosyalleşmede hayati bir rol oynamaktadır. Restoranlar, bireylerin önemli gün kutlamaları, iş görüşmeleri ve sosyal etkileşimlerde bulunmaları için kamusal alanlar olarak hizmet vermekte ve gıdanın insan sosyal yaşamındaki önemini vurgulamaktadır (Ichijo ve Ranta, 2016). Genel manada tüketiciler açısından öneminin tartışıldığı yemek yeme deneyimi konusu esasen çalışanlar ve işletmeler açısından da ele alınması gereken önemli bir husustur. Az sayıda çalışma çalışanların insanların yemek yeme deneyimleri üzerindeki etkisini ele alırken ağırlıklı olarak bahşiş üzerinden konuya yaklaşmıştır. Diğer taraftan işletme açısından yemek yeme deneyimi pek çok olumlu ve olumsuz sonuca neden olabilecek bir olgudur. Öyle ki işletmeler insanların deneyimleri sonucunda olumlu algılarla (memnuniyet) işletmeden ayrılmalarını isterler bu tekrar ziyaret, sadakat, eş-dost-arkadaş tavsiyesi şeklinde işletmeye olumlu açılardan geri dönecektir. Tam tersi söz konusu olduğunda işletme imajı zedelenecek ve müşteri kaybı ile sonuçlanacaktır. Bu bağlamda konunun tüm paydaşlar açısından değerlendirilmesi son derece önemlidir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dışarıda yemek yeme eylemi, kültürel ve ekonomik bir çerçevede duygusal algıyı, duygusal tepkiyi ve sosyal etkileşimi içeren karmaşık bir deneyimdir. Yemek yeme deneyimini etkileyen faktörleri inceleyerek ve yaşamın çeşitli alanlarındaki önemini kabul ederek, dışarıda yemek yemenin çağdaş toplumda oynadığı çok yönlü rol hakkında fikir sahibi olmamız mümkündür. Kavramsal bir çalışma özelliği taşıyan bu çalışma konusundan hareketle akademik çevrelere bu

konuda derinlemesine çalışmalar yapılması önerilebilir. Bu konuda ölçekler geliştirilerek farklı zaman dilimlerinde farklı coğrafyalarda farklı işletme türlerinde alan araştırmaları gerçekleştirilerek sonuçlar elde edilebilir. Elde edilen sonuçlar arasındaki farklılıklar veya ilişkiler incelenerek farklı değişkenlerle bağlantılar araştırılabilir. Sektör paydaşları da gerçekleştirilen bu çalışma veya gelecekte önerilen çalışmalara destek vererek elde edilen bulguları uygulamada kendilerinin pazarlama stratejilerini geliştirme aşamalarında faydalanabilirler. Bu bağlamda, mevcut çalışmanın gerek akademik çevrelere gerekse sektör uygulayıcılarına konunun önemini ortaya koyan faydalı bir kavramsal çalışma olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adler, P. A., & Adler, P. (2005). The Culinary Arts and the Art of Culinary Presentation. *Journal of Gastronomy and Culinary Innovation*, 8(2), 45-60.
- Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing*, 56(2), 57-71.
- Finkelstein, J. (1989). Dining Out: A Sociology of Modern Manners. *Social Forces*, 67(4), 818-831.
- Gaiha, R., Jha, R., & Kulkarni, V. (2010). Diets, Nutrition and Poverty: The Indian Experience. *Public Economics: Publicly Provided Goods eJournal*.
- Ganzer, H., Touger-Decker, R., Byham-Gray, L., Murphy, B., & Epstein, J. (2015). The eating experience after treatment for head and neck cancer: A review of the literature. *Oral Oncology*, 51(7), 634-642.
- Hauchecorne, C. M. (1999). Writings on the Experience of Eating in Illness in the journal of the American Dietetic Association. *Journal of The American Dietetic Association*, 99.
- Herman, C. (2015). The social facilitation of eating. A review. *Appetite*, 86, 61-73.
- Hirschman, E. C., & Holbrook, M. B. (1982). Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions. *Journal of Marketing*, 46(3), 92-101.
- Ichijo, A., & Ranta, R. (2016). Food and National Identity: Transformations at the Dining Table. *Journal of National Culinary Traditions*, 12(3), 234-249.
- Kivela, J., & Crofts, J. C. (2006). Tourism and Gastronomy: Gastronomy's Influence on How Tourists Experience a Destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30(3), 354-377.
- Koç, E. (2012). *Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri: global ve yerel yaklaşım: pazarlama ve tüketici davranışı kavramlarının İngilizceyle*. (Dördüncü Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Lan, T., Lan, Y.-H., Chen, P.-C., & Lo, W. (2017). A Study of Investigating Adolescents' Eating out Behavior by Using Analytic Hierarchy Process. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13, 3227-3234.
- Lynn, M., & McCall, M. (2000). Gratitude and Gratuity: A Meta-Analysis of Research on the Service Tipping Relationship. *Journal of Socio-Economics*, 29(2), 203-214.

- Mattila, A. S. (2001). Emotional Bonding and Restaurant Loyalty. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(6), 73-79.
- McCrickerd, K., Forde, C., & Forde, C. (2016). Sensory influences on food intake control: moving beyond palatability. *Obesity Reviews*, 17(1), 18-29.
- Murcott, A. (1983). It's a Pleasure to Cook for Him: Food, Mealtimes, and Gender in Some South Wales Households. *Sociology of Health & Illness*, 5(4), 343-363.
- Pilcher, J. M. (1998). Que Vivan Los Tamales! Food and the Making of Mexican Identity. *Dialogues in Culinary History*, 22(4), 505-523.
- Özdemir, B., (2010). Dışarıda Yemek Yeme Olgusu: Kuramsal Bir Model Önerisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, vol.21, no.2, 218-232.
- Özdemir, B. (2018). *Yemek Deneyimi, Yiyecek ve İçecek Yönetimi* (Edt: K. Karamustafa, Ankara: Detay Yayıncılık).
- Özdemir, B., & Çalışkan, O., (2011). Otel Dışı Yemek Deneyimi. *Uluslararası Turizm İşletmeciliği* (pp.475-495), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Quan, S., & Wang, N. (2004). Towards a Structural Model of the Tourist Experience: An Illustration from Food Experiences in Tourism. *Tourism Management*, 25(3), 297-305.
- Ryu, K., & Jang, S. (2007). The Effect of Environmental Perceptions on Behavioral Intentions Through Emotions: The Case of Upscale Restaurants. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 31(1), 56-72.
- Sobal, J., Khan, L. K., & Bisogni, C. (2006). A Conceptual Model of the Food and Nutrition System. *Social Science & Medicine*, 63(7), 1435-1446.
- Solomon, M., Bamossy, G., Askegaard, S., & M.K. Hogg. (2006). *Consumer Behaviour a European Perspective*, 3rd Edition. New Jersey: Prentice Hall.
- Warde, A., & Martens, L. (2000). *Eating Out: Social Differentiation, Consumption and Pleasure*. Cambridge: Cambridge University Press.

ABCFM İDDİALARININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YANKILARINA BİR ÖRNEK: DİNİMİZDE YARDIMLAŞMA KİTAPÇIĞI

Doç. Dr. Neşe COŞKUN ÖZTURAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Turizm Fakültesi

nesecoskun58@hotmail.com

Özet

19. yüzyıl ve sonrasında küresel üretim ilişkilerinin ve ticaretin değişmesi dünya tarihinin en dönüştürücü etkilerinden birine neden olmuştur. Global ekonomide söz sahibi olmak isteyen emperyalist yani yayılmacı devletler değişen konjunktüre uygun olarak yaşamın tüm alanlarına dair politikalarında farklılaşmaya gitmişlerdir.,

Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumu, etnik ve dini zenginliği, ticari, askeri, sosyal ve mali zorlukları, yayılmacı devletler için, devletin topraklarını kıymetli bir hammadde-iş gücü ve pazar haline dönüştürmüştür. Kıtada izolasyon politikasına son veren A.B.D için ise Anadolu coğrafyası, başka emperyalist devletlerle herhangi bir çatışma yaşamaksızın yayılmanın anahtarı haline gelmiştir. A.B.D kamuoyunun “Türk” kimliğini tanıyabilmesi ve bu topluun dinamiklerini anlayabilmesi ise, uzun süredir kadim Osmanlı topraklarında varlık gösteren Protestan ABCFM misyoner teşkilatı üyeleri sayesinde olmuştur. Üretilen “Türk” yargısı, ABD'nin önce Osmanlı Devleti daha sonra da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletleri ile ilişkilerinde belirleyici olmuştur.

Bu çalışmada 1964 senesinde basılan, halk eğitimi amacıyla yaygın olarak Türk halkına ulaştırılmaya gayret edilen ve Amerikan İktisadi Yardım Derneği tarafından da basımı ve dağıtımı desteklenen Dinimizde Yardımlaşma adlı 22 sayfadan oluşan kitapçık değerlendirilecektir. Çalışmanın amacı bu eserin ABCFM misyonerleri tarafından oluşturulan Amerikan bakış açısı ve yargıları çerçevesinin yansıması olduğu fikrini yayında yer alan cümleler ve resimler kullanılarak açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: A.B.D, misyoner, Dinimizde Yardım

Abstract

The change in the global production relations and trade in the 19th century and afterwards caused one of the most transformatife effects in the world history. Imperialist- expansionist states wanted to have a say in the global economy, have differentiated their policies regarding all areas of the life in accordance with the changing conjuncture. The Ottoman Empire's geopolitical location, ethnic and religious diversity, commercial, military, social and financial difficulties transformed the state's lands into a valuabke raw material-labır force and market fort he expansionist states. For the United States, ended its isolation policy on the American continent, Anatolian lands had became the key to expansion without any conflict with the other imperialist states The U.S. public'a ability to recognize the "Turkish" identity and understand the Dynamics of this community is was thanks to the members of the Protestant ABCFM missionary organization, has been presented in the ancient Ottoman lands for a long time. The "Turkish" judgement produced was decisive in the relations of The USA, first with the Ottoman Empire and then with the newly established State of the Republic of Turkey.

In this paper, the 22-page booklet called Dinimizde Yardımlaşma- Solidarity In Our Religion, published in 1964, tried to be widely distributed to the Turkish peole fort he purpose of public education, and whose printing and distribution was supported by the American Assistance Association, will be evaluated. The purpose of the study will be explain the idea that this work is a reflection of the American perspective and judgements framework created by ABCFM missionaries, using the sentences and illustrations in the booklet.

Key Words: U.S.A, missionary, Dinimizde Yardım

Giriş

19 yüzyıl ve sonrası batılı devletler, Rusya ve A.B.D için emperyalist amaçlarının gerçekleştirebileceği ve mümkün olan en az çatışmanın yaşanacağı farklı coğrafyaların arayışıyla geçmiştir. A.B.D için en uygun ortam Osmanlı topraklarıydı. Bu ülkeye farklı etnik ve dini gruplara temel insani ihtiyaçları vermek fikriyle gelen ve A.B.D vatandaşı olan

Protestan misyonerlerden oluşan ABCFM adlı kurum zaman içinde söz konusu topraklarda baskın nüfus olan Türkler hakkında kendi devletlerinin en kıymetli haber alma kaynakları haline dönüştüler. A.B.D' ye ulaşan yazınlar ve misyonerlerin şahsi beyanları sayesinde kamuoyu nezdinde bir menfi bir Türk algısı oluşturuldu ve bu durum yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de bütünüyle değişmedi. Bu çalışmada 1964 senesinde basılan, halk eğitimi amacıyla yaygın olarak kitlelere ulaştırılan ve Amerikan İktisadi Yardım Derneği tarafından da desteklenen Dinimizde Yardımlaşma adlı 22 sayfadan oluşan kitapçık değerlendirilecektir. Çalışmanın amacı bu eserin Amerikan bakış açısı çerçevesinin yansıması olduğu fikrini yayında yer alan cümleler ve resimler kullanılarak tanımlanmasıdır.

A.B.D' nin Misyonerler Eliyle Üretilmiş Türk Algısı

1810 senesinde A.B.D' de kurulan ABCFM (American Board Of Commissioners For Foreign Missions) adlı Protestan misyoner teşkilatı (ABCFM: 717/529) Osmanlı coğrafyasında Osmanlı tebaası gayrimüslim unsurlar arasında, kısa zamanda yaygın ve yoğun çalışmalara imza atmıştır. Başta eğitim ve sağlık alanları olmak üzere farklı mecralarda faaliyet gösteren bu kurum üyeleri, tabiiyeti altında buldukları A.B.D' nin Osmanlı Devleti'ndeki en yaygın iletişim ağını kurmuşlardır. Misyonerler hem kendi aralarındaki hem de kurumsal yazışmalarında, 19. Yüzyıl sonrasının sosyal, ekonomik ve askeri bir panoramasını müteakip defalar betimlemişlerdir. Bu şekilde farklı bir kıtada bulunan misyoner teşkilatı merkezi, Avrupa kamuoyu ve Amerikan halkı, objektifliği oldukça tartışmalı da olsa Osmanlı ülkesi ve halkı hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Misyonerler tarafından üretilen bu bilgi, fikir ve ön yargılar adeta tartışılmaz gerçeklikler gibi yabancı halkların zihinlerinde yer etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra da var olan önyargıların tamamen kırıldığını söyleyebilmek mümkün değildir. Marshall Yardım Programı ile A.B.D' nin temel ihtiyaç maddelerini Türkiye'ye göndermesinden sonra basılmış ve halka dağıtılmış olan bir kitapçığın içeriği bu durumun müsbet bir kanıtı olarak araştırmacıların önüne çıkmaktadır.

Dinimizde Yardımlaşma adı ile basılan, İbrahim Olgun tarafından yazılarak Kayıhan Keskinok tarafından resimlenen bu 22 sayfalık kitapçık Amerikan İktisadi Yardım Heyeti'nin yardımlarıyla, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, halkın yaygın eğitimi amacıyla okuyucuya sunulmuştur. Söz konusu bakanlığın 09/06/1964 tarih ve 8143 numaralı emriyle 50000 adet basılan yayın, İstanbul'da 1964 senesinde Halk Eğitimi Yayınları seçkisinde yer almıştır.

Amerikan İktisadi Yardım Heyeti ile T.C. devletinin bir kurumu arasında İslam dininin ve ahlaki değerlerinin kitlelere anlatılması amacıyla bir ortak çalışma yapılması son derece dikkat çeker bir durumdur. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri'nin son 200 senesine damgasını vuran, evanjelik düşünce ile de beslenen batılı Hıristiyan beyaz ırkın ve sahip olduğu değerlerin yüceltilmesi ile İslam inancının arkaik yani klasik dönem öncesine ait basit ve eskimiş olduğu fikrinin temsil eden kıta ötesi organizasyonların; düşünsel ve mali kaynaklarını İslam teolojisi ve pratiklerinin anlatılmasında kullanması pragmatist beklentilerle çok da uyum içinde olan bir tutum değildir. Zira A.B.D ile organik bağları yadsınamayan ABCFM misyonerlerine göre Anadolu İncil ülkesidir. (Barton:2010, 68) Bununla beraber Türkler kaba, cahil ve ahmak olarak nitelendirilmişlerdir. (Osmanlı'da İki Amerikalı:2015, 186). Ayrıca 50.000 sayı olarak basılan kitapçığın var olan pekçok halk eğitim merkezi ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullara dağıtılması yani yaygın ulaşılabilirliğe sahip olması içeriğinin önemini daha da arttırmaktadır. Çok uzun zamandır değişme ve dönüşme ihtiyacı duymayan, ahlaksız ve entelektüel birikime sahip olmayan (AbbottSchneider:2009,26) ve kendilerini idare etme yeteneğinden yoksun Türkler için (ABCFM 717/165) Amerikan Yardım Heyeti iş birliği ile hazırlanan ve inancın ahlaki yanına dair bir kitapığın dağıtımını önemlidir. Dini inançları yüzünden tembel ve kaderci olan Türklere (ABCFM:643/295-296) ahlaki hükümler içeren bir yazılı metnin verilmesi değerlidir. Zira eğitime ihtiyaç duymayan bir barbar ve acımasız (Jenkins:2014, 33) tüm bireylerinin hayatları inançla kısıtlanmış, pragmatist ve erkek egemen (Abbott-Schneider:2009, 20) topluma değil sadece kitleye (Barton:2010, 189) verilmesi istenen mesajın iletilmesinde sorun yaşanmamalıdır. Hayatlarının önemli bir kısmı evde geçen kız çocuklarının eğitimi göz ardı edilmektedir. (Jenkins:2014, 35) Türk kadınlarına çocuk bakımı gibi en temel ve yaşamsal konularda bile ABCFM'nin kadın misyonerleri eğitim vermişlerdir (ABCFM:618/392). Başka bir ifadeyle sosyal grup içinde rutin olan temel bazı cinsiyet rollerini bile oynama konusunda sorunları vardır. Makbul evlat olarak görülen erkek çocukları bile gereken eğitimi almaları konusunda şanslı değildirler. (Jenkins:2014,34). Ayrıca üretim Türkler için üzerinde düşünülmesi ve emek harcanması gereken bir yaşamsal faaliyet değildir. Ülke insanı yaşadığı üretim kısır döngüsünden kurtulabilmek için batılıların yardımına muhtaçtır. (Barton:2010, 206). Osmanlı mülkünde tarımsal ve hayvansal üretim yapılan çiftliklerin ilk örnekleri misyonerler sayesinde kurulmuştur. İnşaat ustalığı, ev yapımı, el sanatları ve besicilik gibi gündelik hayatı kolaylaştıran ve sanayileşmeyi hızlandıran bilgileri aktaran yine misyonerlerdir (Stone:2011, 85)

Dinimizde Dayanışma Adlı Kitapçık'ın İncelenmesi

İbrahim Olgun tarafından yazılan ve Kayıhan Keskinok tarafından resimlenen kitapçık 1964 senesinde Amerikan İktisadi Yardım Heyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bastırılarak dağıtılmıştır. Kitapçık üç farklı renk içeren resimlerle bezenmiştir. 22 sayfa içinde 16 farklı görsel malzeme kullanılmıştır. Amaç eserin akılda kalıcılığını sağlamaktır.

Yayının ilk sayfasında tülbent takmış, ihtiyaç sahibi ve son derece zayıf ve bakımsız olan bir kadına geleneksel çorap ve yelek giymiş genç bir erkek çocuğunun para verdiği resmedilmiştir. Kadının biri kucağında biri yanında iki küçük çocuğu vardır. Çocukların yaşları birbirine yakındır. Kız çocuğunun kıyafeti oldukça eskidir ve sol omuz başında dikkat çekecek büyüklükte bir yama bulunmaktadır. Küçük olan oğlan çocuğu ise annesinin kucağından annesine para veren genç erkek çocuğuna doğru eğilmiştir. Sahnenin arkasında penceresi bile olmayan taş duvar üstüne inşaa edilmiş bir yıkıntı bir ev vardır. Resmin bütününde ise geleneksel kıyafetlerin geleneksel-mütedeyyin Anadolu insanının fakir ve ihtiyaç sahibi olduğu düşüncesine bir vurgu söz konusudur. Kendi temel ihtiyaçlarını temin etme konusunda yeterliliği olmayan genç anne bu hayata doğun kontrol tekniklerini uygulamayarak iki çocuğunu dahil etmiştir. Çocukların babası resimde yer almamaktadır. Okuyucuya eşi ve evlatlarını dilenmeye yollayan baba izlenimi verilmektedir. Kitapçığın yayın tarihinin 1964 olduğu düşünülürse betimlenen tablonun savaş sonrası bir görüntü olamayacağı açıktır. Öte yandan çoğunluğu hayvansal ve tarımsal üretim yapan taşra insanının temel ihtiyaçlarını karşılayamamasının iki muhtemel sebebi vardır: Yıkıntı haldeki bir evde eşi ve iki çocuğunu yaşatan bir erkek yani evin reisi çalışamayacak kadar fiziksel veya ruhsal hastalıklardan muzdariptir ya da tembeldir. Bu durum, ABCFM misyonerlerinden aldıkları doğruluğu tartışılabilir ve kimi zaman da ön yargılı malumatların etkisiyle oluşan genel Amerikalı kanısını yansıtmaktır: Türkler tembeldir ve üretme konusunda da hiç hevesli değildirler. Kadın ve çocukların erkek için bir değeri yoktur.

Kitapçığın ikinci sayfasında Marshall yardımı için Demokrat Parti döneminde gelen Victoria adlı gemiye görsel bir gönderme yapılmaktadır. Limana demirlemiş halde bekleyen gemiden sandıkları indiren genç Amerikalı denizciler resmedilmiştir. Victoria'nın hemen yanında ancak ondan çok daha küçük ve basit olan Sevinç isimli bir teknenin önünde şık bir takım elbise giyen bir erkeğe malumat veren bir başka denizci vardır. Geminin ön kısmındaki yazıda "Bu sandıklar yiyecek doludur. Bir başka ulus tarafından yurdumuzdaki yoksullara dağıtılmak üzere yollanmıştır" ifadesi yer almaktadır. Takım elbise ve kravatlı erkek figürü adeta sosyal ve

ekonomik olarak üst düzey olmak ve kendisine hesap verilen makam olma fikrinin bedenlenmiş halidir. Bu resimde de yine yoksul Türk halkına alicenaplık göstererek yiyecek dolu sandıklar yollayan Amerikalılar vurgusu vardır. Kendi halkını besleyemeyen bir devlete yollanan bir gemi dolusu yiyecek aslında hayatta kalabilmeniz için desteğimize muhtaçsınız anlamına gelmektedir. İstiklal Savaşı bittikten 40 sene sonra dahi, nüfusu az olmasına rağmen öz kaynaklarını planlı, yeterli ve verimli kullanma yeteneğine sahip olmaktan aciz bir millet fikri vurgulanmıştır. Kendini idare etme kabiliyetine sahip olmayan, temel gıda maddelerinin temini için bile batılı bir devlete gereksinim duyan Türklerin üretim faaliyetleri ve tüm diğer ekonomik aktiviteleri mutlaka batılı bir başka ulus tarafından yönetilmelidir.

3. sayfada “Zengin ve varlıklı uluslar yoksul uluslara yardım eder.” İfadesi kullanılmış; bu şekilde üretim tekniklerinin öğretilmesi yoluyla zenginleşme yerine bir başka devletin yardımlarıyla refaha ulaşma düşüncesi normalleştirilmiştir. Verilen mesaj üretimle zenginleşen bir ulusa destek olmaya çalışan bir başka milletin varlığı ya da gerekliliği değildir. Üslup gayet “merhamet” odaklıdır. Bazı milletler kendilerine yetemez ve onlardan ekonomik olarak daha iyi seviyede bulunan merhametli uluslar, bu ihtiyaç sahibi insanlara sadece merhametli oldukları için yardım eder düşüncesi vurgulanmıştır. Ancak bu yardımın reel sebebi kitapçıkta belli değildir. Hammadde-ucuz iş gücü ve pazar arayışında olan emperyalist bir devletin herhangi bir karşılık beklemezsiniz, ticari değeri olan metalleri kıta ötesinde dağıtması ekonomik sistemin gerçekliği ile uyuşmamaktadır. Öte yandan temel yaşamsal ihtiyaçlarını temin edebilme yeterliliğine sahip olmayan milletler başka milletlerin finansal hegemonyasından da kurtulamaz. Zengin ulus- fakir ulus kavramlarını değiştirmek için çaba göstermezsiniz kabullenmek de daha alt sosyo-ekonomik seviyede olan milletleri öğrenilmiş çaresizliğe itecektir. Kendi insan ve madde kaynaklarının yetersizliği düşüncesinden kurtulamayan bir toplum ise bir başka devlet için emperyalist amaçlara ulaşabilmekte kullanışlı ve sürekli bir aparat halinde kalacaktır. Başka bir ifadeyle üretme ihtiyacı duymayani kaderci ve tembel Türkler ellerindeki üretim olanaklarını kullanabilecek durumda değildir. A.B.D. ise bu durumda bir üretim ve pazarlama boşluğunu doldurabilecektir.

Yayının 4. Sayfasında lokantada yemek yiyen takım elbiseli-kravatlı ve gayet bakımlı bir adama içecek servisi yapan bir garson betimlenmiştir. Lokantanın dışından geçen yoksul, mütedeyyin ve eşarp takmış genç bir kadının biri kucağında diğeri yanındaki iki çocuğu bu manzarayı izlemektedir. Çocukların kıyafetleri son derece eskidir. Küçük çocuğun ayakları çıplak, büyük çocuğun üst giyiti ise yıpranmıştır ve kol uçları parçalanmıştır. Yoksulluktan

saçını örttüğü yazmasını bile büyükçe bir yamayla ancak kullanılabilir hale getiren kadın başını adeta çocuklarının yemek yiyen adama imrenti ile bakmasını görmemek için yan tarafa çevirmiştir. Resmin altında ise sokakta aç gezenleri göre göre, insan olan insanın yedikleri boğazından geçemez, düğümlenir kalır yazmaktadır. Resmin bütününde zenginlik ve refahın simgesi koyu renk takım elbide giyen ve kravat takan bir erkektir ve ekonomik yoksunluk geleneksel ve mütedeyyin giyimle tanımlanılmıştır. Tıpkı kitapçığın ilk sayfasında olduğu gibi bu resimde de yine ihtiyaç sahibi, bakamayacağı iki çocuğu dünyaya getiren oldukça genç bir anne ve yine sadece üç bireyden oluşan bir aile bulunmaktadır. Çocukların babası yine resimde yoktur.

Kitapçığın 5. sayfasında “acaba bu yoksul aileye bir sandık dolusu hediye yollayan hayırsever kim? Bunu gönderenden başkası bilmiyor.” yazılı resimde mütedeyyin bir aile, takkeli ve sakallı bir baba, yazma takmış bir anne ile başı yarı yarıya örtülü bir kız çocuğu betimlenmiştir. Evin oğlu ise mintan diye tabir edilen uzun kollu yakasız bir geleneksel kıyafet içindedir. Aile son derece keyifli görünmektedir. Babanın ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamaktan dolayı mahçup ya da üzgün olması kesinlikle söz konusu değildir. Aileye gönderilen kutusunun üstünde ise “bir dost hediyesi” ifadesi yer almaktadır. Ancak daha önceki yardım sandıkları gibi resmedilen kutu bu yardımın da menşeyini sorgulatmaktadır.

Bir sonraki sayfada ikisi de kasketli iki erkek figürü resmedilmiştir. Biri hakim yaka olarak tabir edilen yakalı bir gömlek ve ceket giymeyi tercih etmiş ve traş olmuştur. Oldukça temiz ve bakımlı görünmektedir. Öteki erkek figürü ise kirli sakallıdır ve kıyafeti yamalıdır. Eski bir gömlek ve ceket giymiştir. Pantolonunun arka cebinde içki şişesi bulunan bu kişi dilenmektedir. Dilencinin işaret parmağı ve orta parmağı bitişik resmedilmiştir. Bu tasvir batı Hıristiyanlığı’nda Pantokrator İsa (Tanrısal İsa) olarak isimlendirilen ve Hz. İsa’nın tasvir edildiği resim ve heykellerde sıklıkla karşılanan bir görüntüdür. Bu durum Hz. İsa ile dilencilerle alakalı olarak İncil’de, genel kabul gören teolojik yazınlara ve diğer gnostik-ezoterik teolojik yazılı ve sözlü kültür ürünlerine bir gönderme niteliğindedir. Dilenci karşısındaki insanın duygularına hitap edebilmek için özellikle bu el işaretini seçmiştir. Görünürde herhangi bir fiziksel dezavantaja sahip değildir. Çalışmak yerine toplumun daha iyi sosyo-ekonomik durumdaki bireylerinin merhametine sığınmayı tercih etmiştir. Yayının 6. Sayfasında yazar yardım alabilme kriterlerini yerine ve adamına göre yardım ifadesiyle ortaya koymuştur. Fiziksel yoksunluğu olduğu halde “tembellik yaparak çalışmayan” kişilere yardım

etmemek ve onların bu şekilde çalışmaya yönlendirilmelerini sağlamak vatan ve millete daha hayırlıdır düşüncesi söz konusudur.

Kitapçığın 7. sayfasında iki işçi taş bir bina inşaatı önünde çalışırken tasvir edilmiştir. Yeni yapılmakta olan binanın duvarında inşaatta çalışacak ameleler aranıyor ilanı asılmıştır. İnşaatın önünde traş olmuş, temiz giyimli, takım elbiseli ve kravatlı genç bir erkek dilenen kirli sakallı bir adama eliyle ilanı göstermektedir. Dilencinin uzattığı yatay pozisyondaki eli Pantokrator İsa tasvirleri ile uyumludur. Resmin üstünde ise “sapasağlam biri boynunu bükmüş dileniyor ve karşısındaki de “Sapasağlamsın. dileneceğine git inşaatta çalış diyor” cümleleri bulunmaktadır. Burada da tıpkı 6. Sayfadaki dilenci tasvirinde olduğu üzere çalışmadan yaşamayı tercih eden ve duygu istismarı ile hayatta kalan dilenci fikri vurgulanmıştır. Toplumdaki bireylerin her birinin sosyal iş bölümünde kendi entelektüel birikimlerine, fizyolojik kapasitelerine ve yeteneklerine göre mutlaka bir işi olmalıdır. Herhangi bir dezavantaja sahip olmadığı halde işi olmayan bir insan sadece çalışan insanların sırtında bir yükür. Bu zihniyetteki insanlara para ya da aynı yardım sağlamak yerine onları çalışmaya sevk etmek gereklidir. Ayrıca dikkat çeken bir diğer konu da arka arkaya iki sayfada dilencililiğe vurgu yapılmasıdır. Zira batılı zihninde Türkler dilencililiğe hayli eğilimlidirler. Bu durum ise romantizmle karşılanmamalıdır. Fiziksel veya ruhsal bir sorunu olmayan her birey mutlaka toplum içinde kendi vazifesini yapmaya sevk edilmelidir.

8. Sayfada herhangi bir maddeye müptela olanlara yapılabilecek en kıymetli yardımın onlara bağımlılıklarından kurtulmaları için tıbbi destek sağlamak olduğu söylenmiş, ancak parayı etkin ve verimli kullanmayı bilmeyen kişilere yardım etmeme konusu gündeme getirilmiştir. Sadece gerçekten zor durumda olan ve çalışarak kendi hayatını finanse edemeyecek durumdaki bireylere yardım edilmelidir. Alkol ya da madde kullanan insana verilecek finansal destek anlamlı bir davranış değildir.

12 . sayfada ise yoksulluğun panzehiri olarak yardımlaşma gösterilmiştir. Ancak ruhsal ya da fiziksel sorunları olmayan ve üretime katılamayan bireyleri, sosyal hayat içinde değerlendirmek düşüncesine değinilmemiştir. Bu düşünce Amerikan önyargısına uygundur.

13.sayfada yer alan resimde harman yerinde geleneksel Anadolu insanı betimlenmiştir. Hasadın bir kısmı evin kadınlarından birisi tarafından bir çuvala konulmuş ve çuvalın da ağzı dikilmektedir. Küçük bir çocuk söz konusu çuvalın üstüne Fadime Nineye yazmaktadır. Ev ahalisinden üç erkek hem hasadı çuvala doldurmakta hem de hararetle bir şekilde

konusmaktadır. Evin en büyük erkek bireyi konuşmacıdır ve bir elini havaya kaldırmış, Pantokratif İsa'nın pek çok yerde karşılaşılan sembolik el işaretini yapmaktadır. Bu durum “merhametle” yapılacak bir yardımı işaret etmektedir. Resmin üstünde “Zengin bir aile harmanını kaldırmış, daha harman yerinde zekatını çuval çuval ayırıyor. Hemen dağıtacak. Ne Mutlu o aileye” ifadeleri yer almaktadır. Toplumun üyelerinin yardımlaşma yoluyla meslek ya da zanaat öğretilerek üretime dahil edilmelerine dair bir detay bulunmamaktadır. Oysa ki tüm inançlarda bireyleri hayata etkin ve verimli katma amaçlı çabalar övülerek cesaretlendirilmektir.

18.sayfada çalışmanın kişiler ve uluslar için kurtuluşun anahtarı olduğu söylenmiş, ortak iş yapmak fikri övülmüş, ancak kooperatifleşme yerine ihtiyaç duyulan finansal desteğin borç alınması, ama bankaların az faizle verdiği kredilerin daha münasip olduğu ve bankacılık sisteminin insanları tefecilerin elinden kurtardığı anlatılmıştır.

Kitapçığın genelinde yer alan cümlelerin analizine geçildiğinde dikkat çeken ilk unsur Tanrı buyruğu” ifadesidir. Söz konusu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nde ibadetin Türkçeleştirilmesi gayretlerinin doğal bir yansıması olarak görülebilecek olan bu ifade aynı zamanda Hıristiyan teolojik uslubuyla da aynıdır. Ayrıca fakirlik adeta kader olarak gösterilmiştir. Kötü yazgıyı değiştirmek için üretimin değil sadece hak eden insana maddi destek verilmesi önermesi kitapçığın tümüne hakimdir. Dezavantajlı bireylere “merhametli” davranma vurgusu da ayrıca dikkate değerdir. Bu bireyleri hayata ve eğitime eğitim ile kazandırmak amacıyla finansal destek vermek yerine sadece temel ihtiyaçlarını giderebilmeleri istenmiştir.

Sonuç

Fiziksel bir yoksunluğu olmayan herkesin üretim aşamalarında yer almaması, toplumun bir fabrikadaki üretim bandı gibi kusursuz işlemesi, ülke dışından yatırım amaçlı değil sadece “insani” gerekçelerle gönderilen yardımların normal ve kabul edilebilir olması, düşünceleri kitapçıkta yer alan resimlerdeki mesajlarla birleştirilmiş, Anadolu'ya ait değerlerin varlığı ya da İslami hassasiyetlere sahip olmak adeta yokluk ve sefalet sebebi ve göstergesi olarak sunulmuştur.

Kitapçığın bütününe bakıldığında ise Türk erkekleri aile sorumluluğu almaktan ve ailesine yaşanabilir bir konut sunmaktan aciz olarak gösterildiği sonucuna varılabilir. Kadınlar zavallı,

biçare, bireysel temel yaşamsal ihtiyaçlarını sağlamaktan acizdir ve çocuklarının karnını doyurabilmek için dilenmekte ancak aile planlaması yapmamaktadırlar. Tembel ve sorumsuz Türkler temel ihtiyaçlarını giderebilmek için başka ulusların “merhametle” göndereceği erzağa muhtaçtır. Dezavantajlı olmayan bireyleri üretime katmak ve bu şekilde kendi hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak için finansal destek verilmesi ve yardımlaşmanın bu şekilde gerçekleşmesi düşüncesi önemsenmemiştir. Bazı sayfalarda inşaatta çalışmanın dilenmekten daha doğru olduğu fikri aksettirilse de yayının genelinde “hak edene merhametle yardım etmek” düşüncesi hakimdir.

KAYNAKÇA

I-ARŞİV KAYNAKLARI

Bilkent Üniversitesi Mikrofilm Koleksiyonu ABCFM Tasnifi

ABCFM: REEL 618/392

ABCFM: REEL643/295

ABCFM: REEL643/296

ABCFM: REEL 717/165

II-KİTAPLAR

ABBOTT- SCHNEIDER Eliza Chaney, Bursa Mektupları, çev. Neşe Akın, Dergah Yayınları, İstanbul, 2009.

BARTON James L., Türkiye’de Gündoğumu, çev. Zekeriya Başkal, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2010.

JENKINS Hester Donaldson, Robert Kolejin Kızları, Dergah Yayınları, İstanbul, 2014.

OLGUN İbrahim, Dinimizde Yardımlaşma, res. Kayıhan Keskinok, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, Halk Eğitim Yayınları no:8143, İstanbul, 1964.

Osmanlı’da İki Misyoner Levi Parsons ve Pliny Fisk’in Anadolu ve Kudüs Seyahat Raporları, haz. Ayşe Aksu, Dergah Yayınları, İstanbul, 2015

FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet BAYRAKTAR

Aksaray Üniversitesi SBMYO Muhasebe ve Vergi Bölümü AKSARAY
ahmetbayraktar61@yahoo.com, 05323748292, ORCID: 0000-0002-2616-0825

ÖZET

Finansal okuryazarlık, kişinin finansal kaynaklarını ömür boyu finansal güvenlik için etkili bir şekilde yönetmek amacıyla bilgi ve becerileri kullanma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Finansal okuryazarlığın unsurları olarak finansal bilgi, tutum ve davranış olarak nitelendirilmektedir. Finansal açıdan okuryazar bir kişi, temel finansal kavramlarla ilgili bazı temel bilgilere sahip olacaktır. Finansal davranış bir kişinin davranış şekli, finansal refahı üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaktır. Bir satın alma işlemi yapmadan önce düşünmek, faturaları zamanında ödemek ve bütçe yapmak, geçimini sağlamak için tasarruf etmek ve borç almak gibi davranışları öğrenmek gibi. Tutumlar ve tercihler ise finansal okuryazarlığın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Örneğin insanların gelecekle için tasarruf yapma konusunda oldukça olumsuz bir tutuma sahip olmaları durumunda, bu tür davranışlara daha az eğilimli olacakları ileri sürülmektedir. Benzer şekilde, kısa vadeli isteklere öncelik vermeyi tercih ederlerse o zaman kendilerine acil durum tasarrufları sağlamaları veya daha uzun vadeli mali planlar yapmaları pek mümkün değildir. Finansal eğitim, bireylerin paralarını yönetme, finansal hedeflerine ulaşma ve finansal sorunlarla ilgili stresten kaçınma konusunda daha hazırlıklı olmalarını ve dolayısıyla finansal refahlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Finansal eğitim politikası, finansal sistemin genel istikrarına katkıda bulunmanın yanı sıra, bireylerin finansal olarak güçlendirilmesinin ve dayanıklılığının temel bir bileşeni olarak geniş çapta kabul edilmektedir. Derleme niteliğindeki bu çalışmada finansal okuryazarlık ve eğitimi konusunda teorik altyapının ortaya konulması amaçlanmış, ilgili literatür kaynaklarından bilgi toplama yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Okuryazarlık Eğitimi, Finansal Bilgi

FINANCIAL LITERACY EDUCATION

Assistant Professor Ahmet BAYRAKTAR

Aksaray University SSVHS Accounting and Tax Department AKSARAY
ahmetbayraktar61@yahoo.com, 05323748292, ORCID: 0000-0002-2616-0825

ABSTRACT

Financial literacy is defined as the ability to use knowledge and skills to effectively manage one's financial resources for lifelong financial security. The elements of financial literacy are described as financial knowledge, attitude and behavior. A financially literate person will have some basic knowledge of basic financial concepts. Financial behavior The way a person behaves will have a significant impact on their financial well-being. Like thinking before making a purchase, learning behaviors like paying bills on time and budgeting, and saving and borrowing to make ends meet. Attitudes and preferences are considered to be important elements of financial literacy. For example, it is argued that if people have a very negative attitude towards saving for their future, they will be less inclined to engage in such behavior. Similarly, if they choose to prioritize short-term desires then they are unlikely to provide

themselves with emergency savings or make longer-term financial plans. Financial education aims to make individuals better prepared to manage their money, achieve their financial goals, and avoid stress related to financial problems, thereby improving their financial well-being. Financial education policy is widely recognized as a key component of individuals' financial empowerment and resilience, as well as contributing to the overall stability of the financial system. In this compilation study, it was aimed to reveal the theoretical background on financial literacy and education, and the method of collecting information from relevant literature sources was used.

Key Words: Financial Literacy, Financial Literacy Education, Financial Knowledge

GİRİŞ

Finansal okuryazarlık bireyin finansal kararlar alırken finansal bilgisini kullanma becerisine ve güvenine sahip olması gerektiğini ifade eder. Bu açıdan bir kişinin yalnızca bilgiyi bilip bilmediğini değil, aynı zamanda onu uygun şekilde uygulayıp uygulayamayacağını da belirlemek önemli olacaktır (Huston, 2010: 307). Dünya ekonomilerinin vatandaşlarının mali refahını iyileştirmeye yönelik güçlü çabaları, bu durumun öneminin artmasına katkıda bulunmuştur. Finansal okuryazarlığın önemi, bireylerin finansal refahlarını artırmak için kaliteli finansal kararlar almalarını sağlamaktır (Garg ve Singh, 2018: 182).

Süreç içerisinde finansal okuryazarlık çeşitli anlamlar kazanmıştır; finansal ürünlere ilişkin bilgiye atıfta bulunmak için (örneğin, hisse senedi ve tahvil nedir; sabit faizli ve ayarlanabilir faizli ipotek arasındaki fark), finansal kavramlara ilişkin bilgi (enflasyon, bileşikleştirme, çeşitlendirme, kredi puanları), matematiksel becerilere sahip veya etkili finansal karar verme için gerekli olan sayısal bilgi ve finansal planlama gibi belirli faaliyetlerle meşgul olmak anlamlarında kullanılmaktadır (Hastings, Madrian ve Skimmyhorn, 2012: 5).

Literatürde finansal okuryazarlık açısından dört farklı içerik alanı kullanılmaktadır:

- Paranın temelleri (paranın zaman değeri, satın alma gücü, kişisel finansal muhasebe kavramları).

Kaynakların zaman dilimleri arasında zamanlar arası transferleri:

- Borçlanma (gelecekteki kaynakların bugüne getirilmesi: kredi kartlarının, tüketici kredilerinin veya ipoteklerin kullanımı)
- Yatırım yapmak (mevcut kaynakları gelecekte kullanmak üzere saklamak: tasarruf hesaplarının, hisse senetlerinin, tahvillerin veya yatırım fonlarının kullanılması).
- Kaynakların korunması (sigorta ürünleri veya diğer risk yönetimi teknikleri) (Huston, 2010: 303).

Finansal okuryazarlıktaki farklılıkların anlaşılmasında önemli açıklayıcı faktörler olarak temel sosyo-demografik bilgilere odaklanmak gerekmektedir. Bunlar: cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir olarak belirtilmektedir. Ek olarak risk ve gelir istikrarına yönelik tutumun da dikkate alınması gerekmektedir (Atkinson ve Messy, 2012: 42).

FİNANSAL OKUYAZARLIK UNSURLARI

Finansal okuryazarlık unsurları aşağıdaki gibi tanımlanabilir.

FİNANSAL BİLGİ

Finansal okuryazar bir kişi, temel finansal kavramlar hakkında bazı temel bilgilere ve finansal durumlarda sayısal becerileri uygulama becerisine sahip olacaktır (Atkinson ve Messy, 2012: 16).

FİNANSAL DAVRANIŞ

Davranış, finansal okuryazarlığın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Finansal okuryazar olmanın olumlu sonuçları, harcamaları planlamak gibi davranışlarla sağlanır; aşırı kredi kullanımı gibi belirli davranışlar ise finansal refahı azaltabilir (Atkinson ve Messy, 2012: 23).

FİNANSAL TUTUMLAR

Tutum ve tercihler finansal okuryazarlığın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Örneğin insanların gelecekle için tasarruf yapma konusunda oldukça olumsuz bir tutumları varsa, bu tür davranışlara daha az eğilimli olacakları ileri sürülmektedir. Benzer şekilde, kısa vadeli istekleri uzun vadeli güvenlik yerine önceliklendirmeyi tercih ederlerse, acil durum tasarrufları sağlamaları veya uzun vadeli mali planlar yapmaları pek olası değildir (Atkinson ve Messy, 2012: 33).

KİŞİSEL FİNANS YÖNETİMİ

Kişisel finansal okuryazarlık, maddi refahı etkileyen kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, yönetme ve bunlar hakkında iletişim kurma yeteneğidir. Finansal seçimleri ayırt etme, rahatsızlık duymadan (veya buna rağmen) para ve finansal konuları tartışma, gelecek için plan yapma ve genel ekonomideki olaylar da dahil olmak üzere günlük finansal kararları etkileyen yaşam olaylarına yetkin bir şekilde yanıt verme yeteneğini içermektedir (Vitt vd., 2000: 11).

Bireylerin bilinçli finansal kararlar verebilme yeteneği, kişisel finans yönetiminin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir ve finansal kaynakların daha verimli tahsisine yol açarak hem mikro hem de makro düzeyde finansal istikrara katkıda bulunabilmektedir (Klapper, Lusardi ve Panos, 2012: 2).

FİNANSAL KATILIM

Finansal katılım, finansal pazara aktif katılımı gerektirir. “Finansal katılım, bir dizi düzenlemeye tabi finansal ürün ve hizmete uygun fiyatlı, zamanında ve yeterli erişimin teşvik edilmesi ve bunların kullanımının tüm kesimler tarafından genişletilmesi sürecini ifade eder. Ekonomik ve sosyal katılımın yanı sıra finansal refahı da teşvik etmek amacıyla eğitim ve finansal farkındalık yoluyla toplumun geliştirilmesi olarak da ifade edilebilir (OECD, 2013: 71).

Finansal okuryazarlığın finansal katılım ve tasarruflar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri vardır. Daha yüksek bir finansal davranış puanı, daha yüksek bir genel finansal katılım puanıyla, daha yüksek finansal ürün tutma ve daha yüksek aktif finansal tüketimle ilişkilidir (Morgan ve Long, 2020: 17). Bazı yazarlara göre borsaya katılım ve finansal okuryazarlık arasında pozitif bir ilişki vardır (Jappelli ve Padula, 2015: 369).

Finansal yetenek, insanların kendi finansal durumlarını anlama, bilgi ve becerilerinin yanı sıra harekete geçme motivasyonunu da kapsayan geniş bir kavramdır. Finansal açıdan yetenekli tüketiciler önceden plan yapar, bilgiyi bulur ve kullanır, ne zaman tavsiye alınmalı bilir ve bu tavsiyeyi anlayıp ona göre hareket ederler. Bu durum da finansal hizmetler piyasasına daha fazla katılıma yol açacaktır. Yeteneğin faydaları tüketiciler için açıktır: daha iyi bilgilendirilmiş

finansal kararlar para tasarrufu sağlayabilir ve ileriye dönük planlama ile krizleri önleyebilir (HM Treasury (2007: 19).

FINANSAL EĞİTİM

Finansal eğitim, bireylerin paralarını yönetme, finansal hedeflerine ulaşma ve finansal sorunlarla ilgili stresten kaçınma konusunda daha hazırlıklı olmalarını ve dolayısıyla finansal refahlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Finansal eğitim politikası, finansal sistemin genel istikrarına katkıda bulunmanın yanı sıra, bireylerin finansal olarak güçlendirilmesinin ve dayanıklılığının temel bir bileşeni olarak geniş çapta kabul edilmektedir (OECD, 2020: 35).

Finansal okuryazarlık analizi bireylerin bir ürünü seçme şekli, karar vermeleri gereken hız, alternatiflerin mevcudiyeti, mevcut ve önceki deneyimler, bilgi ve tavsiyelerin ne ölçüde sunulduğu gibi çok çeşitli faktörlerden etkilenebilir. Finansal eğitimin, ürünler arasında karşılaştırma yapmak, tarafsız görüş aramak ve seçilen ürünlerin uygunluğunu düzenli olarak değerlendirmek gibi faydaları olabilir (OECD, 2013: 17).

Eğitim, finansal yönetim pratiklerinde istenen davranış değişiklikleri yapmak için bilgi, beceri geliştirme ve motivasyonun bir kombinasyonunu gerektirebilir. Bilgi ve deneyimdeki artışlar finansal uygulamalarda iyileşmelere yol açabilir. Bilgiyi arttırmanın bir yolu deneyim kazanmaktır. Ek olarak eğitim almanın bir yolu da, derslerde, seminerlerde, aile ve arkadaşlarla yapılan görüşmelerde olabileceği gibi, başkalarının deneyimlerinden öğrenmektir (Hilgert ve Hogarth, 2003: 321).

Literatürde finansal eğitimin içerik bilgisinin, algılama ve ilgi düzeyini artıran ve unutmayı en aza indiren "tam zamanında" finansal eğitim yoluyla daha iyi aktarılabilceği vurgulanmaktadır (Fernandes, Lynch ve Netemeyer, 2013: 30).

Finansal eğitimin bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Finansal tüketicilerin/yatırımcıların finansal ürünleri ve kavramları anlamalarının geliştirilmesi ve bilgi ve objektif öneri, yetenek ve kendine güven geliştirip, finansal risk ve fırsatların daha çok farkında olmak, bilgiye dayalı seçimler yapmak, yardım için nereye gideceğini bilmek, finansal durumunu geliştirici diğer etkili işlemler yapabilmek açısından önemlidir (OECD, 2005: 13).

Finansal eğitim tüm yaşlarda ve gelir seviyesinde tüketicilere fayda sağlayabilir. Çalışma hayatına başlanması ile birlikte tasarruf ve bütçeleme için temel araçlar sağlayabilir, tüketim ve borçlanma kontrol altına alınabilir. Hane halkı ve çocukların eğitimi için tasarruf yapma disiplini sağlayabilir. Bireysel tasarruf planları ve bilinçli yatırım seçimi için yetenek ve bilgi ile birlikte daha konforlu emeklilik için yeterli tasarruf yaşlı çalışanları sigorta eder. Tüketicilerin para ve yatırım finansal eğitim her ikisinin de temel finansal bilgilerini anlama düzeyini artırarak, yatırım tiplerinin avantaj ve dezavantajları daha fazla bilgi sahibi olur (bileşik faizin değeri, risk getiri ilişkisi vb.). Finansal anlama seviyesinin artmasıyla birlikte farklı finansal ürünler hakkındaki elde edilebilir bilgiler değerlendirilebilir ve karşılaştırma yapılabilir. Finansal ürünler ve servisler hakkında daha bilgili hale gelerek tüketicilerin refahına katkı sağlayabilir. Ürünlere yatırım ve servisler hakkında bilgiye kolay ve daha az maliyetle elde edilerek kullanılmasıyla birlikte daha bilgili kararlar alınabilir (OECD, 2005: 35-36).

Finansal konular ve eğitim konuları, kültürler arasında farklılık gösterdiğinden, bu farklılıkları anlamak kritik öneme sahiptir. İnsanların kültürel farklılıktan kaynaklanan; banka işlem hesapları, ev sahipliği, harcama, tasarruf, kredi ve yatırım türleri gibi konularda farklı tutumları

olabilmektedir. Ek olarak bazı finansal kuruluşlara güven eksikliğinden dolayı tanıdıkları ve güvendikleri ile çalışmak isteyebilirler. Dolayısıyla, finansal eğitim ve finansal hizmetler sunarken bu farklılıkların ötesine geçmek, azınlıkların/etnik toplulukların ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve daha fazlası için onları teşvik etmek gerekmektedir (Financial Literacy and Education Commission, 2006: 76).

Finansal eğitimin tasarruflar üzerindeki etkilerini yorumlarken çok dikkatli olmak gerekmektedir. Birincisi, finansal bilgisizlik yaygın ve bireyler faiz oranları ile enflasyonun nasıl çalıştığını bilmiyorsa, bir yardım kursuna katılmanın davranışı etkilemesi pek mümkün değildir. Benzer şekilde, bir kerelik finansal eğitim almak tasarrufları çok az etkileyebilir. Bunun nedeni finansal eğitimin etkisiz olması değil, "tedavinin hastalığa yeterli olmamasıdır. Tasarrufla ilgili literatürde tasarruf davranışlarında büyük bir heterojenliğin olduğu vurgulanmaktadır. Bireylerin finansal okuryazarlık dereceleri de büyük ölçüde farklılık göstermektedir. "Herkes uyan tek tip" bir eğitim programı, tasarrufları teşvik etmek için çok az şey yapabilir ve bizzat kendisi bir finansal eğitim programına katılmayı engelleyen en büyük caydırıcılardan biri olabilir. Bu nedenle, finansal programların tasarlanması ve değerlendirilmesi, tasarrufun belirleyicilerinin ve finansal okuryazarlığın varlığının veya yokluğunun anlaşılmasıyla yakından ilişkilidir (Lusardi, 2006: 8).

Finansal eğitimin finansal sonuçları iyileştirmek için etkili bir mekanizma olması gerektiği savunulsa da, bu ilişkilerdeki nedenselliği tespit etmek doğası gereği zordur. Finansal okuryazarlık daha iyi ekonomik sonuçlara yol açar mı? Yoksa belirli ekonomik davranışlarla meşgul olmak daha fazla finansal okuryazarlığa mı yol açıyor? Yoksa bazı üçüncü faktörler (örneğin, sayısal yetenek, genel zeka, finansal konulara ilgi, sabır) hem daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa hem de daha iyi finansal sonuçlara katkıda bulunuyor mu? Örnek olarak, finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler, finansal faydaları daha iyi fark edebilirler. Bazı çalışmalarda çoğu bireyin kişisel deneyimlerini finansal öğrenmelerinin en önemli kaynağı olarak gösterdiği belirtilmektedir (Hastings, Madrian ve Skimmyhorn, 2012: 15).

Finansal eğitim vermek için etkili mekanizmalar geliştirilse bile, finansal eğitime en çok ihtiyaç duyan kişileri bu eğitimi almaya nasıl teşvik edebilir? Okula dayalı finansal eğitim programları, öğrencilerin okuldayken bir izleyici kitlesi olma avantajına sahiptir. Ancak okullar ancak bu kadar öğretebilir. Bireylerin yetişkin yaşamlarında karşılaşacakları mali kararların çoğunun 17 yaşındaki bir lise öğrencisiyle pek alakası yoktur: hayat sigortası satın almak, sabit oranlı ve ayarlanabilir oranlı ipotek, emeklilik tasarruf hesabında varlık tahsisinin seçilmesi, iflas başvurusunda bulunulup bulunulmayacağı gibi. Hazır bir kitlemiz olmadığında yetişkinlere finansal hatalar yapmadan önce veya finansal hatalarını sınırlayacak şekillerde finansal eğitimi nasıl verebiliriz? Soruları önem kazanmaktadır (Hastings, Madrian ve Skimmyhorn, 2012: 30-31).

Genel olarak finansal okuryazarlık ve/veya finansal bilgi göstergeleri, finansal eğitim ihtiyacını modellemek ve tasarruf, yatırım ve borç davranışı gibi finansal sonuçlardaki farklılıkları açıklamak için girdi olarak kullanılmaktadır (Huston, 2010: 296-297). Ayrıca, finansal eğitim, bir kişinin insan sermayesini, özellikle finansal bilgi ve/veya uygulamasını (finansal okuryazarlık) artırmayı amaçlayan bir girdi olarak da düşünülebilir. Kişisel finans bilgisi ve uygulaması açısından, iyi tasarlanmış bir finansal okuryazarlık aracı, finansal eğitim, finansal refahı artırmak için uygun şekilde davranmak için gereken insan sermayesini geliştirebilir (Huston, 2010: 308).

Finansal okuryazarlık eğitimi finansal kavramlarla ilgili eğitim olarak nitelendirilmektedir. Bilgiyi ve onu kullanma becerisini, güvenini ve motivasyonunu artırmak amacıyla yapılan açık bir amaçtır. Finansal okuryazarlık eğitimi sınıf ortamında yürütülür, öğretim, bireysel çalışma

materyalleri, bilgilendirici web siteleri, etkileşimli oyunlar ve bire bir danışmanlık eğitim bileşenleri olarak düşünülebilir. Programlar içerik, izleyici ve metodoloji açısından farklılık gösterebilir. Ancak tümü edinilen finansal okuryazarlık sonucunda ortaya çıkan finansal refahı artırıcı davranışlara ulaşmayı amaçlamaktadır (Willis, 2008: 302-303). Bununla birlikte, bir kişinin bilgi ve/veya yetenek düzeyini geliştirmeyi amaçlayan finansal okuryazarlık eğitimi, herkese uyan tek bir yaklaşım olarak değil, farklı demografik özelliklere, yaşam evrelerine ve öğrenme tarzlarına uyacak şekilde uyarlanmalı ve tasarlanmalıdır (Huston, 2010: 310).

Finansal okuryazarlık eğitiminin etkinliği, toplumun ve piyasanın gerektirdiği karar ve eylemlere göre ölçülmelidir. Bunlardan bazılarının anlaşılması kolaydır örneğin, "acil durumlar olmadığında, faturaları zamanında ödeyin." Diğerleri oldukça zordur; örneğin, emeklilik için sadece "bir şeyler" biriktirmekle kalmayıp, "yeterince tasarruf edin ve bunu güvenli ama kârlı bir şekilde yatırım yapın." Eğitim yoluyla mali düzenleme politikası modeli: Finansal Eğitim-Finansal Okuryazarlık- Doğru Finansal Kararlar ve Davranış şeklinde formüle edilebilir (Willis, 2008: 203-204).

Bilmenin ve yapmanın iki farklı şey olabileceğini akılda tutmak önemlidir. Çoğunlukla bilginin artmasıyla ilişkilendirilen finansal eğitim, davranışta istenen değişiklikleri yapmak için bilgi, beceri geliştirme ve motivasyonun bir kombinasyonunu gerektirebilir. Program liderlerinin kaynakların tahsisi konusunda kararlar alması gerekmektedir. Finansal eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları ve öğrenme araçları (örneğin, web siteleri veya broşürler), hepsi finansal açıdan önemlidir. Finansal yönetim uygulamalarında istenen davranış değişikliklerini ortaya çıkarmak için hedef kitleye yönelik motivasyon stratejileriyle birleştirilmesi gerekebilir. Finansal eğitimin ekonomik kalkınma stratejisinin yalnızca bir parçası olduğunu akılda tutmak önemlidir. Finansal eğitim, finansal erişimi mümkün kılan, finansal piyasada esaslı koruma sağlayan ve düzeltme mekanizmaları sunan diğer politikaları tamamlamaya hizmet edebilir. Tavsiyelerde bulunarak genel eğitim ve finansal eğitim kursları faydalı olsa da tüketicilerin öğrendiklerini ailelerine ve kendi durumlarına uygulamaları gerekir. Finansal eğitim ile toplumsal ekonomik kalkınma sonuçları arasında bağlantı kurmak zor olsa da mantıksal olarak, finansal açıdan eğitilmiş tüketiciler daha iyi şeyler yapmalıdır. Aileleri için kararlar alarak ekonomik güvenliklerini ve refahlarını artırabilirler. Güvenli aileler, yaşamsal ve gelişen topluluklara daha iyi katkıda bulunarak toplumun ekonomik kalkınmasını daha da teşvik edebilir. Literatürde bazı çalışmalarda finansal eğitim programlarının topluluklarda gerçekten bir fark yarattığına ve bir gün bunun başarılabileceğine dair deliller sunmaktadır (Hogarth, 2006: 15).

Finansal eğitimin etkilerinin dışı dönük yönünü temsil eden birinci düzey faydaları, doğrudan hane halkının mali yönetimiyle ilgili olanlar olarak tanımlanır. İkinci düzey faydalar hanelerin yakın çevreleriyle (ev, iş vb.) etkileşimleriyle ilgilidir. Üçüncü düzey faydalar ise doğası gereği en "makro" olanlardır; bunlar arasında güvenin artması, algılanan yaşam kalitesi ve umutlu olmak ve topluma katılım yer almaktadır. Literatürde finansal eğitimin tüketicilerin kredi azalması, tasarruf artışı ve varlık oluşturma gibi tutum ve davranışlarında fark yarattığına dair kanıtlar artmaktadır. Bu çalışmaların çoğu hane halkı düzeyindeki davranışlara odaklanmaktadır. Bu sonuçların veya davranışların topluluklarla veya ekonomik kalkınmayla ilgili olarak topluluk iyileştirmelerine yol açması mantıklı görünebilir (Hogarth, 2006: 11-12).

Hindistan'daki finansal eğitimin finansal bilginin matematik becerileri ve temel finansal farkındalık üzerindeki etkisini ölçmek için yapılan bir çalışma sonuçları, düşük gelirli kentsel haneler arasında finansal kararlara yönelik tutumlar açısından finansal eğitimin finansal aritmetiği artırmada sınırlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Finansal okuryazarlık eğitiminin, faiz getirilerini, sigorta maliyetlerini veya hane geliri ve giderlerini hesaplamak ve

karşılaştırmak için bireysel yetenekleri geliştirdiği görülmemektedir. Bununla birlikte, finansal eğitimin katılımcıların kendilerine sunulan finansal ürünlere ve finansal planlama araçlarına yönelik finansal eğitim konusundaki farkındalığını ve tutumlarını etkilediği bulunmuştur. Gerçek dünyada karşılaşılan birçok finansal seçim, faiz oranlarının hesaplanmasını veya getirilerin tahmin edilmesini gerektirirken, Bulgular, finansal okuryazarlığın ölçülmesinin yalnızca yüksek matematik becerileri gerektiren sorulara odaklanılmaması gerektiğini göstermektedir. Finansal eğitim programları finansal kararları etkileyebilir. Finansal sayısal bilgi dışındaki kanallar aracılığıyla, örneğin bireyleri ve hane halkını finansal ürünlerin ayrıntıları hakkında daha fazla bilinçlendirerek veya resmi finansal ürün ve hizmetleri satın alma ve tavsiye etme konusundaki tutumlarını değiştirecek şekilde bunu yapmak etkili olabilir. Bu alternatif kanallar aritmetik becerilerini geliştirmek kadar hatta daha fazla önemli olabilir. Ayrıca, finansal eğitimin finansal farkındalığı ve tutumları etkilediğine dair bulgular, finansal okuryazarlık eğitimi ile finansal sonuçlar arasında nedensel bir çerçeve kurma konusunda kanıt sağlamaktadır. Farkındalık ve tutumlardaki bu değişiklikler, eğitimi alan bireylerin gelecekte uygun finansal ürünlere erişmesine olanak sağlayabilir (Carpena, Cole, Shapiro ve Zia, 2011: 16-17).

Öğrenci merkezli bir finansal eğitim programı tasarlamak için planlamacıların aşağıdaki hususları dikkate almasını gerekmektedir (Hogarth, 2006: 3-4):

Konular: öğrencinin genel nakit akışı yönetimi, kredi, tasarruf, yatırım, emeklilik planlaması, emlak planlaması veya bazı konularda bilgi ve eğitime ihtiyacı var mı?

Hedef kitle: program genel halkı, gençleri, düşük gelirlileri, ilk kez ev satın alacakları, emekli olmayanları, belirli bir firmanın çalışanlarını veya başka birini hedef alıyor mu?

Öğrenme stilleri: pedagoji görsel, işitsel ve kinetik öğrenenler için ayarlanmış mı?

Davranış aşaması: öğrencinin davranış değişikliğinin mevcut aşaması nedir? Hedef öğrenenlerin çoğu, düşünme öncesi, düşünme, hazırlık, eylem veya sürdürme aşamalarında mı?

Finansal eğitim; tüketici ve yatırımcıların bilgilendirilmeleri yoluyla finansal ürünlere, kavramlara ve risklere yönelik farkındalıklarının ve yetkinliklerinin artırılmasıdır (Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları, 2014: 1). Türkiye’de Finansal Eğitim Eylem Planı çerçevesinde finansal eğitim faaliyetlerinde uyulması gereken ilke ve esaslar aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları, 2014: 8-9):

1) Kapsayıcılık; finans piyasaları hakkında tecrübe ve bilgi sahibi olanlardan bu piyasalarda daha önce hiç yer almamış olanlara kadar toplumun her kesiminin finansal eğitim olanaklarından faydalanması, finansal eğitim çalışmalarının tüm finansal ürün ve hizmetleri içerecek şekilde planlanmasıdır.

2) Tarafsızlık; finansal eğitimin adil, şeffaf ve tarafsız olarak, herhangi bir finansal kurum ya da ürünün tanıtımı yapılmayacak şekilde aktarılmasıdır.

3) Farkındalık Oluşturma; finansal eğitim programlarının finansal konuların ve risklerin anlaşılması ihtiyacına yönelik farkındalığı artırması ve buna ilişkin araçlar içermesidir.

4) Süreklilik, Ölçüm ve Gözden Geçirme, İhtiyaca Göre Olma, Etkin ve Sonuç Odaklı Olma;

5) Anlaşılabilir Dil ve Pratik Anlatım; finansal eğitim faaliyetlerinde kullanılacak dil ve içeriklerin hedeflenen kitleye anlaşılabilir olması; bu doğrultuda, hukuki, teknik ve yabancı terimlerin asgari seviyede tutulması; karmaşık finansal konuların herkesin günlük hayatta karşılaşılabileceği pratik anlatımlarla sunulmasıdır.

6) Eğiticilerin Eğitimi; finansal eğitim verecek kişilere, finansal eğitim programlarını başarılı ve güvenli bir şekilde aktarmalarına olanak sağlamak amacıyla gerekli kaynakların ve uygun eğitimin verilmesidir.

SONUÇ

Bir kişinin bilgi ve/veya yetenek düzeyini geliştirmeyi amaçlayan finansal okuryazarlık eğitimi (Huston, 2010: 310), finansal eğitim, finansal okuryazarlık, doğru finansal kararlar ve davranış şeklinde formüle edilebilir (Willis, 2008: 203-204). Finansal eğitim tüm yaşlarda ve gelir seviyesinde tüketicilere fayda sağlayabilir. Çalışma hayatına başlanması ile birlikte tasarruf ve bütçeleme için temel araçlar sağlayabilir, tüketim ve borçlanma kontrol altına alınabilir. Hane halkı ve çocukların eğitimi için tasarruf yapma disiplini sağlayabilir. Bireysel tasarruf planları ve bilinçli yatırım seçimi için yetenek ve bilgi ile birlikte daha konforlu emeklilik için yeterli tasarruf yaşlı çalışanları sigorta edebilir. Tüketicilerin para ve yatırım finansal eğitim her ikisinin de temel finansal bilgilerini anlama düzeyini artırarak, yatırım tiplerinin avantaj ve dezavantajları daha fazla bilgi sahibi olur (bileşik faizin değeri, risk getiri ilişkisi gibi). Finansal anlama seviyesinin artmasıyla birlikte farklı finansal ürünler hakkındaki elde edilebilir bilgileri değerlendirme ve karşılaştırma yapabilir. Finansal ürünler ve servisler hakkında daha bilgili hale gelerek tüketicilerin refahına katkı sağlayabilir. Ürünlere yatırım ve servisler hakkında bilgiye kolay ve daha az maliyetle elde ederek kullanılmasıyla birlikte daha bilgili kararlar alınabilir (OECD, 2005: 35-36). Ayrıca, finansal eğitim, bir kişinin insan sermayesini, özellikle finansal bilgi ve/veya uygulamasını (finansal okuryazarlık) artırmayı amaçlayan bir girdi olarak düşünülebilir. Kişisel finans bilgisi ve uygulaması açısından, iyi tasarlanmış bir finansal okuryazarlık aracı, finansal eğitim, finansal refahı artırmak için uygun şekilde davranmak için gereken insan sermayesini geliştirebilir (Huston, 2010: 308).

Finansal eğitim bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Finansal tüketicilerin/yatırımcıların finansal ürünleri ve kavramları anlamalarının geliştirilmesi ve bilgi ve objektif öneri, yetenek ve kendine güven geliştirip, finansal risk ve fırsatların daha çok farkında olmak, bilgiye dayalı seçimler yapmak, yardım için nereye gideceğini bilmek, finansal durumunu geliştirici diğer etkili işlemler yapabilmek açısından önemlidir (OECD, 2005: 13). Özel olarak tasarlanmış finansal eğitim programlarının oluşturulması finansal okuryazarlığın artırılması, bireylerin ve ailelerin karşılaştığı finansal sorunların azaltılmasına yönelik bir çözüm olarak görülebilir (Huston, 2010: 309). Bireylerin bilinçli finansal kararlar verebilme yeteneği, kişisel finans yönetiminin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir ve finansal kaynakların daha verimli tahsisine yol açarak hem mikro hem de makro düzeyde finansal istikrara daha fazla katkıda bulunabilmektir (Klapper, Lusardi ve Panos, 2012: 2).

KAYNAKÇA

Atkinson, A.; Messy, F., (2012), Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing, 1-73
file:///C:/Users/user/Desktop/20120514-Measuring-Financial-Literacy-Results-of-the-OECD-International-network-on-Financial-Education-INFE-Pilot-Study.pdf 20.03.2024

Carpena, Fenella; Cole, Shawn; Shapiro, Jeremy; Zia, Bilal, (2011), Unpacking the Causal Chain of Financial Literacy Policy Research Working Paper 5798, The World Bank Development Research Group Finance and Private Sector Development Team, September, 1-36
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/329301468322465624/pdf/WPS5798.pdf>
10.04.2024

Fernandes, Daniel; Lynch, John G. Jr.; Netemeyer, Richard G., (2013), Financial Literacy, Financial Education and Downstream Financial Behaviors, Forthcoming in Management Science, 1-103 file:///C:/Users/user/Desktop/ManagementScienceDec4th.pdf 11.04.2024

Financial Literacy and Education Commission, (2006), Taking Ownership of the Future, The National Strategy for Financial Literacy, 1-162 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED496720.pdf> 11.04.2024

Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları, Resmî Gazete Sayı: 29021, 2014, 1-30. <https://foy.tbb.org.tr/Content/Pdf/FinansalTuketicininKorunmasiStratejisiVeEylemPlanlari.pdf> . 20.03.2024

Garg, Neha; Singh, Shveta, (2018), Financial Literacy among Youth, International Journal of Social Economics, Vol. 45 No. 1, 173-186 https://web.archive.org/web/20200306065602id_/https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSE-11-2016-0303/full/pdf?title=financial-literacy-among-youth 10.04.2024

Hastings, Justine S.; Madrian, Brigitte C.; Skimmyhorn, William L., (2012), Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes, NBER Working Paper No. 18412, 1-42 https://www.nber.org/system/files/working_papers/w18412/w18412.pdf 10.04.2024

Hilgert, Marianne A.; Hogarth, Jeanne M., (2003), Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior, Federal Reserve Bulletin July, 309-322 <https://www.federalreserve.gov/pubs/bulletin/2003/0703lead.pdf> 11.04.2024

HM Treasury (2007), Financial Capability: the Government's long term approach, HM Treasury, 1-68 https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/7551/1/fincap_150107.pdf 11.04.2024

Hogarth, Jeanne M., (2006), Financial Education and Economic Development, Improving Financial Literacy International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD 29-30, November, 1-34 <https://www.oecd.org/finance/financial-education/37742200.pdf> 11.04.2024

Huston, Sandra J., (2010), Measuring Financial Literacy, The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No. 2, 296-316 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x> 11.04.2024

Jappelli, T.; Padula, M., (2015), Investment in Financial Literacy, Social Security, and Portfolio Choice, J Pension Econ Financ 14(4), 369-411 <https://doc.rero.ch/record/304487/files/S1474747214000377.pdf> 11.04.2024

Klapper, Leora F.; Lusardi, Annamaria; Panos, Georgios A.; (2012), Financial Literacy and the Financial Crisis, NBER Working Paper No. 17930, March, 1-55 https://www.nber.org/system/files/working_papers/w17930/w17930.pdf 11.04.2024

Lusardi, Annamaria, (2006), Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications, PB-11, 1-13 file:///C:/Users/user/Desktop/FinancialliteracyandfinancialeducationReviewandpolicyimplicationsSSRN-id923437.pdf 20.03.2024

Morgan, Peter; Long, Trinh Q., (2020), Financial Literacy, Financial Inclusion, and Savings Behavior in Laos, Journal of Asian Economics 68, 1-39. https://www.researchgate.net/publication/341066558_Financial_Literacy_Financial_Inclusion_and_Savings_Behavior_in_Laos 11.04.2024

OECD, (2005), Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies, 1-181
https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/improving-financial-literacy_9789264012578-en#page1 11.04.2024

OECD INFE, (2013), Financial Literacy and Inclusion: Results of OECD/INFE Survey Across Countries and by Gender, 1-179 https://www2.oecd.org/daf/fin/financial-education/TrustFund2013_OECD_INFE_Fin_Lit_and_Incl_SurveyResults_by_Country_and_Gender.pdf 11.04.2024

OECD INFE, (2020), International Survey of Adult Financial Literacy, 1-78
<https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf> 11.04.2024

Vitt, Lois; Anderson, Carol; Kent, Jaime; Lyter, Deanna; Siegenthater, Jurg; Ward, Jeremy, (2000), Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the US. Middleburg: Institute for Socio-Financial Studies, 2000, 1-17
https://www.researchgate.net/publication/240619141_Personal_Finance_and_the_Rush_to_Competence_Financial_Literacy_Education_in_the_US 11.04.2024

Willis, Lauren E., (2008), Against Financial Literacy Education, Loyola University Law School, Los Angeles Legal Studies Research Paper No. 2008-13 and University of Pennsylvania Law School Public Law & Legal Theory Research Paper No. 08-10, 197-285
<file:///C:/Users/user/Desktop/SSRN-id1105384.pdf> 11.04.2024

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME HARCAMALARININ BOBİ FRS VE KUMİ FRS KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Öğr. Gör. Dr. Halime KARACA

İnönü Üniversitesi,

halime.karaca@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0218-3851

Özet

Ülkelerin teknoloji düzeyleri, gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi verir. Bu nedenle araştırma geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri ülkelerin teknolojik ve ekonomik gelişmişliğini tanımlayan en önemli değişkenlerden biridir. İşletmelerin sürdürülebilirlik ve rekabet avantajı sağlamlasında Ar-Ge faaliyetleri önem arz etmektedir. İşletmeler ve ülkeler için önem arz eden Ar-Ge harcamalarının muhasebe işlemlerinin BOBİ FRS ve KUMİ FRS kapsamında incelenmesi ve farklılıkların ortaya konulması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Ar-Ge harcamalarının BOBİ FRS ve KUMİ FRS düzenlemelerine göre muhasebeleştirilme kayıt örnekleri oluşturulmuş, benzer ve farklı muhasebe uygulamaları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ar-Ge Muhasebesi, BOBİ FRS, KUMİ FFR

ACCOUNTING OF RESEARCH AND DEVELOPMENT EXPENDITURES WITHIN THE SCOPE OF BOBI FRS AND KUMI FRS

Abstract

It provides information about the technology levels and development levels of countries. For this reason, research and development (R&D) activities are one of the most important variables that define the technological and economic development of countries. R&D activities are important for businesses to achieve sustainability and competitive advantage. The main purpose of the study is to examine the accounting transactions of R&D expenditures, which are important for businesses and countries, within the scope of BOBİ FRS and KUMİ FRS and to reveal the differences. For this purpose, record examples of accounting for R&D expenditures

according to BOBİ FRS and KUMİ FRS regulations were created and similar and different accounting practices were presented.

Key Words: R&D Accounting, BOBİ FRS, KUMİ FFR

Giriş

Muhasebe, işletmelerin ürettikleri mali bilgileri işletmeyle ilgilenen bilgi kullanıcılarına sunan bilgi sistemidir. Bu doğrultuda muhasebe; yatırımcılar, kredi kurumları, kamu kurumları gibi mali bilgiyi kullanan bilgi kullanıcılarının ihtiyacı olan bilgileri üreterek kullanımını sağlamaktadır. Mali tablolar aracılığı ile sunulmakta olan söz konusu bilgilerin düzenlenmesi, yürürlükte olan raporlama çerçeveleri kapsamında yapılmaktadır. Yararlanılan raporlama çerçeveleri işletmelerin yasal mevzuatları ve büyüklüklerine göre farklılık göstermektedir. Bu çerçeveler Türkiye Muhasebe / Finansal Raporlama Standartları, Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ve Küçük ve Mikro İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (KUMİ FRS) düzenlemeleridir (Özdemir vd., 2023: 64)

Hızlı değişim, gelişim ve büyüme gösteren günümüzün dinamik dünyasında işletme ve ülkeler rekabet ortamının gerisinde kalmamak, değişim ve gelişimin takipçisi olmak zorundadır.

Günden güne değişen ve gelişen teknolojiye uyum sağlamak için taklidi yapılan var olan teknolojiden farklı, uygun araştırma yöntemleriyle farklılık yaratan buluşların yapılması ve teknolojik sistemlerin geliştirilmesi zorunluluk olmuştur (Kaya ve Uğurlu, 2013: 271-272). AR-GE, işletmelerde yeni ürünler ve üretim süreçlerinin oluşturulması için yapılan yaratıcı ve sistemli çalışmalardır. Bu bağlamda AR-GE, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi sağlayacak yeni bilgilerin edinilmesi ya da var olan bilgilerle yeni ürün ve araçların üretilmesi, mevcut olanların geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen disiplinli çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Zerenler, 2007: 653-667). Ar-Ge faaliyetleri neticesinde teknolojik bilgi ve birikim ortaya çıkmakta ve ekonomik sürecin tümüne yayılmakta ve bu yayılım ekonomik gelişime ve büyümeye de önemli oranda katkılar sağlamaktadır (Avdar, 2019: 208).

Ar-Ge, işletmelerin sürdürülebilirlik ve rekabet edebilirlik amacıyla ürün geliştirmesi, ürünlerin geliştirilmesi aşamalarında maliyet minimizasyonunun sağlanması, kar marjının artmasıyla sektörde ter edinmek için yapılan yatırım ve faaliyetlerdir. İşletmelerin sürdürülebilirlik ve rekabet avantajı sağlanmasında Ar-Ge faaliyetleri hayati önem taşımaktadır. Özellikle yeni teknolojik ürünleri rakipleri öncesinde piyasaya süren işletmeler kalkınma ve kârlılık bakımından avantaj sağlamaktadır. Ar-Ge faaliyetleri günümüz dünya ekonomisinin yoğun

rekabet ortamında işletmelerin ya da ülkelerin bir varoluş mücadelesidir. İşletmelerin yenilik ve inovasyon faaliyetlerini örgüt stratejisi yapması, yenilik faaliyetlerini teşvik eden iklime sahip olmaları, işletmelerin yenilik ve inovasyon düzeylerini pozitif yönlü etkilemektedir (Crespell ve Hansen, 2008: 1703).

Çalışmada, öncelikli olarak Ar-Ge kavramı ve finansal raporlama standartlarından BOBİ ve KUMİ çerçevesiyle ilgili teorik bilgiler verilmiştir. İşletmeler ve dolayısıyla ülkeler için önem arz eden Ar-Ge harcamalarının BOBİ FRS ve KUMİ FRS kapsamında incelenmesi, aradaki farklılıkların ortaya konması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Ar-Ge Kavramı

Ar-Ge; üretim, dağıtım ve pazarlama alanlarında bilimsel yöntemlerin kullanılarak işin düşük maliyetli ve daha verimli olarak yapılabilmesinde en önemli yoldur. Diğer bir anlatımla Ar-Ge, vasıflı eleman, bilimin ve teknolojinin kullanılarak şirketlerin yeni bilgilere ulaşması, mevcuttaki bilgilerle yeni malzemeler, ürünler ve araçların üretilmesidir (Çankaya, 2003: 144).

Ar-Ge yeni ürün ya da üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, mevcuttaki veya ithalatı yapılan teknolojinin etkin kullanılması, uyarlanması ya da değiştirilmesi süreçleri teknolojik faaliyetlerin tüm aşamalarında önem arz etmektedir. Böylece teknolojinin ithalatını yapan ya da teknolojiden yüksek verimin alınmasını arzu eden işletmeler Ar-Ge faaliyetlerine öncelik vermelidir. Ar-Ge, bilginin üretilmesi için işletmelerin yatırım yaptıkları en önemli araçlardandır. Bu kapsamda Ar-Ge, bilginin somut ürünlere dönüştüğü katma değeri en yüksek bir dönüşüm süreci olup işletmelerin en önemli entelektüel sermayesidir (Yaylalı vd., 2010: 13).

İşletmelerin Ar-Ge faaliyetleri sonucunda ürettikleri yeni ürünler, söz konusu işletmeler açısından olası bir ticari değer anlamındadır (Katila ve Ahuja, 2002: 1183). Ar-Ge alanında başarılı olan işletmeler, yeni ürünler geliştirme amaçlarıyla mevcuttaki kaynakları ve becerilerini eşleştirerek, stratejik hedeflerini Ar-Ge projelerine bütünleştirmekte başarılı olan işletmelerdir (Schilling ve Hill, 1998: 70).

Ar-Ge faaliyetleri, işletmelerin ve ülkelerin teknolojik gelişmelerle birlikte küresel ekonomik sisteme entegrasyonunda önemli bir rolü üstlenmektedir (Avdar, 2019: 208). Küresel alanda bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin sonucunda bazı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler (Güzel, 2009: 29-48):

Ülkelerin üretim kapasitelerinin genişlemesi

Bilişim, iletişim ve ulaşım alanlarının ön plana çıkması

Toplum ve bireylerin ihtiyaçları ve beklentilerinin farklılaşması

Teknolojik yeniliklerin takibi gerekliliğinin artması

Yeni teknolojiye dayalı ürünlerin üretilebilmesidir.

Yaşanan gelişmelerin sonucu olarak iş dünyası ve ülkelerin Ar-Ge harcamalarında artışa yol açmıştır. Dolayısıyla rekabet üstünlüğünün sağlanması ve oluşan durumun korunmasını arzu eden işletmeler emek yoğunluğundan teknoloji yoğunluğuna yönelmekte ve bu süreçte Ar-Ge faaliyetlerini oldukça önemsemektedirler (Bezirci, 2012: 15-19).

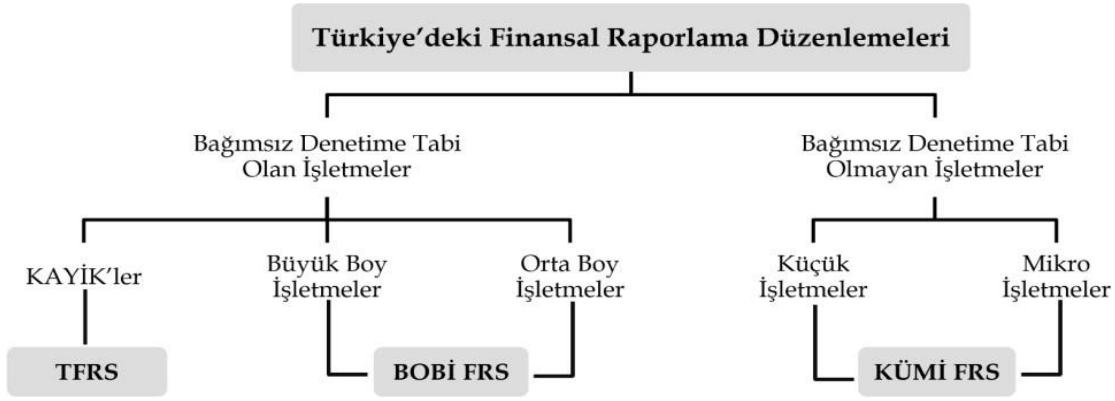
BOBİ FRS ve KÜMİ FRS Düzenlemeleri

İşletmelerin faaliyet sonuçlarının açık ve şeffaf bir biçimde raporlanması işlevini gerçekleştiren muhasebe sisteminin tekdüzeleştirilmesi çalışmalarına yönelik ulusal alanda önemli bir adım olarak kabul edilen MSUGT ile mali raporlarda uyumlaştırma başlamıştır. Dünya çapında uygulanan uluslararası muhasebe standartlarının (IFRS) birebir tercüme edilerek uygulanması sonrasında mali raporlamalardaki uyumlaştırma, uluslararası alana taşınmıştır (Akdoğan ve Tenker, 2010: 21).

2005 yılından itibaren AB topluluğu kapsamında yer alan halka açık şirket, banka ve sigorta şirketlerine finansal raporlamalarını IFRS'ye göre düzenlemeleri zorunlu kılınmıştır. Topluluğa aday ülke olmasından dolayı Türkiye de IFRS'leri benimseme ve uygulamaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda 2006 yılından itibaren halka açık şirketler, bankalar ve sigorta şirketleri IFRS'ler ile tam uyumlu TMS / TFRS uygulamaya başlamıştır. 2005'te TMS ile başlanan mali raporlama uyumlaştırma çalışmaları, 2023'te yürürlüğe giren KÜMİ FRS ile beraber hemen hemen bütün işletmeleri kapsayan bir seviyeye gelmiştir. TMS/TFRS'lerle beraber 2018 yılında BOBİ FRS, 2023 yılında KÜMİ FRS'nin yürürlüğe girmesi neticesinde mali raporlamalarda standartlaşma süreci ilerleme kaydederek tabana yayılmıştır. 2013/34 sayılı AB Muhasebe Direktifinde yer alan “önce küçükleri düşün” anlayışı çerçevesinde yapılan son düzenlemelerle beraber, raporlamalarında standartları uygulayan işletmelerin sayısı artacak böylece işletmelerin büyük çoğunluğu gerçeğe uygun, şeffaf ve karşılaştırılabilir mali raporlar hazırlama imkânına sahip olmuştur (Özdemir vd., 2023: 64).

TFRS ile başlayan sonrasında BOBİ FRS ve KÜMİ FRS düzenlemeleri ile şekillenen Türkiye finansal raporlama uygulamaları Şekil 1 yer almaktadır.

Şekil 1. Türkiye Finansal Raporlama Düzenlemeleri

Şekil 1’de tasnif edildiği gibi bağımsız denetime tabi olan fakat KAYİK kapsamında olmayan kalan ve TMS/TFRS’leri uygulamaları ihtiyari olan işletmelerin uygulamaları için BOBİ FRS raporlama çerçevesi düzenlemiştir. 27 bölümden oluşan BOBİ FRS’nin temel amacı, gerçeğe, ihtiyaca uygun ve karşılaştırılabilir nitelikli bilgilerin sunulması imkânı sağlanmasıdır (kgk.gov.tr).

KÜMİ FRS, TTK’ya göre bağımsız denetime tabi olmayan ve isteğe bağlı olarak diğer finansal raporlamaları uygulamayan işletmelerin uygulaması amacıyla hazırlanan bir raporlama çerçevesidir. 22 bölümden oluşan standardın temel amacı, gerçek ve tüzel kişilerin hazırlamış oldukları finansal tabloların gerçeğe, ihtiyaca uygun ve karşılaştırılabilir nitelikli bilgilerin sunulması imkânı sağlanmasıdır (kgk.gov.tr/).

Ar-Ge Harcamalarının BOBİ ve KUMİ FRS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Ar-Ge faaliyetleriyle ilgili oluşan maliyetler maddi olmayan duran varlıklar (MODV) sınıfında yer almaktadır. MODV işletme içerisinde oluşturulması halinde maliyet bedelinin tespitinde BOBİ ve KUMİ FRS düzenlemeleri arasında hüküm farklılıkları vardır. Varlıkların oluşum süreleri, araştırma safhası ve geliştirme safhası şeklinde değerlendirilen BOBİ FRS’de araştırma safhasında yapılan tüm harcamalar; gelecek ekonomik yarar sağlayacağı konusyla ilgili bir belirsizlik olması nedeniyle aktifleştirilmez, harcama oluştuğunda gider olarak kar/zarara yansıtılır. Geliştirme safhasında yapılan harcamalar belirlenen kriterleri karşılaması halinde aktifleştirilir (BOBİ FRS, p.14.17). İşletmenin içinde yürütülen projenin araştırma safhası ile geliştirme safhası ayırımının yapılamaması halinde, harcamalar araştırma safhasında yapılmış gibi değerlendirilir (BOBİ FRS, p.14.19). KUMİ FRS de ise işletmeler içerisinde

oluşturulmuş olan MODV için katılan tüm Ar-Ge harcamaları varlık olarak finansal tablolara alınmaktadır (KUMİ FRS, p. 12.10).

Örnek: A işletmesi 21.11.2023 tarihinde İşletme içi yeni teknolojik bir projeyi Ar-Ge Merkezi bünyesinde geliştirilmesi amacıyla başlatmış, projenin 6 ay süreceği öngörülmüştür. İşletme projeye ilgili 480.000₺ (%20 KDV)'yi peşin ödeme yapmıştır. Söz konusu harcamaların 180.000₺ 'si araştırma giderleri, 220.000₺ si geliştirme giderleri olarak gerçekleşmiştir.

Yapılan harcamaların BOBİ FRS çerçevesinde muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

21. 11.2023		
264 GELİŞTİRME MALİYETLERİ	220.000	
264.05 Ar-Ge MODV		
750 ARAŞ. GİD. HESABI	180.000	
750.05 Ar-Ge MODV		
191 İN. KDV	80.000	
		480.000
100 KASA HESABI		
Ar-Ge Harcama Kaydı		

Ar-Ge projesinin başarıyla tamamlanması durumunda geliştirme giderleri şeklinde nitelendirilerek aktife alınan tutarlar, gayri maddi hakkın oluşması nedeniyle 263 İşletme İçinde Oluşturulmuş MODV hesabına alınmaktadır.

21. 05.2024		
263 İŞ. İÇ. OL. MODV. H.	220.000	
-263.05 Ar-Ge MODV		
264 GELİŞTİRME MALİYETLERİ		220.000
264.20 Ar-Ge MODV		

Projenin başarısız olması veya gayri maddi hakkın oluşmaması halinde önceki dönemlerde aktifleştirilen tutarlar doğrudan gider olarak muhasebeleştirilmektedir.

21. 05.2024 753 GELİŞTİRME GİD. H. 753.05 Ar-Ge MODV	220.000	
264 GELİŞTİRME MAL. 264.05 Ar-Ge MODV		220.000

Yapılan harcamaların KUMİ FRS çerçevesinde muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

21. 11.2023 750 ARAŞTIRMA GİD - 750.05 Ar-Ge MODV 191 İND. KDV	400.000	
100 KASA HESABI	80.000	480.000

İşletme içerisinde Ar-Ge bünyesinde gerçekleştirilen proje için yapılan harcamalar projenin başarılı olması halinde yansıtma hesapları kullanarak 263 İşletme İçinde Oluşturulan MODV Hesabı'na alınacaktır.

21. 05.2024 751 ARAŞT. GİDER. YAN.H. - 751.05 Ar-Ge MODV	400.000	
750 ARAŞT. GİDER. HESABI -750. 50 Ar-Ge MODV		400.000

21. 05.2024 263 İŞ. İÇ. OLUŞ. MODV. H. - 263.05 Ar-Ge İŞ. İÇ. OLUŞ. MODV. H.	400.000	
751 ARAŞTIRMA GİDERLERİ Y. H. -751.05 Ar-Ge MODV		400.000

Projenin başarısız olması veya gayri maddi hakkın oluşmaması halinde önceki dönemlerde aktifleştirilen tutarlar doğrudan gider yazılır.

31. 12.2024 750 ARAŞTIRMA GİD. H. -750.05 Ar-Ge MODV	400.000	
263 İŞ. İÇ. OLUŞ. MODV. H..		400.000

31. 12.2024 630 ARAŞTIRMA GELİŞTİRME G. 751 ARAŞTIRMA GELİŞTİRME G. Y. H	400.000	400.000
31. 12.2024 751 ARAŞTIRMA GELİŞTİRME G. Y. H 750 ARAŞTIRMA GİD. H.	400.000	400.000

BOBİ FRS ve KUMİ FRS’de Ar-Ge kapsamında işletme içerisinde tamamlanan ve aktife alınan varlıklar için sonraki dönemlerde birikmiş itfa payları ayrılmaktadır. Varlığın maliyet bedeli üzerinden kalıntı değer çıkarılarak varlığın itfaya tabi tutarı hesaplanır. Bu tutar üzerinden kıst amortisman yöntemi tekniğine göre hesaplanmış itfa payları, varlığın yararlı ömrünce sistematik olarak dağıtılır. Yararlı ömrü belli olmayan varlıkların kalıntı değerleri sıfır olarak kabul edilmekte ve 5 -10 yıl arasında itfa edilmektedir.

Örnek: A işletmesi, 01.07.2023 tarihinde Ar-Ge kapsamında işletme içerisinde geliştirdiği 680.000₺ maliyetli ve faydalı ömrü 10 yıl olan varlığın itfasında normal itfa tekniğini kullanmaktadır. Söz konusu varlığın 40.000₺ kalıntı değeri olduğu bilinmektedir.

BOBİ FRS çerçevesinde muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31. 12.2023 753 GELİŞTİRME GİD. H. 753.05 Ar-Ge MODV itfa Pay. 268 BİRİK. AMORT. HES. 268.05 Ar-Ge MODV itfa Payları. İtfa Tutarı: 640.000₺ (680.000 ₺– 40.000₺) İtfa Tutarı: 32.000₺ [640.000,- x 0,10 = 64.000 ₺÷12x6Ay]	32.000	32.000
--	--------	--------

KUMİ FRS çerçevesinde muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31. 12.2023 750 ARAŞTIRMA GİD. H. -750.05 Ar-Ge MODV 268 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR H	32.000	32.000
--	--------	--------

Ar-Ge kapsamında işletme içerisinde tamamlanan ve aktife alınan varlıklarının elden çıkarılmaları veya varlıklardan ileride ekonomik faydanın beklenmemesi halinde varlıklar mali tablolar dışında bırakılır. Bu işlemin sonunda meydana gelen kayıp ya da kazançlar, kâr/ zarar hesaplarına yansıtılmaktadır.

Örnek: A işletmesi varlıkları içerisinde bulunan 680.000₺ maliyet bedelli, 64.000₺ birikmiş amortismanı olan varlığını 05.08.2023 tarihinde 840.000₺ (%20 KDV)'ye peşin olarak satmıştır.

BOBİ FRS ve KUMİ FRS çerçevesinde muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

05.08.2023	840.000	
100 KASA H.		
268 BİR. AMORT. H.	64.000	
268.05 Ar-Ge MODV itfa Payları		
263 İŞ. İÇ. OLUŞ. MODV. H.		680.000
-263.20 Ar-Ge MODV		
391 HES. KDV		140.000
648 MAD. VE MODV SAT. ORT. ÇIK.K.		84.000

Sonuç

Ar-Ge; yeni ürünlerin ya da üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, mevcuttaki veya ithalatı yapılan teknolojinin etkin kullanılması, uyarlanması ya da değiştirilmesi süreçleri teknolojik aktivitelerin tüm aşamalarında oldukça önemlidir. Teknolojiyi ithal eden ya da teknolojinin yüksek veriminden yararlanmayı amaçlayan işletmeler Ar-Ge faaliyetlerine öncelik vermelidir. Ar-Ge, bilginin üretilmesi için işletmelerin yatırım yaptığı en önemli araçlardan biridir. Bu kapsamda Ar-Ge, bilginin somut ürünlere dönüştüğü yüksek katma değerli bir dönüşüm süreci olup işletmelerin en önemli entelektüel sermayesidir.

Ar-Ge faaliyetlerinin işletmeler ve ülkeler için artan öneme sahip olması, bu konuda yapılan harcamaların muhasebeleştirilme ilkelerini de önemli kılmıştır. Ar-Ge harcamaları, aktifte varlık olarak raporlanabileceği gibi gelir tablosunda gider olarak raporlanabilir. Harcamaların raporlanmasında BOBİ ve KUMİ FRS düzenlemeleri arasında hüküm farklılıkları vardır. Varlıkların oluşum süreleri, araştırma ve geliştirme safhası şeklinde değerlendirilen BOBİ FRS'de araştırma safhasında yapılan tüm harcamalar gider olarak kar/zarara yansıtılır.

Geliştirme safhasında yapılan harcamalar belirlenen kriterleri karşılaması halinde aktifleştirilir. KUMİ FRS de ise tüm Ar-Ge harcamaları varlık olarak finansal tablolara alınmaktadır. Her iki standartta dönem sonunda varlıklar itfaya tabi tutularak kıst amortisman yöntemi uygulanmaktadır.

Kaynakça

Akdoğan, N. & N. Tenker. (2010). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Avdar, R. (2019). Ar-Ge Çalışmalarının İhracat ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Econder International Academic Journal*, 3 (2), 203-220. DOI: 10.35342/econder.665074

Bezirci, M. (2012). *Ar-Ge Teşvikleri* (1. Basım). İstanbul: Beta Yayıncılık.15- 19 İstanbul.

Crespell, P., & Hansen, E. (2008). Work climate, innovativeness, and firm performance in the US forest sector: in search of a conceptual framework. *Canadian Journal of Forest Research*, 38(7), 1703-1715.

Çankaya, M. (2003). Araştırma ve Geliştirme Faaliyeti Harcamalarında Vergi Ertelemesi, *E Yaklaşım Dergisi*, 126, 143-147.

Güzel, S. (2009). Ar-Ge Harcamaları ve Vergi Teşvikleri: Belirli Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4. (2), 29-48. Eskişehir Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu-KGK. Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı-Bölüm 14 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı, <https://www.kgk.gov.tr> (08.04.2024).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu-KGK. Küçük ve Mikro İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı -Bölüm 12 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı, <https://www.kgk.gov.tr> (08.04.2024).

Katila, R. & Ahuja, G.(2002). Something old, something new: A longitudinal study of search behavior and new product introduction. *Academy of Management Journal*, 45(6), 1183-1194.

Kaya, V., & Uğurlu, S. (2013). Ar-Ge Harcamaları İle İhracat Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, 1990-2011. *EKEV Akademi Dergisi*(57), 269-282.

Özdemir, N., Hacıhasanoğlu, T. & Dalkılıç, E. (2023). Küçük ve Mikro İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı ile Büyük ve Orta Ölçekli İşletmeler için Finansal Raporlama Standardının Genel Bir Karşılaştırması. İçinde: Hacıhasanoğlu, T. & İğde, M. (eds.), *Güncel Gelişmeler Ekseninde Muhasebe ve Denetim*. Özgür Yayınları. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub77.c325>

Schilling, M. A. & Hill, C. W. (1998). Managing the new product development process: Strategic imperatives. *The Academy of Management Executive*, 12(3), 67-81.

Yaylalı M., Akan Y., & Işık, C. (2010). Türkiye’de Ar-Ge yatırım harcamaları ve ekonomik büyüme Arasındaki eş bütünleşme ve nedensellik ilişkisi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 5(2), 13-26.

Zerenler, M., Türker, N. & Şahin, E. (2007). Küresel Teknoloji, Araştırma – Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17. 653-667.

MUHASEBE UZMANLIK ALANLARI BİLGİ DÜZEYİ: ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Öğr. Gör. Dr. Halime KARACA

İnönü Üniversitesi,

halime.karaca@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0218-3851

Dr. Öğr. Üyesi Arzu MERİÇ

İnönü Üniversitesi,

arzu.meric@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6077-0301

ÖZET

Teknolojideki hızlı değişim ve dönüşüm sürecine paralel olarak muhasebe bilimi ve muhasebe mesleği de son yıllarda hızlı bir gelişim, değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Muhasebe kayıt tutma fonksiyonundan finansal raporlama fonksiyonuna hızla geçiş yaparken, muhasebe mesleği de son yıllarda kabuk değiştirerek farklı uzmanlık alanlarına yönelmektedir. Bu çalışmanın amacı muhasebe eğitimi alan üniversite öğrencilerinin farklı muhasebe uzmanlık alanlarıyla ilgili bilgi düzeylerinin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda edinilen verilerin analizi sonucunda muhasebe uzmanlık alanları konusunda katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, lisede muhasebe eğitimi alma durumu, muhasebe alanında kariyer planı ve kendilerini muhasebe dersinde başarılı bulma değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Eğitimi, Muhasebe Uzmanlığı, Kİ-KARE

Knowledge Level of Accounting Specialization Areas: A Research on Students

Abstract

In parallel with the rapid change and transformation process in technology, accounting science and the accounting profession have entered a rapid development, change and transformation process in recent years. While accounting is rapidly transitioning from the record-keeping function to the financial reporting function, the accounting profession has also changed its shell in recent years and is turning to different areas of expertise. The aim of this study is to determine the knowledge levels of university students studying accounting about different accounting specialization areas. As a result of the analysis of the data obtained for this purpose, it was determined that there were significant differences in the areas of accounting expertise of the participants according to the variables of gender, age, education level, high school accounting education, career plan in the accounting field and finding themselves successful in the accounting course.

Key Words: Accounting Education, Accounting Expertise, Kİ-KARE

ALGILANAN RİSK VE ÇEVRESEL KAYGILARIN YENİDEN ÜRETİLMİŞ ÜRÜNLERİ SATIN ALMA NİYETİNE ETKİSİ

Prof. Dr. Veysel YILMAZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
vyilmaz@ogu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5147-5047

Dr. Öğr. Üyesi Veli Rıza KALFA

Pamukkale Üniversitesi,
vrkalfa@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8100-7786

Berker GÜNDÜZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
berkerrgunduzz@gmail.com

Özet

Bu çalışmada planlı davranış teorisi (PDT) kapsamında algılanan risk ve çevresel kaygıların yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Klasik PDT modeline iki psikolojik faktör (çevresel kaygı ve algılanan risk) eklenerek, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerinde etkili olan faktörler (tutum, öznel norm, algılanan davranış kontrolü) belirlenmeye çalışılmıştır. İçeriği kaynakça bölümünde yer alan çalışmalarda kullanılan model ve ölçeklerden yararlanılarak 28 maddelik bir likert tipi anket formu hazırlanmış ve online olarak gönüllü katılımcılara uygulanmıştır. Çalışmada önerilen modelin uyumu ve hipotezlerin testi kısmi en küçük kareler yapısal eşitlik modellemesi (PLS-YEM) kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada algılanan risk ve çevresel kaygıların yeniden üretilmiş ürünlerin satın alma niyetini etkilediği belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolün, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerinde pozitif etkilere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Yeniden üretilmiş ürün, çevresel kaygı, satın alma niyeti, planlı davranış teorisi

THE EFFECT OF PERCEIVED RISK AND ENVIRONMENTAL CONCERNS ON PURCHASE INTENTION FOR REMANUFACTURED PRODUCTS

This study investigated the effect of perceived risk and environmental concerns on the intention to purchase remanufactured products within the scope of the theory of planned behaviour (TPB). By adding two psychological factors (environmental concern and perceived risk) to the classical TPB model, the factors (attitude, subjective norm, perceived behavioural control) that are effective on consumers' intention to purchase remanufactured products were tried to be determined. A 28-item Likert-type questionnaire form was prepared by using the models and scales used in the studies whose content is included in the bibliography section and applied online to volunteer participants. The fit of the model proposed in the study and the test of the hypotheses were conducted using partial least squares structural equation modelling (PLS-SEM). In the study, it was determined that perceived risk and environmental concerns affect the

purchase intention of remanufactured products. The study also revealed that attitude, subjective norm and perceived behavioural control have positive effects on consumers' intention to purchase remanufactured products.

Keywords: Remanufactured product, environmental concern, purchase intention, Theory of planned behavior

GİRİŞ

Yeniden üretilmiş ürünler, kullanılmış ürünlerin yeniden işlenerek yeni ürünler gibi performans göstermesini sağlayan çevre dostu üretim yöntemidir (Kutlu, 2016; Wang vd., 2020). Bu yöntem ile daha önce satılmış, yıpranmış veya işlevsiz hale gelmiş ürünlerin yeniden üretilerek kullanılabilir hale gelmesi amaçlanmaktadır (Debo vd., 2005; Gülenç, 2010). Bu süreçte ürünün parçaları sökülür, temizlenir, onarılır ve eskimiş veya modası geçmiş bileşenler değiştirilir (Gülenç, 2010; Güner ve Güner, 2020; Erikli, 2021; Güngördü Belbuğ ve Belbuğ, 2023). Böylece, ürünün orijinal performansına geri dönmesi sağlanır. Bu yöntemlerle yeniden üretilmiş ürünler, otomotiv, havacılık, elektronik, medikal, ofis mobilyası, baskı ekipmanları gibi birçok sektörde kullanılmaktadır (Güner ve Güner, 2020).

Yeniden üretilmiş ürünler, çevreyi korumada ve kaynak kullanımını en üst düzeye çıkarmada etkili bir yöntemdir (Wang ve Hazen, 2016). Yapılan çalışmalara göre yeniden üretilmiş ürünler, enerji tasarrufu elde etme, ürünlerin ham maddelerinden yeniden yararlanma, atıkları azaltma ve ürünlerin fiyatlarında azalmaya yol açma gibi ekonomiye birçok fayda sağlamaktadır (Topoyan, 2005; Wang vd., 2020; Güngördü Belbuğ ve Belbuğ, 2023). Yapılan araştırmalara göre yeniden üretilmiş ürünlerin yeni ürünlere göre %70'e kadar daha az hammadde kullanılmakta; %80'e kadar daha az emisyon harcanmakta; %60'a kadar daha az enerji tüketimi söz konusu olmakta; %50'ye kadar daha az toplam üretim maliyetine sahip olmakta ve tüketiciler için daha düşük fiyat söz konusu olmaktadır (Wang vd., 2013; Wang ve Hazen, 2016).

Yeniden üretilmiş ürünlerin sağladığı avantajları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Baballe vd., 2023):

Yeniden üretilen ürünlerde sorunlar birbirinden bağımsız ve karmaşık olması nedeniyle, diğer ürünlerin üretimine oranla iş memnuniyeti daha yüksektir.

Yeniden üretim sektörü, emekli olmuş deneyimli işçilere iş olanakları sağlamakta bununla birlikte bu kişilere sökme, temizleme, tamir etme ve yeniden birleştirme konusundaki bilgilerini uygulama şansı sunmaktadır.

Yeniden üretim, daha az kaynak kullanarak müşterilere aynı kalitede hizmet sunmayı sağlamaktadır.

Yeniden üretilen ürünlerin teslim sürelerinin daha kısadır. Bu nedenle de müşterilerin memnuniyet düzeyi daha yüksektir.

LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde yeniden üretilmiş ürünler genellikle yeşil ürünler kapsamı altında incelenmektedir. Yeşil ürünler doğal kaynakları daha az tüketen, yeryüzüne ve canlılara duyarlı ürünlerdir (Aydoğan Kılıç ve Çalışır, 2020). Wang vd., (2020) yeniden üretilmiş ürünleri satın almanın, çevreye duyarlı bir davranışa yol açacağını ifade etmektedir. Çevreye duyarlı tüketici davranışlarını incelemek için akılcı eylem teorisi ve norm aktivasyon modeli gibi modeller kullanılmıştır (Davies, 2002; Sun vd., 2017). Yayımlanmış çalışmalarda PDT'nin birçok alanda, özellikle de çevreye duyarlı davranışın incelenmesinde en çok kullanılan teorilerden biri olduğu kanıtlanmıştır (Montano ve Kasprzyk, 2015; Kutlu, 2016).

Gürler (2010) çalışmasında çeşitli sanayi alanlarında faaliyet gösteren 42 şirketin yöneticileriyle görüşmüştür. Çalışmada şirket yöneticilerinin, yeniden üretilmiş ürünleri kullanarak üretimle ilgili karlılıklarını daha da artırdıklarını ifade etmişlerdir.

Jimenez-Parra vd., (2014) yeniden üretilmiş ürünlere yönelik olumlu bir tutumun, satın alma niyetini olumlu yönde etkilediğini gözlemlemişlerdir. Araştırmacılar, tüketicinin başlıca sosyal referanslarının (aile, arkadaşlar, vb.) bu tür ürünleri satın alma sürecinde kilit unsurlar olduğunu iddia etmişlerdir. Çalışmada genel olarak, tüketicilerin fiyat ve çevresel konularda yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetleri açısından olumlu motivasyonlar oluşturduğu ifade edilmiştir.

Benzer şekilde bu çalışmada da tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetlerini etkileyebileceği düşünülen faktörler incelenmiştir. Başka bir ifade ile bu çalışmanın konusu, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetini etkileyen faktörleri Zhang ve Luo (2021) tarafından geliştirilen model baz alınarak incelemektir. Bu yönüyle çalışmanın yeniden üretilmiş ürünlerin pazar payını artıracığı öngörülmektedir. Ayrıca sürdürülebilirliğe katkıda bulunmak isteyen üreticiler, karar vericiler ve politika yapıcılar için yararlı olacağı düşünülmektedir

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli ve Hipotezlerin Tasarımı

Mevcut çalışma PDT'ni temel alan ve buna iki psikolojik faktörü (çevresel kaygı ve algılanan risk) ekleyen modeli baz almıştır (Zhang ve Luo, 2021). Tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik olumsuz niyetlerinin ve davranışlarının başında algılanan risk gelmektedir ve bu riskin kaynağı tüketicilerin yeniden üretim süreçlerine yönelik bilgiye sahip olmaması durumudur (Kutlu ve Kağnıcıoğlu, 2015; Özbek, 2016). Zhang ve Luo (2021)'nin geliştirdiği modele kalite bilgisi faktörü (Wang ve Hazen, 2016) eklenerek model genişletilmiştir.

Yapılan çalışmalardan tüketicilerin yeniden ürünleri satın alma niyetlerinin, yeniden üretilmiş ürünlere yönelik ne kadarlık bir bilgi sahibi olmasına göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır (Güngördü Belbuğ ve Belbuğ, 2023). Kişilerin bilgileri azaldıkça yeniden üretilmiş ürünler ikinci el ya da kirli ürün olarak algılanmakta, bunun yanı sıra ürün bilgileri arttıkça tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik tutum ve niyetleri artmaktadır (Güngördü Belbuğ ve Belbuğ, 2023).

Kalite bilgisi faktörü tüketicilerin bir ürünü satın almadan önce sahip olduğu bilgi türlerinden biridir ve tüketicilerin ürün kalitesi hakkında sahip oldukları bilgi düzeyi olarak

tanımlanmaktadır (Wang ve Hazen, 2016). Bu faktör, tüketicilerin ürünün performansı, güvenliği, ekonomikliği ve sosyal kabulü hakkında daha az belirsizlik ve endişe duymalarını sağlamakta, algılanan riski azaltıp ve algılanan değeri artırmaktadır (Wang ve Hazen, 2016). Böylelikle, kalite bilgisi tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetini artırmaktadır. Kalite bilgisi faktörünün Zhang ve Luo (2021) tarafından geliştirilen modele eklenmiştir.

Literatürde kalite bilgisi ve algılanan risk arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Wang ve Hazen, 2016). Yani, kalite bilgisi arttığında tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünlere karşı algıladıkları risk azalmıştır. Aynı çalışmada Zhang ve Luo (2021)'nin çalışmasında olduğu gibi algılanan risk ve satın alma niyeti arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Yani, algılanan risk arttıkça tüketicilerin satın alma niyeti azalmıştır. Bu nedenle, Zhang ve Luo (2021)'nin çalışmasına kalite bilgisi faktörünü eklemenin modeli geliştireceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra araştırma Çin'de yapılmıştır. Kalite bilgisi faktörünü ekleyerek hem modelin geliştirilip geliştirilemeyeceği test edilecek (hipotez 9) hem de çalışmadaki hipotezler (ilk 8 hipotez) Türkiye popülasyonunda test edilecektir. Bu nedenle bu çalışmanın literatüre katkı yapacağı düşünülmektedir. Modelde yer alan faktörler ve açıklamaları aşağıda verilmektedir.

Çevresel Kaygı: Tüketicilerin çevreyi korumaya yönelik duyarlılıkları

Algılanan Risk: Tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almanın getirebileceği olumsuz sonuçlara ilişkin algı

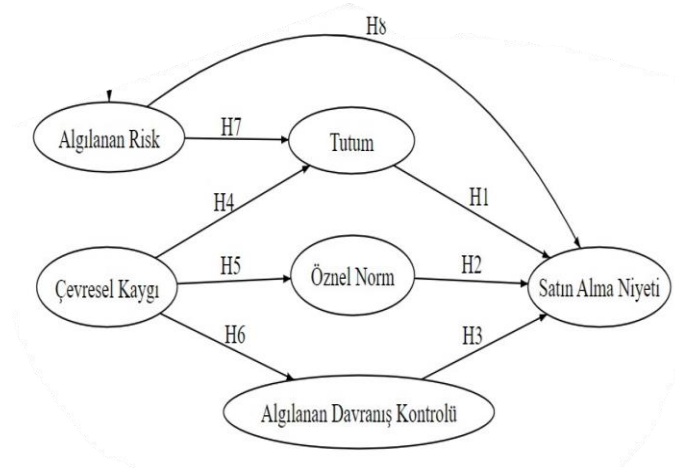
Tutum: Tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almanın olumlu veya olumsuz bir davranış olduğuna ilişkin değerlendirmeleri

Öznel Norm: Tüketicilerin önemli gördükleri kişilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almalarını isteyip istemediklerine ilişkin algıları

Algılanan Davranış Kontrolü: Tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almanın kolay veya zor olduğuna ilişkin algıları

Satın Alma Niyeti: Tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma eğilimleri

Zhang ve Luo (2021), tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetlerini incelemek üzere bir model geliştirmiştir. Bu çalışmada ise Zhang ve Luo tarafından geliştirilen temel teoriye, iki psikolojik faktör (çevresel kaygı ve algılanan risk) eklenmiş ve model son halini almıştır. Modelde yer alan faktörler şu şekilde tanımlanmıştır: Yeni eklenen faktörle birlikte bu çalışmada test edilecek hipotezler ise şunlardır:

Görsel 1. Araştırma Modeli

H1: Tutum, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H2: Öznel norm, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H3: Algılanan davranışsal kontrolün tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

H4: Çevresel kaygı, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik tutumları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H5: Çevresel kaygı, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik öznel normları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H6: Çevresel kaygı, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik algılanan davranış kaygıları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H7: Algılanan risk, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik tutumları üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

H8: Algılanan risk, tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın almaya yönelik niyetleri üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

3.2. Anket Tasarımı

Mevcut çalışmada, Zhang ve Luo (2021) tarafından kullanılan ölçeklerden yararlanılarak Likert tipi anket formu hazırlanmıştır. Anket formu, çevresel kaygı, algılanan risk, tutum, öznel norm, algılanan davranış kontrolü, satın alma niyeti ve kalite bilgisi olmak üzere yedi alt boyuttan ve 22 maddeden oluşmaktadır. Bahsi geçen ölçek, Gao vd., (2017) tarafından Çin'deki tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyeti üzerindeki etkisini test etmek için kullanılmıştır. Bu çalışmada iki kontrol sorusu ile 29 maddelik bir anket hazırlanmıştır. Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar göz önüne alınmış, cinsiyet, medeni durum, gelir durumu, yaş, eğitim durumu, herhangi bir mesleğe sahip olup-olmama, ikamet edilen yer ve daha önce yeniden üretilmiş ürünleri satın alıp-almama sorularını içeren demografik bilgi formu da ankete eklenmiştir. Çalışmada uygulanan anket sosyal medya aracılığıyla paylaşılan bir link

yardımla yapılmıştır. Online olarak paylaşılan anket Ekim 2023 ile Kasım 2023 tarihleri arasında gönüllü olarak 110 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Araştırmaya 79 kadın (71,8%) ve 31 erkek (28,2%) katılım sağlamıştır.

BULGULAR

Çalışmada önerilen modelin uyumunun belirlenmesinde ve hipotez testlerinin yapılmasında PLS-YEM kullanılmıştır. PLS-YEM'in ilk aşaması ölçüm modelinin geçerlik ve güvenilirlik şartlarını sağlayıp sağlamadığını belirlemektir. Bu nedenle çalışmada öncelikle ölçüm modelinin geçerliliği ve güvenirliliği test edilmiştir.

Çizelge 1. Cronbach Alfa, CR ve AVE Değerleri

	Cronbach Alfa (CA)	Composite Reliability (CR)	Average Variance Extracted (AVE)
A	0,830	0,892	0,734
B	0,877	0,916	0,732
C	0,914	0,939	0,794
D	0,906	0,934	0,780
E	0,718	0,835	0,629
F	0,913	0,945	0,852

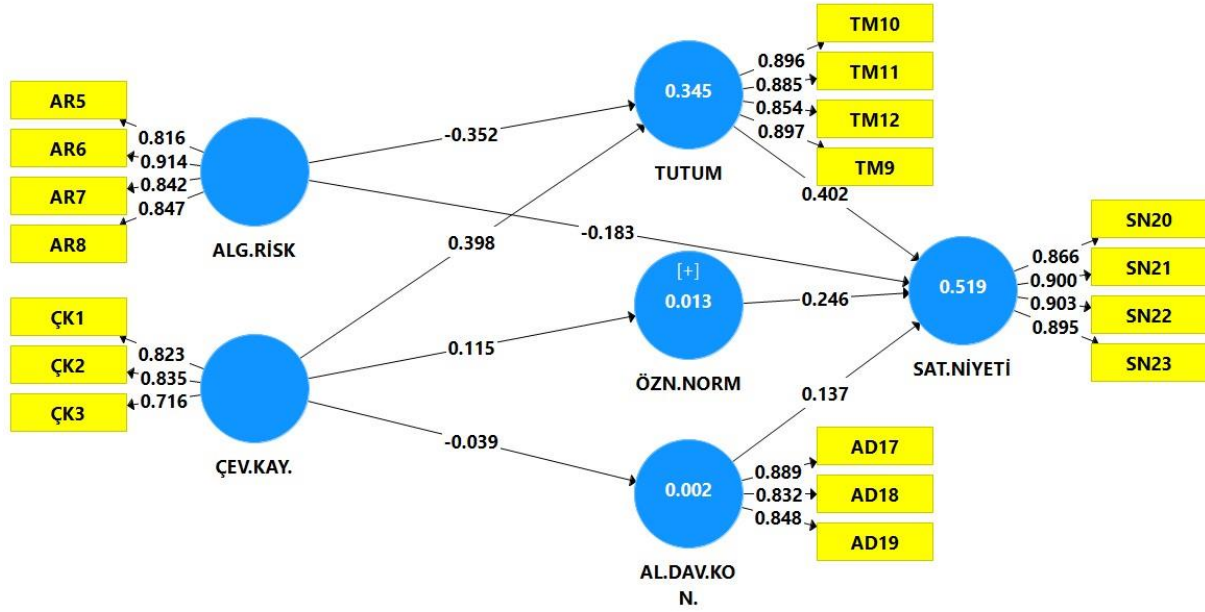
Çizelge 1'de CA ve CR değerlerinin 0,70'ten, AVE değerinin ise 0,50'den büyük olması nedeniyle ölçüm modeli güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Modelin güvenilirlik şartı sağlandıktan sonra faktörler arasında ayırt edici geçerlilik koşulunu sağlayıp sağlamadığını belirlemek için Fornell-Larcker kriterinden yararlanılmıştır.

Çizelge 2. Ayırt Edici Geçerlilik Sonuçları

	A	B	C	D	E	F
A	0,857					
B	-0,160	0,855				
C	0,340	-0,468	0,891			
D	0,261	-0,441	0,634	0,883		
E	-0,039	-0,222	0,341	0,476	0,793	
F	0,281	-0,351	0,537	0,469	0,115	0,923

Çizelge 2'de ayırt edici geçerlilik sonuçlarına yer verilmiştir. Fornell-Larcker kriteri, AVE'nin, tablonun çaprazındaki satır ve sütun değerlerinden daha büyük olması şartına dayanmaktadır. Çizelge 2 incelendiğinde bu durumun söz konusu olduğu görülmekte, ayırt edici geçerliliğinin sağlandığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte SRMR değerinin 0,10'dan ve NFI değerinin ise 0,70'ten büyük olduğu belirlenmiştir. Tüm kriterler tek tek incelenmiş, sonuç olarak kullanılan modelin hipotez testlerin uygulanabilirliği için geçerli olduğu değerlendirilmiştir.

Ölçüm modelinin kabul edilmesinin ardından ikinci aşama olarak yapısal modelin test edilmesine geçilmiş, yapısal modelde araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla SmartPLS programı ile gerçekleştirilen yol analizinin genel görünümü Görsel 2'de verilmiştir.

Görsel 2. Yapısal Model PLS-YEM sonuçları

Çizelge 3’te hipotez testi sonuçları yer almaktadır. Çizelgeden sekiz hipotezden sadece ikisinin desteklenmediği görülmektedir.

Çizelge 3. Hipotez Testi Sonuçları

	İlişki Katsayıları	t-değeri	p değeri	Karar
H1	0,137	1,754	0,080*	Desteklendi
H2	-0,183	2,682	0,008***	Desteklendi
H3	-0,353	3,785	0,001***	Desteklendi
H4	0,403	5,927	0,001***	Desteklendi
H5	-0,039	0,380	0,704	Desteklenmedi
H6	0,398	5,376	0,001***	Desteklendi
H7	0,115	1,141	0,254	Desteklenmedi
H8	0,245	3,048	0,002***	Desteklendi

*p<0,10; **p<0,05; ***p<0,01

Hem Görsel 2’de yer alan değerlerden hem de hipotez testi sonuçlarından aşağıdaki yorumları yapmak mümkündür.

Yeniden üretilmiş ürünlere yönelik olumlu tutumdaki bir birimlik artış, bu tür ürünleri satın alma niyetini 0,403 birim artırmaktadır. Bu sonuç öğrencilerin yeniden üretilmiş ürünlere yönelik olumlu tutumlar geliştirmenin önemini göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin çevresel kaygılarındaki bir birimlik artış, yeniden üretilmiş ürünlere yönelik olumlu tutumu 0,398 birim artırmaktadır.

Yeniden üretilmiş ürünlere yönelik algılanan riskte bir birimlik artış, bu tür ürünleri satın alma niyetinde 0,183 birim azaltmaktadır.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Yeşil ürün olarak değerlendirilen yeniden üretilmiş ürünler kullanılmış ve işlevsiz hale gelmiş ürünlerin onarılarak yeni ürünler gibi performans göstermesini sağlayan bir yöntemdir (Kutlu, 2016; Gülenç, 2010). Yeniden üretilmiş ürünler çevreyi korumak ve kaynak kullanımını arttırmak için etkili bir yöntemdir ve enerji tasarrufundan ürünlerin fiyatlarının azalmasına kadar birçok pozitif etkisi bulunmaktadır (Wang vd, 2020). Bu faydaların yanı sıra tüketiciler yeniden üretilmiş ürünlerin kalitesi ve güvenilirliği konusunda bazı endişelere sahiptir. Tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetlerini anlamının ve bu konuda çalışmalar yapmanın hem üreticiler hem de tüketiciler için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin yeniden üretilmiş ürünlere yönelik olumlu tutumlar geliştirerek satın alma niyetlerini arttırmada etkisi olan faktörler araştırılmış, yeniden üretilmiş ürünleri satın almada artışa yol açmak için, çevresel duyarlılık düzeyini arttırmak, bu ürünlere ilişki algılanan riskleri de azalmak gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Algılanan riski azaltmak için seminer gibi etkinliklerle yeniden üretilmiş ürünlerle ilgili tanıtım ve bilgilendirme yapmak gerekmektedir.

Gelecek çalışmalarda daha kapsamlı ve genellenebilir sonuçlara ulaşmak için araştırmacılara örneklem hacmini arttırılmaları önerilmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlarla benzerlik gösteren araştırmalara aşağıda yer verilmektedir.

Yılmaz ve Belbag (2016) çalışmasında tüketicinin yeniden üretilmiş ürünler için satın alma davranışını belirlemeye yönelik bir tahmin modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada yeniden üretilmiş ürünleri satın alma sürecinde tüketicilerin tercihlerini etkileyen çeşitli faktörleri göz önünde bulundurulmuştur. Sonuçlar, düşük fiyat, şirket güvenilirliği ve ürün promosyonu gibi faktörlerin tüketicinin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ürünün daha önceden kullanılmış olması, alıcının ürünün önceki durumuna ilişkin bilgi düzeyi ve yeniden üretilmiş ürünlerde geçmişte ortaya çıkan sorunlar tüketici davranışı üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.

Wahjudi vd., (2018) çalışmalarında temel olarak üç sonuçla karşı karşıya kalmışlardır. Birincisi, ürün bilgisi ve algılanan faydanın satın alma tutumu üzerinde pozitif etkiye sahip olması, algılanan riskin ise satın alma tutumu üzerinde negatif etki oluşturması, ikincisi, hem satın alma tutumunun hem de ürün bilgisinin, yeniden üretilmiş cep telefonlarının satın alma niyeti üzerinde olumlu etkiye sahip olması, üçüncüsü ise, cinsiyet ve gelir durumunun satın alma niyeti üzerindeki etkili olması şeklindedir.

Singhal, Jena ve Tripathy (2019) çalışmalarında algılanan risk ile satın alma niyeti arasındaki negatif ilişki desteklenmektedir. Bu çalışmanın hipotezleri algılanan yeşil faydanın, tüketicilerin satın alma niyetleri üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca ürün bilgisi, devlet teşvikleri, marka değeri, farkındalık, yeniden üreticinin kimliği, belirsizlik toleransı, olumsuz özellikler, algılanan kalite ve indirim gibi faktörlerin de satın alma niyetini etkilediği de bulunmuştur.

Daha önce Zhang ve Lou (2021) tarafından Çin örneğinde test etmek için bir model geliştirilmiş ve algılanan riskin tüketicilerin yeniden üretilmiş ürünleri satın alma niyetlerini negatif yönde etkilediği bulunmuştur. Zhang ve Lou çevresel kaygının, tutum, öznel norm ve

algılanan davranışsal kontrolünü olumlu yönde etkilediğini, algılanan riskin ise tüketicilerin tutumu ve niyeti üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu iddia etmişlerdir. Bu çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aydoğan Kılıç, T. ve Çalışır, G. Tüketicilerin Yeşil Ürünler Yönelik Yaklaşımı: Gümüşhane Örneği. SBE Dergi, 4(6), 71-98, 2020.

Baballe, M.A., Yusif, M.A., Musa, A.A., Bello, M.I., Mahmoud, A.S., Suleiman, R.J. ve Usman, U.B. Advantages and Challenges of Remanufactured Products. Acta Energetica, 01, 01–07, 2023. <https://doi.org/10.52710/ae.480>

Brucks, M., Zeithaml, V.A. ve Naylor, G. Price and brand name as indicators of quality dimensions for consumer durables. Journal of the Academy of Marketing Science, 28(3), 359–374, 2000. <https://doi.org/10.1177/0092070300283005>

Davies, J., Foxall, G.R. ve Pallister, J. Beyond the intention-behaviour mythology: an integrated model of recycling. Mark Theory, 2(1), 29–113, 2002.

Debo, L.G., Toktay, L.B. ve Van Wassenhove, L.N. Market segmentation and product technology selection for remanufacturable products. Manag. Sci. 51(8), 1193–1205, 2005.

Erikli, C. *Yeniden Üretilen Ürünlerin ve Yeniden Üreticilerin Çevreye Karşı Tutumlarının Sürdürülebilirliğe Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Bingöl Üniversitesi, 2021.

Gao, L., Wang, S., Li, J., ve Li, H. Application of the extended theory of planned behavior to understand individual's energy saving behavior in workplaces. Resources, Conservation and Recycling, 127, 107–113, 2017. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.08.030>

Gülenç, İ.F. *Yeniden üretim*. Kocaeli: Umuttepe, 2010.

Güner, H. ve Güner, A.R. Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Yeniden Üretim: Bir Literatür İncelemesi. European Journal of Engineering and Applied Sciences, 3(2), 18-26, 2020.

Güngördü Belbuğ, A. ve Belbuğ, S. Remanufactured products: A systematic review from the consumer perspective. Journal of Remanufacturing, 13, 207-241, 2023. <https://doi.org/10.1007/s13243-023-00125-0>

Gürler, İ. *Yeniden Üretim Sürecinde Tasarım, Planlama, Lojistik Faaliyetlerinin İncelenmesi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.

Jimenez-Parra, B., Rubio, S. ve Vicente-Molina, M.A. Key drivers in the behavior of potential consumers of remanufactured products: a study on laptops in Spain, Journal of Cleaner Production, 85, 488–496, 2014. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.05.047>

Kutlu, M.B. ve Kağmıçoğlu, C.H. Modelling consumer behaviour for remanufactured products. International Journal of Social Sciences and Education Research, 1(4), 1278-1297, 2015.

Kutlu, M.B. *Yeniden Üretim ve Pazarlama: Tüketicilerin Yeniden Üretilmiş Ürünleri Satın Alma Niyetlerinin Araştırılması*, Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 2016.

Montaño, D.E. ve Kasprzyk, D. Theory of reasoned action, theory of planned behavior, and the integrated behavioral model. İçinde K. Glanz, B. K. Rimer ve K. V. Viswanath (Ed), Health behavior: Theory, research, and practice (ss. 95-124). Jossey-Bass/Wiley, 2015.

Özbek, V. Algılanan Risk ve Algılanan Değer Arasındaki İlişkide Algılanan Hizmet Kalitesinin Düzenleyici Etkisi. International Review of Economics and Management, 4(3), 62-83, 2016. <https://doi.org/10.18825/irem.91601>

Singhal, D., Jena, S.K. ve Tripathy, S. Factors influencing the purchase intention of consumers towards remanufactured products: a systematic review and meta-analysis. International Journal of Production Research, 57(23), 7289–7299, 2019. <https://doi.org/10.1080/00207543.2019.1598590>

Sun Y., Wang S., Li J., Zhao D. ve Fan J. Understanding consumers' intention to use plastic bags: using an extended theory of planned behaviour model. Nat Hazards, 89, 1327-1342, 2017.

Topoyan, M. *Yeniden üretim sistemleri için sürdürülebilir ürün tasarımlarının oluşturulması*. V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27, (2005, Kasım).

Yılmaz, K.G. ve Belbag, S. Prediction of Consumer Behavior Regarding Purchasing Remanufactured Products: A Logistics Regression Model. International Journal of Business and Social Research, 6 (2), 1–10, 2016.

Wahjudi, D, Gan, S.S., Anggono, J. ve Tanoto, Y.Y. Factors affecting purchase intention of remanufactured short life-cycle products. International Journal of Business and Society 19(2):415–428, 2018.

Wang, Y. ve Hazen, B.T. Consumer product knowledge and intention to purchase remanufactured products. International Journal of Production Economics, 181, 460-469, 2016. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2015.08.031>

Wang, Y., Wiegerinck, V., Krikke, H. ve Zhang, H. Understanding the purchase intention towards remanufactured product in closed-loop supply chains: An empirical study in China, International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 43(10), 866-888, 2013. <https://doi.org/10.1108/IJPDLM-01-2013-0011>

Wang, Y., ve Hazen, B.T. Consumer product knowledge and intention to purchase remanufactured products, International Journal of Production Economics, Volume 181, Part B, 460-469, 2016, <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2015.08.031>

Wang, S., Wang, J., Yang, F., Li, J. ve Song, J. Determinants of consumers' remanufactured products purchase intentions: Evidence from China. International Journal of Production Research, 58(8), 2368-2383, 2019. <https://doi.org/10.1080/00207543.2019.1630767>

Zhang, W. ve Luo, B. Do environmental concern and perceived risk contribute to consumers' intention toward buying remanufactured products? An empirical study from China. Clean Technologies and Environmental Policy, 23(2), 463-474, 2021. <https://doi.org/10.1007/s10098-021-02061-8>

ÇEVRESEL VE EKONOMİK KAYGILARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR SU TÜKETİMİ VE SU TASARRUFUNA ETKİSİ

Prof. Dr. Veysel YILMAZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,

vyilmaz@ogu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5147-5047

Dr. Öğr. Üyesi Veli Rıza KALFA

Pamukkale Üniversitesi,

vrkalfa@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8100-7786

Hüseyin Serhat KÖRPE

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,

huseyinserhatk@gmail.com ORCID ID: 0009-0001-4000-2671

ÖZET

Dünya üzerinde nüfus hızla artarken, su kaynakları bu artışa bağlı olarak hızla azalmaktadır. Halkın çevresel konularla ilgili farkındalık, algı düzeyleri ve çevresel kaygıları, sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu davranışlarını etkilemektedir. Bu çalışmada çevresel ve ekonomik kaygıların sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu davranışlarına etkisi önerilen bir yapısal model yardımıyla araştırılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen anket yardımıyla derlenmiştir. Analizler sonunda çevresel ve ekonomik kaygıların su tasarrufuna yönelik olumlu tutumları arttırdığı belirlenmiş, çevresel kaygı düzeyi yüksek olan, su tasarrufuna yönelik olumlu tutum geliştiren kişilerde sürdürülebilir su tüketiminin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada demografik faktörlerle ekonomik ve çevresel kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı da araştırılmıştır. Çevresel kaygı ve sürdürülebilirlik açısından bakıldığında bekarların evlilere göre daha düşük oranda çevresel kaygı duydukları belirlenmiştir. Ekonomik kaygı açısından bakıldığında ise bekarların boşanmış kişilere oranla daha düşük çevresel kaygı duydukları ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Su tasarrufu, Sürdürülebilir su tüketimi, Çevresel kaygı, Ekonomik kaygı

THE IMPACT OF ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC CONCERNS ON SUSTAINABLE WATER CONSUMPTION AND WATER CONSERVATION

ABSTRACT

While the world's population is increasing rapidly, water resources are decreasing rapidly due to this increase. People's awareness, perception levels and environmental concerns about environmental issues affect their sustainable water consumption and water saving behaviours. In this study, the effect of environmental and economic concerns on sustainable water consumption and water saving behaviours is investigated with the help of a proposed structural model. The data were collected with the help of a questionnaire developed by the researchers. At the end of the analyses, it was determined that environmental and economic concerns increased positive attitudes towards water saving, and it was revealed that sustainable water

consumption was higher in people with high environmental concerns and positive attitudes towards water saving. The study also investigated whether there is a significant difference between demographic factors and economic and environmental concern levels. In terms of environmental concern and sustainability, it was determined that singles had lower levels of environmental concern than married people. In terms of economic concern, it was found that singles felt lower environmental concern than divorced people.

Keywords: Water Saving, Sustainable Water Consumption, Environmental Concern, Economic Concern

GİRİŞ

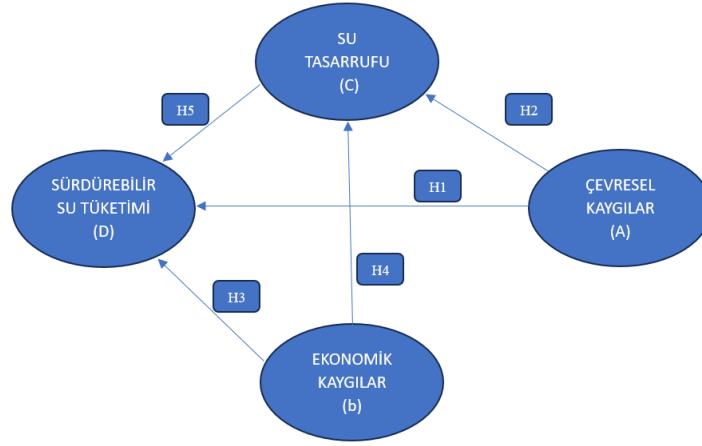
Su, sadece insanların hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu bir kaynak olmamakla birlikte çevre, ekonomik kalkınma ve sosyal refahın artması açısından da büyük önem taşımaktadır (Gleick, 1998). İnsan yaşamında önemli bir rol oynayan su, değişen tüketim kalıpları, iklim değişikliği ve artan nüfus nedeniyle azalmakta, su kıtlığı önümüzdeki yıllarda dünyanın karşı karşıya kalacağı en acil sorunlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. İstatistiki verilere göre dünya genelinde iki milyardan fazla insan su kıtlığı olan bölgelerde yaşamaktadır. İnsan sayısı arttıkça su kaynakları üzerindeki baskı da artmakta, dünyanın birçok ülkesinde su talebi ile su mevcudiyeti arasındaki denge kritik seviyelere ulaşmaktadır. Bununla birlikte gıda güvenliğini sağlamak, endüstriyel üretim yapmak, biyolojik çeşitliliği ve çevreyi korumak gibi nedenlerden dolayı suya ihtiyaç da giderek artmaktadır. Artan su talebine istinaden su kaynakları yönetimi, sürdürülebilir bir yaklaşım açısından çok önemli bir konudur (Chakkaravarthy ve Balakrishnan, 2019).

Son yıllarda yapılan araştırmalara göre içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda dünya nüfusu üç kat artarken, suya olan talepte bu artış yedi kata kadar ulaşmıştır. Eğer su tüketimi ve suya olan talep aynı hızda artmaya devam ederse, 2050’de her dört kişiden birinin suya ulaşmama ihtimali söz konusu olacaktır (Altınören Evgin ve Yapıcı, 2021). Küresel nüfusun artması, ekosistemler üzerinde önemli baskılar oluşturmakta (Rosegrant, Cai ve Cline, 2003), kırsaldan kente göç ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi gibi etkenler, dünya nüfusunun %40’ının (yaklaşık 80 ülke) suya ulaşmasına engel olmaktadır.

Tüketicilerin su kullanım davranışları, ekonomik ve çevresel konulardan etkilenmekte, sürdürülebilirlik bilinci ile tüketim davranışlarında bulunmak, giderek daha gerekli ve önemli hale gelmektedir (Saari, Damberg, Frömbing, ve Ringle, 2021). Sürdürülebilir su yönetiminin verimli bir şekilde uygulanabilmesi için su tüketicilerinin tercihlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Baron, 1998). Bu çalışmanın amacı tüketicilerin çevresel ve ekonomik kaygılarının sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu davranışı üzerindeki etkilerini belirlemek ve bu etkilerde su tasarrufu davranışının aracılık etkisinin olup olmadığını araştıran teorik bir model oluşturmaktır.

2. YÖNTEM

Çalışmada kullanılan araştırma modeli ve veri derleme aracı Avcı’nın 2023 yılında gerçekleştirdiği çalışmadan yararlanılarak tasarlanmıştır. Bu çalışmada çevresel ve ekonomik kaygıların sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu davranışlarına etkilerinin olup-olmadığı kısmi en küçük kareler yapısal eşitlik modellemesi (PLS-YEM) ile araştırılmıştır. Çalışma için önerilen araştırma modeli Görsel 1’de verilmiştir.

Görsel 1. Araştırma Modeli (Avcı, 2023)

2.1. Araştırma Modeli ve Hipotezlerin Tasarımı

2.1.1. Çevresel Kaygı

Çevresel kaygı, çevresel tüketici davranışı ile ilgili olarak araştırmacılar tarafından en sık çalışılan konuların başında gelmektedir. Dunlap ve Jones (2002), çevresel kaygıyı, “insanların çevreyle ilgili sorunların farkında olması, bu sorunları çözmeye yönelik çabaları desteklemesi, çevre sorunlarıyla ilgili çözümlere kişisel olarak katkıda bulunmaya istekli olma derecesi” olarak ifade etmektedir (Hustvedt ve Diskon, 2009: 52). Uusilato (1990: 218) çevresel kaygıyı üç ana neden ile açıklamaktadır. Bu nedenlerden ilki, insanların çevre kirliliğine yönelik endişeleri, ikincisi muhtemel çevre felaketleri, üçüncüsü ise doğanın (çevrenin) estetik değerinin kaybolması olarak sıralanmaktadır (Karapınar, 2020).

Çevresel kaygılar, su kaynaklarını ve tüketim alışkanlıklarını etkileyen faktörlerden biridir. Çevre konusunda endişeli olan tüketiciler daha çok çevre dostu ve daha yüksek düzeyde çevre bilincine sahiptir (Gómez-Llanos, Durán-Barroso ve Robina-Ramírez, 2020). Çevresel kaygılar sürdürülebilir tüketimin temelini oluşturmaktadır. Tüketiciler bu kaygıların bir sonucu olarak hem kendileri hem de gelecek nesiller için endişe duymakta, su gibi doğal kaynakları koruma girişiminde bulunmaktadır. Bu çalışmada çevresel kaygılarla ilgili aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H1. Çevresel kaygılar sürdürülebilir su tüketimi davranışını olumlu yönde etkiler.

H2. Çevresel kaygılar su tasarrufu davranışını olumlu yönde etkiler.

2.1.2. Ekonomik Kaygı

Ekonomik kaygı, insanların yaşam standartlarının düştüğü, zorluklarla karşılaştıkları ve gelecekle ilgili olumsuz düşüncelere sahip oldukları durumlarda ortaya çıkan duygusal tepkidir. Ekonomik koşulların neden olduğu endişeli ruh hali ekonomik kaygıya yol açmaktadır (Osberg, 2009). Tüketiciler ekonomik kaygılara sahip oldukları anda, su kullanımını azaltma eğilimine yönelmektedir. Örneğin kişiler dış fırçalarla suyu kapatma veya su tasarrufu sağlayan cihazları satın alma gibi su tasarrufuna yönelik önlemlere başvurabilir. Bu tür kararlar ekonomik kaygının oluşması durumunda alınan kararlardır (Avcı, 2020).

Bu çalışmada kaygılarla ilgili aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H3. Ekonomik kaygılar sürdürülebilir su tüketimi davranışını olumlu yönde etkiler.

H4. Ekonomik kaygılar su tasarrufu davranışını olumlu yönde etkiler.

Bu çalışmada ayrıca aşağıda verilen hipotez de test edilmiştir.

H5. Su tasarrufu, sürdürülebilir su tüketimi davranışını olumlu yönde etkiler.

2.2. Araştırma ve Veri Toplama Yöntemi

Kasım 2023 ile Ocak 2024 tarihleri arasında Türkiye genelinde su tüketimi gerçekleştiren kullanıcılara Google Forms üzerinden anket yapılmıştır. İnternet üzerinden gönderilen anketi 300 kişi cevaplamıştır. Yapılan anket sonucunda elde edilen veriler incelenmiş, eksik ve hatalı cevaplanan 43 anket araştırma kapsamından çıkarılmış ve sonuç olarak 257 anketten elde edilen cevaplar analizlere dahil edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Demografik bulgular

Cevaplayıcılara ait demografik faktörlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Demografik Dağılımlara ait Tanımlayıcı İstatistikler

Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)
Kadın	127	49,4
Erkek	130	50,6
Yaş		
16 yaş ve altı	4	1,6
17-22 yaş	47	18,3
23-28 yaş	92	35,8
29-39 yaş	81	31,5
40-50 yaş	23	8,9
51 yaş ve üzeri	10	3,9
Medeni Durum		
Bekar	135	52,5
Evli	107	41,6
Boşanmış	15	5,8
Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	16	6,2
Ev Hanımı	20	7,8
İş Yeri Sahibi	26	10,1
Öğrenci	68	26,5
Yarı Zamanlı	21	8,2
Tam Zamanlı	106	41,2
Öğrenim Durumu		
İlkokul	6	2,3
Ortaokul	10	3,9
Lise	31	12,1
Ön Lisans	39	15,2
Lisans	131	51,0
Yüksek Lisans	30	11,7
Doktora	10	3,9

Çizelge 1 incelendiğinde cevaplayıcıların büyük çoğunluğunun 23-39 yaş aralığında, bekar, tam zamanlı çalışan, lisans düzeyinde eğitim gören veya görmekte olan, orta düzeyde aylık gelir durumuna sahip kadın ve erkeklerden oluştuğu görülmektedir.

3.2. Yapısal Eitlik Modellemesi Bulguları

3.2.1. Ölçüm modeli

Öncelikle ölçüm modelinin güvenilirlik ve geçerliliği araştırılmıştır. Çizelge 2’de $CR > 0,70$ ve $AVE > 0,50$ olarak hesaplanması nedeniyle ölçüm modeli güvenilir olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 2. Ölçüm Modelinin Güvenirlik ve Geçerliği

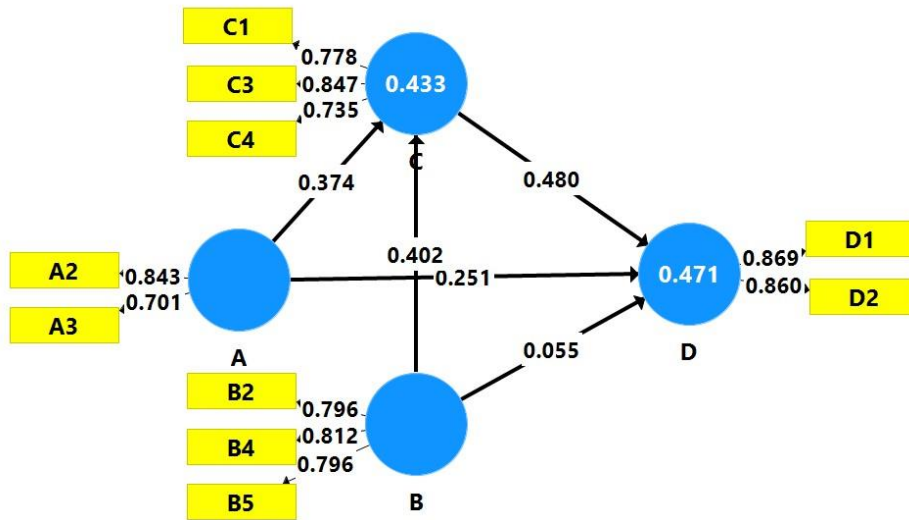
Faktörler	Birleşik güvenilirlik (CR)	Ortalama açıklanan varyans (AVE)
A	0,749	0,601
B	0,843	0,642
C	0,831	0,621
D	0,855	0,747

Ölçüm modelinin ayırt edici geçerlilik sonuçları Çizelge 3’te verilmiştir. Ayırt edici geçerlilik kriteri AVE’nin karekökünün ait olduğu satır ve sütundaki değerlerinden daha büyük olmasına dayanmaktadır. Çizelge 3’te yer alan sonuçlardan ölçüm modelinin ayırt edici geçerliliği sağladığı değerlendirilmiştir.

Çizelge 3. Ayırt Edici Geçerlilik -Fornell-Larcker Criterion

	A	B	C	D
A	0,775			
B	0,434	0,801		
C	0,549	0,565	0,788	
D	0,539	0,435	0,649	0,864

Görsel 2’de Ölçüm modelinin PLS-YEM çıktısı yer almaktadır.

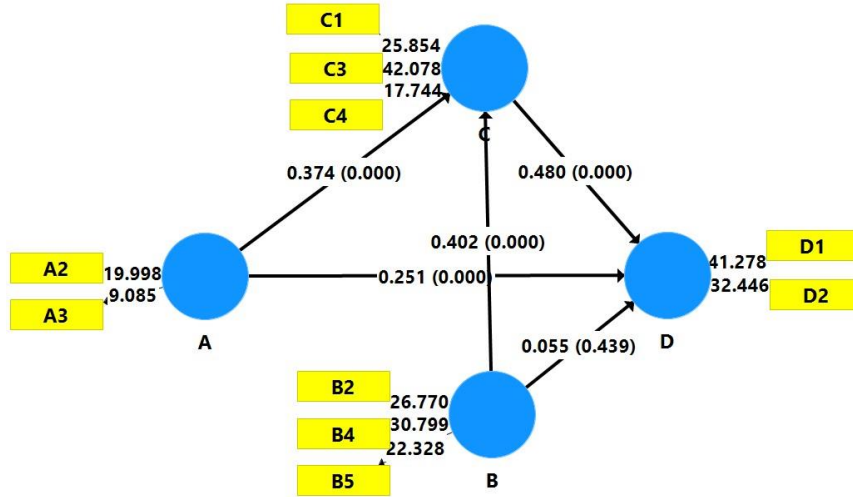

A: Çevresel Kaygılar, B: Ekonomik Kaygılar, C: Su Tasarrufu, D: Sürdürülebilir Su Tüketimi

Görsel 2. Ölçüm Modelinin PLS-YEM Çıktısı

3.2.2. Yapısal model

Yapısal modelin uyumu ölçütlerinden SRMR=0,085 ve NFI= 0,76 olarak hesaplanmıştır. SRMR<0,10 ve NFI>0,75 olduğundan modelin kabule edilebilir uyuma sahip olduğu söylenebilir. Görsel 3'te faktör yüklerine ait t değerleri ve etki parametreleri yer almaktadır.

Görsel 3. Yapısal Model

Çizelge 4. Hipotez Testi Sonuçları

	Etki Katsayısı	t-değerleri	p-değerleri	Karar
H1: A → D	0,251	3,667	p<0,01	Desteklendi
H2: A → C	0,374	6,742	p<0,01	Desteklendi
H3: B → D	0,055	0,775	0,439	Desteklenmedi
H4: B → C	0,402	6,881	p<0,01	Desteklendi
H5: C → D	0,480	7,229	p<0,01	Desteklendi

Çizelge 4 incelendiğinde beş hipotezden sadece bir hipotezin desteklenmediği görülmektedir. Etki katsayısı değerleri göz önüne alındığında ekonomik kaygılardaki bir birimlik artış, su tasarrufunu 0, 402 birim artırmaktadır. Elde edilen bu sonuç, su fiyatları ile katılımcıların ekonomik kaygıları arasında ilişki olduğu çıkarımı yapılmasına neden olabilir. Modeldeki en büyük etki katsayısı sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu arasındadır. Su tasarrufundaki bir birimlik artış, sürdürülebilir su tüketimini 0,480 birim artırmaktadır.

Çalışmada çevresel ve ekonomik kaygıların su tasarrufuna yönelik olumlu tutumları artırdığı, çevresel kaygı düzeyi yüksek ve su tasarrufuna yönelik olumlu tutum geliştiren katılımcılarda sürdürülebilir su tüketiminin gelişme gösterdiği ortaya çıkmıştır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Su sadece yaşamın var olması için değil, aynı zamanda ekosistemin korunması, ekonomik kalkınma, toplum refahı, sağlık ve çevrenin korunması için de gereklidir. Sürdürülebilir su tüketimi, ekosistem de dahil olmak üzere tüm kullanıcıların sudan elde edeceği faydaları artıran, gelecek nesilleri de hesaba katan tüketimi ifade etmektedir (Chartzoulakis ve Bertaki, 2015).

Tasarruf etmek isteyen tüketiciler su kullanımlarında proaktif davranmakta bu nedenle de uzun vadeli bir su tüketim modeline sahip olmaktadır (Jakubczak, 2020). Tüketiciler sadece su tasarruf etmekle kalmamakta aynı zamanda kuraklığı önleyerek de çevreye yardımcı olmaktadır. Hem ekonomik hem de çevresel kaygılar nedeniyle bireyler, tüketim alışkanlıklarını revize etme konusunda daha sorumlu ve bilinçli hale gelmektedir. Aşırı su kullanımından kaçınmak, su kaynaklarını dikkatli kullanmak, korumak, farkındalık oluşturmak, gelecekte oluşacak su kıtlığının önüne geçmek için oldukça önemlidir.

Nüfusun sürekli artış göstermesi, kentleşme ile su havzalarının düzensiz kullanılması, su kirliliği gibi nedenler kuraklığa neden olmakta, kuraklık ise su kaynaklarının dağılımında değişikliklere yol açmakta, sonuç olarak yeryüzünde su kaynaklı doğal afetlerin sayısının artmasıyla karşı karşıya kalmaktadır (Güler, 2012; Altınören Evgin ve Yapıcı, 2021).

Bu çalışmada çevresel ve ekonomik kaygıların sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu davranışlarına etkisi PLS-YEM ile araştırılmıştır. Çalışmada beş hipotez test edilmiş, hipotez testlerinden çevresel kaygıların sürdürülebilir su tüketimi ve su tasarrufu davranışını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca ekonomik kaygıların da su tasarrufu davranışını olumlu yönde etkilediği şeklinde bir yorum yapmak mümkündür.

Bu çalışmada çevresel kaygı, su tasarrufu, sürdürülebilir su tüketimi ve sürdürülebilirlik ana boyutu açısından bekarların evli ve boşanmışlara oranla daha düşük kaygı duydukları belirlenmiştir. Ekonomik kaygı açısından bakıldığında ise bekarların boşanmışlara oranla daha düşük kaygı duydukları ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, aşağıda paylaşılan çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Corral-Verdugo, Bechtel ve Fraijo-Sing, (2003) çalışmalarında çevresel kaygılar ile su tasarrufu arasında bir bağlantı olmadığını tespit etmişlerdir. Bu çalışmaya göre, tüketicilerin çevresel kaygıları onları su tüketim davranışlarında daha sürdürülebilir olmaya itmekte ve bu kaygılara yanıt olarak da su tasarrufu davranışında bulunmaktadırlar. Alibeli ve Johnson (2009) çalışmalarında cinsiyet ve sosyal sınıf farklılıklarının çevresel kaygı üzerindeki etkilerini araştırmışlar, çevreyle ilgili kaygıların öğrencilerin sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada genç ve eğitimli insanların yaşlı ve daha az eğitimli olanlara kıyasla çevre konusunda daha endişeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, üniversite öğrencilerinin çevre konusunda orta ila yüksek düzeyde endişeli olduğunu göstermiştir.

Dervişoğlu ve Kılıç (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve ailelerin gelir durumları ile öğrencilerin su tasarrufu davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ele edilen bulgulara göre cinsiyet, ikamet türü, su sıkıntısı yaşanan yer ve yaşanan bölge değişkenleri ile öğrencilerin su tasarrufu davranışları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Aprile ve Fiorillo (2017) çevresel kaygıların evde su tasarrufu yapma olasılığı ile ilişkili olduğunu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmacılara göre kirlilik ve kaynakların tükenmesine ilişkin kaygıları daha yüksek olan bireylerin su tasarrufu yapma olasılıkları sırasıyla % 0,6 ve % 1,2 daha yüksektir. Analiz sonuçları küçük çocuk sahibi olmak, yaşlı olmak, düşük eğitimli olmak, ev sahibi olmak, işsiz olmak ve emekli

olmak gibi bazı bireysel özelliklerin su tasarrufu davranışının önemli pozitif itici güçleri olduğunu göstermektedir.

Boylu ve Günay (2017) çalışmalarında evde su tasarrufu davranışını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamışlar, sürdürülebilir tüketim davranışı ile evde tasarruf davranışı arasında anlamlı pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmada aylık gelir ile sürdürülebilir tüketim davranışı, su tasarrufuna yönelik tutum ve su tasarrufu davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu yönelik sonuçlara da ulaşılmıştır. Avcı (2023)'nın çalışmasına göre çevresel kaygının sürdürülebilir su tüketimi davranışı üzerinde olumlu bir etkisi bulunmakla birlikte, çevresel kaygının su tasarrufu davranışı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Çalışmada ekonomik kaygının sürdürülebilir su tüketimi davranışı üzerinde etkisi de incelenmiş, ekonomik kaygının su tasarrufu davranışı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın önemli sonuçlarından biri de su tasarrufu davranışının sürdürülebilir su tüketimi davranışı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu şeklindedir.

KAYNAKÇA

Alibeli, M.A ve Johnson, C. Environmental concern: A cross national analysis. *Journal of International and Cross-Cultural Studies*. 3(1), 1–10, 2009.

Altınören Evgin, İ. ve Yapıcı, G. Sağlık Bilimleri Enstitüsü lisansüstü öğrencilerinin su kullanım tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 6(3), 237-52. 2021. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.878177>

Aprile, M.C. ve Fiorillo, D. Water conservation behavior and environmental concerns: Evidence from a representative sample of Italian individuals, *Journal of Cleaner Production*, 159, 119-129, 2017. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.05.036>

Attari, S. Z. Perceptions of water use. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(14): 5129-5134, 2014. <https://doi.org/10.1073/pnas.1316402111>

Avcı, I. Sustainable water consumption and water-saving behaviours: A review of consumers' environmental and economic concerns in Turkey. *Water and Environment Journal*, 37(3), 616–627, 2023. <https://doi.org/10.1111/wej.12869>

Baron, J. M. Public affairs and the consumer landscape. *Journal-American Water Works Association* 90(1): 44-48, 1998. <https://doi.org/10.1002/j.1551-8833.1998.tb08358.x>

Boylu, A.A., Gunay, G., Do families attitudes and behaviors support sustainable water consumption. *European Journal of Sustainable Development*, 6(4), 115–125, 2017. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2017.v6n4p115>

Chakkaravarthy, D. N. ve Balakrishnan T. Water scarcity-challenging the future. *International Journal of Agriculture, Environment and Biotechnology* 12(3), 187-193, 2019. <https://doi.org/10.30954/0974-1712.08.2019.2>.

Chartzoulakis, K. ve Bertaki, M. Sustainable Water Management in Agriculture under Climate Change. *Agric. Agric. Sci. Procedia*, 4, 88–98, 2015. <https://doi.org/10.1016/j.aaspro.2015.03.011>

Corral-Verdugo, V., Bechtel, R.B. ve Fraijo-Sing, B. Environmental beliefs and water conservation: An empirical study, *Journal of Environmental Psychology*, 23(3), 247-257, 2003. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00086-5](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00086-5)

Dervişoğlu, S. ve Kılıç, D. S. Sosyodemografik Değişkenlere Göre Öğrencilerin Su Tasarrufu Davranışları ve Bunları Etkileyen Faktörler. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 2016.

Dunlap, R. ve Jones, R. Environmental Concern: Conceptual and Measurement Issues, in Dunlap and Michelson (Ed), *Handbook of Environmental Sociology*, London, Greenwood Press, 2002.

Gleick, P. H. The world's water 1998-1999: The biennial report on freshwater resources, Island Press, 1998.

Gómez-Llanos, E., Durán-Barroso, P. ve Robina-Ramírez, R. Analysis of consumer awareness of sustainable water consumption by the water footprint concept. *Science of the total environment*, 721(2):137743, 2020. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.137743>

Güler, Ç. Su savurganlığını azaltmaya yönelik uygulamalar. içinde Güler, Ç. (Ed). *Çevre Sağlığı (Çevre ve Ekoloji Bağlantılarıyla)*, ss. 415-427, Ankara: Yazıt Yayıncılık, 2012.

Hustvedt, G. ve Dickson, M. A. Consumer Likelihood of Purchasing Organic Cotton Apparel: Influence of Attitudes and Selfidentity, *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 13(1), 49-65, 2009.

Jakubczak. A. Water Conservation Behaviour as a Sustainable Action of Young Consumers from Selected European Countries, *European Research Studies Journal Volume XXIII Issue 2*, 763-780, 2020. <https://doi.org/10.35808/ersj/1620>

Karapınar, E. *Organik Tüketimde Tüketici Davranışını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Pilot Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2020.

Osberg, L. Measuring economic security in insecure times: new perspectives, new events, and the index of economic well-being. *CSLS Research Report*. Ottawa: Centre for the Study of Living Standards, 2009.

Rosegrant, M. W., Cai, X. ve Cline, S. A. Will the world run dry? Global water and food security. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 45(7), 24-36, 2003. <https://doi.org/10.1080/00139150309604555>

Saari, U. A., Damberg, S., Frömbing, L. ve Ringle, C.M. Sustainable consumption behavior of Europeans: The influence of environmental knowledge and risk perception on environmental concern and behavioral intention. *Ecological Economics*, 189, 107155, 2021. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.107155>

Uusitalo, L. Are environmental attitudes and behaviour inconsistent? Findings from a Finnish Study. *Scandinavian Political Studies* 13(2), 211-226, 1990.

OLİMPİYAT OYUNLARININ GELİŞİMİNDE ROMA MEDENİYETİ ETKİSİ

Öğr.Gör.Dr., Aydan ERMİŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

aydana@omu.edu.tr - 0000-0003-2285-7980

Doç.Dr., Egemen ERMİŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

egemen.ermis@omu.edu.tr – 0000-0002-3976-6981

Prof.Dr., Osman İMAMOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

osmani55@hotmail.com - 0000-0001-6671-6042

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Olimpiyat oyunlarının Roma imparatorluğu dönemindeki durumunun incelenmesidir. Bu amaçla literatür taraması yapılmıştır. Antik Yunanistan Olimpiya kentinde başladığı kabul edilen olimpiyat oyunları Yunan medeniyetini sonlandıran ve onlara hükmeden Roma medeniyeti döneminde de kesintili olarak devam etmiştir. Romalılar Yunanlıların kültüründen etkilenmişler ve oyunlara devam ederken kendilerine özel spor dallarına da oyunlarda yer vermişlerdir. Roma gençliği atlama, güreş, boks ve yarış gibi çeşitli oyun ve egzersiz biçimleri ve hentbola benzeyen çeşitli top oyunları ile ilgilenmiştir. Gladyatör dövüşleri ve arenalardaki gösteriler popülerdi. Mithridatik Savaşları sırasında L. Cornelius Sulla kutsal alanı yağmalayarak MÖ 80 yılında 175. Olimpiyatı Roma'ya taşımıştır. Sonraki birkaç yıl boyunca Olimpiyat Oyunları yerel bir spor etkinliğine indirgenmiştir. Ancak bu gerileme yıllarının ardından Olimpiyat Oyunları, Roma İmparatorluğu döneminde ikinci bir altın çağını yaşamıştır. Roma'da oyunlar MÖ 1. yüzyıl ile 2. yüzyıl arasında zirveye ulaşmış ve 390'larda Hıristiyanlığın devlet dini olarak kabul edilmesinden sonra 5. yüzyılın başlarında düşüşe geçmiştir. Roma'da olimpik oyunlarda imparatorlar ve üst düzey yöneticiler de zaman zaman yarışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antik Roma, Gladyatör Dövüşleri, Olimpiyat Oyunları

THE INFLUENCE OF ROMAN CIVILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF THE OLYMPIC GAMES

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the status of the Olympic Games during the Roman Empire. For this purpose, a literature review was conducted. The Olympic Games, which are accepted to have started in the city of Olympia in ancient Greece, continued intermittently during the

Roman civilization, which ended the Greek civilization and dominated them. The Romans were influenced by the culture of the Greeks and while continuing the games, they also included their own special sports branches in the games. Roman youth were interested in various forms of games and exercises such as jumping, wrestling, boxing and racing, and various ball games similar to handball. Gladiatorial fights and performances in arenas were popular. During the Mithridatic Wars, L. Cornelius Sulla sacked the sanctuary and moved the 175th Olympiad to Rome in 80 BC. For the next few years the Olympic Games were reduced to a local sporting event. However, after these years of decline, the Olympic Games experienced a second golden age during the Roman Empire. In Rome, the Games reached their peak between the 1st and 2nd centuries BC and declined in the early 5th century after the adoption of Christianity as the state religion in the 390s. Emperors and high-ranking officials also competed in the Olympic Games in Rome from time to time.

Keywords: Ancient Rome, Gladiator Fights, Olympic Games

GİRİŞ

Etrüsk mezarlarındaki Yunan atletlerin yer aldığı vazolar ve duvar resimleri, Romalıların Yunan kültürünü tarihlerinin erken dönemlerinde tanıdığını göstermektedir. Roma araba yarışları, gladyatör dövüşleri veya boks maçları gibi yerel spor etkinlikleri popülerdi, ancak düzgün bir vatandaşın halka açık performans sergilemesi düşünülemezdi çünkü bu, kölelere yönelik bir etkinlikti. Roma'nın MÖ 146'da Yunanistan'ı fethinden sonra, başkentte Yunan kültürünün etkisi hızla artmıştır. Zengin Romalılar bahçelerine ve hamamlarına Yunan sporcuların heykellerini dikmişler ve ara sıra Yunan modelini takip eden oyunlar düzenlemişlerdir. Yunan kültürüne büyük hayranlık duyan bazı imparatorların (Augustus - Nero - Domitianus) faaliyetleri Yunan yanlısı evrimi yoğunlaştırmıştır. MS 86'da Domitian, Roma'daki ilk kalıcı Yunan oyunları olan Capitolian oyunlarını kurdu. Böylece, başkentteki Yunan oyunları yerel bir havayı korumasına rağmen, Roma, Yunan spor dünyasında önemli bir yer edinmiştir. İmparatorluk döneminde pek çok Roma vatandaşı Yunan sporlarını yapmış, ancak bunu yalnızca eğlence amaçlı olarak yapmıştır. Doğu'nun aksine, Yunan sporları Batı'da hiçbir zaman eğitimin önemli bir parçası olmamıştır (Çetin ve İmamoğlu 2021a; Çetin ve İmamoğlu 2021b; <http://ancientolympics.arts>).

Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Avrupa'da Orta Çağ'da organize sporlar gerilemiştir. Bununla birlikte, çeşitli bölgelerde, genellikle dini bayramlar veya kutlamalarla bağlantılı olarak atletik yarışma biçimleri devam etmiştir. Okçuluk, mızrak dövüşü ve çeşitli dövüş sporları bu dönemde popülerdi. Rönesans döneminde klasik antik çağa olan ilgi yeniden canlanmış ve spor yeniden popülerlik kazanmaya başlamıştır. Eğitim ve matbaacılıktaki yenilikler, spor ve fiziksel uygunlukla ilgili olanlar da dahil olmak üzere bilgi ve fikirlerin yayılmasına yardımcı olmuştur ve modern sporların ortaya çıkışı şekillenmeye başlamıştır (Belis,2021;<https://www.linkedin.com/pulse>). Bu çalışmanın amacı Olimpiyat oyunlarının Roma imparatorluğu dönemindeki durumunun incelenmesidir.

BULGULAR

Roma'nın Yunanistan'ı fethinden sonra Olimpiyatlar devam etmiştir ancak Ağustos öncesi dönemde etkinliğin popülaritesi azalmıştır. Bu dönemde Romalılar büyük ölçüde iç sorunlara yoğunlaşmış ve eyaletleriyle daha az ilgilenmişlerdir (Young,2008). İddialara göre tüm sporcular Roma'ya çağrıldığı için yapılan tek yarışma stadyum yarışıydı (Newby,2005). İkinci yüzyılın ilk yarısında Helensever imparatorlar Hadrian ve Antoninus Pius, oyunların tarihinde yeni ve başarılı bir aşamaya öncülük etmişlerdir. Olimpiyatlara çok sayıda seyirci ve yarışmacı katılmış ve kazananların ünü Roma İmparatorluğu'na yayılmıştır (Young,2008). İmparator Augustus'un yönetimi altında Olimpiyatlar yeniden canlanmıştır. Augustus'un ölümünün ardından Senato tarafından tanrı ilan edilmesinin ardından, Olympia'ya onun bir benzerinin heykeli yaptırılmıştır. Daha sonraki ilahi imparatorlar da kutsal Altis'e heykeller diktirmişlerdir (<https://en.wikipedia.org/wiki/>).

Antik Roma Sporları ve Aktiviteleri: Roma gençliği, Antik Yunanistan'da olduğu gibi, atlama, güreş, boks ve yarış gibi çeşitli oyun ve egzersiz biçimlerine sahipti. Romalılar ayrıca, hentbola benzeyen biri de dahil olmak üzere çeşitli top oynama biçimlerine sahipti. Zar oyunları, tahta oyunları ve kumar oyunları popüler eğlencelerdi. Kadınlar bu faaliyetlere katılamıyorlardı. Kırsal kesimde, zenginler için eğlenceler arasında balıkçılık ve avcılık da vardı. Roma'da popüler eğlence biçimi gladyatör dövüşleriydi. Gladyatörler, farklı senaryolarda çeşitli silahlarla savaşıyorlardı. Bu dövüşler, bir el hareketiyle savaşın sonucunu kesin bir şekilde İmparator'un ellerine bırakan imparator Claudius döneminde popülerlik zirvesine ulaşmıştır.

Gladyatör (Latince: gladyatör, "kılıç ustası", gladius'tan "kılıç"), Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğu'ndaki izleyicileri diğer gladyatörler, vahşi hayvanlar veya mahkum edilmiş suçlularla şiddetli çatışmalarda eğlendiren silahlı bir savaşçıydı. Bazı gladyatörler, arenada görünerek yasal ve sosyal konumlarını ve hayatlarını riske atan gönüllülerdi. Gladyatör dövüşlerinin kökeni tartışmaya açıktır. MÖ 3. yüzyıldaki Pön Savaşları sırasındaki cenaze törenlerinde kanıtları vardır ve ardından Roma dünyasında hızla siyasetin ve sosyal yaşamın temel bir özelliği haline gelmiştir.

Roma'daki bir başka popüler yer olan Circus Maximus, öncelikle at ve araba yarışları için kullanılıyordu ve Sirk sular altında kaldığında deniz savaşları da olabiliyordu. Bu alan diğer birçok etkinlik için de kullanılmıştır. Circus Maximus, MÖ 600'de yapılmış ve bin yılı aşkın süredir devam eden bir geleneğin ardından MS 549'da son at yarışı oyununa ev sahipliği yapmıştır. Bu dönem birçok bakımdan antik Olimpiyat festivalinin en parlak dönemiydi. Hemen hemen her Yunan şehrinin kendi atletik festivali vardı ve önde gelen sporcular, art arda zaferler peşinde Akdeniz dünyasının dört bir yanına seyahat eden uluslararası yıldızlardı.

Olimpiyat Oyunlarının Yunanlılar tarafından ilk kez kurulduğu M.Ö. 776'dan M.Ö. 4. yüzyıla kadar bu kutsal kurum tarihi koşullardan etkilenmeden kalmayı başarmış ancak Büyük İskender'in ölümünden sonra Olimpiyat Oyunlarının prestiji kaybolmaya başlamıştır. MÖ 146'da Yunanistan'ı ele geçiren Romalılar, Yunan soyundan kabul ediliyordu ve tüm ulusal spor etkinliklerine katılmalarına izin veriliyordu. İşte o zaman ilk profesyonel sporcular ortaya çıkmıştır. Onların kendi sendikalarını kurdukları ve hatırı sayılır bir siyasi güce sahip oldukları bilinmektedir. En önemli spor etkinliklerine (Olympia, Pithia, Nemea, Isthmia vb.) katılmaları

için onlara para verilirdi. Profesyonellerin ortaya çıkışı standartları o kadar yükseltmiştir ki amatörlerin artık hiçbir şansı kalmamıştır. Spor müsabakaları profesyonel bir olay haline gelmiştir.

Mithridatik Savaşlar sırasında L. Cornelius Sulla 175. Olimpiyatı Roma'ya taşımıştır (MÖ 80). Sonraki birkaç yıl boyunca Olimpiyat Oyunları yerel bir spor etkinliğine indirgenmiştir. Ancak bu gerileme yıllarının ardından Olimpiyat Oyunları, Roma İmparatorluğu döneminde ikinci bir altın çağını yaşamıştır. İmparator Augustus döneminde siyasi ve sosyal koşullar normale döndükten sonra Olympia tapınağı ve Olimpiyat Oyunları hem mali hem de kültürel olarak yeniden gelişmeye başlamıştır. Yaklaşık üç yüzyıl sonra ise Olimpiyat Oyunları sona ermiştir. Son Olimpiyat Oyunları MS 393'te gerçekleşmiştir. Ertesi yıl Büyük Theodore tarafından kaldırılmış, Phidias'ın yaptığı altın ve fildişi Zeus heykeli ise Konstantinopolis'e nakledilmiştir. MS 420'de II. Theodosius'un emriyle Zeus tapınağı yakılmış ve Olympia terk edilmiştir. Kutsal alan biri MS 522'de, diğeri ise 551'de olmak üzere iki depremde yok olmuştur (<http://www.novaroma.org/nr/Olympic>).

SONUÇ

Antik Yunanistan Olimpiya kentinde başladığı kabul edilen olimpiyat oyunları Yunan medeniyetini sonlandıran ve onlara hükmeden Roma medeniyeti döneminde de kesintili olarak devam etmiştir. Romalılar Yunanlıların kültüründen etkilenmişler ve oyunlara devam ederken kendilerine özel spor dallarına da oyunlarda yer vermişlerdir. Roma gençliği atlama, güreş, boks ve yarış gibi çeşitli oyun ve egzersiz biçimlerine ve hentbola benzeyen çeşitli top oynama biçimlerine sahiptiler. Gladyatör dövüşleri meşhur idi. Mithridatik Savaşlar sırasında L. Cornelius Sulla MÖ 80 yılında 175. Olimpiyatı Roma'ya taşımıştır. Sonraki birkaç yıl boyunca Olimpiyat Oyunları yerel bir spor etkinliğine indirgenmiştir. Ancak bu gerileme yıllarının ardından Olimpiyat Oyunları, Roma İmparatorluğu döneminde ikinci bir altın çağını yaşamıştır. Roma'da oyunlar MÖ 1. yüzyıl ile 2. yüzyıl arasında zirveye ulaşmış ve 390'larda Hıristiyanlığın devlet dini olarak kabul edilmesinden sonra 5. yüzyılın başlarında düşüşe geçmiştir. Yaklaşık üç yüzyıl sonra ise Olimpiyat Oyunları sona ermiştir.

Referanslar

<https://www.metmuseum.org/blogs/listing?&facetname=Alexis+Belis&facettype=author>

Belis A. (2021). The Ancient Olympics and Other Athletic Games, <https://www.metmuseum.org/perspectives/articles/2021/7/ancient-greek-olympic-games>

Çetin S., İmamoğlu O. (2021a). Prehsitorik Kültürde Maden Çağlarında Sportif Aktiviteler, Spor ve Bilim 7 (Ed.: Hakan Salim Çağlayan-Osman Pepe), Bölüm 7, sh 121-139, Gece Kitaplığı, Ankara

Çetin S., İmamoğlu O. (2021b). Parahsitorik Kültürde Paleolitik Dönemden Kalkolitik Çağlara Sportif Aktiviteler, Spor ve Bilim 7 (Ed.: Hakan Salim Çağlayan-Osman Pepe), Bölüm 6, sh 103-120, Gece Kitaplığı, Ankara

[European Commission.](#) Chrome

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/cfd0ae43-a95a-461a-ae5d1c7b3d3a5152/Historical_Evolucion_of_sports_researchpdf

https://en.wikipedia.org/wiki/Ancient_Olympic_Games

<http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TB023EN.html>

http://www.novaroma.org/nr/Olympic_Games_in_the_Roman_Empire

Newby Z.(2005). *Greek Athletics in the Roman World: Victory and Virtue*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press. p. 26.

Young D. C. (2008). *A Brief History of the Olympic Games*. John Wiley & Sons. pp. 135–. ISBN 978-0-470-77775-6. Archived from the original on 3 January 2014. Retrieved 1 April 2013.

OLİMPİYAT OYUNLARININ DOĞUŞUNDA YUNAN MEDENİYETİ ETKİSİ

Öğr.Gör.Dr., Aydan ERMİŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

aydana@omu.edu.tr - 0000-0003-2285-7980

Doç.Dr., Egemen ERMİŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

egemen.ermis@omu.edu.tr – 0000-0002-3976-6981

Prof.Dr., Osman İMAMOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

osmani55@hotmail.com - 0000-0001-6671-6042

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Olimpiyat oyunlarının doğuşunda Antik dönem Yunan medeniyetinin etkisini incelemektir. Bu amaçla literatür taraması yapılmıştır. Günümüz bilgilerine göre Olimpiyat Oyunlarının Antik dönem Yunan medeniyetinde doğduğuna inanılır. Antik Yunanlılar Tanrıları Zeus'un onuruna festivaller düzenlemişler ve onlara mitolojik bir köken kazandırmışlardır. Tarihsel kayıtlar Olimpiyat Oyunlarının ilkinin Milattan önce 776 yılında Olympia'da başladığını gösterir. Bu oyunların öncü yarışmaları binicilik etkinlikleri olarak atlı araba yarışları ve mücadele sporları olarak boks, güreş ve bu iki sporun karışımı olan pankreas sporu ve atletizmde maraton, cirit atma, disk atma ve uzun atlama olarak görülür. Olympia'daki oyunlar küçük kesintilerle Hıristiyanlığın ilk zamanlarına kadar devam etmiş ve ilk kez 1896 yılında Atina'da düzenlenen modern Olimpiyat Oyunlarına ilham kaynağı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Olimpiyat Oyunları, Mitoloji

THE INFLUENCE OF GREEK CIVILIZATION ON THE BIRTH OF THE OLYMPIC GAMES

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the influence of Ancient Greek civilization on the birth of the Olympic Games. For this purpose, a literature review was conducted. According to current knowledge, it is believed that the Olympic Games were born in the Ancient Greek civilization. Ancient Greeks organized festivals in honor of their God Zeus and gave them a mythological origin. Historical records show that the first Olympic Games began in Olympia in 776 BC. The pioneering competitions of these games were equestrian events such as chariot races and combat sports such as boxing, wrestling and the pancreas, a mixture of these two sports, and athletics such as the marathon, javelin throw, discus throw and long jump. The games at Olympia continued with minor interruptions until the early Christian era and inspired the modern Olympic Games, first held in Athens in 1896.

Keywords: Ancient Greece, Olympic Games, Mythology

Giriş

Sporun evrimi, binlerce yıla yayılan, değişen toplumları, kültürleri ve insanlığın değerlerini yansıtan bir yolculuktur. Antik uygarlıklardaki mütevazı başlangıçlardan modern zamanların abartılı gösterilerine kadar spor, insanlık tarihinde merkezi bir rol oynamıştır. Spor, tarih öncesi çağlardan beri insanlık tarihinin bir parçası olmuştur. İlk insanlar daha sonraki sporların temelini oluşturan fiziksel aktivitelerle meşgul olmuşlardır. Bu aktiviteler arasında koşma, atlama, güreş ve genellikle avlanmak ve hayatta kalmak için kullanılan çeşitli dövüş sanatları türleri yer alıyordu. Mezopotamya, Mısır, Yunanistan, Roma gibi eski uygarlıklarda toplumlar geliştikçe spor daha organize bir hal almıştır. Özellikle Antik Yunan'ın spor kültürü üzerinde derin bir etkisi vardı. İlk olarak MÖ 776 civarında Olympia'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları, Yunan şehir devletlerini birleştiren ve fiziksel gücü, dostluğu ve kültürel alışverişi teşvik eden antik dünyanın en prestijli atletik etkinliği haline gelmiştir. Diğer Yunan şehir devletleri de Pythian Oyunları ve Isthmian Oyunları gibi kendi oyunlarını düzenlemişlerdir (<https://www.linkedin.com/pulse>).

Olympia'daki spor etkinlikleri, dört ulusal Yunan atletizm festivalinin en eskisi ve en önemlisiydi. Oyunlar, MÖ 776'dan itibaren her dört yılda bir resmi olarak düzenlenmiş, ancak muhtemelen çok daha önce ortaya çıkmıştır. Olympia, tanrı Zeus'un en önemli tapınağıydı ve onun adına Oyunlar düzenlenirdi. Kurbanlar ve hediyeler sunulurdu ve sporcular bir Zeus heykeli önünde kurallara uymaya yemin ederlerdi. Oyunlar, Akdeniz çevresindeki tüm büyük Yunan şehirlerine seyahat eden haberciler tarafından duyurulur ve Oyunlar döneminde Olympia'ya gidip gelenleri korumak için çatışmalar yasaklanırdı. Olympia'daki oyunlar, erken Hıristiyanlık dönemine kadar küçük kesintilerle devam etmiş ve ilk olarak 1896'da Atina'da sahnelenen modern Olimpiyat Oyunlarına ilham kaynağı olmuştur (European Commission, 2024).

MÖ 776 ve MS 395 arasında her dört yılda bir Yunan mitolojisinin yüce tanrısı tanrı Zeus onuruna düzenlenen Olimpiyat Oyunları, Yunanistan'ın dört bir yanından insanların ilgisini çekmiştir. Kalabalıklar koşu, disk atma ve uzun atlama gibi sporları izlemiştir (Belis,2021; <https://www.khanacademy.org>). Bu çalışmanın amacı Olimpiyat oyunlarının doğuşunda Antik dönem Yunan medeniyetinin etkisini incelemektir.

Bulgular

Antik Olimpiyat Oyunları, antik Yunanistan'ın çeşitli şehir devletlerinin temsilcileri arasında yapılan bir dizi sportif yarışmaydı. Oyunlar Zeus'un onuruna düzenlenmiş ve Yunanlılar oyunlara mitolojik bir köken kazandırmıştır. Tarihsel kayıtlar oyunların MÖ 776'da Olympia'da başladığını göstermektedir. Oyunlar Yunanistan Roma egemenliği altına girdiğinde, İmparator I. Theodosius MS 394'te Hıristiyanlığı Roma'nın devlet dini olarak kabul ettirme kampanyasının bir parçası olarak onları bastırana kadar kutlanmaya devam etmiştir. Oyunlar genellikle dört yılda bir yapılmıştır (<http://www.novaroma.org/nr/Olympic>).

Antik Yunan Olimpiyat Oyunları çeşitli spor ve aktiviteleri içermekteydi (İmamoğlu ve Yazıcı,2023). Bunlardan en popüler olanlardan biri at arabası yarışları idi. Antik Yunanistan'da yalnızca zenginler bir savaş arabası ve atların bakımını karşılayabilirdi. At arabası yarışları, diğer spor etkinlikleriyle birlikte, Homeros'un İlyada'sında anlatıldığı gibi, başlangıçta

kahramanların cenaze oyunlarında yapılırdı. Yarışlar hipodrom adı verilen bir arenada yapılıyordu. Kazanan ata ve sahibine coşkulu bir karşılama yapılır ve postayı ilk geçen binicisiz atlar da onurlandırılırdı (<https://www.khanacademy.org/humanities/ancient>). Araba yarışı eski çağların en popüler seyircili sporuydu. Bir yarışta 40'a kadar savaş arabası yarışabiliyordu ve kazalar yaygındı.

Antik Yunan'da at arabası yarışları dışında mücadele sporları da popülerdi. Güreş, boks ve her şeyi kapsayan bir güreş türü olan pankreas gibi "ağır" olaylar, tüm Yunan oyunlarında büyük bir cazibe merkeziydi. Pankreas hemen hemen her taktiğe izin verilen, boks ve güreşin bir karışımıydı. Sadece rakibi ısırarak ve gözlerine saldırmak yasa dışıydı. Güreş, bugün hala görülen kuralların çoğunun kullanıldığı büyük beceri gerektiren bir spordu. Aynı zamanda pentatlonun bir parçası olarak da yer almıştır ("pente" Yunanca'da beş anlamına gelirken "athlos" yarışma anlamına gelir; dolayısıyla antik pentatlon beş müsabakayı içeriyordu: disk atma, cirit atma, uzun atlama, koşma ve güreş). Boks ise Antik Yunan'da en şiddetli spor olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir maçta ayrı rauntlar yoktu ve yarışmacılar içlerinden biri pes edene kadar savaşıyorlardı.

At arabası yarışları ve mücadele sporları dışında popüler olan başka bir alan da atletizmdi. Koşu etkinlikleri bunların en önemlisiydi. Başka bir popüler atletizm etkinliği uzun atlama idi. Yunan atletizminde yüksek atlama değil, yalnızca uzun atlama vardı. Antik uzun atlamada sporcular, kalkışta öne ve inişten hemen önce geriye doğru sallanan ağırlıklar taşıyorlardı. Ağırlıkların atlamanın uzunluğunu arttırdığı sıklıkla söylenir, ancak bunların kasıtlı bir engel olarak kullanılmak üzere orada olmaları daha muhtemeldir. Çoğu eski spor, savaş için bir eğitim aracı olarak geliştirilmiştir. Cirit atma ise bugünkü etkinliğe benziyordu, tek fark, dönüşü artırmak ve daha dengeli bir uçuş sağlamak için cirit miline bir kayış takılmasıydı. Pentatlon, hepsi bir öğleden sonra gerçekleşen beş yarıştan (disk, atlama, cirit, koşu ve güreş) oluşuyordu (<https://www.khanacademy.org/humanities>).

Yunan dünyasının her yerindeki atletik yarışmalarda değerli ödüller kazanılabiliyordu, ancak Olympia'daki zafer en büyük prestiji getirirdi. Kazanan yarışmacıların, zaferlerini anmak için Zeus'un kutsal alanına kendi heykellerini dikmelerine izin verildi. Sporcuların ve devlet adamlarının heykelleri Yunan şehirlerinin ve kutsal alanlarının öne çıkan bir özelliği idi. Dereceye giren sporculara çiçekler ve yapraklar verildi. Daha sonra ödül töreninde sporcuya festivale bağlı olarak zeytin, defne veya yabani kereviz yaprağı gibi yapraklardan oluşan bir çelenk verildi. Zafer heykelleri ise başarılı sporcuları ölümsüzleştirmeyi amaçlıyordu.

Antik Oyunların birinci günü sabah yemin töreni yapılırdı. Erkek çocuklar için koşu, güreş ve boks müsabakaları yapılırdı. Öğleden sonra filozoflar, şairler ve tarihçilerin konuşmaları olurdu. İkinci gün sabah binicilik etkinliklerinde yarışanların hipodromunda geçit töreni yapılırdı. Araba ve at yarışları yapılırdı. Öğleden sonra: Pentatlon yarışları yapılırdı. Akşam kahraman Pelops onuruna cenaze törenleri yapılırdı. Zeus tapınağının etrafındaki ziyaretçilerin geçit töreni yapılırdı. Zafer ilahileri söylenir, ziyafet ve eğlence yapılırdı. Üçüncü gün öğleden sonra koşu yarışları yapılırdı. Akşam: Prytaneion'da halka açık ziyafet verilirdi. Dördüncü gün sabah güreş etkinliği, öğlen ise boks ve pankreas sporu yapılırdı. Beşinci gün galiplerin Zeus Tapınağı'na yürüyüş alayı olurdu (Doğan ve İmamoğlu,2023).

Sonuç

Günümüz bilgilerine göre antik dönem Yunan medeniyetinde olimpiyat oyunlarının doğduğuna inanılır. Yunan milletleri Tanrıları Zeus'un onuruna festivaller düzenlemişler ve oyunlara

mitolojik bir köken kazandırmışlardır. Tarihsel kayıtlar olimpiyat oyunlarının ilkinin Milattan önce 776 yılında Olympia’da başladığını gösterir. Bu oyunların öncü yarışmaları binicilik etkinlikleri olarak atlı araba yarışları ve mücadele sporları olarak boks, güreş ve bu iki sporun karışımı olan pankreas spor ve atletimde maraton, cirit atma, disk atma ve uzun atlama olarak görülür. Olympia’daki oyunlar küçük kesintilerle Hıristiyanlığın ilk zamanlarına kadar devam etmiş ve ilk kez 1896 yılında Atina’da düzenlenen modern Olimpiyat Oyunlarına ilham kaynağı olmuştur.

Kaynaklar

Belis A. (2021). The Ancient Olympics and Other Athletic Games, <https://www.metmuseum.org/perspectives/articles/2021/7/ancient-greek-olympic-games>

Boardman J. (1998). *Early Greek vase painting* (London, Thames and Hudson,).

Doğan E., İmamoğlu O. (2023). Antik Yunanda Sporun Dinden Etkilenmesi, sh. 140-156, Spor Bilimlerinde Akademik Değerlendirmeler-1, (editor: Rafet Ünver-Yunus Berk), Duvar Yayınları, İzmir, www.duvar yayinlari.com

EuropeanCommission.chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/cfd0ae43-a95a-461a-ae5d-1c7b3d3a5152/Historical_Evolucion_of_sports_researchpdf.pdf

<https://www.britannica.com/place/ancient-Greece/Early-Archaic-Greek-civilization>

<https://www.khanacademy.org/humanities/ancient-art-civilizations/greekart/beginners-guide-greece/a/olympic-games>

<https://www.linkedin.com/pulse/evolution-sports-from-ancient-origins-modern-day-alimo-msc>

İmamoğlu O. & Yazıcı Y. (2023). Sports Festivals And Olympics in Antique City Daphne and Antakya in Ancient Roman Period, *The Journal of Academic Social Science*,11(140): 1-22, <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.69090>

Swaddling J. (2004). *The ancient Olympic Games*, 3rd edition, London, The British Museum Press.

Woff R. (2000). *The Ancient Greek Olympics*, Oxford University Press.

FİLİSTİN HALİLÜRRAHMAN CAMİİ MİNBER VE MİHRABI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Tuğçe CEYLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
tugcesen750@gmail.com, ORCID NO: 0009-0008-1550-0047

ÖZET

Caminin bulunduğu El-Halil şehri Batı Şeria bölgesinde, Gazze'nin 55 km doğusu ve Kudüs'ün 32 km güneybatısında yer almaktadır. Milattan önce iki bin yılının ilk yarısında Ken'aniler tarafından kurulan şehir, Ahd-i Atik'e göre önce Kiryat Arba sonra da Hebron adı ile anılmıştır. Hz. İbrahim, oğlu İshak ve torunları Yakup ve Yusuf'un eşlerinin kabirlerinin bulunduğu cami İslam, Yahudilik ve Hrsitiyanlık üç din için de önemli bir dini merkezdir. Aynı zamanda yapı İslam'da Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra dördüncü en önemli dini mekan ve Kudüs'teki Mescidi Aksa Camii'nden sonra en kutsal ikinci yer olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma kapsamında Halilürrahman Camii'nin yoğun tezyini unsurlar barındıran minber ve mihrabı tanıtılacaktır. Eyyübi dönemine ait minber ceviz ve abanoz ağaçları kullanılarak yapılmıştır. Ahşap oyma sanatının zarif bir örneği olan ve sedef kakma tekniğiyle özenle işlenmiş bu minber, aynı zamansa künde kari tekniğindeki minberlerin ihtişamlı örneklerinden birini temsil etmektedir. 1187 yılında Selahaddin Eyyübi tarafından günümüzdeki konumuna yerleştirilen minber bin yıla yakın geçmişine rahmen ilk günkü sağlamlığını korumakta ve yapıda hizmet vermeye devam etmektedir. Caminin gösterişli mihrabı çeşitli mozaik çini ve kalem işi bezemeler ihtiva etmekte olup motifleri arasında yer alan zengi düğümü vasıtasıyla da dönemin geleneğini yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Halilürrahman Cami, Mihrap, Minber.

THE PULPIT AND PRAYER NICHE OF THE HALİLÜRRAHMAN MOSQUE IN PALESINE

Summary: The city of Hebron, where the mosque is located, is situated in the West Bank region, 55 kilometers east of Gaza and 32 kilometers southwest of Jerusalem. Established by the Canaanites in the first half of the second millennium BCE, the city was initially known as Kiryat Arba and later as Hebron according to the Ancient Testament. The mosque, housing the tombs of Prophet Abraham, his son Isaac, and grandsons Jacob and Joseph's wives, serves as an important religious center for Islam, Judaism, and Christianity. Additionally, in Islam, the site is considered the fourth most significant religious place after Mecca, Medina, and Jerusalem, and is regarded as the second most sacred place following the Al-Aqsa Mosque in Jerusalem. This study aims to introduce the intricately adorned pulpit and prayer niche of the Halilürrahman Mosque. The pulpit, dating back to the Ayyubid period, was crafted using walnut

and ebony woods. Representing a graceful example of woodcarving artistry and meticulously adorned with mother-of-pearl inlay techniques, this pulpit stands as a splendid representation of the künde-kari style. Despite nearing a millennium since it was placed in its current position by Salahaddin Al-Ayyubi in 1187, the pulpit maintains its original solidity and continues to serve within the structure. The mosque's magnificent prayer niche includes various mosaic tiles, ceramic works, and ornate decorations, encompassing the tradition of the era with motifs featuring the elaborate knot design.

Keywords: Palestine, Halilürrahman Mosque, Mihrab, Pulpit.

GİRİŞ

Arkeolojik çalışmalar sonucunda Filistin topraklarında bulunan en eski yaşam izleri, MÖ 10.000 yılına kadar uzanmaktadır. Kudüs, uzun bir tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Üç büyük din için kutsal bir şehir olması, Kudüs'ü dünya çapında özel bir konuma getirmiştir. Jeopolitik açıdan önemli bir geçiş noktasında bulunması, şehrin farklı devletler arasındaki güç mücadelelerine sık sık sahne olmasına neden olmuştur. İlk yerleşenler Kenanlılar olmakla birlikte, İsrailoğulları'nın Mısır'dan göçüyle birlikte şehir kimliğini kazanmaya başlamış ve sonraki dönemlerde İsrailoğulları tarafından Hz. Davud'un yönetimi sırasında sahiplenilmiştir.

Bu dönemden itibaren devletleşme başlamış ve farklı gruplar tek bir yönetim altında birleştirilmiştir. Kudüs'ü İsrailoğulları'nın merkezi haline getiren süreçte, Hz. Davud döneminde tek tanrılı bir inanç sistemine geçilmiş ve sosyal yaşamın temelini oluşturmuştur. Babil Sürgünü sırasında İsrail halkının yaşadığı zorluklar, Yahudilikteki vatanseverlik duygusunun oluşmasına katkıda bulunmuş ve günümüzde Filistin topraklarındaki İsrail halkının duygularını anlamamıza ışık tutmuştur.

Elde edilen verilere göre, Kudüs'te ilk yaşam izleri MÖ 10.000 (Çeken, 2015, s. 4) yıllarına kadar uzanmaktadır. Tam olarak Kudüs'ün şehir statüsünü kazandığı dönem Bronz Çağ'ının başlangıcına denk gelmektedir. Filistin topraklarında yerleşimin oluşumu, bölgeye Kenanlılar'ın ardından İbraniler'in ve Aramiler'in büyük göçleriyle başlamıştır. Bu göçlere Arap (Sami) Göçleri adı verilir. Özellikle Kenanlıların göçü, bölgede hala belirgin izler taşımakla birlikte, Filistin'e ilk yerleşenlere Kenan Ülkesi (Çeken, 2015, s. 4) denir.

Kenan toplumu, önceden Kudüs'e "Barış" anlamına gelen farklı isimler vermiştir; bunlar arasında "Roshalm, Roshilem, Orossalem, Shalem, Shalum" bulunmaktadır. Antik dönem Kenan (Filistin) ve Kudüs hakkındaki bilgilerin çoğu Tevrat kaynaklıdır. Tevrat'ta Kudüs, "Yebus, Orashalim, Shalim veya Salim" olarak anılmaktadır. Babil Sürgünü'nden sonra ise Yahudiler, Kudüs'ü çevreleyen bölgeye "Yahuda" (Judah, Judee) demeye başlamışlardır. (Lewis, 2014, s. 30-31). Hıristiyan dininin ortaya çıkışından sonra, bazı Hıristiyanlar Hz. İsa'nın acılar çekerek ölüme mahkum edildiği yer olması sebebiyle Kudüs'e "suçlu kent" (Guilty City) olarak adlandırmışlardır. (Lartéguy, 1995, s. 205-207)

Bölgenin Mısır'a ilhakından sonra, Kudüs şehri sırasıyla M.Ö. 1375'te Ahnaton, M.Ö. 1351'de oğlu Tutankhamun ve M.Ö. 1314'te de I. Siti'nin yönetimine katıldı. (Mustafa, 2011, s. 15) Kenaniler, bu süre zarfında, M.Ö. 1200'lerde Filistinlilerin sahil bölgelerine yerleşimi ve

ardından M.Ö. 1200 ile M.Ö. 1000 arasında İbrani Kabilesinin gelmesine rağmen varlıklarını sürdürmeyi başardılar. Ancak, Kenanilerin varlığı, İbrani Kabilesinin gelişiyile son buldu (Kindersley, 2000, s. 41). Yahudilerin Filistin'i ele geçirmesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlere göre, bölgenin ya savaş yoluyla fethedildiği ya da Yahudilerin buraya kademeli olarak göç etmesi sonucu olduğu yönündedir (Kindersley, Eyewitness Travel Jerusalem & Holy Land, 2000, s. 26).

Kutsal Yeşu Kitabı, İsrailoğullarının meyi savaş yoluyla ele geçirdiğini anlatırken, tarihçilerin öngörüsü ise İsraililerin bu topraklara büyük göçlerle girerek yerel din ve kültürlere egemen oldukları; bazen yerel halkın direnişiyile karşılaşp küçük çaplı savaşların yaşadığı, ancak genelde sayıca üstünlüklerini ve başarılı bir dini politika izleyerek hedeflerine ulaştıkları yönündedir (Reuven Firestone, 2004, s. 34). Kitab-ı Mukaddes, İsrailoğullarının bölgeye gelişlerinden sonra, burada büyük bir katliam gerçekleştirerek, şehirdeki tüm erkek, kadın, yaşlı ve çocukları öldürdüklerini anlatır. (Yaremya, s. 6:21).

Hız. Dâvûd, Kudüs'ü başkent ilan ettikten sonra şehri güçlendirdi ve Yebusilerin Zion olarak adlandırdığı hisarı yeniden inşa ederek burada kendisi için bir ev yaptırdı. Ayrıca, bu yeri dini bir merkez haline getirmek amacıyla Musa Yasaları'nın saklandığı sandığı Kudüs'e getirdi. Daha önce Silo'da bulunan Amphiktonia Tapınağı'nı Kudüs'e naklederek, şehri tüm İsrail'in dini merkezi haline getirdi. (Kindersley, Eyewitness Travel Jerusalem & Holy Land, 2000, s. 325).

Hız. Dâvûd, bir mabed inşa etmek için tüm malzemeleri tedarik ettiyse de Rab buna izin vermedi. Bu durum Kitab-ı Mukaddes'te şöyle açıklanmaktadır: "*Oğlum, Tanrım RAB'bin adına bir tapınak kurmak istedim. Ama RAB bana, "Sen çok kan döktün, büyük savaşlara katıldın" dedi, "Benim adıma tapınak kurmayacaksın. Çünkü yeryüzünde gözümün önünde çok kan döktün."* (Kitab-ı Mukaddes, Tarihler I Bölümü, s. 22:7-8). Kitab-ı Mukaddes'te de belirtildiği gibi, Rab Tapınağı'nın inşa misyonu Hız. Süleyman'a verilmişti.

Dördüncü saltanat yılında Hız. Süleyman, hükümdarlığının en büyük eserlerinden biri olan Tapınağın inşasına başlamıştır. (Conder, 2010, s. 53). Hız. Süleyman, şehrin gölgesinde, surların yüksekliğini aşan ve Hız. İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etmeye niyetlendiği kutsal topraklar olarak bilinen kuzeydeki Moriah Dağı'nın zirvesinde görkemli bir mabed inşa ettirdi. (Milman, 1885, s. 19). M.Ö. 930 yılında Hız. Süleyman'ın vefatı, krallığın birliği için bir dönüm noktası oldu. Tahtı devralan oğlu Rehavam, babasının saltanatını sürdürmekte zorlandı ve krallık ikiye bölündü. (Firestone, 2004).

Bu dönemde özellikle Kuzey Krallığı'nda yeni dini akımlar ortaya çıktı. Hatta bir süre putperestlik anlayışı bile yaygınlaşmaya başladı. İlyas Peygamber (M.Ö. 868), bu dönemde ortaya çıkarak putperestliğe karşı mücadele etti (Kerim Balcı, 2012). M.Ö. 597 yılında, Babil Kralı Nebukadnezzar'ın kudretli ordusu Kudüs'e girerek şehri ele geçirdi. Bu olay, tarihte "Babil Sürgünü" olarak bilinen ve Yehuda Krallığı'nın sonunu getiren trajik bir dönüm noktası oldu. (Mustafa, 2011, s. 30)

Babil Kralı Nebukadnezzar, M.Ö. 597 yılında Kudüs'ü ele geçirdiğinde sadece şehri değil, kutsal Tapınağı ve kral sarayını da yağmaladı. Tapınak ve saraydaki tüm hazineleri ele geçirdi ve Hız. Süleyman tarafından Tapınak için yaptırılan tüm altın eşyaları parçaladı. Nebukadnezzar, sürgüne gönderdiği Yehuda Kralı Yehoyakin'in yerine amcası Sidkiya'yı kral olarak atadı

(Harman, 2002, s. 325). M.Ö. 586 yılında Nebukadnezzar'ın ordusu Kudüs'e girerek korkunç bir katliam başlattı. Tapınak yerle bir edilmiştir (Kindersley, Eyewitness Travel Jerusalem & Holy Land, 2000, s. 232).

Babil Kralı Nebukadnezzar'ın Kudüs'ü kuşatması dördüncü ayına girdiğinde, şehirde korkunç bir kıtlık baş gösterdi. Halk açlık çekmeye başladı ve bir lokma ekmek bile bulamaz hale geldi. Katliamdan sağ çıkanlar Babil'e esir olarak götürülmek üzere hapsedildiler. Kudüs'ün düşmesi ve Yehuda Krallığı'nın sona ermesi, İsrail tarihinde trajik bir dönüm noktasıydı (Paternoster-Row, 1879, s. 232). Bundan sonra Kudüs, elli yıl boyunca harabe halinde kalmıştır. (Harman, 2002) (Harman, 2002, s. 325). Yahudiler, Babil Sürgünü'nün manevi buhranını o dönemlerde kendilerine gönderilen peygamberler sayesinde daha çabuk atlatabilmişlerdir. Yeremya'da zikredilen; *“evler yapıp içinde oturun, bahçe dikip ürününüzü yiyin. Evlenin, oğullarınız, kızlarınız olsun; oğullarınızı kızlarınızı, evlendirin. Onların da oğulları, kızları olsun. Orada çoğalın, azalmayın. Sizi sürmüş olduğum kentin esenliği için uğraşın. O kent için Rab'be dua edin, esenliğiniz onun kine bağlıdır.”* (Yaremya, s. 29: 5-7.).

Yahudilerin Babil'den dönüş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, bu olayın M.Ö. 538 civarında gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Kesin tarih bilinmese de bu olayın Yahudiler tarafından büyük bir sevinçle karşılandığı kesindir. Sürgündeki uzun yıllar boyunca Tanrı'ya dua edip yalvaran Yahudiler, sonunda kutsal topraklarına geri dönme fırsatı yakalamışlardı Tapınağı yeniden inşa etme hevesi ile sürgündeki Yahudilerin büyük bir kısmı anavatanlarına döndü. Babil Kralı Nebukadnezzar tarafından ele geçirilen Tapınağın kutsal ve değerli eşyaları da Yahudilere geri verildi (Sherbok, 2011, s. 49).

Babil'den dönüşün ardından, Pers İmparatorluğu döneminde (M.Ö. 538- M.Ö. 332) Yahudiler birçok açıdan refah ve huzurlu bir yaşam sürdüler. Anavatanlarına dönen Yahudiler, Persler tarafından atanan bir vali ile yönetildiler. Pers yönetimi altında Yahudiler, dini özgürlük ve özerklik gibi önemli ayrıcalıklara sahipti. Perslere çok küçük bir miktar vergi ödeyerek, kendi yasaları doğrultusunda yaşayabiliyor ve dini ibadetlerini özgürce gerçekleştirebiliyorlardı (Sherbok, 2011, s. 51).

M.Ö. 535'te başlayan ve 203 yıl boyunca devam eden Pers İmparatorluğu'nun hakimiyeti, M.Ö. 332'de Büyük İskender'in doğu seferleri ile sona erdi. Büyük İskender, Fırat Nehri'nden Mısır'a kadar uzanan geniş toprakları ele geçirerek Pers İmparatorluğu'nu yıktı. (Kızıloğlu, 2012, s. 40)

Filistin bölgesi, III. Antiokhus'un liderliğine kadar 101 yıl boyunca Mısır Krallığı'nın egemenliği altında kaldı (Conder, 2010, s. 28). Antiokhus, şehri fethettikten sonra Tapınağa büyük değer veren hediyeler sunmuş ve Yahudilere kendi inançlarına göre yaşama özgürlüğü tanımıştır. Ardından Kleopatra'ya evlenme teklifinde bulunarak, şehri çeyiz olarak hediye etmiştir (Conder, 2010, s. 88). V. Antiokhus, yüz bin piyade askeri, yirmi bin süvari ve otuz iki fil ile Filistin'i işgal ederek, bölgeye girdi (Milman, 1885, s. 32).

Makabiler, sayıca daha az olmalarına rağmen M.Ö. 164 yılında Kudüs'ü alarak büyük bir başarı elde ettiler (Conder, 2010, s. 97). Makabiler, Selevkos'lara karşı kazandıkları zaferin ardından Kudüs şehrini ele geçirerek Mabedi temizlediler ve yeniden Tanrı'ya adadılar (Sherbok, 2011, s. 54). Mabedin putlardan arındırılmasının anısına düzenlenen takdis töreni, Yehuda Makkabi tarafından gerçekleştirilmiş ve günümüzde hala Hanuka Bayramı olarak kutlanmaktadır (Kerim

Balcı, 2012, s. 21). M.Ö. 142'de Matatyas'ın en küçük oğlu Simon'un liderliğinde, Makabiler gerçek anlamda başarılarını elde etmişlerdir (Kerim Balcı, 2012, s. 21).

Kudüs'te bağımsız bir yönetim kurarak, bu başarıyı siyasi bir düzeye taşıdılar (Mustafa, 2011, s. 33). Bu gelişmelerin sonucunda, Haşmonaylar olarak bilinen bir devlet tarihe geçti. Bu dönemde şehir, güney ve güneydoğu yönlerinde genişleyerek, neredeyse bugünkü Eski Şehir'in sınırlarına ulaştı (Kerim Balcı, 2012, s. 21). Bu sırada Roma, Haşmonaylar sülalesinden Hyrcanus ve Aristobulus arasındaki taht kavgasını sonlandırmak adına bölgeye askeri bir sefer düzenledi (Kindersley, Eyewitness Travel Jerusalem & Holy Land, 2000, s. 43). M.Ö. 64'te Suriye'yi fetheden Romalı general Pompei, rotasını Filistin topraklarına çevirdi (Mustafa, 2011, s. 34). Şehre giren general Pompei, aralarında din adamlarının da bulunduğu on iki bin Yahudi'yi katletti. (Milman, 1885, s. 36). Yahudiler, Roma'nın siyasi iradelerini ellerinden aldığını ve bu durumun milli kimliklerine bir hakaret olduğunu düşünüyorlardı (Sicker, 2001, s. 54). Roma İmparatorluğu, Sezar, Pompei ve Crassus arasındaki iktidar mücadelesi sırasında, Antipater, Sezar'ın Mısır'a yaptığı sefere askeri destek sağlayarak kendisine üç bin kişiden oluşan Yahudi birlik gönderdi (Paternoster-Row, 1879, s. 302). Sezar, bununla da yetinmeyerek Antipater'i ödüllendirip tüm Judea bölgesinin valiliğini ona verdi (Paternoster-Row, 1879, s. 303). Roma, bölgede bir isyan çıkma riskinden endişe duyarak dokuz sene sonra bölgeye müdahale etti ve krallığı Suriye valiliğine bağladı. Bu şekilde Kudüs, bağımsız statüsünü kaybederek Roma'ya bağlı bir eyalet haline geldi (Watson, 1912, s. 96).

Hız. İsa, Herod'un saltanatının son yıllarında Beytüllahm'da doğdu. Tarih sıfır yılını göstermediğinden, Hız. İsa'nın doğum tarihi M.Ö. 5 veya 6 olarak bilinmektedir (Kerim Balcı, 2012, s. 22). Hız. İsa, Kudüs'e geldikten sonra, toplumun düzeltilmesini hedefleyen faaliyetlere girişti. Onların karakterini çok iyi anlıyor ve güvenmiyordu (Mustafa, 2011, s. 35). Hız. İsa'nın öğretileri, Yahudileri oldukça endişelendirdi. Dini otoritelerin zayıflayacağını ve kendi çıkarlarının zarar göreceğini düşündüler, bu yüzden Hız. İsa'nın ölmesi gerektiğine inandılar. Roma'nın sert tavrı da böyle bir düşünceye sahip olan Yahudiler için önemli bir fırsattı ve Hız. İsa'dan kurtulmak için onu Roma valisi Pontus Pilatus'a şikayet ettiler (Mustafa, 2011, s. 35). Hız. İsa sorgulanmış ve suçsuz bulunmuştur. Ancak, Yahudi din adamlarının talebi üzerine, suçsuzluğuna rağmen isyana teşvik etmekle suçlanarak Romalı yetkililer tarafından ölüme mahkum edilmiştir. Roma valisinin onu suçsuz bulmasına rağmen ölüme mahkum etmesinin sebebi, muhtemelen Roma'nın bölgede bir Yahudi isyanı çıkmasından duyduğu endişeden kaynaklanmış olabilir (Gasque, 2004, s. 57). Hız. İsa, tüm suçsuzluğuna rağmen, acımasız işkencelere maruz bırakıldıktan sonra 3 Nisan 33 yılına denk gelen bir Cuma günü çarmıha gerildi (Maier, 1989, s. 113). İncillere göre, İsa çarmıha gerildikten bir süre sonra yaşamını yitirdi (Luka, s. 23:46). Ancak İslam inancına göre, Hız. İsa çarmıha gerilmeden önce Allah tarafından göğe çekilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum, "Onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyleymiş gibi gösterildi." şeklinde belirtilir (Nisa, s. 4-157).

Hız. İsa'nın ölümünden on iki yıl sonra, Kudüs valisi olan Fadus döneminde, Theudas adlı bir Yahudi, peygamber olduğunu iddia ederek Yahudileri etrafında toplamaya başladı. Fadus, bu duruma karşılık olarak bir ordu göndererek birçok Yahudi'yi katletti ve sahte peygamber Theudas'ı yakalayıp Kudüs'e getirtti ve herkese ibret olsun diye onun kafasını kesti (Brown, 1825, s. 21). Bu dönemden sonra Kudüs Pers ve Bizans imparatorluğuna geçti. Kudüs'ün

müslümanlık hakimiyetine geçisi ise Hz. Ömer ile birlikte olmuştur. Daha sonra sırasıyla Abbasiler, Akşitler, Fatimiler ve Selahaddin Eyyubi tarafından şehir müslümanların elinde olmuştur. 637/8 yılından 15 Temmuz 1099 tarihine kadar, Müslümanların egemenliği altında olan Kudüs, farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. 1098 yılında Haçlıların bölgeye gelmesiyle birlikte Kudüs'ün kaderi değişti. 15 Temmuz 1099'da şehir düşmanlar tarafından ele geçirildiğinde, halk kılıçtan geçirildi ve Fatimiler adına şehri yöneten Vali İftiharüddeve ile birlikte neredeyse hiç kimse sağ kalmamıştı. Söz konusu vali, canını kurtarmak için Davud Kulesi'nin teslim edilmesini kabul etmek zorunda kalmıştı. Haçlılar, şehirdeki katliamı sonlandırıp işgali tamamladıktan sonra, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın sınırları içinde bulunan yapıları kilise ve idari merkezler haline getirerek, orijinal amaçlarından farklı şekilde kullanmışlardı. Bu şekilde şehri 88 yıl boyunca yönetmişlerdi (Polat, 2019, s. 175-198). Önce İmâdüddin Zengi ve ardından oğlu Nureddin Mahmud (ö. 1174), Haçlıları kontrol altına alacak bir düzen kurmalarına rağmen Kudüs'ün işgal altında kalmasını önleyemediler. Ancak onların mücadelesi ve Selahaddin Eyyubi gibi bir komutanın liderliği, bölgede Haçlılara karşı başarılı bir direnişin yolunu açtı (Köhler, 2013, s. 213).

Askalan kuşatması sürerken, Selahaddin Kudüs'e bir heyet gönderdi ve kan dökülmesini istemediğini belirterek şehri teslim etmelerini ve karşılığında bazı haklar tanıyacağını bildirdi. Ancak bu cömert teklif, Kudüs'teki Haçlı liderleri tarafından kibirle reddedildi. Buna karşılık sultan, şehri kılıçla alacağına dair yemin etti (Ernoul, 2019, s. 154-155). Selahaddin, kuşatmayı başlatmak için hazırlıklarını yaparken aynı zamanda savunuculara şehri son bir kez teslim etme teklifinde bulundu. Ancak bu teklif de reddedildi. Bunun üzerine Selahaddin, şehri ikinci kez kılıçla fethedeceğine dair yemin etti (Şeddad, 2015, s. 134). 27 Recep/2 Ekim günü imzalanan antlaşma sonucunda şehir, sanki kılıçla alınmış gibi teslim edilecek, şehirdeki insanlar ise sultanın esirleri olarak ancak fidye karşılığında serbest bırakılacaklardı. Hz. Peygamber'in (as) miraç yolculuğuna denk gelen bu büyük tesadüf, Kudüs'ün fethini daha da anlamlı kılmıştı (Şeddad, 2015, s. 135). Antlaşmanın tamamlanmasıyla birlikte Müslüman askerler şehre girdi. Tabii ki, hedeflerinde Mescid-i Aksa vardı. Bu çerçevede, ilk işleri, Kubbetü's-Sahra'nın tepesinde bulunan ve altından yapılmış Haç'ın indirilmesi oldu (İbnü'l-Esîr, 1991). Cuma 4 Şaban/8 Ekim gününde Mescid-i Aksa'da ilk hutbe okunarak Cuma namazı kılındı. Kudüs'ün işgali sonrasında, şehirdeki ilk hutbeyi dönemin önemli alimlerinden Muhyiddin İbnü'z-Zeki okudu (Runciman, 2008, s. 328). Bu süreçte, Nureddin Zengi'nin Halep'te yaptırdığı minberi Mescid-i Aksa'ya getirterek koydurması, Selahaddin'in sadakatının önemli bir örneğini oluşturmuştur (Şâme, 2002).

Yapının inşasından bahsetmek gerekirse bugün ayakta kalan Patrikler Mağarası kompleksi, büyük ihtimalle M.Ö. yüzyılın ilk yarısında Kral Herod tarafından Kudüs'ün Tapınak Tepesi kompleksine benzeyen bir kutsal alan olarak kurulmuştur (Bahat, 1994, s. 177-190).

Selahaddin Eyyubi M.S 1169-93 yıllarında yapıyı tamamen yenilemiş ve İslami kimliğini yeniden kazandırmıştır. Halilürrahman Cami, peygamberlerin babası Hz. İbrahim ile

ilişkilendirilir ve İslam'da (Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra) dördüncü en önemli dini yer olarak kabul edilir. Filistin'deki Aksa Camii'nden sonra ise en kutsal ikinci yer olarak kabul edilir. Makpelah Mağarası'nın Kur'an'da geçen Hz. İbrahim'in mezarı ile özdeşleştirilmesi, bu yerle güçlü ve uzun süreli bir bağa sahip olan Yahudi ve Hıristiyan geleneğinden kaynaklanmaktadır. Yaklaşık 60 m x 34 m dikdörtgen kat planına sahip büyük bir binadan oluşmaktadır. Bina, büyük ince kesme taş bloklarından inşa edilmiş büyük bir duvarla çevrilidir. Haram'ın Memlük dönemine tarihlenen iki minaresi vardır. Her birinin yüksekliği binanın yüzeyinden yaklaşık 15 m uzaklıktadır. (Amr, 2000). Binanın iç kısmında, İbrahim, İshak, Yakup ve eşleri için ayrılmış bir dizi mezarın yanı sıra bir cemaat camisi, açık bir avlu, pasajlar, odalar, koridorlar, kubbeler ve "el-Ghar" olarak bilinen bir mağara bulunmaktadır (al-Natsheh, 2024). Ana ibadethane dikdörtgen şeklinde olup yaklaşık 28 m x 21 m ölçülerindedir. Ortada, en büyük ve en yüksek olanı olmak üzere üç koridordan oluşur. Dua salonu, başlangıçta bir kilise olarak tasarlandı. Selahaddin Eyyubi MS 1187'de El-Halil şehrini geri aldığıında kiliseyi camiye dönüştürdü ve mevcut mihrap da bu dönüşüm sırasında eklenmiştir (al-Natsheh, 2024).

Caminin gösterişli mihrabı çeşitli mozaik çini ve sedef kakmalı bezemeler ihtiva etmekte olup motifleri arasında yer alan Zengi düğümü vasıtasıyla da dönemin geleneğini yansıtmaktadır. Özellikle köşelik bölümünde görülen Zengi düğümü dönemin motifini yansıtmaktadır. Zengi düğümü Kaynağını İslâm öncesi Orta Asya Türk sanatında bulduğumuz bu düğüm şekli Zengi devrinde kapı, pencere ve mihrap kemerlerini sınırlayan silmelerin kemer kilit taşının üstünde daire şeklinde bir düğüm atmasıyla meydana gelmiştir (Kuru, 2008). Köşelik bölümü üstünde de sedef kakmalı geometrik bir bölüm ve onun üstünde de nestalik hatla yazılmış kitabesi bulunmaktadır. Mihrabın kavsara bölümünde ise mozaik çiniden oluşan geometrik bir bezeme görmekteyiz. Kavsara ortasında daire içerisinde sedef kakma çok kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Motifin etrafında ikinci dairede ise altın renkli mozaik çini kompozisyonu bulunur. Ağırlıklı olarak bulunan renkler, altın sarısı, sedef kakma ve firuze rengidir. Kavsara altında mermere oyulmuş ve altın yaldızla boyanmış yazı kuşağı görülmektedir. Niş bölümünde blok şekillerde açık ve koyu renkli mermer bölümleri bulunmaktadır. Sütun başlıklarına baktığımızda da stilize bitkisel ve geometrik motifler görmekteyiz.

Caminin minberi 1187 yılında Salahaddin Eyyubi tarafından Aşkelon'dan El Halil'e getirilmiş. Salahaddin Eyyubi'nin getirttiği minber künde kari tekniği ile çivi ve tutkal kullanılmadan, tamamen tahtalar birbirine geçirilerek yapılmıştır. Abanoz ve ceviz ağacından yapılan minberde sedef kakma işçiliği vardır. Halen kullanımda olan en eski ahşap minber olduğu söylenmektedir. Burada minberin kitabesini görmekteyiz. Bu kitabe El Halil'deki Halilurrahman Caminin en eski tarihli kitabesidir. Minber Fatımi veziri Bedir Cemali'nin emriyle Aşkelon'da Hüseyin Mescidi için yaptırılmış. Minberde Hz. Hüseyin'in başının Aşkelon'da bulunmasının mucizesi ve ayrıca kutsal alanın bakımı için bağışların kurulması hakkında yazılar yer almaktadır. Haçlılar Aşkelon'u fethettiklerinde baş o zamandan beri tutulduğu Kahireye nakledildi. Minber daha sonra 1191 de Selahaddin Eyyubi tarafından Aşkelon'u fethettiğinde Halilurrahman Camine nakledildi ve bugüne kadar muhafaza edildi (Tütüncü, 2008).

Minber kitabesinin kavsara bölümünde mukarnaslar görmekteyiz. Bu mukarnaslar kalem işi süslemelerle bezenmiş olup, kırmızı sarı ve yeşil renkleri tezyinatta ağır basmaktadır. Merdiven korkuluğunda da ajur tekniği kullanılmıştır. Merdivenlerin basamaklarında stilize edilmiş

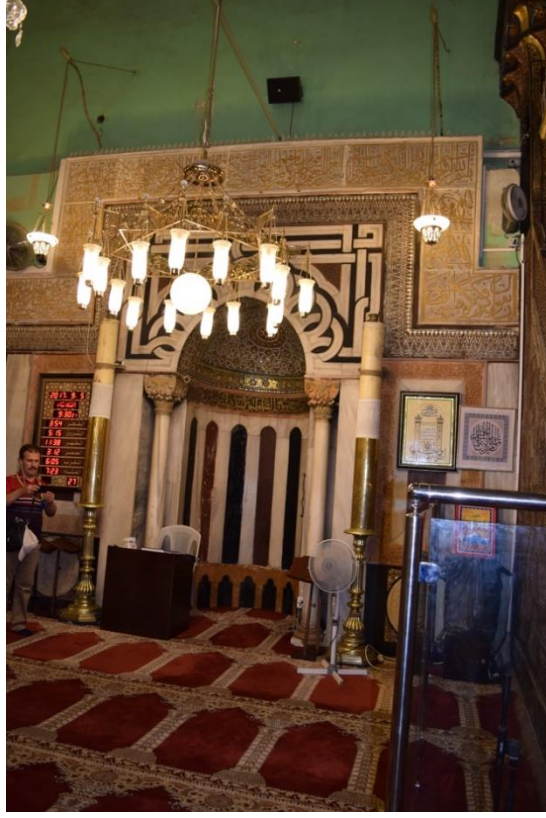
bitkisel teyzinat kullanılırken köşk bölümünde ise geometrik süslemeler kullanılmıştır. Yan aynalık bölümünde Çok kollu yıldızların içinde stilize bitkisel karakterli rumi kompozisyonu görmekteyiz her biri ahşaba sabırla oyularak nakşedilmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

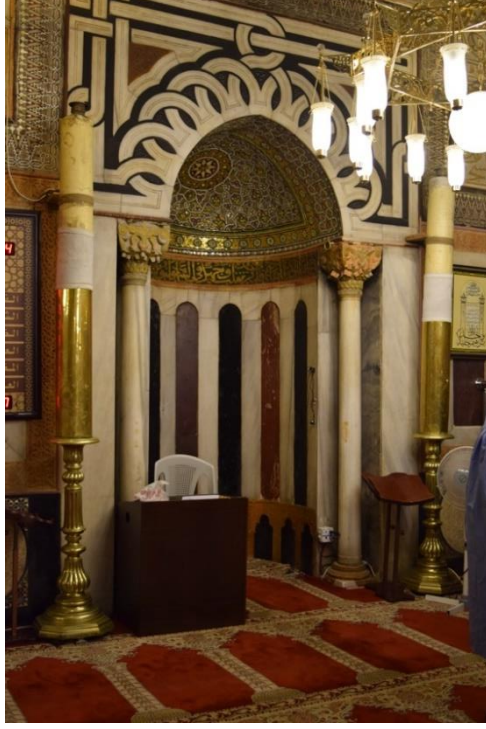
Halilürrahman Cami Kudüs'teki dini ve tarihi önemi, İslam'ın kutsal mekanlarının korunması ve İslam kültürünün yaşatılması açısından büyük bir değere sahiptir. Camii, Kudüs'ün dini mirasının ve İslam'ın tarihsel varlığının bir simgesidir. İslam inancına göre, camii peygamberlerin babası olan Hz. İbrahim ile ilişkilendirilir. Bu bağlamda, cami İslam dünyasında büyük bir öneme sahiptir ve (Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra) dördüncü en kutsal dini yer olarak kabul edilir. Filistin'deki Aksa Camii'nden sonra ise en kutsal ikinci yer olarak kabul edilir. İslam'ın tarihinde önemli bir dönemeç olan Selahaddin Eyyubi'nin döneminde restore edilmiştir. Bu restore çalışmaları, camiye İslam dünyası için bir simge haline getirmiştir. Cami, İslam'ın yayılmasının ve Müslümanların Kudüs'teki varlığının bir ifadesidir. Halilurrahman Camii, Müslümanlar için sadece bir ibadet yeri değil, aynı zamanda ziyaret edilen bir turistik noktadır. İnançlılar buraya dualar etmek ve manevi anlamda bağ kurmak için gelirler. Ayrıca, cami çevresindeki tarihi ve dini mekanlarla birlikte, Kudüs'ün zengin kültürel mirasının bir parçasıdır. Halilurrahman Camii, İslam'ın kutsal mekanlarının korunması ve İslam kültürünün yaşatılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Halilurrahman Camii'nin mihrabı ve minberi, caminin dini ve mimari açıdan önemli unsurları arasında yer alır. Mihrap, ibadetin merkezini göstererek cemaatin namaz kılarken odaklanmasına yardımcı olurken, minber imamın hutbe sırasında cemaate hitap ettiği ve dini öğretileri aktardığı yerdir. Bu unsurlar, caminin dini ve kültürel kimliğini yansıtırken, aynı zamanda estetik açıdan da önemli bir rol oynarlar. Mihrap ve minber, Halilurrahman Camii'nin iç mekanının ruhunu ve anlamını derinleştirir, ziyaretçilere dini bir deneyim sunar ve caminin Kudüs'teki önemini daha da vurgular.

Sonuç olarak, Halilurrahman Camii'nin mihrabı ve minberi, caminin dini ve kültürel önemini vurgular. Bu unsurlar, camide ibadetin merkezi noktalarını oluşturur ve cemaatin manevi ihtiyaçlarını karşılar. Ayrıca, mimari detaylarıyla caminin estetik değerini artırır ve ziyaretçilere dini bir deneyim sunar. Bu unsurlar, caminin dini ve kültürel kimliğinin birer parçasıdır ve Halilurrahman Camii'nin Kudüs'teki önemini daha da pekiştirir.

GÖRSELLER

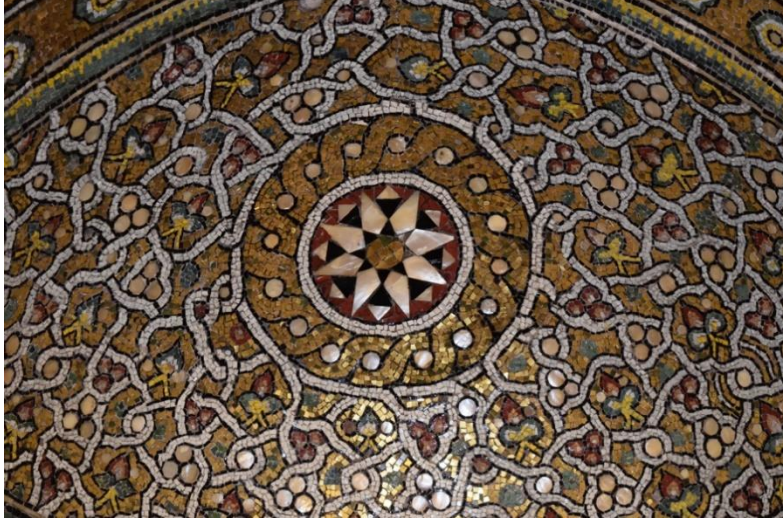
Görsel 1. Halilurrahman Cami Mihrabı genel görünüşü. 2023

Görsel 2. Halilurrahman Cami Mihrabı genel görünüşü. 2023

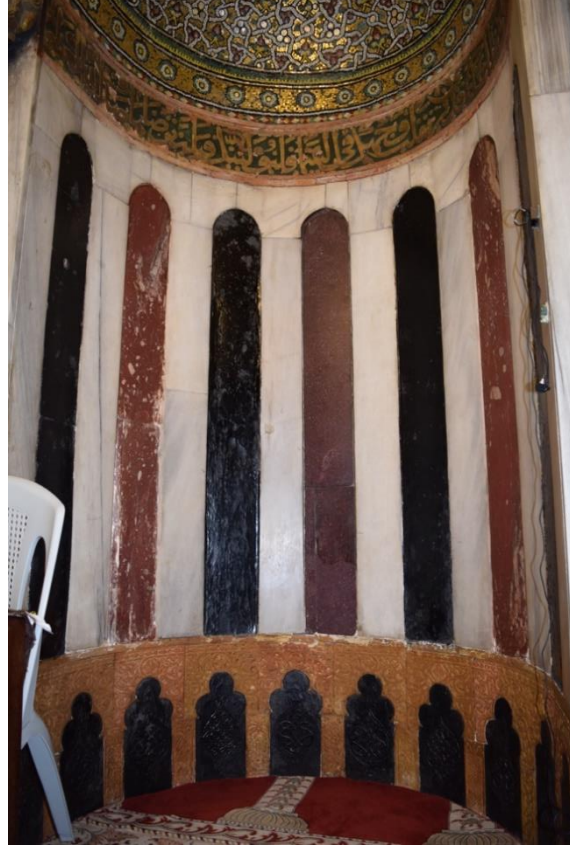
Görsel 3. Halilurrahman Cami Mihrabı kavsara detayı. 2023

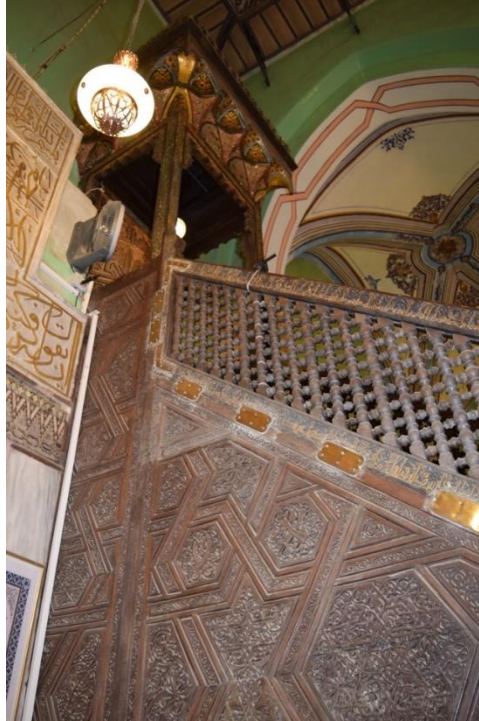
Görsel 4. Halilurrahman Cami Mihrabı kavsara detayı. 2023

Görsel 5. Halilurrahman Cami Mihrabı sütunce detayı. 2023

Görsel 6. Halilurrahman Cami Mihrabı niş detay. 2023

Görsel 7. Halilurrahman Cami Minberi. 2023

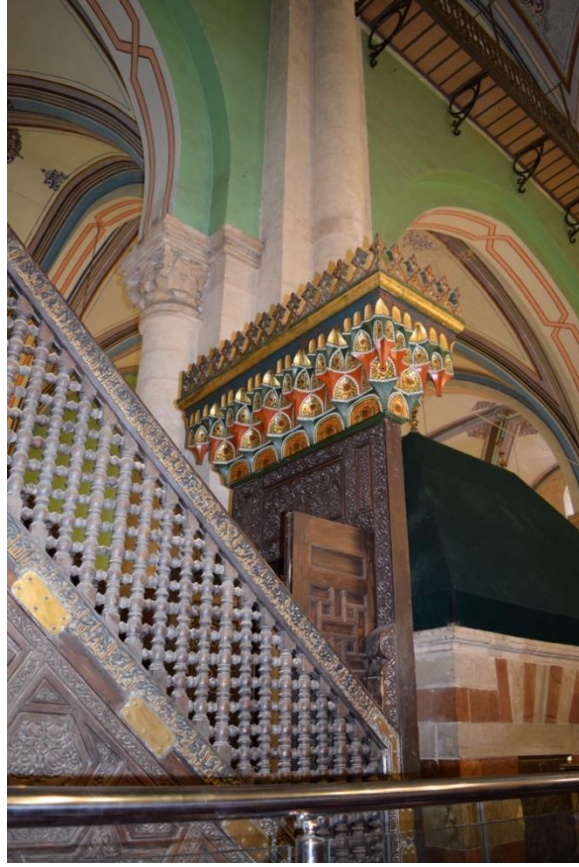

Görsel 8. Halilurrahman Cami Minberi genel görünüş. 2023

Görsel 9. Halilurrahman Cami Minberi merdiven detay. 2023

Görsel 10. Halilurrahman Cami Minberi kitabe kavsarası. 2023

Görsel 11. Halilurrahman Cami Minberi kitabesi. 2023

Görsel 12. Halilurrahman Cami Minberi yan aynalık detay. 2023

KAYNAKÇA

- Amr, Z. B., *Batı Şeria ve Gazze'de İslami Direniş*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2000.
- Bahat, D., *The Western Wall Tunnels*, in Geva, İsrail, 1994.
- Balcı, K., İnce, A., *Kudüs: Kutsallığın Başkenti*, Timas Yayınları, İstanbul, 2012.
- Basit, M. M. İ. H. Z., *Kudüs Tarihi*, Nida Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Brown, T., *The History: The Destruction of The City And Temple of Jerusalem And The Ruin And Dispersion of The Jewish Nation*, Albany, New York, 1825.
- Conder, C. R., *The City of Jerusalem*, Kessinger Yayıncılık, İsrail, 2010.
- Çeken, M., *Roma-Bizans Döneminde Kudüs*, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 20215.
- Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, Kronik Kitap, İstanbul, 2019.
- Gasque, W. Ward., *Kilise Büyüyor: Kudüs'ten Roma'ya, Hristiyanlık Tarihi*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- Harman, Ö. F., *Kudüs*, TDV Yayıncılık, Ankara, 2002.
- İbnü'l. E., *İslâm Tarihi: el-Kâmil fi't-Târîh Tercümesi*, Bahar Yayınları, İstanbul, 1991.
- Kızıloğlu, Sedat, (2012). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/19372/205515> (Erişim tarihi: 03.12.2024).
- Kindersley, D., *Eyewitness Travel Jerusalem & Holy Land*, A Penguin Company, London, 2000.
- Köhler, M. A., *Alliances and Treaties between Frankish and Muslim Rulers in the Middle East*, Leiden: Brill, 2013.
- Kuru, A. Ç., Orta Çağ Anadolu Türk Mimarisinde Düğüm Motifi ve İkonografisi, Erdem Dergisi, 51. <https://erdem.gov.tr/tam-metin-pdf/272/tur>
- Lartéguy, J., *Mourir Pour Jerusalem*, Editions de Fallois, Paris, 1995.
- Lewis, B., *İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi*, Arkadaş Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Maier, P. L., The Date of the Nativity and Chronology of Jesus, Chronos, kairos, Christos: nativity and chronological studies. <https://inchristus.com/wp-content/uploads/2010/12/maier-date-of-the-nativity.pdf>.
- Milman, D., *The Fall of Jerusalem; And The Roman Conquest of Judea*, Nelson And Sons; Paternoster Row, London, 1885.
- Paternoster-R. Hamilton A., *History of The Hews: In All Ages*, Paternoster Row, London, 1879.
- Polat, Z., Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri, Milel ve Nihal, 16(1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milel/issue/46656/584986>.

Reuven, F., *Yahudiliği Anlamak: İbrahim'im/ Avraam'ın Çocukları*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş, İstanbul, 2004.

Runciman, S., *Haçlı Seferleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2008.

Sherbok, Lavina & D.C., *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, İz yayıncılık, İstanbul, 2011.

Sicker, M., *Between Rome And Jerusalem: 300 Years of Roman- Judaeen Relations*, Praeger Publishers, United States of America, 2001

Şâme, E., *Kitâbü'r-Ravzateyn fi ahbâri'd-devleteyn, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut, 2002.

Şeddad, İ., *Bahaaddin Selahaddin-i Eyyubi*, Lis Yayınları, Diyarbakır, 2015.

Tütüncü, M., *Turkish Palestine (1069-1917)*, Türkitan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, Hollanda, 2008

Watson, C. M., *The Story of Jerusalem*, Z. M. Dent&Sons Ltd, New York, 1912.

<https://www.museumwnf.org/> (Erişim tarihi: 20.04.2024)

HOKAND HANLIĞI'NDA HÜDAYAR HAN DÖNEMİ HALK AYAKLANMALARI

Ayşe Aybüke YÜCEL

Gaziantep Üniversitesi,

yucelaysea@gmail.com – 0000-0001-9756-6497

Dr. Öğr. Üyesi Celal ASLAN

Gaziantep Üniversitesi,

celalasan46@gmail.com – 0000-0002-3743-2697

ÖZET

1710 yılında Türkistan bölgesinin en verimli toprakları olan Fergana vadisinde Özbek hanedanlığından gelen Şahrüh'un buraya yerleşmesiyle Hokand Hanlığı kurulmuştu. Kurulan bu hanlık verimli topraklar, kazanılan savaşlar, geliştirilen ticaret ve tarımsal faaliyetlerle kısa zaman içinde bölgede önemli bir yere sahip olmuştur. Hanedanlık halkı Kıpçak, Kırgız, Özbek gibi farklı boylardan insanları içinde barındırdığından dolayı zaman zaman iç karışıklıklar yaşanmış fakat bu ayaklanmalar hanedanlığın kuruluş ve yükseliş dönemlerinde başarılı bir şekilde sonlandırılmıştır. Fakat Hüdayar Han döneminde ayaklanmalar diğer dönemlere nazaran hem daha fazla hem de oldukça şiddetli bir şekilde gerçekleşmiştir. Hanedanlığın çöküş dönemine denk gelen bu iç çatışmalar hem hanı hem hanedanlığı çoğu zaman çaresiz bırakmıştır. Hükümdarlığı boyunca hem halkına karşı hem de bölge için tehlike arz eden Buhara ve Ruslara karşı dik bir duruş sergileyemeyen Hüdayar Han 24 yıllık yönetimi boyunca üç kez tahtı isyancılara bırakıp kaçmak zorunda kalmıştır. İlk süreçte sadece devlet yönetiminde söz sahibi olmak için ayaklanan Kırgız ve Kıpçak boyları, Hüdayar Han'ın son hükümdarlığında ağır vergiler ve Ruslara verilen tavizlerden dolayı ayaklanmışlardır. Hükümdarlığı boyunca hem devlet içinde hem de dış politikalarda istikrarlı bir yönetim sağlayamayan Hüdayar Han halkın ayaklanmasıyla tekrar tahtından kaçarak dönemini sonlandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hokand Hanlığı, Hüdayar Han, Halk Ayaklanmaları, Kıpçaklar, Kırgızlar

POPULAR REVOLTS OF THE HUDAYAR KHAN PERIOD IN THE KHANATE OF KOKAND

ABSTRACT

In 1710, the Khanate of Kokand was established in the Fergana valley, the most fertile land of the Turkestan region, when Shah Rukh, who came from the Uzbek dynasty, settled here. This khanate gained an important place in the region in a short time with its fertile lands, won wars, and developed trade and agricultural activities. Since the people of the dynasty included people from different tribes such as Kipchaks, Kyrgyz and Uzbeks, internal turmoil occurred from time to time, but these uprisings ended successfully. During the reign of Hüdayar Khan, which is

intended to be described in the article, the uprisings took place both more and quite violently compared to other periods. These internal conflicts, which coincided with the collapse of the dynasty, often left both the khan and the dynasty helpless. During his reign, Hüdayar Khan, who could not take an upright stance against Bukhara and the Russians, who posed a danger both to his people and to the region, had to leave the throne to the rebels three times during his 24-year rule and had to flee. The Kyrgyz and Kipchak tribes, who rebelled only to have a say in the state administration in the first process, rebelled due to heavy taxes and concessions to the Russians in the last reign of Hüdayar Khan. Hüdayar Khan, who could not provide a stable administration both in the state and in foreign policies during his reign, ended his term by escaping from his throne again with the uprising of the people

Key Words: Kokand Khanate, Hudayar Khan, Popular Uprisings, Kipchaks, Kyrgyz

1.GİRİŞ

Hokand Hanlığı Orta Asya'nın en verimli toprakları olarak bilinen Fergana bölgesinin Hokand şehrinde 1710 yılında Özbeklerin Ming kabilesinden gelen Şahrüh tarafından kurulmuştur. Şahrüh Fergana bölgesinde yönetimi ele geçiren ve bu toprakları kendi arasında taksim eden Hoca ailesinin buradaki varlığına son vererek Hokand Hanlığı adıyla bilinen Özbek devletini kurmuştur.⁴ Bu hanlık kurulurken Şahrüh Bey'e en büyük desteği Kırgız beylerinden Akbota vermiştir. Kurulmuşta yardımcı dokunan bu boy Hokand hanlığının devlet yönetiminde de uzun yıllar söz sahibi olmuştur.

Hokand hanlığının kurulduğu bölge kuzeyden Tanrı Dağları kuzeydoğudan Fergana Dağları güneyden Alay ve Türkistan sıradağları ile çevrili bir vadidir.⁵ Bu vadinin büyük bir kısmı tarım arazisidir. Bu arazinin Sırderya ve farklı ırmakların suyuyla sulanması toprak verimliliğini artırmıştır. Bölgenin tam olarak ticaret yolu geçişleri güzergahında bulunması da tarihi süreçte diğer devletler için hedef olarak görülmesine sebep olmuştur. Rus şarkiyatçı Aleksandr Lyudvigoviç Kun, Hokand hakkında yazdığı notlarda “üç taraftan dağlarla korunan ülkenin mükemmel bir iklime sahip olduğundan, en narin meyveler, mükemmel ipek, çok fazla pamuk ve tahıl ürünlerinin yetiştirildiğinden hatta dağların tuz, kömür, petrol, kurşun ve turkuaz cevherleri gibi el değmemiş maden zenginliğine sahip olduğundan”⁶ bahsetmiştir. Bunca güzellik ve zenginliğin bulunduğu Fergana vadisi, hanlığın ilk dönemlerinde Çin'in her fırsatta mücadele verdiği bir bölge olmuştur. Bu durumda Hokand hanlığının güçlü olması diğer etnik grupların varlığı için de önem arz etmiştir.⁷ Fakat hanlık kurulurken kendisine yardımcı dokunan Kırgız boyu dahil olmak üzere birçok Türk boyuna ev sahipliği yapan Hokand Hanlığı bu boylardan her zaman dostane bir tavır görmemiştir.

⁴ Enver Konukçu, “Hokand Hanlığı”, *DİA*, (Ankara: 1998), 18: 215

⁵ Tahsin Yazıcı, “Fergana”, *DİA*, (İstanbul: 1995),12: 375

⁶ Hatice Karımov, “Rus Şarkiyatçı A. L. Kun'un Gözüyle Hudayar Han Devrinde Hokand Hanlığı”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 9/4 (2020): 105

⁷ İlker Türkmen, “19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi”, (Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2019), 142

Hokand hanedanlığı, Şahruh'un 12 yıllık hükümdarlığında sınırlarını genişletmiştir. Bu hanlığın hızlı bir şekilde topraklarına toprak katması çevresindeki hanlıkları özellikle Buhara hanlığını çok rahatsız etmiştir.⁸ Yine bu dönemde Çinliler tarafından sürekli olarak zulme uğrayan Kaşgar'da bulunan soydaşlarının yardım çağlıklarına kulak veren tek hanlık olarak da Çin'in dikkatini çekmiştir.⁹ Bu durumla birlikte Hokand hanlığının dış siyasette önemli bir rol oynaması gerekmiştir. Tahta oturan hükümdarlar uzun bir süre dış siyaseti akıllıca yönetse de son dönemlerde bu pek mümkün olmamıştır.

Şahruh'un ölümünden sonraki süreçte oğlu Abdurrahim Bek tahta geçmiş ve ülke sınırlarını genişletmek üzerine politikalar izlemiştir. Ondan sonra gelen Abdulkerim Bek döneminde hanlık duraksama dönemine girmiştir. Bu duraksamanın sebebi iç ve dış isyanların artmasından dolayıdır. İrdana döneminde de olaylar çok farklı olmamıştır. Çin ile Hokand hanlığı sınır komşusu olmuş ve bu durum hanlığı tehdit etmiştir. Fakat bu tehditler Kırgız sultanları, İrdana Han, Öretepe ve Hocend yöneticileri tarafından Afganistan hükümetinden Ahmed Şah'a mektup yazarak yardım istemeleri sonucunda Çin'in mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. Bu hamle Çin'in sınırlarını genişletmesini engellemiştir.¹⁰

Narbuta Han'ın da ekonomiyi güçlendirip, ayaklanmaları bastırdığı ve sükunet içerisinde geçen döneminden sonra Hokand hanlığı en parlak dönemi olan Alim Han, Ömer Han ve Muhammed Ali Han dönemlerini yaşamıştır. Alim Han döneminde İpek yolu üzerinde bulunan ve doğu batı ticaretinin durak noktası olan Taşkent, Hokand hanlığı sınırlarına katılmıştır.¹¹ Sınırlar oldukça genişletilmiş, Buhara hanlığına büyük seferler düzenlenmiş ve Buhara hanlığı yağmalanmıştır. Bu seferler Buhara hanlığının nefretini daha da güçlendirmiştir. Ömer Han döneminde Kazaklar Hokand hanlığının hakimiyetine girmiş topraklar genişletilmiş, tarım politikaları yapılarak sulanabilir araziler çoğaltılmış ve üretim artıp ekonomi canlanmıştır.¹² Muhammed Ali Han döneminde ise hanlık gücünü yavaş yavaş kaybetmeye ve Buhara ile ilişkileri iyice bozulma seviyesine getirmiş ve Buhara hanlığıyla yapılan seferlerde birçok toprak kaybedilmiştir.¹³ Muhammed Ali Han gücün etkisi ve eğlenceye olan düşkünlüğünden dolayı hanlığı başıboş bırakmıştır. Bu eğlence ve israf, halkı Buhara hanlığından yardım dileyecek durumlara getirmiştir.¹⁴

Muhammed Ali'nin Buhara Hanı Emir Nasrullah tarafından tahtan indirilmesi üzerine İbrahim Parvanacı adında bir adam Hokand'ın başına geçirilmiştir. Fakat İbrahim Parvanacı'nın halka uyguladığı işkence boyutundaki zorbalıklar insanları canından bezdirmiştir.¹⁵ Bunun üzerine Kazak ve Kıpçaklar tarafından Narbuta'nın yeğeni Şirali tahta geçmek için Hokand'a davet

⁸ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 137

⁹ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 137

¹⁰ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 142

¹¹ Bünyamin Sel, "Hokand Hanlığı (1710-1876)", (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011), 13

¹² Hüseyin Şen, "Ömer Han Dönemi Hokand Hanlığı (1809-1822)", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3/5 (2021), 120

¹³ Hüseyin Şen, "Muhammed Ali Han Dönemi Hokand Hanlığı (1822-1842)" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020), 213

¹⁴ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 156

¹⁵ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 160

edilmiştir. Şirali Hokand'a geldiğinde Kırgız, Kazak ve Kıpçaklardan oluşan bir ordu ile İbrahim Parvanacı'ya karşı mücadele etmiş ve onları mağlup etmiştir. Bu şekilde Hokand tahtına çıkan Şirali 1842 yılında Buhara hanlığının Hokand'a saldırmasıyla Hokand tarihinin gidişatını olumsuz yönde değiştirecek olan Buhara komutanlarından Musulmankul'un¹⁶ tarih sahnesine girmesine sebep olmuştur. Buhara hanlığının bu saldırısında saf değiştirerek Hokand hanlığının saflarına geçen Musulmankul, Şirali'nin savaşı kazanmasına ve Buhara hanlığının büyük bir yenilgi almasına vesile olmuştur.

Şirali Han yönetiminde gerileme döneminde olan hanlık sınırlarıyla birlikte kurtarılmaya çalışılmış fakat iç karışıklıklar sonucunda pek başarılı olunamamıştır. Musulmankul bu dönemde Hokand hanedanlığını ele geçirme planları içinde olarak Şirali'nin yakınında bulunmuş güvenini kazanmış ve onu yavaş yavaş saf dışı bırakarak hanlık içinde çıkan iç karışıklarla tahtından etmiştir.¹⁷ Şirali'nin öldürülmesinin ardından tahta çıkan oğlu Murat Han ise Buhara hanlığına vassal olduğunu bildirerek halkın nefretini üzerine çekmiştir ve Buhara hanlığından nefret eden Fergana halkı böyle bir hanı istememişlerdir. Bu gelişmeler üzerine Hokand'a gelen Musulmankul, Murad Han'ı 11 günlük tahtından öldürerek indirmiş ve hanla birlikte yanındaki adamlarını da saf dışı etmiştir.¹⁸ Musulmankul bundan sonraki Hokand Hanlığı sürecinde tahtı geriden kontrol edebileceği bir döneme girecektir.

Öldürülen Murat Han'dan sonra Şirali'nin 15 yaşındaki oğlu Hüdayar'ı tahta çıkarmış ardından 12 yaşındaki kızı ile evlendirmiş ve hükümdarın kayınbabası, tahtın vekili konumunda 12 sene boyunca hüküm sürmüştür. Hüdayar'ın sadece fiilen tahta oturduğu bu döneme "Kukla Han" dönemi denmektedir.¹⁹ Bu dönem içerisinde Musulmankul'un Hüdayar'ı parasız bıraktığı, içerden hiç çıkarmadığı, ferman vermesini yasakladığı ve sürekli olarak kontrol ettiği söylenmektedir.²⁰ Musulmankul'un tahta çıkar çıkmaz yaptığı ilk şey Murat Han'ın devlet adamlarını, Hokand ulemalarını, erkanını ve Ming hanedanından olup tahta hak sahibi olan herkesi öldürmek olmuştur.²¹ Sonrasında Musulmankul'un da Hüdayar ile arası bozulup devlet yönetimindeki yetkileri elinden alınmıştır. Hüdayar Han da devlet yönetiminde pek başarılı olamayıp üç kez isyanlarla tahttan indirilmiştir.

Hokand hanedanlığının sonu Hüdayar'ın yönetimi bırakmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Türkistan bölgesini kendisine hedef olarak belirlemiş olan Rusya için hanlık içerisindeki iç çatışmaların yanı sıra Buhara ve Hokand arasındaki savaşlarda bu bölgede ilerlemelerine önemli katkılar sağlamıştır. Bu karışıklıklardan yararlanarak 1862'de Suzak, Evliya Ata, Türkistan ve Çimkent gibi önemli yerleri işgal etme planları yapıp 1864 yılına kadar bu hedeflerini gerçekleştirmişlerdir.²² Bu fiili kuşatmanın yanı sıra Hüdayar Han'ın Buhara ile

¹⁶ Bu isim bazı kaynaklarda Müslümankul şeklinde geçmektedir. Mehmet Alparğu, *Türkistan Hanlıkları*, s.28

¹⁷ Konukçu, "*Hokand Hanlığı*", 215

¹⁸ Türkmen, "*19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi*", 161

¹⁹ Zebiniso Kamalova, "*Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)*", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019), 103

²⁰ Türkmen, "*19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi*", 104

²¹ Kamalova, "*Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)*", 105

²² Ramazan Keserci, "*Çarlık Rusyası'nın Türkistan Coğrafyasını İşgal Süreci: Hokand Hanlığı Örneği*", *Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1/2 (2020), 204.

mücadelesi sırasında çaresiz kalmasıyla Rusya'dan yardım isteyip antlaşma imzalaması Rusların kuşatmasını hem kolaylaştırmış hem hızlandırmıştı.

Hüdayar'ın bu anlaşmadan sonra halk ayaklanmasıyla tahttan indirilmesiyle yerine gelen oğlu Nasreddin Ruslara karşı mücadele etmek istese de başaramamış ve 22 Eylül 1875'te yaptığı bir anlaşma ile Sırderya'dan Narın ırmağına kadar olan bölgeyi Rusya'ya terk etmiş ve bir kereliğe mahsus 600.000 ruble tanzimat vermeyi kabul etmiştir.²³ Bu antlaşma sebebiyle Nasreddin'de tahttan indirilmiş olsa da bundan sonra yapılacak hiçbir şey hanedanlığı kurtarmaya yetmemiştir. Nasreddin'den sonra tahta çıkarılan Polat Han kaybedilen toprakları tekrar alabilmek için Ruslarla mücadele vermiş fakat bu mücadeleden bir sonuç alınamamış hatta tamamen Rusların eline bırakılmıştır. 1876'da Hokand Hanlığı, Fergana bölgesi adı altında Türkistan Genel Valiliğine bağlanmış²⁴ ve zaman içerisinde hanlık dağılmıştır.

2.HÜDAYAR HAN DÖNEMİ HALK AYAKLANMALARI

Hokand Hanedanlığının farklı boyları içinde barındırıyor olması ve Hüdayar Han yönetiminin ilk dönemlerinde Kıpçak boyundan Musulmankul'un yönetimde söz sahibi olmasıyla devlet erkanına Kıpçak boyundan insanları ataması Kırgızlar başta olmak üzere diğer boyların ayaklanması gibi problemlere yol açmıştır. Hüdayar Han hükümdarlığının son dönemlerinde ise ayaklanmalar çoğunlukla, han tarafından halka yapılan zulüm ve haksız vergilerden çıkmıştır. Hanlığın neredeyse her döneminde ayaklanmalar yaşansa da bu ayaklanmalar kısa sürede bastırılmış fakat Hüdayar döneminde bu durum böyle olmayıp yaşanan ayaklanmalar hanedanlığın sonunu getirmiştir.

Musulmankul'un Hüdayar Han yönetimindeki ilk faaliyeti hanedan üyesi olan Taşkent valisi Abdurrahman Hanı öldürüp onun mevkiine Molla Holbek'i vali olarak atamak olmuştur. Hemen ardından karar değiştirerek Aziz Pervaneci'yi Taşkent valiliğine getirmiştir.²⁵ Bu durum Kıpçakları ikiye ayırmış ve kendi içlerinde çatışmalarına sebebiyet vermiştir. Hüdayar döneminin ilk ayaklanmaları bu sebeple başlamıştır. Türkistan valisi Kanaatşah'ın yeni Taşkent valisi Aziz Pervaneci'yi tanımadığını ilan etmesi üzerine Pervaneci 7 ay Türkistan'ı kuşatmıştır. Bu süreç içerisinde Musulmankul'da Öretepe'yi kuşatmış ve etrafını yağmalatmıştır.²⁶ Bu saldırı dönüşünde Musulmankul, Hüdayar ile ilk anlaşmazlığını yaşamış ve Hüdayar Kukla Han dönemini sona erdirecek olan ilk hamleyi yapmıştır. Hüdayar, Musulmankul'u Oblık mevziine sürgün etmiş ve mingbaşılık makamına Molla Holbek'i atamıştır. Kendi soylarından gelen Musulmankul'un devlet görevinden azledildiğini gören Kıpçaklar Hüdayar'a karşı hakimiyet savaşı başlatmışlardır. 1847 yılında Musulmankul, Aziz Pervaneci'nin yardımıyla sürgün edildiği yerden getirilmiş ve ona tekrar mingbaşı makamı verilmiştir.²⁷

²³ Baymirza Hayit, *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, çev. Abdülkadir Sadak, (Ankara: Otağ Yayınevi, 1975), 88.

²⁴ Hayit, *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, 89.

²⁵ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 106

²⁶ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 106

²⁷ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 106

Molla Holbek'in Kıpçak eşrafının isteklerini yerine getirememesi bahane edilerek hanlık içindeki karışıklıklar artmış bu karışıklıkları fırsat bilen Paşa Hoca hükümeti de Hokand'a karşı savaş başlatmıştır. Kıpçaklar yüzünden yaşanan bu olaylar bahane edilerek Musulmankul tekrar görevinden alınmıştır.²⁸ Musulmankul'un ikinci kez görevinden azledildiğini haber alan Aziz Pervaneci Hokand'a yürümüştür. Bunu fırsat bilen bir kısım Kıpçak'ta Taşkent'e saldırmışlar fakat şehri ele geçirememişlerdir. Aziz Pervaneci de başarılı olamadığı Hokand yürüyüşünün dönüşünde bir kurultay toplamış ve 1848 yılında Musulmankul'u üçüncü kez mingbaşı ilan etmiştir. Kendi içlerinde de ikiye bölünen Kıpçaklar artık Musulmankul'un bir kez daha mingbaşı olmasına razı olmamış ve Aziz Pervaneci'ye karşı ayaklanmışlardır. Birçok ayaklanmada olduğu gibi bu ayaklanmada da başarılı olup Taşkent valiliğine Narmuhammed Dathah'ın gelmesini sağlamışlardır.²⁹

Hanedanlık içindeki bu gelgitli durum diğer boyları da oldukça rahatsız etmiştir. Öyle ki sürekli hanlığa karşı çıkan Kıpçaklara karşı Taşkent hakimi Narmuhammed ve Margilan hakimi Ötabboy isyan başlatmışlardır. Bu ayaklanmalara suskun kalmayan Musulmankul 3 defa Taşkent'e saldırmış üçüncü saldırısında Hüdayar Han'ı da yanına almış ve Taşkent'e kadar gitmişlerdir. Bu saldırıda Musulmankul ordusundaki Halmuhammed, Taşkent hakimi Narmuhammed ile gizlice anlaşmış Hokand Hanı Hüdayar'da bu ikilinin yanında bulunmuş ve Musulmankul'a büyük bir yenilgi yaşatılmıştır. Bu darbe ile Musulmankul son kez mingbaşılık görevinden alınmış ve savaş meydanından zorla da olsa kaçmayı başarmıştır. Bu kaçış yine Kıpçak ve Kırgız cemaatlerin yaşadığı Uçkorgan Ketmontepe mevziine, kayınpederinin yanına olmuştur. Ancak Musulmankul aldığı yenilginin üzerine biraz durulmak yerine gittiği yerde güçlenip tekrar Hokand'a dönmek adına planlar yapmıştır. Musulmankul burada eski gücüne kavuşmak adına etrafında adamlarını toplamaya başlamış hatta Türkistan topraklarının azılı düşmanı olan Akmesicid yakınlarındaki Ruslarla anlaşmalar yapmayı göze almıştır.³⁰

Hüdayar Han döneminde yaşanan bir diğer isyan, Musulmankul'un isyanının üzerinden çok zaman geçmeden gerçekleşmiştir. Daha Hüdayar payitahta gelmeden, askerleriyle Taşkent'e geçerken Paşa Hoca'nın payitahta Han'ın yokluğunu fırsat bilip ayaklandığı ve şehri ele geçirdiği haberi gelmiştir. Bunun üzerine Mirzad Koşbeği ve Molla Kerim Dasturhancı Hokand'a gidip isyancıları bastırmışlardır. Hüdayar Han'ın tahtı kurtarmaları için gönül rahatlığıyla gönderdiği adamları Han'ı, büyük bir ihanetle karşı karşıya bırakmışlardır. Mirzad Koşbeği isyancıları bastırdıktan sonra kendisini han ilan etmişti. Arka arkaya gerçekleşen bu isyanları haber alan Hüdayar Han hemen payitahta gelmiş isyanı bastırıp Mirzad'ı öldürmüştür.

Üzerinden çok geçmeden dönemin korkulu rüyası Musulmankul kaçtığı yörede arkasına aldığı Kırgız ve Kıpçak halkla Hüdayar Han'ın yönetimine karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmadan Musulmankul'un görüştüğü Rus vekili dolayısıyla haberdar olan Özbek, Sart ve Kırgız devlet adamları Hüdayar'ı uyarılmış ve tüm boylar Kıpçaklara karşı durmuşlardır.³¹ Bu ayaklanma artık Kıpçak boyunun son hamlesi olacaktır. 1853'te Hüdayar ve Kıpçaklar

²⁸Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 106

²⁹Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)",106

³⁰ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 107

³¹ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)",108

Bıkkıllama mevkiinde karşı karşıya gelmiş ve Kıpçaklar bozguna uğratılmıştır.³² Hüdayar, Musulmankul'u ele geçirmiş ve halkın gözü önünde idam etmiştir. Saltanatının başından beri ayaklanan ve otoriteyi bozan Kıpçaklar adına, hanedanın dört bir yanına kıyım emri gönderilmiştir.³³ Hokandan Oş şehrine kadar Kıpçak boyuna mensup olan kim varsa yaşına, cinsiyetine bakılmadan katledilmiştir. Devlet içerisinde görev alan herkes araştırılmış ve Kıpçaklarla bağlantısı olan ya da olabilecek kişiler uzaklaştırılmıştır.³⁴

1853 yılında yapılan bu kıyım Kıpçakları durdurmamıştır. Bu kıyımdan kaçabilen Kıpçaklar bir sene sonra güçlenerek geri gelmiş ve yine Hüdayar hükümetine karşı ayaklanmışlardır. Bu sefer yapılan ayaklanmada önemli bir güç olan ve hanedanlığın düşmanı olan Buhara hanlığının desteğini de arkalarına almışlardır. Bu güçle Andican ve Mangilan şehirlerini kuşatmış, Taşkent'i kuşatmak için de çaba harcamışlardır.³⁵ Bu ayaklanmalarla zaten zor durumda olan hanlık iyice zayıflamıştır.

Hüdayar Han'ın ilk saltanatının son ayaklanması da Taşkent'e vali olarak atanan Mirza Ahmed'in hayvanlar üzerinden aldığı vergiyi artırmasıyla, zaten ekonomik sıkıntılar içinde olan halkın ayaklanmasına sebep olmuştur.³⁶ Bu ayaklanmada Hüdayar Han'ın ağabeyi Malla Han akıllıca davranmış, Taşkent halkıyla konuşmuş onları sakinleştirmiş ve ayaklanmayı büyümeden bastırılmış ve bu başarısından sonra Taşkent'e vali olarak atanmıştır.³⁷ Malla Han vali olarak atandıktan sonra saltanat tutkusu depreşmiş, iletişimini iyi tuttuğu Taşkent halkını da arkasına alarak tahtı ele geçirmek için kardeşi Hüdayar'a karşı ayaklanmıştır. Hanedanlığın hem Çarlık Rusya'ya ilk kez toprak kaptırmayı hem Buhara emirliği tarafından şehirlerinin kuşatılmış olmasını hazmetmeye çalıştığı bir dönemde, bir de Malla Han'ın Hokand tahtına karşı ayaklanması Hüdayar Han'ı iyice sarsmış ve hanedanlığı zayıflatmıştır. Bu ayaklanmada Malla Han'ın yanında Hokand komutanları ve devlet büyükleri olmasına rağmen başarılı olamamışlar ve Hüdayar Han'ın ordusu tarafından mağlup edilmişlerdir. Hüdayar Han'ın birliklerinin elinden kaçan Malla Han Buhara'ya sığınmıştır.

Bu yenilginin ardından abisinin düşmanı olan Buhara Emirliğine sığındığını hazmedemeyen Hüdayar, 1856 yılında kardeşini affederek tekrar Hokand'a davet etmiştir. Bu davete icabet eden Malla Han taht sevdasından hala vazgeçmemişti. Hokand'a geldikten iki sene sonra tekrar kardeşine karşı bir ayaklanma başlatarak bu kez tahtın sahibi olmuştur.³⁸ Malla Han'dan canını kurtaran Hüdayar, Hokand'dan kaçmış ve Buhara Emirliğine sığınmıştır.

³² Zebinisa Kamalova, agt, s.108

³³ İlker Türkmen, "Hokand (Fergana) Hanlığı'nda Bürokrasi İçin Yarışan İki Türk Boyu: Kıpçaklar ve Kırgızlar" *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 12 (2019), 161

³⁴ İlker Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 163

³⁵ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 125

³⁶ Osman Yılmaz, "Konstantin Petroviç Von Kaufman'ın Türkistan Faaliyetleri", (Yüksek Lisans Tezi, Şeyh Edebali Üniversitesi Sostal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2020), 35

³⁷ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 129

³⁸ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 130

Hüdayar'ın tahtta olmadığı dört sene Malla Han hanlığı yönetmiş ve o da Alimbek'in başlattığı bir iç isyanla öldürülerek tahttan indirilmiştir.³⁹ Sonrasında gelen 14⁴⁰ yaşındaki hükümdar Şahmurad Han'ın naibi olan Alimbek Kırgız ve Kıpçaklar tarafından devlet adamlarıyla beraber öldürülmüştür. Hüdayar bu iç karışıklıkları fırsat bilip yeni hükümdar naibi Alimkul'un desteğiyle Hokand tahtına ikinci kez oturmuştur. Fakat Kıpçak ve Kırgız boyları Hüdayar'ı tahtta görmek istememiş ve onu tahttan indirmek için ayaklanmışlardır. Bu isyan sırasında tahtı tekrar elde etmesine yardımcı olan Alimkul'un desteğini Hüdayar'ın üzerinden çekmesi ve isyana katılması Hüdayar için ikinci bir hayal kırıklığı ve tahttan iniş sebebi olmuştur. Hüdayar bu isyandan da canını kurtararak yine Buhara Emirliğine sığınmıştır. İsyanın bastırılmasıyla tahta Malla Han'ın oğlu Seyid Han çıkarılmış ve han naibi yine Alimkul olmuştur.⁴¹

Seyid Han dönemi kuzey sınırlara dayanan Ruslarla mücadele etmekle geçmiş ve Alimkul çok geçmeden vefat etmiştir. Genç yaşta tahtta olan Seyid Han yönetimde çok etkili olamayarak Buhara'nın Hokand'ı kuşatmasına karşı koyamamıştır. Buhara emiri, Seyid Han'ı esir alarak avucunun içine almış olduğu Hüdayar Han'ı üçüncü kez Hokand hanlığı tahtına oturtmuştur.⁴²

Üçüncü tahta çıkışında Hüdayar Han devlet içindeki boylara karşı eşit mesafede durmayı hedeflemiştir. Devlet erkanına memur seçerken Kıpçak ve Kırgızları kendi aralarında isyana itmeyecek şekilde seçim yapmaya özen göstermiştir. İç huzuru bu şekilde sağlamaya çalışan Han başarılı olamamış ve 10 yıllık son hükümdarlık döneminde, halka yüklediği ekonomik yükler ve dış siyasetteki yanlış hamlelerle halkın ayaklanmasına sebep olmuştur. Boylar arasındaki rekabeti önleyerek isyanların önünü almayı planlarken devlet yönetimindeki hatalar yüzünden bitmeyen isyanlarla karşı karşıya kalmıştır.

Hüdayar Han bu hükümdarlık döneminde acımasız ve gaddar bir hükümdar olarak anılmış, yaptığı hiçbir faaliyetle halkın onayını alamamıştır. Bu dönemde halkı isyana sürükleyen büyük sebepler olmuştur. Bunlardan birincisi Han'ın istediği yere kervansaray yaptırıp, istediği yere tahıl ektirip, istediği yere bahçe yaptırarak, halkı ve askerleri, karşılığını vermeden kendi menfaat ve isteklerine göre kullanması olmuştur.⁴³ Sebeplerden ikincisi Han'ın devlet işlerinde Rus arabalarını kullanarak, sarayını Rus süslemeleriyle süsleyerek, Rusya'dan özel eşyalar getirtip sarayını bunlarla dekore ederek, halkın yokluk içinde olduğu bir dönemde lüks harcamalara yönelmesi olmuştur.⁴⁴ Bunun yanı sıra 1868 yılında Türkistan Genel Valisi Koufman ile Hüdayar'ın imzaladığı antlaşmayla Hokand hanlığı resmen vassal devlet haline getirilmiştir.⁴⁵ Bu anlaşmanın maddelerinde Hokand hanlığının tüm bölgelerinde Rusların serbestçe ticaret yapabilmesi ve kervansaraylar kurabilmesi serbestleştirilmiş, tüccar

³⁹ Türkmen, "Hokand (Fergana) Hanlığı'nda Bürokrasi İçin Yarışan İki Türk Boyu: Kıpçaklar ve Kırgızlar" 162

⁴⁰ Şahmurat'ın yaşı bazı kaynaklarda 17 olarak geçmektedir. Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 166

⁴¹ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 167

⁴² Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi", 169

⁴³ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 185

⁴⁴ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 186

⁴⁵ Yılmaz, "Konstantin Petroviç Von Kaufman'ın Türkistan Faaliyetleri", 39

kervanların komşu hanlıklara güvenli bir şekilde ulaşabilecekleri taahhüt edilmiş ve Rus tüccar ile sanayicilerin vergi konusunda Hokandlılarla eşitlenmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁶ Bu durumlar elbette ki Hokand halkını oldukça rahatsız etmiş ve onları isyana sürüklemiştir.

Bu nedenlerden dolayı çıkarılan isyanların fitilini 1871 yılında Molla Mir Tacik önderliğinde bir grup Kırgız ateşlemiştir.⁴⁷ Bu isyan, Hüdayar Han'ın gönderdiği iki bin kadar asker tarafından bastırılmıştır fakat bundan sonra hanlıkta isyanların arkası kesilmemiştir. Bu isyanın ardından ülkenin dört bir yanından ayaklanma haberleri gelmiştir. Andican'da Mamur adlı bir Kırgız ayaklanmış ve askerler tarafından bu isyanda bastırılmıştır, ardından Özgend korganında bir ayaklanma haberi daha gelmiş yine kolayca bastırılan bir ayaklanma olmuştur fakat artık ayaklanmaların önü alınamamıştır.⁴⁸

Sonunda Hüdayar Han'ı tahtından edecek o ayaklanma 1873 yılında Oş şehrinde, Polat Han lakaplı Molla İshak Molla Hasan'ın öncülük etmesiyle başlamıştır. Hüdayar Han'a muhalif olan Hokandlı Şir Dathah'da isyanın büyük destekçilerinden olmuştur. Dağdaki yabani meyve ağaçlarına bile vergi koyan Hüdayar'ın, Oş bölgesine giden vergi memurlarının dövülüp Kırgız ve Kıpçakların destekleriyle gerçekleşen bu ayaklanma⁴⁹ iki sene içerisinde ülkenin her tarafına yayılmıştır. 1875 yılında bu isyanı bastırmak için Hüdayar Han'ın çok güvendiği Abdurrahman Aftabacı ve Namagan hakimi İsa Evliya'nın önderliğinde gönderdiği dört bin kişilik ordunun da isyancılara katılmasıyla Hüdayar Han çaresiz bir duruma düşmüştür. Bu çaresizlik içerisinde Hüdayar, Türkistan Genel Valisi Koufman'dan yardım istemiş fakat Koufman'dan hemen bir cevap gelmeyince beklemeden ailesi ve hazinesini alarak Taşkent'e kaçmıştır. Hüdayar Han diğer iki hükümdarlığında olduğu gibi son hükümdarlığında da kaçarak hanlığına son vermiştir.

3.SONUÇ

Hokand Hanlığı kuruluşundan sonra uzunca yıllar hanlık içerisindeki doğal zenginlik ve jeopolitik öneminin farkında olarak tüm tehlikelere karşı varlığını sürdürmüştür. Birçok farklı etnik grubun bir arada yaşaması çoğu zaman zor olsa da ilk dönemlerde profesyonelce yönetilmiş ve barış sağlanmıştır. Kuruluş ve yükselme dönemlerinde devlet sınırlarının genişletilmesi, ekonomik anlamda üretimin artması ve ticaretin geliştirilmesi hanlığın Türkistan sınırlarında önemli bir güce sahip olmasını sağlamıştır.

Fakat Muhammed Ali Han döneminden sonra hanlığın diğer devletler tarafından işgal edilmesi ve toprak kaybetmesi, Han'ın savurgan ve sorumsuz davranması gibi etkenler devlet erkanından olan kişilerin tahtı ele geçirme olanaklarını artırmıştır. Bu kişiler genellikle buldukları boyun halklarını arkalarına alarak ayaklanma çıkarıp Han'ı devirmiş ve kukla olarak kullanabilecekleri bir hanedan üyesini tahta çıkarmışlardır. Bu proje Muhammed Ali Han'dan sonra iki defa gerçekleştirilmiş fakat ilki Hüdayar dönemindeki kadar uzun ve başarılı olmamıştır. Hüdayar Han döneminde yönetimi ele geçiren Kıpçak boyundan Musulman devlet

⁴⁶ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 196

⁴⁷ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 198

⁴⁸ Kamalova, "Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)", 198.

⁴⁹ Türkmen, "19. Yy'da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi" 170.

yönetimine hep kendi boyundan adamlara yer vermesiyle diğer boyların ayaklanmasına ve hükümetin daha da zayıflamasına sebep olmuştur.

Üç kez tahta çıkıp üçünde de ayaklanmalarla hanedanlıktan kaçarak tahtı bırakan Hüdayar han yönetimi boyunca da isyanlar ve ayaklanmalarla uğraşmış bir türlü halk arasında sükuneti sağlayamamıştır. İlk hanlık sürecinde boylar arasında devlet yönetiminde daha fazla söz sahibi olmak adına Kırgızlar ve Kıpçaklar tarafından isyanlar çıkarılmıştır. Hatta bu isyanların bastırılmasından sonra boyların büyük kısımlara maruz kaldığı da görülmektedir. Fakat hükümdar ayaklanan boylara ne kadar büyük hasar verse de asla kesin bir çözüme ulaştıramamıştır.

Bu sorunu çözememenin sonucunu her seferinde tahtıyla ödeyen Hüdayar Han'ın ikinci tahta çıkış sürecindeki ayaklanmalarda yine Kıpçak ve Kırgızların Hüdayar Han'ı tahta görmek istememelerinden çıkmış ve onu tahttan indirmeyi başarmışlardı. Fakat Han'ın üçüncü kez tahta çıktığı süreçteki isyanlar Hüdayar'ın iç ve dış siyasetteki zayıflığı ve çaresizliğinden kaynaklanmaktaydı. Hüdayar Han'ın son hanlık döneminde Rusya ve Buhara Hanedanlığına karşı sınırsız tolerans göstermesi, kendi halkının ihtiyaç ve taleplerine karşılık vermemesi halkı canından bezdirmişti. Bu durum daha önce birbirlerine karşı ayaklanma çıkaran boyların birleşerek hükümete karşı ayaklanmasıyla sonuçlanmıştı. Halkın hiçbir kesimini mutlu edemeyen Hüdayar Han bu ayaklanmaların sürekliliği ve şiddetine dayanamayarak son hükümdarlık görevini de halktan kaçarak sonlandırmıştır. Hükümdarın tahttan inmesine sebep olan son ayaklanın içerisinde Kırgızların da yer almasıyla, hanlığın kuruluşunda büyük bir role sahip olan Kırgızların yıkılış sürecinde de başrolde olduğunu göstermiştir. Ve zaman içinde boyların hanlığa karşı görüş ve tutumlarını gözler önüne sermiştir.

Kaynakça

Alpargu, M., "Türkistan Hanlıkları", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 8: 557-605, 2002.

Hayit, B., *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, (Çev. Abdülkadir Sadak), Otağ Yayınevi, Ankara, 1995

Kamalova, Z., "*Hüdayar Dönemi Hokand Hanlığı (1845-1875)*", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 2019.

Karimov, H., "Rus Şarkiyatçı A. L. Kun'un Gözüyle Hüdayar Han Devrinde Hokand Hanlığı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*. 9,4, 97-113, 2020.

Keserci, R., "Çarlık Rusyası'nın Türkistan Coğrafyasını İşgal Süreci: Hokand Hanlığı Örneği", *Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1,2, 199-208, 2020.

Konukçu, E., "Hokand Hanlığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 18, 215-216. 1998.

Sel, B., “*Hokand Hanlığı (1710-1876)*”, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2011.

Şen, H., “*Muhammed Ali Han Dönemi Hokand Hanlığı (1822-1842)*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Şen, H., “*Ömer Han Dönemi Hokand Hanlığı (1809-1822)*”, Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 3,5, 115-132, 2021.

Türkmen, İ., “*19. Yy’da Fergana Vadisi ve Büyük Güçlerin Hakimiyet Mücadelesi*”, Doktora Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2019.

Türkmen, İ., “*Hokand (Fergana) Hanlığı’nda Bürokrasi İçin Yarışan İki Türk Boyu: Kıpçaklar ve Kırgızlar*”, Cappadocia Journal of History and Social Sciences, 157-165, 2019.

Yazıcı, T., “*Fergana*”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, 12, 375-377, 1995.

Yılmaz, O., “*Konstantin Petroviç Von Kaufman’ın Türkistan Faaliyetleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, 2020.

OSMANLI DEVLETİ'NDE YAŞANAN AYAKLANMALARIN VERGİ SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERE ETKİSİ

Doç. Dr. Perihan Hazel KAYA

Selçuk Üniversitesi,

perihaner@selcuk.edu.tr- 0000 0002 9878 4194

Ayşe GÜNAY

Ticaret Bakanlığı,

aysee171190@hotmail.com- 0009 0001 2177 2566

ÖZET

Devletlerin sürekliliğini sağlamak, giderlerini karşılamak ve kamu hizmeti vermek amacıyla halktan sağladığı gelir kaynağına vergi denilmektedir. Vergi devletin cebir kullanarak sağladığı bir gelir yöntemi olduğundan devletler halk tarafından belli tepkilere maruz kalabilmektedirler. Osmanlı Devleti'nde de hazinenin önemli bir gelir kaynağı olan verginin tahsil sürecinde zaman zaman bazı ayaklanmalar yaşanmıştır. Ayaklanmaların bastırılma noktasında devlet iktisadi olarak yıpranırken hazine gelir kaybına uğramış, siyasi alanda yönetimde yapılan değişiklikler ise ayaklanmaların diğer olumsuz sonucu olmuştur. Osmanlı Devleti, ortaya çıkan ayaklanmaları bastırmak amacıyla birtakım yenilikler yaparak vergi sistemini yeniden inşa etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Vergi Sistemi, Ayaklanmalar, Vergi Reformları

THE EFFECT OF THE UPRISTS IN THE OTTOMAN EMPIRE ON CHANGES IN THE TAX SYSTEM

ABSTRACT

The source of income that states obtain from the public in order to ensure their continuity, cover their expenses and provide public services is called tax. Since tax is a method of revenue that the state provides by using force, states may be subject to certain reactions from the public. In the Ottoman Empire, some uprisings occurred from time to time during the tax collection process, which was an important source of income for the treasury. While the state was economically worn out at the point of suppressing the uprisings, the treasury lost revenue, and the changes made in the political administration were another negative consequence of the uprisings. The Ottoman Empire rebuilt the tax system by making some innovations in order to suppress the uprisings that occurred. The aim of this study is to evaluate what changes the uprisings in the Ottoman Empire caused in the Ottoman tax system.

Key Words: Uprising, Rebellion, Customary Taxes, Shari'a Taxes, Ottoman Empire

1.GİRİŞ

Devlet siyasi bir olgu olarak görülmesine rağmen kendi varlığını devam ettirmesinin temel koşulu güçlü bir ekonomiye sahip olmasından geçmektedir. Bu nedenle her devletin sahip olduğu iktisadi kaynakları en etkili biçimde kullanarak toplumsal faydayı maksimum kılmak devletin ekonomi alanında birincil amacı olmuştur. Devlet bu amaçla kamusal ihtiyaçları finanse etmek için vatandaşlarına birtakım sorumluluklar yüklemektedir.

Vergiler, tarihin her döneminde devletler için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Aynı zamanda bireyin devlete karşı sorumluluğunu yansıtan vergiler, devletin sürekliliğini devam ettirmesi adına ayrı bir öneme sahiptir. Devlet içinde bulunduğu çağın gereklerine uygun olarak her bireyden ödeme gücü nispetinde vergi tahsil etmektedir. Verginin konusu, türü, tarh ve tahsil yöntemleri zaman içinde sürekli bir değişim göstermesine karşın verginin kendisi devlet için değişmez bir olgudur.

Osmanlı Devleti uzun yıllar geniş topraklarda hüküm sürmüş köklü bir imparatorluktur. Dolayısıyla devletin varlığını sürdürdüğü zaman diliminde sebebi ya da sonucu bakımından birbirine etki eden iktisadi, siyasi, dini ve etnik kökene dayanan birçok olay olmuştur. Osmanlı tarihinde vuku bulmuş pek çok ayaklanma siyasi olayların başını çekmesine rağmen sonuçları hem devlet yönetimine hem de devlet maliyesine etki etmiştir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan çeşitli ayaklanmaların vergi sistemindeki değişikliklere etkisi genel olarak değerlendirilmiştir.

2. OSMANLI VERGİ SİSTEMİ

2.1. Tekâlif-i Şer'iyye (Şer-i Vergiler)

2.2. Tekalif-i Örfiye (Örfi Vergiler)

Osmanlı Devleti hükmettiği topraklarda vergi sistemini hem idari hem siyasi hem de mali açıdan birçok faydası bulunan bir temel üzerine inşa etmiştir. Fetih anlayışı ile toprakları sürekli olarak genişleyen Osmanlı Devleti, vergi sistemini fethettiği toprakların coğrafi şartları, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini gözetererek uygulamış, imparatorluk sınırları içinde olan bütün bölge ve halklara karşı aynı vergi sistemini uygulamamıştır (Ünal, 2002:147).

Kuruluş tarihinden itibaren Müslüman bir ülke olan Osmanlı Devleti'nin vergi sisteminde İslami etkiler görülmektedir. Tekâlif-i Şer'iyye ve Tekâlif-i Örfiye olarak iki temel üzerine kurulan vergi sisteminin Tekâlif-i Şer'iyye kısmı özünü İslam hukukundan almıştır. Şer-i vergiler Osmanlı'nın kuruluş tarihinden önce Ortadoğu ve Anadolu'da hüküm sürmüş Müslüman devletler tarafından İslami esaslara göre uygulanan ve Osmanlı Devleti'nde de uygulama alanı bulan vergilerdir.

Tekâlif-i Örfiye vergileri ise hükümdar emri ile devletin olağan ve olağanüstü giderlerini karşılamak amacıyla toplanan vergi grubunu oluşturmaktadır. Bu grup vergilerin dayanağı gelenekler olmakla birlikte vergiler hangi dine mensup olduğu fark etmeksizin herkesten alınmaktadır (Akdağ, 1995: 406).

2.1. Tekâlif-i Şer'iyye (Şer-i Vergiler)

Şer-i vergiler hükümlerini fıkıh kitaplarından almaktadır. Bu kitaplarda vergilerin konusu, toplanan vergilerin nerelerde harcanacağı gibi hususlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Zekât, öşür, cizye ve haraç, şer-i vergilerin alındığı temel vergi çeşitleri olmakla birlikte bu vergi grubundan alınan seksene yakın vergi kalemi bulunmaktadır (Akdağ, 1979: 510-511).

Zekât: Literatürde zekâtın vergi niteliğinin bulunup bulunmaması yönünde tartışmalar bulunmasına rağmen İslam hukukunda zekâtın önemi büyüktür. Zekât verme konusu bireyin keyfiyetine bırakılmamaktadır. Bu konuda tam ehliyetli Müslüman bireyler, bir yıldan daha fazla sürede elinde mevcut bulunan malları için zekâtın gereklerini yerine getirmekle mükelleftir. Aynı olabileceği gibi nakdi olarak alınan bu vergi, zekâta tabi malların 1/40 oranında Müslüman fakirlere verilmesi ile yerine getirilir (Akgündüz, 1990: 154). Zekât vergi niteliği itibarıyla beş grupta değerlendirilmektedir. Bu gruplar:

- Altın ve gümüşten alınan nükud ve aruz,
- Hayvanlardan ağnam vergisi olarak zekât-sevaim,
- Tarım ürünlerinden öşür vergisi olarak zekat-ı haraç,
- Mal ticaretinden gümrük resmi olarak zekat-ı aşır,
- Maden ve defilelerden devlet hissesi olarak zekat-ı rikazdır (Sayın, 2000: 6-7; Öner: 136; Akgündüz 1990: 154).

Haraç: Şer-i vergi grubunda yer alıp topraktan alınan bir vergi türüdür. Fethedilen topraklarda Müslüman olmayan halktan alınmasının yanında çiftçilerin ekim yaptığı ürünlerden dolayı ödediği vergilere de haraç denilmektedir (Giray, 2001:41). Haraç vergisi Harac-ı Muvazzaf ve Harac-ı Mukasem olmak üzere iki farklı şekilde uygulanmaktadır. Harac-ı Muvazzaf vergisi, Osmanlı'nın fethettiği topraklarda, bölge halkına bırakılan araziler üzerinden alınan vergidir. Bu vergiler hesaplanırken arazi büyüklüğü göz önünde bulundurularak vergiler maktu şekilde tahsil edilir. Harac-ı Mukasem vergisi ise ekilen araziden elde edilen ürünün 1/10 ile 1/2 arasında hesaplanan bir değer üzerinden alınan vergidir. Aynı zamanda bu vergiler tahsil edilirken arazinin verimlilik koşulu dikkate alınarak vergi hesaplanmaktadır. Harac-ı Muvazzaf vergisi arazi üzerinden, yılda bir defa tahsil edilirken Harac-ı Mukasem vergisi yılda kaç defa ürün alınır, o kadar vergi ödenmektedir. Muvazzaf vergide arazinin ekilip ekilmemesinin bir önemi yoktur, arazi boş olsa dahi vergi muhakkak tarh ve tahsil edilir. Mukasem vergi ise ürün üzerinden alındığı için tarım arazisi boş kaldığı zaman vergi alınmamaktadır (Cin, 1985: 27).

Öşür: Aşar veya Öşür olarak adlandırılan bu vergi, Osmanlı Devleti'nin tebaasında bulunan Müslüman köylülerin ürettiği tarım ürünlerinden alınan vergidir. Bu vergi aynı, nakdi ve maktu olarak tahsil edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde öşür vergisi reaya kesiminden alınan bir vergi olup vergi miktarı sabit tutulmamaktadır. Öşür vergisinin miktarı üretime göre farklı miktarlarda hesaplanmaktaydı. Öşür vergisinin hangi miktarda tahsil edileceği, vergiyi toplayan kişilerin keyfi uygulamalarına bırakılmayarak vergi miktarı hesaplanırken çiftçinin söz konusu yılda ödeme gücü, ihtiyaçları

ve ne kadar ürün elde edildiği gözetilerek 1/20, 1/10, 1/5 oranında vergi miktarı hesaplanmaktaydı.

Cizye: Osmanlı Devleti'nin vergi sistemi içinde cizye vergisi önemli bir gelir kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu vergi Müslüman olmayan halktan askerlik görevini yerine getirmemeleri halinde alınan vergidir. Osmanlı Devleti'nin fethettiği topraklar merkeze bağlanarak eyalet haline getirilirdi. Bu eyaletlerde yaşayan ve Müslüman olmayan gayrimüslim erkekler devlete cizye vergisi ödemekle mükellef tutulmuşlardır.

2.2. Tekalif-i Örfiye (Örfi Vergiler)

Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihinden itibaren uygulamada geçerli olup padişahın emriyle alınan vergi türleridir (Sayın, 1999):

Tekalif-i Divaniye (Avarız Vergileri): Devletin olağanüstü dönemlerinde devlet giderlerini karşılamak amacıyla, giderlerin ülke nüfusuna bölünerek ortaya çıkartılan ve tebaaya yüklenen ayni, nakdi ve bedeni olarak tahsil edilen vergi türüdür.

Rusûm-ı Örfiye: Devletin yargı organlarının verdiği hizmetler karşısında, doğrudan hizmeti yapan kişiler tarafından tahsil edilen vergilerdir.

Nüzül: Askerlerin gıda ihtiyacını karşılamak amacıyla köylerden temin edilen un, arpa vb. ayni olarak tahsil edilen vergilerdir.

Bedel-i Sürsat: Askerlerin geçtiği veya konakladığı yerlere yakın yerleşim birimlerinde bulunan halktan, belirlenen bir fiyat karşılığında askerlerin un, arpa, et, bal gibi gıda ile yakacak ihtiyaçlarının karşılanması için alınan vergilerdir. Ayni veya nakdi olarak tahsil edilebilir.

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇIKAN AYAKLANMALAR

3.1. Celali İsyancıları

3.2. Patrona Halil İsyancı

3.3. Atçalı Kel Mehmet İsyancı

3.4. Erzurum İsyancıları

3.5. Kastamonu ve Sinop İsyancıları

Osmanlı tarihinde çıkan ayaklanmaların temel sebebi mali konulara dayanmaktadır. Devletin gelir gider dengesini gözeterek halka koyduğu vergiler, zaman zaman devlete karşı isyanların çıkmasına neden olmuştur. Bu isyanlar sonucunda devlet yönetiminde rejim değişikliği söz konusu olmazken isyanların birçoğunda padişah değişikliği yaşanmıştır (Aktan vd, 2002: 6).

3.1. Celali İsyancıları

Celali Ayaklanmaları, Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu en büyük isyanlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Toprağı elinden alınan sipahiler, artan vergi oranları, köylülerin geçim

sıkıntısı çekmesi bu isyanların başlıca sebepleridir. Aynı zamanda vergi toplayan yöneticilerin halkı sömürmelerine karşı tepki gösterilmesi ve devlet tarafından tanınıp bu isyana öncülük eden kişilerden mali rantların geri alınması isyanın diğer sebepleridir (Gökbunar, 2007:9).

17. yüzyıla gelindiğinde çiftçilerin tarım gelirlerinin düşmesine rağmen vergiyi toplayan yönetici kesimin merkez adına yetki kullanımında aşırı davranarak vergi oranlarının 3 kata kadar arttırması hem köylü kesimin devlete olan güveninin azalmasına ve hem de devlete karşı ayaklanma çıkmasına neden olmuştur (Akdağ, 2017: 29). Mevcut durumdan memnun olmayan kişiler kendi içlerinden asker toplayarak bir ordu kurmuş ve devlete karşı isyan hareketini başlatmıştır.

Şeyh Celil İsyanı, Baba Zünnun İsyanı, Kalender Çelebi İsyanı ve Karayazıcı İsyanı Celali İsyan grubunda yer alan başlıca isyanlardır. Bu isyanlar Osmanlı Devleti'nde ekonomik, mali ve sosyal açıdan birçok sonuca sebep olmuşlardır. Tımar Sisteminin eski önemini yitirmesi bu isyanların en önemli sonucu olup aynı zamanda tımar sisteminin güncelliğini kaybetmesi Osmanlı Devleti'nin mali, ekonomik ve ordu yönetimine kadar olumsuz sonuçlar doğmasına neden olmuştur. Tımarlı sipahilerin ordu içerisindeki etkinliğinin azalması, vergi toplama tekniklerinde iltizam ve malikane sistemlerinin ön plana çıkması ve ileriki dönemlerde Osmanlı Devleti'nde iltizamları satın alarak rant grubunu oluşturan ayan grubunun doğmasına sebep olmuştur (Gökbunar, 2007: 9-18).

3.2. Patrona Halil İsyanı

Dönemin şartları içinde ekonomik krizin hâkim olması, buna karşın Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın zevk ve sefa içinde hayat sürmesi ve halkın bu durumdan kaynaklanan hoşnutsuzluğunun artması isyanın sebeplerinden biridir (İnal, 2007: 348; Afyoncu vd, 2010: 188-189). 18. yüzyıl başlarında paranın sürekli olarak değer kaybetmesine rağmen altın ve gümüşün değerinin artması üretimin düşmesine, arzın talebi karşılayamaması nedeniyle fiyatların yükselmesi ve bunun sonucunda da ekonomik durgunluğun yaşanması, vergilerini ödeyemeyen esnaf ve halkın geçim sıkıntısı çekmeye başlamasına neden olmuştur (Tabakoğlu, 1985: 218). Diğer taraftan ordunun sefer hazırlıklarını bir türlü tamamlayamaması ve bu yüzden sefere çıkamaması, bu durumun neticesinde esnafın ve yeniçerilerin zarara uğraması isyanın diğer sebepleri olarak gösterilmektedir. Dönemin mevcut ekonomik koşulları içinde vergileri bile ödeyemeyen esnafa İran savaşını finanse etmek amacıyla perakende mallar üzerinden konulan 'Bid'at' vergisinin uygulanması isyanın patlak vermesine neden olmuştur (Aktan vd., 2002: 6)

Zaman içinde isyan büyüyerek genişlemiş, isyanı bastırmak için devlet yetkilileri karşılığında yüksek meblağda paralar vadederek halkı isyancılara karşı seferberliğe çağırmıştır. Ancak halktan hiç kimse devlet yönetiminin vaatlerine kulak asmamış, bu nedenle isyancılar herhangi bir zorluk yaşamadan padişahı değiştirmişlerdir.

Patrona Halil İsyanı, insanların şahsi menfaatlerinin değil vergi yükü altında ezilen esnaf grubunun içinde bulunduğu zor durumun devlet yönetimine bir yansıması olarak görülmektedir. Nitekim isyan sonucu rejime yönelik herhangi bir harekette bulunulmamış, sadece padişah değiştirilmiştir (Durdu, 2018: 276-277).

3.3. Atçalı Kel Mehmet İsyanı

Bu ayaklanma padişaha veya Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan bir ayaklanma olmayıp, halkın devlet adına vergi toplama yetkisi bulunan mültezimlerin koyduğu ağır ve haksız vergi yüküne karşı yapılmış bir isyandır (Gök, 2007: 159). Halkın ödediği 'avarız' ve 'salarıye' vergilerinin yanı sıra yeniçeri ordusunun kaldırılarak yerine kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun giderlerini karşılamak için kurulan 'Mensure Hazinesi'ne' gelir sağlama amacıyla İktisap Rüsümü adı verilen verginin içeriğinin genişletilmesi halkın üzerindeki vergi yükünü daha da artmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda vergi toplamakla mükellef kişilerin vergi toplama usullerinde yaptıkları haksızlıklar, yolsuzluklar verginin halk üzerinde yarattığı baskının artmasına neden olmuştur (Gökbunar, 2004. 28-29).

Dönemin koşullarına binaen Aydın'da mültezimlerin vergi zulmünden bunalan halkın desteğini alan Atçalı Kel Mehmet isyan hareketini başlatmıştır. Atçalı Kel Mehmet isyanının başlamasına neden olan temel sebep, Osmanlı Devlet idaresinde söz sahibi olan yöneticilerin zaman zaman halka karşı kötü davranması, halktan kaynağı ve konusu belli olmayan vergilerin toplanması, toplanması gereken vergi miktarından daha fazla vergi toplanarak halkın devlete olan güveninin sarsılması gösterilmektedir (Gökbunar, 2004. 28-29). Nitekim Atçalı Kel Mehmet, İzmir İktisap Nazırına bir mektup yazarak bu hareketin amacının devlete karşı gelmek olmadığını, halka karşı kötü yönetimde bulunan idarecilere tepki niteliğinde olduğunu, mültezimlerin vergi toplarken halka baskı kurarak haksız vergi topladıklarını belirtmiş, şeriat hükümlerine göre toplanması gereken vergi miktarını halktan toplayarak İstanbul'a iletmiştir (Başaran ve Haykıran, 2009:160).

3.4.Erzurum İsyancıları

Erzurum isyanlarının temel sebebi vergi kaynaklı olmasıdır. 1906-1907 yıllarında Osmanlı Devleti iki yeni vergi toplama kararı almıştır. Bu vergilerden birincisi kişiler üzerinden alınan 'Şahsi Vergi' iken, diğer vergi evcil hayvanlar üzerine koyulan 'Hayvanat-ı Ehliye Rüsümü' vergisidir (Gök, 2007: 159). Vergi toplamak isteyen devlet ile vergilere karşı çıkan halk karşı karşıya gelmesine rağmen Erzurum halkının başlattığı isyan hareketi başarıyla sonuçlanarak devletin koymuş olduğu vergilerin kesin olarak kaldırılmasını sağlamıştır.

3.5.Kastamonu ve Sinop İsyancıları

Kastamonu isyanının kökeni devletin şahsi vergi koymasıdır. Bazı devlet memurlarının şahsi vergiden muaf olması halkın tepkisini çekmiş, buna karşılık saraya Vali'nin görevden alınmasını salık veren bir dilekçe yazılmış, dilekçeye de saray tarafından herhangi bir cevap verilmemesi üzerine isyancılar telgrafhaneyi ele geçirmişlerdir. İsyancıları ikna etmek için şehrin önde gelen kişilerinden oluşan bir heyet oluşturulmuş, bu heyetin telgrafhaneye gitmesine karşılık, isyancılar heyetteki kişileri saraya gönderdikleri dilekçeye imza atılıp müspet bir karar çıkana kadar rehin aldıklarını bildirmişlerdir. Bunun üzerine halkın talebi olumlu karşılanarak vali ve defterdar görevden alınmış, heyetteki kişiler kurtarılmıştır.

Kastamonu isyanının benzeri Sinop'ta sirayet etmiş, vergiden bunalan Sinop halkı mutasarrıfın yaptığı yolsuzluklar da eklenince isyan çıkarmıştır. Ancak mutasarrıfın görevden alınması koşuluyla isyanı sonlandıracağını söyleyen Sinop halkı dinlenilmiş, mutasarrıf görevden alındıktan sonra isyan sonlanmıştır.

4. OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇIKAN AYAKLANMALARIN VERGİ SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERE ETKİSİ

Osmanlı Devleti'nde vergi hem mali hem idari alanda birçok devlet kurumu ile yakından ilişkili olduğundan vergi Osmanlı için hayati önem taşımaktaydı. Devlet bünyesinde görev alan çalışanlara maaş karşılığı olarak hazineden nakit akçe verilmez bunun yerine reayadan toplanılan vergilerden verilirdi (Akdağ, 1949:538).

Osmanlı Devleti'nin hazine gelirleri büyük oranda vergi gelirlerinden oluşmaktaydı. Köylerde tarımsal araziler üzerinden alınan öşür vergisi, bu verginin gayrimüslimlerdeki karşılığı olan cizye vergisi, şehirlerde ise tüketime dayalı gümrük vergisi ve ihtisab adı altında toplanan pazar vergisi hazineye aktarılan vergilerin en önemli kısımlarıdır (Akdağ, 1955: 27-51). Devlet vergilerin toplanması, giderlerin yapılması ve verginin merkezi hazineye aktarılma aşamasında ortaya çıkabilecek aksaklıkları önleyerek vergi tahsilini kolaylaştırmak amacıyla mukâtaalar oluşturmuştur. Mukâtaaların iltizam yolu ile işletilmesi vergilerin mültezimler aracılığıyla yapılmasını, verginin tahsilinde reaya ile mültezimlerin bir araya gelmesini gerekli kılıyordu (Güran, 2003:3).

17. yüzyıla kadar geleneksel yöntemlerde toplanılan vergi gelirleri merkezi hazinenin gelir ve gider dengesini korumasına yardımcı olmuştur. Ancak 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin uzun ve yorucu savaşlara girmesi, savaş teknolojisinde yaşanan değişimler orduda yenileşmeyi zorunlu kıldığından artan hazine giderleri karşısında devletin geleneksel gelir kaynakları yetersiz kalmıştır. Osmanlı Devleti gelirlerini arttırmak amacıyla sıkı vergi politikası uygulamış, halkın ödediği halihazırda mevcut bulunan bazı vergilerin oranlarını arttırırken diğer yandan birçok yeni vergi koymuştur. Bunun sonucunda belirli bir ödeme gücü olan halk üzerinde verginin yarattığı baskı hissiyatı iyiden iyiye kuvvetlenmiştir. Artan vergi yükü ile birlikte vergi toplamakla yükümlü devlet görevlilerinin görevi kötüye kullanması, yolsuzluk yapması ve verginin tahsili sırasında reaya kesimini zor kullanması halkın devlete olan güveninin azalmasına ve ayaklanmalar çıkmasına sebep olmuştur. Ayaklanmaların hem devlet yönetiminde padişah değişikliğine kadar varan olumsuz neticeleri, hem de vergi gelirlerinin toplanmasını sekteye uğratarak hazineyi zor duruma sokması Osmanlı Devleti'nin vergi sisteminde birtakım yenilikler yapmasını zorunlu kılmıştır.

18. yüzyılın sonlarına doğru vergi sisteminde reform hareketleri başlamış, devletin kuruluşundan itibaren uygulanan geleneksel vergi toplama yöntemleri bırakılarak daha modern yöntemler ön plana çıkmıştır (Genç, 2000:92). Yenilenmesi planlanan mali kurumların sürece adaptasyonunu kolaylaştırmak, devletin diğer kurumları ile koordinasyonu hızlandırmak ve yapılacak reform hareketlerinin neler olduğuna karar vermek maksadıyla Tanzimat Dönemi'nde birçok meclis ve komisyon kurulmuştur. Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyye, Meclis-i Muhâsebe, Islahat-ı Mâliyye Komisyonu, Meclis-i Âla-i Hazâin ve Divan-ı Muhâsebat bu komisyonlar arasında en önemlileridir (Şener, 2007:113).

Tanzimat Dönemi'nde yapılacak reformların odak noktası verginin konulması ve tahsilinin nasıl yapılacağı hususları üzerine olmuştur. Bu nedenle ilk olarak tekâlif-i şer'iyeye vergilerinden sadece öşür, ağnam ve cizye vergileri yürürlükte kalmış, bunun dışındakiler ile tekâlif-i örfiyeye vergileri kaldırılmıştır. Bu vergiler yerine "ancemaatin vergi" denilen tek bir vergi konulmuştur (Sayın, 1999:359). Vergi mükellefiyetinde Müslüman, gayrimüslüman ayrımı kaldırılarak tebaa ayrımı yapılmaksızın herkese tahakkuk ettirilen ancemaatin vergisi, zaman içinde birçok şikâyet almasından dolayı kademe kademe kaldırılmıştır (Şener, 2007:113).

Tanzimat Dönemi'nde vergi sisteminde yapılan değişikliklerden bir diğeri de vergilerin memurlar aracılığıyla toplanmaya başlaması olmuştur. Bu nedenle mültezim, vali, âyan ve voyvoda unvanına sahip kişilerin vergi toplama yetkisi kaldırılarak taşrada vergi idareleri kurulmuştur. Mültezim, vali, âyan ve voyvoda gibi vergi tahsilinde söz sahibi kişilerin yetkilerinin elinden alınması, bu alanda bir boşluğa sebep olmuş, devlet bu boşluğu gidermek amacıyla vergilerin muhassıllar aracılığıyla tahsil edilmesini kararlaştırmıştır. Ancak vergi idarelerinin yeni kurulmuş olmasından dolayı henüz köklü bir geçmişe sahip olmaması ve muhassıllık idaresinin eskiden vergi tahsilinde söz sahibi olan kimselerin çıkarlarına ters düşmesi gibi nedenlerden ötürü vergi tahsilinde atılan adımlardan olumlu netice alınamamasına, tekrar iltizam sistemine dönülmesine neden olmuştur (Öner, 2005:354).

Tanzimat Dönemi'nde birçok alanda reformlar yapılmasına rağmen mali alanda yapılan reform hareketlerinden 1854 yılında artan dış borçlar ve 1856 yılında yapılan Islahat Fermanı'nda verilen taahhütler nedeniyle 1860'lara kadar başarılı sonuçlar alınamamıştır. Osmanlı Devleti içinde bulunduğu mali bunalımı atlatmak amacıyla içinde yabancı üyelerinde bulunduğu Islahat-ı Maliye Komisyonu'nu kurmuştur. Komisyon buhranın nedenlerini araştırarak, mali alanda oluşan tıkanıklığın nasıl giderileceği hususunda bir rapor hazırlamış, Osmanlı Devleti hazırlanan bu rapora göre süratle reform hareketlerine başlamıştır. Reformist hareketlerin başında Osmanlı maliyesinde çok başlılığın giderilmesi, idarenin tek elden yürütülmesi ve karmaşık olan vergi sistemini düzenleme adımları gelmiştir (Öner, 2005:356).

1861 yılı itibariyle hız kazanan reform hareketleri kapsamında ilk olarak 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaşması'ndan kalan gümrük resimleri revize edilmiştir. Tütün ve tuz üretimi tekelleştirilmiş, gümrük ve tekel gelirlerine yeni standartlar kazandırılmıştır. Uygulamada sıkıntılar çıkan ancemaatin vergisi ile Islahat Fermanı'nda herkesten eşit vergi alınmasına karar verilen madde gereği gayrimüslim erkeklerden alınan cizye vergisi kaldırılmıştır. Diğer taraftan cizye vergisi bedel-i nakdi adında yeni bir vergiye dönüştürülürken, damga, harç ve yol vergisi gibi ilk defa tahsil edilecek yeni vergiler getirilmiştir. Osmanlı Devleti vergi sisteminde yaptığı reformlara hız kazandırırken bir taraftan da günümüz vergi sisteminin temellerini atmıştır (Öner, 2005:356).

Vergi sisteminde yapılan yeniliklerden bir diğeri de vergi sisteminde oluşan anlaşmazlıkların giderilmesi konusunda olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti, vergiyi toplayan kişiler ile halk arasında yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle devlete karşı ayaklanmalar ve bu durumun devlet idaresi üzerindeki olumsuz neticeleri ile uzun bir süre uğraşmak zorunda kalmıştır. Devlet yönetimini tehlikeye sokan bu durumlara tekrar yol açmamak amacıyla Osmanlı Devleti 1868 yılında Şura-yı Devleti kurarak vergi konusunda yaşanan uyuşmazlıkların vilayetlerde idare meclisleri tarafından çözüme kavuşturulmasını amaçlamıştır. Aynı zamanda idare meclislerinin aldığı kararları temyiz mercilerine başvurulmak suretiyle alınacak kararlar için bir denetim mekanizması da oluşturmuştur (Öner, 2005:356).

5. SONUÇ

Geniş coğrafyalarda toprak sahibi olan Osmanlı Devleti, birçok farklı ırk, dil, din ve kültüre mensup millet üzerinde hakimiyet kurmuştur. 600 yıl boyunca varlığı devam eden Osmanlı Devleti, kendine özgü kurduğu vergi sistemi ile uzun yıllar boyunca farklı tebaaları yönetmiştir. Osmanlı Devleti vergi sisteminde geliştirdiği vergi toplama usulü ile hem eyaletlerden toplanan vergiler giderler yapıldıktan sonra merkez hazinesine aktarılıyor hem de tımarlı sipahiler aracılığıyla orduya asker yetiştiriliyordu. Sistemin en önemli yanı ise devletin kasasından

herhangi bir para çıkışı olmadan köylerde topraklar ekiliyor, bu topraklardan vergiler kazanılıyor aynı zamanda ordunun asker ihtiyacı karşılanıyordu.

Osmanlı Devleti uzun yıllar birçok devletle karşı karşıya gelerek savaşmış, kazandığı savaşlar sayesinde bir taraftan toprakları genişlerken diğer taraftan hazineye aktarılan savaş ganimetleri Osmanlı maliyesini güçlü kılmıştır. 17. yüzyıla kadar oldukça güçlü bir yapıya sahip olan Osmanlı hazinesinin bu yüzyıldan itibaren girdiği savaşlardan mağlup ayrılması savaş ganimetlerinden yoksun kalmasına, savaşların uzun sürmesi maliyeye ek yük binmesine, savaş teknolojilerindeki değişim ise orduda yenileşmek için yeni finansman kaynaklarına ihtiyacı gerektiriyordu. Bu durum karşısında iç borç, dış borç kanallarını tüketen Osmanlı Devleti yeni finansman kaynağı olarak vergilerde artış ve yeni vergi koyulması gibi seçeneklere yönelmiştir. Verginin oluşturduğu baskı nedeniyle halkın vergiden memnun olmaması, vergiyi toplayan kişilerin halka zulmetmesi, haksız vergi koyulması Osmanlı Devleti'nin vergilemede adalet ve eşitlik ilkelerini baz almasına rağmen halk arasında zaman zaman ayaklanma hareketleri başlamasına sebep olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin dış arenada savaşlarla uğraşırken iç siyasette ayaklanmalarla uğraşması devleti hem siyasi hem de mali olarak yıpratmıştır. Çeşitli zamanlarda farklı sebeplerle yaşanan ayaklanmalara karşı Osmanlı Devleti öncelikle ayaklanmaların tamamının vergi vb. ekonomik sebeplere bağlı olmamasına rağmen birçok ayaklanmanın altında halk ile devlet arasında geleneksel vergi toplama yöntemlerinden kaynaklı sorunlarının yattığını tespit etmiş ve bu amaçla vergi sistemine yönelik köklü çözümler üreterek bu ayaklanmaları sonlandırmak için bir dizi reform uygulamalarına başlamıştır. Bu amaçla yapılan ıslahatlar ile devletin diğer kurumları arasında uyum sürecini hızlandırmak için birçok farklı komisyon kurulmuş, farklı tebaalara yönelik vergiler kaldırılarak, tek vergi sistemi getirilmiştir. Vergilerin memurlar aracılığıyla toplanması kararlaştırılarak, taşrada vergi idareleri kurulmuştur. Vergi sistemindeki anlaşmazlıkların giderilmesi yönünde yeni kurumlar kuran Osmanlı Devleti aynı zamanda günümüz vergi sisteminin temelini oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin yaptığı reformlar ile Osmanlı mali sistemi sil baştan yenilenmiş, modern bir yapı oluşturulmuştur. Hazinesinin eski gelir kaynakları yerini yeni gelir kaynaklarına bırakarak, vergi gelirlerinin büyük bir kısmı eski sisteme nazaran devlet denetimi altına girmiştir. Bu sayede gelirleri artan Osmanlı Devleti'nin hazinenin finansman ihtiyacı yenilenen sistemle birlikte karşılanmıştır.

KAYNAKÇA

Afyoncu, E, Önal, A & Demir, U., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyenlar ve Darbeler*. 1.Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010.

Akdağ, M., "Celali İsyenlarının Başlaması", Ankara, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1243/14194.pdf>.

(Erişim Tarihi: 22.03.2017: 10:20).

Akdağ, M., *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi (1243–1453)*. İstanbul: Cem Yayınları, 1995.

Akdağ, M., "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", AÜDTCF Dergisi XIII (1–2) : 2. 1955.

- Akdağ, M., “*Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti*”, Belleten, Cilt: XIII, No: 51, s.497–571, 1949.
- Aktan, C.C., Dileyici, D., Saraç, Ö., “Osmanlı Tarihinde Vergi İsyanları-II”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt: 8, Sayı: 1, 2002.
- Aktan, C.C., Dileyici, D., Saraç, Ö., “Osmanlı Tarihinde Vergi İsyanları-I”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt: 7, Sayı: 2, 2002.
- Akgündüz, A., *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri- 1. Kitap Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, Fey Vakfı Yayınları, 1990.
- Başaran, M., Haykıran, A., Sarıbey “Osmanlı Merkezi Yönetimine Taşranın Direnişi: Atçalı Kel Mehmet Ayaklanması”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 12, Sayı: 22, 2009.
- Cin, H., *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Boğaziçi Yayınları, 1985.
- Durdu, M., Sivil İtaatsizlik Kavramı ve Vergi İtaatsizliği. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26(2), 255-290, 2018.
- Genç, M., *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul,2000.
- Giray, F., *Maliye Tarihi*, Bursa: Ezgi Yayınları, 2001.
- Gök, K., Vergi Direncinin Gelişimi. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 22(1), 143-163, 2007.
- Gökbunar, A.R., *Celali Ayaklanmalarının Maliye Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yönetim ve Ekonomi, 14(1), 1-24, 2007.
- Gökbunar, A.R., “Atçalı Kel Mehmed Ayaklanması: Vergiye Farklı Bir Başkaldırı Örneği”, Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt:11, Sayı: 1, 2004.
- Güran, T., *Osmanlı Mali İstatistikler Bütçeler 1841–1918*, DİE Yayını, Tarihi İstatistikler Dizisi, C.7, Ankara, 2003.
- İnal, H.İ., *Osmanlı Tarihi*, Nokta Kitap, İstanbul, 2007.
- Öner, E., *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare*, Maliye Bakanlığı APK Yayın No: 2005/369, 2005.
- Sayın, A.V., *Tarih-i Mali -Kuruluşundan Kanuni Döneminin Sonuna Kadar- Osmanlı Maliye Tarihi (1299-1566)*, Maliye Bakanlığı APK Yayın No: 2000/356.
- Sayın, A.V., *Tekalif Kavaidi*, Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 1999/352, 1999.
- Şener, A., *Sona Doğru Osmanlı*, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2007.
- Tabakoğlu, A., “*Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*”, İstanbul Dergâh Yargıları: 117, Tarih Dizisi: 10, 1985.

Ünal, M.A., *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta: Fakülte Kitapevi, 2002.

ERGENLERDE İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE YEME BOZUKLUKLARI ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisan Öğrencisi,

Berna ÇALIŞKAN

Dokuz Eylül Üniversitesi,

bernacaliskan85@gmail.com - 0009-0003-5906-5503

Doç. Dr, Zekavet KABASAKAL

Dokuz Eylül Üniversitesi,

zekavet.kabasakal@deu.edu.tr- 0000-0002-3450-1060

ÖZET

Ergenlik/adölesan dönem, çocuklukla yetişkinlik arasında yaşanan fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden hızla değişimlerin olduğu gelişimsel bir dönemdir. Bu dönemde İnternetin kontrolsüz ve aşırı kullanımı yeme davranışını olumsuz yönde etkileyerek sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu çalışmada ergenlikte internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları üzerine yapılan araştırmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2015-2024 yılları arasında yayınlanan 2912 çalışma içerisinde 27 araştırma, doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın verileri Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), ProQuest, Google Akademik veri tabanları ve diğer internet arama motorlarından elde edilen verilerle sınırlıdır. Araştırma sonuçlarına göre çalışma grupları ergenlik dönemi, adölesanlar ve lise öğrencileri olarak isimlendirilmiştir. Ancak yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun isminin ergenlik dönemindeki bireyler olarak adlandırıldığı görülmüştür. Yıl olarak bakıldığında Türkçe alanyazında 2020-2024 yılları arasında 2015-2019 yıl aralığından daha fazla çalışma yapıldığı görülmüştür. Araştırmaların en çok nicel yöntemlerden ölçek uygulaması yöntemiyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak ergenlik döneminde yoğun internet kullanımı/internet bağımlılığı uygunsuz ve kalitesiz beslenme davranışların olduğu görülmüştür. İnternet bağımlılığı, ergenlerin yaşam tarzı davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergenler, İnternet bağımlılığı, Yeme Bozuklukları, Lise Öğrencileri, Adölesanlar

Abstract

Adolescence is a developmental period characterized by rapid physical, psychological, and social changes occurring between childhood and adulthood. Uncontrolled and excessive use of the Internet during this period can negatively affect eating behavior and lead to health problems. This study aimed to examine research on internet addiction and eating disorders during adolescence. For this purpose, 27 studies were examined using document analysis method among 2912 studies published between 2015 and 2024. The data of the study are limited to the

data obtained from the Higher Education Council National Thesis Center (YÖKTEZ), ProQuest, Google Scholar databases, and other internet search engines. According to the research results, study groups were named as adolescence, adolescents and high school students. However, it was observed that the majority of the studies were referred to as individuals in adolescence. When looked at by year, it was observed that more studies were conducted in the Turkish literature between 2020-2024 than between 2015-2019. It is understood that the majority of the researches were conducted with quantitative methods, particularly through scale application method. In conclusion, it was observed that intense internet use/internet addiction during adolescence is associated with inappropriate and poor quality eating behaviors. Internet addiction negatively affects the lifestyle behaviors of adolescents.

Keywords: Adolescents, Internet addiction, Eating disorders, High school students, Adolescents

GİRİŞ

21. yüzyılın önemli buluşlarından biri olan internet, dünya üzerinde var olan ağların ortak bir protokol çerçevesinde iletişimine ve birbirleriyle kaynaklarını paylaşmasına yarayan ağlar arası bir ağıdır (Ögel, 2012, s.150 akt. Tecimer, 2021). Teknolojinin gelişimiyle beraber internet kullanımı hayatımıza girdi. Sosyalleşme, bilgi, iletişim ve eğlence gibi yaşamın her alanında önemli bir yer tutmaktadır (Yıldırım, 2016; Boyacı, 2019). Yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan internetin bu kadar yaygın kullanım sebeplerinden birisi kolay ulaşılabilir olmasıdır (Hendekci ve Aydın Avcı, 2020). Bu durum beraberinde bazı dezavantajları getirmiştir. Ev, okul, iş gibi bağlamlarda her konuda her yaş grubunun erişimine açık olan internetin aşırı ve bilinçsiz kullanımı sonucunda internet bağımlılığı, sorunlu/problemlili internet kullanımı kavramları ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2016; Yılmaz, 2017 Timur, Metin ve Bakış, 2023). İnternet bağımlılığının standartlaştırılmış bir tanı ve değerlendirme kriteri yoktur ancak Young (2004) tarafından tanımlanan internet bağımlılığı; genel olarak internetin aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, internette geçirilen süreye gittikçe daha fazla ihtiyaç duyulması, internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, yoksun kaldığında aşırı sinirlilik, gerginlik, huzursuzluk gibi hallerin ortaya çıkması ve kişinin iş, sosyal ve ailevi hayatının giderek bozulmasıdır (Bozkurt, Şahin ve Zoroğlu, 2016; Tecimer, 2021). TÜİK (2023) verilerine göre internet kullanım oranı, 16-74 yaş aralığındaki bireylerde 2022 yılında %85,0 iken 2023 yılında %2.1' lik bir artışla %87,1 olmuştur. Literatür incelendiğinde internet bağımlılığıyla neredeyse her yaşta karşılaşılabilceği görülse de özellikle 12-18 yaş arası bireylerde büyük bir risk haline gelmiştir (Yıldırım, 2016; Yılmaz, 2017; Boyacı, 2019).

Ergenlik (adölesan) dönemi, fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimin en hızlı olduğu gelişim dönemidir (Özturan, 2023). Çocukluk ve yetişkinlik arasında köprü görevi sağlayan bu dönemdir. Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)' nin (2001) ergenlik tanımı; "Fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psikososyal olgunlaşma ile başlayan, bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönem olup, hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerle karakterizedir." şeklindedir (Yılmaz, 2017). Bu dönemde sergilenen her türlü tutum ve davranış sağlık üzerinde

oldukça etkilidir (Hendekci ve Aydın Avcı, 2020). İnternet bağımlılığı ise ergenlerle için riskli bir davranıştır (Yılmaz, 2017). Günümüzde çocuklar teknoloji çağının içine doğmaktadırlar. Ergenlikte ise teknolojiye aşinalık, ilgi, merak ve kimlik arayışı gibi nedenler sonucunda interneti en sık kullanan yaş grubudur. Ayrıca Covid-19 pandemisinin de kullanım sıklığının artmasında önemli bir etken olduğu görülmüştür. Ergenler interneti, ödev ve araştırma yapmak, çevrimiçi oyunlar oynamak, film izlemek, müzik dinlemek, sosyalleşme ve pornografi gibi amaçlarla günlük yaşamda işlevi bozacak seviyede yani bağımlılık derecesinde kullanmaktadırlar (Yıldırım, 2016; Yılmaz, 2017). Bu durum ise birçok riski beraberinde getirmektedir (Yıldırım, 2016; Kürklü vd., 2020). Gelişim döneminde olan ergenlerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimi sekteye uğrayabilmektedir (Orbatu, Daşdemir ve Bektaş, 2023). Sonuç olarak akademik başarıda düşüşe, aile ilişkilerinde bozulmaya, sosyal izolasyona ve sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Uyku problemleri, kas ve iskelet sistemi sorunları, fiziksel inaktivite, sağlıksız ve düzensiz beslenme yaşanan önemli sağlık sorunlarıdır (Muslu ve Gökçay, 2019; Hendekci ve Aydın Avcı, 2020; Kürklü vd., 2020; Tecimer, 2021).

En temel ihtiyacımız olan yemek yeme davranışı aile yapısı, içinde bulunulan çevre, psikolojik faktörler, hastalıklar, iştah, medya etkisi gibi birçok faktörden etkilenerek birbirinden farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır (Bulat Besin, 2021). Yeme bozukluğu, sosyal işlevselliği bozan, fiziksel ve psikolojik sağlığı bozan yeme davranışıdır. Bireylerin beslenme döngüleri bozulmuştur gereğinden fazla miktarda yemek obezite, kalp damar hastalıkları, sindirim sistemi rahatsızlıkları gibi sorunlara yol açmaktadır. Gereğinden az yemek yeme ise vücudun ihtiyacı olan besin miktarının alınmaması sonucu kilo kaybına, menstrual döngüde bozulmalara hatta malnütrisyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bulat Besi, 2021). En hızlı gelişim dönemi olan ergenlik döneminde beslenmenin önemi büyüktür (Orbatu vd., 2023). Ergenin yaşam biçimi ya da hatalı beslenme alışkanlıkları sonucu ortaya çıkan yeterli ve düzenli beslenmemek sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Ergenlerin internet başında geçirdikleri süre artmasıyla beraber en sık karşılaşılan beslenme sorunları; öğün atlanma, bilinçsiz besin tüketimi, karbonhidrat ve yağ oranı yüksek atıştırma ve fast-food tarzı yiyecekler tüketme davranışları artmaktadır (Kürklü, 2020; Özturan, 2023). İnternet bağımlılığını sonucu ortaya çıkan yiyecek tüketme davranışlarının sebep olduğu en önemli sağlık sorunlarından birisi obezitedir (Hendekci ve Aydın Avcı, 2020). Obezite, sağlığı bozacak ölçüde vücutta anormal veya aşırı yağ birikmesi olarak tanımlanmaktadır (Orbatu vd., 2023). İnternet kullanım süresi arttıkça tüketilen atıştırmalık miktarındaki artış, öğünlerin düzensiz olması, hareketsizlik sonucu metabolizmanın yavaşlaması ve yiyecek reklamları obezite için risk faktörüdür (Muslu ve Gökçay, 2019).

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. “Sistematik Derleme (SD), belli bir konuda hazırlanmış araştırma sorusuna yanıt bulmak için, belirlenmiş ölçütlere uygun olarak aynı konuda yapılmış çalışmaların sistemli ve yan tutmadan taranması, bulunan çalışmaların geçerliğinin değerlendirilmesi ve sentezlenerek birleştirilmesidir” (Çınar, 2021). Ergenlerde internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları konularında yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Çalışmaya ergenler, adölesanlar, lise

öğrencileri, ortaokul öğrencileri ve gençlerle internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları üzerine yapılan araştırmalar dahil edilmiştir. İncelenen çalışmalar Tablo 1’de verilmiştir. “Ergenler, internet bağımlılığı, yeme bozuklukları, lise öğrencileri, adölesanlar; adolescents, internet addiction, eating disorders, high school students, adolescents” anahtar kelimeleri Google Akademik, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve Dokuz Eylül Üniversitesi kütüphane veri tabanından aratılmıştır. Sonuç olarak 2015-2024 yılları arasında yapılmış toplam 27 araştırma çalışmaya dahil edilmiştir.

Erişilen çalışmaların 17’ si araştırma makalesi, 4’ ü derleme makale, 5’i yüksek lisans tezi ve 1’ i tıpta uzmanlık tezidir. İncelenen çalışmalarla ilgili elde edilen bulgular aşağıda sıralanmaktadır.

BULGULAR

Tablo 1. Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Yeme Bozuklukları Konularında Yapılan Çalışmalar

Araştırma Kodu/İsmi	Yazar(lar) ve Yıl	Örneklem Grubu	Ülke	Değişkenler	Veri Toplama Araçları	Araştırma ve Veri Analiz Yöntemi
Adölesanlarda teknoloji bağımlılığı	Timur, Metin ve Bakış (2023)	Adölesan yaş grubu (n=2452)	Türkiye	İnternet bağımlılığı düzeyle rinin ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Adölesanlarda İnternet Bağımlılığı İle Beslenme Egzersiz Davranışları Arasındaki İlişki	Hendeki ve Aydın Avcı (2020)	6, 7 ve 8. sınıftaki adölesan dönem öğrenciler(n=440)	Türkiye	İnternet bağımlılığı ve beslenme egzersiz davranışları	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Lise öğrencilerinde yeme tutumları ve internet bağımlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi	Dalgacı (2016)	Lise öğrencisi (n=301)	Türkiye	Yeme tutumlarının ve internet bağımlılığının cinsiyet, sınıf düzeyi, beden kilo indeksi, kilo memnuniyeti, annebabanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, sosyal medya kullanma durumu, sosyal medyada	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi

kalma
süresi ve
sosyal
medyayı
kullanma
ortamı

Bir ilçe merkezinde lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığının yeme tutumu ile ilişkisi	Özturan (2023)	Lise öğrencileri (n=214)	Türkiye	Sosyal medya bağımlılıkları ile yeme davranış tutumları	Ölçek uygulaması	Nitel araştırma yöntemi
Halk sağlığı gözüyle akıllı telefon bağımlılığı ve ergenlik	Dayısal ve Yılmaz (2020)	Ergenlik dönemi	Türkiye	Akıllı telefonu bağımlılığının ergenlik döneminde ortaya çıkardığı sorunlar	Derleme	Nitel araştırma yöntemi
Bir grup lise öğrencisinin internet kullanımlarının beden algıları ve yeme tutumları ile ilişkisi	Yılmaz (2017)	Birinci ve son sınıf lise öğrencileri (n=274)	Türkiye	Problemleri internet kullanımı, beden algıları ve yeme tutumları	Ölçek uygulaması	Nitel araştırma yöntemi
Ergenlerde çağın hastalığı: teknoloji bağımlılığı	Ektiricioğlu, Arslantaş ve Yüksel (2020)	Ergenler	Türkiye	Teknoloji bağımlılığı, tarihsel gelişim süreci, risk faktörleri ve ruhsal hastalıklarla ilişkisi, teknoloji bağımlılığının değerlendirilmesi, teknoloji bağımlılığının önleme ve müdahale	Derleme	Nitel araştırma yöntemi

çalışmaları

Adölesanlarda internet bağımlılığı, uyku kalitesi ve beslenme-egzersiz davranışlarının klinik obezite ile ilişkisi	Orbatu, Daşdemir ve Bektaş (2023)	Sağlıklı ve obez adölesanlar (n=400)	Türkiye	İnternet bağımlılığı, uyku kalitesi ve beslenme-egzersiz davranışlarının klinik obezite ile ilişkileri	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Adölesanlarda sosyal medya, dijital oyun ve internet bağımlılığının; yeme ve uyku bozuklukları üzerine etkisinin incelenmesi	Bulat Besin (2021)	Lise öğrencileri ve veliler (n=400)	Türkiye	Sosyal medya, dijital oyun ve internet bağımlılıklarının yeme ve uyku bozuklukları üzerine etkilerinin	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkilerine dair bir araştırma	Büyükgebiz Koca ve Tunca (2019)	10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri (n=15)	Türkiye	İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkilerinin	Ölçek uygulaması ve yarı yapılandırılmış görüşme	Karma araştırma yöntemi
Adölesanlarda sosyal medya kullanımı ile sağlıksız beslenme alışkanlıkları ve aşırı vücut ağırlığı arasındaki ilişkiler	Sampasakanya, Çaput ve Hamilton (2015)	7. sınıftan 12. sınıfa kadar olan öğrenciler (n=9.858)	Canada	Sosyal ağ siteleri içinde geçen zaman, sağlıksız yeme davranışları ve vücut ağırlığı	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi

Ergenlerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile sosyal görünüş kaygıları ve yeme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Yiğit (2022)	Lise öğrencileri (n=455)	Türkiye	Sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile sosyal görünüş kaygıları ile yeme tutumları	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Lise öğrencilerinde problemlı internet kullanımı ile beslenme egzersiz tutumları arasındaki ilişki	Budak, Ünveren, Kayhan ve Budak (2018)	Lise öğrencileri (n=402)	Türkiye	Problemlı internet kullanımı ile beslenme egzersiz tutumları	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Ergenlerde internet bağımlılığının obezite ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi	Yıldırım (2016)	Lise öğrencileri (n=384)	Türkiye	İnternet bağımlılığının benlik saygısı ve obezite	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Ergenler ve genç yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığının yeme davranışları ile doğrudan ve dolaylı ilişkilerinin yapısal denklem modellemesi	Mohsenpour, Karamizadeh, Barati, Boldaj, Ferns ve Akbarzadeh (2023)	12-22 yaş ruhsal bozukluk tanısı almamış öğrenciler	İran	Sosyal medya bağımlılığı, yeme davranışı ve beden imajı	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Ergenlerde yeme bozuklukları belirtileri ve aşırı internet kullanımı: içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının rolü	Šablaturová, Gottfried, Blinka, Ševčíková ve Husarova (2021)	Ergenler (n=7083)	Slovakya	Yeme bozuklukları ve aşırı internet kullanımı	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Adölesanlarda internet bağımlılığının yeme davranışları, obezite ve uyku kalitesi üzerine etkisinin değerlendirilmesi	Seremet Küçük, Özyıldırım, Karaçıl, Ermutcu, Suna ve	12-18 yaş adölesanlar (n=476)	Türkiye	İnternet bağımlılığı, yeme davranışları, obezite ve uyku kalitesi	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi

	Kamarlı Altun (2023)					
Aile tutumları ve medya faktörünün, ergenlik dönemindeki kadın bireylerin yeme tutumları ve beden imaj kaygısına etkisinin yeme bozuklukları ile ilişkisinin incelenmesi	Erkul (2024)	Ergenlik dönemindeki kadın bireyler	Türkiye	Medya, Aile tutumu, yeme tutumları, beden imajı etkisini ve bozuklukları	Derleme	Nitel araştırma yöntemi
Gençler arasında yeme bozukluklarının yaygınlığı ve sosyal medya bağımlılığı ile ilişkisi	Muştaq, Ashraf, Hamed, İrfan, Shahid, Kanwal, Arslan Aslam, Shahid, Koh-E-Noor, Shazly, Khan ve Jordan (2023)	14-25 yaş arası gençler (n=350)	Pakistan	Yeme bozuklukları ve sosyal medya bağımlılığı	Ölçek uygulaması	Nitel araştırma yöntemi
Assiut şehrindeki ergenler arasında internet bağımlılığının beslenme davranışları üzerindeki sonuçları	Mekhemer, Ahmed, Hassan (2019)	Assiut şehrindeki ergenler (n=400)	Mısır	İnternet bağımlılığı ve beslenme davranışları	Ölçek uygulaması	Nitel araştırma yöntemi
Çinli ergenlerde anksiyete, depresyon, cinsiyet, obezite ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki: kısa süreli boylamsal bir çalışma	Li, Hou, Yang, Jian ve Wang (2019)	Çinli ergenler (n=1545)	Çin	Anksiyete, depresyon, internet bağımlılığı, cinsiyet ve obezite	Ölçek uygulaması	Nitel araştırma yöntemi
Ergenlerde Ebeveynlerle Yaşama Durumu, Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Sorunlu Beslenme Davranışları Arasındaki İlişki	Kabbaro, Wulan ve Hamiyati (2023)	Jakarta'daki ortaokul öğrencileri (n=230)	Endonezya	Akıllı telefon bağımlılığı ile sorunlu beslenme davranışları	Ölçek uygulaması	Nitel araştırma yöntemi
Öğrencilerde yeme bozukluklarının belirleyicisi olarak sorunlu internet kullanımı: sistematik bir inceleme ve meta-analiz çalışması	Hinojoo-	12 çalışma	İspanya	Sorunlu	Derleme	Nitel araştırma

	Lucena, Aznar-Díaz, Cáceres-Reche, Trujillo-Torres ve Romero-Rodríguez (2019)	(sistem atik inceleme) ve 10 çalışma meta-analiz (n=16.520)		internet kullanımı ile ilişkili yeme bozuklukları	rma yöntemi	
Ekran süresi, internet bağımlılığı ve diğer yaşam tarzı davranışlarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki ortaokul öğrencilerinde obezite ile ilişkisi	Aşut, Abuduxike, Acar-Vaizoğlu ve Cali (2019)	Ortaokul öğrencileri (n=469)	KKTC	Ekran süresi, internet bağımlılığı, diğer yaşam tarzı davranışları ve obezite	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Güneybatı Japonya'daki lise öğrencileri arasında internet bağımlılığı, yaşam tarzı davranışları ve dış çürükleri arasındaki ilişkiler	Iwasaki, Kakuta ve Ansai (2022)	Lise öğrencileri (n=1562)	Japonya	Sağlıklı yaşam tarzı davranışları, internet bağımlılığı ve dış çürükleri	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Adölesanlarda problemli akıllı telefon kullanımı ile birlikte görülen yiyecek bağımlılığı ve duygusal yeme davranışları nasıl bir araya geliyor?	Park, Hwang, Lee ve Bhang (2022)	Ergenler (n=209)	Kore	Yiyecek bağımlılığı ve sorunlu akıllı telefon kullanımı	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi
Ergenlerde sorunlu internet kullanımı ile sağlıklı yaşam tarzı davranışları ve sağlık şikayetleri arasındaki ilişkiler	Klavina, Veliks, Zusa-Rodke, Porzovs, Aniscenko ve Bebris-Fedotova (2021)	11-18 yaş arası ergenler (n=396)	Letonya	Problemler, internet kullanımı, psikososyal davranışlar, öznel sağlık şikayetleri ve sağlıklı yaşam tarzı alışkanlıkları	Ölçek uygulaması	Nicel araştırma yöntemi

Tablo 2. Çalışmaların yurt içi/yurt dışı dağılımı

	Araştırma Sayısı
Yurt içi literatür	15
Yurt dışı literatür	12

Tablo 2’de ergenlerde internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları konularında yapılan çalışmalara ilişkin araştırmaların yurt içi ve yurt dışı alan yazına göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre araştırmaların 15’ i yurt içi alan yazın, 12’si yurt dışı alan yazın içerisinde yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışmaların içerik dağılımı

Araştırma içeriği	Araştırma Sayısı
İnternet Bağımlılığı	12
Problemlili/Sorunlu İnternet Kullanımı	5
Sosyal Medya/Medya Bağımlılığı	6
Akıllı Telefon/Teknoloji Bağımlılığı	4

Tablo 3’ te araştırmaların içeriğinin dağılımı bulunmaktadır. Tabloya göre çalışma içeriğinde, ergenlerin internet bağımlılığı ve yeme bozukluklarının incelendiği ve değerlendirildiği 12 çalışma, problemlili/sorunlu internet kullanımı ve yeme bozukluklarının incelendiği 5 çalışma, sosyal medya/medya bağımlılığı ve yeme bozukluklarının incelendiği 6 çalışma ve akıllı telefon/teknoloji bağımlılığının incelendiği 4 çalışmaya yer verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaların türlerine göre dağılım

Araştırma türü	Araştırma Sayısı
Araştırma Makalesi	17
Derleme Makale	4
Yüksek Lisans Tezi	5
Tıpta Uzmanlık Tezi	1

Tablo 4’te ergenlerde internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları konularında yapılan çalışmaları değerlendiren araştırmaların türleri bulunmaktadır. Çalışmada yer alan 27 araştırmanın 17’ si araştırma makalesi, 4’ ü derleme makale, 5’i yüksek lisans tezi ve 1’ i tıpta uzmanlık tezidir.

Tablo 5. Çalışmaların yapıldıkları yıllara göre dağılımı

Çalışmaların yapıldığı yıl aralığı	Araştırma Sayısı
2015-2019	10
2020-2024	17

Tablo 5’de ergenlerde internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları konularında yapılan araştırmaların yapıldığı yıl aralıkları yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında 2015-2024 yılları arasında yapılan çalışmalar değerlendirilmektedir. Tablo incelendiğinde Türkçe alanyazında 2020-2024 yılları arasında 2015-2019 yıl aralığından daha fazla çalışma yapıldığı görülmüştür.

Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Yeme Bozukluklarını İnceleyen Araştırmalara Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Bu çalışmada ergenlerde internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. İncelenen 27 çalışmadan 18' i araştırma makalesidir. Araştırmaların değişkenleri ve örneklemi Tablo 1' de verilmiştir. Yapılan araştırmaların 17' sinde nicel araştırma yöntemi olan ölçek uygulaması ve 1' inde de karma yöntem kullanılarak yapılmıştır. 2015-2019 yılları arasında incelenen ve değerlendirilen çalışmalara baktığımızda Sampasa-Kanyinga vd. (2015) Kanadalı gençlerde internet sitelerinin kullanımı ile sağlıksız yeme alışkanlıkları ve vücut ağırlığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Budak vd. (2018) lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımı ile beslenme egzersiz tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Mekhemer vd. (2019) Assiut şehrinde yaşayan ergenlerin yeme alışkanlıklarına internet bağımlılığının etkilerini incelenmiştir. Li vd. (2019) Çinli ergenlerde anksiyete ve depresyon ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri ve cinsiyet ile obezitenin etkilerini kısa vadeli olarak araştırmıştır. Aşut vd. (2019) KKCT' deki Near East Koleji'ndeki lise öğrencileri arasında ekran zamanı, internet bağımlılığı ve diğer yaşam tarzı davranışları ile obezite arasındaki ilişkiler çalışılmıştır. 2020-2024 yılları arasında literatüre katılmış olan çalışmalar ise Timur vd. (2023) adölesanlarda internet bağımlılık düzeylerinin ve bununla ilişkili faktörlerin belirlemesi amaçlanmıştır. Hendekci ve Aydın Avcı (2020) adölesanlarda internet bağımlılığı ile beslenme egzersiz davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Orbatu vd. (2023) adölesanların internet bağımlılığı, uyku kalitesi ve beslenme- egzersiz davranışlarının klinik obezite ile ilişkileri araştırılmıştır. Seremet Kürklü vd. (2023) adölesanlarda internet bağımlılığının yeme davranışları, obezite ve uyku kalitesi üzerine etkisi değerlendirilmiştir. Mohsenpour (2023) ergenlerde ve genç yetişkinlerdesosyal medya bağımlılığın beden imajı üzerinden yeme davranışları ile doğrudan ve dolaylı ilişkisine bakılmıştır. Šablatúrová vd. (2021) yeme bozuklukları ve aşırı internet kullanımı arasındaki ilişki ve alta yatan ortak psikolojik faktörler araştırılmıştır. Mushtaq vd. (2023) gençlerde yeme bozukluklarının yaygınlığı ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Kabbaro vd. (2023) akıllı telefon bağımlılığı ve sorunlu yeme davranışı arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Iwasaki (2022) internet bağımlılığının Güneybatı Japonya'daki lise öğrencilerinde sağlıksız yaşam tarzı davranışları aracılığıyla diş çürükleri ile dolaylı olarak ilişkisi olup olmadığı analiz edilmiştir. Park vd. (2022) ergenlerde yiyecek bağımlılığı ve akıllı telefon kullanımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Klavina vd. (2021) ergenlerde problemlili internet kullanımı ile ilişkili psikososyal davranışlar, öznel sağlık şikayetleri ve sağlıklı yaşam tarzı alışkanlıkları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Büyükgebiz vd. (2019) internet ve sosyal medya bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkileri karma desen kullanılarak incelenmiştir.

Alanyazında ergenlerde internet bağımlılığı ve yeme bozuklukları üzerine yapılmış derleme makalelere bakıldığında Daysal ve Yılmazel (2020) halk sağlığı bakış açısıyla akıllı telefonu bağımlılığının ergenlik döneminde ortaya çıkardığı sorunlar değerlendirilmiştir. Ektiricioğlu vd. (2020) ergenlerde teknoloji bağımlılığı, tarihsel gelişim süreci, teknoloji bağımlılığı için risk faktörleri ve ruhsal hastalıklarla ilişkisi, teknoloji bağımlılığının değerlendirilmesi, teknoloji bağımlılığını önleme ve müdahale çalışmaları araştırma kapsamında

değerlendirilmiştir. Erkul (2024) ergenlik dönemindeki kadınların yeme tutumu, yeme bozuklukları ve olumsuz beden imajı konusunda önleyici çalışmalar ve farkındalık incelenmiştir. Hinojo-Lucena vd. (2019) öğrencilerde problemlili internet kullanımı ile ilişkili yeme bozukluklarını belirlemek ve literatürün meta-analizi aracılığıyla yeme bozukluklarında problemlili internet kullanımı insidansı analiz edilmiştir.

Yüksek lisans ve tıpta uzmanlık tez çalışmalarına yönelik bulgulara bakıldığında Özturan (2023) ergenlik döneminde olan lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık durumlarının yeme tutumları ile ilişkisini araştırmıştır. Yılmaz (2017) lisede öğrencisi olan ergenlerin internet kullanım sıklığını, problemlili internet kullanımı davranışları incelenmiştir. Yiğit (2022) ergenlerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile sosyal görünüş kaygıları ve yeme tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Yıldırım (2016) Ergenlerde internet bağımlılığı prevalansının belirlenmesi ile internet bağımlılığının benlik saygısı ve obezite üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Dalgacı (2016) lise öğrencilerinde yeme tutumlarının ve internet bağımlılığının cinsiyet, sınıf düzeyi, beden kilo indeksi, kilo memnuniyeti, anne-babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, sosyal medya kullanma durumu, sosyal medyada kalma süresi ve sosyal medyayı kullanma ortamı açısından incelenmiştir. Tıpta uzmanlık tezi olan Bulat Besin (2021) lise çağındaki adölesanlarda sosyal medya, dijital oyun ve internet bağımlılıklarının yeme ve uyku bozuklukları üzerine etkileri değerlendirilmiştir.

Sonuç

Yıllar geçtikçe artarak devam eden internet bağımlılığının ergenlik dönemindeki gençler için ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorunlardan biri olan yeme bozukluklarını ele alan çalışmalar incelenmiştir. Ergenlik dönemi büyük çoğunlukla lise dönemini kapsadığı için örneklem seçilirken ergenler, adölesanlar ve lise öğrencileri olarak belirlenmiştir. İnternet bağımlılığı sonucu yeme bozukluğu, sorunlu yeme davranışı, yeme tutumu, sağlıksız beslenme davranışı ve obezite kavramları kullanılmıştır. İnternet kullanımının en çok olduğu alanlardan biri olan sosyal medyanın da bağımlılık haline dönüşmesi ve internet kullanabilmek için telefonla geçirilen sürenin artması sonucu sosyal medya ve telefon bağımlılığının yeme bozukluğu davranışıyla olan çalışmalar da mevcuttur.

İncelenen çalışmaların ortak noktası internet bağımlılığının fiziksel aktivitenin hiç olmadığı ya da düzensiz olduğu bir yaşam tarzı beraberinde getirmesidir. İnternet bağımlılığının beslenme alışkanlıkları ve yaşam tarzını olumsuz yönde etkilemektedir (Yıldırım, 2016; Aşut vd., 2019; Hinojo-Lucena vd., 2019; Iwasaki vd., 2022; Mushtaq vd., 2023; Seremet Kürklü vd., 2023). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ve yeme davranışı arasında doğrudan ve dolaylı ilişki bulunmuştur (Mohsenpour vd., 2023). Özturan' ın (2023) yaptığı çalışmada ise beklenenin aksine sosyal medya bağımlılığı ile yeme bozukluğu arasında doğrudan bir ilişki bulunamamıştır. Bunun yerine yeme bozukluğunda medyadaki güzellik algısından etkilenilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. İnternet bağımlılığı ve yeme tutumu arasında anlamlı nedensel bir ilişki bulunmuştur (Dalgacı, 2016). Ancak Timur vd. (2023) yaptığı araştırmada beslenme bozukluğu ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulunmuş olsa da neden-sonuç ilişkisi bulunamamıştır.

Ergenlerde aşırı internet kullanımının yeme tutumuyla pozitif yönde anlamlı ilişki ve klinik obeziteyi anlamlı olarak etkilediği bulunmuştur (Yılmaz, 2017; Aşut, 2019; Orbatu vd., 2023). Ancak Lİ vd.' nin (2019) çalışmasında obezite, internet bağımlılığının belirleyicisi olarak bulunmamıştı. Obezitenin ortaya çıkmasında internet bağımlılığı sonucunda ekran karşısında uzun saatler hareketsiz kalınması sonucunda yeme-içme alışkanlıklarının değişmesi önemli bir etkidir (Büyükgebiz Koca ve Tunca, 2019). Yüksek kalorili fast-food yiyeceklerin tüketilmesi, asitli içecek ve tatlı atıştırmalıkların tüketimi, öğünlerin düzensiz olması ve geç saatlerde de yemeye devam edilmesi uzun vadede beslenme bozulmalarına ve diğer sağlık sorunlarına yol açmaktadır (Sampasa-Kanyinga vd., 2015; Mekhemer vd., 2019; Daysal ve Yılmazel, 2020; Iwasaki vd., 2022; Seremet Kürklü vd., 2023). Ayrıca internette geçirilen sürenin uzaması sonucu daha az uyku süresi, aileyle daha az yemek yeme yani sağlıklı yiyecekler tüketilmemesini problemleri internet kullanımıyla açıklanan zor olduğu düşünülmektedir. Çünkü her ailede farklı yeme alışkanlıkları, kültürel öğeler, maddi imkanlar gibi değişkenlerin rolü de bulunabilir (Klavina vd., 2021).

İnternet bağımlılığı ve beslenme davranışını cinsiyete göre değerlendiren Hendekci ve Avcı' ya göre (2020) erkek adölesanlarda bağımlılık ve sağlıksız beslenme davranışı daha fazladır. Bu sonucu destekler nitelikte olan bir diğer çalışma ise Budak vd. (2018) tarafından problemleri internet kullanımının lise öğrencilerinde kadınların beslenme tutumlarını etkilemezken erkek öğrencilerinkini etkilediği görülmüştür. Ancak Šabláturová vd.,' nin (2021) çalışması ise yeme bozukluğu ile ilişkili olan sosyal medya kullanımı kız öğrencilerde daha fazladır. Bu yüzden yeme bozukluğu görülme olasılığı erkek öğrencilere göre iki kat fazla olsa da ilişkinin gücü cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Bu noktada sosyal medyanın görünüş kaygısı sonucu yeme tutumunu yordadığı düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Yiğit, 2022). Bireyler idealleştirdikleri bedene uzaksa yeme bozukluğu oluşabilmektedir (Erkul, 2024). Bu sebeple sosyal medya yani internet kullanımına dikkat edilmelidir. Gelişimin yoğun yaşandığı ve önemli olduğu ergenlik döneminde sosyal görüşün önemli olmasıyla da beraber yeme bozukluğu, anksiyete, öfke, uyku bozuklukları vb. ruhsal bozukluklar ortaya çıkabilmektedir (Ektiricioğlu, Arslantaş ve Yüksel 2020).

KAYNAKÇA

Akay, A., Ayhan, R., Orhan, R. ve Öçalan, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin serbest zaman yönetimi ile teknoloji bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 9 (1), s. 71-84.

Akyurt, B., ve Özerk, H. (2023). 25-45 yaş arası özel sektör çalışanı beyaz yakalıların kendilerinde algıladıkları iş stresinin ve sosyal medya kullanımının yeme tutumlarıyla ilişkisinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 18(1), 203-221.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.66286>

Amerikan Psikiyatri Birliği (2001). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı*, yeniden gözden geçirilmiş dördüncü baskı (DSM-IV-TR). (Çeviri ed.: E Köroğlu), *Hekimler Yayın Birliği*, Ankara, 43.

Aslan, N. (2019). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı, Yaygınlığı, Nedenleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma. *Journal of International Social Research*, 12(65).

Aşut, Ö., Abuduxike, G., Acar-Vaizoğlu, S. ve Cali, S. (2019). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki ortaokul öğrencilerinde ekran başında kalma süresi, internet bağımlılığı ve diğer yaşam tarzı davranışları ile obezite arasındaki ilişkiler. *Türk J Pediatr*, 61 (4), 568-579.

Bayköse, N., & Esin, İ. (2019). Sporda Beden İmajı ve Sosyal Medya Etkisi: Sosyal Karşılaştırma Kuramı Çerçevesinde Facebook Kullanımının Beden İmajına Etkileri Üzerine Bir Derleme. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 67-80.

Budak, M., Ünveren, A., Kayhan, M., & Budak, C., (2018). Lise Öğrencilerinde Problemlili İnternet Kullanımı İle Beslenme Egzersiz Tutumları Arasındaki İlişki . 16. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi (pp.612). Antalya, Türkiye

Bulat Besin, B. D. (2021). Adolesanlardan sosyal medya, dijital oyun ve internet bağımlılığının; yeme ve uyku bozuklukları üzerine etkisinin incelenmesi [Tıpta Uzmanlık Tezi]. TC Sağlık Bilimleri Üniversitesi.

Bütüner, R., Bütüner, N. ve Bütüner, M. (2022). Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı Konusunda Son Beş Yılda Yapılmış Çalışmaların İncelenmesi. *Bilgi Sistemleri ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 17-34.

Boyacı, M. (2019). Türkiye’de internet bağımlılığı araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6, 777–795. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2019.6.3.0030>

Bozkurt, H., Şahin, S., & Zoroğlu, S. (2016). İnternet Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 6(3), 235-247. <https://doi.org/10.16899/ctd.66303>

Büyükgebiz Koca, E., & Tunca, M. Z. (2020). İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığının Öğrenciler Üzerindeki Etkilerine Dair Bir Araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4(1), Sayfa No. 77-103.

Çınar, N. (2021). İyi Bir Sistemik Derleme Nasıl Yazılmalı?. *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 310-314.

Dalgali, F. N. (2016). *Lise öğrencilerinde yeme tutumlarının ve internet bağımlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Daysal, B., & YILMAZEL, G. (2020). Halk sağlığı gözüyle akıllı telefon bağımlılığı ve ergenlik. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 14(2), 316-322.

Ektiricioğlu, C., Arslantaş, H., & Yüksel, R. (2020). Ergenlerde çağın hastalığı: Teknoloji bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29(1), 51-64.

Erkul, S. (2024). Aile Tutumları ve Medya Faktörünün, Ergenlik Dönemindeki Kadın Bireylerin Yeme Tutumları ve Beden İmaj Kaygısına Etkisinin Yeme Bozuklukları ile İlişkinin İncelenmesi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*. 2024 (1), 152-166.

Hendekci, A., & Avcı, İ. A. (2020). Adölesanlarda İnternet Bağımlılığı İle Beslenme Egzersiz Davranışları Arasındaki İlişki. *Ankara Medical Journal*, 20(2).

Hinojo-Lucena, F. J., Aznar-Díaz, I., Cáceres-Reche, M. P., Trujillo-Torres, J. M., & Romero-Rodríguez, J. M. (2019). Öğrencilerde Yeme Bozukluklarının Belirleyicisi Olarak Sorunlu İnternet Kullanımı: Sistemik Bir İnceleme ve Meta-Analiz Çalışması. *Besinler*, 11(9), 2151.

Iwasaki, M., Kakuta, S. ve Ansai, T. (2022). Güneybatı Japonya'daki lise öğrencileri arasında internet bağımlılığı, yaşam tarzı davranışları ve diş çürükleri arasındaki ilişkiler. *Bilimsel raporlar*, 12 (1), 17342.

KabbaroH., WulanN. ve Hamiyati. (2023). Ergenlerde Ebeveynlerle Birlikte Yaşama Durumu, Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Sorunlu Yeme Davranışı. *Aile Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 264-283. <https://doi.org/10.29244/jfs.v8i2.51068>

Klavina A, Veliks V, Zusa-Rodke A, Porozovs J, Aniscenko A ve Bebrisa-Fedotova L (2021) Ergenlerde Sorunlu İnternet Kullanımı, Sağlıklı Yaşam Tarzı Davranışları ve Sağlık Şikayetleri Arasındaki İlişkiler. *Ön. Eğitim* 6:673563. doi: 10.3389/feduc.2021.673563

Kürklü, N. S., Özyıldırım, C., Ermumcu, M. Ş. K., Gülen, S. U. N. A., ve Altun, H. K. Adölesanlarda İnternet Bağımlılığının Yeme Davranışları, Obezite ve Uyku Kalitesi Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 243-249.

Li, G., Hou, G., Yang, D., Jian, H. ve Wang, W. (2019). Çinli ergenlerde kaygı, depresyon, cinsiyet, obezite ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki: Kısa süreli boylamsal bir çalışma. *Bağımlılık Yapıcı Davranışlar*, 90, 421-427.

Mekhmer, F. A., Ahmed, E. S. ve Hassan, A. M. (2019). Assiut Şehrindeki ergenler arasında internet bağımlılığının beslenme davranışı üzerindeki sonuçları. *Assiut Bilimsel Hemşirelik Dergisi*, 7 (17), 13-23.

Mohsenpour, Karamizadeh, Barati-Boldaji, Ferns ve Akbarzadeh (2023). Ergenlerde ve genç yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığının yeme davranışı ile doğrudan ve dolaylı ilişkilerinin yapısal eşitlik modellemesi. *Sci Rep* 13, 3044. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-29961-7>

Mushtaq, T., Ashraf, S., Hameed, H., Ali, I., Shahid, M., Kanwal, R., Muhammad, A. A., Shahid, H., Koh-E-Noor, Shazly, G. A., Mahtab, A. K., & Bin Jordan, Y.,A. (2023). Gençler Arasında Yeme Bozukluklarının Yaygınlığı ve Sosyal Medya Bağımlılığıyla İlişkisi. *Besin Öğeleri* 15(21), 4687. <https://doi.org/10.3390/nu15214687>

Muslu, M., & Gökçay, G. F. (2019). Teknoloji Bağımlısı Çocuklarda Obeziteye Neden Olan Risk Faktörleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 72-79.

Onaral Danacı, G., & Günseli Dereboy, Ç. (2023). Lise öğrencilerinde problemlili internet ve oyun kullanımının yaygınlığı. *Humanistic Perspective*,5(2), 797-819. <https://doi.org/10.47793/hp.1164993>

Park, E. J., Hwang, S. S. H., Lee, M. S. ve Bhang, S.Y. (2022). Ergenlerde problemlili akıllı telefon kullanımıyla birlikte ortaya çıkan yeme bağımlılığı ve duygusal yeme davranışları? *Uluslararası Çevre Araştırmaları ve Halk Sağlığı Dergisi* , 19 (9), 4939.

Šablatúrová, N., Gottfried, J., Blinka, L., Ševčíková, A. ve Husarova, D. (2021). Ergenlerde yeme bozuklukları belirtileri ve aşırı internet kullanımı: sorunların içselleştirilmesi ve dışsallaştırılmasının rolü. *J Eat Disord* 9 , 152. <https://doi.org/10.1186/s40337-021-00506-5>

Sampasa-Kanyinga, H., Chaput, J. P. ve Hamilton, H.A. (2015). Ergenlerde sosyal ağ sitelerinin kullanımı ile sağlıksız yeme davranışları ve aşırı vücut ağırlığı arasındaki ilişkiler. *İngiliz Beslenme Dergisi* , 114 (11), 1941-1947.

Timur, A., Metin, S., & Bakış, B. (2023). Adölesanlarda Teknoloji Bağımlılığı. *Medical Research Reports*, 6(3), 153-163.

TÜİK. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. erişim Tarihi : 29 Ağustos 2023 Available [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407). 2023.

Yıldırım, M. S. (2016). *Ergenlerde internet bağımlılığının obezite ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, B. (2017). *Bir grup lise öğrencisinin internet kullanımlarının beden algıları ve yeme tutumları ile ilişkisi* (Master's thesis, Işık Üniversitesi).

Yiğit, H. (2022). *Ergenlerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile sosyal görünüş kaygıları ve yeme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi).

Yiğitcan, A. (2021). *İnternet bağımlılığı, beden imajı ve yeme bozukluğu arasındaki ilişki* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

ÇOCUKLARDA PROSOSYAL DAVRANIŞLARI YAŞ GRUPLARINA VE EBEVEYN TUTUMLARINA GÖRE ELE ALAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Selin AYDIN

, Dokuz Eylül Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı

ORCID: 0009-0009-1025-1122

Doç. Dr., Zekavet KABASAKAL

Dokuz Eylül Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

ORCID: 0000-0002-3450-1060

ÖZET

Bu araştırma, çocukların sosyal becerilerinin gelişimine ve sosyal çevreye katılımını kolaylaştıran prososyal davranışların yaşa ve ebeveyn tutumlarına bağlı değişkenlere göre yapılmış araştırmaların incelenmesi, değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmada incelenen çalışmalar 2000-2024 yıl aralığında “prososyal davranış, yardım etme, ebeveyn tutumları, çocuk” anahtar kelimelerinin aranılmasıyla Google Akademik de 5040 çalışma, YÖK Ulusal Tez Merkezinde 71 çalışma, PubMed de 69 çalışma elde edilmiştir. Araştırmada sistematik derleme yöntemi ile dahil etme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurularak incelenen kaynakların 19’u yurt içi, 5’i yabancı kaynaktan oluşmaktadır. Kaynakların incelenmesi sonucunda prososyal davranışları konu alan araştırmaların yoğunlukla okul öncesi döneme ait gelişim sürecinde yer alan çocuklar üzerinde yapıldığı görülmüştür. Okul öncesi dönemine ait araştırma yoğunluğunu, ergenlik dönemindeki prososyal davranışlarla ilgili araştırma yoğunluğu takip etmektedir. Yaş arttıkça prososyal davranışların gelişmişlik düzeyinin de arttığı yapılan araştırmalarca ortaya konulmuştur. İncelenen tüm araştırmalar doğrultusunda ebeveyn tutumlarının prososyal davranışlar üzerinde etkili olduğu, özellikle anne katılımlı çalışmaların yoğunluğu göze çarpmaktadır. Çocuklardaki prososyal davranışların gelişiminde anne-baba katılımlı yapılacak uygulamaların artırılması, anne ve babaların uygulamalara dahil edilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *prososyal davranış, yardım etme, ebeveyn tutumları, çocuk*

REVIEW OF STUDIES EXAMINING PROSOCIAL BEHAVIORS IN RELATION TO AGE GROUPS AND PARENTAL ATTITUDES

ABSTRACT

This study examines research conducted on the development of children's social skills and the facilitation of their participation in the social environment through prosocial behaviors, according to variables related to age and parental attitudes. A total of 5040 studies were

obtained from Google Scholar, 71 from the National Thesis Center of Turkey (YÖK), and 69 from PubMed by searching for the keywords "prosocial behavior, helping, parental attitudes, children" between the years 2000 and 2024. Following inclusion and exclusion criteria using a systematic review method, 19 domestic and 5 foreign sources were included in the analysis. The examination of the sources revealed that the studies focusing on prosocial behaviors are predominantly conducted on children in the preschool period of development. The intensity of research during the preschool period is followed by research on prosocial behaviors during adolescence. Research indicates that as age increases, the level of prosocial behavior also increases. Across all examined studies, parental attitudes were found to have an impact on prosocial behaviors, with a notable emphasis on studies involving maternal participation. It is recommended to increase parental involvement in interventions aimed at promoting prosocial behaviors in children.

Keywords: *Prosocial behavior, helping, parental attitudes, child*

GİRİŞ

Prososyal davranışlar, karşılık beklemeden yapılan davranışları kapsamaktadır. Empati becerisi, kişilere yardım etme, paylaşma ve işbirliği kurma gibi davranışları kapsamaktadır (Eisenberg, 2003). Bu yardım etme, paylaşma, empati gerektiren davranışların küçük yaşlardan itibaren çocukların davranışlarında gözlemlenebilmesi, prososyal davranışlar üzerinde genetik faktörlerin etkililiğini düşündürmektedir. Çocukların öğrenme süreçlerinde taklit etme davranışı büyük önem taşımaktadır. Ebeveyn tutumlarının çocuk davranışlarının olumlu-olumsuz gelişimine etkisi olduğunu belirleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Baumrind (1966), anne-baba tutumlarına yönelik kontrol, açık iletişim, olgunluk beklentisi ve bakım boyutlarını içeren bir model geliştirmiştir. Bu modelde, ebeveyn tutumlarını izin verici, otoriter, ve demokratik tutumlar altında sınıflandırmıştır (Bornstein & Zlotnik, 2008; Nazlıoğlu, 2019; Spera, 2005). Bu tutumların yanı sıra aşırı koruyucu tutum da anne-baba tutumlarının bir boyutu olarak (Gözübüyük 2008), tutarsız ve ihmalkar tutum da ebeveyn tutumlarında karşımıza çıkmaktadır. Aşırı hoşgörülü/izin verici tutumu benimsemiş olan ebeveynler çocuklarının olumlu veya olumsuz tüm davranışlarına karşın hoşgörü ile yaklaşan bir tutum benimsemişlerdir. Çocukları hiçbir konuda sınırlamayan bu ebeveyn tutumunda özgürlüğün ve hakların sonu yoktur (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2011). Demokratik aile tutumunu benimsemiş olan ebeveynler, çocuklarına demokratik aile ortamı sunarken, çocuğa yönettikleri seçimler arasından seçme hakkı sunmakta, katı sınırlar çizmemektedir (Dönmezer, 2009). Bu ebeveyn tutumunu benimsemiş aileler için duygu ve düşünceler üzerine açık iletişim kurmak önemlidir (Orçan, 2004). Otoriter/baskıcı tutum benimsemiş olan ebeveynlerde ise katı ve kesin kurallar bulunmakta çocuğun bu kuralları uygulaması beklenmektedir. Duygular üzerine konuşmaktansa yerine getirilmesi gereken görevlerin verilen emirlerle doğrultusunda yerine getirilmesi beklenir. (Orçan, 2017). Aşırı koruyucu tutumu benimsemiş olan ebeveynler, çocuğa karşı kontrolcü bir tavır sergilemektedirler. Bunun sonucunda çocuklarda ileri yaşamlarında çevresindeki insanlara bağımlı olma, içe yönelimli davranışlar gözlemlenebilmektedir. Çocuk, birey olarak kendine yetebilme konusunda zorluklar yaşayabilir (Günalp, 2007). Tutarsız/dengesiz tutumu benimsemiş ebeveynlerde net sınırlar ve kurallar belirlenmemiştir. Zaman zaman hoşgörülü tavırlar sergilerken zaman zaman otoriter bir tavır sergileyebilirler. Çocuk tarafından ebeveynlerin durumlara gösterebilecekleri tepkiler kestirilemez (Dursun, 2010). İhmalkâr tutumu benimsemiş olan ebeveynler çocukların ihtiyaçları karşısında tepkisiz ve ilgisizdirler. Kendi sosyal hayatları çocuğun ihtiyaçlarını

görme ve karşılamanın önüne geçmektedir. Bu ebeveyn tutumunu benimsemiş ailede büyüyen çocuklar ileri yaşamlarında dışa yönelimli davranışlar sergileyebilir, düşük öz benlik algısı geliştirebilir, bağımlılık riski yüksek özellikler gösterebilirler (Günalp, 2007). Araştırmanın amacı çocuklardaki prososyal davranışların yaş ve ebeveyn tutumlarına bağlı değişkenlere göre incelenmesidir. Ele alınan çalışmalarca prososyal davranışların gelişimini cinsiyet, annenin çalışma durumu, boşanma, kardeş sayısı, okula devam süresi, psikoeğitim programı etkililiği gibi değişkenler ele alınarak incelenmiş, tüm bu değişkenleri ele alan çalışmaların sonuçları tartışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemi kapsamında yapılan sistematik derleme modelinden elde edilen verilere dayanmaktadır. Sistematik derleme modeli için belirlenen problem cümlesi oluşturulmuştur. Problem durumuna cevap veren çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalar arasından dahil etme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurularak elde edilen 23 çalışma ele alınmış olup, elde edilen bulgu ve yorumlamalarla birlikte sonuç bölümüne ulaşılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Çocuklarda görülen prososyal davranışları yaş ve ebeveyn tutumların göre ele alan çalışmaların incelenmesi için Google Akademik Google Akademik, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarından “prososyal davranış, yardım etme, ebeveyn tutumları, çocuk” anahtar kelimelerinin aratılmasıyla, PubMed, Researchgate veri tabanlarından “prosocial behavior, helping, parental attitudes, child” anahtar kelimelerinin aratılmasıyla elde edilmiştir. Araştırmada dahil etme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurularak 24 araştırma incelenmiştir. Erişilen çalışmalarda ... makale, .. yüksek lisans tezi, 1 doktora tezi incelenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çalışmalarla ilgili elde edilmiş olan bulgular aşağıda yer almaktadır.

DAHİL ETME VE DIŞLAMA KRİTERLERİMİN NE OLDUĞUNU EKLEYEYİM Mİ ?

BULGULAR

Tablo 1. *Prososyal Davranışları Yaş Gruplarına Ve Ebeveyn Tutumlarına Göre Ele Alan Çalışmalar*

Araştırma Kodu/ İsmi	Yazar(lar) ve Yıl	Çalışma Grubu	Ülke	Değişkenler	Veri Toplama Araçları	Araştırma ve Veri Analiz Yöntemi
A1/ 48 – 72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Çubukcu (2019)	Bursa ili merkez ilçelerindeki 198 okul öncesi dönem çocuğu ile bu çocukların anneleri ve öğretmenleri	Türkiye	Yaş, cinsiyet, okul öncesi eğitim süresi, kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba eğitim durumu, anne baba yaşı ve sosyoekonomik düzeyi	“Okula Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeği”, “Ebeveyn Tutum Ölçeği”, “Yarı-Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu” ve “Yarı-Yapılandırılmış Ebeveyn Görüşme Formu”	Bağımsız örneklem t testi, Tek Yönlü ANOVA, Çoklu Hiyerarşik Regresyon
A2/ 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Bağcı Çetin, Öztürk Samur (2018)	Okul öncesi eğitime devam eden 62-72 aylık 200 çocuk ve anne- babaları	Türkiye	Cinsiyet, kardeş sayısı	Çocuk Sosyallık Ölçeği, Ebeveyn Sosyallık Ölçeği, Genel Bilgi Formu	Açımlayıcı Faktör Analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi, Pearson Korelasyon Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Bağımsız T Testi
A3/ Dört- altı yaş çocukların sosyal ve oyun davranışları ile	Döker (2020)	Mersin il merkezinde 4-6 yaş arası, okul	Türkiye	Cinsiyet, ailedeki çocuk sayısı	Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Sosyal Davranış Öğretmen	Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis

ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi		öncesi eğitim kurumlarına devam eden 100 çocuğun anneleri ve öğretmenleri			Değerlendirmesi Ölçeği, Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği Öğretmen Formu	Testi, Spearman' s rho Korelasyon Analizi
A4/ Takım sporcularının prososyal ve antisosyal davranış eğilimlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi	Şahinler (2022)	İstanbul/ Avcılar ilçesinde 1-3 yıl spor geçmişi olan 198 erkek, 177 kadın sporcu	Türkiye	Cinsiyet, eğitim durumu, spor yılı, yaş, branş	Kişisel Bilgi Formu, Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği	Bağımsız Gruplar T Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Tukey Testi
A5/ Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Bağcı (2018)	Aydın il merkezindeki anaokullarında ve anasınıflarında öğrenim gören 60-72 aylık çocuklar, anne babaları ve öğretmenleri	Türkiye	Cinsiyet, ebeveyn yaşı, kardeş sayısı, okul öncesi eğitime devam etme süresi, ebeveyn eğitim durumu	Çocuk Prososyallik Ölçeği, Yetişkin Prososyallik Ölçeği, Genel Bilgi Formu	Açımlayıcı Faktör Analizi, Faktör Analizi, ShapiroWilk's, Tek Yönlü ANOVA
A6/ Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi	Karaman, Çağlayan Dinçer (2020)	25-72 ay aralığında 290 çocuk	Türkiye	Ebeveyn tutumu, cinsiyet, yaş	Demografik Bilgi Formu, Çocuk Prososyallik Ölçeği, Ebeveyn Tutum Ölçeği	T- Testi, ANOVA, Pearson Moment Çarpım Korelasyon Katsayısı, Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi
A7/ Ebeveyn tutumları ve benlik kurgusu ile çocukların yalana ilişkin değerlendirmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Aydın, Meriç, Şahin, Ergün (2023)	9-13 yaş aralığında 129 çocuk ve anneleri	Türkiye	Okul öncesi eğitim durumu, ebeveyn eğitim durumu, yaş, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, ebeveyn birliktelik durumu	Anne- Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği, İlişkisel-Bireyci- Toplulukçu Benlik Ölçeği, Prososyal Yalanın Uygunluğu Testi- Çocuk Formu	Korelasyon analizi, Bağımsız Örneklemlili T Testi, ANOVA, Pearson Korelasyon Katsayısı
A8/ Ergenlerin prososyal davranışları ile öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	Baykut (2022)	İstanbul/ Küçükçekmece ilçesinde öğrenim gören 475 lise öğrencisi	Türkiye	Cinsiyet, sınıf düzeyi, bir önceki yıla ait dönem notu, anne-baba öğrenim durumu, ekonomik durum, anne-baba birlikteliği, arkadaş sayısı	Prososyal Davranış Ölçeği, Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Tek Yönlü Varyans Analizi, Bağımsız Gruplar T-Testi, Çoklu Regresyon Analizi
A9/ Almanya'da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden Türk çocukların prososyal davranışları ile babalarının prososyal davranışları ve babalık rolü algılarının incelenmesi (YÖKTEZ)	Bolat (2023)	Almanya'da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-72 aylık Türk çocuklar ve babaları	Türkiye	Cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, baba ve anne yaşı, anne öğrenim durumu	Demografik Bilgi Formu, Çocuk Prososyallik Ölçeği, Yetişkin Prososyallik Ölçeği, Babalık Rolü Algı Ölçeği	Bağımsız gruplar T Testi, ANOVA, Pearson Korelasyon Analizi, Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi
A10/ Prososyal Destek Eğitim Programının (Pro-DEP) ailelerin ve çocukların prososyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi (YÖKTEZ)	Ata (2022)	Ağrı İl Merkezinde çocuğu ilkokula devam eden aileler	Türkiye	Cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi	Genel Bilgi Formu, Yetişkin Prososyallik Ölçeği, Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk Formu, Çocuk Prososyallik Ölçeği : Öğretmen, Anne-Baba Formu	Açımlayıcı Faktör Analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi, Mann Whitney U Testi, Wilcoxon Testi
A11/ Annelerin prososyal davranışları ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (YÖKTEZ)	Genç (2021)	Bayburt İli merkez ve ilçelerinde bağımsız anaokulu ve resmi anasınıflarında öğrenim görmekte olan 204 çocuk ve bu çocukların anne ve öğretmenleri	Türkiye	Cinsiyet, kardeş sayısı, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim düzeyi, sosyoekonomik düzey	Demografik Bilgi Toplama Formu, Çocuk Prososyallik Ölçeği, Yetişkin Prososyallik Ölçeği ve Anne Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (ABTÖ)-A Formu	Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü ANOVA
A12/ Çocukların prososyal davranışlarının	Sahikutluk (2017)	Antalya merkeze bağlı üç farklı ilçede bulunan	Türkiye	Cinsiyet, kardeş sayısı, okula devam süresi, okula	Kişisel Bilgi Formu, Barnett Çocuk Sevme Ölçeği, Yetişkin Prososyallik Ölçeği	Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, Anova, T

ebeveynlerin prososyal davranışları ve çocuk sevmeye eğilimleriyle ilişkisi (YÖKTEZ)		bağımsız anaokullarında 410 ebeveyn ve onların çocukları		başlama yaşı, okulların bulunduğu ilçeler, evlilik süresi, aile tipi	ve Çocuk Prososyallik Ölçeği	Testi, Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis H Testi, Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi
A13/ The relationship between parental control and prosocial behavior toward parents (YÖKTEZ)	Aktaş (2017)	Bolu, Ankara ve İstanbul'da yaşayan okul çağı dönemindeki çocuklar ve anneleri 182 kız ve 173 erkek				
A14/ Boşanmanın çocuğun prososyal davranışlarına etkisi (YÖKTEZ)	Ulu Tunç (2023)	Trabzon ilindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ebeveyni boşanmış 26 ve ebeveyni boşanmamış 26 çocuk olmak üzere toplam 52 çocuk ve ebeveynleri	Türkiye	Cinsiyet, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin çalışma durumu	Çocuk Prososyallik Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis H Testi, Korelasyon Analizi
A15/ 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile babalarının anne bekliliği algılarının baba katılımı açısından incelenmesi (tez)	Varol (2022)	60-72 aylık 520 çocuk ve bu çocukların babaları	Türkiye	çocuğun cinsiyeti, okul öncesi eğitime devam süresi, anne yaşı, öğrenim durumu, algılanan ebeveynlik stili, baba yaşı, öğrenim durumu, boş zamanlarını nerede geçirdiği, çocuğun kardeş sayısı, doğum sırası, anne çalışma durumu, evlilik süresi, babanın algıladığı ebeveynlik stili, boş zamanlarını kimlerle geçirdiği, sosyal aktiviteleri, ailenin gelir durumu	Çocuk Prososyallik Ölçeği-Öğretmen Formu, Anne Bekliliği Ölçeği Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ), Kişisel Bilgi Formu	Mann Whitney U, Kruskal Wallis H Testi, Korelasyon Analizi
A16/ 60-72 aylık çocukların annelerinin sahip oldukları bireysel değerler ile çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Türen (2022)	İstanbul ili Tuzla ve Pendik ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık 300 çocuk ve bu çocukların anneleri	Türkiye	Yaş, cinsiyetine, ailenin gelir durumuna, kardeş sayısı, doğum sırası	Bireysel Değerler Envanteri, Okul Öncesi Prososyal Davranış Ölçeği, Demografik Bilgi Formu	Kruskal Wallis H Testi, Mann-Whitney U Testi, Spearman Korelasyonu
A17/ Genç futbolcuların algıladıkları ebeveyn tarzlarının sporda antisosyal ve prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Bardakçı (2022)	14 ile 19 arasında değişen toplamda 605 alt yapı futbolcusu	Türkiye	BULAMADIM	Sporda Prososyal, Antisosyal Davranışlar Ölçeği, Ebeveynlik Algısı Ölçeği	Independent Samples T Testi, Tek Yönlü ANOVA, Pearson Moment Çarpım Korelasyonu Testi
A18/ Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (tez)	Ergin (2020)	Battalgazi ve Yeşilyurt İlçelerinde resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuğu olan 235 anne	Türkiye	Çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti	Demografik Bilgi Formu, Çocuk Prososyallik Ölçeği (Anne Formu) Ebeveyn Tutum Ölçeği	T Testi, ANOVA, pearson momentler çarpımı (korelasyon katsayısı) ve farklılıkların kaynağını tespit etmek amacıyla TUKEY testi
A19/ Do sensitive parents foster kind children, or vice versa? Bidirectional influences between	Newton, Laible, Carlo, Steele, McGinley (2014)	çocuklar 54 aylıkken, 3. sınıfa gittiğinde ve 5. sınıfa gittiğinde yapılandırılmış		Ebeveyn eğitimi, çocuğun cinsiyeti	Boylamsal çalışma	

children's prosocial behavior and parental sensitivity. (PUBMED)		etkileşimlere katıldılar			
A20/ Relational and Physical Aggression, Prosocial Behavior, and Peer Relations: Gender Moderation and Bidirectional Associations	Zimmer-Gembeck, Geiger, Crick (2005)	3. ve 6. sınıf Amerika'nın Orta Batı üst bölgelerinin kentsel ve banliyö bölgelerinde yaşayan 464 çocuk		Cinsiyet	
A21/ Maternal and child predictors of preschool children's social competence	Diener, Kim (2004)			Cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu	Boylamsal çalışma
A22/ Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler	Aktaş, Güvenç (2006)	11-16 yaş grubu toplam 286 öğrenci 134 kız ve 152 erkek	Türkiye	-	Saldırganlık Ölçeği, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeği, Ebeveyn ve Akranlara Bağlanma Ölçeği, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi
A23/ 60-72 aylık çocukların prososyal davranışlarına sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin etkisinin incelenmesi	Yenidede (2018)	60-72 aylık 50 çocuk ve ailesi	Türkiye	-	Bilgi Formu, Diktatör Oyunu, Wally Sosyal Beceri Ölçeği, Empatik Beceri Ölçüm Testi, Stanford Binet Zeka Testi

Tablo 2. Çalışmaların yurt içi/yurt dışı alan yazın dağılımı

Yurt içi/yurt dışı alanyazın	N*
Yurt içi alanyazın	19
Yurt dışı alanyazın	4

*Araştırma sayısı

Tablo 2'de çocukların prososyal davranışlarını etkileyen ebeveyn tutumları ve yaş değişkenlerinin ele alındığı yurt içi ve yurt dışı alan yazına göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre araştırmaların 19' si yurt içi alan yazın, 4'ü yurt dışı alanyazın içerisinde yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışma türlerine göre dağılım

Çalışma türü	N*
Makale	9
Tez	14

*Araştırma sayısı

Tablo 3'de çocukların prososyal davranışlarını etkileyen ebeveyn tutumları ve yaş değişkenlerini ele alan çalışmaların tez ve makale dağılımları yer almaktadır. Tabloya göre çalışmaların 9'u makale, 14'ü tez olarak alanyazında yer almaktadır.

Tablo 4. Çocukların gelişim dönemlerine göre yapılan çalışmaların dağılımı

Çalışmaların hedef kitleleri	N*
Okul öncesi dönem	14
İlkokul dönemi	2

Ortaokul dönemi	5
Lise dönemi	1
Yetişkinlik	1

*Araştırma sayısı

Tablo 4’de çocukların prososyal davranışlarını etkileyen ebeveyn tutumları ve yaş değişkenlerini ele alan çalışmaların çocukların gelişim dönemine göre dağılımları yer almaktadır. Tabloya göre çalışmaların 14’ü okul öncesi dönemi, 2’si ilkökul dönemi, 5’i ortaokul dönemi, 1’i lise dönemi, 1’i yetişkinlik dönemini ele alan çalışmalardır.

Tablo 5. Çalışmaların yayımlandığı yıllara göre dağılımı

Çalışmaların yapıldığı yıl aralığı	N*	N*
2000- 2010	3	
2011-2020	10	
2021-2024	10	

*Araştırma sayısı

Çocuk Prososyal Davranışlarını Ebeveyn Tutumu ve Yaşa Göre İnceleyen Araştırmalara Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

A1, A11, A5 çalışmalarında anne prososyal davranışlarının çocuk prososyal davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı farklılık gösterdiği, A2, A12 çalışmalarında hem anne hem de baba prososyal davranışlarının, çocuk prososyal davranışları üzerinde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu yapılan çalışmalarca saptanmıştır.

Çocuk prososyal davranışlarının ebeveyn tutumlarına bakılarak yordanmasında, A18 de demokratik ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arttıkça çocuk prososyal davranışlarının gözlemlenmesinde pozitif yönde zayıf artış olduğu yapılan araştırmanın sonucunda söylenilebilir. A1 de otoriter ebeveyn tutumu arttıkça çocuk prososyal davranışlarında anlamlı pozitif yönde ilişki bulunmaktadır. A1’in aksine A3, A7 ve A11 de yapılan araştırmalar sonucunda demokratik ebeveyn tutumu olan annelerin çocuklarında görülen prososyal davranışların arttığı, A7 de otoriter, izin verici tutum geliştiren annelerin çocuklarında oyun bozucu, oyundan kopma, içe yönelimli, dışa yönelimli davranışlar artmaktadır.

A7 de yapılan çalışmada annelerin izin verici tutumları arttıkça çocuklarda görülen işbirlikçi yalanı uygun bulma düzeyleri artmaktadır.

Aile tutumu mükemmelliyetçi olan lise öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada, demokratik, otoriter, ilgisiz ebeveyn tutumuna göre çocuk prososyal davranışlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

A12 de yer alan çalışma sonucunda ebeveynlerin çocuk sevme eğilimleri ile çocukların prososyal davranış geliştirmelerinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

A16 da yer alan çalışmaya göre annelerin bireysel değerlerinin çocuk prososyal davranışları üzerine herhangi bir etkisi olduğu bulgusuna rastlanmamıştır.

A8 ve A9 da yer alan babalara yönelik yapılan çalışmalarda A9 da baba prososyal davranışları ile çocuk prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki yapılan araştırmaca ortaya konulmuştur. Lise öğrencilerine yönelik yapılmış olan A8 araştırmasında babaların eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arttıkça çocuk prososyal davranışlarında da artış olduğu

söylenilebilir. A15 de yapılan çalışmada da çocuk bakımına baba katılımı arttıkça çocuk prososyal davranışlarının artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

A14 ve A18 de de yapılan araştırmalarda öğretmen değerlendirmelerine göre boşanmamış annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocuk prososyal davranışlarının düşüş gösterdiği, çalışan annelerin çocuklarının da çalışmayan annelerin çocuklarına göre çocuk prososyal davranışlarının düşük olduğu bulgusuna erişilmiştir.

A8 ve A14 de yer alan araştırmada anne babası birlikte olan lise öğrencilerinin anne babası boşanmış olan öğrencilerin prososyal davranışlarına göre daha yüksek olduğu bulgusuna erişilmiştir. A8 de yapılan araştırmada anne babasıyla yeterince arkadaş olduğunu düşünen öğrencilerin prososyal davranışları daha yüksektir.

A2 ve A5 de tek çocukların çocuk prososyallik ölçeği anne formu puanları, bir veya daha fazla kardeşi olan çocuklara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. A11 de kardeş sayısının çocuk prososyal davranışlarında herhangi bir anlamlı farklılık yaratmadığı yapılan araştırma sonucunda ortaya konulmuştur.

Sistemik derlemeye dahil edilen tüm araştırmalarda cinsiyet değişkeni ortak ele alınan değişkendir. A5 ve A11 de yer alan çalışmalarda çocuk prososyallik ölçeği öğretmen formu sonuçlarına göre kız çocuklarının erkek çocuklara göre prososyal davranışları artmaktadır. A22 de de yoksul ailelerdeki çocuklarla yapılan çalışmada kızlara göre erkeklerin daha saldırgan davranışlar sergilediği, Çocukların ebeveynlerine bağlanma tarzlarıyla saldırgan davranışları arasında ilişki olduğu vurgulanmıştır. A14 de yapılan çalışmada prososyal davranışlarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Altı aydan fazla okula devam eden çocuklarda prososyal davranışlarında pozitif yönde artış görülmektedir. A21de de yaş arttıkça prososyal davranışlarda artış olduğu gözlemlenmiştir. A11 de ise A6 ve A21'in aksine okula devam süresinde çocuğun prososyal davranışlarına etki eden herhangi bir anlamlı farklılık görülmemiştir.

A10 da uygulanan Prososyal Destek Eğitim Programının ebeveyn ve çocuk üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu verisine ulaşılmıştır.

A4 de yer alan çalışmada 17 ve 35 yaş üstü kadınlarda lise ve yüksek lisans arasında prososyal davranışlarda fark görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça prososyal davranışlarda artış olduğu bulgusuna erişilmiştir.

A16 da yer alan çalışmaya göre 67-72 aylık çocukların prososyal davranışlarının 60-66 aylık çocuk prososyal davranışlarına göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

A17 de genç futbolculara yönelik yapılmış olan çalışmada futbolcuların anne baba algılarının yüksek olduğunda prososyal davranışlarında da artış olduğu, antisosyal davranışlarında algıladıkları aile kavramında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

4. SONUÇ

Bu çalışmada ele alınan çalışmaların çoğunluğu okul öncesi dönem gelişim özellikleri gösteren çocuklar ve ebeveynlerinin prososyal davranışları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Elde edilen bulgularda çocuk prososyal davranışlarının gelişiminde anne, baba, anne/baba prososyal davranışlarının etkililiği görülmektedir. Özellikle okul öncesi dönemi gelişim özellikleri gösteren çocukların anneleri üzerine yapılan çalışmaların yoğunluğu göze çarpmakta, anne-

baba, baba katılımlı çalışmaların artırılması önerilmektedir. Çocuklara ve ebeveynlere yönelik prososyal davranışları artırma yönünde psikoeğitim programlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir. Demokratik ebeveyn tutumu geliştiren annelerin çocuklarında otoriter – izin verici tutum geliştiren anne tutumuna göre çocuk prososyal davranışlarında artış olduğu söylenilebilir. Elde edilen bulgulardan hareketle yaş arttıkça prososyal davranışların artışında pozitif yönlü anlamlı farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlkokul, ortaokul, lise dönemi gelişim özellikleri gösteren çocuklarla ve yetişkin bireylerle yapılacak çalışmaların artırılması önerilmektedir. Erkek çocuk prososyal davranışlarını arttırmaya yönelik eğitim programları, akran öğrenmesi programları panlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, B. (2017). The Relationship between Parental Control and Prosocial Behavior toward Parents. Master's Thesis, Özyeğin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktaş, V. & Güvenç, B. G. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 233-264.
- Aktaş, V. ve Berkem Güvenç, G. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2).
- Alemdağ, S. (2018). Genç futbolcuların prososyal ve antisosyal davranışlarının incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 102-109.
<https://doi.org/10.17155/omuspd.394766>
- Ata, S. (2022). Prososyal Destek Eğitim Programının (Pro-DEP) ailelerin ve çocukların prososyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, M. S., Meriç, İ., Şahin, F. B., Ergün, E. Y. (2023). Ebeveyn Tutumları ve Benlik Kurgusu ile Çocukların Yalana İlişkin Değerlendirmeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Gelişim Ve Psikoloji Dergisi*, 3(6), 107-120. <https://doi.org/10.51503/gpd.1110452>
- Bağcı Çetin, B. ve Öztürk Samur, A. (2018). 60-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları ile Anne-Babalarının Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17. <https://doi.org/10.17556/erziefd.286651>
- Bağcı Çetin, B., Öztürk Samur, A. (2018). Aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17.
- Bağcı, B. (2015). Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bağcı, B., & Samur, A. (2016). Çocuk ve Yetişkin Prososyallik Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 59-79.

- Baumrind, D. (1971). Current parents of parental authority. *Development Psychology Monographs*, 4 (1), 2.
- Baykut, İ. E. (2022). Ergenlerin prososyal davranışları ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bolat, N, F. (2023). Almanya'da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden Türk çocukların prososyal davranışları ile babalarının prososyal davranışları ve babalık rolü algılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bornstein, M. H., & Zlotnik, D. (2008). Parenting style and their effects. *Encyclopaedia of Infant and Early Childhood Development. Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development*, 470-480. <https://doi.org/10.1016/B978-012370877-9.00118-3>
- Çağdaş, A. & Şahin Seçer, Z. (2011). Anne baba eğitimi. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çubukcu, A. (2019). 48 – 72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Diener, M. L., & Kim, D.-Y. (2004). Maternal and child predictors of preschool children's social competence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(1), 3–24. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2003.11.006>
- Döker, T. (2020). Dört- altı yaş çocukların sosyal ve oyun davranışları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Dönmezer, İ. (2009). Ailede iletişim ve etkileşim. 6. Baskı. Ankara: Hegem.
- Dursun, A. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eisenberg, N. (2003). Prosocial behavior, empathy, and sympathy. In M.H. Bornstein, L. Davidson, C.L.M. Keyes, ve K.A. Moore (Eds.) *Well-Being: Positive development across the life course*, 253-265. Mahwayh, NJ: Earlbaum.
- Ergin, D. G. (2020). Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Genç, F, G.(2021). Annelerin prososyal davranışları ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gözübüyük, N. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Güenalp, A. (2007). Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaman, N., N., Dinçer, Ç. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi* 4(3):639-664. doi: [10.24130/eccd-jecs.1967202043236](https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202043236)
- Newton, E. K., Laible, D., Carlo, G., Steele, J. S., McGinley, M. (2014). Do sensitive parents foster kind children, or vice versa? Bidirectional influences between children's prosocial behavior and parental sensitivity. *Developmental Psychology*, 50(6). DOI:10.1037/a0036495
- Orçan, M. (2004). Anaokuluna devam eden 6 yaş grubu çocukların sosyal gelişimlerinin algılanan anne-baba tutumları ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. Orçan, M. (2017). Sosyal gelişim. Deniz, E.(Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim içinde* (s.126-174). Ankara: Pegem.
- Salıktutluk, Y, Z. (2017). Çocukların prososyal davranışlarının ebeveynlerin prososyal davranışları ve çocuk sevme eğilimleriyle ilişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Şahinler, Y. (2022). Takım Sporcularının Prososyal ve Antisosyal Davranış Eğilimlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 24(2), 37-40. <https://doi.org/10.5152/JPESS.2022.1004870>
- Türen, Ş. (2022). 60-72 aylık çocukların annelerinin sahip oldukları bireysel değerler ile çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Varol, Ş, N. (2022). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile babalarının anne bekleliği algılarının baba katılımı açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yenedede, E.E. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışlarına sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zimmer-Gembeck, M., J., Geiger, T., C., Crick, N., R. (2005). Relational and Physical Aggression, Prosocial Behavior, and Peer Relations Gender Moderation and Bidirectional Associations. *Journal of Early Adolescence*, 25(4), 421-452. DOI:10.1177/027243160527984

TÜRK BASININDA TÜRKİYE’NİN UZAY YOLCULUĞU

Doç. Dr. Mustafa İNCE

Karabük Üniversitesi,

mustafaince@karabuk.edu.tr- ORCID ID: 0000-0001-8058-1076

Doç. Dr. Mevlüt Can KOÇAK

Karabük Üniversitesi,

mevlutcankocak@karabuk.edu.tr- ORCID ID: 0000-0002-9496-0541

Özet

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun yüzüncü yılı vesilesiyle ve Türkiye Yüzyılı Vizyonu çerçevesinde birçok alanda yeni çalışmalar başlattı. Bilim, teknik ve teknoloji alanında birçok projenin hayata geçirilmesi için yeni adımlar atıldı. Bu bağlamda özellikle havacılık alanında son yıllarda yapılan çalışmalar dikkat çekici boyutlara ulaştı. Bu adımlardan biri de Türkiye’nin uzay yolculuğu projesidir. Aslında bu alandaki çalışmalara 2019 yılında kurulan Türkiye Uzay Ajansı öncülük etmiş, Türkiye’nin Milli Uzay Programı ise 2021 yılında kamuoyu ile paylaşılmıştı. Ancak uzay programı ile ilgili ilk somut adım 19 Ocak 2024 tarihinde bir Türk astronotun uzaya gönderilmesiyle atılmış oldu. Bu olay iç ve dış kamuoyunda büyük yankı uyandırdı. Türkiye’nin uzay yolculuğu süreci başta gazeteler ve televizyonlar olmak üzere medyada da geniş yer buldu.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’nin uzaya astronot gönderme sürecinin medyada nasıl ve ne şekilde haberleştirildiğini incelemektir. Çalışma kapsamında ilk Türk astronotu Alper Gezeravcı’nın uzaya gönderilmesine ilişkin son üç günde yapılan gazete haberleri analiz edilmiştir. Türkiye’nin ilgili haftada en çok satan 3 gazetesinin (Sabah, Hürriyet, Sözcü) konuya ilişkin 17-20 Ocak 2024 tarihleri arasında birinci sayfalarından yayınladıkları haberler söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen temel bulguya göre, gazetelerin Türkiye’nin uzay yolculuğunu önemli bir gelişme olarak gördükleri ve uzay çalışmalarında önemli bir atılım olarak değerlendirdikleri anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Türkiye Yüzyılı, ilk Türk astronot, Alper Gezeravcı, Uzay yolculuğu

Giriş

Günümüzde insanlar boş zamanlarının önemli bir kısmını medyada (karşısında) geçirmektedir. Medya araçları insanları eğlendirirken aynı zamanda onların bilgi edinmesine de katkı sağlamaktadır. İnsanlar kendi ülkesinde ve dünyada meydana gelen pek çok olayı medya araçları sayesinde öğrenmektedir. Medyanın haber verme işlevi aynı zamanda onu cazibeli hale getirebilmektedir. Medyanın haber verme işlevi sayesinde insanlar birtakım olaylar hakkında bilgi edinmekte ve çeşitli konuları yorumlayabilmektedir.

Medyanın bilgilendirme ve eğlendirme işlevinin yanında toplumsallaştırma, siyasal katılım sağlama ve güdüleme işlevleri de bulunmaktadır. Medya bu işlevleri yerine getirmek için çeşitli

yöntem ve teknikler de kullanılmaktadır (Vatandaş, 2021, 1060). Bu yöntem ve teknikler çeşitli fikirlerin aktarılmasına da katkı sağlamaktadır.

Örneğin, gazeteler çeşitli olaylar hakkında bilgi verirken aynı zamanda bazı fikirlerin savunuculuğuna da yapabilmektedir. Gazetelerin fikir savunuculuğu okuyucuların fikirlerinin şekillenmesine ve değişmesine etki edebilmektedir (Tekin, 1998,44- 45). Diğer bir deyişle gazeteler haber verme işlevi sayesinde kamuoyu oluşturup kamuoyunu yönlendirebilmektedir. Yine medya işlevleri arasında hakemlik yapma, eğitme ve ekonomik yaşama katkıda bulunma da vardır (Yagbasan, 2008, 114-115).

Gazeteler haber verme işlevlerini gerçekleştirirken, ürettiği haberleri çeşitli süzgeçlerden geçirmektedir. Bu süzgeçler temelde hangi haberlerin verileceğine hangi haberlerin verilmeyeceğini belirlediği gibi verilecek haberin önceliğini de etki edebilmektedir. Haberlerin öncelik sürecine, gazetelerin sahiplik yapısı ve genel yayın politikaları da etki edebilmektedir. Fakat, gazetelerin haber aktarırken ana amaçları, ülkemizde ve dünyada meydana gelen olayları objektif bir şekilde okuyucularına aktarmak olmalıdır (akt. Akman, 2014, 41-42).

Medya sayesinde insanlar, anlayamayacağı pek çok olayı anlayabilmektedir. Özellikle gazeteler üretmiş oldukları haber ve köşe yazılarında çevremizde olup biten olayları farklı açılardan ele alarak işledikleri için okuyucuların olayları anlamasına katkı sağlamaktadır. Olayların idrak edilmesi ve anlaşılması kimi zaman çeşitli yargıların oluşmasına da neden olabilmektedir. (Köseoğlu, 2022, 888) Medya, zayıf-güçlü, güzel-çirkin ve iyi-kötü gibi zıtlıklar üzerinden ön yargıların oluşmasına neden olabilmektedir. Bu tür ön yargıların oluşmasında medyanın olayları aktarırken belli kalıplara sokarak aktarmasının önemli bir rolü vardır.

Demokratik toplumlarda medyanın görevi; halkın çıkarlarını savunmak ve onların yararına göre yayın yapmak olarak görülse de medya haber üretiminde ideolojik söylemler üretme yoluna gidilebilmektedir. Medyanın sahip olduğu ideolojiler belli haberlerin ön plana çıkarmasına belli haberleri de görmezden gelinmesine neden olmaktadır (Koçak ve Arık, 2002, 303).

Bu çalışmada da Türkiye'nin ilk astronotu olan Alper Gezeravcı'nın uzay yolculuğu ile ilgili medyada çıkan haberler analiz edilecektir. Araştırmada gazetelerin uzay yolculuğunu haberleştirirken nasıl bir ideolojik söylemler ürettiği üzerinde durulacaktır. Farklı ideolojik görüşlere sahip olan gazetelerin uzay istasyonu yolculuğu ile ilgili haberleri aktarırken çeşitli ideolojik ilişkilerinin haberin diline etki edip etmediği yine bir araştırmada ortaya konulmaya çalışılacaktır. Araştırmada söylem analizi metodu kullanılacaktır.

Yöntem

Söylem, anlamlandırma ve sınıflandırma dizgisidir. Söylem yan anlamlardan, düz anlamlardan ve farklı anlamlardan oluşan karmaşık yapılardır. Bir metin içerisinde sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını söylem analizi yöntemiyle ortaya çıkarılabilmektedir (Aziz, 2010: 137-140). Söylem analizi dilin yapısının yanı sıra dilin kullanım kalıplarını ve fonksiyonlarını da incelemektedir. Söylem analizi sayesinde geniş düşünceler ve süsleyici kalıplar ortaya çıkartılıp yorumlanabilmektedir (Marshall, 2005: 692-693).

Söylem analizinin konusu oldukça geniştir. Söylem analizi sayesinde metinleri, konuşmaları, mesajları, diyalogları ve haberleşmeleri analiz edilebilir. Metin analizleri aynı zamanda mevcut dilinde detaylı analizidir (Van Dijk, 1998). Söylem analizi, metinlerin retorik, üslup ve şematik boyutlarıyla incelenmesidir. Söylem analizi sayesinde haber metinleri sadece ekonomi politik yönden incelenmez haberlerin yapısal özellikleri de ele alınır. (van Dijk, 1988: 1-3).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Türkiye’de yayınlanan ulusal gazeteler olmaktadır. Örneklem olarak ise; Türkiye’de söz konusu tarihte en çok tiraja sahip olan 3 ulusal gazete belirlenmiştir. Bu gazeteler aynı zamanda iktidara yakın duran Sabah gazetesi, muhalefet yakın konumlanan Sözcü gazetesi ve sahiplik yapısındaki değişimden sonra AK Parti’ye yakınlığı ile bilinen Hürriyet gazetesinden oluşmaktadır.

Sabah Gazetesi

17 Ocak 2024 tarihli Sabah gazetesi, uzay istasyonu yolculuğunu “Uzaydan İlk Mesaj Teknofest gençliğine” başlıkla birinci sayfasından vermiştir. Gazete, haberin başlığının açılımını ise şu cümlelerle aktarmıştır: “Türkiye’nin gurur günü: İlk astronotumuz Gezeravcı’nın uzay yolculuğu gece yarısı başlıyor.” Gazete, ilgili haberin başlığının zemininde bayrak deseni ve kırmızı beyaz renkleri kullanarak Türk bayrağına vurgu yapmıştır. Sabah gazetesi uzay istasyonu yolculuğu ile ilgili haberde kullanmış olduğu renklerle “milli” bir söylem üretme yoluna gitmiştir. Haberın içeriğinde, VİP bölümünde uzay yolculuğunu izleyecek davetliler arasında Teknofest gençliğinin bir temsilcisinin bulunmasına dikkat çekilerek, Türkiye’nin uzay yolculuğunun Teknofest etkinliğinin bir sonucu olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca haberde TEKNOFEST ibaresinin büyük harflerle yazılması da okuyucu nezdinde bu ilişkilendirmenin yapılmasına yönelik olduğu değerlendirilmektedir.

18 Ocak 2024 tarihli Sabah gazetesinde uzay istasyonu yolculuğu ile ilgili olarak “Uzay yolculuğuna 24 saat erteleme” başlık bir haber yayınlamıştır. Sabah gazetesinin birinci sayfasından verilen ve iç sayfasında detaylandırılan haberde Alper Gezeravcı’nı uzay yolculuğu teknik bir nedenden dolayı gece yarısına ertelendiği vurgulanmıştır. Ayrıca haberin detaylarında Alper Gezeravcı’nın annesi ve babasının uzay yolculuğunu izlemek için ABD’ye gittiği de vurgulanmıştır.

Gazete birinci sayfasından vermiş olduğu uzay yolculuğu haberinin yanı başında ise Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan’ın açıklamalarında yer aldığı “Türkiye, Terörle Mücadelede kararlı” başlıklı başka bir habere yer vermiştir. Bir savaş uçağı görselinde kullanıldığı haberde Erdoğan’ın sınır ötesi harekâtın süreceğini yönünde söylemleri aktarılmıştır.

Yukarıdaki haberin detaylarında ise Erdoğan’ın kabine toplantısı sonrası yapmış olduğu: “Irak’ta veya Suriye’de eli kanlı caniler var oldukça içimiz rahat etmeyecektir. Sınır ötesi operasyonlarımızı genişleterek devam ettireceğiz” şeklindeki açıklamalarının dünyada manşetlere taşındığı vurgulanmıştır. Sabah gazetesi uzay istasyonu haberi ile Erdoğan’ın sözlerinin dünya kamuoyunun manşetlerine taşındığı haberini yan yana vererek Türkiye’nin her alanda güçlü bir devlet olduğuna vurgu yapmaktadır.

Resim 1: 19 Ocak tarihli Sabah Gazetesi

19 Ocak 2024 tarihli Sabah gazetesi birinci sayfasında uzay yolculuğu ile ilgili haberlerden biri “Bu büyük gurur Türkiye’nin, ilk Türk Astronot Uzayda” başlığı ile verilmiştir. Haberin başlığının açılımında ise şu ifadeler kullanılmıştır: “Tüm Türkiye, ekranları başında ilk Türk astronot olarak tarihe geçen Alper Gezeravcı’nın heyecanına nefeslerini tutarak, dualar ederek ortak oldu”. Haberde özellikle “dualar ederek” ifadesi kullanılarak muhafazakâr dindar okuyucu üzerinde etki oluşturulmaya çalışılmıştır. Haberin devamı ise; Okan Müderrisoğlu imzasını taşımaktadır. Haberin detaylarında uzay istasyonu yolculuğunun gerçekleşmesinin ülke için büyük bir başarı olduğunu ve bu başarının gerçekleşmesinde Erdoğan’ın büyük katkısı olduğu vurgulanmaktadır. Bu haberin hemen yanı başında ise Erdoğan’ın yerel seçimler için 48 ilin belediye başkan adayını tanıttığı haberine yer verilmiştir. Haberin başlığında ise “Milletimiz için azimle, şevkle çalışacağız” ifadelerine yer verilmiştir. Sabah gazetesi bu iki haberi aynı sayfadan yan yana vererek uzay i yolculuğu gibi başarıların devam etmesi için yerel seçimlerde Ak Partili adaylara oy verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

20 Ocak 2024 tarihinde yayınlanan Sabah gazetesi uzay istasyonu yolculuğuna birinci sayfasında yer vermiştir. “Türkiye yeni bir çığır açtı” başlığının kullanıldığı haberin detaylarında Ülkemizin ilk astronotu olan Alper Gezeravcı’nın uzay yolculuğunu 85 milyon kişi tarafından coşkuyla izlediği vurgulanmıştır. Haberin gövdesinde ise; Türkiye’nin birçok şehrindeki bilim merkezine dev ekranlar kurulduğu ve insanların bu tarihi ana tanıklık ettiği vurgulanmıştır. Haberin başlığı ve içeriğinin mikro analizi yapıldığında; “çığır açtı” “tarihi an” “rüya gerçek oldu” ifadeleri bir arada kullanılmak suretiyle uzay istasyonu yolculuğunun ülke için büyük bir başarı olduğu vurgulanmaktadır.

Sözcü Gazetesi

17 Ocak 2024 tarihinde “Atatürk’ün kurduğu cumhuriyette bu da yaşandı: Adliyenin İçinde Yaşasın Şeriat Sloganı Attılar” manşetiyle çıkan Sözcü gazetesi, Atatürk’e hakareten tutuklu bir kişinin tahliye edildiğini adliye koridorlarında ise bir grubun sloganlar atarak bu kişiye destek verdiği haberleştirilmiştir. Yine aynı gün sözcü gazetesi birinci sayfasında “Emekliye Sadaka gibi Ek Zam” başlığıyla başka bir haber daha yayınlanmıştır. Gazete uzay yolculuğu ile ilgili haberleri ise birinci sayfasından vermeyi tercih etmemiştir.

18 Ocak 2024 tarih Sözcü gazetesi emeklilere yapılan zammı gazetenin birinci sayfasına taşımıştır. Gazetenin birinci sayfasındaki haberleri makro açıdan incelendiğinde, emeklilerin geçinemediğine sık sık vurgu yapılmıştır. Gazete bir gün önce yayınlanan sayısında olduğu gibi 18 Ocak tarihinde de uzay yolculuğu ile ilgili haberi vermek yerine daha çok emeklilere yapılan zammı haberleştirmiştir. Haberde uzay yolculuğu ile ilgili hiçbir bilgi verilmeyerek de aslında ideolojik söylem üretilme yoluna gidilmiştir. Eagleton’un belirttiğine paralel olarak, haberde bir konu bilinçli olarak görülmeyerek o konunun önem derecesi azaltılmaya çalışılmıştır. (Eagleton 2015, 174)

Resim 2: 19 Ocak tarihli Sözcü Gazetesi

19 Ocak 2024 tarihinde “Maklubeciler Makbul Oldu!” manşetiyle çıkan Sözcü gazetesi, haberde üst başlık olarak “Fetoculararın Sofrasından AKP belediye başkan adaylığına...” cümlesini kullanmıştır. Sözcü gazetesi birinci sayfasından yapmış olduğu bu haberin hem manşetinde hem de üst başlığında suçlayıcı bir dil kullanmış olup, bu suçlayıcı dilin merkezine ise Ak Partiden aday olan belediye başkanı adaylarını koymuştur. Gazete büyük puntolar ve kullandığı fotoğraflarla haberin retorikini güçlendirmeye çalışmıştır. Haberde, dikkat çekmek

İçin “Makbule sofrası” yazısı belirgin bir biçimde sarı renkte verilmiştir. Gazete yine daha önceki haberlerinde olduğu gibi uzay yolculuğu haberini önemsiz görerek birinci sayfasından vermeme yoluna gitmiştir.

20 Ocak 2024 tarihli Sözcü gazetesi birinci sayfasından “Bir yanda geçim savaşı veren milyonlar, diğer yanda uzaya gitme gururu” başlıklı bir haber yayınlamıştır. İlk sayfasından yayınlanan ve iç sayfasında ayrıntıların yer aldığı haberde karşılaştırmalar yapılarak insanların geçim sıkıntısı yaşarken uzay istasyonuna gidilmesinin doğru olmadığı vurgulanmıştır. Haberin detaylarında uzay istasyonuna giden Alper Gezeravcı’nın yapmış olduğu açıklamalar aktarılmıştır. Haberde uzay İstasyonu’na giden Gezeravcı’nın, “istikbal göklerde” ifadesini kullandığını bu sayede Atatürk’ün adını uzaya duyurduğu vurgulanmıştır. Fakat yine haberin detaylarında iki haftalık uzay yolculuğu için 55 milyon dolar ödendiği aktarılmıştır.

Sözcü gazetesi diğer gazetelerin aksine özellikle uzay yolculuğunun maliyetini vurgu yapmaktadır. Yine bu haberin hemen yanında aktarılan “her gün zam yağıyor. Pahalılık bitmiyor. Kart limiti biten vatandaş, market kasasında kalıp büyük utanç yaşıyor” başlıklı başka bir habere yer verilerek insanların geçinemeyen uzay yolculuğuna 55 milyon dolar ödenmesi eleştirilmektedir.

Hürriyet Gazetesi

17 Ocak 2024 tarihinde Hürriyet gazetesi uzay istasyonu yolculuğu haberini birinci sayfasından “bu gece uzaydayız” başlığıyla aktarmıştır. Haberde uzay istasyonu yolculuğunun hangi saatte başlayacağı hakkında bilgi verilmektedir. Gazete, haberde yoruma yer vermezken haberin detaylarında uzay istasyonu yolculuğunu gerçekleştirecek Alper Gezeravcı’nın Cumhurbaşkanı Erdoğan’la telefonla görüştüğü aktarmıştır.

18 Ocak 2024 tarihinde ‘Uzay Yolun Açık Olsun’ manşetiyle çıkan Hürriyet gazetesi, uzay istasyonu yolculuğu ile ilgili haberi manşetin açılımını yapan şu cümlelerle aktarmıştır: ‘Türkiye’nin ilk astronotu Alper Gezeravcı’nın hayalleri çocukluğundan beri hep göklerdeydi. Şimdi bu hayallerini uzaya taşıyor. Dün planlanan fırlatma bu gece yapılacak” Haberde ayrıca Alper Gezeravcı’nın astronot kıyafetli fotoğrafı ve bir uzay aracı resmi kullanılmıştır. Hürriyet gazetesi diğer iki gazete Sözcü ve Sabah gazetelerinden farklı olarak uzay istasyonu yolculuğu haberlerini genelde magazinleştirerek aktarmıştır. Gazetede haberinde uzay istasyonunda yenilecek yemekler arasında et, pilav ve bulgurun olduğunu vurgulamıştır.

Hürriyet gazetesi 19 Ocak 2024 tarihinde “Uğurlar Ola” başlıklı bir habere yer vermiştir. Haberde Alper Gezeravcı’yı ailesinin uzaktan el sallayarak uğurladığı aktarılmıştır. Yine haberin detaylarında “rüya gerçek oldu” ve Türkiye’nin ilk astronotu uzayda” gibi cümlelere yer verilerek Türkiye’nin gelişmekte olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu söylemi güçlendirmek için Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Tarihi bir ana şahitlik ediyoruz” sözleri kırmızı ve beyaz renkte verilerek ön plana çıkartılmıştır.

Hürriyet gazetesi “Yeşilçam da Uzaya çıkmıştı” başlığını kullanarak vermiş olduğu başka bir haberde, Turist Ömer Uzay Yolunda filminde senaryo gereği uzaya çıkıldığını aktarmıştır. Gazete bundan önceki haberinde olduğu gibi yine bu haberinde de uzay istasyonu yolculuğu magazinleştirerek aktarma yoluna gitmiştir.

Resim 3: 19 Ocak tarihli Hürriyet Gazetesi

20 Ocak 2023 tarihinde “Uzayda Tek Yürek” manşetiyle çıkan Hürriyet gazetesi, uzay istasyonu yolculuğu ile ilgili haberin manşetinde açılımını da yapan şu cümlelerle ifade etmiştir: “Türk astronot Alper Gezeravcı, uzayda yaptığı ilk açıklamada Atatürk’ün “İstikbal göklerde” sözlerini tekrar etti. Gezeravcı’nın uzaya çıkması bütün Türkiye tarafından takdir, gurur ve sevinçle karşılandı.” Gazete haberin detaylarında ise; Gezeravcı’nın uzay yolculuğuna Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yanı sıra CHP Lideri Özgür Özer ve diğer parti başkanlarının da destek verdiğini vurgulanmıştır. Hürriyet gazetesi haberinde bütünleştirici bir söylem üretme arayışındadır. Gazetede haberin detaylarında ayrıca uzay yolculuğuna çıkmadan önce dualar okunduğunu ve daha sonra da alkışlarla Gezeravcı’nın uzay yolculuğuna uğurlandığı aktarılmıştır. Gazete bu haberinde ‘duaların okunduğu’ ibaresini özellikle vurgulamıştır.

Sonuç

Sözcü gazetesi haberlerinde uzay yolculuğunu kısime olumlayan ifadelerle yer verse de genel olarak uzay yolculuğu için harcanan parayı eleştirmektedir. Gazete uzay yolculuğuna harcanan para ile emeklilere yapılmasına planlanan zammı karşılaştırarak ülkenin önceliğinin uzay yolculuğu olmadığını vurgulamaktadır.

Gazete bazı günlerde -uzay yolculuğundan önceki üç gün de- uzay yolculuğu ile ilgili haberlere hiç yer vermeyerek uzay yolculuğunu görmezden gelme ve önemsizleştirme yoluna gitmiştir. Yine Sözcü gazetesi uzay yolculuğu öncesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın uzay yolculuğuna

gidecek Alper Gezeravcı ile yapmış olduğu telefon görüşmesine birinci sayfasından yer vermemeyi tercih etmiştir.

Sabah gazetesi ise Sözcü gazetesinin aksine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Gezeravcı ile yapmış olduğu telefon görüşmeyi birinci sayfasından aktarmıştır. Gazete özellikle haberlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemlerini ön plana çıkartarak Erdoğan'ın uzay yolcuğunu önemsediğini okuyuculara aktarmaya çalışmıştır.

Gazete uzay yolculuğu ile ilgili haberleri genelde savunma sanayiye yapılan yatırımlarla ilgili haberlerin yanına yerleştirmiştir. Ak Parti hükümeti döneminde Türkiye'nin teknolojiye yatırımlar yaptığı konusunda anlamsal bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

Hürriyet gazetesi diğer iki gazete Sabah ve Sözcü gazetelerinden farklı şekilde uzay yolculuğu haberleştirmiştir. Özellikle tüm siyasi partilerin uzay yolculuğuna destek verdiğini haberlerinde ön plana çıkarmıştır. Yine gazete uzay yolcuğu haberini magazinleştirerek aktarma yoluna gitmiştir.

Sonuç olarak medya, ideolojik söylemleri sadece siyasi haberlerde üretmemektedir hemen hemen her haber üzerinden ideolojik söylemler üretilebilmektedir. Bu çalışma da bunu ortaya koyar niteliktedir. Gazeteler uzay yolculuğu ile ilgili haberleri aktarırken dahi haberi ideolojik bir zemine koyabilmekte /söyleme büründürebilmektedir.

Kaynakça

Aziz, A. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları.

Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev. O. Akınhay & D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Van Dijk.(1988). News as Discourse, Lawrence Earlbaum Associates Publication, New Jerney.

Tekin, Cengiz. (1998). İnsan İletişiminin Boyutları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yagbasan, M. (2008). Basın Dili ve Gazete Manşetlerinin Dilbilimsel Analizi. Humanities Sciences, 3(1), 114-127.

Akman, Erdoğan. (2014). “Birinci ve İkinci İnönü Savaşlarının Sovyet Rusya Basınında Yansımaları [Pravda Ve İzvestiya Gazeteleri Üzerinden Basın Analizi]”. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, vol. 3, no. 4, pp. 37-55.

KÖSEOĞLU, A. (2022). Kadın Odaklı Habercilik Perspektifinden Savaş Temalı Haberlerde Ukraynalı Kadınlar: Anadolu Ajansı Üzerinden Bir Analiz. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(3), 888-905

Vatandaş, S. (2021). Gazete Haberlerinde Korku Sunumunun Göstergibilimsel Çözümlemesi (Covid-19 Örneğinde). Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20(78), 1060-1079.

Aziz, A. (2020) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Çebi, M. S. (1996). Medyada Haber Seçiminin Teorik Boyutları- Ampirik Haber Seçimi Görüşleri Üzerine Bir Deneme. *Bilig*, (3), 247-269. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25407/268121>

Durak, R. (2011). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Atatürk Üniversitesi Pasinler Meslek Yüksekokulu- Erzurum 2011*

İslam, Y. (2005). *Araştırma-Yazma ve Sunu Teknikleri Yönlendirilmiş Çalışma I-II*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Jerry Palmer, (2000). *Spinning into control: News values and source strategies*, News Values, London: Leicester University Press, UK.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

İNCİ TANELERİ DİZİSİ HAKKINDA YAZILAN KÖŞE YAZILARI ÜZERİNE BİR ANALİZ

Doç. Dr. Mustafa İNCE

Karabük Üniversitesi,

mustafaince@karabuk.edu.tr- ORCID ID: 0000-0001-8058-1076

Doç. Dr. Mevlüt Can KOÇAK

Karabük Üniversitesi,

mevlutcankocak@karabuk.edu.tr- ORCID ID: 0000-0002-9496-0541

ÖZET

Medya içerikleri ve medyanın toplum üzerindeki etkileri geçmişten günümüze tartışmalı bir alan olagelmıştır. Özellikle televizyonun, teknik ve teknolojik avantajları nedeniyle insanların daha kolay etkilendiği bir kitle iletişim aracı olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda son yıllarda ülkemizde ve hatta dünyada birçok ülkede büyük ses getiren Türk televizyon dizileri, bir yandan ekonomiye katkılarından dolayı övgüye mazhar olmuş öte yandan da toplumsal etki bakımından olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır. Son dönemlerde Türk dizileri reyting açısından büyük başarılar elde etmiş ve dizi filmlerde çığır oldukça yükselmiştir. Bu durum dizi sektöründe rekabeti arttırmış ancak içeriklerinin daha da tartışmalı hale gelmesine neden olmuştur. Kanal D’de 25 Ocak 2024 tarihinde ilk bölümü yayınlanan ‘İnci Taneleri’ isimli dizi de konu ve içerik bakımından tartışmalı yapımlardan biri olmuştur. Öyle ki, daha dizi yayınlanmadan fragman üzerinden tartışmalar başlamış, dizinin yayınlanmaması için çeşitli düzeylerde girişimlerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Kanal D’de 25 Ocak 2024 tarihinde ilk bölümü yayınlanan ‘İnci Taneleri’ isimli dizi hakkında gazetelerin köşe yazılarında ne tür değerlendirmeler yapıldığını analiz etmektir. Çalışmada, “İnci Taneleri” dizisinin farklı görüş ve yayın politikasına sahip Sabah, Birgün, Hürriyet, Akit ve Posta gazetelerinin köşe yazarları tarafından nasıl ele alındığı incelenmiştir. Araştırma 7 köşe yazısı ile sınırlandırılmış olup yöntem olarak söylem analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen temel bulgulara göre, Sabah ve Akit gazetelerinin köşe yazılarında dizinin eleştirildiği, Birgün, Hürriyet ve Posta gazetelerinde ise övdüğü ve desteklendiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler; İnci tanesi, pavyon, analiz, köşe yazısı, Kanal D

Giriş

Hangi tür kitle iletişim aracı olursa olsun, bu araçların hemen hemen hepsi baskın olduğu dönemlerde içinde bulunduğu toplumu etkilemişlerdir. Bu etkinin boyutu ise hep tartışılmıştır. Kimi çalışmalarda bu etkinin boyutunun fazla, kimi zaman da az olduğu değerlendirilmiştir.

Ancak içinde bulunduğumuz çağda kitle iletişim araçlarına bağımlılığın her geçen gün arttığı düşünüldüğünde etkinin de o derece artmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Adeta mesaj/ileti bombardımanına maruz kaldığımız günümüzde medya içeriklerinden kaçmak ve/veya etkilenmemek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Çünkü geleneksel medyada yayınlanan bir mesaj, eş zamanlı olarak yeni medyada ve sosyal medyada da karşımıza çıkmaktadır. Ya da tam tersi bir durum yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu bir bakıma mesajın bizi etki alanına dahil ettiği anlamına gelmektedir. Gelişen teknolojiler ve yeni bir takım teknik imkanlar sayesinde -yapay zekâ, çekim teknikleri, filtreler, efektler, müzikler vb.- kitle iletişim araçlarının etkileyciliğinin arttığını da söylemek mümkündür. Özellikle televizyonların bu teknikleri iyi kullanmasına bağlı olarak toplumlar üzerinde kısa, orta ve uzun vadede önemli etkiler bıraktığını değerlendirmek mümkündür. Her gün en çok izleyicinin ekran başında olduğu değerlendirilen saatlerde (prime time) yayınlanan diziler rating rekorları kırmakta, bu yapımların sosyal medya paylaşımlarının milyonlarca kez izlendiği görülmektedir. Hatta bu yapımların günlerce sosyal medya platformlarında konuşulması, tartışılması da bu etkinin bir göstergesidir. Bu çerçevede son yıllarda ülkemizde yapımcılık açısından üst düzey diziler üretilmektedir. Üstelik bu üst düzey yapımlar dizilere pek çok kanalda rastlamak mümkündür. Hatta rating oranlarında her gün farkı bir kanalda yayınlanan dizinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu yönüyle başarılı olan ve dünya genelinde pek çok ülkede de büyük rağbet gören Türk televizyon dizileri, bir yandan ekonomiye katkılarında dolayı övgüye mazhar olmuş öte yandan da toplumsal etki bakımından olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır. Son dönemlerde Türk dizileri reyting açısından büyük başarılar elde etmiş ve dizi filmlerde çita oldukça yükselmiştir. Bu durum dizi sektöründe rekabeti arttırmış ancak içeriklerinin daha da tartışılmalı hale gelmesine neden olmuştur. Kanal D’de 25 Ocak 2024 tarihinde ilk bölümü yayınlanan ‘İnci Taneleri’ isimli dizi de konu ve içerik bakımından tartışılmalı yapımlardan biri olmuştur. Bu çalışmada, bu dizinin farklı ideolojiye ve yayın politikasına sahip gazetelerin köşe yazarları tarafından nasıl değerlendirildiğinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyon

“Kitle iletişim araçları arasında özellikle televizyon, esasında haber verme, eğlendirme ve eğitime işlevlerini kapsayan, topluma farklı türlerde ve amaçlar için hazırlanmış programlar vasıtasıyla sürekli mesajlar iletmektedir. Gelişmiş ülkelerde bilhassa internetin hayatımıza girmesinden önce enformasyonun alındığı kaynak olarak gazete, radyo ve özellikle televizyon görülmekteydi. Dolayısıyla televizyon toplumsal yapıda siyasal, ekonomik, teknolojik ve kültürel anlamda bir içerik sağlayıcısı olarak günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası konumunda olmuştur (Büyükbaykal, 2007: 33). Günümüzde de televizyon halen aynı önemini korumaktadır.” (İnce ve Yılmaz, 2020: 419)

Medya ve toplum ilişkileri kapsamında yürütülen araştırmalarda kitle iletişim araçlarından televizyonun özel bir yeri olduğu kanıksanmış bir gerçektir. Bunun sebeplerinden bazıları aracın nitelikleri olurken bazıları ise televizyonun topluma nüfuz etme seviyesinin yüksek oluşu ve günlük yaşamda kullanılma yoğunluğu ile ilişkilendirilmektedir. Televizyonun yaygın oluşu, tüm dünyayı zahmetsizce izleyicisinin ayağına getirebilecek niteliğe sahip olması olarak açıklanabilir (Çakır, 2005: 30).

“Televizyon yayıncılığının görüntüye dayalı olarak yapılması nedeniyle program akışı içerisinde toplumdaki her kesim insana hitap edebilecek düzenlemeler yapılabilmesi, izlenimi kolay olması, eğitim veya sınıf farklılıkları gibi bir engeli olmamasıyla etkisini kolayca yansıtabilmektedir. Öte yandan izleyicilere haber vermek dışındaki işlevleri ile birlikte eğlence sunması, yarışmalar gibi heyecanlı içerikleri yayımlayarak sürekli izleyiciyi ekran başında tutmayı başarabilir ve böylece bireyler televizyon karşısında uzunca vakitler geçirilebilir (Bostancı, 2004: 94). Bu haliyle bakıldığında televizyonun toplumsal hayat içerisinde çok önemli bir araç olduğu ve zamanla da bu kitle iletişim aracının önemini arttığından söz edebiliriz. (İnce ve Yılmaz, 2020: 423)”

“Televizyonun bu denli önemli olmasının sebebi izleyicilerine çok fazla sayıda kanal ve çeşitli içerik sunabilmesinin yanında izleyicinin kendi ruh haline göre özgürce seçim yaparak televizyon içeriğini tüketebilmesidir. Ses ve görüntüyü bir araya getirerek yaşadığımız dünyayı küçülten televizyon, popüler, tanınmış bir sanat gösterim aracı niteliğindedir. Bu özelliği ile televizyon, simgeleri aktarmakla kalmaz aynı zamanda genelleştirir, yayar ve bireylerin kullanımına sunar. Bu simgelerle de belirli anlamlar aktarır. Bunlar bazen karmaşık bazen de yalın olabilmektedir (Küçükerdoğan, 2010: 10)” (akt.: İnce ve Yılmaz, 2020: 423).

Yöntem

Bu çalışmada, “İnci Taneleri” dizisinin Sabah, Birgün, Hürriyet, Akit ve Posta gazetelerinin köşe yazarları tarafından nasıl ele alındığı incelenecektir. Araştırma 7 köşe yazısı ile sınırlandırılmış olup yöntem olarak söylem analizi kullanılacaktır.

Söylem analizinde ilgili metinler derinlemesine analiz edilip yorumlamakta ve bu sayede metinlerin iç dünyasını açığa çıkarılmaktadır. Van Dijk’in eleştirel söylem analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada basılı gazetelerde yer alan köşe yazıları makro ve mikro bağlamda analiz edilecek ve yorumlanacaktır. Van Dijk’in haber analizi yöntemi iki temel esasa dayanmaktadır. (akt. Toprak ve Koçak, 2021, 43) Makro denilince tematik yapılar akla gelmektedir. Bunlar içerisinde haberin manşeti, haberin üst ve alt başlıkları yer almaktadır. Mikro yapılarda ise; sözcük ve cümleler analiz edilmektedir.

Gazetelerde Yer Alan Köşe Yazılarının Analizi

Hürriyet gazetesi köşe yazarı Orkun Ün, 30 Ocak 2024 tarihinde köşesinde “Yerim sizin gereksiz hassasiyetinizi” başlıklı bir yazıya yer vermiştir. Yazının kurgulanış biçimine bakıldığında dans etmenin ahlak bozucu ve kötü bir şey olmadığı söylemine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Yine yazıda, medyadaki tanınmış kişilerin dizi hakkında olumsuz açıklamalar yapıp, veryansın etmelerinin gereksiz olduğu da vurgulanmaktadır.

Yazının devamında Orkun Ün, eski bir pavyon çalışanı olan Popstar Mehtap’ın dizi ile ilgili yapmış olduğu açıklamaları eleştirmiştir. Yazar Popstar Mehtap’ın yok yere duyar kastediği söylemine başvurmuştur. Yine Ün, dans etmenin kötü bir şey olmadığı gibi insanları birleştirici, güldürücü ve eğlendirici olduğunu da vurgulamaktadır. Ün, yazısının başından sonuna kadar dizi hakkında olumsuz ifadeler kullanmış olup dizi ile ilgili olumsuz ifadeler kullanılan kişileri de “duyar kasmakla” suçlamıştır. Ün eleştirilerin dayanıksız ve gereksiz olduğu söylemine başvurmuştur.

Posta gazetesi, 01 Şubat 2024 tarihli sayısında köşe yazarı Şirin Sever'in "İnci Taneleri" meselesi" isimli bir yazısına yer vermiştir. Sever, yazısının girişimde "İnci Taneleri" dizisini bütün tartışmalardan bağımsız olarak izlediğini belirterek pavyona gidip eğlenmemin yeni bir şey olmadığını bunun hep var olduğuna vurgulamaktadır. Sever yazının detaylarında şu ifadeleri kullanmaktadır: "Öncelikle şunu söyleyeyim; dizideki o naif, o şiirsel dil etkiledi beni. Bugüne kadar kaç dizide şiir okundu, şiire güzelleme yapıldı söylesenize? Şiirler, güzel bir Türkçe, altında onlarca düşünce barındıran aforizmalar, zekâ dolu ironiler, ancak bir edebiyat hocasının kurabileceği derinlikte konuşmalar..." Yazar, İnci Taneleri dizisini önceki dizilerle karşılaştırıp daha kaliteli olduğu yönünde okuyucuyu ikna etmeye çalışmakta, retoriksel olarak görüşünü güçlendirmektedir.

Yazının gövdesinde Sever; İnci Taneleri dizisinin pavyon hayatının kendine has kabalığı ve kötülüğünün beraberinde, insanlara efendi olmayı, iyi kalabilmeyi telkin ettiğini de vurgulamaktadır. Yine dizinin sadece Dilber dansından ibaret olmadığını, insanların dizinin ne anlattığına bakmadan eleştiriye yöneldiğini vurgulamaktadır. Sever, köşe yazısında diziyi beğendiğini açık bir şekilde ifade ederken sürekli olarak başka dizilerle kıyaslama yaparak olumlama yapar. Kıyaslama bilindiği gibi retorikte en çok başvurulan yöntemlerden biridir. Bu yolla ortaya atılan düşüncenin doğrul olduğu kanıtlanmaya çalışılır.

Hürriyet gazetesinin 3 Şubat 2024 tarihli sayısında köşe yazarı Ahmet Hakan "İnci Taneleri" dizisi ile ilgili bir yazı yayımlamıştır. Hakan, yazısında, dizinin senaryosunu beğendiği belirtken oyuncuların da yetenekli olduğuna vurgu yapmaktadır. Diziye yönelik eleştirileri ise kıskançlık olarak değerlendirip şu ifadeleri kullanmaktadır: "Çekememezlikler falan devreye girmiş durumda. Bizde adet böyledir çünkü. Başarı karşısında mutlaka bunlar girer devreye." Hakan, genel olarak köşe yazısında dizi hakkında olumsuz yorum yapanları eleştirip olumlu bir söylem üretmektedir.

Yukarıdaki pasajlardan anlaşılacağı gibi hem Ahmet Hakan hem de Şirin Sever "İnci Taneleri" dizisi hakkında hiçbir olumsuz yorum yapmadıkları gibi olumsuz yorum yapanları da birtakım ifadeler üzerinden eleştirmektedirler. Diğer taraftan her iki yazar sıklıkla diziyi olumlayıcı ifadeler ortaya koymuşlardır.

Ahmet Hakan	Şirin Sever
Süper Tuttu	Dizideki o naif dil
Çok iyi oyuncular	Dizideki şiirsel dil
Replikler Dillerde	Güzel bir Türkçe
Oyunculuğu da şahane	Zekâ dolu ironiler
Güçlü oyunculuğu	Derinlikli konuşmalar

Tablo 1. Köşe Yazarların Dizi Hakkındaki Olumlu İfadeleri

Akit gazetesi köşe yazarı Selma Savcı, 31 Ocak 2024 tarihinde köşesinde "İnci Danesi Tv Dizisi! Sadece 1 Gram Zekâ Yeter" isimli bir yazıya yer vermiştir. Yazısının devamında İnci

Taneleri dizisinde Hazar Ergüçlü'nün canlandırdığı Dilber adlı karakterinin giydiği elbiseye vurgu yaparak sosyal medyada viral olduğunu, bazı kişilerin bunu fırsata dönüştürerek o ahlaksız elbiseyi ürettiğini aktarmıştır. Yazar, dizine kullanılan elbise için “ahlaksız elbise” ifadesi kullanarak olumsuz söylemini dizide giyilen elbise üzerinden tekrar üretme yoluna gitmiştir. Diğer taraftan Savcı'nın dizide giyilen kıyafete yapmış olduğu yorum ideolojik görüşü hakkında bilgi vermektedir.

Savcının yazısında ayrıca sosyal medyada insanların “pavyon karakterinin dans görüntülerini taklit etmek için sıraya girdiğini” vurgulamaktadır. Yazar, bu tür dizilerin ahlaksızlığın dik alası olduğunu ve bazı kişiler tarafından organize edilerek sunulduğunu aktarmaktadır. Yazının son bölümünde “...bunlarda samimiyet, bunlarda ar yok ki...” ifadelerini kullanarak dizinin Türk kültürüne zarar verdiği yönünde bir söylem ortaya koymuştur.

13 Şubat 2014 tarihinde, Sabah gazetesi köşe yazarlarından olan Yüksel Aytuğ tarafından kaleme alınan “İnci Taneleri Kopya mı?” başlıklı köşe yazısında bir benzerlikten bahsedilmektedir. Dizi ile yıllar önce Yavuz Turgul'un yazıp yönettiği Gönül Yarası filmi arasında büyük benzerlik olduğunu vurgulamaktadır.

Aytuğ, yazısını YouTube kanalında dizi ve film eleştirmenliği yapan Murat Soner'in yorumları üzerinden oluşturmuştur. Soner'in “O filmde de başrolümüz bir öğretmen, bu dizide de. Oranın öğretmeni 15 yıl sonra Güneydoğu'dan, buranın öğretmeni 10 yıl sonra hapisten dönüyor. O karakterin de bir kızı, bir oğlu var, bu karakterin de. O filmde de kadın karakter pavyonda çalışıyor, bu dizide de. O filmde de kadın eski kocasından kaçıyor, bu filmde de kadın bir otelde kalıyor ve neredeyse iki yapımdaki otellerin adı bile aynı...” Şeklindeki ifadelerini alıntılıyor. Aytuğ, köşe yazısında Murat Soner'in açıklamalarına doğrudan aktarmakta ve yazısının girişinde “büyük benzerlik” ifadesini kullanarak Soner'in düşüncelerini desteklemektedir.

Sabah gazetesinden Yüksel Aytuğ “Pavyonları bir de ondan dinleyelim” başlıklı başka bir köşe yazısında “İnci Taneleri” dizisi sayesinde yok olmaya yüz tutan pavyonlara tekrar ilginin arttığını, sırf merak yüzünden insanların pavyonlara gittiğini aktarmıştır. Aytuğ, yazısının gövdesinde ise “peki gerçek pavyonlarda neler oluyor?” sorusunu yönelterek okuyucuda merak uyandırmak istemiştir. Yazıda eski bir pavyon çalışanı olan ve “Popstar Mehtap” olarak bilinen Mehtap Yılmaz'ın Hülya Avşar'ın YouTube programında yapmış olduğu konuşmalar da aktarılmıştır.

Aytuğ'un yazının gövdesinde “15'imde düştüm” ara başlığına yer verilerek, Mehtap Yılmaz'ın 15 yaşında kandırılarak pavyona düştüğü yönündeki açıklamaları aktarılmıştır. Yılmaz'ın, pavyondaki insanların kibar olmadığı ve sürekli olarak kavga çıktığı yönündeki açıklamaları da yine köşe yazısında kullanılmıştır. Böylelikle dizinin aslında kötü olan bir ortamı olumlama yaparak aktardığı söylemi üretilmiştir. Bu söylemi ispat etmek içinse sıklıkla kullanılan tanık gösterme yönteminden yararlanılmıştır.

“Üniversiteli kızlar” ara başlığında, Mehtap Yılmaz'ın, pavyonların dizi ve filmlerde gösterildiği gibi olmadığı, buralarda üniversiteli kızların da çalıştığı, iki kız öğrencinin pavyonda çalıştığını gördüğü yönündeki iddiaları aktarılmıştır. Yılmaz'ın ifadeleri iddia olmakla birlikte köşe yazarı tarafından benimsenerek kullanılmıştır. Yazar yazısındaki iki ana başlığı Mehtap Yılmaz'ı söylemleri üzerinden oluşturulmuştur. Yüksel Aytuğ, Mehtap

Yılmaz'ı tanık göstererek pavyonun film ve dizilerde gösterildiğinden çok daha kötü yerler olduğu yönünde bir söylem üretmiştir. Diğer bir deyişle Aytuğ'un düşünceleri ile Mehtap Yılmaz'ın düşünceleri birbirine paralellik göstermektedir.

Birgün gazetesinde, Attila Aşut, "İnci Taneleri"nde Türkçe Dersleri" başlıklı köşe yazısında diziyi ilgili olumsuz ifadeler kullanmaktadır. Aşut, dizinin dildeki yozlaşmaya direnmesi bakımından önemine vurgu yaparken "dizinin bir eğitim filmi olma özelliğini" güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Aşut, yazısının devamında Show TV'de yayınlanan "Sandık Kokusu" dizisinde Karsu karakterini canlandıran Özge Özpınar'ın dil yanlışları yaptığına vurgulayarak kıyaslama yoluyla İnci Taneleri dizisini ön plana çıkarmaktadır.

Sonuç

Yayınlandığı günden itibaren medyada kendisine fazlasıyla yer bulan "İnci Taneleri" dizisi pek çok habere konu olurken aynı zamanda gazetelerin köşe yazarları tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Örneğin, Hürriyet gazetesinin köşe yazarları İnci Taneleri'ne yönelik eleştirileri abartılı olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle gazetenin köşe yazarlarından Orkun Ün, diziyi eleştirenlere karşı içinde argo ifadelerin de bulunduğu bir yazı ile cevap vermiştir. Hürriyet gazetesinin diğer bir yazarı Ahmet Hakan ise oyuncu kalitesine vurgu yaparak, dizinin ilk iki bölümündeki yüksek reytinglere ulaştığını aktarmıştır.

Posta gazetesinin yazarı Şirin Sever yazısında; dizinin diğer dizilere göre çok daha kaliteli olduğunu vurgulamaktadır. Genel olarak bakıldığında Posta ve Hürriyet gazetelerinin yazarları dizi için olumsuz ifadeler kullanmaktadır. Kuşkusuz bunda dizinin yayımlandığı TV kanalı ile iki gazetenin aynı medya grubuna ait olmasının da etkisi vardır.

Akit gazetesi, araştırma kapsamında ele alınan diğer gazetelere göre kıyasla çok daha sert bir dil kullanmaktadır. Gazetenin köşe yazarlarından Selma Savcı'nın diziyi olumsuzlarken kullandığı ifadeler gazetenin yayın politikasını ile paralellik göstermektedir. Savcı, dizinin Türk toplumunun ahlakına zarar verdiğine değinerek bu tür dizilerin toplumun ahlakı bozmak için üretilmiş projeler olduğunu ima etmektedir.

Sabah gazetesinin köşe yazarlarında Yüksel Aytuğ ise Akit yazarına göre daha yumuşak bir dil üzerinden diziyi eleştirilmektedir. Aytuğ, dizinin pavyon kültürünü tekrar hareketlendirdiğini vurgulamıştır. Yazar başka bir yazısında ise dizinin başka bir filminden çalıntı olabileceği yönündeki iddiaları köşesine taşımış. Dizi hakkında olumsuz bir söylem üretmiştir.

Birgün gazetesinin köşe yazarlarından Atilla Aşut ise "İnci Taneleri" dizisinde Türkçe'nin doğru kullanımına vurgu yaparak olumlama yoluna gitmiştir. Yazar dizinin toplum ahlakına zarar verip vermediği konuyla ilgili ise hiçbir yorumda bulunmamıştır.

Kaynakça

Aziz, A. (2020) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Çakır, Vedat (2005). Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence ve Televizyon (Konya Örneği), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çebi, M. S. (1996). Medyada Haber Seçiminin Teorik Boyutları- Ampirik Haber Seçimi Görüşleri Üzerine Bir Deneme. Bilig, (3), 247-269. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25407/268121>

Durak, R. (2011). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Atatürk Üniversitesi Pasinler Meslek Yüksekokulu- Erzurum 2011

İslam, Y. (2005). *Araştırma-Yazma ve Sunu Teknikleri Yönlendirilmiş Çalışma I-II*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Jerry Palmer, (2000). Spinning into control: News values and source strategies, News Values, London: Leicester University Press, UK.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Küçükdoğan, Rengin (2010). Televizyon Eğlendirir mi? Yoksa..., (Editör), Bülent Küçükdoğan. Ankara: Ütopya Yayınevi, s.9-38.

Toprak, Ö., & Koçak, M. . C. (2021). Haber Üretim Sürecinde Seçim Haberlerinin İnşası. İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi, 2021(53), 37-51

Zavalsız, Y. S., & Soydaş Dağcı, Y. (2019). Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkisi (Karabük Örneği). Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 19(1), 185-201. <https://doi.org/10.30627/cuilah.549553>

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-hakan/insanliga-guveni-sarsan-bir-kalleslik-42400465>

<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/selma-savci/inci-danesi-tv-dizisi-sadece-1-gram-zeka-yeter-44424.html>

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/orkun-un/yerim-sizin-gereksiz-hassasiyetinizi-42398380>

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/orkun-un/yerim-sizin-gereksiz-hassasiyetinizi-42398380>

<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/aytug/2024/02/13/inci-taneleri-kopya-mi>

<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/aytug/2024/02/20/pavyonlari-bir-de-ondan-dinleyin>

<https://www.posta.com.tr/yazarlar/sirin-sever/inci-taneleri-meselesi-2692810>

<https://www.birgun.net/makale/inci-tanelerinde-turkce-dersleri-510837>

GOOGLE DOODLE TASARIMLARI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR ANALİZ: 29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Emet Gürel

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi,
emet.gurel@ege.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5120-8042.

Dr. Öğr. Üyesi Azra K. Nazlı

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi,
aknazli@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0565-1278.

Özet

Google Doodle -GDoodle-; küresel çapta faaliyet gösteren bir teknoloji şirketi olan Google tarafından özel gün ve olayları kutlamak ya da herhangi bir konuya ilişkin farkındalık yaratmak için geçici bir süre Google logosunda yapılan değişikliklerdir. Google arama motorunun ana sayfası üzerinden kamuoyuyla paylaşılan GDoodle tasarımları, ilk kez yayımlandıkları 1998 yılından itibaren ilgi çekmekte ve takip edilmektedir. Bu çalışma kapsamında GDoodle tasarımlarının göstergebilimsel bir analiz çerçevesinde ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı örneğinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle tasarlanan çalışma kapsamında, çalışmanın örneklemini oluşturan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımları göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenmektedir. Araştırma verilerinin yorumlanmasında, MAXQDA veri analizi programı kullanılmıştır. Çalışmanın, GDoodle tasarımlarını analiz etmek ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kutlamaya yönelik ulusal nitelikli bir bayram olan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ile ilgili etkinlikleri dijital bir mecra üzerinden çözümlenmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular uyarınca 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temalı yedi adet GDoodle tasarımlarının bulunduğu, basit ve yalın bir şekilde düzenlenmiş olan söz konusu tasarımlarda göndere çekilmiş dalgalanan Türk bayrağı ve mavi gökyüzü imgesinin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Google Doodle, Tasarım, Logo, Göstergebilimsel Analiz.

A SEMIOTIC ANALYSIS ON GOOGLE DOODLES: THE CASE OF 29TH OF OCTOBER TURKISH REPUBLIC DAY

Abstract

Google Doodle -GDoodle- are temporary changes made to the Google logo by Google, a globally operating technology company, to celebrate special days and events or to raise awareness about any issue. GDoodle designs, which are shared with the public on the home page of the Google search engine, have attracted attention and been followed since 1998, when they were first published. Within the scope of this study, it is aimed to examine GDoodle designs within the framework of a semiotic analysis and on the example of 29 of of October Turkish Republic Day. Within the scope of the study designed with the qualitative research method, Republic Day themed GDoodle designs, which constitute the sample of the study, are examined with the semiotic analysis method and MAXQDA data analysis program was used to interpret the research data. The study is thought to be important in terms of analyzing GDoodle designs and analyzing the events related to the Turkish Republic Day, a national holiday celebrating the founding of the Republic of Türkiye, through a digital medium. According to the findings obtained in the study, it was seen that there were seven GDoodle designs with the theme of Turkish Republic Day, and the images of the waving Turkish flag and the blue sky were frequently used in these designs, which were arranged in a simple and plain manner.

Keywords: 29th of October Turkish Republic Day, Google Doodle, Design, Logo, Semiotic Analysis.

Giriş

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği tarih olup, ülkenin bağımsızlık ve demokrasi yolundaki önemli adımlarından biridir. 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından Cumhuriyet'in ilan edilmesi, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını kullanması anlamına gelmektedir. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Millî Mücadele ışığında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin var oluşunun ve istikrarının önemli bir sembolüdür. Halkın kendi iradesiyle başlattığı kutlamaların ardından 1925 yılında çıkarılan bir yasa ile resmileşen bu bayram, ulusal nitelikli bir bayramdır. Bu bayram, Türkiye'nin ulusal birlik ve bütünlüğünü simgeler ve ülkede demokratik değerlere olan bağlılığın bir ifadesidir.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi ve ulusal birliğini simgelemektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı'nın

zaferle sonuçlanmasıyla birlikte, Türkiye'nin modern bir Cumhuriyet olarak kurulması kararı alınmış olup; bu dönüşüm ülkenin demokratik bir yönetim biçimine geçişini ve toplumsal, kültürel ve ekonomik alanda büyük reformları beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet Bayramı, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini anmak ve bu değerlere olan bağlılığını kutlamak için önemli bir gün ve milli bir bayramdır.

29 Ekim, Türk milletinin milli birlik ve beraberlik içinde olduğu, ortak değerlere sahip çıktığı bir gün olarak önem taşımaktadır. Cumhuriyet Bayramı, Türkiye'nin çağdaş, demokratik ve laik bir ülke olarak varlığını sürdürmesine vurgu yapmakta ve bu özel gün, Türk halkının bağımsızlık ve cumhuriyet inancını canlı tutarak, gelecek nesillere bu değerleri aktarmak amacıyla kutlanmaktadır.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, anlamı ve önemi nedeniyle yıllar boyunca çeşitli şekillerde kutlanmıştır. Yeni iletişim teknolojileri ve İnternet, tüm kavram ve olgular gibi 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için de elverişli bir ortam yaratmıştır. Çalışma kapsamında Cumhuriyet Bayramı'nın dijital ortamda kutlanmasına özgü bir nitelik arz eden GDoodle tasarımları konu edilmektedir.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet yönetimini ilan etmesi anısına her yıl 29 Ekim günü Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta kutlanan milli bir bayramdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve yönetim şeklini temel alan bu bayram, 1925 yılından itibaren ulusal düzeyde resmi olarak kutlanmaya başlamıştır.

Tarihsel olarak incelendiğinde 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın süreç içerisinde resmi olarak kutlanmaya başladığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanı, 29 Ekim 1923 tarihinde başkent Ankara'da 101 pare top atışı ile duyurulmuştur. Aynı günün akşamı Ankara'da ve tüm Türkiye'de halkın kendi inisiyatifi ile başlayan ve 30 Ekim 1923 günü de devam eden şenlikler, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın kökenini oluşturmaktadır.

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına ilişkin ilk yasal düzenleme, 19 Nisan 1924 tarihinde yapılmıştır. 27 Ekim 1924 tarihinde ise Cumhurbaşkanlığı tarafından bir bildiri yayımlanarak 29 Ekim'de uygulanacak program açıklanmış ve 29 Ekim 1924 tarihinde Cumhuriyet'in 1. Yıl Dönümü kutlanmıştır (Polatoğlu, 2023). 1924 yılında yapılan yasal düzenleme ve kutlama, daha sonra yapılacak olan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının resmi başlangıcı olmuştur.

Günümüzde Cumhuriyet Bayramı, Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 28 Ekim günü öğleden sonra başlayacak ve 29 Ekim gününü tam gün olarak içerecek şekilde bir buçuk gün resmî tatil ile kutlanmaktadır. Cumhuriyet Bayramı, devlet ve toplum düzeyinde çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, milli bir bayram olmasının yanı sıra bir halkla ilişkiler etkinliğidir. Bu bayram kapsamında devlet, kamu kurumları ve eğitim kurumları tarafından çeşitli etkinlikler düzenlemekte, kurum ve kuruluşlar mesajlar yayımlamakta, halk tüm bu etkinliklere ve şenliklere katılım sağlamaktadır.

Tarihsel ve kültürel olarak ele alındığında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının, iletişim araç ve teknolojilerine koşut olarak çeşitlendiğini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda Cumhuriyet Bayramı kutlamaları; stadyum kutlamalarından radyoya, radyodan televizyona, televizyondan dijital ortamlara doğru ilerleyen bir gelişim çizgisiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu değerlerini yaşatmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Google Doodle -GDoodle-, insan uygarlığına ait önemli değerlerin anılması ve kutlanması amacıyla yönelik olarak Google şirketinin logosunda yapılan değişikliklerdir. 1998 yılında gerçekleştirilen ilk GDoodle tasarımından günümüze sayısız GDoodle tasarımı söz konusudur. GDoodle tasarımlarının toplum nezdindeki ilgi çekiciliği, akademik olarak da incelenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Çok dilli, çok kültürlü, çok ırklı, ve tartışmalara açık olmaya devam eden küreselleşen dünyada, çok modlu iletişim, göstergebilimsel manzara, bilgiyi kodlama ve kod çözme, anlam oluşturma, görsel hikaye anlatımı ve görsel iletişim açısından Google Doodles ilgi çekici bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Google Doodles, Google logosuna eklenen basit resimli öğelerden, karmaşık, çok katmanlı tarihsel ve kültürel arka plana sahip, animasyonlu, etkileşimli, hiper bağlantılı, yapay zekâ tabanlı video doodle'lara, bulmacalara ve hatta çeşitli oyunlara sahip karmaşık görüntülere doğru ilerlemiştir. Bu bağlamda Google Doodles, dijital tasarım ve dijital çok modluluğa paralel olarak gelişen bilgi iletişim teknolojileri ve görsel tasarım gelişimini takip etmektedir (Belova, 2021).

Uluslararası ve ulusal alanyazın incelendiğinde GDoodle olgusunun iletişim çalışmaları, pazarlama ve marka çalışmaları bağlamında çalışıldığı görülmektedir (Elali vd., 2012; Ryan, 2015; Elmasoğlu, 2016; Bharat & Basudev, 2019; Karaaslan, 2019; Britten, 2020; Türkmen, 2020; Belova, 2021; Gürel & Arslan 2021; Küçükgençay & Peker, 2022; Gürel & Çetin, 2023; Kum, 2023; Gönüllü, 2023; Skliarenko vd. 2024).

Bu çalışma kapsamında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle tasarımları konu edilmekte ve içerdikleri mesajlar temelinde mercek altına alınmaktadır. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli ulusal bayramlarından biridir. Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 10. Yıl Nutku'nda Cumhuriyet Bayramı'nı "en büyük bayram" olarak nitelemektedir. Çalışmanın, Cumhuriyetimizin 100.Yıl Kutlamaları çerçevesinde de önem arz ettiği düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın Türk Cumhuriyet tarihinin çeşitli dönemleri uyarınca yoğun olarak çalışıldığı ve araştırıldığı görülmektedir (Alpaslan, 2015; Alpaslan & Aydın, 2015; Alpaslan, 2017; Altan, 2021; Aydın vd., 2016; Aydın, 2019; Afşar, 2023; Çakmak, 2010; Çevik, 2014; Demir, 2016; Doğan, 2013; Ertem & Doğan, 2013; Evcin, 2022; Haykır, 2021a; Haykır, 2021b; Haykır & Çevik, 2014; İdem, 2021; İrşad, 2015; Namal & Toparlak Şahin, 2022; Öztürk, 2015; Şavkılı & Köseleler, 2023; Tanış, 2020; Uçar, 2023; Ulu, 2014; Yeral & Ünal, 2023). Söz konusu çalışmalar büyük oranda tarih bilimi bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda konunun iletişim çalışmaları uyarınca ele alınmaya gereksinim duyduğu açıktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda iki araştırma sorusu belirlenmiştir:

Araştırma Sorusu 1: 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle tasarımları hangi mesajları içermektedir?

Araştırma Sorusu 2: 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle tasarımlarının içerdikleri ortak mesajlar nelerdir?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nitel yöntemle tasarlanmış olup göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Göstergebilim, ya da sembollerin bilimi, sembolik yapılara yönelik sistemli çıkarımlar yapmaya aracı olan yöntemler bütünüdür (Manning & Cullum Swan, 1994: 466). Diğer bir ifadeyle göstergebilim; işaret ve sembollerin incelenerek anlamların birbiriyle ilişkilendirilmesi yöntemidir. Araştırma bulguları, nitel veri analiz programı MAXODA aracılığıyla kodlanmıştır.

Araştırmanın örnekleme, ölçüt örneklem temelinde oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme, daha önceden belirlenen bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve gözden geçirmek amaçlanmaktadır (Başaran: 2017). Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt

örneklem bağlamında ‘29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’nda yayımlanan GDoogole tasarımları’ ölçüt olarak belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında Google Doodle Arşivi’nde yer alan Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımları belirlenerek örnekleme sürecine dahil edilmiştir. Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak için veriler, iki farklı araştırmacı tarafından MAXODA programına işlenmiş ve ortak temalar üzerinde uzlaşmıştır.

Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları uyarınca Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımların 2007, 2012, 2013, 2014, 2017, 2018 ve 2019 yıllarına ait olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında saptanan tüm GDoodle tasarımlarının, yalnızca Türkiye’de yayımlandığı ve ulusal nitelik arz ettiği görülmüştür. İncelenen GDoodle tasarımları ve tasarımların göstergebilimsel çözümleme bulguları tablolastırılarak bölüm kapsamında sunulmuştur.

2007 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle, Resim. 1.’de; söz konusu tasarımın göstergebilimsel çözümlemesi, Tablo. 1’de yer almaktadır.

Resim. 1. 2007 Yılına Ait 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımı

Kaynak: Google Doodles Archive. Erişim Tarihi: 26.02.2024.

Tablo 1. 2007 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımına İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Bulguları

<u>Gösterge</u>	<u>Gösteren</u>	<u>Gösterilen</u>
Nesne	Harf	Yazı, Uygarlık, Canlı, Renkli

Nesne	Bayrak	Ulusal, Milli Değer, Kutlama
-------	--------	---------------------------------

2007 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımı, oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Tasarım kapsamında iki nesne göstergesi yer almaktadır. Bu bağlamda ilk nesne göstergesinin, göstereni harf; gösterileni ise yazı, uygarlık, canlı ve renklidir. Diğer nesne göstergesinin göstereni bayrak; gösterileni ulusal, milli değer ile kutlama eylemidir. Özet olarak 2007 yılı GDoodle tasarımında günün anlam ve önemine uygun tasarlandığı görülmektedir.

2012 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle, Resim. 2.'de; söz konusu tasarımın göstergebilimsel çözümlemesi, Tablo. 2'de sunulmuştur.

Resim. 2. 2013 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımı

Kaynak: Google Doodles Archive. Erişim Tarihi: Erişim Tarihi: 26.02.2024.

Tablo 2. 2012 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımına İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Bulguları

<u>Gösterge</u>	<u>Gösteren</u>	<u>Gösterilen</u>
Nesne	Bina	İnşa, Uygarlık
Nesne	Bayrak	Ulusal, Milli Değer, Kutlama
Doğa	Ağaç	Yeşil, Doğa, Çevre

2012 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımı, oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Tasarım kapsamında iki nesne ve bir doğa göstergesi yer almaktadır. İlk nesne göstergesinin, göstereni bina; gösterileni, inşa ve uygarlık olarak karşılık bulmaktadır. Diğer nesne göstergesi olan bayrak, önceki tasarımda da olduğu üzere ulusal, milli değer ile kutlama eylemini ifade etmektedir. Tasarım kapsamında doğa göstergesi, ağaç göstereni ve yeşil, doğa, çevre gösterileni ile ilişkilendirilmektedir.

Özet olarak 2012 yılı GDoodle tasarımının günün anlam ve önemine uygun tasarlandığı görülmektedir. Tasarım kapsamında 1. Meclis binası kullanılmış ve Türk tarihi ile somut bir bağ kurulmuştur.

2013 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle, Resim. 3.'te; söz konusu tasarımın göstergebilimsel çözümlemesi, Tablo. 3'te yer almaktadır.

Resim. 3. 2013 Yılına Ait 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımı

Kaynak: Google Doodles Archive. Erişim Tarihi: Erişim Tarihi: 26.02.2024.

Tablo 3. 2013 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımına İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Bulguları

<u>Gösterge</u>	<u>Gösteren</u>	<u>Gösterilen</u>
Nesne	Bina	İnşa, Uygarlık

Nesne	Bayrak	Ulusal, Milli Değer, Kutlama
İnsan	Halk	Coşkulu, Neşeli, Sevinçli, Kalabalık

2013 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımı, oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Tasarım kapsamında iki nesne ve bir insan göstergesi yer almaktadır. İlk nesne göstergesinin, göstereni bina; gösterileni, inşa ve uygarlık olarak karşılık bulmaktadır. Diğer nesne göstergesi olan bayrak, önceki tasarımda da olduğu üzere ulusal, milli değer ile kutlama eylemini ifade etmektedir. Tasarım kapsamında insan göstergesi, halk göstereni ve coşkulu, neşeli, sevinçli, kalabalık gösterileni ile ilişkilendirilmektedir.

Özet olarak 2013 yılı GDoodle tasarımının günün anlam ve önemine uygun tasarlandığı görülmektedir. Tasarım kapsamında yüksek binalar ile modern toplum, insanlar ile Türk toplumunun Cumhuriyet yönetimine desteği konu edilmiştir.

2014 yılına ait 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle, Resim. 4.'de; söz konusu tasarımın göstergebilimsel çözümlemesi, Tablo. 4'de yer almaktadır.

Resim. 4. 2014 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımı

Kaynak: Google Doodles Archive. Erişim Tarihi: Erişim Tarihi: 26.02.2024.

Tablo 4. 2014 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımına İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Bulguları

<u>Gösterge</u>	<u>Gösteren</u>	<u>Gösterilen</u>
Nesne	Köprü	İnşa, Uygarlık, Bağlantı
Nesne	Bayrak	Ulusal, Milli Değer, Kutlama
Doğa	Gökyüzü	Mavi, Sonsuz, Engin, Özgürlük
Nesne	Gemi	Uygarlık, Yolculuk
Nesne	Havai Fişek	Eğlenme, Çoşku, Sevinç, Kutlama

2014 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımında nesne ve doğa göstergelerinden oluşmaktadır. Tasarımın ilk nesne göstergesinin göstereni köprü; gösterileni inşa, uygarlık ve bağlantıdır. Diğer nesne göstergesi bayrak olup ulusal, milli değer ve kutlama eylemi ile gösterilmektedir. Doğa göstergesi ‘gökyüzü’ gösterenine denk düşmekte ve mavi, sonsuz, engin, özgürlük gösterilenleri ile karşılık bulmaktadır. Tasarım kapsamındaki bir diğer nesne göstergesi gemidir ve uygarlık, yolculuk gösterileni ile temsil edilmektedir. Tasarımın son nesne göstergesi havai fişektir ve eğlenme, çoşku, sevinç, kutlama olarak karşılık bulmaktadır.

Özet olarak 2014 yılı GDoodle tasarımının günün anlam ve önemine uygun tasarlandığını ifade etmek mümkündür. Tasarım kapsamında İstanbul Boğaz Köprüsü kullanılmış ve Türk toplumu ile somut bir bağ kurulmuştur.

2017 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle, Resim. 5.’te; söz konusu tasarımın göstergebilimsel çözümlemesi, Tablo. 5’te yer almaktadır.

Resim. 5. 2017 Yılına Ait 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımı

Kaynak: Google Doodles Archive. Erişim Tarihi: 26.02.2024.

Tablo. 5. 2017 Yılına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı Google Doodle Tasarımına İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Bulguları

<u>Gösterge</u>	<u>Gösteren</u>	<u>Gösterilen</u>
Nesne	Harf	Yazı, Uygarlık, Kırmızı
Doğa	Gökyüzü	Mavi, Sonsuz, Engin, Özgürlük
Nesne	Bayrak	Ulusal, Milli Değer, Kutlama

2017 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımı, oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Tasarımın en dikkat çekici özelliği, GIF olarak tasarlanmış olmasıdır. Bu nedenle tasarımın ana ögesi olan Türk bayrağı dalgalanmaktadır. Tasarım kapsamında iki nesne ve bir doğa göstergesi yer almaktadır. Bu bağlamda ilk nesne göstergesinin, göstereni harf; gösterileni ise yazı, uygarlık ve Türk bayrağını çağrıştıran kırmızı rengidir. Doğa göstergesi, önceki tasarımda olduğu üzere 'gökyüzü' göstereni ile ifade olmakta ve mavi, sonsuz, engin, özgürlük gösterilenlerine denk düşmektedir. Diğer nesne göstergesinin göstereni bayrak; gösterileni ulusal, milli değer ile kutlama eylemidir. Özet olarak 2017 yılı GDoodle tasarımının günün anlam ve önemine uygun tasarlandığı görülmektedir.

Araştırma bulguları uyarınca 2018 ve 2019 yıllarına ait Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle tasarımların aynı olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda 2018 ve 2019 yılına ait Cumhuriyet Bayramı temalı Google Doodle, Resim. 6.'da; söz konusu tasarımın göstergebilimsel çözümlemesi, Tablo. 6'da yer almaktadır.

**Resim. 6. 2018 ve 2019 Yıllarına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı
Google Doodle Tasarımı**

Kaynak: Google Doodles Archive. Erişim Tarihi: 26.02.2024.

**Tablo. 6. 2018 ve 2019 Yıllarına Ait Cumhuriyet Bayramı Temalı
Google Doodle Tasarımına İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Bulguları**

<u>Gösterge</u>	<u>Gösteren</u>	<u>Gösterilen</u>
Nesne	Harf	Yazı, Uygarlık
Doğa	Gökyüzü	Mavi, Sonsuz, Engin, Özgürlük
Nesne	Bayrak	Ulusal, Milli Değer, Kutlama

2018 ve 2019 yıllarına ait Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımı, oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Tasarım da, 2017 GDoodle tasarımında olduğu üzere GIF şeklinde tasarlanmıştır. Bu durum, tasarımın ana unsuru olan Türk bayrağının dalgalanması şeklinde görülmektedir. Tasarım kapsamında iki nesne ve bir doğa göstergesi yer almaktadır. Bu

bağlamda ilk nesne göstergesinin, göstereni harf; gösterileni ise yazı ve uygarlıktır. Doğa göstergesi, önceki tasarımlarda olduğu üzere ‘gökyüzü’ göstereni ve mavi, sonsuz, engin, özgürlük gösterilenleri ile ifade edilmektedir. Nesne göstergesinin göstereni ise bayrak; gösterileni ulusal, milli değer ile kutlama eylemidir. Özet olarak 2018 ve 2019 yıllarına ait GDoodle tasarımının, günün anlam ve önemine uygun tasarlandığı görülmektedir.

Sonuç

Google Doodle, dünyaca ünlü olan ve teknoloji alanında faaliyet gösteren Google firmasının özel günleri, olayları kutlamak ve farkındalık yaratmak amacıyla logosunda geçici olarak yaptığı değişikliklerdir. 1998 yılından bu yana devam eden ve küresel çapta izlenen bu tasarımlar, iletişim başta olmak üzere birçok açıdan çözümlenebilir bir nitelik arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle tasarımları mercek altına alınmıştır.

Gerçekleştirilen araştırma uyarınca Cumhuriyet Bayramı temalı yedi GDoodle tasarımının bulunduğu ve Cumhuriyet Bayramı temalı ilk GDoodle tasarımının 2007 yılı ile tarihlendiği görülmüştür. Dünyanın çeşitli bölgelerinde çok çeşitli kutlamaları konu eden ve Çek Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Hindistan, İtalya, Kazakistan, Moldova, Nepal, Tunus gibi ülkelerin kuruluş günlerini kutlayan GDoodle tasarımlarında, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temasının yeterince işlenmediğini ifade etmek mümkündür. Google firmasının Türk pazarında da faaliyet gösterdiği ve Türk kurtuluş zaferinin dünya uygarlık tarihinin en önemli zaferlerinden biri olduğu düşünüldüğünde, Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli ulusal bayramının yeterince kutlanmamış olması dikkat çekici bir bulgudur.

Araştırma kapsamında incelenen GDoodle tasarımlarının basit ve sade bir şekilde tasarlandığı görülmüştür. Söz konusu tasarımlar yalın, süsleme ve detay içermeyen, bir GDoodle tasarımı haricinde insan unsurunu konu etmeyen niteliktedir. Tasarımlarda, Türk bayrağını çağrıştırması nedeniyle kırmızı rengin ağırlıkta olduğu saptanmıştır.

Araştırma kapsamında ulaşılan temel bulgu, Cumhuriyet Bayramı temalı GDoodle’larda bayrak imgesine sıklıkla yer verilmiş olmasıdır. Cumhuriyet Bayramı’nın milli niteliği, bu bulgu ile örtüşmektedir.

Araştırma sorusu bir doğrultusunda bayrak ve gökyüzü gösterenlerinin GDoodle tasarımlarında işlendiği tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında sunulan ayrıntılı analiz tablolarında, söz konusu

bulgulara ilişkin detaylara yer verilmiştir. Bahsi geçen bu gösterenler; ulus bilinci ve sonsuzluk kavramı ile temsil edilmektedir.

Araştırma sorusu iki paralelinde; tüm tasarımlarda ortak olan temanın, Türk bayrağı olduğu görülmüştür. Bayrak, bir ulusun birliğinin simgesidir. Cumhuriyet Bayramı'nın milli bayram olması, bu sembolik anlam ile örtüşmektedir. İncelenen GDoodle tasarımlarında Türk bayrağı, göndere çekilmiş ve mavi gökyüzünde dalgalanan şekilde gösterilmiştir. Bu durum, bayrağın sembolik anlamı ve ulusal anlamı ile koşuttur.

Bu çalışma kapsamında, Türk akademik literatüründe gerçekleştirilen 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı temasındaki çalışmalara iletişim perspektifinden ve bilgi iletişim teknolojileri çerçevesinde bir katkı sunulduğu düşünülmektedir. Çalışmanın bulgularından hareketle, ileriki çalışmalar için öneriler, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı üzerine dijital teknolojiler ve izlenim yönetimi gibi güncel konular çerçevesinde analizler gerçekleştirilmesi ve uluslararası alanyazında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın görünürlüğünün artırılması olarak sıralanmaktadır.

Kaynakça

Afşar, E. (2023). Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları ve Doğu'daki Yansımaları: Mardin ve Hakkâri (1934-1945). **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cumhuriyet Özel Sayısı: 215-229. DOI: 10.53568/yyusbed.1337851.

Alpaslan, E. (2015). Tek Parti Döneminde Gaziantep'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 1938-1945. **Gaziantep University Journal of Social Sciences**. 14 (4): 829-845.

Alpaslan, E. & Aydın, T. (2015). Tek Parti Döneminde Maraş'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945). **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 12 (2): 261-284.

Alpaslan, E. (2017). Tek Parti Döneminde Adana'da (Seyhan) Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1933-1943). **Çukurova Araştırmaları Dergisi**. 4: 93-119. DOI: 10.18560/cukurova.1062.

Altan, S. (2021). Bolu Vilayetinde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1933-1948). **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**. 19 (31): 83-95. DOI: 10.17518/canakkalearastirmalari.959135.

Aydın, N. (2019). Urfa ve Çevresinde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1943). **Belgi Dergisi**. 2 (18): 1327-1343. DOI: 10.33431/belgi.533041.

Aydın, M. K., Aydın, M. & Kaya, F. (2016). Malatya Halkevinde Öncülüğünde Kutlanan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Etkinlikleri (1932-1951). **Turkish Studies**. 11 (18): 261-304. DOI: 10.7827/TurkishStudies.11280.

Başaran Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**. 5(47):480-495. DOI:10.16992/ASOS.12368.

Belova, A. (2021). Google Doodles as Multimodal Storytelling. **Cognition, Communication, Discourse**. 23: 13-29. DOI: 10.26565/2218-2926-2021-23-01.

Bharat, B. & Basudev, D. (2019). Digital Branding on the Google Homepage Using Google Doodle. **Asian Journal of Management**. 10 (4): 312-318. DOI: 10.5958/2321-5763.2019.00046-5.

Britten, B. (2020). Google Doodles and Collective Memory-Making. **Handbook of Visual Communication**. 2nd Edition. S. Josephson, J. Kelly & K. Smith. USA: Routledge.

Çakmak, F. (2010). Bursa’da On Beşinci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları. **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 11 (8): 87-109.

Çanak, E. (2013). Adana’da Cumhuriyet’in Onuncu Yılı Kutlamaları. **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. 29 (86): 1-26.

Çevik, M. & Haykır, Y. (2014). Elazığ Basınına Göre Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Elazığ’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925 - 1932). **Türk Dünyası Araştırmaları**. 211: 195-226.

Demir, Ş. (2016). Tek Parti Döneminde Siirt’te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları. **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 4: 38-48.

Doğan, H. (2013). Yozgat’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943). **The Journal of Academic Social Science Studies**. 6 (5): 107-125. DOI: 10.9761/JASSS1564.

Elali, L, Keiser, D. & Odag, Ö. (2012). Logomorphism and Liquid Logos: An Analysis of Google Doodles. *In The Dialogue Imperative*. G. Gonçalves (Ed.). 183-206. Portugal: Lab

Elmasoğlu, K. (2016). Marka Kimlik Ögesi Olarak Logoların Marka İletişimi Açısından İncelenmesi: “Google Doodles Örneği”. **Erciyes İletişim Dergisi**. 4 (4): 82-102. DOI: 10.17680/akademia.97733.

Ertem, G. & Doğan, O. (2023). Demokrat Parti Dönemi Ardahan Kazasında Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları ve Kutlamaların Yerel Basına Yansıması (1953-1960). **Korkut Ata**

Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Özel Sayı 1: 1113-1127. DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1356167.

Evcin, Erol (2022). Atatürk Döneminde Bolu’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1938). **History Studies.** 14 (1): 73-102.

Google Doodles Archive (2024). Erişim Adresi: <https://www.google.com/Doodles/about>. Erişim Tarihi: 26.02.2024.

Gönüllü, A. B. (2023). Multimodal Logo Olarak Google Doodles Tasarımlarında Yazar ve Şairlerin Betimlenmesi. **TOJDAC.** 13(4): 858-877. DOI: 10.7456/tojdac.1322464.

Gürel, E. & Arslan, E. (2021). Kişisel Marka ve Kişisel Markalaşma: Google Doodle Üzerine Bir Analiz. **Akdeniz İletişim-Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.** Sayı: 36: 268-301. DOI: 10.31123/akil.989234.

Gürel, E. & Çetin, B. (2023). A Semiotic Analysis on Google Doodles with the Theme of April 23 National Sovereignty and Children’s Day. **World Children Conference IV Proceedings Book.** 417-425. Nicosia-TRNC.

Haykır, H. (2021a). Tek Parti Döneminde Samsun’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1950). **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** 53: 467-500. DOI: 10.53568/yyusbed.1003703.

Haykır, H. (2021b). Tek Parti Döneminde Urfa’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945). **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.** 31 (3): 1355-1373. DOI: 10.18069/firatsbed.963062.

Haykır, Y. & Çevik, M. (2014). Tek Parti Döneminde Elazığ’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945). **Turkish Studies.** 9/7: 331-377.

İdem, T. (2021). Erzurum’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1938-1944). **Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi.** 4 (4): 194-206.

İrşad, S. Y. (2015). Bingöl, Bitlis ve Muş’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1948). **ASOS Journal.** 15: 201-215. DOI: [10.16992/ASOS.768](https://doi.org/10.16992/ASOS.768).

Karaaslan, F. (2019). Glocal Culture Policies and Social Memory: Google Doodle Example. *In Handbook of Research on Examining Cultural Policies Through Digital Communication.* B. Onay & D. G. Ünlü (Ed.) 73-96. UK: IGI Global.

- Kum, Ö. (2023). The Examination of Doodle Illustration Studies By Barthes's Semiotic Analysis Methos. **Turkish Online Journal of Design of Design Art and Communication - TOJDAC**. 13 (1): 225-239. DOI:10.7456//11301100/015.
- Küçükgencay, N. & Peker, B. (2022). Mathematical Doodles in Türkiye and the World. **The Eurasia Proceedings of Science Technology Engineering and Mathematics**. 19: 101-107. DOI: 10.55559/epstem.1219178.
- Manning, P. K. Cullum-Swan, B. (1994). Narrative, Content & Semiotic Analysis. In. **Handbook of Qualitative Research**, 463-477. Tech University: Texas.
- Namal, Y. & Toparlak Şahin, M. (2022). Zonguldak'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1938). **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**. 8 (16): 681-706. DOI: 10.31765/karen.1126815.
- Öztürk, G. (2015). Niğde'de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1926-1948). **Gaziantep University Journal of Social Sciences**. 14 (3): 585-599.
- Polatoğlu, M. G. (2023). Erzurum'da Cumhuriyet'in 100. Yıl Dönümü Kutlamaları. **Atatürk Dergisi**. 12 (2): 61-74.
- Prasetyo, A. R. Rahmawati, N. Angger, D. (2023). Analisis Desain Visual Google Doodle Seniman Indonesia, **Citra Dirga**. 5(1): 1-14. DOI: 10.33479/cd.v5i01.718.
- Ryan, D. (2015). Google Doodles: Evidence of How Graphemes' Colour, Shape, Size and Position Can Interact to Make Writing Multidimensional. **Writing Systems Research**. 7: 79-96. DOI: 10.1080/17586801.2014.912578.
- Şavkılı, C. & Köseler, O. (2023). Demokrat Parti Döneminde İzmir'de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1950-1960). **Gaziantep University Journal of Social Sciences**. 22: 169-189. DOI: 10.21547/jss.1326372.
- Tanış, C. (2020). Milli Şef Döneminde Kırşehir'de Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları ve Kutlamaları. **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 5: 91-108. DOI: 10.33905/bseusbed.764549.
- Uçar, U. (2023). Ortak Kimlik Hafızasının Oluşturulma Sürecinde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları: Gümüşhane Örneği (1933-1940). **Gaziantep University Journal of Social Sciences**. 22: 206-226. DOI: 10.21547/jss.1356597.

Ulu, C. (2014). Atatürk Döneminde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları: İstanbul ve Ankara Örneği (1925-1938). **Türk Dünyası Araştırmaları**. 208: 249-276.

Yeral, C. & Ünal, A. A. (2023). Ulusal Basın Ekseninde 1960-1962 Yılları Arasında Cumhuriyet Bayramı Törenleri. **ASOS Journal**. 139: 357-375. DOI: 10.29228/ASOS.68620.

TÜRK SİNEMASINDA ALEKSİTİMİ ÖRNEĞİ: *SANKİ HER ŞEY BİRAZ FELAKET*

Prof. Dr., Lale KABADAYI

Ege Üniversitesi,

lale.kabadayi@ege.edu.tr- ORCID ID: 0000-0002-5533-795X

ÖZET

Son dönem Türk sinemasında ürün veren genç yönetmenler, doksanlı yılların ortasından itibaren film çeken ve sonraki yirmi yılda sinemaya büyük etkide bulunan auteurlerin perdeye taşıdığı varoluş sıkıntısı, yabancılaşma ve aidiyetsizlik hislerini farklı bir niteliğe bürümüştür. Yeni yönetmenlerin filmlerinde karakterlerin bilinç düzeyi, toplumsal yapının sorunlarından kaçmanın mümkün olmadığı düşüncesini bireysel değersizlik temeline oturtmaktadır. Karakterler, özellikle genç neslin içinde bulunduğu savunulan girdabın reddedilişinin olanaksızlığı üzerinden psikolojik bir kavramla benzerlik kurup yaşama bakmaktadır. Psikolojide, kısaca “duygular için söz yokluğu” veya “duygu körlüğü” olarak açıklanan aleksitimi kavramının işaret ettiği; duyguları tanıma ve ifade etmede güçlük ile hissizlik hali, bu filmlerde toplumsal-psikolojik bir durum olarak kullanılmaktadır. Bireysel rahatsızlık yanında sosyal alanda ifadesizleşmenin aktarılması için de farklı disiplinlerde ele alınan aleksitimi, sinemada en çok tür filmlerinde, özellikle deadpan komedilerde görülmektedir. Dünya sinemasında sıkça kullanılan; karakterlerin tepkisizliğini hissiz yüz ve beden ifadeleriyle perdeye taşıma hali, son dönem sinemamızda üretilen bir filmde de dikkat çekmektedir. Yönetmenliğini Umut Subaşı'nın yaptığı, 30. Uluslararası Adana Altın Koza Film Festivali'nde En İyi Film, En İyi Senaryo ve En İyi Yönetmen ödülleri kazanan *Sanki Her Şey Biraz Felaket* (2023) filmi deadpan komedi/dram türleriyle “duygu körlüğü” durumunu perdeye taşımaktadır. Çalışma, aleksitimi kavramının sinemada görünümünü irdelemek için amaca yönelik örnekleme yoluyla seçilen filmde, kavramın toplumsal yaşamla kurulan bağının öne çıkarılışını, tür eleştirisi çerçevesinde irdeleme amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Psikoloji, Aleksitimi, Tür Eleştirisi.

1. GİRİŞ

Psikoloji ve sinema ilişkisini kuran birçok çalışmanın eğilimi, filmlerdeki karakterlerde şizoid, şizofreni, paranoya veya amnezi bulunmasının irdelenmesi yönündedir. Söz konusu karakterlerin özellikleri bu çerçevede bireysel temelde yapılandırılır. Ancak sinema-psikoloji ilişkisinin yalnızca kişisel değil, toplumsal-psikolojik karşılıklarının da var olduğu gerçeği dikkate alındığında, yine karakterler üzerinden temsili düzenlemek, film eleştirisinde önemli bir alanın açılmasını sağlar. Bu kapsamda sinema-psikoloji-sosyoloji bağının farklı terimlerle iş birliği gerçekleşir ve ilişkiyi irdelemek çalışma alanını genişletir.

Türk sinemasında kurmaca filmlerin düzenli üretime başlamasının ardından geçen yüz yılı aşkın sürede (Vardar, 2005, s. 308), farklı yazarlar tarafından yapılan dönemselleştirmelere bakıldığında genel olarak yönetmenlerin tarz ve eğilimlerinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Farklı anlayışların gelişmesini kısaca “dalga” veya “yeni” şeklinde nitelemek, sinemanın dünya genelindeki tutumu olmakla birlikte Türk sinemasında sıkça tekrarlanan “yeni” vurgusu, yaklaşık yirmişer yılda bir değişen eğilimleri gündeme getirmektedir. 1990’lı yılların ortalarından itibaren ürün veren yönetmenlerde görülen (örn. Nuri Bilge Ceylan-*Mayıs Sıkıntısı*, Zeki Demirkubuz-*Kader*, Yeşim Ustaoglu-*Pandora’nın Kutusu*, Derviş Zaim-*Tabutta Rövaşata* vb.), bireye özgü niteliklemlerle daha fazla ön plana çıkan taşra, kentin taşrası veya insanın taşrası ilişkisini aidiyetsizlik ve varoluşa dair sıkıntılarının ifadesiyle sıkça ele alış sonraki sinemacıları da doğrudan etkilemiştir. Bu filmlerin temasında ortak rastlanan bireyin iç sıkıntısının karamsar görünüşleri, özellikle gençliklerinin başlarında darbe dönemine yakalanmış yönetmenlerin, yaşamın anlamı/anlamsızlığı üzerine hissettiği hayal kırıklığının yansımalarıdır.

2010 sonrasında ilk filmlerini çeken çoğu genç yeni nesil yönetmenin filmlerinde ise bu duyguların tasvirinde film biçimi ve yaratılan anlamlar açısından değişim bulunduğu gözlemlenmektedir. Son dönem filmlerde toplumsal yapının yarattığı iç sıkıntısı ve duyguları ifade edememe, bireylerin kendi sorunuymuş gibi ele alınmakta, kişiler yılgınlık içinde gösterilmektedir. Bu filmlerde öteki konumu keskinleşmekte ancak toplu varoluş sıkıntısı çeken ötekilerden bireysel değersizleşmiş öteki hissedişe doğru net geçiş fark edilmektedir. Karakterlerin yaşadığı sıkıntı, toplumsal durumları sorgulamaya engel olacak bir değersizlik hissini içselleştirilmesi şeklinde gelişmektedir. Karakterler günlük hayatlarında iletişim problemleri yaşamakta, sakarlıklar göstermekte ve dilsel ifade sorunlarıyla kendilerini anlatma zorluğu içinde resmedilmektedir. Karakterlerde daha iyi bir durumun olasılığına inanmamanın getirdiği bir hissizleşme hali gelişmiştir. Bu doğrultuda, sosyal yaşamda iletişim kurma sorunları, kendini ifade etmede zorluk, yalan söyleme eğilimi ve ağlama krizi gibi özellikler

doğrudan psikolojik bir kavram olan aleksitimi durumu ile bağ kurulmasını olanaklı kılmaktadır. Patolojik olmayan görünüm sergileyen bu özellikler, toplumsal yapının sonuçlarına dair düşünülmesini gerektirse de, toplumdaki kopuş ve bireysel değersizlik hissi yeni neslin içinden tek başına çıkabileceği bir umuda erişme ihtimalini düşük göstermektedir. Bu doğrultuda benzer karakterlerin bulunduğu anlam evrenlerinin sinemada daha sık izlenmeye başlanacağına dair öngörü geliştirmek olanaklı hale gelir. Söz konusu çerçeve kapsamında, çalışmada, 2023 yılı yapımı *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filmi irdelemeye tabi tutulmuştur.

2. AMAÇ

Yukarıda çizilmiş genel çerçeve içinde çalışmanın temel amacı, Türk sinemasının geçmişinde görülen dönemselleştirme özelliklerine hizmet eden biçimsel ve anlatıma dair niteliklerin son yıllarda yeni bir eğilime evrildiği düşüncesinin ortaya konmasıdır. Çalışmanın önemi, bu düşünceyi irdeleyecek ve bireysel psikolojik bir durum tespiti olan aleksitimi kavramının sinemada toplumsal sorunlarla ilişkilendirilebilecek kullanımının Türk sineması içinde örneklendirilebileceğini ortaya koymaktır. Amaç doğrultusunda, şu sorulara yanıt aranmıştır:

1.) İrdelenen film çerçevesinde bireysel psikolojik bir durum kabul edilen aleksitimi kavramı, sinemada karakterler bazında kullanılabilir midir? Aleksitimi durumu bu karakterlerin hangi niteliklerde resmedilmesiyle ortaya konmaktadır?

2.) İrdelenen film çerçevesinde aleksitimi kavramı dönemsel karşılıklar açısından toplumsalın yansıması şeklinde değerlendirilebilir midir?

3.) İrdelenen film çerçevesinde son dönem sinemamıza yönelik tümevarımsal bir çıkarım yapmak olanaklı mıdır?

Bu sorular dahilinde aleksitimi kavramının genel olarak sinemada görünümüleriyle Türk sinemasındaki yansımaları, türsel çerçeve kapsamında ele alınacaktır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın dayanağını oluşturan betimsel nitel çözümleme anlayışı, yorumlayıcı yaklaşıma olanak sağlayan bakış açılarını kullanmayı gerekli kılan geniş varsayımları kabul etme potansiyeli doğrultusunda seçilmiştir. Bu çerçevede konu ve temel araştırma alanı ortaya konulmuş, konu hakkında literatür tarandıktan sonra, “çalışılması gereken ve nitel araştırmaların temelinde yer alan sosyal ve beşeri bilimlere dayalı soru(n)lar” (Creswell, 2013, s. 51) irdelemeye alınmıştır. Nitel araştırmanın öne sürülen bağlamlarla yakından ilgi geliştirmesi doğrultusunda, alanlararasıdan yararlanarak her şeyin seçilen konunun

incelenmesi için faydalı olabileceğine dair düşünce taşıması ve araştırmacıyı getirdiği aktif yorumlama yapabilme düzeyi (Bogdan ve Biklen, 2022, s. 5-6), bu çalışmanın nitel analiz üzerine kurulmasına olanak vermiştir. Aynı zamanda sinemada tür eleştirisine eğilen çalışmalar özellikle nitel çözümleme esasına dayandırılmaktadır. Genel olarak nitel araştırma, varsayımlarla, bireyler veya gurupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı çatuların kullanımıyla başlar (Creswell, 2013, s. 298). Problemi araştırmak için, nitel araştırmacılar; araştırmayla yeni gelişen araştırma yaklaşımını genelleştirerek tümevarıma ulaşabilirler. İrdeleme, ortaya konan soruların yanıtlanmasını, genel bir değerlendirmesini ve yorumlanmasıyla literatüre katkısını veya yeni bir açılım getiren yönünü ortaya çıkarır. Nitel araştırmalarda yorumlama, verilerin geniş anlamlarına yönelik soyutlama içermektedir. Bu araştırmalarda yorumlama, sosyal bilim yapı ve düşüncesiyle farklı görüşlerin içinde olabilmektedir. Bununla birlikte nitel araştırma prosedürleri veya metodolojisi, gelişen nitelikte bulunup araştırmacının analiz etme deneyimi ile şekillenir. Nitel araştırmacının takip ettiği mantık, tümevarımsaldır. Analiz sırasında araştırmacı, araştırılan konuya yönelik ayrıntılı bilgileri yapılandırmak için planlanmış bir yol takip eder (Creswell, 2013, s. 302). Nitel araştırmanın bu özellikleri çerçevesinde çalışma, amaca yönelik örnekleme yoluyla seçilen film üzerinden irdeleme gerçekleştirme hedefindedir. Bir filmin seçilmiş olması çalışmanın sınırlılığını yansıtır. Betimsel analize dayanan çalışma, aleksitimi kavramının sinemadaki karşılığını örnekleme amacını, tür filmi eleştirisi kapsamında genellemeye dayandırma hedefi taşımaktadır.

4. BİREYSEL PSİKOLOJİDEN TOPLUMSAL KARAKTER OLUŞTURMAYA: ALEKSİTİMİ KAVRAMI VE SİNEMASAL KARŞILIKLARI

Aleksitimi terimi Peter E. Sifneos tarafından 1972 yılında ilk kez kullanılarak, ortak bazı semptomlar gösteren ve psikosomatik hastalıklar taşıyan bireyleri tanımlamak için ortaya atılmıştır. Sifneos'a göre, bu bireyler; duygularını tanımlamakta, duygularını tanımlamak için uygun kelimeleri bulmakta ve duygularını bedensel uyarılma hislerinden ayırt etmekte diğer kişilere göre belirgin ölçüde güçlükler çekmektedir. Ayrıca bu bireylerin hayal kurma kapasiteleri çok düşüktür. Bu durum fantezilerin azlığı ve dış olaylara yönelen bir düşünme tarzıyla birlikte içsel deneyimlere odaklanmaktan belirgin şekilde kaçınışlarıyla kendini göstermektedir (Sifneos'tan akt. Goerlich, 2018, s. 1). Sifneos tarafından, nörofizyolojik ve psikolojik kusurların bir kombinasyonundan kaynaklanması muhtemel özel bir zorluk olarak tanımlanan aleksitimi, Yunanca *a* (hayır), *lexis* (kelimeler), *thymos* (duygu) ifadelerinin

birleşimi ile “duygular için söz/kelime yokluğu” veya “duygu körlüğü” (Kalaman, Orhan ve Kocabay, 2019, s. 46) anlamına gelmektedir.

Aleksitimi yapısı genel olarak şu özelliklerle belirginleşmektedir: (1) Duyguları tanımlamada, ayırt etmede ve ifadede zorluk çekme. (2) Duygular ile duygusal uyarılmanın bedensel duyuları arasında ayırım yapmakta güçlük çekme. (3) Hayal kurma kapasitesinde kısıtlılık ve yoksunluk, kısıtlı imgesel süreç. Ve (4) Dışa dönük (dış merkezli, dışsal yönelimli) bilişsel tarz (Parker, Taylor ve Bagby, 1998, s. 91). Bu özelliklerin, duyguların zihinsel temsilindeki ve bilişsel süreçler yoluyla duyguları düzenleme yeteneğindeki eksiklikleri yansıttığı varsayılmıştır. Yapılan çalışmalar paralelinde bu görüşle tutarlı olarak ulaşılan sonuçlar; aleksitimik bireylerin farklı duygusal durumları ayırt etmekte güçlük çektiği, sözlü veya sözsüz duygusal uyarımları tanıma becerilerinde bozulma gösterdiği şeklinde kesinleşmektedir.

Aleksitimik birey özellikleri yukarıda aktarılan ilk tanımlamada nörofizyolojik-psikolojik bir durum olarak ele alınmakla birlikte, sosyal bilimlerin farklı alanlarında da inceleme konusu olmaktadır. “Aleksitimi, özünde duygusal durumları tanımlama ve iletmede zorluk olan, ancak aynı zamanda duyguların somatize edilmesini ve içsel deneyimler, duygular ve hayal kurma yerine dışsal olaylara ve deneyimlere odaklanan bilişsel bir tarzı da içeren yaygın bir kişilik yapısıdır” (Segerstrom ve Smith, 2019, s. 661). Somatize etmenin, altında yatan tıbbi neden olmaksızın bireyin uyuşma, ağrı gibi aslında psikolojiye bağlanan, bununla birlikte ortaya çıkmasında biyolojik, bilişsel, psikodinamik ve kültürel etmenlerin etkisi bulunduğu belirtilen fiziksel rahatsızlıklar yaşaması şeklinde tanımlandığı bilinmektedir (Çetin ve Varma, 2021, s. 791). Bu doğrultuda birçok çalışma aleksitimide duygularla “kaçma-kaçınma” odaklı başa çıkma unsurunu somatize eden karşılıklara yer vermekte, buna bağlı olarak hislerin tam yansıtılmaması üzerine fiziksel ve ruhsal sağlıkla ilgili sorunlarla ilişki kurulması ile sıkıntılı etkilerle başa çıkmak için bireylerin aleksitimiyi kullanımına vurgu yapılmaktadır.

Aleksitimi kavramının genel şekilde duyguları tanımlamada zorluğa işaret etmesi, kişilerarası ilişkilerde sorun yaşanmasına neden oluşuna dikkat çekmektedir. Oktay ve Batıgün (2014), bu konuda, duyguları tanıma ve ifade etmenin, sağlıklı ve olumlu bir kendilik algısı için önemli olduğunu alıntılıyarak, aynı zamanda kişilerarası ilişkilerin sürdürülmesi ve gelişmesinde önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Aleksitimi düzeyi yüksek kişiler gibi duygusal olarak engellenmiş bireylerin kişilik yapısının da, kişilerarası ilişkilerde sorun yaşanması konusunda önemli bir risk etkeni doğurması aleksitimi kavramını geniş değerlendirme alanına taşımakta, bu doğrultuda aleksitimik birey özellikleri psikoloji ve psikiyatri yanında normal popülasyonda

da görülebilmektedir (Oktay ve Batıgün, 2014, s. 38). Aleksitimi hakkında yapılan bazı çalışmalarda, bireylerin hayal kurma, duyguları ifade etme ve sosyal destek arama ile ilişkisi negatif değerlerde ortaya çıkarken, uzaklaşma ile pozitif ilişki kurulmuştur. Buna göre, aleksitimik birey özelliklerini; insanlara soğuk davrandığı, kaygılı ve kaçınmacı olduğu, sosyal olarak uyumsuzluk gösterdiği, ilgisiz-kayıtsız ve empatik olmayan davranış içinde bulunduğu, ikili ilişkilerde sevecenlik dışı, mutsuz, ilişkisel uzaklıkla konumlanması ile tanımlamak olanaklıdır. Bu doğrultuda aleksitimik bireylerin, duygu odaklı başa çıkma ve kaçınma puanları yüksek tespit edilmekte, kişilerarası ilişkilerde olumsuz tarza sahip oldukları genel yargısı ortaya konmaktadır (Oktay ve Batıgün, 2014, s. 38). Bunun yanında aleksitimik bireylerin duygu odaklı alanlarda “kaçma-kaçınma” unsurlarını kullanarak sıkıntılı durumlarla başa çıkma yoluna gittiklerinin düşünüldüğü de vurgulanmalıdır. Segerstrom ve Smith (2019), bu noktada “Olumsuz ve olumlu duygular için elde edilen farklı bulgular, aleksitiminin duyguları tanımlama ve ayırt etmede genel bir eksiklik olmanın aksine, bir başa çıkma işlevine hizmet ettiği fikrini daha da destekleyebilir” ifadesini kullanmaktadır (s. 663).

Aleksitimi ile kurulan bağ doğrultusunda bireyin duygularını ifade edeceği yer, zaman ve diğer kişiler de araştırmalar kapsamında önem taşımaktadır. Bu çalışmalara, duygusal deneyimin yüzdeki ve bedendeki etkisinin özellikle konu edildiği görülür. Birçok çalışmada; “Belirli bir duygunun yüzdeki etkisinin yoğunluğu[nun], aynı duygunun artan öznel deneyimine karşılık gelmekte” olduğu ifade edilmektedir (Adelmann ve Zajonc, 1989, s. 276).

Duyguların ifadesinde iletişimin birincil yöntemi kabul edilebilecek dil yapısı da önemlidir. Sözlü ve sözsüz dil, bireyin düşünce ve duygularını başkalarına aktarabilmesini ve başkalarının ifadelerini anlayabilmesini sağlamak için gereklidir. Bu etkileşim, sosyal yaşamın merkezinde yer almaktadır, bununla birlikte özellikle dilsel iletişim her birey için başarıyla gerçekleştirilememektedir. “Yüksek düzeyde aleksitimi olan bireylerin, duygularını sözel olarak ifade etme ve başkalarının hem sözlü hem de sözsüz olarak ifade ettiği duyguları okuma konusunda eksiklikleri” (Welding ve Samur, 2018, s. 106) bulunuşu, aleksitimi ve dil ilişkisinde ortaya konan durumlardandır.

Dilsel görecelik kavramı olarak da tanımlanan *Sapir-Whorf Hipotezi*, dil-kültür-birey ilişkisini kuruşu açısından dil yapısının ve bunda gerçekleşebilecek herhangi bir eksikliğin nedenlerinin tanımlanması çerçevesinde kullanılmaktadır. Dilbilimci Edward Sapir (1963), kültür kavramının tanımını üç başlık altında toplamıştır. İlkinde kültür; etnolog ve kültür tarihçisi tarafından, teknik olarak, insan yaşamındaki maddi ve manevi, toplumsal miras alınan her türlü

unsuru somutlaştırmak için kullanılmaktadır. Bu şekilde tanımlanan kültür, insanın kendisiyle eşdeğerdir, çünkü vahşi topluluklarda dahi geleneksel olarak korunmuş alışkanlıklar, adetler ve tutumlardan oluşan karmaşık bir sosyal yaşam vardır. Bu adet ve tutumlar, kolektif ruhsal çabanın ürünüdür, “gelenek” ve “toplumsal miras” tanımlarıyla özetlenen az ya da çok bilinçli taklit süreçleri aracılığıyla muhafaza edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, tüm insan grupları, farklı biçim ve karmaşıklık derecesinde olsa da, kültürlü kabul edilmektedir. İkinci tanım grubunda kültür; özümsemiş bilgi ve deneyim üzerine inşa edilmektedir. Bireysel “kültürlü insan” düşüncesi çerçevesinde, bir sınıfın ve uzun süreli bir geleneğin yaptırımına sahip bir dizi tepkiyle kurgulanmıştır. Bu kapsamda “kültürlü” ideali, farklı biçimlerde kendini gösteren belirli davranışların değerine vurgu yapmaktadır. Bu durum kültürel bir tepeden bakma, bazen de soğukluğa dayalı mesafelilik tavrıyla şekillenebilir. Kültürün üçüncü tanımı ise, bireyden çok grubun manevi varlıklarına yapılan vurguyu gündeme getirir; daha derinlemesine ve zor ifade edilen bir anlamı içerir. Bu kültür tanımı, uygarlığın maddi unsurları ile manevi unsurlarını birlikte kapsar. Sanat, bilim ve diğer anlayışları bu kapsama dahil etmek mümkündür. Aynı zamanda, eylemlerin ve inanılan şeylerin halkın yaşamında nasıl işlev gördüğünü öne çıkaran kültürel anlayışın, belirli bir halka dünyadaki ayırt edici yerini veren genel tutumların, yaşam görüşlerinin ve uygarlığın özel tezahürlerinin tek bir kültür terimi altında toplanmasını amaçlar (Sapir, 1963, s. 308-311).

Bu değerlendirmeye bağlanarak Sapir-Whorf hipotezi, temel olarak, aynı dili konuşanların dünyayı diğer dilleri konuşanlara göre farklı şekillerde algıladıklarını, kültürler arasındaki dil farklılıklarının değişik bilişsel yapılara sahip olunmasına yol açtığını savunmaktadır (Harley, 2005, s. 95). Buna göre Sapir-Whorf hipotezinin ana fikri, dilin biçiminin, düşünce süreçlerinin yapısını belirlemede oluşudur. Dil, olayları hatırlama şeklimizi ve dünyayı algılama biçimimizi etkilemektedir.

“Sapir-Whorf hipotezi birbiriyle ilişkili iki fikirden oluşmaktadır. Birincisi, dilsel determinizm, dilimizin biçim ve özelliklerinin düşünme, hatırlama ve algılama şeklimizi belirlediği fikridir. İkincisi, dilsel görecelik, farklı dillerin dünyayı farklı şekillerde haritalandırması nedeniyle, farklı dillerin farklı bilişsel yapılar oluşturacağı fikridir. Miller ve McNeill (1969) Sapir-Whorf hipotezinin üç versiyonu arasında ayırım yapmıştır. Güçlü versiyonda, dil düşünceyi belirler. Zayıf versiyonda, dil sadece algıyı etkiler. En zayıf versiyonda ise dil farklılıkları, dilsel kodlamanın önemli olduğu belirli görevlerde işlemeyi etkiler. Test edilmesi en kolay olan ve en çok destek gören en zayıf versiyonudur. Burada “algı” ile neyin kastedildiğini dikkate almak önemlidir. Bahsedilenin düşük seviyeli duyuşsal işleme mi yoksa sınıflandırma mı olduğu genellikle belirsizdir” (Harley, 2005, s. 86-87).

Aleksitimi çerçevesinde, Welding ve Samur'un aktardığına göre (2018), araştırmacılar yüksek düzeyde aleksitimi olan bireylerin sözel dili nasıl işlediğiyle yoğun şekilde ilgilenmekte, bunun yanında dilin sözel düzeyin ötesine geçmekte olduğuna dikkat etmenin kültürel yöne işaret ettiğini vurgulamaktadır. Çünkü yüz ifadeleri, jestler ve konuşma melodisi (prozodi), sözlü bilgilere eşlik ederek duyguların iletilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda birçok çalışmada, "aleksitimik özelliklere sahip hastaların donuk, cansız, monoton bir konuşma tarzına sahip olduğu", aleksitimi ile yüz ifadesi arasında sıkça ilişki kurulduğu, sadece ne söylendiğine değil, nasıl söylendiğinin de önemine dikkat çekildiği görülmektedir. "Ayrıca gülme veya ağlama sesi gibi sözsüz duygusal seslendirmeler de sözsüz iletişim sisteminin önemli bir parçası" (Welding ve Samur, 2018: s. 102) kabul edilerek irdelenmelere dahil edilmiştir. Bu durum, aleksitimiyle duygusal ipuçları bağlamında yüz ifadesinin önemli bir gösterge olarak tanımlanması arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

Aleksitimi çalışmalarında konuyu kişinin sosyal alan içinde yaşayan bir birey olarak konumlanmasına yönelen bir başka yön de, aleksitiminin özgüven eksikliği ve düşük kendilik değeriyle ilişkili olduğunun düşünülmesidir. Nitekim, "Türkiye'deki iki çalışmada, aleksitimik bireylerin olmayanlara göre kendilik değerlerinin anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur (akt. Oktay ve Batıgün, 2014, s. 32). Yapılan çalışmalarda genellikle *Toronto Aleksitimi Ölçeği*'nin soruları ile değerlendirmeye gidildiği görülmektedir. Toronto Aleksitimi Ölçeği, genel olarak, bireyin ne hissettiğini çoğu zaman bilip bilemediğinin sorulması, duygular için uygun kelimeleri bulup bulamamasının anlaşılmasına çalışılması, insanların bireyin duyguları hakkında daha fazla konuşmasını istemesi gibi ifadelerle duyguları tanıma ve tanımlamada zorluğun ortaya konulması veya psikolojik dramlar izleme yerine eğlence programlarını yeğleme ve film ya da tiyatro oyunlarında gizli anlamlar aramanın onlardan alınacak hazı azaltacağı düşüncesi gibi duygularla karşılaşmadan kaçınmaya dayalı durumların tespit edilmesi benzeri başlıklara göre düzenlenmiştir. Ölçeğe göre, aleksitimi ile ilişkilendirilen bulgular arttıkça kendilik değerinin azalmasında yükseliş görülmektedir.

Sinemada, karakterin yüz ve beden ifadelerinin duygusuz şekilde perdeye taşınması anlayışı, sessiz dönem sinemasından bu yana genel olarak komedi türünün yararlandığı belirli kullanım kalıplarını akla getirmektedir. Tiyatro ve bale sanatından alınan pandomimin, sözsüz ve eyleme dayalı yapısı, kurmaca filmlerin ilk dönemlerinde özellikle Méliès gibi yaratıcı yönetmenler tarafından sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur (Bknz. Ellis, 1990, s. 9). Amerikan Hollywood sinemasında 1920'li yıllarla başlayan ve *Komedinin En Büyük Çağı* olarak adlandırılan dönem sırasında başta Buster Keaton olmak üzere, Charlie Chaplin, Harold

Lloyd ve Harry Langdon (Ellis, 1990, s. 112) gibi isimlerin filmleri bu gelenekten yararlanarak, başlangıçta abartılı hareketlere dayalı slapstick komedi içinde ve daha sonra tiyatro ve fotoğrafçılıkta da kullanılan bir ifadeyle deadpan ile ilişkilendirilen komedi tarzını perdeye taşımıştır. Deadpan, “Donuk davranış tarzı”, “tamamen ifadesiz yüz” veya “katatonik”, “boş ve hissiz” gibi anlamlar taşımaktadır (Bknz. Merriam Webster Dictionary). Deadpan, kısaca “yüzün, ifade ve duygudan diğer bir deyişle insanın ruh halini belli edecek herhangi bir mimikten arınmış hali” olarak değerlendirilmektedir (Tatar, 2020, s. 126). Sessiz dönemin - ilerleyen zamanlarda az sayıda ara yazı kullanılmasına rağmen- görsel şakalarla veya hareketsizleşen yüz ve beden ifade ve ifadesizlikleriyle kendini seyirciye anlatma çabasında olması doğal olan filmlerinde, absürt noktalar özellikle ifadesizlikle eşleştirilmiştir. Deadpan komedi, işçi sınıfına mensup seyircinin, sanayileşmenin getirdiği hızlı yaşamın akışı karşısında girdiği şoka ve aşırılıklara yönelik tepkisi olarak değerlendirilmiş, karakterlerin özellikle yüzlerinin saçma durumlar karşısında ifadesizleşmesi ve bedenlerinin de olabildiğince hareketsizleşmesi bu zıtlığın çatışması olarak nitelendirilmiştir. Sesli dönem başladığında, absürt durumlara rağmen monotonlaşmış bir sesle konuşma da bu filmlerdeki komedi unsurunu ve beraberinde tuhaflık duygusunu arttırmıştır. Kısaca, söz konusu filmlerdeki durağanlık, hayatın hızlı akışına zıt konumlanırken karakterlerin içinde resmedildiği bireysel veya toplumsal gülünç olaylar anlamlarını yitirmekte, bu da sosyal ironik durumları ortaya koymaktadır. Bu filmlerdeki ifade veya ifadesizlikler, özellikle ilk dönem film karakterlerinin tiplene şeklide kolay tanınmasını sağlayan (Grant, 2007, s. 17) görsel niteliği de oluşturmuştur.

İfadesiz yüz ve beden kullanımına, bazı filmlerde, tiyatro geleneğinden gelen ve Bertolt Brecht tarafından geliştirilen Brecht estetiğinin bir parçası olarak da başvurulmuştur. Robert Stam’in (2021) aktardığı üzere, Brechtien yabancılaştırma, “alışkanlığı kırma” çabasıyla, şeyleri doğal olmayan ve hatta şoke edici şekilde ifşa ederek toplumsal olanla koşullandırılmış anlayışları alışkanlık niteliğinden çıkarmak amacındadır (s. 156). Egemen ideoloji baskıcı bir toplumsal düzeni normalleştirdiği için günlük yaşamı yapılandıran eşitsizliklere karşı edilgenliği teşvik eden yöntemlerin yabancılaştırma ile üstesinden gelmek mümkün olabilecektir. “Yabancılaştırma-efektlerinin hedefi, kanıksanmış toplumsal düzenlemelerin aşırı tuhaflıklarını ve değişebilme özelliklerini şok-etkileri üzerinden açığa vurmaktır” (Stam, 2021, s. 156). Bu çerçevede hissiz resmedilen oyunculuklar aracılığıyla karakterlerle özdeşleşme gücü, özellikle de seyirci özdeşleşmesinin en az gerçekleştiği komedi türüyle birleştiğinde, yabancılaşma efekti gibi bir araca dönüşebilmektedir.

5. ÇÖZÜMLEME

Senaristliğini ve yönetmenliğini Umud Subaşı'nın yaptığı *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filmi, İstanbul'da yaşayan Ayşe, Zeynep, Mehmet ve Ali isimli yirmili yaşlardaki dört karakteri konu edinmektedir. Zeynep ve Ayşe ev; Ali ve Mehmet ilkokul arkadaşıdır. Zeynep üniversitede okumaktadır, ailesinin evini, uzun süredir kirasını ödemeyen Ayşe ile paylaşır. Burçlara ve yıldız haritalarına eğilimi vardır, günlük yorumları dinleyerek yaşamına dair umut geliştirmeye çalışır. Zeynep, gezeceği arkadaşı olmadığı için sürekli Ayşe ile bir şeyler yapmak ister, ancak ondan birkaç yaş büyük olan Ayşe Zeynep'le dışarı çıkmak istemez. Ayşe, kirasını ödemeyip parasını biriktirmekte ve ülkesinde kendine bir gelecek göremediğini söyleyerek yurtdışına gitmeye çalışmaktadır. Birinin onu yabancı sanması nedeniyle, evli bir mühendis olan Mehmet'le tanıştığında kendini Lina isimli Afgan bir turist olarak tanıtır, filmin son periyodunda gerçekler ortaya çıkana dek Mehmet'le İngilizce konuşur. Mehmet'in, mutsuz bir evliliği vardır, karısını, evli olduğunu sakladığı Ayşe/Lina ile aldatmaya çalışır. Mühendis olmasına rağmen para yetiştiremediğinden, okumadığı için küçük gördüğü ve babasının işinin başına geçmiş olan ağabeyinden sıkça para almak zorunda kalır. Ali ise işsizdir ve ailesinin yanında yaşamak zorunda oluşu onu bunaltmaktadır. İş bulma konusunda Mehmet'ten yardım ister, Mehmet onu ağabeyine yönlendirir. Ali, sürekli kupon doldurarak hızlı yoldan para kazanmaya çalışır. Zeynep ile tanışması da kupon doldururken gerçekleşir.

Filmin isminin işaret ettiği şekliyle dört karakterin yaşamı da “biraz felaket” konumdadır. Aslında hepsi toplumsal karşılıklara dayanan benzer sorunlarla mücadele etmekte ancak her biri için kendi yaşamı felakete eşdeğer olmaktadır. Film boyunca karakterler, yaşadıkları durumların hissizleştirdiği yüz ifadeleri ve bedensel eylemsizlik içinde yüzeysel konuşmalar gerçekleştirir. İçselleştirilmemiş duygu paylaşımları onları herhangi bir konuda karşıdakiyle empati kurmaktan uzakta tutmaktadır. Aynı zamanda kendilerini ifade etme konusunda zorluk çekmektedirler. Bunun yanında daha önce hiç kimsenin onlara ne hissettiğini sormadığı anlaşılabilir bir “dışarıda bırakılma duygusu” nedeniyle ifade güçlüğü yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle iyi olup olmadıkları sorulduğunda dahi nasıl cevap vereceklerini bilmediklerinden ya yalan söylemekte, ya başka bir dilde yanıt vermekte ya da duygularına dair gerçek bilgi içermeyen ama daha iyi görüneceklerini düşündükleri eylemler hakkında cevap verme eğiliminde olmaktadır. Filmdeki dört karakter de, bu nedenle asla kendilerini tanımlayamaz ve kendilerini başkalarına veya birbirlerine ifade edemedikleri için tek başlarına kaldıklarında sık sık ağlama krizine tutulurlar.

Sanki Her Şey Biraz Felaket filmi, epizodlar halinde düzenlenmiştir. “Bugün de aynı dün” ifadeleriyle her seferinde başka bir “haber” eşliğinde yeni epizoda geçilen filmde sekanslar arasında kurulan bağ, yapısal kesintilerin değiştireceği bir anlamın bulunmadığını işaret eder. İçerik olarak her günün birbirine benzemesi, dışarıdan fark edilmese de taşınması zor bir yük şeklinde karakterlerin omuzuna yüklenmektedir. Günlerin, haftaların veya ayların yaratması beklenen ilerleme hissi karşılığını bulamamakta, gerçekleşmeyen iyileşme durumunu umutsuz bekleyiş yerini, yeni bir şey olmamasına dair içselleştirilmiş bir hayal kırıklığına ve hiçbir şeye şaşırılmama haline bırakmaktadır. Film bu anlamda Brechtien gerçekçilikle kurulan bağı düşündürür. “Bugün de aynı dün” cümlesinin tekrarları arasında donuk yüz ve beden ifadeleri açısından sabit durur gibi görünen karakterler, aslında içinde buldukları yaşamın akışına uyum sağlayamadıkları için savrulmakta olan kişilerdir. Parçası olamadıkları toplumsal yaşam karşısında yüz ve bedenleri eylemsizleşirken başkaları tarafından başarısız olarak değerlendirildikleri yapıda, sorunu yalnızca kendilerinde bulurlar. Bu noktada dört karakterin ortak özelliği, epizodik geçişlerde verilen haber ifadelerinin düşündürdüğü üzere, yaşadıkları toplumun getirdiği şeylere dair sıkıntıların temellerini sorgulamak yerine bu sorunları konuşmaz hale dönüşmüş olmaları, sonucunda da bireysel sorunları gibi adlandırdıkları yapının içinde kendilerini değersiz hissetmeleridir. Filmdeki çoklu karakter yapılanması, değersizlik atfının tekilleştirilmesini ve yalnızca bir bireyin durumuymuş gibi anlamlandırılmasını engellemektedir. İzleyici, filmde resmedilen yirmili yaşlardaki genç kuşağın genel yılgınlığına dair bu şekilde aktif düşünmeye yönlendirilmiştir.

Benzer durumda bulunmalarına rağmen, karakterlerin diğerleriyle olduğu gibi birbirleriyle de kurduğu dilsel bağ, çoğunlukla sorunludur. Yanıt vermelerde, etki-tepki ilişkisinde gecikme yaşanır gibi duraksamalara ve kurulan cümlelerin kısa ve bazen boş anlamlı oluşuna sık rastlanır. Örnek olarak Ayşe, gece arkadaşlarını ağırladığı için çok gürültü yapıp yapmadıklarını Zeynep’e sorduğunda ondan aldığı cevap yalnızca “Aynen” kelimesi olur. Zeynep, belki de uzun süredir fikrini soran biriyle karşılaşmamıştır ve ne diyeceğini bilememektedir. Bu doğrultuda kullandığı dil, kendisiyle ilgili bir duygu veya düşünceyi aktarabileceği derinleşmeye ulaşamamakta ve yüzeysel kalıplaşmış bir kullanım, kurtarıcı olarak, aleksitimik bir ifadeye benzer şekilde kendini göstermektedir. Ayşe, Zeynep’in söylediği “aynen” kelimesinin bu kullanımda ne anlama geldiğini anlayamasa da, aslında kendini ifade etme konusunda yabancı bir dil konuşarak yeni bir kimlik yaratma çabasında oluşu, onun da Zeynep’ten ayrı tanımlanamayacağına dikkati yöneltmektedir. Ayşe, İngilizce

konuştuğunda, belki de kullandığı dili değiştirirse dünyayı algılayışının da değişeceğini ve değersizlik hissinden dışsal ve içsel şekilde kurtulabileceğini düşünmektedir.

Zeynep, Ayşe ile vakit geçirme talebinin sonuçsuz kalmasıyla da bulunduğu ortama yabancılaşmaktadır. Parker, Taylor ve Bagby (1998), bazı araştırmaların, kaçınma odaklı başa çıkmanın sosyal saptırma bileşeni olarak başkalarıyla sosyalleşmenin stresli olayların etkisini azalttığını, ancak bunun psikolojik ve somatik semptomlarla ilişkili olduğunu dile getirmektedir (s. 93). Zeynep'in sosyalleşme taleplerine uzun süre olumsuz yanıt veren Ayşe, filmin sonunda onu balkona çıkmaya davet eder. Bu durum dahi, karakterlerin toplumsal olana belirli bir mesafeye kadar yaklaşabildiklerinin gösterimine dönüşmektedir.

Karakterler dil becerilerinde yeterli olmadıkları gibi, bedensel ifadelerini de doğru kullanamazlar. Karakterler, dilsel olmayan iletişimin bir aracı olarak pandomimi hatırlatan yüz ve beden ifadelerine sahiptir. Toplumdaki diğerleriyle görüntülendikleri ender sahnelerde ifadesizlikleri sosyal dinamiklerin nasıl dışında kaldıklarını ve “rol yapma” durumundan uzak oluşlarını resmeder. Guy Debord'un (1996), kişiler arasında var olan ve imajların dolayımından geçen bir toplumsal ilişki olarak yaklaştığı “gösteri” kavramına atıfla, toplumsal gösterinin aktif bir parçası olmadıkları anlaşılır. Özellikle Mehmet'in işe başvuruda referans bulması için ağabeyine yönlendirdiği Ali, gösterişçi bir yapının kendini beğenen kültürsüz tarzını tepkisiz yüz ifadesiyle seyreder. Mehmet'in ağabeyi Taner, referans bulmak için Ali'den on bin lira istemeden önce onu uzun süre bekleterek oyun alanının merkezinde olduğunu, karşısındakininse dışarıda kalarak değersizleştiğini görselleştirir. Ağabey Taner, basitçe “gösteri iktidarının uzmanı” olarak, aslında “aşağılama konusundaki başarılarıyla mutlak anlamda çürümüş” (Debord, 1996, s. 105) olanları resmetmektedir.

Brecht'in epik anlatısında yer alan katharsise karşı duruş, *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filminin anlatım tarzının sonuçlarındandır. Vurgulanırsa tiyatrodan alıntılanarak filmlerde de kullanılan ve Brechtien estetiğin temelini oluşturan “naivete, mesel çalışması, epizodik anlatım, gestus, yabancılaştırma, tarihselleştirme, anlatımcı yapı, göstermeciyunculük” (Parkan, 1983, s. 29-48) anlayışlarının önemli bir kısmını filmde bulmak olanaklıdır. Brecht öncelikle temel anlamların ardında yatan anlamlarla ilgilenmiştir. Bu nedenle “insanlar arası olaylara, olaylar gerisindeki olaylar olarak bakmak” gerektiğini dile getirmiştir. Yani aktarılanları olağanın dışında bir gözle görmedikçe, gerçeğe ulaşmak mümkün değildir. *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filminde bu durum, doğrudan karakterlerin tepkisiz ifadelerinde anlamın yitişiyile ilişkilendirilmektedir. Paraya hakim olduğu için içi boş gösterişin şaşasına sahip Taner, insani

değerleri ikinci plana atabilme hakkını kendinde bulur. İşe girebilmek için gereken referansı verecek kişiyi hiç görmeyecek olsa da ona para ödemek zorunda bırakılan Ali de; diğer üç karakter arasında toplumsal oyunu en fazla oynayabiliyormuş gibi görünen Mehmet de, Taner karşısında başarısız, beceriksiz, değersiz konumlandırıldıklarını anlar ve daha da hissizleşip sessizleşir.

Brechtten mesel çalışması, filmin aynı zamanda senaryosunu da yazan yönetmenin, belki de ekibin diğer elemanları ile, görünenin ardındaki görünmeyeni daha masa başındayken şekillendirmesiyle ilişkilidir. Mesel, yapıtın ilk bakışta ve düz bir okumayla tanımlanması mümkün olmayan toplumsal anlamıdır; toplumlar ve insanlar arası ilişkileri yöneten yasalar bu çalışma ile tanınır kılınır. Bölüklü ve sıçramalı epizodik anlatım, yukarıda belirtildiği gibi, izleyici ilgisinin konunun ilerleyişine çekilmesine aracı olarak özdeşleşmeyi kırmakta, katarsise ulaştırılmayan seyirci izleme etkinliğinin başladığı noktadan çok ötesine taşınarak aktifleştirilmektedir.

Gestus, sözün arkasındaki görünmeyen anlamı gösterecek davranıştır ve davranışla toplumsal ifade anlamının bulunmasıdır. *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filminde, gestus'un eylemsizlik içindeki tepki ifadesi için oyuncu hareketlerinin kesintilere uğratılmasında epizodik anlatım kullanıldığı hatırlanmalıdır. İzlediğine yabancılaşan seyirci, böylelikle Brechtten tarihselleştirmenin farkındalığıyla, güncel olanın belirli bir tarihin ürünü olarak irdelenmesini film bazında gerçekleştirebilmektedir. Böylece izleyici, daha önceki filmlerin geliştirdiği ve düşüncelerine yerleşen önyargılara dayalı ideolojileri sorgulamaya ve aktif bir düşünme pratiğine ulaşabilmeye doğru yönlendirilir. Özdeşleşmeyi kontrol altında tutan karakterlerin oyunculuk tarzı da katharsise ulaştırmadan düşünce kurmayı olanaklı kılar.

Benjamin (2011), Brecht estetiğiyle karşımıza çıkan epik olanın, durumları yeniden temsil etmediğini ama onları açığa çıkardığını söylemektedir (s. 18). Benjamin'e göre, Brecht, sahne-izleyici, metin-gösteri, yönetmen-oyuncu arasındaki işlevsel ilişkiyi değiştirerek, eylemler geliştirmek yerine durumlar sergilemiştir. Bunu da eylemleri kesintiye uğratarak yapmıştır. Gösterilen durumlar, aslında izleyicinin kendi durumlarıdır. Seyirci rahatlıkla değil, şaşkınlıkla bu durumların gerçekliğini fark eder. Epik olan, eylemi yarıda keserek seyircinin onun karşısında tavır almasını sağlamaktadır. Brecht'in;

“Deneylerinin merkezinde yer alan şey, insandır. Bugünün insanı; yani indirgenmiş biri, soğuk bir dünyada buz kesmiş bir insan. Ama elimizde ondan başkası yoktur, bu yüzden onu tanımak menfaatimiz icabıdır. Onu, sınavlardan ve gözlemlerden geçiririz. Sonuç şudur: Olaylar, doruk noktalarında değil, erdem ve kararlar değil, yalnızca, kesinlikle sıradan, alışılabilir süreçleri içerisinde, akıl ve pratik aracılığıyla değiştirilebilirler. Epik tiyatrunun

amacı, Aristotelesçi tiyatronun "eylem" dediği şeyi, davranışın en küçük öğeleriyle inşa etmektir. (...) İzleyiciyi duygularla -bunlar isyan duyguları bile olsalar- doldurmaktansa, onları düşünme aracılığıyla içinde yaşadıkları koşullara kalıcı bir biçimde yabancılaştırmayı amaçlar. Bu arada, düşünce için, gülmekten daha iyi bir başlangıç noktası olmadığını da belirtiyim. Daha açıkçası, düşünceye daha iyi fırsat sağlayan, kalbin kasılmalarından çok, diyaframın kasılmalarıdır. Epik tiyatronun bol keseden dağıttığı tek şey, kahkaha atılacak durumlarıdır" (Benjamin, 2011, s. 113-114).

Benjamin'in dikkat çektiği yaşanan koşullara kalıcı şekilde yabancılaşma duygusu ve bunu komediyle gerçekleştirmek *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filminin temel yapısını oluşturmaktadır. Filmin ironik içeriği, mizahi eleştiriyi gündeme getirse de, izleme pratiğinin zorlayıcılığı her seyircide aynı etkiyi bırakmaz. Bunun yanında, Comolli ve Narboni'nin dile getirdiği; "biçimsel boşluk ve çatlaklar üzerinden resmî ideolojinin gerilim ve çatlaklarını ifşa eden filmlerin kurnaz yıkıcılıkları" (akt. Stam, 2021, s. 138) filmde tepkisiz yüz ve beden ifadelerinin, duyguları konuşamamanın ve sosyal alandan uzaklaşmanın ardına gizlenmiştir. Karakterler gibi mekân kullanımının minimal göndermeleri, özellikle ağlama durumları gibi uç noktalarda alınması gereken görsel tavrın aksine genel planların tercihiyle, ilgisiz ve neşeli müziğe yer verilmesi de zıtlığı desteklemektedir. En basit veya sıradan çevresel etkiye karşı dahi geliştirilmiş olan tepkisizliğin düşünsel karşılıklarının karakterler üzerinden değil ama epizod geçişlerinde aktarılan haberler aracılığıyla verilmesiyle aleksitimik özellikler gösteren karakterlerin yalnızca eylemler üzerinden değerlendirme yaptıklarını ve kendi duygularını ağlama krizleri dışında tanımlama çabasında olmayıp içlerine yönelmediklerini göstermektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sanki Her Şey Biraz Felaket filmi, Türk sinemasında görülmeye başlanan, karakterlerin bireysel değersizlik düşüncelerinin perdeye aktarıldığı ve içselleştirilmiş olumsuz duyguların eylemsizleştirdiği karakter yapılanmasını dönemsel olarak tanımlayan bir yapıdır. İletişim becerisinde eksiklikler ve ifade sorunları taşıyan, yalan söylemeye eğilimli, ağlama krizlerine tutulan karakterlerin, duygularını anlamaları ve ifade edebilmeleri için söz yokluğu çektiği görülmektedir. Bu karakterler, aleksitimi durumunun bireyden hareketle dönemsel-kültürel yansımalarının bir sonucu şeklinde görülmesine aracılık etmektedir. Parçası olmadıkları aynı zamanda karşı gelemedikleri sosyal yapının dışında kalmanın toplumsal kopuş ve çözülmeyle ifadesizleştirdiği karakterler, bir yandan da belki de kaçma-kaçınma unsurlarını kullanarak sıkıntılarla başa çıkma eğiliminde görünmekte, özdeşleşmenin biçimsel ve içeriğe yönelik

yapıyla kırıldığı deadpan komediyi öne çıkaran komedi/dram türüyle birleşerek izleyicinin düşünme pratiğine etkide bulunmaktadır.

Sanki Her Şey Biraz Felaket filminde karakterlerin aleksitimik durumu, toplumsal yapının sorunlarından kaçmanın mümkün olmadığı düşüncesini bireysel değersizlik haline dönüştürerek yansıtmaktadır. Bu karakterler, kendilerini ifade ederken veya karşılarındakileri anlama konusunda duygu körlüğü yaşamaktadır. Aslında, gençliğin en güzel yıllarında olsalar da toplum dışında kaldıklarını hisseden yirmili yaşlardaki dört karakterin bireysel değersizlik hissini yaratan sorunlarının temeline inilerek, bu sorunlara çare bulunması gerektiğine dair ipuçlarını açık ve net veren film, başladığı gibi sanki her şey biraz felaket içindeyken tamamlanmaktadır. Bu doğrultuda film, daha ilk başından sonunun değişmeyeceğine dair olumsuz öngörüyle izleyiciye aktaran özdeşimsel bir yapı kurmaktadır. *Sanki Her Şey Biraz Felaket* filmi, sinemada karakter bazında aleksitimi kavramını toplumsal olanla ilişki kurulması açısından kullanmakta, sosyal olanın dönemsel okumalarına da olanak sağlamaktadır.

Toplumsal-psikolojik değerlendirmenin hâkim olduğu film, sonuna eklenen bir yazıyla diegesisinin gerçek yaşamla kurduğu bağı daha dikkat çekici hale getirmektedir. Filmin jeneriğinin ardından “Bu filmdeki kişiler, kurumlar, olaylar ve haberler hayal ürünüdür. Gerçek kişi ve olaylarla benzerlik amaçlanmamıştır ve böyle bir çıkarım yapılmamalıdır” ifadesi, kurmaca yapımlarda sıkça karşımıza çıkan bir yazının ötesine geçmektedir. Özellikle epizod ilerleyişini sağlayan üst sesle iletilen haberlere tanı(dı)k olan izleyici, filmin ifadesiz tavrının yarattığı kurnaz yıkıcılığın yönetmen tarafından sürdürülmek istenmediğini bu doğrultuda algılamaktadır. Böylelikle, filmde yarattığı karakterlere benzer şekilde, ifadesiz anlam kurmak mümkünmüş gibi yapan kaçınmacı bir yönetmenle yüz yüze olduğu duyumsanarak, son adımda dahi yeni neslin sinemasının bir özelliği ile karşılaşılan izleme deneyimi tamamlanır.

KAYNAKÇA

- [1] Adelman, P. K., Zajonc, R. B., “Facial Efference and the Experience of Emotion”, Annual Review of Psychology, Vol. 40. 1989. pp. 249-280.
- [2] Benjamin, W., *Brecht'i Anlamak*, çev. Haluk Barışcan, Güven Işısağ, Metis/İstanbul, 2011.
- [3] Bogdan, R. C., Biklen, S. K., *Eğitimde Nitel Araştırma-Teori ve Metodlara Giriş*, Çev. Sibel Balcı, Berat Ahi, Pegem Akademi/Ankara, 2022.

- [4] Creswell, J. W., *Nitel Araştırma Yöntemleri-Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, çev. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir vd., Siyasal Kitabevi/Ankara, 2013.
- [5] Çetin, Ş., Varma, G. S., “Somatik Belirti Bozukluğu: Tarihsel Süreç ve Biyopsikososyal Yaklaşım”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt: 13 (4), 2021, ss. 790-804.
- [6] Deadpan, Merriam Webster Dictionary. (Erişim Tarihi: 13.04.2024)
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/deadpan>
- [7] Debord, G., *Gösteri Toplumu*, çev. Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, Ayrıntı/İstanbul, 1996.
- [8] Ellis, J. C., *A History of Film*, Prentice Hall/USA, 1990.
- [9] Goerlich, K. S., “The Multifaceted Nature of Alexithymia-A Neuroscientific Perspective”, *Perspective*, Vol. 9, Article 1614, 2018. (Erişim Tarihi: 16.04.2024)
<https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2018.01614/full>
- [10] Grant, B. K., *Film Genre-From Iconography to Ideology*, Wallflower/London and New York, 2007.
- [11] Harley, T.A., *The Psychology of Language-From Data to Theory*. Taylor&Francis Inc./NY, 2005.
- [12] Kalaman, S., Orhan H., Kocabay, İ., “Sosyal Medya Kullanımı ve Aleksitimi: Acil Serviste Çalışan Hemşireler Üzerine Bir Araştırma”, *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology* 2019 Bahar/Spring, Cilt: 10, Sayı: 37, 2019, ss. 45-56.
- [13] Oktay, B., Batıgün, A. D. “Aleksitimi: Bağlanma, Benlik Algısı, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öfke”, *Türk Psikoloji Yazıları*, Haziran 2014, Cilt: 17 Sayı: 33, ss. 31-44.
- [14] Parkan, M., *Brecht Estetiği ve Sinema*, Dost Kitabevi/Ankara, 1983.
- [15] Parker, J. D. A., Taylor, G. J., Bagby, R. M., “Alexithymia: Relationship with ego defense and coping styles”. *Comprehensive Psychiatry*, Vol. 39 (2). 1998, s. 91-98.
- [16] Sapir, E., *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality*, ed. David G. Mandelbaum, University of California Press/Berkeley and Los Angeles, 1963.
- [17] Segerstrom, S. C., Smith, G. T., “Personality and Coping: Individual Differences in Responses to Emotion”, *Annual Review of Psychology*. Vol. 70. 2019. pp. 651-671.
- [18] Stam, R., *Yıkıcı Film-Medya Estetiğinde Anahtar Sözcükler*, Çev. Onur Orhangazi, Ayrıntı/İstanbul, 2021.

[19] Tatar, O., “Deadpan Estetikte Topografyanın Şeyleştirilmesi: Andreas Gursky”, İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Yıl: 6, Sayı:12, 2020, ss. 123- 137.

[20] Vardar, B. “Türkiye’de Sinemanın Gelişimi ve Ulusal Sinema Tartışmaları”, Öneri Dergisi-Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Cilt: 6, Yıl: 11, Sayı: 23, 2005, ss. 305-316.

[21] Welding, C., Samur, D., “Language Processing in Alexithymia”. *Alexithymia: Advances in research, theory, and clinical practice*. Edt. O. Luminet, R. M. Bagby, G. J. Taylor, pp. 90–104. Cambridge University Press/NY, 2018.

THE MAIN ACTIVITIES OF THE AZERBAIJAN LOBBY IN ISRAEL

Doctoral student Gunay SAFAROVA

Azerbaijan University of Languages,
gunaysafarova@yahoo.com - 0000-0003-2832-6099

SUMMARY

The term “Lobby” entered the political and legal vocabulary thanks to Ulysses Simpson Grant (1869-1877)⁵⁰, the 18th president of the United States. He had a habit of receiving litigants on different subjects in the lobbies of hotels, a practice that was followed by the United States during his presidency. Encyclopaedia Britannica defines lobbying as the attempt by an individual or special interest group to influence government decisions.⁵¹ Of all the repatriation associations that exist in Israel, only one can be called a clan⁵² within the ethnic lobby, and this is the Azerbaijani-Israeli International Association called “AzIz”, and the members of this association call themselves that. This organization was established quite late compared to other repatriate associations - in 2007, or eighteen years after the beginning of the "Great Aliyah". Among the numerous community and ethnic organizations in Israel, AzIz occupies a special place due to its resources, capabilities, and influence on local politics. This organization plays an important role in the development of the Azerbaijani lobby in Israel.

Key words: Lobby, Azerbaijan, Israel, AzIz, main factors

INTRODUCTION

The article analyzes the main activities of the azerbaijan lobby in Israel. First of all, let us note that the one of the oldest, ancient diasporas in the world is the Jewish diaspora. But what does diaspora mean? This term was used for the first time in the Greek translation of the The Hebrew Bible or Tanakh (the holy book of Judaism) in the sense of the scattering of people and ethnic groups. Thus, this concept was used for the first time in the beginning of the 6th century BC when the Jews were expelled from Palestine by the Babylonian king Nebuchadnezzar II and later by the Romans in the 1st – 2nd centuries of our era. So, in 586 b.c., the Babylonians invaded the Jewish kingdom. The destruction of the Temple (586 BCE) and the subsequent exile marked the beginning of the Jewish diaspora. From that time, Judaism began to develop as a religious system and a way of life outside the land of Israel. Thus, the Babylonian captivity

---

⁵⁰ Ulysses S. Grant was an American military officer, politician, and the 18th president of the United States, who served two terms from 1869 to 1877.

⁵¹ Encyclopaedia Britannica. L., 1980. V. 7. (Date of access: 09.02.2024)

<https://www.britannica.com/topic/lobbying>

В.В. Субочев, *Лоббизм как особое средство процессуально-правового регулирования*. Материалы международной молодежной научной школы (г. Москва, 18 сентября 2012 г.) / Российский новый университет. - М., 2012. - С. 55-73. Цит.:

<https://mgimo.ru/upload/iblock/1a6/1a697ebb0a50819c26a9fa390f3997da.pdf>

⁵² a close-knit group of interrelated families, especially in the Scottish Highlands.

ended the first stage of Jewish statehood, but the Jewish people did not cut off their connection with the land of Israel. The Jews swore not to forget their native land.⁵³

They express this with the following sentences: "Oh, how could we ever sing GOD's song in this wasteland? If I ever forget you, Jerusalem, let my fingers wither and fall off like leaves. Let my tongue swell and turn black if I fail to remember you, If I fail, O dear Jerusalem, to honor you as my greatest."⁵⁴ In Hebrew it is expressed as:

אם אֶשְׁכַּחְךָ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי,
תִּדְבַק לְשׁוֹנֵי לִחְכֵי אִם לֹא אֶזְכְּרֶכִי,
אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחָתִי.

Pronunciation:

im eshkakhekh yerushalaim tishkakh yemini,

tidbak leshoni lekhiki im lo ezkerexhi,

im lo aale et yerushalaim al rosh simkhati.⁵⁵

It should be noted that the first resettlement of Jews was recorded during the reign of Sassanid Shah Yezdigerd II. During the Talmudic period (between the 4th and 9th centuries AD), the Jewish community flourished in the province of Persia and created a highly developed culture of their own. By the twelfth century, the Jews there had produced a number of literary works in the Judeo-Persian language. This dialect has been preserved in the modern vernacular of the mountain Jews, which is still spoken today by the Jews of Azerbaijan and Dagestan. However, Persian Jews had to endure regular persecution from the local community.⁵⁶ This community has suffered from massacres, exiles, forced conversions, desecration and destruction of holy books throughout its thousand-year history. It is noted that: "Yet in no land of the Diaspora have the Jews had to endure so many centuries of merciless oppression and degrading legal restrictions as the Jews of Persia have endured."⁵⁷

Let us inform you about the Azerbaijan lobby in the country with an ancient diaspora history. What is a lobby and when did this term come into use? But let's talk about it first. As we mentioned in the Summary above this term entered the political and legal vocabulary thanks to Ulysses Simpson Grant. During his presidency he had a habit of receiving litigants on different subjects in the lobbies of hotels. This custom quickly became a continuous tradition. So, not

---

⁵³ Ицхак О., Прат Н., Финкельберг А., *Государство Израиль. Становление и развитие*, Иерусалим: Библиотека-Алия, 1991, 1-308 с.

⁵⁴ Psalms 137:5-6 <https://www.bible.com/bible/compare/PSA.137.5-6>

⁵⁵ לחינוך הממלכתי-דתי, מילה טובה מאוד, עברית לכיתה ד 2, על-פי תכנית הלימודים המעודכנת, 2015, רמת אביב 95 עמוד 6901128

<https://school.kotar.cet.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=102528867#177.8467.3.default>

⁵⁶ Blady K., *Jewish Communities in Exotic Places*. Northvale, N.J.: Jason Aronson Inc., 2000. p.56.

⁵⁷ Мусабеков Р., *Становление независимого Азербайджанского государства и этнические меньшинства* [http://www.sakharov-center.ru/publications/azrus/az_012.htm].

only high-ranking American officials, but also senators⁵⁸ began to hold meetings with applicants on various issues in hotel lobbies. There, ministers as well as senators met with various people, listened to their requests and problems, and often gratuitously promised to fulfill the wishes of the petitioners.⁵⁹ If we pay attention to the meaning of the word “lobby”, we will see that it means “corridor, vestibule, hall, covered promenade, backstage” in English translation.⁶⁰

Lobbying formed in this direction later became popular not only in North America, but also in other parts of the world. This term has entered the political and legal lexicon under various definitions. For example, Encyclopaedia Britannica defines lobbying as the attempt by an individual or special interest group to influence government decisions.⁶¹ In general, many sources mention lobbying as an effective means of trying to persuade a certain law to be changed or a certain thing to be done.

Starting from the 90s of the 20th century, attention to lobbying in the scientific opinion increased and a number of scientific and theoretical works on the study of this issue began to be written. Among the researchers, V. Belov, K. Byatkin, N. Zyablyuk, N. Ivanov, L. Koryavin, N. Prokhoda, A. Sergunun, A. Khomich, A. Belousov and others have revealed valuable research works. In particular, the Russian researcher Alexander Belousov's dissertation entitled "Lobbying as the main tool in political relations: the foundations of theoretical modeling" described the methodology of lobbying modeling more broadly.⁶²

The topic of ethnic lobbies in Israel, and especially the Azerbaijani lobby, has not yet become an object of special research. It should be noted that without a fundamental study of the issues related to the place of ethnic lobbies in the society and political system of Israel and their impact on them, it is difficult to form a unified picture of this country.

The defense of the interests of Azerbaijan by the Jewish lobby, distinguished by its power and influence in the world, was of great importance in the neutralization of the Armenian lobby and its diaspora. The newly formed lobby of Azerbaijan, which received support from the Turkish and Jewish lobbies, began to achieve success in some issues. On September 8, in 2000, the meeting of President Heydar Aliyev, who was on a visit to the United States, with the leaders of influential American Jewish organizations, the Jewish Committee, the Conference of Presidents, the Jewish Congress, and the Committee of Soviet Jews was of great importance in

---

⁵⁸ In ancient times, the head of the tribe would turn to the oldest members of the tribe for advice. The Romans also had a council of elders who assisted the rulers in running the state with their wise counsel. Since the old man is called "senex" in Latin, the council of elders began to be called the senate, and its members were called senators.

⁵⁹ Малько А.Б., *Лоббизм Общественные науки и современность*, № 4, 1995 г. с.58-65 Цит. по: http://ecsocman.hse.ru/data/935/368/1217/006_Lobbizm.pdf

⁶⁰ Merriam-Webster <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lobby>

⁶¹ Encyclopedia Britannica. L., 1980. V. 7.

<https://www.britannica.com/topic/lobbying>; В.В. Субочев Лоббизм как особое средство процессуально-правового регулирования. Материалы международной молодежной научной школы (г. Москва, 18 сентября 2012 г.) / Российский новый университет. - М., 2012. - С. 55-73. Цит.: <https://imgimo.ru/upload/iblock/1a6/1a697ebb0a50819c26a9fa390f3997da.pdf>

⁶² Babanlı Y., *Diasporçuluq, Lobbiçilik və onların mahiyyəti*, Qarapapaqlar, .2012, №7, s.14-17.

the formation of the Azerbaijan lobby and the rise of its political image. Thus, on May 23, 2001, by order of the President of the Republic of Azerbaijan, Heydar Aliyev, on November 9-10, 2001, the city of Baku hosted one of the most significant events in the history of Azerbaijan. On that day the First Congress of World Azerbaijanis was held with the participation of Azerbaijanis scattered on 5 continents of the world in different periods of history. Also, in accordance with the decree of the President of Azerbaijan number 730 dated July 5, 2002, the State Committee for Work with Azerbaijanis Living Abroad was established. Later, in order to bring this case to a wider level, on February 21, 2003, the Law of the Republic of Azerbaijan “On State Policy Regarding Azerbaijanis Living Abroad” was approved. The listed factors created conditions for the emergence of a new stage in state-diaspora relations. This tradition is continued by President Ilham Aliyev. With his relevant decrees and participation, the II Congress of World Azerbaijanis was held on March 16, in 2006, and the III Congress was held on July 5-6, in 2011. On November 19, in 2008, the President of the Republic of Azerbaijan signed a decree on the establishment of the State Committee on Work with Diaspora on the basis of the State Committee on Work with Azerbaijanis Living Abroad in order to implement diaspora and lobby work in accordance with the realities of the modern world and to carry out specific work in this field.⁶³

It should be noted that Israel is a country with constant problematic relations not only between Jews and Arabs, but also between different ethnic groups of Jews (primarily Eastern Jews – Mizrahim⁶⁴) and European Jews (Ashkenazi Jews). Hostility toward Diaspora Jews has always been a part of Israeli society. Thus, the negative attitude towards the European Jews who survived the Holocaust in Israel is first of all manifested in the official name of this category of repatriates, which was expressed as "shaarei haplita" (translated as “the remnants of the refugees”).

Of all the repatriation associations that exist in Israel, only one can be called a clan⁶⁵ within the ethnic lobby, and this is the Azerbaijani-Israeli International Association called “AzIz”, and the members of this association call themselves as such. Among the numerous community and ethnic organizations in Israel, AzIz occupies a special place due to its resources, capabilities, and influence on local politics. Another remarkable aspect of AzIz is the role of the political factor in the formation of this union.

The main resource that unites pro-Azerbaijani politicians, the magnates, journalists, artists and social activists is, of course, the Israel-Azerbaijan International Association, that is, "AzIz". This organization was established quite late compared to other repatriate associations - in 2007, or eighteen years after the beginning of the “Great Aliyah”.⁶⁶ There were several reasons for this:

---

⁶³ Babanlı Y., *Diasporçuluq, Lobbiçilik və onların mahiyyəti*, Qarapapaqlar, .2012, №7, s.14-17.

⁶⁴ Mizrahim is the conventional name for Jews living and living in the countries of the Middle East and North Africa, as well as immigrants from these countries in Israel. In a broad sense, Mizrahim include primarily Arab (including Moroccan) Jews, as well as Persian, Bukharian, Mountain, Indian and Kurdistan Jews. Sometimes this term is used in a narrower sense, denoting only Arab Jews.

⁶⁵ a close-knit group of interrelated families, especially in the Scottish Highlands.

⁶⁶ The Great Aliyah refers to the mass repatriation of Soviet Jews to Israel in 1989-1991.

First, the representatives of the Azerbaijani diaspora had to defend their interests less than the repatriates from other regions of the former USSR, because they very successfully adapted to the new life conditions in Israel. This was primarily expressed in the rapid integration of Azerbaijani Jews into the local labor market as a skilled workforce.

In addition, immigrants from Azerbaijan declared their existence primarily in the local Russian-language mass media. For example, on the Russian-language “Kol Israel” – “REKA” channel of the Israeli radio, and later on the Russian-language “Israel Plus” channel of the Israeli television for new immigrants from the USSR - the CIS, local residents of Baku dominated. In addition to working on television in the early 90s of the last century, the most famous representatives of Azerbaijani Jews, Yosef Tsagal (Osip Shegolev) and David Kohn, who will be mentioned below, were editors of a number of Russian-language newspapers in Israel.

At the same time, the most important role in the activities of the Azerbaijani lobby in Israel belongs to STMEGI, the “Public Charitable Fund of the International Mountain Jews”, which was established in August 2001 by German Zakharyaev, the famous vice-president of the Russian Jewish Congress. The president of STMEGI is German Zakharyayev, the vice-president is German Zakharyayev's brother Isai Zakharyayev, born in 1973.⁶⁷

There are many factors contributing to the Azerbaijan lobby in Israel, but I would like to mention the political and economic factors:

Political factor

When talking about the political factor in the formation of the Azerbaijan lobby in Israel, we can first mention its main components. First, Israel has a strategy of creating peripheral alliances, the essence of which is to establish strong economic, political, and military ties with non-Arab Muslim states that do not directly border the Jewish state, but also share a common border with the Jewish state. This concept was implemented immediately after the declaration of independence of the state of Israel. Initially, Iran and Turkey were among Israel's strategic allies within the concept of peripheral alliance. In addition, after the Second Karabakh War, Azerbaijan regained its ancient and historical lands, due to the high oil prices at that time, its financial and political capabilities were dramatically strengthened. Azerbaijan, which is getting stronger, is primarily interested in Israel as a major buyer of its weapons and exporter of oil. In turn, for Azerbaijan, Israel is not only a supplier of weapons and a buyer of Azerbaijani oil, but also plays the role of a bridge in establishing favorable relations with the United States. The year 1998 can be considered the beginning of the Israel-Azerbaijani alliance. So, at that time, Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu's first short-term visit to Azerbaijan took place and that visit lasted only four hours. An important stage in the formation of the Israeli-Azerbaijani alliance was the establishment of the Israeli-Azerbaijani interparliamentary friendship group

---

⁶⁷ Исай Захарьяев Статьи и новости по персоне.
http://www.moscow-post.su/persons/isaj_zaharyaev3376/
(Дата доступа: 11.09.2021)

under the patronage of the United States. Turkey was supposed to be included in this format in the future.⁶⁸

Economic factor

One of the main factors of the formation and strengthening of the Azerbaijani lobby in Israel was the interest of the business circles of the two countries in the development of mutually beneficial trade agreements. It should also be noted that the interests and capabilities of the business circles of both countries coincide with their state interests and needs. In the early 1990s, suffering from the Arab boycott, Israel was in dire need of energy resources. In turn, Azerbaijan, which has sufficient energy resources, was also trying to acquire modern weapons and military technologies. The point was that Azerbaijan's ability to purchase modern weapons was limited for certain reasons. Some countries, such as Ukraine and Belarus, could not provide Azerbaijan with modern weapons, because only the Soviet heritage remained in this area. Others, primarily Russia and the United States, were in no hurry to provide Azerbaijan with the latest weapons, fearing the possibility of upsetting the balance of power in the South Caucasus.

And what can we say about the main activities of the Azerbaijani lobby? The activities of the Azerbaijani lobby in Israel are carried out in various directions and spheres. If we group these directions, the main directions were as follows:

Ensuring Israel's pro-Azerbaijani position in the Karabakh conflict (existing at that time);

First of all, try to prevent the efforts of the Israeli parliamentarians to recognize and publicize the so-called Armenian Genocide with all the power and means;

Involvement of local politicians, journalists and public figures in its activities;

Introducing Azerbaijan as a secular, multicultural and tolerant state;

Stimulating Armenian-phobic feelings in Israel by presenting Armenia primarily as an anti-Semitic country.

On June 28, 2009, Azerbaijan-Israel relations reached a new level and entered a new stage. So, on that day, the official visit of the late president of Israel Shimon Peres to Azerbaijan took place. At that time, together with the President of Israel, an unprecedentedly large group of Israeli businessmen represented not only the Israeli military-industrial complex, but also the leaders of Shikun u-Binui⁶⁹ (שיכון ובינוי translated "Housing and Construction"), one of Israel's largest construction companies. During this visit, the president of Israel was accompanied by three ministers and fifty businessmen. Within the framework of the official visit, two intergovernmental agreements were signed on cooperation in the field of culture, education and

---

⁶⁸ Е.А. Якимова, *Процесс институционализации Азербайджано-Израильских отношений*, Вестник РУДН, серия Международные отношения, 2014, № 4, 170.

⁶⁹ Shikun & Binui is Israel's leading infrastructure and real estate company – a global corporation that operates through its subsidiaries in Israel and across the world. Active in more than 20 countries on four continents, Shikun & Binui is involved in various fields, including infrastructure, real estate development, energy, and concessions. <https://shikunbinui.com/en/about-us/>

science, as well as on cooperation in the field of information and communication technologies. During the visit of Shimon Peres, a 4-year contract was signed between SBI⁷⁰, a subsidiary of Shikun u-Binui and the government of Azerbaijan, covering the design and reconstruction of the 156 km long Muganli-Yevlakh highway and the total amount of 337 million dollars. In addition, under a subsequent agreement dated December 10, 2009, the Israeli banks Leumi and Hapoalim committed to finance approximately one-third (\$81 million) of this agreement. This visit is also significant because at the same time, the first defense contract between Israel and Azerbaijan was signed with the large Israeli company “Aeronautics Defense Systems”⁷¹, which produces modern weapons systems, and the company was represented by the CEO Avi Leumi.⁷²

It should be noted that the current President of the State of Israel Ishak Herzog also paid an official visit to the Republic of Azerbaijan on May 30, 2023.

The first Israeli-Azerbaijani business forum was held in Baku in June 2007 on the initiative of the Azerbaijani side and organized by the Ministry of Communications and Information Technologies of Azerbaijan. In 2009, the Minister of Economic Development (currently the Deputy Prime Minister of the Republic of Azerbaijan) Shahin Mustafayev, during a meeting with the delegation led by the Minister of Industry, Trade and Labor of Israel Binyamin Ben-Eliezer, who was on a visit to Baku, informed the guest about the economy of Azerbaijan, the reforms carried out and the successes achieved and noted that the business forum held with the participation of the heads of state of Azerbaijan and Israel will play a special role in the development of cooperation. The event, which is of great interest to the businessmen of both countries, is an important step taken for the development of business relations between entrepreneurs. Binyamin Ben-Eliezer, in turn, emphasized that his country is interested in the expansion of economic relations with Azerbaijan, and stated that Israel is ready to provide all kinds of support for the development of cooperation.⁷³

About eighty thousand Azerbaijanis live in Israel, among them there are many politicians and journalists. It is no coincidence that 2007 was a turning point in the formation of the Azerbaijan lobby for Israel. Avigdor Lieberman and his party “Yisrael Beiteinu” (Israel is our home) are known for their clear denial of the “Armenian genocide”. By the way, Yosef Tsagal (Osip Shegolev), a native of Baku, an Armenian phobe, who denies the Armenian genocide, became a deputy of this party after this party won the 17th Knesset elections. Right after he was elected to the Knesset, he created the Israel-Azerbaijan interparliamentary group and headed it, and a year later he became the first president of AzIz. Later, these positions were united by Alex

---

⁷⁰ As a subsidiary of Shikun & Binui holdings group and a leading global civil engineering contractor, specialising in large-scale infrastructure projects, SBI oversees all facets of major infrastructures, including feasibility studies, environmental assessments, design, engineering, sourcing, construction, and intricate international financing. SBI expertly navigates the social, political, and economic terrain of your nation. <https://www.sbi-ag.com/about-us/>

⁷¹ Aeronautical Defense Systems is an Israeli company specializing in the production of Unmanned Aerial Systems for military purposes. The company was founded by Zvika Nave, Moshe Caspi and Avi Leumi in 1997 as a startup called NETS Integrated Avionics Systems.

⁷² Ружанский В.Г., *Азербайджанское лобби Израиля: генезис, ресурсы и основные направления деятельности*, ст.27-28. https://rau.am/uploads/post/editor_image/Rujanskiy_monografia_1647353089.pdf

⁷³ Azərbaycan. (qəzeti) - 2009.- 2 iyul.- S. 6. http://anl.az/download/meqale/azerbaycan/azerbaycan_iyul2009/84780.htm

Miller, a deputy from this party, who, while serving as chairman of the Knesset Education Committee, even sabotaged⁷⁴ attempts to discuss this issue at the legislative level.⁷⁵

Yoel Razvozov, who is called the rising star of the Azerbaijani lobby in the Jewish state, was born on July 5, 1980 in Birobidzhan.⁷⁶ Yoel Razvozov's mother was the director of one of the local schools. When the future minister of Israel was 11 years old, the Razvozov family returned to Israel. He received his first academic degree in business administration in 2010 at a college in Herzliya. This is the only educational achievement of Israel's current tourism minister. Yoel Razvozov's career began with sports - in 1996, at the age of 16, he became the champion of Israel in judo and retained this title for ten years.

Currently, the Azerbaijani lobby in the Knesset (Israeli parliament) is headed by Yevgeny Sova, a successful former journalist of Russian-language newspapers and Israeli TV channels. On September 3-7, 2023, a delegation of 5 people headed by Yevgeny Sova, a member of the Israel-Azerbaijan parliamentary friendship group, visited Azerbaijan. During these dates, they visited the Milli Majlis, the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan, the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, the Heydar Aliyev Center, the Azerbaijan Cyber Security Center, as well as visited the Museum of Mountain Jews in Guba, the Six-Domed Synagogue. I participated in all these trips as a translator.

Among the above-mentioned journalists, one of the most famous is Elena Gorelova-Levinskaya, known in Israel under the pseudonym Alona Brenner. He was born in Azerbaijan and lived there until he was repatriated to Israel in May 1990. Before going to Israel, he graduated from the Faculty of Russian Language and Literature of Baku State University and Baku State Music College named after Asaf Zeynalli, majoring in vocal. Shortly after returning to Israel, he became a journalist and started working as an editor and presenter of a number of programs on the Russian-language Reka⁷⁷ channel of Israel's Kol Israel radio station.⁷⁸ His role and opportunities in carrying out pro-Azerbaijani propaganda in Israel are very great. Especially considering that Alona Brenner is the author and presenter of a number of programs on the Russian-language "Kol Israel" channel. In particular, programs such as "Aliya's diary", "We and our house", "Night shift" give listeners an idea of the community life of Russian-speaking repatriates, as well as life in Israel in general. As a radio journalist, Alona Brenner worked for almost thirty years in the Russian-language channel of Israeli broadcasting.⁷⁹

---

⁷⁴ To damage or destroy equipment, weapons, or buildings in order to prevent the success of an enemy or competitor

⁷⁵ Ружанский В.Г., *Азербайджанское лобби Израиля: генезис, ресурсы и основные направления деятельности*, ст.77. https://rau.am/uploads/post/editor_image/Rujanskiy_monografia_1647353089.pdf

⁷⁶ Birobidzhan Jewish Autonomous Region, autonomous oblast (region), far eastern Russia, in the basin of the middle Amur River. Most of the oblast consists of level plain, with extensive swamps, patches of swampy forest, and grassland on fertile soils, now largely plowed up. Birobidzhan is a city in the Russian Federation, part of the Jewish Autonomous Oblast. Although established in 1934 theoretically as a home for Jews in the Soviet Union, no mass Jewish migration developed, and Russian and Ukrainian settlers heavily outnumber the Jews.

⁷⁷ REKA (Background), Israel's Kol Israel (Voice of Israel) radio station for new immigrants, was established on May 26, 1991, after the Gulf War.

⁷⁸ Ружанский В.Г., *Азербайджанское лобби Израиля: генезис, ресурсы и основные направления деятельности*, ст.117. https://rau.am/uploads/post/editor_image/Rujanskiy_monografia_1647353089.pdf

⁷⁹ Сайт ассоциации Израиль-Азербайджан «АзИз»

Finally, let us note that, the life and activity of the Jews of Azerbaijan is the heritage of Azerbaijani culture and world Jewry. Being far from Eretz-Israel for many centuries, they remain part of their ancient ethnic group. They play an important role in the development of the Azerbaijani lobby and in the relations between Israel and Azerbaijan.

KAYNAKÇA

Azərbaycan. (qəzeti) - 2009.- 2 iyul.- S. 6.

http://anl.az/download/megale/azerbaycan/azerbaycan_iyul2009/84780.htm

Babanlı Y., *Diasporçuluq, Lobbicilik və onların mahiyyəti*, Qarapapaqlar, .2012, №7, s.14-17.

Blady K., *Jewish Communities in Exotic Places*. Northvale, N.J.: Jason Aronson Inc., 2000. p.56.

В.В. Субочев, Лоббизм как особое средство процессуально-правового регулирования. Материалы международной молодежной научной школы (г. Москва, 18 сентября 2012 г.) / Российский новый университет. - М., 2012. - С. 55-73. Цит.:

<https://mgimo.ru/upload/iblock/1a6/1a697ebb0a50819c26a9fa390f3997da.pdf>

Encyclopedia Britannica. L., 1980. V. 7. (Date of access: 09.02.2024)

<https://www.britannica.com/topic/lobbying>

Е.А. Якимова, *Процесс институционализации Азербайджано-Израильских отношений*, Вестник РУДН, серия Международные отношения, 2014, № 4, 170.

Ицхак О., Прат Н., Финкельберг А., Государство Израиль. Становление и развитие, Иерусалим: Библиотека-Алия, 1991, 1-308 с.

Малько А.Б., *Лоббизм Общественные науки и современность*, № 4, 1995 г. с.58-65 Цит. по: http://ecsocman.hse.ru/data/935/368/1217/006_Lobbizm.pdf

Мусабеков Р., Становление независимого Азербайджанского государства и этнические меньшинства

http://www.sakharov-center.ru/publications/azrus/az_012.htm

Merriam-Webster <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lobby>

Psalms 137:5-6 <https://www.bible.com/bible/compare/PSA.137.5-6>

Encyclopedia Britannica. L., 1980. V. 7.

<https://www.britannica.com/topic/lobbying>;

В.В. Субочев, *Лоббизм как особое средство процессуально-правового регулирования*. Материалы международной молодежной научной школы (г. Москва, 18 сентября 2012 г.) / Российский новый университет. - М., 2012. - С. 55-73. Цит.:

<https://mgimo.ru/upload/iblock/1a6/1a697ebb0a50819c26a9fa390f3997da.pdf>

Исай Захарьяев Статьи и новости по персоне. http://www.moscow-post.su/persons/isaj_zaharyaev3376/ (Дата доступа: 11.09.2021)

Ружанский В.Г., *Азербайджанское лобби Израиля: генезис, ресурсы и основные направления деятельности*, ст.27-28.

https://rau.am/uploads/post/editor_image/Rujanskiy_monografia_1647353089.pdf

לחינוך הממלכתי-דתי, מילה טובה מאוד, עברית לכיתה ד 2, על-פי תכנית הלימודים המעודכנת, 2015, רמת אביב, עמוד 95 6901128

<https://school.kotar.cet.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=102528867#177.8467.3.default>

MAKİNE ÖĞRENMESİ YÖNTEMLERİ İLE KENT GİRİŞ KONTROL NOKTASI ARAÇ SEÇİM ÖNERİSİ

Dr., Üstün ATAK

Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi,
uatak@bandirma.edu.tr - 0000-0002-1513-7371

ÖZET

Kent giriş kontrol noktalarında güvenlik güçlerinin yaptığı kontrol sonucunda araçlarda ve kişilerde bulunabilecek istenmeyen durumlar iç güvenlik açısından risk oluşturabilmektedir. Gerek aracın mevzuata uygun olmaması gerekse kişi üzerinde bulunan yasal olmayan madde ya da ekipmanların kente girmeden engellenmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda iş yükünü azaltma ve doğruluğu yüksek farklı araç seçimi yapabilmek adına makine öğrenmesi yöntemleri ile görüntü işleme sistemi için araç seçim modeli önerisi bu çalışma kapsamında hedeflenmektedir. Görevli personelin seçim kriteri değişiklik göstermekte ve araç park alanı dolduğunda diğer araçların geçmesine izin verilmektedir. Olası istenmeyen durumların önüne geçebilmek için yasa ve mevzuata uygun olmayan araç ya da sürücünün seçim kriterlerinin bir modele entegre edilebilmesi hem trafiği azaltacak hem de kolluk kuvvetlerine büyük kolaylık sağlayabilecektir. Aynı zamanda seçilen araçlar içerisinde sorun teşkil edebilecek kişilerin önceden belirlenebilmesi ile olası önleyici müdahale sonucunda riskler en aza indirilebilecektir.

Anahtar Kelimeler : Makine Öğrenmesi, İç Güvenlik, Güvenlik Teknolojileri, Ulusal Güvenlik.

GÖÇ SÜRECİ VE SOSYAL HİZMETTE YERİ ÜZERİNE

Yüksek Lisans Öğrencisi, Müfide BİLGE

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
k.mufide@gmail.com - 0009-0009-9487-0923

Doç. Dr. Deniz SAY ŞAHİN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
saysahind@mehmetakif.edu.tr - 0000-0001-8171-9743

ÖZET

Ülkemiz Cumhuriyet sonrası ilk büyük göç dalgasını Nisan 2011’de Suriye’den gelen kitlesel hareketlerle yaşamıştır. Başlangıçta yüzbinlerin konuşulduğu gündem süreç içerisinde yasal olarak kayıtlı milyonlarca mülteci ve göçmenin yer aldığı, yine sayılarının milyonları bulduğu kayıt dışı göçmen ve mültecilerin de yer aldığı bir duruma evrilmiştir. Gerek devlet gerekse toplum ilk zamanlar gelen bu insanlara hem insani açıdan acil olarak yardım edilmesi gerektiğini hem de bu insanların geldikleri ülkedeki sorunlarının çözülerek bir süre sonra ülkelerine geri döneceklerini düşünmekteydi. Ancak günümüze kadar gelinen süreçte manzara düşünüldenden çok daha farklı bir hal almış olup göçmen ve mültecilerin ekonomik, sağlık, sosyal, kültürel gibi birçok alanda sorun yaşaması gerçeğinden hareketle çözüm yolları içeren bir dizi politika üretilmiştir. Bu politikalar hem uluslararası kuruluşların desteği ile hem de merkezi hükümetin planlaması sonucu gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmet alanı göçmen ve mültecilere mutlaka dokunması gereken alanlardan birisidir.

Bu çalışmada göç sürecinden genel hatları ile bahsederek göçün nedenleri, sonuçları, Dünya’da ve Türkiye’de göç alanında yapılan düzenlemeler ile göç alanındaki sosyal hizmet uygulamaları ele alınarak ülkemizdeki göç faaliyetlerinin sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Göç, Göçmen, Mülteci, Sosyal Hizmet

GİRİŞ

İnsanlar belirli amaçlar doğrultusunda bir yerden bir yere zaman zaman buldukları ülke içi veya ülke dışı birçok şekilde yer değiştirmiştir. Bu yer değişiklikleri kimi zaman ülkeleri veya bölgeleri kalkındırırken kimi zaman ise o yerin gelişimini yavaşlatmış, olumsuz etkilemiştir. İşte göç, bu gibi tüm süreçleri kapsayan bir olgudur.

Göç, günümüz toplumlarında giderek daha fazla aşına olunan bir olgudur. Entelektüel, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimin birçok uyarıcı ve ilerici akımına yol açan toplumdaki kültürel çapraz döllemeyi göçe borçluyuz. Göçün incelenmesi, karmaşık olması nedeniyle zorlayıcıdır. Göçün hem göçmenlerin kendileri hem de yerleştikleri toplumlar için sonuçları vardır. Uzun vadeli entegrasyon süreci, bireylerin, ailelerinin ve toplumlarının zorlu bir geçiş,

uyum ve kültürel metamorfoz dönemine dahil olmasını gerektirir. Yerleşim görevlerinin üstesinden gelmek için ilk etapta kişisel ve sosyal kaynaklar geliştirilmelidir (Valtonen, 2008).

Ülkemizdeki göç sürecine bakıldığında 2000'li yıllara kadar çok fazla gündemde olmayan, toplumda göçmen karşıtlığı denilebilecek düzeyde bir görünümün olmadığı söylenebilir. Osmanlıdan beri bakılacak olunursa özellikle son dönemleri ile başlayan toprak kaybetme ile başlamıştır. Rusya ile başlayan olumsuz ilişkiler ve akabinde patlak veren savaş, beraberinde başta Kırım'da yaşanan Müslüman ve Türk toplumların göçleri ile Kafkas göçleri meydana gelmiştir. Yine benzer biçimde Balkan Harbi de Osmanlı'nın Doğu Trakya dışındaki tüm topraklarını kaybetmesi ile neticelenerek, Balkanlar'daki Müslüman ve Türk nüfusun Türkiye'ye göç etmesi ile sonuçlanmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: 35). Ancak 2010 yılında "Arap Baharı" olarak Orta Doğu'da başlayan, 2011 yılında Suriye'yi de içine alarak büyüyen olaylar devamında ülkemizi birçok sorunla karşı karşıya getiren Suriye göçünün, zorunlu bir göç olarak zamanla sosyal, ekonomik ve toplumsal açıdan olumsuz etkileri olmuştur (Karakaya, 2020: 95). Bu olumsuz etkiler uluslararası kuruluşların desteği ile bir nebze azaltılmış olsa da sosyal ve kültürel açıdan hem gelen bireyleri hem de gelinen ülkedeki vatandaşları karmaşık birçok farklı sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Bu sorunların çözümünde birçok alan mesleki anlamda tecrübelerini aktarmış, bunlardan birisi de sosyal hizmet olmuştur.

DÜNYA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ

Bilim insanları, göç tarihinin insanlığın başladığı tarihle bir tutuyor ve bulunduğumuz zaman dilimini "göç çağı" olarak nitelendirebileceğimizi ifade ediyorlar. Bu yaklaşımların temel nedeni günümüzde yaşanan göç sürecinin tüm dünyayı derinden etkileyeceği ve bunun yanında sosyal olguların, ülkeler arası ilişkiler ve ekonomilerin geçmiştekenden farklı olarak daha görünür olacağı ön görüştür. Yoksulluk, çalışma, savaş ve göç, bugünün koşullarını anlayabilmek için aralarda çok keskin bağlantıları olan dört kelime olarak bize yol gösteriyor. (Özgöker ve Doğan, 2019).

Küresel göçün temelini oluşturan faktör ekonomik faktörler olmakla birlikte, ekonomik koşullar da mülteci ve göçmenlerin ortaya çıkmasına yol açan çatışma ortamlarının temelini oluşturuyor (Kümbetoğlu, 2001: 276).

İçinde bulunduğumuz dönemde göçün altı genel eğilim tarafından tanımlandığını savunulmaktadır (Miller, 2010:4):

1. Göçün küreselleşmesi: Giderek daha fazla ülkenin aynı anda göç hareketlerinden önemli ölçüde etkilenmesi eğilimi.
2. Göçün hızlanması: Uluslararası göç dünyanın tüm bölgelerinde artmaktadır. Uluslararası göçmenlerin dünya nüfusu içindeki oranı yüzde 2 ila 3 arasında sabit kalırken, dünya nüfusu artmaya devam etmektedir ve yaklaşık dokuz milyar kişiye ulaşmadan önce birkaç on yıl boyunca da artmaya devam edecektir. Gelecekteki büyümenin çoğu Afrika ve Asya'da gerçekleşecektir. Bununla birlikte, uluslararası göçün büyümesi kaçınılmaz değildir. Örneğin geri dönüşler bazı mülteci nüfuslarını önemli ölçüde azaltmıştır.
3. Göçün farklılaşması: Dünyanın dört bir yanındaki çoğu ülke, devlet ve hükümet, farklı göçmen akımlarıyla karşılaştıkça ve bazen bu akımları hızlandırdıkça, uluslararası göçü düzenleme konusunda giderek daha karmaşık zorluklarla karşılaşmaktadır. Göç veren ülkeler

çok sayıda kaynak ülkeden göçmen alma eğilimindedir, bu nedenle çoğu göç ülkesi geniş bir sosyal, ekonomik ve kültürel geçmiş yelpazesinden gelen göçmenlere sahiptir.

4. Göçün siyasallaşması: Uluslararası göçle ilgili konular, Uluslararası Göç Küresel Komisyonu'nun (GCIM) kurulması ve 2006 yılında BM'de göç ve kalkınma üzerine üst düzey bir konferansın toplanmasının da tanıklık ettiği gibi, iç politikada, ikili ve bölgesel ilişkilerde ve küresel düzeyde giderek daha belirgin hale gelmektedir. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Anan ile 2003 yılında yapılan istişarenin ardından, bazı BM üye devletleri araştırma yapmak, diyalogu teşvik etmek ve uluslararası göçle ilgili politikalar hakkında tavsiyelerde bulunmak üzere GCIM'i finanse etmiştir. Temel olarak uluslararası göçün kalkınma için potansiyel faydalarını vurgulamıştır. 2003 yılında BM Genel Kurulu da 2006 yılında uluslararası göç ve kalkınma konusunda üst düzey bir diyalog düzenlemeye karar vermiştir. Genel Sekreter'in bu toplantıya ilişkin raporu, BM üye devletlerinin göç ve kalkınma konularını daha fazla tartışmaları için bir forum önerdi. Ancak forum sadece tavsiye niteliğinde olacaktı ve müzakereleri kolaylaştırma amacı taşımayacaktı. İlk Küresel Göç ve Kalkınma Forumu Temmuz 2007'de Belçika hükümetinin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiş, ikincisi ise Ekim 2008'de Manila'da düzenlenmiştir.

5. Göçün kadınlaşması: Kadınlar uluslararası göçün daha belirgin katılımcıları haline gelmiştir. Orta Doğu'daki ev işçileri gibi pek çok uluslararası göç akımı ağırlıklı olarak kadınlardan oluşmaktadır. Ve kadınlar orantısız bir şekilde insan ticareti mağduru olmaktadır.

6. Göç geçişlerinin çoğalması: Giderek daha fazla devlet göç geçişi yaşamıştır; yani geleneksel göç toprakları göç toprakları haline gelmiştir. Tayland, Türkiye, Fas, Yunanistan, İtalya, İspanya, Güney Kore Cumhuriyeti ve Meksika gibi çok çeşitli devletler Göç Çağı'nda geçiş süreci yaşamıştır.

Yoksulluk, savaş, iç karışıklıklar veya daha iyi bir yaşam standardına erişmek için insanlar yaşam alanlarını geçici veya kalıcı bir biçimde değiştirmektedir. Bunlardan ülkemizi en çok etkileyen unsurlar ise hiç şüphesiz iç karışıklıklar ve savaştır. Tarih boyunca Türkiye; Afrika, Orta Doğu, Balkanlar ve Doğu Avrupa'dan çeşitli göçler almıştır. Ancak hiçbirisi 2010 yılında Tunus'ta bir grup gencin başlattığı hareketin "Arap Baharı" olarak Dünya gündemine damga vuran bir hadise kadar ülkemizi etkilememiştir.

Devamında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad rejimine karşı Mart 2011'de başlayan protesto gösterilerinin ardından patlak veren kaos ve ardından gelen iç savaşın üzerinden 12 yıl geçti. Nisan 2011'de nüfusu 22,4 milyon olan Suriye'de 2011'den bu yana en az yüzbinlerce kişi hayatını kaybetti, yüz binlerce kişi yaralandı ve milyonlarca Suriyeli ise ülke içinde yerinden edildi. Suriye'deki kaotik ortam, dünya tarihindeki en ciddi mülteci göçüne neden olmuştur. Son duruma bakıldığında ise ne yazık ki barış ve istikrarın yeniden tesis edildiği günlerin yakın zamanda gelmesi pek mümkün görünmüyor. Bu da sorunu daha kronik hale getiriyor. Suriye krizi sonrasında yaşananlar, başta "açık kapı politikası" ve "yükün/sorumluluğun paylaşılması" olmak üzere birçok konuda yeni küresel tartışmalara yol açmıştır (Konrad Adenauer-Stiftung, 2019: 2). Göç İdaresi Başkanlığı (2023a)'nın güncel verilerine göre ülkemizde 2023 yılı yakalanan düzensiz göçmen sayısı 242.456'dır. 14.12.2023 itibarıyla geçici koruma altındaki

Suriyeli'lerin sayısı resmi kayıtlara göre 3.226.141'dir. Bu sayının yarısına yakını ise 18 yaş altı bireylerden oluşmaktadır.

GÖÇE NEDEN OLAN SEBEPLER

Maddi İmkân Yetersizlikleri

Yoksulluk birçok sosyal sorunun ana tetikleyicisidir. İnsanlar barınmak ve beslenmek için yasadışı girişimlerde bulunabilmektedir. Temelde bu tür girişimler büyük gelir eşitsizlikleri yaratmakta ve sorunu derinleştirmektedir. Gelir durumu ile sağlık arasında maalesef doğrusal bir ilişki vardır. Yeterli gelir elde edemeyen insanların hak ettikleri sağlık hizmetlerini almaları neredeyse imkânsız hale geliyor (Telsaç ve Telsaç, 2022: 429). Aynı zamanda ekonomik nedenler (Haas, 2011: 62):

Yeterli gıdaya ulaşamama,
Temiz su kaynaklarının olmaması,
İşsizlik,
İş güvencesinin olmaması,
Sağlık hizmetlerinin sağlanması,
gibi sorunlara sebep olmaktadır.

Ekonomik nedenlere dayalı bir değerlendirme yapmak gerekirse; gıdaya erişim yetersizliği, sağlık hizmetlerine erişememe, temiz suya erişememe, ücret yetersizliği, iş güvencesinin olmaması, gelir dağılımının adil olmaması gibi konuların uluslararası göç hareketlerini tetiklediğini belirtmek gerekir. Ekonomik nedenlere bağlı göçler de güçlü etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler hem kaynak ülkenin hem de hedef ülkenin ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Örneğin, hedef ülke için çalışan arzı artar ve bu nedenle ücretler düşer. Benzer bir etki hedef ülkenin kiralık ev ve ofislerinde de yaşanmaktadır. Çünkü artan talebe paralel olarak kiralar da aynı oranda artmaktadır. Kiraların yükselmesinde göçün neden olduğu bir plasebo etkisinin varlığından da söz etmek mümkündür. Aynı zamanda menşe ülke için de olumsuz etkiler meydana gelebilir. Örneğin nüfus kaybeden bölgelerin gelişiminin zorlaşması ve bazen hayalet köyler ve kasabaların ortaya çıkması örnek gösterilebilir (Telsaç ve Telsaç, 2022: 429).

Politik Sebepler

Bireylerin etnik yapısı, ait olduğu ırkı, inancı, siyasi görüşü veya kültürel yapısı sebebiyle yaşadığı tüm olumsuz süreçler kişileri başka bir ülkeye gitmeye zorlayabilir. Ülke içi karışıklıklar, çatışmalar ve bu şekilde yaşanan hadiselerin yaşanma ihtimali yine tetikleyici faktörler arasında sıralanabilir. Bu sebeple özellikle silahlı çatışmaların olduğu ülkelere gelen bireylerin mülteci olma ihtimalleri her zaman daha fazladır. Kişilerin zulümden kaçarken hangi ülkeye gideceğini bir yerde ülkelerin göçmenlere olan yaklaşımları belirlemektedir. Ancak şöyle bir gerçek var ki mülteci adayı tüm bireyler ilk olarak gidebileceği en yakın yere, komşu ülkeye gitmektedirler. Son zamanlarda kişiler gerek ekonomik kaygılar gerekse terör, çatışma gibi sorunlardan kaçarak Avrupa'ya gelmektedir (European Parliament, 2023: 2).

Savaş nedeniyle gerçekleşen göçler çoğunlukla zorunlu göç şeklinde olmakta ve göçmenlerin çoğu geçici sığınmacı veya şartlı mülteci olarak misafir edilmektedir. Bu durum hem hedef ülkeye hem de transit ülkelere büyük ekonomik ve sosyal zararlar vermektedir. İnsan hakları sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kararları doğrultusunda bu

göçmenlere barınma, gıda, sağlık ve güvenlik hizmetleri sağlanmaktadır. Ancak çoğunlukla gelişmiş ülkeler mevcut mülteci yükünü paylaşma konusunda isteksiz davranmaktadır. Siyasi göç, özellikle sorunlu coğrafyalardaki ülkeler için ciddi bir sorundur. Örneğin; Türkiye bu anlamda milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapıyor. Siyasi nedenlerle göç eden insanlar gittikleri yerde bir diaspora oluşturmaya başlıyor. Bu oluşum zaman içerisinde birçok siyasi kararın alınmasında etkili olabilecek sonuçlar doğurabiliyor (Telsaç ve Telsaç, 2022: 430).

AB'de 2022 yılında koruma statüsü verilen 384,245 sığınmacının dörtte birinden fazlası savaşın parçaladığı Suriye'den gelirken, Afganistan ve Venezuela sırasıyla ikinci ve üçüncü sırada yer almıştır (European Parliament, 2023: 2).

Demografik Sebepler

Ülkeler birçok sebepten ötürü zaman zaman demografik olarak değişim gösterebilir. Bu değişim kişilerin göç hakkında vereceği kararları ve göç hakkındaki deneyimlerini de etkilemektedir. Özellikle nüfusun yaşlanması, bunun akabinde sanayide işgücü açığının ortaya çıkması bir ülkeyi hedef ülke haline getirirken, olması gerekenden daha fazla gençleşen ülkeler ise topluluklar halinde göç verebilir. Göçün demografik değişimler açısından hem kaynak hem de hedef ülke için ekonomik fayda sağladığı bir gerçektir (European Parliament, 2023: 2).

Demografik değişkenleri belirli başlıklar altında toplayacak olursak;

Ortalama yaş,
Doğum oranı,
Ölüm oranları,
Evlilik,
Aile,

şeklinde ifade edilebilir. Demografik yapı etki açısından önemli farklılıklar yaratır. Örneğin genç nüfusu kaybetmek menşe ülke için büyük bir sorunken, hedef ülke için ihtiyaç duyulan işgücünün temini açısından avantaj sağlayabilir (Telsaç ve Telsaç, 2022: 430).

Demografik göç aslında bir yerde ekonomik koşullarla paralel olarak gelişmektedir. Demografik yoğunluğun fazla olduğu ülkelerde düşük çalışma ortamları, işsizliğin yüksek olması ve ülke ekonomisinin görünümünü de beraberinde etkilemektedir. Bu sebeple kaynak ülkeye insanları çeken faktörlere bakıldığında yüksek maaş, çalışma şartlarının artması, yaşam standardında yükselme ve akademik açıdan çeşitli fırsatlar yer almaktadır. Eğer ekonomik durum iyi değilse ve daha da kötüye gitme ihtimali varsa, muhtemelen giderek artan insan sayısı nedeniyle bireyler her açıdan daha iyi şartları kendilerine sunabilecek ülkelere gitmek isteyecektir. BM Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre, daha iyi imkânlarda istihdam edilmek sebebiyle göç eden bireyler şeklinde açıklanan göçmen işçilerin sayısı 2019 yılında dünya genelinde yaklaşık 169 milyondur ve uluslararası göçmenlerin üçte ikisinden fazlasını temsil ediyordu. Tüm göçmen işçilerin üçte ikisinden fazlası yüksek gelirli ülkelerde yoğunlaşmıştır (European Parliament, 2023: 2).

GÖÇMENLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR

Ekonomik Sorunlar

Göçmenler gerek göç sırasında, gerekse göç ettikleri ülkelerde yaşadıklarıyla özel olarak korunması gereken "dezavantajlı gruplar" arasında yer almaktadır. Bu konumda olmasının en temel nedenlerinden birisi de ekonomik sorunlardır. Göç edilen ülkelerde göçmenler genellikle ucuz iş gücü olarak görülmektedir. Batı ülkelerine göç eden bireylerin büyük çoğunluğu düşük ücretlerle az vasıflı işlerde çalışmaktadır. Bu sebeple gidilen ülkede diğer bireylere nazaran düşük gelire sahip olan göçmenler için birtakım önleyici sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Göçmenlerin az gelir getirici işlerde çalışmasının bir diğer sebebi işverenler ile pazarlık güçlerinin zayıf olması bunun yanında pazarlık etmelerine engel olan kültürel yasal birçok unsur bulunmasıdır. Bu da beraberinde göçmenlerin ağır çalışma şartlarında ve çalıştıkları işin hakkı olan ücretin oldukça altında çalışıp, zayıf sosyal haklara sahip olmalarını getirmektedir. Bu sebeple mülteci ve göçmenlerin iş hayatlarını ifade etmek için "bölümlemiş işgücü piyasaları" kavramı kullanılmaktadır (Leontaridi, 1998: 107). Bu kavram, yoğun mesai saatlerine karşılık alınan ücretin ve sahip olunan sosyal hakların daha düşük kalmasını ifade eder. Dolayısıyla göçmenler olumsuz iş hayatından en fazla etkilenen kesimdir. Göçmenlerin istihdam edildikleri alanların olumsuz çalışma şartlarına sahip olmasının en önemli nedeni, genellikle informel sektörde istihdam edilmeleridir. Çalışma şartlarının bu denli zorlu olması beraberinde iş kazaları ve mesleki hastalıklara yol açmaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin sosyal koruma sistemlerinin dışında kalmaları veya bu sisteme yetersiz bir biçimde sahip olmaları gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Düşük vasıflı işlerde çalışmalarının bir diğer nedeni ise dil, eğitim ve mesleki faaliyetler konusunda imkânlarla erişme bakımından gelinen ülkedeki vatandaşlara göre daha az fırsata sahip olmalarıdır. Bu da nesilden nesile aktarılan bir dezavantaja dönüşerek "kuşaklararası yeniden üretimi" ortaya çıkarmaktadır (Castles ve Davidson, 2000: 74-75).

Psikososyal Sorunlar

İhtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında bireyin kişilik gelişimi göç öncesinde belli bir düzeye ulaşmış olabilir. Ancak göç etmeden önce, kişilik gelişimi ihtiyaçlar hiyerarşisinde hangi seviyede olursa olsun göç yaşantısı bireyi ihtiyaç hiyerarşisinin en alt düzeyine yeniden iten bir faktör olabilir. Çünkü göç yaşantısı ile birlikte bireyin ihtiyaçları alt düzeylere doğru gerileyecektir. Zira göçmenlerin göç sırasında ve sonrasında endişeleri ağırlıklı olarak fizyolojik gereksinimler ve güvenlik gereksinimleri ile ilgilidir. Göçmenler için sosyal gereksinimlerin hâkim hale gelebilmesi güvenlik gereksinimlerinin ve fizyolojik gereksinimlerin karşılanması sonrasında gerçekleşir. Yani göçmen birey önce kendisi ve ailesi için yeterli barınak bulduktan sonra yeni toplumun üyeleriyle olan sosyal temaslarla ilgili endişe duyabilir. Göçmenlerin sosyal olarak güvende hissedinceye kadar zorlu veya kişisel olarak ilgi çekici işlere yönelik ilgileri veya endişeleri sınırlı düzeyde olacak ve daha çok koşulların gerektirdiği iş ve ilgilere yönelmek durumunda kalacaklardır (Adler, 1977: 446). Ancak gerek göç öncesi yaşanan gerekse göç sırasında ve sonrasında yaşanan olumsuz durumlar bireylerin psikososyal açıdan sorunlu bir hale getirmektedir. Ancak bu gibi problemler bireylerin diğer ihtiyaçlarını gidermesi nünde birer engeldir. Dolayısıyla bu problemlerin giderilmesi, kişinin daha güçlü bir şekilde tüm ihtiyaçlarını karşılayacak çabaya erişmesini sağlayacaktır.

Sağlık Sorunları

Göç ve sağlık birbirinden karşılıklı olarak etkilenebilmektedir. Göçlerle birlikte bazı hastalıklar ortaya çıkabileceği gibi halihazırda var olan birtakım sağlık sorunları da göçü başlatan temel neden olabilmektedir. Kısacası göç olgusunda sağlık, hem "neden" hem de "sonuç" olarak ele alınmaktadır. Örneğin, Orta çağ Avrupa'sında meydana gelen Veba Salgını (Kara Ölüm) sağlık ve göç ekseninde bu tür bir sonuç doğurmuştur. Çünkü vebadan kaçarak daha sağlıklı kentlere girenler olduğu gibi vebanın sıklıkla görüldüğü liman kentlerinden diğer kentlere göç edenler beraberlerinde gittikleri diğer kentlere vebayı taşımışlardır. Göçün hastalığın yayılması üzerindeki etkisine başka bir örnek ise, emek (iş gücü) göçüyle farklı ülkelere giden erkeklerin HIV ile enfekte olmaları ve daha sonra kendi ülkelerine geri döndüklerinde partnerlerine bunu bulaştırmalarıdır (Attanapola, 2013).

Göç kalıpları, göçmen profili, göç sırasında yaşanan deneyimler, yüksek riskli davranışlar ve göçmenlerin menşei ülkelerindeki sağlığa ve hastalığa dair inanışları gibi birbiriyle ilişkili bir dizi faktör göç ile sağlık arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaktadır. Ayrıca yasal kısıtlamalar, haklar konusunda bilgi eksikliği, göç edilen ülkenin sağlık sistemine yabancı olma, yetersiz sağlık okuryazarlığı ve maruz kalınan ayrımcılık göçmenler açısından sağlık hizmetlerine erişimi zorlaştırmaktadır. Bu durum göçmenlerde çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Williams ve Noori, 2014).

Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi)

Toplumların etnik ve ırksal çeşitliliğinin artması göçün kaçınılmaz bir sonucudur. Artan göç, giderek daha fazla sayıda devletin çok etnikli hale geldiği veya gelmekte olduğu ve farklı kültür, ırk, din ve dile sahip halkları barındırma zorluğuyla karşı karşıya kaldığı anlamına gelmektedir. Ülkelerde artan bu ırksal çeşitlilik gerçeğini ele almak, karşılıklı saygıyı sağlamak ve farklılıklar arasındaki ilişkilere aracılık etmek aynı zamanda siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik mekanizmalar bulmak anlamına gelmektedir. Ancak yabancı düşmanlığı ve ırkçılık, işçi veya sığınmacı olarak önemli sayıda göçmen kabul eden bazı toplumlarda belirgin hale gelmiştir. Bu ülkelerde göçmenler, ulusal kimlikle ilgili iç anlaşmazlıkların hedefi haline gelmiştir. Son on yılda, yeni ulus devletlerin ortaya çıkışına genellikle etnik dışlanma eşlik etmiştir (ILO, IOM ve OHCHR, 2001: 1).

Yabancı düşmanlığı, yabancı veya yabancı oldukları algısına dayalı olarak kişileri reddeden, dışlayan ve çoğu zaman kötüleyen tutum, önyargı ve davranışları tanımlar. Irkçılık ise ten rengi ve dil gibi fiziksel ve kültürel niteliklere dayalı olarak diğerlerine karşı bir güç konumu atfeden ideolojik bir yapıdır. Irkçılık ve yabancı düşmanlığı birbirinden ayrı olmasına karşın benzer şekilde kullanıma açık ve birçok olayda biri diğerini motive edip tetiklediğinden ayırt edilmeleri bile zordur. Çoğu zaman medya, göçmenlere karşı yabancı karşıtı söylemlerin güçlendirilmesinde katalizör bir rol oynamaktadır. Ülkelerde de zaman zaman göç dışı yaşanan olumsuz birçok olay, göçmenler hakkında olumsuz düşünceler, küçük görme, gelecek hakkında korku ve bilgisizlikten ortaya çıkan kaygılar bu noktada duygusal bir çıkış yolu sunabilir (Hennebry ve Hari, 2020: 2).

GÖÇ ALANINDAKİ HUKUKİ DÜZENLEMELER VE POLİTİKALAR

Uluslararası Düzenlemeler

Uluslararası göçe ilişkin nispeten daha etkin düzenlemelerin yapılabilmesi ancak Birleşmiş Milletler'in kuruluşu ile mümkün olabilmektedir. Birleşmiş Milletler, özellikle ekonomik

gerekleşmeler ve ekonomik büyümenin gerektirdiği “göç” konusunda başarılı politikalar izleme konusunda eleştirilmekle birlikte, “mülteci” ve “sığınmacı” hakları konusunda daha etkin çözümler üretebilmiştir. 10.12.1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” temel hak ve hürriyetler konusunda, göçmenlerle vatandaşlar arasında fark gözetilmemesi konusunda bir hukuki prensip benimsemiştir. Bunun hemen ardından 28.07.1951 tarihli mülteciler, sığınmacılar ve vatansızlara uluslararası haklar tanıyan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi” imzalanmıştır. Bu sözleşme özellikle, II. Dünya Savaşı sonrası mülteci durumuna düşen kitlelerin haklarını teminat altına almıştır. 31.01.1967 tarihinde ise savaş sonrası süreçte ortaya çıkan küresel gelişmelere uyum sağlamak amacıyla “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü” kabul edilmiş, bu protokol ile söz konusu haklar genişletilmiştir (Baştürk, 2020: 545).

Birleşmiş Milletler'in göçmenlerle ilgili en önemli düzenlemesi 10.12.1990 tarihinde kabul edilen, 1.07.2003 yılında yürürlüğe giren, “Tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'dir”. Bu sözleşmenin önemi, diğer Birleşmiş Milletler ve uluslararası sözleşmelerden farklı olarak sadece düzenli ve yasal göçmenleri değil; aynı zamanda düzensiz göçmenleri de kapsamaktadır. Ayrıca sözleşme, göçmen ticareti ve gizli göç gibi sorunlar karşısında, göç alan ülkelerin sorumluluklarını arttırmıştır. Böylece göçmenlere yönelik insan hakları sorunlarının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Bosniak, 1991: 743-745). Düzenlemenin en tartışılan yönü, diğer uluslararası düzenlemelere göre geniş tabanlı bir göçmen işçi tanımına dayanmasından kaynaklanmaktadır. Sözleşmenin işaret ettiği göçmen tanımı bu nedenle çekincelerle karşılanmış ve söz konusu geniş tabanlı tanımın kaçak göçmen hareketlerini kolaylaştıracağı gerekçesiyle, sözleşmeyi onaylayan ülke sayısı sınırlı kalmıştır (Civan ve Gökalp, 2011: 238-239).

Doğu Bloğu ülkelerinin vatandaşlarının göçmen sorunlarının ağırlaşması ve Asya ile Afrika'nın yoksul bölgelerindeki siyasal sorunların yarattığı göç dalgası, Birleşmiş Milletler nezdinde küresel düzeyde inisiyatif alınması gereğini doğurmuştur. Bu amaçla 1950'lerin başında Avrupa içi göçmenlerin yerleşimini düzenlemek amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan “Göçmen Hareketleri Komitesi”, 1970'lerin sonunda Avrupa dışı coğrafyalarda da faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu yapı 1989 yılında “Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu (IOM - The International Organization for Migration)” adını almıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in bünyesinde yer alan göç ile ilgili alt komisyonlar ve bunların yönlendirici ilkeleri de söz konusudur. Örneğin; “İnsan Hakları Komisyonu” göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde temel hak düzenlemelerinin dışında kalamayacağına karar vermiştir. “Suç ve Suçla Mücadele Komisyonu” özellikle yasa dışı göç hareketlerinin özel kanunlarla cezalandırılması ve bu faaliyetlerin mağduru olan kadın ve çocukların korunması gerektiğini belirtmiştir. 1998 yılında da Birleşmiş Milletler'in bünyesinde faaliyet göstermek üzere göçmenlerin toplumsal konumlarını güçlendirmeye yönelik programlar hazırlamak amacıyla “Uluslararası Göç Politikaları Programı” oluşturulmuştur. (Baştürk, 2020: 548).

Türkiye'deki Düzenlemeler

Türkiye geçmişten günümüze birçok göç sürecine ev sahipliği yapmıştır. Ancak 2000'li yılların ortasından itibaren Türkiye'ye yönelik göçlerde yeni bir evreye girilmiştir. Bu dönemde önce Avrupa'daki göç politikalarının katılaşması, Türkiye'ye yönelik göçmen akımlarını

genişletmiştir. Daha net bir ifade ile bu döneme kadar Türkiye'ye yönelik göçler çekici etkenlerden çok; köken ülkedeki tarihsel ve siyasi faktörlerin belirlediği itici etkenler tarafından belirlenmiştir (Sallan Gül, 2002: 86). Ancak 2000'lerin ortasından itibaren ve özellikle de 2008 sonrası Batı ülkelerinde ekonomik krizin olumsuz sonuçlarının artmasıyla, Türkiye'ye dönük göç talepleri de artmıştır.

Türkiye'de göç politikaları, Suriye'de 2011 yılından itibaren başlayan iç savaş süreciyle birlikte kamuoyu gündeminde sıklıkla tartışılır hale gelmiştir. Suriye'deki siyasi belirsizlikler, Dünya'nın diğer yerlerinde de göç ve mülteci sorununun radikalleşmesine neden olmaktadır. Günümüzde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre; tüm Dünya'da 5.4 milyonu aşkın Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Suriye'deki siyasi sorunların yarattığı bu tablo, uluslararası örgütler ve kamuoyunun etkin çözümler geliştirememesiyle birleşince daha da ağırlaşmaktadır. Sorunun giderek Lübnan (yaklaşık 910 bin Suriyeli mülteci), Ürdün (660 bin civarı Suriyeli mülteci), Irak (yaklaşık 250 bin Suriyeli mülteci) gibi Suriye'ye komşu ülkelerle sınırlı kalmadığı anlaşılmaktadır. 2014 yılında Avrupa'da %80'i Suriyeli göçmenlerden oluşan toplam 280.000 yasadışı göçmen bulunurken; rakam 2015 yılında bir milyona yaklaşmıştır. Bu rakama 2016 yılının ilk iki ayında yaklaşık 150.000 kişi daha eklenmiştir. Artan sorunlar ve insani durumun kötüleşmesi nedeniyle 2016 yılından itibaren sınır kontrolleri güçlendirilmiştir. Bu nedenle Avrupa Birliği kaynaklarına göre, düzensiz göç ile Avrupa Birliği ülkelerinde bulunanların sayısı yaklaşık 800 bin olmuştur (UNCHR, 2015; BBC, 2016). Göç İdaresi Başkanlığı (2023a)'nın 21.12.2023 tarihleri son verilerine göre geçici koruma altında 3.222.012 kişi Türkiye'de bulunmaktadır.

Gelecekte bu senaryonun olası yaşanma ihtimaline karşı Türkiye daha düzenli ilerleyebilmek adına 4.04.2013 tarih ve 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" yürürlüğe koymuştur. 6458 sayılı Kanun, yabancıların ülkeye giriş koşulları, vize, ikâmet ve pasaport işlemleri gibi göç ile ilgili genel düzenlemelerin yanı sıra; 1994 Yönetmeliği'nde tanımlanan düzensiz göç kategorilerini yasa yoluyla güvence altına almaktadır. 6458 sayılı Kanuna göre, Türkiye düzensiz göçlere ilişkin Cenevre Sözleşmesi ve eklerindeki coğrafi kısıtı korumaktadır. Kanunun 61. maddesine göre, mülteci kategorisinde haklar sadece Avrupa'dan gelenlere yönelik bir statü olarak görülmeye devam etmektedir. Ancak bu grup dışındakilerin, üçüncü bir ülkeye gönderilmesi koşulu devam etmekle birlikte; bu koşulun esnetildiği görülmektedir (Baştürk, 2020: 549).

Kanunda, mülteci dışında üç yeni kategoride düzensiz göçmen tanımlanmıştır. Bunlardan ilki olan; "Şartlı Göçmen", Avrupa dışındaki ülkelere gelen ve 1994 Yönetmeliği'nde "sığınmacı" olarak tanımlanan ve üçüncü ülkelere gönderilmeyi bekleyenler olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak şartlı mülteci statüsüne alınmayan; ancak ölüm tehlikesi, işkence veya silahlı şiddetin mağduru olmak gibi riskleri taşıyan gruplara "İkincil koruma statüsü" tanımlanmıştır (Ekşi, 2016: 19). Söz konusu göçmen sınıflarına ek olarak, uluslararası hukukta Avrupa Birliği ülkeleri tarafından Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde uygulamaya konulan "Geçici koruma statüsü" adapte edilmiştir (Erdem, 2017: 337-338). Kanuna göre; geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış kitlelere tanınacak bir statü olarak tanımlanmıştır. Kanunları uygulayacak olan kurum ise İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak eski adıyla "Göç İdaresi Müdürlüğü" yeni adıyla ise "Göç İdaresi Başkanlığı" dır. 81 ilde İl Göç

İdaresi Müdürlükleri bulunmakta olup, bir ildeki tüm yabancılarla ilgili süreçler genellikle bu kurumlar üzerinden yürütülmektedir. İl Göç İdaresi (2023b)'nin resmi olarak tanımlanan görevlerine bakılacak olursa;

“Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek,

Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek ,

19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,

İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek ve alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,

Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek,

Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek, ”
şeklindedir.

GÖÇ ALANINDA SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet uzmanları göçmenler ve mülteciler konusunda uzun bir geçmişe sahiptir. Sosyal hizmetin temeli, on dokuzuncu yüzyılın başlarında ve sonlarında, öncelikle Londra’da Toynbee Hall’da kurulan ve daha sonra Jane Addams tarafından Amerika Birleşik Devletleri’nde tekrarlanan göçmenlere ve yer değiştiren kişilere hizmet etmek ve yardım etmek için oluşturulan Yerleşim Evleri ile eş anlamlıdır (Brieland, 1990: 135). Göçmenlerle sosyal hizmet, tarihsel olarak yeni gelenlerin 'iyi vatandaş' olmalarını sağlamak amacıyla yeni toplumlarına uyum sağlamalarına yardımcı olmaya yönelik olmuştur (Balgopal, 2000: 1). Son yıllarda bu odak daha göçmen merkezli hale gelmiş, meslek içinde göçmenin başarılı bir şekilde uyum sağlamanın ve ev sahibi topluma katılımının önündeki engellerin kaldırılmasının öneminin vurgulanması kabul görmüştür (George, 2015: 419)

Göçmenlerin demografik profili geçtiğimiz son yıllarda önemli ölçüde değişmiştir ve sosyal hizmet uzmanları artık çok farklı kültürel ve etnik kökenlerden gelen kişilerle çalışmak zorunda kalmıştır. Sosyal hizmet, 1970’ler ve 1980’lerde bu zorluklara hem bireysel hem de yapısal düzeyde uygun müdahaleler çağrısıyla yanıt vermiştir (Tsang ve George, 1998: 75). Bu sorunların yapısal kökenlerini vurgulayan yaklaşım ırkçılık karşıtı ve/veya baskı karşıtı yaklaşımlardır.

Göçmenlerle sosyal hizmet müdahalesi genellikle yeni göçmenlere yapılan yerleşim hizmeti çalışmaları yoluyla gerçekleşir. Bu hizmetler, göçmenlerin ev sahibi toplumda yerleşmesinde ve en acil ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmayı hedefler. Göçmen yerleşimi alanında

çalışan sosyal hizmet uzmanları genellikle göçmenlere iki tür hizmet sunmakla görevlidir. Bunlar, yerleşim ihtiyaçlarıyla ilgili bilgilendirme ve yönlendirmenin yanı sıra danışmanlığı da içeren doğrudan hizmetlerdir. Mülteciler için, bilgi sağlamanın yanı sıra, sosyal hizmet uzmanlarının uygun insani hizmet müdahalesi yoluyla yaşanan travmanın yoğunluğunu azaltmada oynayacakları bir rol vardır (Drumm vd., 2003: 68).

Dolaylı hizmetler arasında savunuculuk, planlama ve hizmet verimliliğini artırmak için diğer kuruluşlarla koordinasyon yer alır (Potocky-Tripodi, 2002: 124). Savunucular olarak sosyal hizmet uzmanları, göçmenlerin karşılaştığı ihtiyaçlar ve zorlukların yanı sıra bu sorunları ele almak için gereken kaynaklar konusunda halkı ve hükümeti eğitmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, göçmenlik politikasındaki değişikliklerin ve bu değişikliklerin uygulamayı nasıl etkilediğinin farkında olmalıdır (Park ve Bhuyan, 2011: 19). Sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk bağlamında sahip olduğu önemli bir rol, göçmenlerin ev sahibi ülkede eşit vatandaşlık (en geniş anlamda) fırsatlarına sahip olmalarını sağlamaktır. Çok kültürlü bir toplumda bunlar arasında eşit fırsatlara erişim, ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kültürü uygulama ve aktarma fırsatları ve göçmenlerin toplumun meşru üyeleri olarak kabul edilmesi yer alır (Valtonen, 2008:144).

Sosyal hizmet müdahalesi, göçmenlerin karşılaştığı birçok sorunu önlemeye de odaklanmalıdır. Sosyal hizmette önleme üç çeşittir: sorunların ilk etapta ortaya çıkmasını önlemek, artmasını önlemek ve son olarak yeniden ortaya çıkmasını önlemek (Valtonen, 2008:144). Yukarıda bahsedilen türden doğrudan uygulama ve savunuculuk, göçmenlerin ev sahibi toplumlarda karşılaştıkları sorunların önlenmesine hizmet edecektir. Sosyal hizmetin ayrıca menşei ülkelerde insan hakları ihlali, yoksulluk ve az gelişmişlik sorunlarını ele almak ve kişilerin ülkeyi terk etmelerini önlemek için yeterli bir yaşam standardı sağlamak için de bir rolü vardır (George, 2015: 419).

Göçmenler ve hizmet sağlayıcılarla yapılan istişareler, göçmenlerin hem acil ihtiyaçlarını, hem işgücü piyasası ihtiyaçlarını hem de ev sahibi kültürel ortamla etkileşimleri nedeniyle ortaya çıkan sürekli ihtiyaçlarını karşılamak için kapsamlı bir ihtiyaç temelli müdahale modelinin kavramsallaştırılmasına yol açmıştır (George, 2006: 4). Model, göçmenlerin ihtiyaçlarını müdahalenin merkezine koymakta ve sosyal hizmet uzmanlarının belirli müdahale düzeylerinde uzmanlık geliştirmelerini önermektedir. Model üç müdahale düzeyi önermektedir: Birincisi, göçmenlerin acil yerleşim ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmak; ikincisi, yüksek vasıflı göçmenlerin işgücü piyasasında ve akreditasyon ve yönlendirme gerekliliklerinde yollarını bulmalarına yardımcı olmaya odaklanmak; ve üçüncüsü, göçmenlere ebeveyn-çocuk çatışması, aile içi şiddet ve ruh sağlığı gibi yerleşim sürecinde ortaya çıkan sorunlarla başa çıkmada kültürel olarak uygun müdahale sağlamak (Fong, 2003, akt.; George, 2015: 419).

Kültürler arası uygulama için entegre bir çerçeve, farklı topluluklardan gelen müracaatçılarla sosyal hizmet müdahalesine rehberlik etmek için yararlıdır. Böyle bir çerçeve, özcü eğilimlerden kaçınır ve kültürler arası uygulama için uygun tutum, bilgi ve becerilere duyulan ihtiyacı vurgular. İyi bir kültürlerarası uygulamayı kolaylaştıran tutumlar arasında adalet ve hakkaniyete bağlılık, farklılıklara değer verme, kültürel farklılıklara açık olma, müracaatçılardan öğrenme ve sürekli eleştirel öz yansıtma yer alır. Etkili kültürlerarası sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanının ev sahibi toplumun kültürünün sistemik bağlamı, kültürleşme

ve içselleştirilmiş kültürün yanı sıra kültürlerarası iletişim ve anlayış dinamikleri hakkında bilgi sahibi olmasıyla da karakterize edilir. Gerekli beceriler arasında kişinin kendi duygusal tepkilerini yönetmesi, kurumsal bağlamlarda müdahale becerileri, iletişim ve ilişki becerileri yer alır. Etkili bir kültürlerarası sosyal hizmet uzmanının müdahalelerin etkinliğini değerlendirirken araştırmalardan faydalanması ve değişim için etkili stratejiler belirlemesi de önemlidir (Tsang ve George, 1998: 73).

Sonuç

Göç, özellikle 2000'ler sonrası tüm dünyayı etkileyen ve artık insanlığın tamamının kabullendiği bir olgu haline gelmiştir. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve bunun akabinde insanların birbirleri ile tecrübelerini paylaşabilir imkânlarla erişmesi ile ülke sınırlarının yavaş yavaş kalktığı görülmektedir. Göç bu açıdan, sosyal, kültürel, istihdam gibi sebeplerle ekseriyetle aşırı bir göç dalgasına maruz kalmadıkça gerek hedef ülkeye gerekse döviz, yatırım vb. çıktılar olması hasebiyle kaynak ülkeye katkı sunmaktadır. Ancak ülkemizin de yaşadığı ve halen daha yaşamaya devam ettiği gibi savaş, kıtlık, ölüm tehdidi gibi şartlardan ötürü oluşan ve kitleler halinde gerçekleştirilen göç dalgaları özellikle hedef ülke açısından büyük sorunlar teşkil etmektedir. Bu sorunları aşmak için onlarca yıl gerekmekte ve değişen gündeme ayak uydurarak, küresel bir politika takip etmek gerekmektedir. Sosyal hizmet uygulamaları da bu politikaların önemli çıktılarında bir tanesidir. Göç, başlı başına bireyleri ister istemez dezavantajlı bireyler kategorisine sokmaktadır. Ancak Türkiye göç alanında hizmet veren kurumlara ve bu kurumları düzenleyen mevzuatlara bakıldığında sosyal hizmet açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun en temel nedenleri arasında Göç İdaresi Başkanlığı'nın "Başkanlık" statüsünde kalması nedeniyle hareket alanının kısıtlı olmasıdır. Bunun yanında İçişleri Bakanlığına bağlı olması ve düzenlemelerin ilgili bakanlık tarafından gerçekleştirilmesi sosyal hizmetin daha geri planda kalmasına neden olmaktadır. Bu sebeple öncelikle göç alanında hizmet veren tüm kuruluşların özellikle bireylerin psiko-sosyal iyilik hallerine hizmet eden tüm birimleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile işbirliği içerisinde hareket ederek daha verimli uygulamaların ortaya koyması gerekmektedir. Bunun yanında Göç İdaresi Başkanlığı'nın yetki ve görevlerine bakıldığında sosyal hizmet uygulamaları çok az düzeyde bırakılıp daha çok bürokratik işlemler üzerinden faaliyetlerini açıkladığı görülmektedir. Ancak göçmen ve mültecilerin yaşadıkları sorunların yarısı ülke içi standardize edilmiş bürokratik işlemlerse kalan yarısı da sosyal hizmetin uzmanlık alanına girmektedir. Bu sebeple multidisipliner bir ekip tanımlamasıyla bu uygulamalara başkanlık işleyiş ve faaliyetlerinde daha fazla yer verilmesi, göç sürecinin daha kolay ve olumlu ilerlemesi açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

Adler, S. Maslow's need hierarchy and the adjustment of immigrants. *International Migration Review*, 11(4), 444-451, 1977.

Attanapola, C. T. Migration and Health. A literature review of health of immigration population in Norway. Høgskoleringen :NTNU Samfunnsforskning AS, 2013.

Balgopal, P. Social Work Practice with Immigrants and Refugees. Columbia University Press: New York, 2000.

- Baştürk, Ş. Göçmenlere yönelik sosyal politikalar. Sosyal politika, içinde Tokol, A. ve Alper, Y. 535-566, Bursa: Dora Yayınları, 2014.
- BBC. Why is EU struggling with migrants and asylum?, <https://www.bbc.com/news/world-europe-24583286>, (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- Bosniak, L. S. Human rights, state sovereignty and the protection of undocumented migrants under the International Migrant Workers Convention. *Int'l Migration Rev.*, 25(4), 737-770, 1991.
- Brieland, D. The Hull House tradition and contemporary social worker: was Jane Addams really a social worker. *Social Work* 35 (2), 134–138, 1990.
- Castles, S. ve Davidson, A. *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*, Hampshire: MacMillan Press, 2000.
- Civan, O. E., & Gökalp, A. Göçmen işçi kavramı ve göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği. *Çalışma ve Toplum*, 1(28), 233-264, 2011.
- Drumm, R.D., Pittman, S.W., Perry, S., Social work interventions in refugee camps: an ecosystem approach. *Journal of Social Service Research* 30, 67–92, 2003.
- Ekşi, N. Suriyelilerin Hukuki Statüsü ve Suriyelilere Sağlanan Hizmetler”, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psiko-Sosyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayı Raporu, Ankara: ASPB, 19-28, 2016.
- Erdem, B. Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sosyal, siyasi ve vatandaşlık hukuku bakımından Türkiye’deki durumları. *Public and Private International Law Bulletin*, 37(2), 332-351, 2017.
- Erdoğan, M., & Kaya, A. Türkiye’nin göç tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- European Parliament. Exploring Migration Causes: Why People Migrate, , https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/7/story/20200624STO81906/20200624STO81906_en.pdf, (Erişim Tarihi:25.12.2023).
- George, U. Immigrant integration: simple questions, complex answers. *Canadian Diversity* 5 (1), 3–6, 2006.
- George, U. Migration and Social Work. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 416–421, 2015.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Geçici Koruma., <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- Haas, H. De. Mediterranean Migration Futures: Patterns, Drivers and Scenarios. *Global Environmental Change*, (Eds. Richard Black, Nigel Arnell, Stefan Dercon), 21(1), 59-69, 2011.
- Hennebry, J., & Hari, K. C. Quarantined! Xenophobia and migrant workers during the COVID-19 pandemic. International Organization for Migration (IOM). Geneva, August, 2020.
- International Labour Office, International Organization for Migration ve Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia.*, <https://www2.ohchr.org/english/issues/migration/taskforce/docs/wcar.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.01.2023).

- Karadağ Çaman, Ö., & Bahar Özvarış, Ş. Uluslararası göç ve kadın sağlığı. Sağlık ve Toplum, 20(4): 3-13, 2010.
- KonradAdenauer-Stiftung. Syrian Refugees In Turkey, <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/Syrian+Refugees+in+Turkey.pdf/5d3d4091-e56d-3c42-2a9c-4e7f5d98706f?version=1.0&t=1571303379232>, (Erişim Tarihi: 22.12.2023).
- Kristiansen, M., Mygind, A., & Krasnik, A. Health effects of migration. Danish medical bulletin, 54(1), 46-47, 2007.
- Leontaridi, M. Segmented labour markets: theory and evidence. Journal of economic surveys, 12(1), 103-109, 1998.
- Miller, M., J. International Migration Past, Present, And Future Mack, A., Choffnes, E. R., & Relman, D. A. (Eds.). Infectious disease movement in a borderless world: workshop summary. National Academies Press, 2010.
- Özgöker, U. ve Doğan, M. A. Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi. İstanbul: Der Yayınları, 2019.
- Park, Y., Bhuyan, R. Whom shall we serve? A discourse analysis of social workers' commentary on undocumented immigrants. Journal of Progressive Human Services 23 (1), 18–40, 2011.
- Potocky-Tripodi, M. Best Practices for Social Work with Immigrants and Refugees. Columbia University Press: New York, 2002.
- Sallan Gül, S. Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar. İnsan Hakları Yıllığı, 23(24), 79-93, 2002.
- Telsaç, C., & Telsaç, Y. Ö. Causes of migration and its effects. In 2nd International Symposium "Global Migration Phenomenon" With its Security, Economic, Social, Political and Cultural Dimensions, Ankara, 2022.
- Topçu, S., & Beşer, A. Göç ve sağlık. CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10(3), 37-42, 2006.
- Tsang, A.K.T., George, U. Towards an integrated model for cross-cultural social work practice. Canadian Social Work Review 15 (1), 73–93, 1998.
- UNCHR. Over one million sea arrivals reach Europe in 2015, <https://www.unhcr.org/news/stories/over-one-million-sea-arrivals-reach-europe-2015>, (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- Valtonen, K. Social Work and Migration. Ashgate: Surrey, 2008.
- Williams, G., & Noori, T. Infectious disease burden in migrant populations in the EU and EEA. Eurohealth, 20(4), 3-6, 2014.

AKTİF YAŞLANMA VE SOSYAL POLİTİKA

Yüksek Lisans Öğrencisi, Müfide BİLGE

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
k.mufide@gmail.com - 0009-0009-9487-0923

Doç. Dr. Deniz SAY ŞAHİN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
saysahind@mehmetakif.edu.tr - 0000-0001-8171-9743

ÖZET

Yaşlılık tüm ülkelerde tartışılan ve günümüz toplumlarının birçoğu gelişen sağlık hizmetleri göz önüne alındığında yaşlandığı düşünülürse yaşlanmaya da devam edeceği bir gerçektir. Aktif yaşlanma da bu gerçekten yola çıkarak mevcutta olan ve gelecek olacak sorunların önüne geçmek ve yaşlıların daha başarılı bir yaşlanma süreci geçirebilmeleri adına ortaya atılmıştır. Aktif yaşlanma kavramı yaşlı bireylerin fiziksel, bilişsel, ruhsal ve sosyal açıdan toplumun gerisinde kalmayarak yaşamın içerisinde yer alması ve bu yer alış sürecinde yerel ve ulusal çapta aktif yaşlanmayı destekleyici fırsat ve imkanların oluşturulması olarak söylenilebilir. Burada aktif yaşlanmanın iki temel ayağı yer almaktadır. İlki kişinin bu yaşam tarzını benimse isteğinin olmasıdır. Bir diğeri ise aktif yaşlanmayı destekleyici politikaların yer almasıdır. Bu politikalar gerek yerel gerekse ülke çapında politikalarla desteklenmesi ülkenin yaşlı popülasyonunun hem bireysel hem de kitlelerin oluşturacağı olumsuz sonuçlarının önüne geçecektir.

Bu çalışmada yaşlılık sürecinden genel hatları ile bahsederek yaşlılık dönemi genel özellikleri, aktif yaşlanma kavramı açıklanarak sosyal politikalar ile ilişkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Yaşlılık, Aktif Yaşlanma, Sosyal Politika

YAŞLILIK KAVRAMI

Yaşlanma doğumla başlayıp ölüme kadar devam eden, bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan pek çok yönden değişim yaşayacağı ve her canlının karşılaşacağı geri dönüşü mümkün olmayan bir süreçtir (Tomanbay, 2002: 250 akt.; Tereci vd., 2016). Yaşlılık kavramı genel olarak bireyin fizyolojik fonksiyonlarında bir gerileme yaşandığı, sağlık durumunun eskisi gibi olmadığı, ekonomik ve sosyal açıdan kayıplar yaşadığı, bağımsızlığını zamanla kaybettiği veya bunlar dışında döneme özgü pek çok sorunun yaşandığı bir kayıplar dönemi olarak tanımlanabilir. (Kaya 1999 akt.; Konak ve Çiğdem, 2005:27) Özellikle bireylerin bağımsızlığını zamanla kaybetmesi ve bu yönden sınırlılıklar yaşamalarıyla sosyal yaşama, çalışma yaşamına ve manevi yaşama diğer insanlarla kıyasladığımızda belli oranda düşük katılım gösterdiği görülmektedir. Yaşlılığın tanımı birçok farklı olgu ele alınarak yapılabilir.

Yaşlanma kronolojik olarak değerlendirileceği gibi biyolojik yaşlanma açısından da değerlendirilmelidir. Kronolojik yaşlanmanın söz konusu olduğunda kişinin takvim yaşı incelenirken biyolojik yaşlanma kişinin kalp ve damar yaşını önceler (Koldaş,2017:1) Burada şunu söyleyebiliriz ki yaşlanma hangi yaş grubuyla veya hangi alanda tanımlanırsa tanımlansın sonuç olarak bireyin yaşamında belli bir sınırlılıktan söz edilen bir dönem karşımıza çıkar. Bu sınırlılıklar da bu dönemde meydana gelen yetersizliklerden kaynaklanır ve kişinin iletişim halinde olduğu çevreyi de etkiler (Tatal, 2016). Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre yaşlı grubuna alınan yaş sınırı 65 ve üstüdür. Bu tanım doğrultusunda genç-yaşlı olarak adlandırılan grup 65-74 yaş arası, ileri yaşlı olarak adlandırılan grup 75-84 yaş arası, çok-ileri-yaşlılık dönemi olarak tanımlanan grup ise 85 yaş ve üstüdür. Fakat yaşlılık belirtileri bireylerin yaşam şartlarına bağlı olarak da değişmektedir. Bu sebeple, herkes için bu kategorizasyon geçerli olmayabilir. Bir kişi 80 yaşında da çok dinamik olabileceği gibi 60 yaşında kişisel bakımını sağlayamıyor olabilir (Yılmaz, 2013:2 akt.; Yerli, 2017:1279).

Bu tanımlar genellikle uluslararası alanda kabul görmüş tanımlar olarak söylenilebilir. Ancak yaşlılık yapısı itibari ile gerek yaşanan toplum gerekse bireysel değişkenler sebebi ile farklı şekillerde deneyimlenmektedir. Bu sebeple birçok farklı türde yaşlanma çeşitleri karşımıza çıkmaktadır. Bakıldığında bunlardan ilki biyolojik yaşlanmadır. Biyolojik yaşlanma, bireylerin fizyolojik açıdan yapı ve işlev bütünlüğünün bozulması, farklılaşmasıdır. Bu yaşlanma türü aynı zamanda kişinin hücrel olarak yaşlanmasını ifade etmektedir (Tümerdem, 2006:195). Diğer bir tür olarak fizyolojik yaşlanmayı görebiliriz. Yaşlanmanın etkisiyle kişinin üretkenliğinde azalmalar ve fizik yapısıyla ilgili süreçlerde değişiklikler görülmektedir. Bu durum fizyolojik yaşlanma olarak tanımlanır. Vücut yapısında, kalp damar ve sindirim sistemlerinde, sinirlerde böbrek, karaciğer, akciğer, beyin, , gibi organların işlevinde yetersizlikler eksiklikler meydana gelmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010:18 akt.; Yerli, 2017:1279). Yaşlılıkta bedensel kayıpların yanı sıra kişinin davranış olarak çevresine ayak uydurmasında da yaşlanmaya bağlı değişiklikler görülmekte ve tüm bunlar psikolojik yaşlanmayı oluşturmaktadır (TİED, 2023). Yaşlılıkta bir sosyal çevresinin varlığı, bireylerin yaşamına psikolojik açıdan olumlu bir şekilde etki etmektedir. Ancak yaş ilerledikçe birçok alanda verilen kayıplar, çocukların ilgisizliği, yaşlılığı geri dönülmez bir süreç olarak kabul

etme gibi sebepler ve bunun yanı sıra yaşının sağlık durumunda da birçok sıkıntı çıkması psikolojiyi negatif yönde etkilemektedir. Bu sebeple yaşlılarda, psikolojik sorunlar olarak ele alınabilecek demans, depresyon, ölüm korkusu, deliryum, uykusuzluk ve anksiyete gibi pek çok durum yaşanabilmektedir (Yıldız, 2014). Diğer bir yaşlılık türü toplumsal yaşlanmadır. Yaşlanma bireyin kendisine özgü bir olgu olmakla birlikte sosyal açıdan bakıldığında her toplumda farklı açılardan yer almaktadır. Buradan hareketle bireyi yaşadığı toplumdan ayrı düşünemeyeceğimiz için yaşlılığın toplumsal bir boyutu olduğunu da kabul edebiliriz. Kişinin yaşadığı toplumun demografik özellikleri yaşlılığa karşı bakış açısını ve algıları etkilemektedir. Bu noktada yaşlanmanın bir toplumda ortaya çıkan sosyal görünümünü belirten bir kavram olarak toplumsal yaşlanma kavramı karşımıza çıkar (Nazlı, 2016:2).

YAŞLILIK DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

Yaşlılık, bireylerin zihinsel, sosyal, fiziksel ve duygusal açıdan pek çok değişim yaşadığı, kompleks bir süreçtir. Bu süreçte yaşanan her değişim elbette olumlu yönde olmayacaktır. Ancak olumsuzlukların da tedavi edilmesi veya zamanın geri getirilmesi mümkün değildir. Yaşlılık sürecinde yaşanan değişimlerin ve özelliklerin kavranması yaşanan olumsuz süreçlerin yavaşlatılmasını mümkün kılar.

Fiziksel Değişimler

Yaşlılıkta meydana gelen fiziksel değişikliklerin ve bunu olumlu, olumsuz etkileyen durumların farklı açılardan ele alınması gerekmektedir. Yaşlı bireylerde görülen fizyolojik değişimler, birbirinden farklı birçok hastalık için risk faktörünü artırır. Bu anlamda yaşlılarda ortaya çıkan fizyolojik değişiklikleri ve nedenlerini bilmek bu hastalıkların tespiti için oldukça önemlidir (Ağar, 2020:353). Kişinin sağlık durum değerlendirmesini yapmak için bireyin yaşı, sahip olduğu hastalıkların derecesi, kronik ve kardiyovasküler hastalıkları, romatizma, kanser ve diyabet gibi kriterlerin belirlenip incelenmesi gerekir (AoA, 2004, akt.; Diwan ve Balaswamy,2006). Aynı zamanda yaşlılar, yaşam tarzı özellikleri ve sosyal çevreleri açısından homojen bir yapıda olmadıkları için herkes yaşlanmayla birlikte görülen fizyolojik değişimleri farklı hızlarda yaşar (Yerli, 2017:1279). Bu süreçte fizyolojik açıdan durumu kötü etkileyen ve yaşam tarzı haline gelen alışkanlıkları aza indirmek gerekir. Hastalıkların sıklığını, dağılımını ve hastalık oluşumunu etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalara dayanarak; değiştirilebilir yaşam tarzı davranışları, bazı kronik hastalıklarla da doğrudan ilişkili olduğu görülen fiziksel hareketsizlik, sağlıksız beslenme, bağımlılık yapıcı madde kullanımı (alkol dâhil) olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2011).

2.2. Zihinsel Değişimler

Yaşlanma süreci ile beraber bazı işlevler korunmakta iken bazı zihinsel işlevlerde gerileme kaçınılmazdır. Zihinsel işlevler için gerekli olan Beyin hücrelerinin doğumdan ölüme kadar arttığı söylenemez. Diğer organlarla kıyasladığımızda daha korunaklı bir yapıda olduğu bilinse de kişinin yaşı ilerledikçe beyin hücrelerinde kayıplar yaşanmaktadır. Düşünme-hareket bağlantısı için gerekli olan hücrelerin kayıplarıyla bireylerde konsantre olamama, koordinasyon zayıflığı, tepki vermede gecikme ve düşünme hızında gerileme gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Yıldırım ve Doğmuş, 2021:111).

Yaşlanmayla birlikte bilgi işleme hızında da yavaşlamalar meydana gelir. Buna bağlı olarak yeni bir bilgi daha geç öğrenilir ve zihinsel olarak gösterilen çaba artar (Cangöz, 2009:99). Buna bağlı olarak yaşlılar eskiden öğrendiklerini daha az unutturken, yeni bir bilgi edinmekte ve öğrendiklerini akılda tutmakta daha çok zorlanırlar. Yaşlı bireylerin düşüncelerini değiştirmek bu yüzden kolay değildir (Yıldırım ve Doğmuş, 2021:111).

Literatürdeki bazı araştırmalar yaşlılığın getirdiği zihinsel süreçlerin tümüyle bir gerilemeyi temsil etmediği, bazı tecrübe ve öğrenmeye bağlı olarak “birikimli zeka”nın ileri yaşlarda arttığı gibi tespitlerde bulunurken, kimi çalışmalarda da dil becerileri, hafıza, konsantrasyon süreçlerinde ileri yaşlarda işlevlerde bozulmaların meydana geldiği ve yeniden oluşturma becerilerini belirli bir düzeyde tutmayı başarsalar da daha iyi bir yeniden oluşturma ürünü ortaya koyarken oldukça zorluk çektikleri ifade edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013:10).

Psikolojik Değişimler

Bireylerde psikolojik sorunların ortaya çıkmasındaki temel sebep yaşanan fiziksel ve zihinsel değişimlerin kişilerin gündelik yaşamını zorlaştırmasıdır. Yaşlılar değişen düzene ayak uydurmada zorlanarak daha çok eskiyi ararlar. Bu uyum problemi de onları zaman zaman endişeye düşürür ve ardından korkular yaş ilerledikçe de psikolojik sıkıntılar kendini göstermeye başlar (Ağar, 2020:76). Bireyler bu değişimlere hazırlıksız yakalandıkları için kaygı, kendini sürekli başarısız hissetme, başkalarına bağımlı olma korkusu, kimsenin onu istemediği ve işe yaramadığı düşüncesi gibi durumlar oluşabilmektedir. Bu durumlar kişiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzluklar kesin bir şekilde ortadan kaldırılmasa da örneğin belleği geliştiren alıştırma tekniklerinden biri olan bulmaca çözme ile yaşlı bireyler hafızalarını sürekli çalıştırdıkları için bilişsel olarak yaşadıkları olumsuz değişimleri en aza indirdikleri görülmektedir (Tereci vd., 2016:87).

Yaşlılık döneminin başlangıcı olarak emeklilik süreci sayılabilir. Emeklilik ile kişi sahip olduğu konumu kaybetme ile karşı karşıya kalıp artık işe yaramaz biri olduğu düşüncesine kapılabilmektedir. Bu doğrultuda, yaşlıların olabildiğince zihinlerini canlı tutmaya çalışmaları ve dış etkenlere karşı algılarını açmaları kendilerini eskisi gibi aktif hissetmelerini sağlayacak ve bu sayede değersizlik hissi ortadan kalkacaktır. Bu aktiflik yaşlıların sadece psikolojik açıdan değil zihinsel ve fizyolojik açıdan da iyilik hallerine olumlu olarak yansiyacaktır. (Yerli, 2017:1283).

AKTİF YAŞLANMA

Demografik verilere baktığımızda tüm dünyada yaşlı nüfus oranının hızlı bir şekilde arttığını görmekteyiz. Bu veriler doğrultusunda 2050 yılında tüm dünyada her beş kişiden birinin 60 yaş üstü yani yaşlı bir birey olacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla nüfusun giderek yaşlanmasıyla aktif yaşlanma kavramı önemli bir olgu haline gelmiş ve toplumsal, kişisel ve küresel anlamda yaşlı bireylerin kendi yaşam memnuniyetlerini nasıl tanımladığı sorusu ön plana çıkmıştır (Canatan ve Oğlak, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2002 yılında yapılan Dünya Yaşlı Toplantısının ardından “aktif yaşlanma” tanımını ortaya çıkarmıştır ve bu tanım doğrultusunda toplum katılımları azalan yaşlıların her anlamda desteklenmesi gerektiğini önermektedir. Aktif yaşlanmayı yaşlıların gözünden tanımlayacak olursak “işlevselliğin korunması” anlamını taşımaktadır (Çiftçili, 2012:6).

İleri yaş kavramı genellikle pasiflik ve bağımlılık ile karakterize olmuştur. Ancak yeni yaklaşımlar bu klişelere özerklik ve katılım şeklinde bir alternatif getirerek bu kavramları ortadan kaldırmaktadır. Fiziksel gerileme kavramı genel olarak “düşünlük ve kayıplar dönemi” ile ilişkilendirilir. Aktif yaşlanma kavramı bu modeli çürütür ve daha çok yaşlının sosyal hayattaki aktif rollerine değinir. Ayrıca yaşlı bireylere her zaman saygı duyulması gerektiğine ve en iyi şekilde bakım ihtiyacını karşılamak için belli çalışmaların gerektiğine de vurgu yapar (Kalınkara ve Kalaycı, 2020:41).

Kimi zaman literatürde aktif yaşlanma kavramının yerine “sağlıklı yaşlanma”, “başarılı yaşlanma”, “üretken yaşlanma” kavramlarının da birbirinin yerine kullanılmakta olduğu görülmektedir (Çiftçili, 2012:8). Bu alternatif terimlerin içeriklerine baktığımızda “sağlıklı yaşlanma” daha çok sosyal, bilişsel ve fizyolojik sağlığın iyileştirilmesine odaklanır, bu açıdan tercih edilir; “aktif yaşlanma” kavramının da sağlığın fiziksel boyutuna “üretken” olmaya ve hastalık durumunun bertaraf edilmesine odaklanmış olduğu görülmektedir (Kalınkara ve Kalaycı, 2020:35).

Aktif yaşlanmanın mümkün olabilmesi için yaş ilerledikçe özellikle fiziksel açıdan durağanlıktan çıkmak ve düzenli bir şekilde vücudu hareket ettirmek alınabilecek önlemlerden biridir. Basit ama düzenli fiziksel egzersizler sağlık açısından da faydalıdır. Tüm yararlarının bilinmesine karşın yaşlı bireyler arasında fiziki hareketlilik oranları oldukça düşüktür. Elbette bu alanda da geliştirilecek önlemlere ihtiyaç vardır (Çiftçili, 2012:6). Fiziksel aktivitenin faydalarına baktığımızda bireyi psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara karşı koruyan önemli unsurlardan olduğunu görmekteyiz. Araştırmalara göre dünyadaki ölüm oranlarının %6’sının hareketsizlikten kaynaklandığı ispatlanmış olup yine hareketsizliğin dördüncü sırada risk faktörü olduğu düşünülmektedir. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür; vücudu fiziksel olarak aktif tutmak sadece zihinsel ve bedensel olarak iyilik halini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kalp ve solunum yetersizliği gibi birçok sağlık problemine sahip olma riskini de azaltır (Ateş, 2018).

Yaşlılıkta meydana gelen birçok olumsuzluk nedeniyle bu dönemin yaşamın en mutsuz evresi halini almaması için aktivite kuramı şöyle söylemektedir; birey emeklilikten sonraki yaşamında da aktif olmalıdır. Çünkü kişiler huzurlu bir yaşlılık dönemi geçirmek istiyorsa bunun yolu aktif olmaktan geçer (Tufan, 2016: 147 akt.; Çuhadar, 2020:370). Aktifliğe vurgu yaparken sadece fiziksel olarak hareketlilik düşünülmemelidir. Yukarıdaki aktif yaşlanma tanımlarından da yola çıkarak yaşlıların aynı zamanda sosyal hayatta var olmaları eski statülerini en azami düzeyde de olsa sürdürmeleri gerektiğini söylemek kaçınılmazdır. Nitekim yaşlılar gündelik hayattan keyif aldıklarında “yaşlı hissetmediklerini” belirtmektedir. Aktif yaşlanma ile ilgili İngiltere’de yapılan bir araştırmada yaşlıların bu konu hakkındaki algıları sorulmuştur ve yaşlılar aktif yaşlanmayı “belli aktivitelerle zamanı boş geçirmemek, sosyal faaliyetler yapmak”, “çevre ile ilişkilerinin devam etmesi” olarak tanımlamışlardır. Yine sağlıklı olmak ve aktifliğin devam etmesi için yöntemler sorulduğunda verilen cevaplar; egzersiz yapmak, sosyal hayata katılım diye sıralanmaktadır (Bovling, 2008).

Yaşlı bireyin yaşamdan zevk alması için sosyalleşme önemli bir süreçtir. Yaş gruplarına göre sosyalleşme süreçleri farklılık gösterebilir. Örneğin bir yaşlı karşılaştığı bedensel ve zihinsel değişimlerle birlikte yaşam kalitesini artırmak için farklı sosyal ortamlara girebilir ve burada yeni bir şey öğrenerek sosyalleşebilir. Örneğin huzurevine yerleşip orada yeni arkadaşlıklar

kurmak gibi durumlar da sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Kişinin doğduğu andan itibaren yaşlandığında da yaşadığı bütün bu deneyimler onun yaşamına etki eder (Uysal, 2020:45).

YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA VE AKTİF YAŞLANMA

Sosyal politika bazı kaynaklarda yirminci yüzyıla ait bir kavram olarak değerlendirilmekte olup, insan haklarına dayalı bir kavramdır. Sosyal politikanın toplumsal bir düzen için gerekli olduğu söylenebilir. Sosyal politikanın işlevini yerine getirebilmesi için ekonomi, demokrasi ve siyaset gibi diğer bazı olgularla ilişki ve uyum içinde hareket etmesi gereklidir (Koray, 2000: 8-9). Bir diğer ifadeyle sosyal politikalar sayesinde devlet, toplumdaki sosyal sınıfların birbirleriyle olan ilişkileri, çelişkili durumları, anlaşmazlıkları ve faaliyetleri karşısında var olan hukuki düzeni korumaya yönelik çalışmalar yapar (Şeker ve Kurt, 2018:12).

Bozkır Serdar (2011: 3-4, akt.; Aydın, 2023:170) dar anlamıyla, geniş anlamıyla ve üçüncü kuşak olarak sosyal politika kavramını tanımlamıştır. Bu tanımlamalara göre dar anlamda sosyal politika daha çok ekonomik yönden denge sağlayıcı ve devlet tarafından kişilerin haklarını korumaya yöneliktir. Sosyal politikanın geniş anlamda tanımına baktığımızda ise; yalnızca ekonomik hayata veya çalışma hayatına yönelik değil, bütün toplumu ilgilendiren düzenlemelerin olduğunu görürüz. Günümüzde artık modern yaşamın meydana getirdiği yeni sosyal ve toplumsal sorunlara çözüm üretme konusunda da üçüncü kuşak sosyal politika kavramını ele alır. Bu yeni sorunlar sosyal dışlanma, göç, dezavantajlı gruplar olarak ifade edilebilir.

Dünya genelinde artan yaşlı nüfusu toplumsal alanda da sorunlar meydana getirmiş ve nüfusa bağlı olarak kültürel, ekonomik, sosyal değişim içinde olan ülkelerde yaşlı vatandaşlarla ilgili oluşabilecek problemlere çözüm bulma zorunluluğu doğmuştur. Yaşlılık bu açıdan toplum ve devletler için bir dezavantajlı grup ve sosyal risk haline gelmiştir. Bu bağlamda DSÖ'nün geliştirdiği "aktif yaşlanma" terimi ve bu bağlamda yapılacak olan politikalar yaşlı bireylerin sosyal hayattan daha fazla izole olmamasını aynı zamanda sosyal hayata katılım sağlarken olabildiğince başkalarına bağımlılıklarını azaltmayı hedefler. Günümüz sayısal verilerine bakıldığında yaşlı nüfusunun giderek artacağı da tahmin edilmekte ve nüfus içinde artan oranlara göre de yaşlı bireylerin refahı için ciddi anlamda önlemler alınması gerektiği öngörülmektedir. Yani bilişsel ve fiziki olarak geçmiş yılların çok ötesinde olan yaşlı bireyler; devletleri yaşlılığa dönük sosyal politikalar oluşturmak ve geliştirmek durumunda bırakmaktadır (Karaali, 2017).

Burada görüldüğü üzere sosyal politikaya yaşlılık alanında hayati bir görev düşmektedir. Çünkü her birey için olduğu gibi yaşlı bireyler için de sosyal koruma, kişisel güvenlik, sağlıklı yaşlanma, sosyal bakım, sosyal hizmet uygulamalarından ve sağlık desteklerinden faydalanmak, insan hakları temel alındığında gelecek için zorunludur (Şeker ve Kurt, 2018:12). Günümüzde pasiflikten aktifliğe doğru dönüşen yaşlılık algısıyla artık ülkemizde ve dünyada yaşlılar sosyal yaşama daha aktif katılım konusunda bir dönüşüm içindedir (Danış, 2008). Bu nedenle; politika üretirken ve hizmet sağlarken bu amaca yönelik çalışmalar yapmak gözden kaçırılmamalıdır (Altuntaş ve Kayıhan, 2012).

"Aktif Yaşlanma" ile öncelenen konular bireylerin ilerleyen yaşam dönemlerinde ani ölümleri engellemek, bireylerin kronik rahatsızlıklara bağlı olarak herhangi bir engel durumu yaşamamalarını sağlamak, sağlık harcamaları maliyetlerini en düşük seviyeye indirmek ve

tüm bunlar eşliğinde de yaşlının hayata katılımını artırmak hayattan keyif alarak yaşamını sürdürmesini sağlamaktır. Bu bağlamda devletin de bu konuda sorumluluğunu göz ardı etmemektedir (Aslan, 2020). Örneğin DSÖ bu konuda yapılabilecek uygulamalar konusunda aktif yaşlanmanın desteklenmesi için “yaşlıdostu şehir” diye bir olgu üretmiş ve bu şehirlerin geliştirilmesi için çalışmalar başlatmıştır (Çifçili, 2012:6).

Yaşlılara yönelik aktif yaşlanma politikaları yalnızca yaşlı bireylerin iyilik halini sağlamış olmadan onlara bakma sorumluluğu olan diğer aile fertlerine de nefes alacak bir alan oluşturup aynı zamanda onların da toplum katılımını desteklemiş olacaktır. Bu nedenle aktif yaşlanma politikalarının sadece yaşlılar için önemi bulunmamakta onların yakınlarını da ciddi anlamda ilgilendirmektedir. Bu nedenle bahsedilen genel bu iyilik hali için yaşları ilerleyen kişilerin yaşam kalitesini yükseltilmesi ve mümkün olduğu kadar her anlamda önceki yaşamında sahip olduğu şartlardan uzaklaştırılmaması gerekmektedir (Karaali, 2017:152-153). Yaşanan bu süreçte de bütün toplumsal yapıyı içine alan yeni yaklaşım ve anlayışlarla birlikte sosyal politika uygulamaları her zaman ön plana çıkmaktadır (Uyanık, 2017:69).

SONUÇ

Yaşlılık insanların kaçınılmaz olarak deneyimleyeceği bir süreçtir. Bu süreç geçmişten günümüze kadar her ülke ve her toplumda farklı olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra şehirleşmenin artması ve yaşlıların bu toplumsal dönüşüm içerisinde yer edinebilmesi sancılı olmuştur. Kişilerin ekonomik, sosyal, bireysel olumsuz deneyimleri ve yaşlıları ilgilendiren birçok politikaların çıkmaza girmesi beraberinde yaşlılığın tartışılmasına neden olmuştur. Gerek bilim dünyasında gerekse toplum nezdinde yaşlılık üzerine birçok fikir dolaşıma girmiş, özellikle gelişmiş ülkelerden ve sağlıklı yaşlıların deneyimlerinden yola çıkarak aktif yaşlanma ön plana çıkmıştır. Ülkemizde de 2000’li yılların ortaları ile birlikte aktif yaşlanma ile ilgili politikalar geliştirilmiş, geliştirilmeye de devam etmektedir. Bu bağlamda geliştirilecek olan aktif yaşlanmayı önceleyen politikalar hem ülkenin ekonomik ve sağlık yükünü hafifletecek hem de yaşlıların fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlığının gerilememesine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Ağar, A. Yaşlılarda Ortaya Çıkan Fizyolojik Değişiklikler. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 3(3), 347-354, 2020.

Ağar, A.. Yaşlılarda Ortaya Çıkan Psikolojik Değişiklikler. Geriatrik Bilimler Dergisi, 3(2), 75-80, 2020.

Altuntaş, O. ve Kayıhan, H. Ev düzenlemelerinin yaşlılarda günlük yaşam aktiviteleri, mobilite ve denge üzerine olan etkisi. Akademik Geriatri Dergisi, 4,78-88, 2012.

Aslan, D. Aktif yaşlanma kavramı. <http://www.turkgeriatri.org/halksagligi?id=12> (Erişim Tarihi: 14.09.2023).

Ateş, M. Yaşlılarda Fiziksel Aktivite İle Depresyon Riskinin İlişkisi. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Aydın, 2018.

Aydın, G. Ç. Sosyal Politika ve Öğrenim Kazanımları: İçerik Analizi. İşletme, 4(1), 167-189, 2023.

Bowling, A. Enhancing Later Life: How Older People Perceive Active Ageing? *Aging Ment Health*, 12(3), 293-301, 2008.

Cangöz, B. Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim. *Türk Geriatri Dergisi*, 19, 99-104, 2009.

Çiğçili, S. Aktif Yaşlanma: Fiziksel Boyut. *The Journal of Turkish Family Physician*, 3(1), 6-12, 2012.

Çuhadar, S. G. Yaşlanan nüfusa çözüm önerisi olarak aktif yaşlanma yaklaşımı: eleştiriler ve olası endeks için Türkiye önerileri. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 79, pp. 361-397, 2020.

Danış, M. Z. Toplum Temelli Bakım Anlayışı ve Sosyal Hizmetler: Türkiye Örneğinde Bir Bakım Model Önerisi. *Türk Geriatri Dergisi*, 11(2), 94-105, 2008.

Diwan, S. ve Balaswamy, S. Social Work with Older Adults in Health-Care Settings. Gehlert, S. Ve Browne, T.A. (Eds.), *Assesing older persons: Measures, meanings, and practical applications* (pp. 320-359). New York: Oxford University Press, 2006.

Doğmuş, I. ve Yıldırım, S. Çalışma Hayatında Yaşlı Olmak . *Anasay*, (15), 107-124, 2021.

Kalınkara, V. ve Kalaycı, I. Aktif Yaşlanma ve Sağlıklı Yaşam İçin Güçlendirme Becerileri (Ed.: Deniz Say Şahin), *Etik Yönleri ile Yaşlılık ve Yaşlanma içinde* (33-68. ss.). Bursa: Ekin Yayınevi, 2020.

Karaali, G. B. Türkiyede yaşlı refahına ilişkin uygulamaların aktif yaşlanma kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2017.

Kılıç, M. Kronik Hastalıkların Önlenmesinde Davranışsal Risk Faktörlerinin Önemi, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 10(6), 733-740, 2011.

Koldaş, Z. L. Yaşlılık ve Kardiyovasküler Yaşlanma Nedir. *Türk Kardiyol Dern Ars*, 45(5), 1-4, 2017.

Konak, A., ve Çiğdem, Y. Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63, 2005.

Koray, M. Sosyal Politikanın Anlamı ve Kullanımı Tartışması. *Çalışma ve Toplum* , 4 (15), 19-56, 2007.

MEB. *Hasta ve Yaşlı Hizmetleri: Yaşlı Psikolojisi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 2013.

Nazlı, A. Yaşlanma, Birey ve Toplum: Yaşlanmaya Sosyolojik Bakış. *Ege Tıp Dergisi*, 2016(55), 1-5, 2016.

Oğlak, S., ve Canatan, A. Yaşam Boyu Öğrenme ve Aktif Yaşlanma Bakış Açısından Üçüncü Yaş Üniversiteleri: İyi Uygulama Örnekleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 13(2), 131-141, 2020.

Şeker, A. ve Kurt, G. Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 7-30, 2018.

Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T., ve Arslansoyu, N. Yaşlılık Kavramına Bir Bakış. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 84-116, 2016.

TİED (2023). Farklı boyutlarıyla yaşlılık. http://www.tied.org.tr/tied_kitaplar/yaslilik. Pdf, (Erişim Tarihi: 18.05.2023).

Tutal, O. Yaşlılık, Yaşam Çevresi ve Evrensel Tasarım. *Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler-2* içinde (489-502), Nobel Akademi Yayıncılık, 2016.

Tümerdem, Y. “Gerçek Yaş”, *Türk Geriatri Dergisi*, 9(3), 195, 2006.

Uyanık, Y. Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus Ve Sosyal Politika. *İş ve Hayat*, 3(5), 67-100, 2017.

Uysal, M. T. Yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde dijital teknolojinin rolü: dijital yaşlılar üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 43-59, 2020.

Yerli, G. Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Journal Of International Social Research*, 10(52), 2017.

Yıldız H. Yaşlılıkta Görülen Fizyolojik ve Psikolojik Değişiklikler. (Ed. Bölüktaş RP.), *Temel Gerontoloji*, içinde 44-64, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, 2014.

KENT YÖNETİMİNDE YENİ BİR ANLAYIŞ: ÇOCUK KATILIMI

Furkan ÇAPOĞLU

Hitit Üniversitesi,

fcapoglu5319@gmail.com - ORCID ID: 0000-0003-1378-0192

Batuhan ATALAR

Hitit Üniversitesi,

batuhanatalar2@gmail.com - ORCID ID:0009-0001-1659-526X

ÖZET

Kentlilik bilinci kentin her yönden muhafazasını gerektirir. Gerek kentin var olabilmesi için ekonomik, sosyo-kültürel, sağlık gibi faktörler gerekse kentin yönetiminin etkin şekilde kesintisiz işlemesi gerekir. Gelişen süreçte kentin bir öznesi olan kentliler tümüyle kent yapısının hâkim dokusunu oluşturmuşlardır. Özellikle bugünün kentlilerinin yanı sıra geleceğin kentlileri kentte kendilerine varlık ve yaşam imkânı bulabilmeli; değişen ve yeni doğan ihtiyaçları özgür bir ortamda dillendirebilmeleri kent hakkında bir vizyon oluşturabilmelerine imkanlar tanınmalıdır. Çocukların sadece kentlerde ihtiyaçları olan ekonomik ve sosyal açlıkları olan ve sadece bu eksiklerinin giderilmesi gereken bir grup olmaktan öte toplumdaki çocuklara karşı bakış açılarının değişimine ve kent yaşamı hakkında fikirlerinin özgürce ifade etmelerine ihtiyaçları vardır. Kentlilik bilinci gölgesinde kentte ortak bir paydaş olduğu bilinci açık ve şeffaf bir şekilde ortaya konmalıdır. Kentlerde hâkim olan katılımcılık sadece yetişkin bireyleri değil çocukları da kapsayacak bir şekilde uygulama alanı bulmalıdır. Çocuk katılımcılığı zor bir uygulama olarak görülmesine rağmen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi md.12de çocukların kapasitelerine uygun olarak düşünce özgürlüğünü ve yine çocukların yaşı ve olgunluklarıyla tutarlı bir ifade özgürlüğü olmasına vurgu yapmaktadır. Katılımı mümkün kılacak düşünce özgürlüğünün kendine yer bulmasıyla beraber kentlerde planlı ve vizyonel uygulamalar ile gerçek bir çocuk katılımcılığı uygulaması ortaya konabilir. Çocuk katılımcılığı kentte çocukların kendi sorumluluklarından öte bir bilinç yapılarına sahip olmalarına yaramakla beraber kentine karşı bir aidiyet duygusuna sahip olmasına ve aktif bir özne haline gelerek örnek uygulamalarla kentlerin var olmalarına katılım sağlayacaktır. Bu çalışmada kent hakkı temelinde ortaya çıkan kent yönetimine katılma kavramından bahsedilecek olup esasında gelişen ve değişen dünyada kentlerin daha vizyonel olmaları ve

toplumda yeni düşünceleri daha etkin kılabilmelerine katkı sağlayacak olan çocukların kent yönetimine katılımları ve bu yönde olumlu noktalar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent Yönetimi, Yeni Anlayış, Çocuk Katılımı

KENTLİ HAKLARI TEMELİNDE KENTTE KADINLARIN ROLÜ

Furkan ÇAPOĞLU

Hitit Üniversitesi,

fcapoglu5319@gmail.com - ORCID ID: 0000-0003-1378-0192

Batuhan ATALAR

Hitit Üniversitesi,

batuhanatar2@gmail.com - ORCID ID:0009-0001-1659-526X

ÖZET

Geçmişten günümüze toplumun birçok kesiminde ve kentte cinsiyet temelli anlayışlar hâkim görüşü oluşturmuştur. Gelişen süreçte kentli haklarının ortaya konuluşu ve gelişen talepler kentte kadınların rolünü sorgulamaya iterek yeni güncel arayışlara zemin hazırlamıştır. Lefebvre gibi kent hakkı kuramcılarının ortaya koyduğu fikirler ışığında kadınların bir kentlilik doğası içerisinde haklarını gündeme getirmiş olup kent içerisinde kent imkân ve hizmetlerinden eşit faydalanma ve ayrımcılıklara karşı düzenlemeleri gündeme getirmiştir. Bakıldığında kentli hakları temelinde bu hakların muhafazası yerel yönetimlerin kentlilik bilinci ve anlayışının sonucunda düzenlemelerle var olacaktır. Yerel yönetimler bir yandan toplumsal eşitlik amacıyla öncü uygulamalar ortaya koyarak kentte uzlaşma rolüne bürünür bir yandan da kadınların kentte daha öncü rol üstlenmesine yönelik politikalar gütmektedirler. Bu yüzden bakıldığında gerek kentlerin ekonomik ve sosyo-kültürel planlanmalarında kadınlar daha etkin rol oynamalı; kent yaşamında ekonomi ve sosyal alanda daha çok rol üstlenmelidir. Kentlerde kadınların elinin değmesi nitekim kadınları kent yaşamında daha görünür kılınmalarını onların kent hayatında yaşayan her kentli gibi özgür katılımını sağlamasına neden olmakla beraber kent yaşamında daha nitelikli sosyal çalışmaların hazırlanmasına zemin yaratmaktadır. Özellikle kadınların kentte sosyo-kültürel çalışmalarda söz hakkı olmaları özellikle toplumsal ve ailesel sorunlarda daha nitelikli çözümler yaratılabilmesine ön ayak olmaktadır. Tüm bu arayışların kentlerde kadınların daha çok katılımcı ve toplumsal alanda eşit olabilmesi temelinde yerel yönetimlerin uygulamaları ile söz konusu olmaktadır. Belediyeler kanunu çerçevesinde yerel yönetimler kadınların toplumsal rolü üzerine çalışmalar yapmakta olup bu konuda yeni düzenlemeler arayışı içerisinde. Bu araştırmanın hedefi kentlerde cinsiyet temelli uygulamalara yer verilmesinin ne yönlü yanlış olduğunu kadınların bu yönden

toplumsal ve sosyo-kültürel katkılarının incelemesi yapılacak olup aksine uygulamaların yaratacağı sorunlar irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kentli Hakları, Kadının Rolü, Katılım, Uzlaş

YERELDEN GELİŞEN BİR SANATSAL PRATİKTE İNSAN DIŞI TÜRLERİ ARAMAK

Doç. Seniha ÜNAY SELÇUK

Düzce Üniversitesi,
senihaunay@gmail.com- 0000-0001-9851-850X

ÖZET

Bir Avrupa Birliği projesi olan CultureCIVIC Kültür Sanat destek programı tarafından desteklenen “Manzaranın Yakınında Çok Uzakta” isimli proje, araştırma ve uygulama temelli bir proje olarak Düzce’nin kentleşme sürecini konu edinmiştir. Proje bir kentin şekillenmesinde katılımcılığı ve demokratik hakları odağına alan “Kent Hakkı” kavramı çerçevesinde Düzce’nin değişen manzarasını, insan dışı türlerin kentleşme sürecindeki akıbetini, kent hakkını insan merkezilikten uzakta daha kapsayıcı bir ütopya olarak düşünmenin olanaklarını sanatsal olarak araştırmıştır.

Bu bildirinin amacı bu araştırma sürecinin çıktılarını paylaşmaktır. Konu, sanatsal pratikte yerelle ortaklaşmanın dinamikleri; yerel halkla yapılan söyleşiler sonucunda ortaya çıkan insan dışı türlerin mevcut durumu ve yerel halkın türlere dair yaklaşımı ile sınırlandırılmıştır.

Sanatsal pratikte yerel halkla ortaklaşma ve birlikte düşünme sürecinde şehre dair deneyimlerin çoğullaşması, konuya farklı referanslarla yaklaşabilmenin, sahada kendiliğinden gelişen süreci deneyimleyebilmenin ve içeriden bir gözle bakabilmenin fırsatını vermiştir. Bu durum, sanatsal üretimin tekil düşünme pratiğini çoğulcu bir pratiğine dönüştürmüş ve profesyonel konfor alanından uzakta düşünme ve üretme potansiyelini açığa çıkarmıştır. Yerelin sanat anlamında konuya kitabi bilgi ya da teknik bilgiden uzak olan yaklaşımı; sanat üretimi alışıldık yöntemlerden, alışıldık düşünme biçimlerinden farklı bir noktaya taşımıştır.

Araştırmanın yöntemini oluşturan söyleşilerde bölgede yok olan ya da az sayıda görülmeye başlayan bitki ve hayvan türleri ön plana çıkmıştır. Yerel halk, diğer türlerle arasındaki ilişkiden geçmişte kalan, özlenen; sanki tekrar bu fırsatı yakalayamayacağı bir süreç olarak bahsetmiştir. Bu meseleye, ekoloji ve hak temelli bir noktadan değil insan merkezci bir noktadan yaklaşıldığı; kentleşme sürecinin hayvanlar ve yerel halk arasındaki ilişkiyi zedelediği görülmüştür. Kente dair hakların hayvanları kapsamadığı gibi insanları da teğet geçtiği düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Yerellik, Kent Hakkı, İnsan dışı türler

BİR SANAT DERGİSİNİ MERKEZ DIŞINDAN DÜŞÜNMEK: ÇAPAK YAZI ÇİZİ DERGİSİ ÖRNEĞİ

Doç. Harika Esra Oskay

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
ezraozkay@gmail.com- 00000001-6684-4204

Doç. Seniha ÜNAY SELÇUK

Düzce Üniversitesi,
senihaunay@gmail.com- 0000-0001-9851-850X

ÖZET

Çapak Yazı Çizi Dergisi, yayın hayatına 2022 yılında başlamış, süreli, elektronik bir dergidir ve bugüne kadar farklı temalarda yedi sayı çıkartmıştır. Dergi, üretmenin ve görüntünün sınırlarını ana arterin dışındaki kültür sanat aktörleri ile birlikte düşünmeye, geliştirmeye ve araştırmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda ana arterin dışında kalan yazınsal ve sanatsal üretime yer veren dergi, bağımsız kişileri, mekânları ve oluşumları desteklemektedir. Bu bildirinin amacı, Çapak Yazı Çizi dergisinin merkez dışı üretime dönük çoğulcu, sanat ve farklı disiplinleri odağına alan işleyişinin çıktılarını paylaşmaktır. 2 yıllık editörlük deneyimi çalışmanın yöntemini belirlemiş ve bu sürecin çıktılarının paylaşılması benzer oluşumlara referans olması ve sanat alanında kalıcı arşivsel bir dayanışma gücü yaratması için önemli bulunmuştur.

Şimdiye kadar dergiye; Tekirdağ, Ankara, İstanbul, Düzce, Şırnak, Tunceli, Antalya, Mersin gibi farklı şehirlerden katılım sağlanmıştır. Bu katılım, merkez dışı sanat ve kültür aktörlerinin güçlü üretme potansiyelini, çoğulcu, kapsayıcı bakış açısını ortaya koymuştur. Günümüzde kültür sanat ortamına yönelik sıklıkla aciliyetinden bahsedilen “dayanışmanın” bir uygulama alanı olarak dergi, gönüllü ve bağımsız katılımcıların dayanışma ruhuyla şekillenmiştir ve bu, katılımcıların, birbirini geliştirme, destekleme gibi önemli bir motivasyonu olduğunu göstermiştir. Günümüzde sanat pratiğinin gösterme/görme odaklı bir yapıyla hızla tüketilmesine karşı bir “çapaklanma” olarak okunabilecek dergi formatı; merkez dışı şehirlerdeki sergilerle ilgili yazılara yer vermiş ve bu, üretimlerin görsel olduğu kadar yazılı kaydının da tutulmasının önemli olduğunu ortaya koymuştur. Tüm bu sürecin merkez periferi ilişkisinin sınırlarının kalktığı daha homojen bir gündem oluşturduğu düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çapak, Dergi, Merkez, Periferi, Sanat

DAİRESEL FORMLAR ÜZERİNE DENEYSSEL BİR UYGULAMA VE CAROLİNE BARTLETT

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kübra GÖÇER

Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Böl.,

gocerk@26gmail.com - 0000-0002-9117-9813

Doç. Dr., Leyla KODAMAN

Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Böl.,

lkodaman@hotmail.com - 0000-0003-4904-1826

ÖZET

Günümüzde birçok sanatçı doğada bulunan hazır organik malzemeleri yaratıcı dürtüleriyle harmanlayarak özgün sanat eserleri üretmek için kullanmaktadır. Bu sanatçılar üretimde geleneksel yöntemlerin ve malzemelerin dışında doğada bulunduğu malzemeleri biçimlendirmeyi, bazıları da atık malzemeyi kullanmayı ve onları yeniden dönüştürmeyi tercih etmiştir. Bu sanatçılardan biri de İngiliz tekstil sanatçısı Caroline Bartlett'tir. Halen İngiltere de çalışmalarını sürdüren sanatçı hayatının ilk yıllarını İngiltere dışında çok seyahat ederek geçirmiş ve birçok deneyimler kazanmıştır. Bu deneyimleri özellikle Japonya ve Uzak Doğu'ya yaptığı gezilerin kazanımlarıyla harmanlayan sanatçı eserlerine yansıtmıştır. Sanatçı özellikle dairesel formlar kullanarak ürettiği eserlerinde döngü kavramı üzerinde durmaktadır. Bu formlar üzerinden hayatın döngüsü yozlaşma ve yenilenme, değişim ve dönüşüm olguları izleyicilere Bartlett' in yorumuyla organik ipler, kumaşlar, porselen parçalar ve birçok atık malzeme sanat eserine dönüştürülür. Bu çalışmanın amacı, organik ve atık malzemelerin, bozulan ekolojik sistem karşısında hem farkındalık yaratmak hem de sürdürülebilirlik ve geri dönüşüme katkı sunması bakımından tekrar kullanılarak Lisansüstü Deneysel Resim Atölye dersinde yaratıcı sanat sürecindeki rolünü ortaya koymaktır. Çalışmada Lisansüstü Deneysel Resim Atölye dersi kapsamında uygulama yapılmıştır. Bartlett'in eserlerinden yola çıkılarak yapılan deneysel çalışmalarda özellikle sanatçının döngü kavramı farklı bakış açılarıyla ele alınmış, insanın doğa ile etkileşimi çerçevesinde organik malzemelerin bir araya getirilmesiyle üç boyutlu işler üretilmiştir. Bu işler Bartlett'in dairesel form ve döngü kavramıyla ilişkilendirilerek organik ve atık malzemelerin kullanılmasıyla ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan ürünlerde doğa, üretimin öznesi konumuna getirilmiştir. Sonuç olarak, sanatta sürdürülebilirlik adına organik ve atık malzemelerin kullanılmasının Lisans Üstü Deneysel Resim Atölye dersi kapsamında yaratıcı sürece büyük ölçüde katkı sağladığı görülmüştür. Ortaya çıkan işler üzerinden çalışılan durumun sürdürülebilirlik ve ekolojik konularla ilgili farkındalık yaratmak adına sanat eğitimindeki rolü açısından da değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Caroline Bartlett, Döngü, Deneysel Resim Atölye, Organik malzeme, Atık malzeme, Enstelasyon

GÜNCEL SANATTA YENİ OLUŞUMLAR

Dr.Öğr.Üyesi, Şule SAYAN

Harran Üniversitesi,

sulesayan@harran.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-6959-3452

ÖZET

Günümüz sanatının genel görünümü sanatın ne olduğuna dair ontolojik saptamalar, yeni ve çoğul okumaları beraberinde getirmiştir. Sanatın birçok disiplin içerisinde kavramsallaştığı ve kendi adına kendi adını koyduğu yeni okuma yöntemleri sınır tanımıyor. Haliyle bu kadar çeşitlilik kafa karıştırıyor. Bu karışıklılığın sanatın kendine içkin sorunlarından toplumsal sorunlara dek uzanan pek çok farklı nedeni olduğu söylenebilir. Öte yandan, bu yeni oluşumlar, geniş bir etki alanına sahiptir. Eserlerinde pek çok üslup, teknik, malzeme ve teknolojinin izin verdiği pratikleri üst üste bindirerek çok katmanlı işler üreten günümüz sanatçılarının yapıtları üzerine yönelik belirli sınıflandırmalara ve kategorilere ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü sanat üretiminin sık ormanında etrafı görmek, görmenin ötesinde çalışmalarını anlamlandırmak modernizmin güvenli alanından çıkmak istemeyen sanat izleyicisi için bir hayli zordur.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı güncel sanatın yeni kolektif pratiklerini incelemek ve günümüz sanatı içerisindeki örnekleriyle tartışmaktır. Bu nedenle konu güncel sanat ile sınırlandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak alanyazındaki kaynaklar incelenip konuya destek olabilecek özgün eserlerden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güncel Sanat, Disiplinlerarası Sanat, Teknoloji.

1. GİRİŞ

18. yüzyıldan itibaren akımlarla birlikte sanatın yalnızca biçimciliğe bir tepki olmadığı, sanat eserinin bir tavrın ifadesi olması meselesi tüm sınırları ortadan kaldırmıştır. Vücut Sanatı, Yoksul Sanat, Kavramsal Sanat, Performans Sanatı, Arazi Sanatı gibi kategoriler altında birleşen sanatçıların deneysel yapıtları sanatın geleneksel dinamiklerine karşı alternatif ifadeler bulmakla kalmamış sanatın öteki dinamikleri çerçevesinden okunma pratiklerini adeta bize dayatmıştır.

1980'ler öncesi her bir akım sanatı özerk, estetik bir form alanı olarak sınırlasada sonraki dönem sanatçıları, görmezden gelinen alanları, farklı etnisiteleri, siyaseti, dini, ekonomiyi sorgulamaya başladılar. Bunu yaparken sanatın sadece geleneksel artistik dinamiklerle okunamayacağını biliyorlardı. Bu nedenle onu siyaset, psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi alanların duvarlarına yaslanarak ona dair bir düşünce süreci oluşturmaya başladılar. Bu süreci geliştirirken de içinde yaşanan dönemin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik durumundan fazlasıyla etkilenen sanatçı yaşadığı dönemin bir çeşit çıktısını, işlerinde farklı pratiklerle izleyicilere sunmaktadır.

Günümüzde pek çok sanatçı, ürettiği çalışmasının kusursuz bir sanatsal birikimle ve el işçiliğiyle yapılması gerekmediğini, başkası tarafından da yapılabileceğini, sadece fikir içeren şeylerin bile bir sanat nesnesi olabileceğini biliyorlar. El işçiliğinin işin içerisine girdiği estetik çalışmalar yerine henüz tamamlanmamış, nesnenin yerine sürecin, sürecin yerine düşüncenin bile sanat eseri olduğunu vurgulayabiliyorlardır. Bu durumda bilimin, edebiyatın, teknolojinin güvenli alanlarına yaslanarak multidisipliner çalışmalar üreten sanatçıların ortaya çıkardığı çalışmaların çeşitliliği sanat izleyicisi için kafa karışıklığı yaratabilmektedir. Çünkü üst üste binen disiplin alanlarına dayalı işler, çoğul ve katmanlı yapılara dair yapılan çoklu yorumlar modernizmin güvenli atmosferi içerisinde nefes alan sanat izleyicisi için tekin olmayan alanlar olarak algılanmaktadır. Hergün yeni bir başlık altında vuku bulan çalışmalar “kalıcı bir sanat yapıtı yaratmaktan çok, renkli, kısa ömürlü, izleyicisini etkileyen ürünler ortaya koymuşlardır”. (Honneth, 1986: 21). Üretim noktasında herhangi bir estetik veya biçimsel kaygı gütmeyen bu pratikler aslında sanatın bir sınırı var mıdır? Sorusunu tartışmaya açabilmektedir. Dahası bu sanatsal üretimler, teknolojinin gelişimi ile birlikte biçimsel anlamda da değişmiş, özellikle 2000’li yıllardan sonra dijital teknoloji temeline yaslanan çalışmaların yoğunluk kazanmaya başladığı gözlenmiştir.

Bu çalışmada güncel sanatta alternatif arayışlar içerisinde olan sanatçıların pratiklerinden örnekler ele alınmıştır. Ele alınan sanatçı örnekleri konunun anlaşılması ve çok katmanlı yapıtların değişik öznelerce alınılmasını bir anlamda kolaylaştıracağı ve bunların güncel sanatı anlamak adına ufuk açıcı olduğu düşünülmektedir. Ancak bu yeni oluşumların hızla artarak boyut değiştirmesi nedeniyle onları belirli terminolojiler altında ele almak kuşkusuz mümkün değildir.

2. GÜNCEL SANAT TA YENİ OLUŞUMLAR

1980’li yıllarla birlikte küreselleşme başlığı altında farklı etnisite, cinsiyet ve kimlikler üzerinden gelişen toplumsal hareketler, içerisinde yaşadığımız evrenin yeni düzenini oluşturur. Bu düzenle eş zamanlı ilerleyen güncel sanatı sözcük anlamıyla veya bir bilim dalı gibi tanımlamak şuan içerisinde bulunduğumuz sanat ortamı için imkansızdır. Çünkü tam olarak bir zemine oturmamış ve kurallarla sabit olmayan akışkan bir konuma sahiptir. Bunun sebebi modern dönemlerdeki gibi estetik, biçimsel, güzel diye geleneksel bir kategoriye sığdırabileceğimiz çalışmaların olmamasıdır.

İçinde bulunduğumuz dönemde daha çok düşüncenin ve kavramın sanatçıyı beslediği bir atmosferin çıktısı olan eserler görülmektedir. Aynı zamanda Modern sanat anlayışının vazgeçilmez özelliklerinden biri olan seçkin ve yüksek sanat algısını tehdit eden yeni sanat hareketleri yalnızca sanat yapıtı üzerinde üretim ve uygulama pratikleri bağlamında yenilikler getirmemiş hem eserin sergileme olanaklarını ters yüz etmiş hem de izleyici ekseninde sanat eserini müze ve galeri dışına taşıyarak pasif konumda olan izleyiciyi sanatın içerisine dahil etmiştir. (Alp, 2015, s.81). Bu bağlamda modern sanat anlayışında sanat eserine atfedilen yücelik makamı sorgulanmış, eserin biçimselliğinden daha çok kavramsal alt boyutu irdelenmiştir. Bunun yanında toplumla uyumlu çabuk tüketilen ve hızla unutulmuş, post neo karakterli hatta daha ileriye gidersek somut bir varlığı bile olmayan yeni bir kulvara girmiştir. Elbette bu durum bir takım sosyo-kültürel değişimlerin sonucudur.

Bu oluşumların sonucunda günümüz sanat ortamına bakıldığında şuan dünyada ortalama 20.000 profesyonel galeri, 22.000 sanat müzesi, 1500 müzayede evi var (Saehrendt, 2012: 19). Yüzbinlerce sanatçı resim yapıyor heykel üretiyor, performans düzenliyor. Yani kendini ifade etmek için yepyeni olasılıkları bir araya getiren insanların sayısı inanılmaz boyutlarda. Modernizmin eski klasik ölçütlerinin tedavülden kalkması ile birlikte sanat izleyicisi bu kaotik sanat ortamında neyin sanat eseri neyin sanat eseri olmadığı ayrımını yapamıyor. Ortaya çıkan deneysel çalışmalar, sanatı estetik ekseninde değerlendirmenin ne kadar naif bir tutum olduğunda bizlere gösteriyor. Böylesi bir sanat ortamında hem çok yeni olmayadan hemde çok yeni, dönemin geliştirdiği teknoloji, medya ve internet gibi yeni medyumlar güncel sanatın hareket sahasına girmeye başlamıştır.

Teknolojinin kullanımı güncel sanat üretiminin sadece bir aracı değil aynı zamanda ifade pratiği halinede gelmiştir. Dijital teknolojilerin merkezinde bulunan bilgisayar, günümüzde sanat ve sanat yapıtını üretme biçimlerinde değişikliklere neden olmuştur ve yeni anlatım biçimleri oluşurken, alanın sınırlarını genişletmiştir. Sınırları genişleyen yeni sanat ortamında sanatçı, kural ve kalıplara bağımlı olduğu dönemlerden kurlsız bir döneme geçmiştir. “Gittikçe zorlaşmaya başlayan izleyicinin ilgisini eser üzerinde tutmak, yeni bir düşünce tarzı ya da imge yaratmak eylemi, değişen sosyo-kültürel ve ekonomik durum ve patlak veren krizler neticesinde sanatçıları özellikle alımlayıcıda şok etkisi oluşturmaya, sarsmaya yönelik eserler üretme arayışına dönüşmüştür” (Doğan, 2017: 2).

Görsel1. Jeff Koons, *Yavru Köpek*, Guggenheim Müzesi, Bilbao.

Klasik anlamda anıtsal heykelin güncel sanatta bir yorumu olan Jeff Koons'un, *Yavru Köpek* Heykeli dikkat çekici yapıtlardan biridir. 1992'de Documenta için yaptığı heykel Bilbao şehrinde bulunan Guggenheim Müzesi'nin önüne yerleştirmiştir. Koons, Frank Gehry tarafından yapılmış Guggenheim Müzesi'nin önüne, müzenin heykelsi mimari yapısıyla uyuşmayan devasa çiçeklerle kaplı bir köpek heykelini yerleştirmiştir. Ancak yapıt sanki müzenin peyzaj düzenlemesine hizmet eden yan bir görevi üstlenmek ister gibidir. Çünkü yavru köpek heykeli müze bahçelerine eserlerini yerleşiren Henry Moore, Alexander Calder gibi modern sanatçıların heykelleri gibi klasik anlamda anıtsal bir duruş sergilememektedir. Aynı zamanda periyodik sulama ve budamalarla ancak korunabilen çalışma olsa olsa peyzajın

hoş ve sevimli bir düzenlemesinden öteye gitmez. Bu durum, güncel sanatın oluşumlarının hızla üretilen ve tüketilen manifestosunda tam da sanatçının vermek istediği sanatın ana teması konumundadır.

Görsel 2 Mail Art örneği

Güncel sanat pratikleri içerisinde yeni oluşumlardan biride Posta Sanatıdır. Bilinçli bir şekilde el ve yer değiştiren, hayatın içinden ve hayattan kesitler sunan, çoğu zaman bir tema bazende serbest bir konu üzerinden tasarımların sağlandığı mektup postalarıdır. “Posta Sanatı, görsel sanat eserlerinin posta yoluyla başka bir yere, başka insanlara ulaştırma düşüncesini içeren kültürel bir akımdır” (Kuruçay, 2019: 24). Bu akım mektup geleneğinden dönüşerek günümüzde posta sanatı, mail art, correspondence art, arte postale gibi adlar ile anılan bu sanatsal faaliyet, yüzyıllardır süregelen mektuplaşma eyleminin yaratıcı bir dalıdır” (Genç, 2019: 150-161). Bu pratikle ortaya çıkan çalışmaların kamuya yansıtılması mümkün olmaktadır.

Günümüzde teknolojinin güncel pratiklerin içerisinde hızla enjekte olması ile dijital heykeller üreten sanatçıların galerilerde ve müzelerde kendilerine sıklıkla yer edindiği görülmektedir. Bu pratikle işler üreten sanatçılar CAD teknolojilerini sıklıkla kullanmaktadırlar. Otocad, 3Ds Max, Alias Maya, Mudbox gibi yazılımlarda çizim ve modelleme türüyle ürettikleri tasarımlardan istenilen malzemeye çıktı alabilen “otoinşa” gibi teknolojileri bir pratik olarak kullanılmaktadır. Yazılı metinlerse ya da video kayıtlarıyla yapılan kolajlardan kurgulanan görüntülere kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Dokunmanın yasak olduğu eserlere dokunabiliyormuş hissi vermek için bu alanda çalışan sanatçılar çalışmalarını sürdürmektedir. Projeksiyon bu pratikte en önemli ifade aracıdır. Dolayısıyla burada Sanatsal yaratımın üstün bir yetenekle değil, bilgisayar programlarıyla teknik bilgi ve beceri ile elde edilebilen ve ucuzca çoğaltılabilen bir yöntemin olması geleneksel anlayışı derinden sarsmıştır.

Görsel 3. Ansen Atilla, *Plan-E*.

Günümüzde üretilen çalışmaların artık geçmişteki çalışmalarla ne felsefi nede biçimsel bir bağı yoktur. Farklı konuların ve malzemelerin özgürce kullanıldığı bir dönemde yaşıyoruz. Her alanı yeni bir sanat pratiği yaratma adına kullanan günümüz sanatçısı sanatı bilimle buluşturan ve adına Bio Art denilen çok farklı bir kanal açmıştır. Bu pratik, insanlar, canlı varlıklar veya canlı dokular üzerindeki yaşam süreçlerini araştırmak için ilgili kavramlardan yola çıkan bir ifade tarzıdır. Bio Art, sanatçıları mikroskopi, genetik mühendisliği, doku kültürü, klonlama gibi teknolojileri laboratuvar ortamı veya sanatçı stüdyolarında üretirler. Bilimsel süreçler ve biyoteknolojiyle yaratılan canlı materyallerin kullanıldığı eserlerde etik sorunlar tartışmalara yol açabilmektedir.

Güncel pratikleri uygulama konusunda oldukça üretken olan ve klasik anlamdaki heykelin alternatif formunu üreten Amerikalı Rus sanatçı Alexander Kosolapov reçine heykelleriyle tanınır. Sanatçı Amerikan tüketimciliğinin sembollerini Sovyetler Birliği ve Rus Ortodoks Kilisesini bürokratik ve devlet propagandasını klişeler, mitler ve manipülasyon ile yakınlaştıran reçine heykeller ve resimler üretmektedir. Reçine heykellerini anıtsal bir heykel yerine sıradan imgeleri kullandığı bir anlatı yöntemiyle ifade etmiştir. İkonik figürleri, Batı dünyasının sembolü haline gelen Mickey Mause gibi figürleri sıklıkla çalışmalarında kullanmıştır.

Görsel 4. Alexander Kosolapov, *Kahraman, Lider, Tanrı*, 2007, Reçine ve metal heykel.

Örneklerde ele alınan pratikler hala karşımızda beton, metal gibi elle tutulur metalar olarak görülüp izlenilebilse de teknolojinin gelişimi ile birlikte, özellikle 2000’li yıllardan sonra dijital

teknoloji temeline yaslanan eserlerin yoğunluk kazanmaya başladığı gözlenmiştir. Bilgisayar teknolojisinin hem ilerlemesi hem de yaygınlaşması ile birlikte geleneksel anlamda heykel, resim, endüstri tasarımından başka müzik, kareografi ve “somut” şiir alanlarındada dijital teknolojiler altında kullanılmaya başlanmıştır. Çok sayıda dijital tasarım multidisipliner bir anlayışla büyük bir hızla ilerlemiş ve galerilerde sanat izleyicinin karşısına çıkarılmıştır. Bu yeni oluşumlardan Sanatçı Erwin Redl’in bir ifade pratiği olarak kullanmış olduğu LED’ ışıkları Görsel 5’de görülmektedir. Sanatçının çalışmaları tesisat, video, grafik, computer art ve elektronik müzik içermektedir.

Görsel 5. Erwin Redl, *Highlike*

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada sanatın yeni medyumlarıyla ilgili yeni bir şeyler söylemekten çok yeni oluşumların dökümü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hızla artan sanatsal pratiklerin her birinin Türkçede terminolojik birer karşılıkları yoktur. Dahası çok katmanlı işleri belirli sınıflara sığdırmak naif bir çaba olacağından bu oluşumları bir akım, bir -izm eki altında kategorileştirmekten daha çok bunların kişilere bağlı ilerlediği söylenilebilir. Bu oluşumların geçmişe nazaran etkileşimli bir yapıya sahip olması nedeniyle, çok boyutlu ve çoklu okumaları gerektiren bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde geleneksel anlamda grafik, seramik, heykel, fotoğraf gibi pratikler multidisipliner bir yaklaşım temelinde üretilmeye devam etsede teknolojinin gelişimi ile birlikte, dijital teknoloji temeline yaslanan çalışmaların yoğunluk kazanmaya başladığı gözlenmiştir. Bu boyuta dijital sanat diyebileceğimiz taranmış resimler, sesler, metinler karmaşık matematiksel fonksiyonlar aracılığıyla kurgulanan görüntülerde geniş bir olanaklar kümesinin varlığından söz etmek mümkündür. Aynı zamanda popüleritesi giderek artan Dijital sanat altında üretimi devam eden ve bu çalışmanın listesi günümüzde son halini alamamıştır. Çünkü bu pratikler hızla yeni yeni başlıklar altında üretilmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Alp, K. Ö. (2015). “Postmodern Paradigmaların Sanat Eğitiminde Yeni Dönüşümleri” (New Transformation of Postmodern Paradigms in Art Education). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Ankara University Journal of Social Sciences), 6 (2).

Doğan, H. (2017). “Çağdaş Bir Eğilim Olarak Abject Art (İğrenç Sanat)”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 46, s.2

Genç, S. (2019). “Temel Tasarım Dersinde Posta Sanatı Uygulamaları” Mustafa Hilmi Bulut (Ed.), Eğitim bilimleri alanında araştırma ve değerlendirmeler (s.150-161). Ankara: Gece Akademi.

Honneth, A. (1986). “Work and Instrumental Action: On the Normative Basis of Critical Theory”, Trans. by Mitchell G. Ash, Thesis Eleven, 5-6.

Kuruçay, B. (2019). “Plastik Sanatlarda Pulun Evsizlik Olgusu (Yüksek Lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No.564471)

Saehrendt, C. (2012). “Bunu Bende Yaparım”, Ayrıntı Yayınları, 19.

100 YILIN ÇAĞDAŞ KADIN SANATÇILARI HALE ASAF VE SELMA GÜRBÜZ

Yüksek Lisans Öğrencisi Melike KOÇ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
melikekoc5858@gmail.com - 0009-0001-2819-6979

Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
sk1979resim@gmail.com – 0000-0002-3286-5063

ÖZET

Sanat bireyin yaratıcılığını, hayal gücünü anlatır ve aktarır. Yapılan çalışmalar gösterir ki bütün toplumlarda sanat kişiye özgünlük ve farkındalık katar. Sanatın kendi içinde barındırdığı bu güç başkalaşım, farklı yaklaşımlar kazandırır. Ama en önemlisi farkındalık oluşturur. Bu bağlamda özellikle kadının farkındalık kazanımında ve özgürleşmesinde sanat büyük önem taşır. Bu duruma çağdaş sanat ve sanatçı kapsamında Hale Asaf ve Selma Gürbüz en önemli iki örnek olarak gösterilebilir.

Cumhuriyetin 100.yılı içerisinde Hale Asaf 20.yüzyıl, Selma Gürbüz ise 21.yüzyıla yani denk gelir. Aralarında 100 yıl olmasına ve çalışmalarında farklı teknikler kullanmış olmalarına karşın ilklerin sanatçıları var oldukları zaman ve bıraktıkları onları bir araya getirir.

Anahtar Kelimeler : Sanat, Hale Asaf, Selma Gürbüz

1. GİRİŞ

Sanat, insanlık tarihinin her döneminde var olan bir olgudur. Bireyin yaratıcılığını, hayal gücünü anlatır ve aktarır. Yapılan çalışmalar gösterir ki bütün toplumlarda sanat kişiye özgünlük ve farkındalık katar. Sanatın kendi içine barındırdığı bu güç farklı yaklaşımlar kazandırır. Ama en önemlisi farkındalık oluşturur. Bu bağlamda özellikle kadının farkındalık kazanımında ve özgürleşmesinde sanat büyük önem taşır.

Kadınlar yüzyıllar boyunca gerek yeni sanat ifade biçimlerinin öncüleri, sanatın destekçileri, koleksiyoncuları ve ilham kaynağı olarak gerek sanat tarihçileri ve eleştirmenleri olarak önemli katkılarıyla sanat faaliyetlerinin içinde olmuşlardır. Kasımlar her zaman sanatın ayrılmaz bir parçası olmuşlar ve olmaya da devam ediyorlar; ancak pek çok kadın sanatçı her açıdan sanat dünyasıyla yakın ilişkide olmasına rağmen sanat tarihinin geleneksel anlatısında dışlanmışlardır. Cinsiyetçi ön yargılar nedeniyle eğitim almakta sorun yaşamaktan tutun da

eserlerini satma ve kabul görmeye kadar pek çok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. (Gajewski,C.) Yaşanılan çağın getirmiş olduğu düşünce yapısına rağmen. Cumhuriyetin 100.yılı içerisinde Hale Asaf 20.yüzyıla, Selma Gürbüz ise 21.yüzyıla denk gelir. Aralarında 100 yıl olmasına ve çalışmalarında farklı teknikler kullanmış olmaları var oldukları zaman ve bıraktıkları, onları bir araya getirir.

2. 100 YILIN ÇAĞDAŞ KADIN SANATÇILARI HALE ASAF VE SELMA GÜRBÜZ

2.1. Hale Asaf ve Selma Gürbüz İki Sanatçının Ortak Paydaları

Hale Asaf, hayatı ve eserleri ile çağdaş Türk resim sanatının en ilgi çekici simalarından biridir. Otuz üç yaşında Paris’te yaşama veda eden sanatçımızın kısa yaşamı çok trajiktir. 1905 İstanbul doğumlu sanatçımız bebeklik çağında köpeklerden geçen bir hastalık nedeniyle ömrü boyunca bu hastalıkla mücadele etti. Yaşamının büyük bir bölümünü yurtdışında resim eğitimi alarak geçiren sanatçı, Cumhuriyet döneminin ilk sanatçı topluluğu olan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’nin tek kurucu kadın üyesidir. En büyük sergisini açmasına birkaç gün kala, genç yaşta ölen Hale Asaf’ın eserlerinin büyük çoğunluğu yurtdışında kalmıştır. (Sevindik, Ö., 2003)

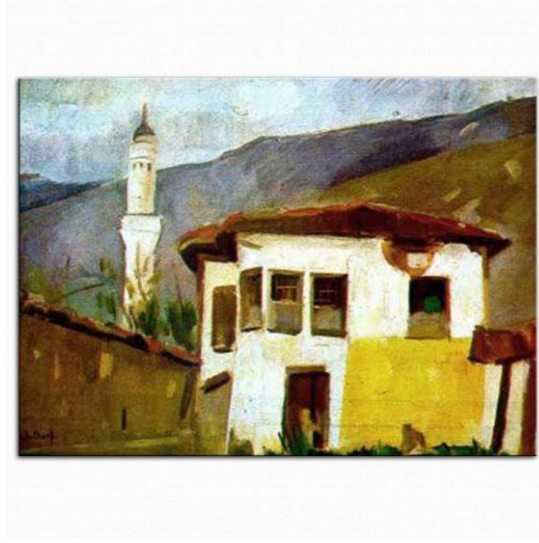

Görsel 1. Otoportre,

(<https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>, 2

Nisan 2024 tarihinde ulaşıldı).

Ölüm nedeni bile tartışmalı olan sanatçımızın bugün ulaşabildiğimiz az sayıdaki eserlerinin çoğu özel koleksiyonlardadır. Sanatçı çalışmalarında portre ve Bursa'yı konu alan manzaraları ile tanınmakta.

Görsel 2. Bursa Manzarası,

[\(https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/](https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/),

2 Nisan 2024 tarihinde ulaşıldı).

Görsel 3. Otoportre,

[\(https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/](https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/), 2 Nisan 2024 tarihinde ulaşıldı).

Selma Gürbüz, çağdaş resim alanında Türkiye'nin önde gelen isimlerindedir. 1960 İstanbul doğumlu sanatçı yurtdışında sanat öğrenimi almış resim, heykel, dokuma, gravür gibi çeşitli biçimlerde de eserler vermiş. Büyük galeri ve koleksiyonlarda eserleri bulunmakta. Yaşamını devam ettirirken kanser tedavisi gördüğü dönemde COVID-19'a yakalanan sanatçı 22 Nisan 2021 tarihinde İstanbul'da 61 yaşında yaşamını yitirdi. (Vikipedi,2024)

Resimlerinde çoğunlukla doğayı, hayvanları ve yaratıkları kullanan sanatçı 'Okuduğum mitlerin, masalların, hayal gücümün ve yaşadıklarımın etkisiyle doğaya farklı gözlerle bakma ihtiyacı hissediyorum. Bu mahluklar da bilinçaltımda hep vardı. Son zamanlarda daha çok ortaya çıktılar belki de. Bunlar biraz daha hayalet figürleri gibi. Doğanın içinde hayaletler gibi bu yaratıklar. Onları doğadaki canlılardan ayrı tutmuyorum. Doğanın bir parçası gibiler' yorumunu yapmıştır. (Vikipedi,2024)

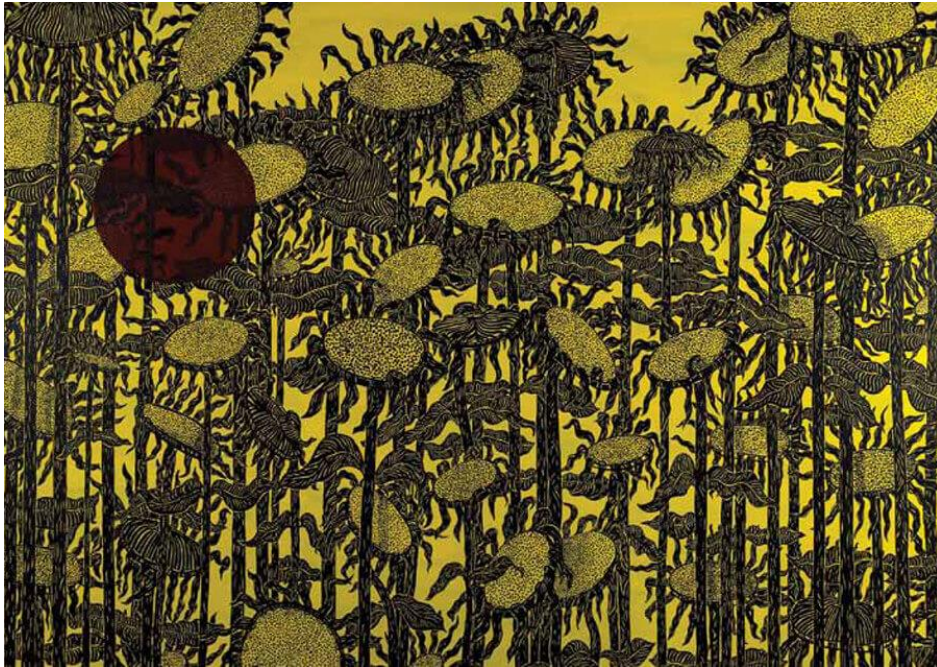
Görsel 4. Selma Gürbüz, Kırmızı Dolunay Dans, 270 x 190 cm,

(<http://www.krakartgallery.com/selmagurbuz/>, 6 Nisan 2024 tarihinde ulaşıldı).

Görsel 5. Selma Gürbüz,

(<https://felgu.wordpress.com/2022/03/06/bir-sey-hakkinda-uc-sey-selma-gurbuz/>, 6 Nisan 2024 tarihinde ulaşıldı).

Görsel 6. Selma Gürbüz, Gündöndüler, Tuval üzerine yağlıboya, 2010

(<https://sanatokur.com/solo-botter-selma-gurbuz-sergisi-casa-botterde/>, 6 Nisan 2024 tarihinde ulaşıldı).

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Hale Asaf ve Selma Gürbüz cumhuriyetin 100 yıl içerisinde yaşamış. Geçirdikleri sağlık sorunları, aldıkları sanat eğitimleri ve çalışmalarında doğayı konu almaları bakımından iki güçlü kadın sanatçının birbirlerine benzeyen yaşamları onları bir araya getirmekte. Kadınlar yüzyıllar boyunca sanatı bağımsızlaştırmak ve her sınıftan kadını sanata dahil etmek için mücadele ederler. 19.yy.dan beri kadınlar tarafından verilen mücadelenin faydalarını ancak 20.yy.da yaşayan kadın sanatçılar görmüşlerdir. Artık kadın ve erkek sanatçı arasında yaratım açısından bir fark olmadığı fikri savunulmaya başlamıştır. Modernizm ile birlikte ortaya çıkan avangart anlayış yeni sanat oluşumlarla birlikte, kadınların da sanat eğitimi almalarını sağlamıştır. (Aydoğan Çetiner S.)

Sanat, farklı düşüncelerin çarpıştığı bir arenadır; farkındalık oluşturur. Sanat, toplumsal ve kültürel değişimi, gelişimi hızlandırır. Sanatçı yenilikçi düşünceleri kitlelere ulaştıran bir öncüdür. Sanat, mesaj aktarma sembolüdür ve çoğu süreçte politiktir. Kadın dahil olduğu sanatsal alanı, politik ve estetik olarak değiştirerek yaşamın her alanında var olabilir. O nedenle kadının sanat alanında ortaya koyduklarıyla söz sahibi olması, toplum yapısı oluşturulurken kadın kimliğini kendi istediği şekilde biçimlendirmesi hayati önem taşır. Kadın sanatçı olarak var olabilmek, ancak kadın kimliğini özgür kılabilmeyle mümkün görünüyor. Bu nedenle, kadının sorumluluk almak, kadınlarla dayanışmada kalmak, kararlı ve çabalı olmakla, bu zorlu mücadeleler sonucu elde edilmekte. (Aydoğan Çetiner S.)

Kadın ve sanat; ikisi bir araya gelince müthiş bir heyecan, birikim, uyum ve özgür bir etki ortaya çıkar. Çünkü kadın eli değen eserlerin; yaratıcı, duygulu, sevgi dolu, incelikli, kucaklayıcı, zarif ve hafif olduğuna inanan biri olarak...

Kadın ve sanat birbirine çok yakışıyor ! Düşüncelerimizi sadece dile hapsetmeyip sanatla özgür kılabilme dileğimle... Direşken, yaratıcı olarak daima Sanatla kalın!

Burada sizlere cumhuriyetimizin 100. Yılına özel olarak 29 Ekim 2023 tarihinde açmış olduğum ilk kişisel sergim olan ‘ Atatürk’ün İzinde – Cumhuriyetin Işığında Sanat’ sergimin, sanatın her alanından ilkleri getiren önemli sanatçımızın portrelerini kendi tarzımda yağlıboya çalışmaları olarak yansıttım ve bu çalışmalar arasında Hale Asaf ve Selma Gürbüz’de yer almakta.

SANAT VE CUMHURİYETLE KALIN...

Melike Koç, T.Ü.Y.B, 70X50 cm, 2023

Melike Koç, T.Ü.Y.B, 70x50 cm, 2023

KAYNAKÇA

Sevindik, Ö. Hale Asaf Hayatı ve Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2003

<https://www.proquest.com/openview/5a020a579ab4b6acf440990da1790033/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y/>

(Erişim tarihi 02.04.2024)

Vikipedi, özgür ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Selma_G%C3%BCrb%C3%BCz/

(Erişim tarihi 06.04.2024)

Gajewski, C. Düşünbil portal, <https://dusunbil.com/sanatta-kadinlarin-kisa-tarihi/>

(Erişim tarihi 06.04.2024)

Aydoğan Çetiner, S. <https://www.bidunyatiyatro.org/kadin-ve-sanat/>

(Erişim tarihi 06.04.2024)

Görsel 1: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>

(Erişim tarihi 02.04.2024)

Görsel 2: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>

(Erişim tarihi 02.04.2024)

Görsel 3: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>

(Erişim tarihi 20.04.2024)

Görsel 4: <http://www.krankartgallery.com/selmagurbuz/>

(Erişim tarihi 06.04.2024)

Görsel 5: <https://felgu.wordpress.com/2022/03/06/bir-sey-hakkinda-uc-sey-selma-gurbuz/>

(Erişim tarihi 06.04.2024)

Görsel 6: <https://sanatokur.com/solo-botter-selma-gurbuz-sergisi-casa-botterde/>

(Erişim tarihi 06.04.2024)

CUMHURİYET İLE EVRENSELLEŞEN BİR SANATÇI VE EĞİTİMCİ MÜRŞİDE İÇMELİ

Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
sk1979resim@gmail.com-0000-0002-3286-5063

ÖZET

Sanat kavramının birçok tanımına yazında rastlanır. Yapılan yayınlarda, çalışmalarda farklı şekilde de açıklamaları yer alır. İnsanlığın ilkel zamanlarının başlangıcından isimlendirilmeye sayfalarca yazılıp aktarılmaya çalışılan bu kavram temelinden yaratıcılığı ve var olma süreci aktarır. Aslında temel olan bu kavramın ne olduğu değil toplumsal çerçevede nasıl şekil aldığı, benimsendiği ve bireye/topluma ne kattığı sürecinde oluşur. Bu oluşumla birlikte yaratıcı sürece ve var olmanın gerçekleşme sürecine bakılması gerekir. Sanatçı var olma ve gerçekleşme sürecinin öz yapısını oluşturur. Sanatçı kendi olabilme ve kendi olurken de evrenleşmeyi gerektirir. Sanatçı ve eğitimci Mürşide İçmeli bütün zorluklara karşın Cumhuriyet ile kendi olabilirken, bireyleşirken evrenleşmeyi de yakalar.

Cumhuriyet ile birey olma özellikle kadın olarak birey olma önem kazanır. Sanatın ve Cumhuriyetin birey olabilme katkısı ile sanatçı ve eğitimci kimliği ile Mürşide İçmeli evrenleşir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Cumhuriyet, Mürşide İçmeli.

ANALYZING THE IMPACT OF CLASS ATTENDANCE ON PERFORMANCE: A STUDY OF INDUSTRIAL ENGINEERING STUDENTS TAKING STATISTICS AT THE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Tshaudi A. Motsima

Madhesh Agriculture University- Nepal

Abstract:

Class attendance is key at all levels of education. At tertiary level many students develop a tendency of not attending all classes without being aware of the repercussions of not attending all classes. It is important for all students to attend all classes as they can receive first-hand information and they can benefit more. The student who attends classes is likely to perform better academically than the student who does not. The aim of this paper is to assess the relationship between class attendance and academic performance of industrial engineering students. The data for this study were collected through the attendance register of students and the other data were accessed from the Integrated Tertiary Software and the Higher Education Data Analyzer Portal. Data analysis was conducted on a sample of 93 students. The results revealed that students with medium predicate scores (OR = 3.8; $p = 0.027$) and students with low predicate scores (OR = 21.4, $p < 0.001$) were significantly likely to attend less than 80% of the classes as compared to students with high predicate scores. Students with examination performance of less than 50% were likely to attend less than 80% of classes than students with examination performance of 50% and above, but the differences were not statistically significant (OR = 1.3; $p = 0.750$).

Keywords: Class attendance, examination performance, final outcome, logistic regression.

ENHANCING CIVIL ENGINEERING EDUCATION THROUGH FLIPPED LEARNING IN LABORATORY SETTINGS

Salvador Kant García-, Gerardo García, Shashi Rodríguez

AMA Computer College-Pangasinan- Philippines

Abstract:

This work shows the methodology of application and the effectiveness of the *Flipped Learning* technique for Civil Engineering laboratory classes. It was experimented by some of the professors of the Department of Civil Engineering at Tecnológico de Monterrey while teaching their laboratory classes. A total of 28 videos were created. The videos primarily demonstrate instructions of the experimental practices other than the usage of tools and materials. The technique allowed the students to prepare for their classes in advance. A survey was conducted on the participating professors and students (semester of August-December 2019) to quantify the effectiveness of the *Flipped Learning* technique. The students reported it as an excellent way of improving their learning aptitude, including self-learning whereas, the professors felt it as an efficient technique for optimizing their class session, which also provided an extra slot for class-interaction. A comparison of grades was analyzed between the students of the traditional classes and with *Flipped Learning*. It did not distinguish the benefits of *Flipped Learning*. However, the positive responses from the students and the professors provide an impetus for continuing and promoting the *Flipped Learning* technique in future classes.

Keywords: Flipped learning, laboratory classes, educational innovation, civil engineering, higher education, competences.

EMPOWERING AUTONOMOUS AGENTS: A CONSTRUCTIVIST APPROACH TO BOTTOM-UP SEQUENTIAL LEARNING

Olivier L. Hassas , Salima Georgeon

University of Ruhuna Matara- Sri Lanka

Abstract:

During the initial phase of cognitive development, infants exhibit amazing abilities to generate novel behaviors in unfamiliar situations, and explore actively to learn the best while lacking extrinsic rewards from the environment. These abilities set them apart from even the most advanced autonomous robots. This work seeks to contribute to understand and replicate some of these abilities. We propose the Bottom-up hiErarchical sequential Learning algorithm with Constructivist pAradigm (BEL-CA) to design agents capable of learning autonomously and continuously through interactions. The algorithm implements no assumption about the semantics of input and output data. It does not rely upon a model of the world given a priori in the form of a set of states and transitions as well. Besides, we propose a toolkit to analyze the learning process at run time called GAIT (Generating and Analyzing Interaction Traces). We use GAIT to report and explain the detailed learning process and the structured behaviors that the agent has learned on each decision making. We report an experiment in which the agent learned to successfully interact with its environment and to avoid unfavorable interactions using regularities discovered through interaction.

Keywords: Cognitive development, constructivist learning, hierarchical sequential learning, self-adaptation.

ASSESSING THE ECONOMIC VALUE OF HUMANITIES AND EDUCATION PROGRAMS IN PUBLIC UNIVERSITIES: A STUDY IN OSUN STATE, NIGERIA

Gambo Adegboye

National Taiwan University - Taiwan

Abstract:

This study estimates the private cost of Humanities and Education programs in public universities in Osun state, Nigeria, as well as the private monetary returns to Humanities and Education programs in public universities in the state. It also estimates the private rates of return to Humanities and Education programmes in public universities in Osun state; with the view of providing information on the relative profitability of investments in Humanities and Education programs in public universities in Osun state. The study adopted a descriptive survey research design. The population for the study consisted of all Humanities and Education students from public universities in Osun State and all Humanities and Education graduates who are workers in Osun state establishments. The sample was made up of 600 students and 120 workers. The students were selected through simple random sampling technique from the two public universities in the state while the workers were purposively selected from Osun state establishments. These workers were graduates of Humanities and Education programs. The selected programs included Bachelor of Arts (B.A.) in English, Bachelor of Education (B.Ed.) in English, B.A. in Religious Studies, B.Ed. in Religious Studies, B.A. in Yoruba and B.Ed. in Yoruba. Two research instruments were used, namely: Private Costs of University Education Questionnaire (PCUEQ) and Age Education Earnings of Workers Questionnaire (AEEWQ). The data were analyzed using compounding and discount cash flow techniques. The results showed that the private costs of Humanities and Education programs in public universities in Osun state were N855,935.59 and N694,269.34 respectively. The private monetary returns to Humanities and Education programs in public universities in the State were N9,052,859.28 and N9,052,859.28, respectively. The private rates of return to Humanities and Education programmes in public universities in Osun state were 27.36% and 34.40% respectively. The study concluded that it was more profitable to invest in Education programs than in Humanities programs at public universities in Osun state, Nigeria.

Keywords: Rates of return, private cost, investment, education.

MODELING EXPONENTIAL GROWTH ACTIVITY THROUGH TECHNOLOGY: RESEARCH WITH BACHELOR OF BUSINESS ADMINISTRATION STUDENTS

Vargas Montero Alejo, V. Moguel

Samarkand State Medical Institute- Uzbekistan

Abstract:

Understanding the concept of function has been important in mathematics education for many years. In this study, the models built by a group of five business administration and accounting undergraduate students when carrying out a population growth activity are analyzed. The theoretical framework is the Models and Modeling Perspective. The results show how the students included tables, graphics, and algebraic representations in their models. Using technology was useful to interpret, describe, and predict the situation. The first model, the students built to describe the situation, was linear. After that, they modified and refined their ways of thinking; finally, they created exponential growth. Modeling the activity was useful to deep on mathematical concepts such as covariation, rate of change, and exponential function also to differentiate between linear and exponential growth.

Keywords: Covariation reasoning, exponential function, modeling, representations.

INTERCULTURAL APPROACH TO SECOND LANGUAGE DEVELOPMENT: A PILOT PROGRAM FOR HIGHER EDUCATION STUDENTS AT AN ESCUELA NORMAL IN ATEQUIZA, MEXICO

Paulina Sánchez Nájera, R. Jacob Navarro Núñez

University of Sannio Università del Sannio di Benevento- Italy

Abstract:

The importance of developing multi-language abilities in our global society is noteworthy. However, the necessity, interest, and consciousness of the significance that the development of another language represents, apart from the mother tongue, is not always the same in all contexts as it is in multicultural communities, especially in rural higher education institutions immersed in small communities. Leading opportunities for digital interaction among learners from Mexico and abroad partners represents scaffolding towards, not only language skills development but also intercultural communicative competences (ICC). This study leads us to consider what should be the best approach to work while applying a program of ICC integrated into the practice of EFL. While analyzing the roots of the language, it is possible to obtain the main objective of learning another language, to communicate with a functional purpose, as well as attaching social practices to the learning process, giving a result of functionality and significance to the target language. Hence, the collateral impact that collaborative learning leads to, aims to contribute to a better global understanding as well as a means of self and other cultural awareness through intercultural communication. While communicating through the target language by online collaboration among students in platforms of long-distance communication, language is used as a tool of interaction to broaden students' perspectives reaching a substantial improvement with the help of their differences. This process should consider the application of the target language in the inquiry of sociocultural information, expecting the learners to integrate communicative skills to handle cultural differentiation at the same time they apply the knowledge of their target language in a real scenario of communication, despite being through virtual resources.

Keywords: Collaborative learning, English as a Foreign language, intercultural communication, intercultural communicative competences, virtual partnership.

CRAFTING A FRAMEWORK FOR ITERATIVE SELF-CORRECTING EXERCISES IN EDITORIAL ENVIRONMENTS

H. Duron, Ruggieri Revuz, Tijus Sandie

University of Ioannina- Greece

Abstract:

In order to design a cooperative e-learning platform, we observed teams of Teacher [T], Computer Scientist [CS] and exerciser's programmer-designer [ED] cooperating for the conception of a self-correcting exercise, but without the use of such a device in order to catch the kind of interactions a useful platform might provide. To do so, we first run a task analysis on how T, CS and ED should be cooperating in order to achieve, at best, the task of creating and implementing self-directed, self-paced, repeatable self-correcting exercises (RSE) in the context of open educational resources. The formalization of the whole process was based on the “objectives, activities and evaluations” theory of educational task analysis. Second, using the resulting frame as a “how-to-do it” guide, we run a series of three contrasted Hackathon of RSE-production to collect data about the cooperative process that could be later used to design the collaborative e-learning platform. Third, we used two complementary methods to collect, to code and to analyze the adequate survey data: the directional flow of interaction among T-CS-ED experts holding a functional role, and the Means-End Problem Solving analysis. Fourth, we listed the set of derived recommendations useful for the design of the exerciser as a cooperative e-learning platform. Final recommendations underline the necessity of building (i) an ecosystem that allows to sustain teams of T-CS-ED experts, (ii) a data safety platform although offering accessibility and open discussion about the production of exercises with their resources and (iii) a good architecture allowing the inheritance of parts of the coding of any exercise already in the data base as well as fast implementation of new kinds of exercises along with their associated learning activities.

Keywords: Distance open educational resources, pedagogical alignment, self-correcting exercises, teacher’s involvement, team roles.

UNLOCKING REALISTIC SIMULATION METHODOLOGY IN BRAZIL'S EVOLVING MEDICAL EDUCATION CURRICULUM: POTENTIAL OPPORTUNITIES

Sauer Cleto

University of Pristina in Pristina- Kosovo

Abstract:

Introduction: Brazil's new national curriculum guidelines (NCG) for medical education were published in 2014, presenting active learning methodologies as a cornerstone. Simulation was initially applied for aviation pilots' training and is currently applied in health sciences. The high-fidelity simulator replicates human body anatomy in detail, also reproducing physiological functions and its use is increasing in medical schools. Realistic Simulation (RS) has pedagogical aspects that are aligned with Brazil's NCG teaching concepts. The main objective of this study is to carry on a narrative review on RS's aspects that are aligned with Brazil's new NCG teaching concepts. **Methodology:** A narrative review was conducted, with search in three databases (PubMed, Embase and BVS) of studies published between 2010 and 2020. **Results:** After systematized search, 49 studies were selected and divided into four thematic groups. RS is aligned with new Brazilian medical curriculum as it is an active learning methodology, providing greater patient safety, uniform teaching, and student's emotional skills enhancement. RS is based on reflective learning, a teaching concept developed for adult's education. **Conclusion:** RS is a methodology aligned with NCG teaching concepts and has potential to assist in the implementation of new Brazilian medical school's curriculum. It is an immersive and interactive methodology, which provides reflective learning in a safe environment for students and patients.

Keywords: Curriculum, high-fidelity simulator, medical education, realistic simulation.

THE COST OF LEARNING: EXPLORING THE IMPACT OF HIGHER EDUCATION COMMERCIALIZATION THROUGH A CASE STUDY ON EDUCATIONAL TRANSFORMATION

Joanna Lee , Faith Peksa Dillon-

Fiji National University- Fiji

Abstract:

Current developments in the Western economies have turned some universities into corporate institutions driven by practices of production and commodity. Academia is increasingly becoming integrated into national economies as a result of students paying fees and is consequently using business practices in student retention and engagement. With these changes, pedagogy status as a priority within the institution has been changing in light of these new demands. New strategies have blurred the boundaries that separate a student from a client. This led to a change of the dynamic, disrupting the traditional idea of the knowledge market, and emphasizing the corporate aspect of universities. In some cases, where students are seen primarily as a customer, the purpose of academia is no longer to educate but sell a commodity and retain fee-paying students. This paper considers opposing viewpoints on the commodification of higher education, reflecting on the reality of maintaining a pedagogic grounding in an increasingly commercialized sector. By analysing a case study of the Student Success Festival, an event that involved academic and marketing teams, the differences are considered between the respective visions of the pedagogic arm of the university and the corporate. This study argues that the initial concept of the event, based on the principles of gamification, independent learning, and cognitive criticality, was more clearly linked to a grounded pedagogic approach. However, when liaising with the marketing team in a crucial step in the creative process, it became apparent that these principles were not considered a priority in terms of their remit. While the study acknowledges in the power of pedagogy, the findings show that a pact of concord is necessary between different stakeholders in order for students to benefit fully from their learning experience. Nevertheless, while issues of power prevail and whenever power is unevenly distributed, reaching a consensus becomes increasingly challenging and further research should closely monitor the developments in pedagogy in the UK higher education.

Keywords: Economic pressure, commodification, pedagogy, gamification, public service , marketization.

ASSESSING KAHOOT: AN EXAMINATION OF ITS ROLE AND ECOSYSTEM AS AN EDUCATIONAL AID

Muhammad Yasir Panah , Babar Ebrahim

American University of the Middle East- Kuwait

Abstract:

Over the past 20 years, internet has seen continual advancement and with the advent of online technology, various types of web-based games have been developed. Games are frequently being used among different age groups from baby boomers to generation Z. Games are not only used for entertainment but also utilized as a learning approach transmitting education to a level that is more interesting and effective for students. One of the popular web-based education games is Kahoot with growing popularity and usage, which is being used in different fields of studies. However, little knowledge is available on university students' perception of Kahoot environment and application for learning subjects. Hence, the objective of the current study is to investigate students' perceptions of Kahoot application and environment as a learning tool. The study employed a survey approach by distributing Google Forms –created questionnaire, with high level of reliability index, to 62 students (11 males and 51 females). The findings show that students have positive attitudes towards Kahoot application and its environment for learning. Regarding Kahoot application, it was indicated that activities created using Kahoot are more interesting for students, Kahoot is useful for collaborative learning, and Kahoot enhances interest in learning lesson. In terms of Kahoot environment, it was found that using this application through mobile is easy for students, its design is simple and useful, Kahoot-created activities can easily be shared, and the application can easily be used on any platform. The findings of the study have implications for instructors, policymakers and curriculum developers.

Keywords: Application, environment, Kahoot, learning tool.

ANALYZING COURSE OUTCOMES FOR THE BACHELOR OF SCIENCE IN ELECTRICAL AND ELECTRONIC ENGINEERING PROGRAM: A FOCUS ON ELECTRICAL CIRCUITS

Sher Khan Azmiri Shermin

University of Pretoria- South Africa

Abstract:

At present, it is an imperative and stimulating task to grow the concepts and skills of undergraduate students in any course. Educators must build up students' higher-order complex and critical thinking abilities. But many of them find it difficult to assess and evaluate these abilities of students who undertake their courses during undergraduate studies. In this research work, a simple assessment and evaluation process for the electrical circuit course of the undergraduate Electrical and Electronic Engineering (EEE) program is reported using the Outcome-Based Education (OBE) approach. The methodology of the work, course contents design, course outcomes (COs) preparation and mapping it with program outcomes (POs), question setting following Bloom's taxonomy, assessment strategy of the students, CO and PO evaluation records, statistics, and charts have been reported for a student-cohort of electrical circuit course taken in Spring 2019 Semester at EEE Department of Southeast University (SEU). It is found that the benchmark fixed by the course instructor has been achieved by the students of that course through CO assessment and evaluation. Recommendations of the course teacher for further quality enhancement based on CO achievement are also presented.

Keywords: OBE, COs, POs, assessment and evaluation, electrical circuit course.

CONTINUOUS DISTANCE LEARNING AND SKILL ENHANCEMENT: A CASE STUDY EXAMINATION IN GREECE

Prof. Dr. Eleni Giouli

University of Monastir, Monastir-Tunis

Abstract:

Distance learning provides a flexible approach to education, enabling busy learners to complete their coursework at their own pace, on their own schedule, and from a convenient location. This flexibility combined with a series of other issues; make the benefits of lifelong distance learning numerous. The purpose of the paper is to investigate whether distance education can contribute to the improvement of adult skills in Greece, highlighting in this way the necessity of the lifelong distance learning. To investigate this goal, a questionnaire is constructed and analyzed based on responses from 3,016 attendees of lifelong distance learning programs in the e-learning of the National and Kapodistrian University of Athens in Greece. In order to do so, a series of relationships is examined including the effects of a) the gender, b) the previous educational level, c) the current employment status, and d) the method used in the distance learning program, on the development of new general, technical, administrative, social, cultural, entrepreneurial and green skills. The basic conclusions that emerge after using a binary logistic framework are that the following factors are critical in order to develop new skills: the gender, the education level and the educational method used in the lifelong distance learning program. The skills more significantly affected by those factors are the acquiring new skills in general, as well as acquiring general, language and cultural, entrepreneurial and green skills, while for technical and social skills only gender and educational method play a crucial role. Moreover, routine skills and social skills are not affected by the four factors included in the analysis.

Keywords: Adult skills, distance learning, education, lifelong learning.

UNCOVERING PATTERNS IN STUDENT FEEDBACK: IDENTIFYING STRATEGIES TO ENHANCE EMOTIONAL WELL-BEING IN LEARNING

Angelina Ranganathan, A. Tzacheva Jaishree ,

Avondale University- Australia

Abstract:

Interest in (STEM) Science Technology Engineering Mathematics education especially Computer Science education has seen a drastic increase across the country. This fuels effort towards recruiting and admitting a diverse population of students. Thus the changing conditions in terms of the student population, diversity and the expected teaching and learning outcomes give the platform for use of Innovative Teaching models and technologies. It is necessary that these methods adapted should also concentrate on raising quality of such innovations and have positive impact on student learning. Light-Weight Team is an Active Learning Pedagogy, which is considered to be low-stake activity and has very little or no direct impact on student grades. Emotion plays a major role in student's motivation to learning. In this work we use the student feedback data with emotion classification using surveys at a public research institution in the United States. We use Actionable Pattern Discovery method for this purpose. Actionable patterns are patterns that provide suggestions in the form of rules to help the user achieve better outcomes. The proposed method provides meaningful insight in terms of changes that can be incorporated in the Light-Weight team activities, resources utilized in the course. The results suggest how to enhance student emotions to a more positive state, in particular focuses on the emotions 'Trust' and 'Joy'.

Keywords: Actionable pattern discovery, education, emotion, data mining.

TEACHER PERSPECTIVES ON INCLUSIVE EDUCATION: A FOCUS ON HEARING IMPAIRMENT

PHD. Student Chalise Kiran

University of Mitrovica in Mitrovica- Kosovo

Abstract:

The prime idea of inclusive education is to mainstream every child in education. However, it will be challenging for implementation when there are policy and practice gaps. It will be even more challenging when children have disabilities. Generally, the focus will be on the policy gap, but the problem may not always be with policy. The proper practice could be a challenge in the countries like Nepal. In determining practice, the teachers' perceptions toward inclusive will play a vital role. Nepal has categorized disability in 7 types (physical, visual, hearing, vision/hearing, speech, mental, and multiple). Out of these, hearing impairment is the study realm. In the context of a limited number of researches on children with disabilities and rare researches on CWHI and their education in Nepal, this study is a pioneering effort in knowing basically the problems and challenges of CWHI focused on inclusive education in the schools including gaps and barriers in its proper implementation. Philosophically, the paradigm of the study is post-positivism. In the post-positivist worldview, the quantitative approach with the description of the situation and inferential relationship are revealed out in the study. This is related to the natural model of objective reality. The data were collected from an individual survey with the teachers and head teachers of 35 schools in Nepal. The survey questionnaire was prepared and filled by the respondents from the schools where the CWHI study in 7 provincial 20 districts of Nepal. Through these considerations, the perceptions of CWHI focused inclusive education were explored in the study. The data were analyzed using both descriptive and inferential tools on which the Likert scale-based analysis was done for descriptive analysis, and chi-square mathematical tool was used to know the significant relationship between dependent variables and independent variables. The descriptive analysis showed that the majority of teachers have positive perceptions toward implementing CWHI focused inclusive education, and the majority of them have positive perceptions toward CWHI focused inclusive education, though there are some problems and challenges. The study has found out the major challenges and problems categorically. Some of them are: a large number of students in a single class; availability of generic textbooks for CWHI and no availability of textbooks to all students; less opportunity for teachers to acquire knowledge on CWHI; not adequate teachers in the schools; no flexibility in the curriculum; less information system in schools; no availability of educational consular; disaster-prone students; no child abuse control strategy; no disabled-friendly schools; no free health check-up facility; no participation of the students in school activities and in child clubs and so on. By and large, it is found that teachers' age, gender, years of experience, position, employment status, and disability with him or her show no statistically significant relation to successfully implement CWHI focused inclusive education and perceptions to CWHI focused inclusive education in schools. However, in some of the cases, the set null hypothesis was rejected, and some are completely retained. The study

has suggested policy implications, implications for educational authority, and implications for teachers and parents categorically.

Keywords: Children with hearing impairment, disability, inclusive education, perception.

ENHANCING INTERNATIONAL SERVICE LEARNING 3.0: LEVERAGING TECHNOLOGY FOR BETTER OUTCOMES AND SUSTAINABILITY

Anthony Vandarakis

University of Ioannina- Greece

Abstract:

Today's International Service Learning practices require an update: modern technologies, fresh educational frameworks, and a new operating system to accountably prosper. This paper describes a model of International Service Learning (ISL), which combines current technological hardware, electronic platforms, and asynchronous communications that are grounded in inclusive pedagogy. This model builds on the work around collaborative field trip learning, extending the reach to international partnerships across continents. Mobile technology, 21st century skills and summit-basecamp modeling intersect to support novel forms of learning that tread lightly on fragile natural ecosystems, affirm local reciprocal partnership in projects, and protect traveling participants from common yet avoidable cultural pitfalls.

Keywords: International Service Learning, ISL, field experiences, mobile technology, 'out there in here', summit basecamp pedagogy.

EXPLORING ATTENTIVE LITERATURE READING IN HIGHER EDUCATION FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE: A PILOT STUDY ON IMPLEMENTING A FLIPPED CLASSROOM TEACHING APPROACH

Malin Isaksson

Giustino Fortunato University- Italy

Abstract:

Teaching French as a foreign language usually implies teaching French literature, especially in higher education. Training university students in literary reading in a foreign language requires addressing several aspects at the same time: the (foreign) language, the poetic language, the aesthetic aspects of the studied works, and various interpretations of them. A pilot study sought to test a teaching model that would support students in learning to perform competent readings and short analyses of French literary works, in a rather independent manner. This shared practice paper describes the use of a flipped classroom method in two French literature courses, a campus course and an online course, and suggests that the teaching model may provide efficient tools for teaching literary reading and analysis in a foreign language. The teaching model builds on a high level of student activity and focuses on attentive reading, meta-perspectives such as theoretical concepts, individual analyses by students where said concepts are applied, and group discussions of the studied texts and of possible interpretations.

Keywords: Shared practice, flipped classroom, literature in foreign language studies, teaching literature analysis.

ENHANCING ATTENTIVE LITERATURE READING IN HIGHER EDUCATION FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE: A PILOT STUDY OF A FLIPPED CLASSROOM TEACHING MODEL

F. Rashno Seydari, M. Nikafrooz

Srimanta Sankaradeva University of Health Sciences- India

Abstract:

This paper intends to study needs analysis of hearing-impaired students' teachers in elementary schools all over Iran. The subjects of this study were 275 teachers who were teaching hearing-impaired students in elementary schools. The participants were selected by a quota sampling method. To collect the data, questionnaires of training needs consisting of 41 knowledge items and 31 performance items were used. The collected data were analyzed by using SPSS software in the form of descriptive analyses (frequency and mean) and inferential analyses (one sample t-test, paired t-test, independent t-test, and Pearson correlation coefficient). The findings of the study indicated that teachers generally have considerable needs in knowledge and performance domains. In 32 items out of the total 41 knowledge domain items and in the 27 items out of the total 31 performance domain items, the teachers had considerable needs. From the quantitative point of view, the needs of the performance domain were more than those of the knowledge domain, so they have to be considered as the first priority in training these teachers. There was no difference between the level of the needs of male and female teachers. There was a significant difference between the knowledge and performance domain needs and the teachers' teaching experience, 0.354 and 0.322 respectively. The teachers who had been trained in working with hearing-impaired students expressed more training needs (both knowledge and performance).

Keywords: Needs analysis, hearing impaired students, hearing impaired students' teachers, knowledge domain, performance domain.

MOTION GRAPHICS ENHANCED MAINTENANCE TRAINING FOR PRESCHOOLERS WITH HEARING IMPAIRMENTS: A COMPREHENSIVE APPROACH

Nikafrooz Atashafrooz

Politeknik Kuala Terengganu- Malaysia

Abstract:

The purpose of the present study was to investigate the effectiveness of using motion graphics as a learning medium on training hearing aids maintenance skills to hearing-impaired children. The statistical population of this study consisted of all children with hearing loss in Ahvaz city, at age 4 to 7 years old. As the sample, 60, whom were selected by multistage random sampling, were randomly assigned to two groups; experimental (30 children) and control (30 children) groups. The research method was experimental and the design was pretest-posttest with the control group. The intervention consisted of a 2-minute motion graphics clip to train hearing aids maintenance skills. Data were collected using a 9-question researcher-made questionnaire. The data were analyzed by using one-way analysis of covariance. Results showed that the training of hearing aids maintenance skills with motion graphics was significantly effective for those children. The results of this study can be used by educators, teachers, professionals, and parents to train children with disabilities or normal students.

Keywords: Hearing-impaired children, hearing aids, hearing aids maintenance skill, and motion graphics.

SOCIO-DEMOGRAPHIC STATUS AND ARRACK CONSUMPTION PATTERNS AMONG MUSLIM, HINDU, SANTAL, AND ORAON COMMUNITIES IN RASULPUR UNION, BANGLADESH: A CROSS-CULTURAL ANALYSIS

Assis. Prof. Dr. Emaj Uddin

American International University - Kuwait

Abstract:

Arrack is one of the forms of alcoholic beverage or liquor which is produced from palm or date juice and commonly consumed by the lower social class of all religious/ethnic communities in the north-western villages of Bangladesh. The purpose of the study was to compare arrack drinking patterns associated with socio-demographic status among the Muslim, Hindu, Santal, and Oraon communities in the Rasulpur union of Bangladesh. A total of 391 respondents (Muslim n-109, Hindu n-103, Santal n-89, Oraon n-90) selected by cluster random sampling were interviewed by ADP (Arrack Drinking Pattern) questionnaire. The results of Pearson Chi-Square test revealed that arrack drinking patterns were significantly differed among the Muslim, Hindu, Santal, and Oraon communities- drinkers. In addition, the results of Spearman-s bivariate correlation coefficients also revealed that sociodemographic characteristics of the communities- drinkers were the significantly positive and negative associations with the arrack drinking patterns in the Rasulpur union, Bangladesh. The study suggests that further cross-cultural researches should be conducted on the consequences of arrack drinking patterns on the communities- drinkers.

Keywords: Arrack Drinking Patterns, Bangladesh, Community, Cross-Cultural Comparison, Socio-Demographic Status.

IDENTIFYING KEY ACTORS: STAKEHOLDER ANALYSIS IN ESTABLISHING AND DEVELOPING THAI INDEPENDENT CONSUMER ORGANIZATIONS

Dr. Ondee Pannarunothai

University of Primorska, Koper- Slovenia

Abstract:

In Thailand, both the 1997 and the current 2007 Thai Constitutions have mentioned the establishment of independent organizations as a new mechanism to play a key role in proposing policy recommendations to national decision-makers in the interest of collective consumers. Over the last ten years, no independent organizations have yet been set up. Evidently, nobody could point out who should be key players in establishing provincial independent consumer bodies. The purpose of this study was to find definitive stakeholders in establishing and developing independent consumer bodies in a Thai context. This was a cross-sectional study between August and September 2007, using a postal questionnaire with telephone follow-up. The questionnaire was designed and used to obtain multiple stakeholder assessment of three key attributes (power, interest and influence). Study population was 153 stakeholders associated with policy decision-making, formulation and implementation processes of civil-based consumer protection in pilot provinces. The population covered key representatives from five sectors (academics, government officers, business traders, mass media and consumer networks) who participated in the deliberative forums at 10 provinces. A 49.7% response rate was achieved. Data were analyzed, comparing means of three stakeholder attributes and classification of stakeholder typology. The results showed that the provincial health officers were the definitive stakeholders as they had legal power, influence and interest in establishing and sustaining the independent consumer bodies. However, only a few key representatives of the provincial health officers expressed their own paradigm on the civil-based consumer protection. Most provincial health officers put their own standpoint of building civic participation at only a plan-implementation level. For effective policy implementation by the independent consumer bodies, the Thai government should provide budgetary support for the operation of the provincial health officers with their paradigm shift as well as their own clarified standpoint on corporate governance.

Keywords: Civic participation, civil society, consumer protection, independent organization, policy decision-making, stakeholder analysis.

THE BENEFITS OF INTEGRATION WITHIN SOCIAL SYSTEMS: INSIGHTS FROM THE AUTOMOTIVE SECTOR

Sorte Francisco Junior

University of Bergamo- Italy

Abstract:

The Japanese integrative approach to social systems can be observed in supply chain management as well as in the relationship between public and private sectors. Both the Lean Production System and the Developmental State Model are characterized by efforts towards the achievement of mutual goals, resulting in initiatives for capacity building which emphasize the system level. In Brazil, although organizations undertake efforts to build capabilities at the individual and organizational levels, the system level is being neglected. Fieldwork data confirmed the findings of other studies in terms of the lack of integration in supply chain management in the Brazilian automobile industry. Moreover, due to the absence of an active role of the Brazilian state in its relationship with the private sector, automakers are not fully exploiting the opportunities in the domestic and regional markets. For promoting a higher level of economic growth as well as to increase the degree of spill-over of technologies and techniques, a more integrative approach is needed.

Keywords: Integration, Lean Production System, Developmental State Model, Brazilian automobile industry.

DEVELOPING EDUCATIONAL GAMES: A FRAMEWORK INTEGRATING MODEL CANVAS AND PROCESS FOR OUTCOME-BASED EDUCATION

Ratima Pusawiro, Dejdumrong Damkham, Priyakorn Natasha

Chelyabinsk State Pedagogical University – Russia

Abstract:

This paper explored the solution in game design to help game designers in the educational game designing using digital educational game model canvas (DEGMC) and digital educational game form (DEGF) based on Outcome-based Education program. DEGMC and DEGF can help designers develop an overview of the game while designing and planning their own game. The way to clearly assess players' ability from learning outcomes and support their game learning design is by using the tools. Designers can balance educational content and entertainment in designing a game by using the strategies of the Business Model Canvas and design the gameplay and players' ability assessment from learning outcomes they need by referring to the Constructive Alignment. Furthermore, they can use their design plan in this research to write their Game Design Document (GDD). The success of the research was evaluated by four experts' perspectives in the education and computer field. From the experiments, the canvas and form helped the game designers model their game according to the learning outcomes and analysis of their own game elements. This method can be a path to research an educational game design in the future.

Keywords: Constructive alignment, constructivist theory, educational game, outcome-based education.

SOLAR SPELL CASE STUDY: ASSESSING PEDAGOGICAL QUALITY INDICATORS FOR DIGITAL LIBRARY RESOURCES

Assoc. Prof. Dr. Marcela Zermeño Gómez- Georgina

University of Novo Mesto, Novo Mesto- Slovenia

Abstract:

This paper presents the SolarSPELL case study that aims to generate information on the use of indicators that help evaluate the pedagogical quality of a digital library resources. SolarSPELL is a solar-powered digital library with WiFi connectivity. It offers a variety of open educational resources selected for their potential for the digital transformation of educational practices and the achievement of the 2030 Agenda for Sustainable Development, adopted by all United Nations Member States. The case study employed a quantitative methodology and the research instrument was applied to 55 teachers, directors and librarians. The results indicate that it is possible to strengthen the pedagogical quality of open educational resources, through actions focused on improving temporal and technological parameters. They also reveal that users believe that SolarSPELL improves the teaching-learning processes and motivates the teacher to improve his or her development. This study provides valuable information on a tool that supports teaching-learning processes and facilitates connectivity with renewable energies that improves the teacher training in active methodologies for ecosystem learning.

Keywords: Educational innovation, digital library, pedagogical quality, solar energy, teacher training, sustainable development.

CRAFTING AN ADVENTURE: UNIVERSITY OF SOUTHERN CALIFORNIA'S EXPLORATION OF ALTERNATE REALITY GAMES FOR EDUCATION AND IMPACT

Anahita Dalmia

Faculty of Economics and Informatics of the University of Bialystok- Lithuania

Abstract:

There has been a recent rise in ‘audience-centric’ and immersive storytelling. This indicates audiences are gaining interest in experiencing real adventure with everything that encompasses the struggle, the new friendships, skill development, and growth. This paper examines two themed alternate reality games created by a group of students at the University of Southern California as an experiment in how to design an adventure and to evaluate its impact on participants. The experiences combined immersive improvisational theatre and live-action roleplaying to create socially aware experiences within the timespan of four hours, using Harry Potter and mythology as themes. In each experiment, over 500 players simultaneously embarked on quests -a series of challenges including puzzle-solving, scavenger-hunting, and character interactions- to join a narrative faction. While playing, the participants were asked to choose faction alignments based on the characters they interacted with, as well as their own backgrounds and moral values. During the narrative finale, the impact of their individual choices on the larger story and game were revealed. After the conclusion of each experience, participants filled out questionnaires and were interviewed. Through this, it was discovered that participants developed transferable problem-solving, team-work, and persuasion skills. They also learned about the theme of the experience and reflected on their own moral values and judgment-making abilities after they realized the consequences of their actions in the game-world, inspiring some participants to make changes outside of it. This reveals that alternative reality games can lead to socialization, educational development, and real-world change in a variety of contexts when implemented correctly. This experiment has begun to discover the value of alternate reality games in a real-world context and to develop a reproducible format to continue to create such an impact.

Keywords: Adventure, alternate reality games, education, immersive entertainment, interactive entertainment.

PROMOTING COLLABORATION AND INNOVATION: A FRESH APPROACH TO ENGINEERING-CENTRIC EDUCATIONAL REFORM IN URBAN PLANNING AT TIANJIN UNIVERSITY, CHINA

Bingqian Zeng , Peng Cheng

Fiji School of Medicine, Suva- Fiji

Abstract:

Engineering science and technology progress and innovation have become an important engine to promote social development. The reform exploration of "new engineering" in China has drawn extensive attention around the world, with its connotation as "to cultivate future diversified, innovative and outstanding engineering talents by taking 'fostering character and civic virtue' as the guide, responding to changes and shaping the future as the construction concept, and inheritance and innovation, crossover and fusion, coordination and sharing as the principal approach". In this context, Tianjin University, as a traditional Chinese university with advantages in engineering, further launched the CCII (Coherent-Collaborative-Interdisciplinary-Innovation) program, raising the cultivation idea of integrating new liberal arts education, multidisciplinary engineering education and personalized professional education. As urban planning practice in China has undergone the evolution of "physical planning -- comprehensive strategic planning -- resource management-oriented planning", planning education has also experienced the transmutation process of "building foundation -- urban scientific foundation -- multi-disciplinary integration". As a characteristic and advantageous discipline of Tianjin University, the major of Urban and Rural Planning, in accordance with the "CCII Program of Tianjin University", aims to build China's top and world-class major, and implements the following educational reform measures: 1. Adding corresponding English courses, such as advanced course on GIS Analysis, courses on comparative studies in international planning involving ecological resources and the sociology of the humanities, etc. 2. Holding "Academician Forum", inviting international academicians to give lectures or seminars to track international frontier scientific research issues. 3. Organizing "International Joint Workshop" to provide students with international exchange and design practice platform. 4. Setting up a business practice base, so that students can find problems from practice and solve them in an innovative way. Through these measures, the Urban and Rural Planning major of Tianjin University has formed a talent training system with multi-disciplinary cross integration and orienting to the future science and technology.

Keywords: China, higher education reform, innovation, new engineering education, rural and urban planning, Tianjin University.

EXPLORING INTERNET GOVERNANCE THROUGH MULTIPLE STAKEHOLDERS: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND ADVANCEMENTS

Prof. Dr. Martin Hans Knahl

Charles Darwin University- Australia

Abstract:

The Internet is the global data communications infrastructure based on the interconnection of both public and private networks using protocols that implement Internetworking on a global scale. Hence the control of protocol and infrastructure development, resource allocation and network operation are crucial and interlinked aspects. Internet Governance is the hotly debated and contentious subject that refers to the global control and operation of key Internet infrastructure such as domain name servers and resources such as domain names. It is impossible to separate technical and political positions as they are interlinked. Furthermore the existence of a global market, transparency and competition impact upon Internet Governance and related topics such as network neutrality and security. Current trends and developments regarding Internet governance with a focus on the policy-making process, security and control have been observed to evaluate current and future implications on the Internet. The multi stakeholder approach to Internet Governance discussed in this paper presents a number of opportunities, issues and developments that will affect the future direction of the Internet. Internet operation, maintenance and advisory organisations such as the Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN) or the Internet Governance Forum (IGF) are currently in the process of formulating policies for future Internet Governance. Given the controversial nature of the issues at stake and the current lack of agreement it is predicted that institutional as well as market governance will remain present for the network access and content.

Keywords: Internet Governance, ICANN, Democracy, Security

A STUDY ON THE IMPACT OF HARDINESS AND ALIENATION ON BURNOUT AND DATA ENTRY ERRORS IN RURAL HELLENIC HOSPITAL LABORATORIES

Angela Dellaporta , Aphrodite –M. Paleologou

National University of Avellaneda – Argentina

Abstract:

Erroneous computer entry problems [here: 'e'errors] in hospital labs threaten the patients—health carers- relationship, undermining the health system credibility. Are e-errors random, and do lab professionals make them accidentally, or may they be traced through meaningful determinants? Theories on internal causality of mistakes compel to seek specific causal ascriptions of hospital lab errors instead of accepting some inescapability. Undeniably, 'To Err is Human'. But in view of rapid global health organizational changes, e-errors are too expensive to lack in-depth considerations. Yet, that efunction might supposedly be entrenched in the health carers- job description remains under dispute – at least for Hellenic labs, where e-use falls behind generalized(able) appreciation and application. In this study: i) an empirical basis of a truly high annual cost of e-errors at about €498,000.00 per rural Hellenic hospital was established, hence interest in exploring the issue was sufficiently substantiated; ii) a sample of 270 lab-expert nurses, technicians and doctors were assessed on several personality, burnout and e-error measures, and iii) the hypothesis that the Hardiness vs Alienation personality construct disposition explains resistance vs proclivity to e-errors was tested and verified: Hardiness operates as a resilience source in the encounter of high pressures experienced in the hospital lab, whereas its 'opposite', i.e., Alienation, functions as a predictor, not only of making e-errors, but also of leading to burn-out. Implications for apt interventions are discussed.

Keywords: Hospital lab, personality hardiness/alienation, e-errors' cost, burnout.

GUIDELINES AND REQUIREMENTS FOR DEVELOPING TEAM AWARENESS SYSTEMS

Lecture Carsten Röcker

Universidad de Magallanes- Chile

Abstract:

This paper presents a set of guidelines for the design of multi-user awareness systems. In a first step, general requirements for team awareness systems are analyzed. In the second part of the paper, the identified requirements are aggregated and transformed into concrete design guidelines for the development of team awareness systems.

Keywords: User Interface Design, Awareness Systems, User- Centered Design, Human Factors.

AN ADAPTATION OF WIRELESS AND INTERNET TECHNOLOGIES IN LOGISTICS: AN ANALYTICAL APPROACH

Assoc. Prof. Dr. Apiwat Sangnoree

Green Heart Medical University- Guyana

Abstract:

This research is designed for helping a WAPbased mobile phone-s user in order to analyze of logistics in the traffic area by applying and designing the accessible processes from mobile user to server databases. The research-s design comprises Mysql 4.1.8-nt database system for being the server which there are three sub-databases, traffic light – times of intersections in periods of the day, distances on the road of area-blocks where are divided from the main sample-area and speeds of sample vehicles (motorcycle, personal car and truck) in periods of the day. For interconnections between the server and user, PHP is used to calculate distances and travelling times from the beginning point to destination, meanwhile XHTML applied for receiving, sending and displaying data from PHP to user-s mobile. In this research, the main sample-area is focused at the Huakwang-Ratchada-s area, Bangkok, Thailand where usually the congested point and 6.25 km² surrounding area which are split into 25 blocks, 0.25 km² for each. For simulating the results, the designed server-database and all communicating models of this research have been uploaded to www.utccengineering.com/m4tg and used the mobile phone which supports WAP 2.0 XHTML/HTML multimode browser for observing values and displayed pictures. According to simulated results, user can check the route-s pictures from the requiring point to destination along with analyzed consuming times when sample vehicles travel in various periods of the day.

Keywords: WAP, logistics, XHTML, internet

GENDER DISPARITIES IN SEXUAL PERCEPTION AND BEHAVIOR AMONG MARRIED ILOCANOS"

Cadorna Erwin

All American Institute of Medical Sciences-Jamaica

Abstract:

This study attempted to compare the sexual perceptions and behaviors of male and female married Ilocanos. Data were gathered from 1,374 married Ilocanos (687 husbands and 687 wives) from nine municipalities and one city of the First District of Ilocos Sur. Findings showed that the male and female married Ilocanos differ in their psychological and physical sexual perceptions, but they had common social and spiritual sexual perceptions. Moreover, they were consistent in their behaviors towards sex, except for their behaviour after sex without reaching orgasm, wherein the males feel bad after having sex without reaching orgasm, while the females simply sleep it off.

Keywords: Gender Differences, Ilocanos, Sexual Behavior and Perception.

EXAMINING INTERNET USER BEHAVIOR: PATTERNS ACROSS VARIOUS SITES AND THEIR INFLUENCE ON MARRIAGE TABOOS - A SURVEY OF UNDERGRADUATE STUDENTS IN MASHHAD, IRAN

Javadi Maryam , Homa Zanjanizadeh , Javadi Alimohammad

Dhamar University - Yemen

Abstract:

Regarding the multi-media property of internet and the facilities that can be provided for the users, the purpose of this paper is to investigate the users- behavioral patterns and the impact of internet on taboos of marriage. For this purpose a survey technique on the sample size amounted 403 students of governmental guidance schools of city of Mashhad in country of Iran were considered. The results showed, the process of using various internet environments depends on the degree of the users- familiarity with these sites. In order to clarify the effects of the Internet on the taboos of marriage, the non – internet parameters also considered to be controlled. The ttest held among the internet users and non-users, indicated that internet users possess lower taboos of marriage. Extraction of the effects of internet via considering the effects of non-internet parameters, indicate that addiction to the internet, creating a cordial atmosphere, emotional communication, and message attractive factors have significant effects on the family's traditional values.

Keywords: Internet, taboos of marriage, family, masscommunication, computer mediate communication.

UTILIZING PERSUASIVE TECHNOLOGY TO INFLUENCE END-USERS' IT SECURITY AWARENESS AND BEHAVIOR: A PILOT INVESTIGATION

Ai RahimMahbubur. Cheo Yin Ying , Ren Yeo

Ala-Too International University- Kyrgyzstan

Abstract:

Persuasive technology has been applied in marketing, health, environmental conservation, safety and other domains and is found to be quite effective in changing people-s attitude and behaviours. This research extends the application domains of persuasive technology to information security awareness and uses a theory-driven approach to evaluate the effectiveness of a web-based program developed based on the principles of persuasive technology to improve the information security awareness of end users. The findings confirm the existence of a very strong effect of the webbased program in raising users- attitude towards information security aware behavior. This finding is useful to the IT researchers and practitioners in developing appropriate and effective education strategies for improving the information security attitudes for endusers.

Keywords: Information security, persuasive technology, ITsecurity-aware behaviour, theory of planned behaviour survey.

CHALLENGES IN LEGAL REGULATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN INNOVATION ACTIVITIES: AN INSTITUTIONAL APPROACH IN RUSSIA

Zhanna Mirskikh Mingaleva, Irina

Irkutsk State Pedagogical College- Russia

Abstract:

Part IV of the Civil Code of the Russian Federation dedicated to legal regulation of Intellectual property rights came into force in 2008. It is a first attempt of codification in Intellectual property sphere in Russia. That is why a lot of new norms appeared. The main problem of the Russian Civil Code (part IV) is that many rules (norms of Law) contradict the norms of International Intellectual property Law (i.e. protection of inventions, creations, ideas, know-how, trade secrets, innovations). Intellectual property rights protect innovations and creations and reward innovative and creative activity. Intellectual property rights are international in character and in that respect they fit in rather well with the economic reality of the global economy. Inventors prefer not to take out a patent for inventions because it is a very difficult procedure, it takes a lot of time and is very expensive. That-s why they try to protect their inventions as ideas, know-how, confidential information. An idea is the main element of any object of Intellectual property (creation, invention, innovation, know-how, etc.). But ideas are not protected by Civil Code of Russian Federation. The aim of the paper is to reveal the main problems of legal regulation of Intellectual property in Russia and to suggest possible solutions. The authors of this paper have raised these essential issues through different activities. Through the panel survey, questionnaires which were spread among the participants of intellectual activities the main problems of implementation of innovations, protecting of the ideas and know-how were identified. The implementation of research results will help to solve economic and legal problems of innovations, transfer of innovations and intellectual property.1

Keywords: Innovation activities, intellectual property rights, know-how, patents, indicators of innovation activities

EXPLORING LEADERSHIP BEHAVIOR, SAFETY CULTURE, AND PERFORMANCE IN THE HEALTHCARE INDUSTRY: A COMPREHENSIVE STUDY

YCheng- Wang ,Yi Yang , Sue Chang, Er Fen , Huang Guo

Shijiazhuang Tiedao University- China

Abstract:

Object: Review recent publications of patient safety culture to investigate the relationship between leadership behavior, safety culture, and safety performance in the healthcare industry. **Method:** This study is a cross-sectional study, 350 questionnaires were mailed to hospital workers with 195 valid responses obtained, and a 55.7% valid response rate. Confirmatory factor analysis (CFA) was carried out to test the factor structure and determine if the composite reliability was significant with a factor loading of >0.5 , resulting in an acceptable model fit. **Results:** Through the analysis of One-way ANOVA, the results showed that physicians significantly have more negative patient safety culture perceptions and safety performance perceptions than non- physicians. **Conclusions:** The path analysis results show that leadership behavior affects safety culture and safety performance in the health care industry. Safety performance was affected and improved with contingency leadership and a positive patient safety organization culture. The study suggests improving safety performance by providing a well-managed system that includes: consideration of leadership, hospital worker training courses, and a solid safety reporting system.

Keywords: Leadership Behavior, Patient Safety, Safety Culture, Safety Performance

EXAMINING KNOWLEDGE SHARING BEHAVIOR IN E-COMMUNITIES THROUGH THE LENS OF TRANSACTION COST THEORY

Teresa Ju , Chang Wu

Cangzhou Normal University- China

Abstract:

This study aims to examine the factors affecting knowledge sharing behavior in knowledge-based electronic communities (e-communities) because quantity and quality of knowledge shared among the members play a critical role in the community-s sustainability. Past research has suggested three perspectives that may affect the quantity and quality of knowledge shared: economics, social psychology, and social ecology. In this study, we strongly believe that an economic perspective may be suitable to validate factors influencing newly registered members- knowledge contribution at the beginning of relationship development. Accordingly, this study proposes a model to validate the factors influencing members- knowledge sharing based on Transaction Cost Theory. By doing so, we may empirically test our hypotheses in various types of e-communities to determine the generalizability of our research models.

Keywords: Electronic community, individual behavior, knowledge sharing, transaction cost theory.

ASSESSING OPERATIONAL RISKS IN MALAYSIAN HIGHWAY PROJECTS

Assoc. Prof. Dr. Farid Ezanee. Dr. Mohamed Ghazali

University of Mitrovica in Mitrovica- Kosovo

Abstract:

The Malaysia Highway Authority (MHA) was established by the Government in 1980 for the purpose of designing, constructing and maintaining toll highways in Malaysia that include the North-South Expressway and the Penang Bridge, which were procured using the publicly-funded traditional procurement. However following a recession in the mid 80-s, the operations of these tolledhighways had been privatized to ensure that their operational services continue through private financing as a result of long-term concession agreement concurred between the Malaysian Government and private operators. The change in the contract strategy for highway projects in Malaysia would have a great tendency to dictate a significant risk exposure towards the key parties involved, particularly the Malaysian Government as project principal, unless operational risks are clearly identified and managed via appropriate mitigation measures prior to a contract signing. This research identifies potential operational risks that have a possibility to occur in highway projects in Malaysia from the perspective of public sector clients. Since this research focuses on the operational risks for highway projects in Malaysia, the initial results acquired from literature review on the operational risks of highway projects in some Asian countries are then justified by a number of key individuals from the MHA through interviews. As a result, among key operational risks that have possibility to occur in the highway projects in Malaysia include initial toll-tariff decided by the Government, traffic congestion, change of road network and overloaded freight transportation, which could cause damage to the road surface and hence affecting the operation of a particular highway.

Keywords: Malaysia, operating highway project, operational risk.

COMPARATIVE ANALYSIS: ASSESSING TRAINED INSPECTORS' PERFORMANCE ACROSS VARIED WORKLOADS VIA FEED FORWARD VS. FEEDBACK TRAINING APPROACHES

Assis. Prof. Dr. Sittichai Phonsak.

University of Primorska, Koper- Slovenia

Abstract:

Objective of this study was to study and compare the effectiveness of inspectors who had different workloads for feed forward and feedback training. The visual search task was simulated to search for specified alphabets called defects. These defects were included of four alphabets in Thai and English such as s, n, n, X, and V with different background. These defects were combined in the specified alphabets and were given the different three backgrounds i.e., Thai, English, and mixed English and Thai alphabets. Sixty students were chosen as a sample in this study and test for final selection subject. Finally, five subjects were taken into testing process. They were asked to search for defects after they were provided basic information. Experiment design was used factorial design and subjects were trained for feed forward and the feedback training. The results show that both trainings were affected on mean search time. It was also found that the feedback training can increase the effectiveness of visual inspectors rather than the feed forward training significantly different at the level of .05

Keywords: visual search, feed forward, feedback training.

BEST PRACTICES FOR CRAFTING TENDERS IN MALAYSIA'S BUILDING CONSERVATION PROJECTS

Dr. Lim Lee

Yanshan University- China

Abstract:

Building conservation work generally involves complex and non-standard work different from new building construction processes. In preparing tenders for building conservation projects, therefore, the quantity surveyor must carefully consider the specificity of non-standard items and demarcate the scope of unique conservation work. While the quantity surveyor must appreciate the full range of works to prepare a good tender document, he typically manages many unfamiliar elements, including practical construction methods, restoration techniques and work sequences. Only by fulfilling the demanding requirements of building conservation work can the quantity surveyor enhance his professionalism an area of growing cultural value and economic importance. By discussing several issues crucial to tender preparations for building conservation projects in Malaysia, this paper seeks a deeper understanding of how quantity surveying can better standardize tender preparation work and more successfully manage building conservation processes.

Keywords: Conservation Works, Quantity Surveying Practice, Tender Preparation, Malaysia

THE INDEX OF SUSTAINABLE FUNCTIONALITY: A TOOL FOR ASSESSING SUSTAINABILITY

Assis. Prof. G.T. Tao , Dr. L. Cirella

Hengshui University - China

Abstract:

The index of sustainable functionality (ISF) is an adaptive, multi-criteria technique that is used to measure sustainability; it is a concept that can be transposed to many regions throughout the world. An ISF application of the Southern Regional Organisation of Councils (SouthROC) in South East Queensland (SEQ) – the fastest growing region in Australia – indicated over a 25 year period an increase of over 10% level of functionality from 58.0% to 68.3%. The ISF of SouthROC utilised methodologies that derived from an expert panel based approach. The overall results attained an intermediate level of functionality which amounted to related concerns of economic progress and lack of social awareness. Within the region, a solid basis for future testing by way of measured changes and developed trends can be established. In this regard as management tool, the ISF record offers support for regional sustainability practice and decision making alike. This research adaptively analyses sustainability – a concept that is lacking throughout much of the academic literature and any reciprocal experimentation. This lack of knowledge base has been the emphasis of where future sustainability research can grow from and prove useful in rapidly growing regions. It is the intentions of this research to help further develop the notions of index-based quantitative sustainability.

Keywords: Environmental engineering, index of sustainable functionality, sustainability indicators, sustainable development.

ADVANCING AN EFFICIENT FRAMEWORK FOR SECURE MOBILE APPLICATION DESIGN, DEVELOPMENT, AND UTILIZATION

Mohamed Serhani, Rachida Abdelghani, Dssouli, Benharref. Mizouni Rabeb

University of Chittagong- Bangladesh

Abstract:

Nowadays, people are going more and more mobile, both in terms of devices and associated applications. Moreover, services that these devices are offering are getting wider and much more complex. Even though actual handheld devices have considerable computing power, their contexts of utilization are different. These contexts are affected by the availability of connection, high latency of wireless networks, battery life, size of the screen, on-screen or hard keyboard, etc. Consequently, development of mobile applications and their associated mobile Web services, if any, should follow a concise methodology so they will provide a high Quality of Service. The aim of this paper is to highlight and discuss main issues to consider when developing mobile applications and mobile Web services and then propose a framework that leads developers through different steps and modules toward development of efficient and secure mobile applications. First, different challenges in developing such applications are elicited and deeply discussed. Second, a development framework is presented with different modules addressing each of these challenges. Third, the paper presents an example of a mobile application, Eivom Cinema Guide, which benefits from following our development framework.

Keywords: Mobile applications, development of mobile applications, efficient mobile application, secure mobile application.

EXAMINING LEARNER FEEDBACK ON THE ADAPTED RORSCHACH COMPREHENSIVE SYSTEM: A CRITICAL PSYCHOLOGICAL ANALYSIS

Mokgadi Mukuna Moletsane-, Robert Kananga Kekae

University of Hasanuddin- Indonesia

Abstract:

The study focused on the analysis of the Adjusted Rorschach Comprehensive System's responses. The objective of this study is to analyse the participants' response rate of the Adjusted Rorschach Comprehensive System with regards to critical psychology approach. The use of critical psychology theory in this study was crucial because it responds to the current inadequate western theory or practice in the field of psychology. The study adopted a qualitative approach and a case study design. The study was grounded on interpretivist paradigm. The sample size comprised six learners (three boys and three girls, aged of 14 years) from historically disadvantaged school in the Western Cape, South Africa. The Adjusted Rorschach Comprehensive System (ARCS) administration procedure, biographical information, semi-structured interviews, and observation were used to collect data. Data was analysed using thematic framework. The study found out that, factors that increased the response rates during the administration of ARCS were, language, seating arrangement, drawing, viewing, and describing. The study recommended that, psychological test designers take into consideration the philosophy or worldviews of the local people for whom the test is designed to minimize low response rates.

Keywords: Adjusted Rorschach comprehensive system, critical psychology, learners, responses.

FACTORS INFLUENCING RECYCLING PARTICIPATION IN KOTA KINABALU, MALAYSIA: MOTIVATIONS AND CHALLENGES

Jasmine Adela Mutang, Chua Reok, Bahar Ferlis, Madlan Lailawati ,

Sheikh Hasina University- Bangladesh

Abstract:

Public participation in recycling domestic waste is still very low in Malaysia. Only 10.5% of solid waste was recycled up to now which is far below than of in developed countries. Therefore, understanding public motivations towards recycling domestic waste are important to improve current recycling rate. Thus, this study attempts to identify what are the possible motivations and hindrances for the public to recycle. Open-ended questions format were administered to 484 people in Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia. Two specific questions we asked to explore their general determinants and barriers in practicing recycling: “What motivates you to recycle?” and “What are the barriers you encountered in doing recycling activities?” Thematic was conducted on the open-ended questions in which themes were created with the raw comments. It was found that the underlying recycling motivations are (i) awareness’ towards the environment; (ii) benefits to the society and individual; and (iii) social influence. Non participations are influence by (i) attitudes; (ii) commitment; (iii) facilities; (iv) knowledge; (v) inconvenience; and (vi) enforcement.

Keywords: Recycling motivation, recycling barrier, sustainable, household waste.

ASSESSING THE IMPACT OF METAPHOR THERAPY ON DEPRESSION AMONG FEMALE STUDENTS

Shoushtari Marzieh

Samarkand State University- Uzbekistan

Abstract:

The present study aimed to determine the effectiveness of Metaphor therapy on depression among female students. The sample included 60 female students with depression symptoms selected by simple sampling and randomly divided into two equal groups (experimental and control groups). Beck Depression Inventory was used to measure the variables. This was an experimental study with a pre-test/post-test design with control group. Eight metaphor therapy sessions were held for the experimental group. A post-test was administered to both groups. Data were analyzed using multivariate analysis of covariance (MANCOVA). Results showed that the Metaphor therapy decreased depression in the experimental group compared to the control group.

Keywords: Metaphor therapy, depression, female, students.

EXAMINING SL WRITING AND SENSITIVITY IN WRITING TASKS: PROFICIENCY LEVELS IN A SECOND LANGUAGE OTHER THAN ENGLISH

Simões Silva,

Universidad Autónoma Metropolitana- Mexico

Abstract:

This study integrates a larger research empirical project that examines second language (SL) learners' profiles and valid procedures to perform complete and diagnostic assessment in schools. 102 learners of Portuguese as a SL aged 7 and 17 years speakers of distinct home languages were assessed in several linguistic tasks. In this article, we focused on writing performance in the specific task of narrative essay composition. The written outputs were measured using the score in six components adapted from an English SL assessment context (Alberta Education): linguistic vocabulary, grammar, syntax, strategy, socio-linguistic, and discourse. The writing processes and strategies in Portuguese language used by different immigrant students were analysed to determine features and diversity of deficits on authentic texts performed by SL writers. Differentiated performance was based on the diversity of the following variables: grades, previous schooling, home language, instruction in first language, and exposure to Portuguese as Second Language. Indo-Aryan languages speakers showed low writing scores compared to their peers and the type of language and respective cognitive mapping (such as Mandarin and Arabic) was the predictor, not linguistic distance. Home language instruction should also be prominently considered in further research to understand specificities of cognitive academic profile in a Romance languages learning context. Additionally, this study also examined the teachers' representations that will be here addressed to understand educational implications of second language teaching in psychological distress of different minorities in schools of specific host countries.

Keywords: Second language, writing assessment, home language, immigrant students, Portuguese language.

MODELING COGNITIVE AND BEHAVIORAL CHALLENGES IN AN UNDERREPRESENTED GROUP WITH A HIERARCHICAL APPROACH

Zhang Zhang, Zhi-Chao Zhidong

Nagoya Zokei University of Art & Design- Japan

Abstract:

This study examined the mental health and behavioral problems in early adolescence with the instrument of Achenbach System of Empirically Based Assessment (ASEBA). The purpose of the study was stratified sampling method was used to collect data from 1975 participants. Multiple regression models and hierarchical regression models were applied to examine the relations between the background variables and internalizing problems, and the ones between students' performance and internalizing problems. The results indicated that several background variables as predictors could significantly predict the anxious/depressed problem; reading and social study scores could significantly predict the anxious/depressed problem. However the class as a hierarchical macro factor did not indicate the significant effect. In brief, the majority of these models represented that the background variables, behaviors and academic performance were significantly related to the anxious/depressed problem.

Keywords: Behavioral problems, anxious/depression problems, empirical-based assessment, hierarchical modeling.

COMPARING MUSICAL NOTATION READING TO ALPHABET READING: IMPLICATIONS FOR TEACHING MUSIC TO DYSLEXIC STUDENTS

Ora Geiger

Caribbean Maritime University (CMU) -Jamaica

Abstract:

This paper discusses the question whether a person diagnosed with dyslexia will necessarily have difficulty in reading musical notes. The author specifies the characteristics of alphabet reading in comparison to musical notation reading, and concludes that there should be no contra-indication for teaching standard music reading to children with dyslexia if an appropriate process is offered. This conclusion is based on a long term case study and relies on two main characteristics of music reading: (1) musical notation system is a systematic, logical, relative set of symbols written on a staff; and (2) music reading learning connected with playing a musical instrument is a multi-sensory activity that combines sight, hearing, touch, and movement. The paper describes music reading teaching procedures, using soprano recorders, and provides unique teaching methods that have been found to be effective for students who were diagnosed with dyslexia. It provides theoretical explanations in addition to guidelines for music education practices.

Keywords: Alphabet reading, music reading, multisensory teaching method, dyslexia, recorder playing.

COMPARATIVE ANALYSIS: FATIGUE AND DROWSINESS IN JAPAN'S NIGHT-TIME PASSENGER TRANSPORTATION INDUSTRY

Hiroshi Ikeda

Universidad Autónoma Agraria Antonio Narro- Mexico

Abstract:

In this research, a questionnaire survey was conducted to measure nap, drowsiness and fatigue of drivers who work for long shifts, to discuss about the work environment and health conditions for taxi and bus drivers who work at night-time. The questionnaire sheet used for this research was organized into the following categories: tension/tiredness, drowsiness while driving, and the nap situation during night-time work. The number of taxi drivers was 127 and the number of bus drivers was 40. Concerning the results of a comparison of nap hours of taxi and bus drivers, the taxi drivers' nap hours are overwhelmingly shorter, and also the frequency of drivers who experience drowsiness is higher. The burden on bus drivers does not change because of the system of a two-driver rotation shift. In particular, the working environment of the taxi driver may lead to greater fatigue accumulation than the bus driver's environment.

Keywords: Bus and taxi, drowsiness, fatigue, nap.

EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN JOB SATISFACTION, MOTIVATION, AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR FACTORS

K. Umar Mushtaq

Manouba University, Manouba-Tunis

Abstract:

The research aims to study the association between job satisfaction, motivation and the five factors of organizational citizenship behavior (i.e. Altruism, Conscientiousness, Sportsmanship, Courtesy and Civic virtue) among Public Sector Employees in Pakistan. In this research Structure Equation Modeling with confirmatory factor analysis was used to test the relationship between two independent and five dependent variables. Data was collected through questionnaire survey from 152 Public Servants Working in Gujrat District-Pakistan in different capacities. Stratified Random Sampling Technique was used to conduct this survey. The results of the study indicate that five factors of OCB have positive significant relation with both motivation and job satisfaction except the relationship of Civic Virtue with Motivation. The research findings implicate that factors other than motivation and job satisfaction may also affect OCB. Likewise, all the five factors of OCB may not be present in all populations. Thus, Managers must concentrate on increasing motivation and job satisfaction to increase OCB. Furthermore, the present research gives a direction to future researchers to use more independent variables (e.g. Culture, leadership, workplace environment, various job attitudes, types of motivation, etc.) on different types of populations with larger sample size in order to find the reasons behind insignificant relationship of civic virtue with Motivation in the research in hand and to generalize the tested model.

Keywords: Five Factors of Organizational Citizenship Behavior (OCB), Motivation, Job Satisfaction, Public Sector Employees in Pakistan.

UTILIZING ONLINE GAMES FOR EDUCATIONAL SUPPORT: ADDRESSING LEARNING DIFFICULTIES

Margoudi Z. Smyrnaiou,

Federal University of Technology Minna- Nigeria

Abstract:

The current paper presents the results of a conducted case study. During the past few years the number of children diagnosed with Learning Difficulties has drastically augmented and especially the cases of ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). One of the core characteristics of ADHD is a deficit in working memory functions. The review of the literature indicates a plethora of educational software that aim at training and enhancing the working memory. Nevertheless, in the current paper, the possibility of using for the same purpose free, online games will be explored. Another issue of interest is the potential effect of the working memory training to the core symptoms of ADHD. In order to explore the abovementioned research questions, three digital tests are employed, all of which are developed on the E-slate platform by the author, in order to check the levels of ADHD's symptoms and to be used as diagnostic tools, both in the beginning and in the end of the case study. The tools used during the main intervention of the research are free online games for the training of working memory. The research and the data analysis focus on the following axes: a) the presence and the possible change in two of the core symptoms of ADHD, attention and impulsivity and b) a possible change in the general cognitive abilities of the individual. The case study was conducted with the participation of a thirteen year-old, female student, diagnosed with ADHD, during after-school hours. The results of the study indicate positive changes both in the levels of attention and impulsivity. Therefore, we conclude that the training of working memory through the use of free, online games has a positive impact on the characteristics of ADHD. Finally, concerning the second research question, the change in general cognitive abilities, no significant changes were noted.

Keywords: ADHD, attention, impulsivity, online games.

CUMHURIYET 11th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
APRIL 23, 2024 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-6283-03-9